

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN**

**«І.ЖАНСУГІРОВ АТЫНДАҒЫ ЖЕТІСУ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕ АҚ
НАО «ЖЕТЫСУСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ И.ЖАНСУГУРОВА»
«ZHETYSU UNIVERSITY NAMED AFTER ILYAS ZHANSUGUROV»**

**«БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫ ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ
КЕҢІСТІК ЖАҒДАЙЫНДА ДАЯРЛАУ»
республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ**

26 наурыз

**МАТЕРИАЛЫ
республиканской научно-практической конференции
«ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ
СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА»**

26 марта

**MATERIALS
of the republican scientific-practical conference
«TRAINING OF FUTURE TEACHERS IN THE CONDITIONS OF
MODERN EDUCATIONAL SPACE»**

26 march

УДК 37.0
ББК 74.04
Б 73

Редакция алқасы

Редакционная коллегия: Қ.М.Баймырзаев (бас редактор), А.С.Бахтаулова (бас редактордың орынбасары), Л.Н. Карашолакова, К.Т. Ыбыраимжанов

Editorial colleague: K.M. Baimyrzaev (editor-in-chief), A.S.Bahtaulova (deputy of editor-in-chief), L.N. Karasholakova, K.T. Ybyraimzhanov

«БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫ ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІК ЖАҒДАЙЫНДА ДАЯРЛАУ» - республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. - Талдықорған, І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, 2021. 458 б.

Материалы республиканской научно-практической конференции

Б 73 «ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА» – Талдықорған, Жетісу университеті им. И.Жансугурова, 2021. 458 с.

Materials of the republican scientific-practical conference

«TRAINING OF FUTURE TEACHERS IN THE CONDITIONS OF MODERN EDUCATIONAL SPACE» – Taldykorgan, Zhetysu University named after I.Zhansugurov, 2021. 458 p.

ISBN 978-601-216-729-0

Жинақ материалдары білім беру мен ғылым саласында инновациялық зерттеу жұмыстарымен айналысатын ғалымдарға, докторанттарға және магистранттарға арналған.

Материалы сборника предназначены ученым, докторантам и магистрантам, занимающимся исследованиями инноваций в образовании и науке.

Collection of materials is intended for scientists, Master and Doctor students, who are interested in innovative research in education and science.

УДК 37.0
ББК 74.04

ISBN 978-601-216-729-0

© І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, 2021
© Имидждік саясат орталығы, 2021

**І.Жансүгіров атындағы
Жетісу университетінің Басқарма төрағасы - Ректоры,
география ғылымдарының докторы, профессор,
Қазақстан Республикасы
Ұлттық ғылым академиясының құрметті академигі
Қ.М. Баймырзаевтың**

АЛҒЫ СӨЗІ

Құрметті қонақтар, ұстаздар мен студент жастар!

**«Болашақ педагогтарды заманауи білім беру кеңістік жағдайында даярлау»
атты Республикалық ғылыми-тәжірибелік (онлайн) конференцияға қош келдіңіздер!**

Қоғамның прогрессивті дамуындағы педагогтың рөлі өте жоғары, белгілі бір дәрежеде педагог қоғамның болашағын, оның ғылымы мен мәдениетінің болашағын қалыптастырады деп айта аламыз. Сондықтан да болашақ педагогтарды заманауи білім беру кеңістік жағдайында даярлау мәселесі маңызды әлеуметтік-педагогикалық проблемалардың бірі болып табылады.

Бүкіл әлемдегі үкіметтер мен серіктестер, соның ішінде ЮНЕСКО қамқорлығындағы жаһандық білім беру коалициясы аясында үздіксіз оқу процесін ұйымдастыру үшін қабылданған жедел әрекет ету шараларының арқасында қашықтықтан оқыту шешімдері жасалды. Бұл жағдай педагогтардың, білім беру қызметкерлерінің кез келген жағдайда шешім қабылдай алатын ұтқырлығын тағы да бір дәлелдеді.

Пандемия педагогтарды алғашқы оқыту кезеңінде де, жұмыс барысында да біліктілікті арттыру жүйесінде оқытудың жаңа құралдарын пайдалану дағдыларын тиімді дамыту мақсатында реформалауды қажет ететінін көрсетті.

Академиялық қауымдастық қашықтықтан және онлайн оқытуды қоса, оқытудың жаңа әдістеріне жүгінуіне тура келді. Бұл вирустың таралуына қарсы тұра отырып, аурудың жағымсыз эмоционалды, физикалық және экономикалық салдарын жеңуге мәжбүр болған білімгерлер үшін де, педагогтар үшін де қиын болды.

Қашықтықтан оқыту көп жағдайда жоғары білім беру саласында онлайн платформалармен жазылған дәрістер мен жұмыстарды трансляциялау түрінде өтті. Пандемия басталғаннан бастап оқытушыларға қашықтықтан оқыту әдістерін енгізу тапсырылды.

Әрине, педагогикалық кеңістіктен және педагогтар мен білім алушылар арасындағы адами қатынастар саласынан тыс әзірленген ақпараттық мазмұн негізінде сапалы білім беру мүмкін емес. Көптеген жағдайларда мұғалімдер онлайн-бағдарламаларға қатысу, смартфон (телефон) қосымшаларын пайдалану арқылы өздерінің біліктілік жетілдіруге мүмкіндік алды. Сабақтар өткізуге арналған веб-қосымшалар және хабар алмасу қосымшалары білімгерлемен және басқа мұғалімдермен қарым-қатынастың пайдалы, жаңа құралдарына айналды.

Қысқа уақыт ішінде білім беру жүйелеріндегі өзгерістерге жауап ретінде қабылданған ауқымды іс-шаралар түрлендірулерге қол жеткізуге болатындығын көрсетеді. Бұл мүмкіндікті білім беру дағдарысын жеңудің жаңа тәсілдерін табу және оны жүзеге асыру бұрын қол жетімді емес немесе мүмкін емес деп есептелген шешімдер жиынтығын жасау үшін пайдалану қажет.

Сондықтан ғылыми конференция жұмысына сәттілік пен жеміс тілеймін!

УДК 541.124

КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІҢ ДАМУЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Абишев Н.А., п.ғ.д., профессор,

Аипова Д.Ж., 7М01101 «Педагогика және психология» мамандығының 1 курс магистрі
I.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: abishev.47@mail.ru, aipova.inbox.ru

Мақалада "құзырет", "құзыреттілік" ұғымдарының мәні ашылады. Университетте білім беру процесінде студент тұлғасының дамуының психологиялық-педагогикалық шарттары анықталады. Студенттердің құзыреттілігін қалыптастыру кезеңдері, оқу процесінде жеке тұлғаның құзыреттілігін қалыптастыру аясында жүзеге асырылатын сабақтарды ұйымдастырудың әр түрлі әдістері мен формаларын қолдану реттілігі анықталады.

Тірек сөздер: құзырет, құзыреттілік, кәсіби құзыреттілік, білім, білік, дағды, педагог-психологтың құзыреттілігі, білім және адам тәжірибесі, құндылық бағдарлары

В статье раскрывается сущность понятий «компетенция», «компетентность». Определяются психолого-педагогические условия развития личности студента в образовательном процессе в вузе. Раскрываются критерии оценки и этапы формирования компетентности студентов. Анализируется последовательность применения различных методов, приемов и форм организации занятий, реализуемых в рамках формирования компетентности личности в процессе обучения в вузе.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, профессиональная компетентность, знания, умения, навыки, компетентность педагога-психолога, знания и человеческий опыт, ценностные ориентации

The article reveals the essence of the concepts "competence", "competence", "conditions". The psychological and pedagogical conditions for the development of the student's personality in the educational process at the university are determined. The article reveals the evaluation criteria and stages of the formation of students' competence. The article analyzes the sequence of application of various methods, techniques and forms of organization of classes implemented in the framework of the formation of personal competence in the process of studying at a university.

Keywords: competence, competence, professional competence, knowledge, skills, skills, competence of a teacher-psychologist, knowledge and human experience, value orientations

Қазіргі заманғы еңбек нарығы тек еңбек өнімділігінің ғана емес, сонымен қатар кәсіби шеберліктің де өсуін қамтамасыз ететін білім, білік және дағды деңгейіне ие мамандарды даярлауды талап етеді. Кәсіби маманның қалыптасуы оның тұтас, адамгершілік, жан-жақты дамыған тұлға ретінде қалыптасуымен, сондай-ақ еңбек нарығында бәсекеге қабілетті, құзыретті, өз жұмысын жақсы білетін, жан-жағына бағыт-бағдармен қарайтын, тез әрекет жасауға, болып жатқан өзгерістерге тез бейімделуге қабілетті, қоғам талабына сай өзін көрсете білуге бейім, өз ойын еркін айта алатын отандық және әлемдік мәдениетті бойына қалыптастырған, шығармашыл, оңтайлы кәсіби маман дайындау. Кәсіби құзыреттілік - бұл ғылыми-теориялық білім, кәсіби дағдылар мен дағдылар, тәжірибе, кәсіби өсуге тұрақты дайындық жүйесін қамтитын маманның жеке басының сипаттамасы.

Педагогикалық әдебиеттерде бүгінгі күнге дейін жетекші ұғымдарды - «құзырет» пен «құзыреттілік» сөздерін түсіндіруде кейбір сәйкессіздіктерді кездестіруге болады. Осы ұғымдарды нақтылау үшін анықтамалық және педагогикалық әдебиеттерге жүгінейік.

Д.И.Ушаков өңдеген түсіндірме сөздікте “құзыреттілік” және “құзырет” сөздерінің арасындағы ұғымдар әр түрлі екендігін дәлелдеуге тырысқан. “Құзыреттілік” – хабардар болушылық, абыройлық; “құзырет” – жеке тұлғаның кәсіби қасиеті және қызметтік сипаттардың нақты жиынтығы [1, 64 б.].

"Құзыр", "құзыреттілік" санаттарының маңызды мазмұнын зерттеген отандық және шетелдік ғалымдар Дж. Равен, И.А. Зимняя, В.В. Сериков, жалпы ғылыми және педагогикалық білім контекстінде осы категориялардың дамуын кезең-кезеңмен И.А. Зимняя, Т.Е. Исаева, қазіргі білім берудің құзіреттілігі мен мақсат қою арақатынасын Н. В. Кузьмина, А. К. Маркова, құзіреттіліктің жіктеу модельдері зерттеген ғалымдар А.В. Хуторской, Ю.В. Сенько.

Көптеген авторлар кәсіби құзыреттілікті кәсіби қызметке дайындық ретінде осы категорияның динамикасы мен әлеуметтілігін қамиды деп мәдімдеді. Сонымен, В.Г.Зазыкин, А. П. Чернышев кәсіби құзіреттілікке "жалпы кең және арнайы эрудиция", "өзінің ғылыми және кәсіби дайындығын үнемі арттыру" кіретіндігін атап өтті [2, 142 б.].

К.Құдайбергенова еңбектерінде «құзыреттілік» ұғымы жайлы «Құзыреттілік ұғымы - соңғы жылдары педагогика саласында тұлғаның субъектілік тәжірибесіне ерекше көңіл аудару нәтижесінде ендіріліп отырған ұғым. Құзыреттіліктің латын тілінен аудармасы «competens» белгілі сала бойынша жан – жақты хабардар, білгір тұлға деген мағынаны қамти отырып, қандай да бір мәселені беделді түрде шешім қабылдай алатындығын» білдіреді [3,89 б.].

Осылайша, "құзыреттілік" ұғымының мазмұнын талдау жасау арқылы оның мазмұнының маңызды аспектілерін бөліп көрсетуге мүмкіндік береді, олардың ішінде көптеген зерттеушілер мыналарды ажыратады:

- білім, білік, дағдылардың белгілі бір жүйесінің болуы;
- жеке қасиеттері, сапасы, мотивтері;
- білім, білік және жеке потенциал жүйесі негізінде белгілі бір функцияларды орындауға мотивация, қабілет, дайындық.

А. К. Маркова кәсіби құзыреттілік ұғымын қарастыра отырып, арнайы (кәсіби білім мен дағдыларды игеру, кәсіби даму қабілеті), әлеуметтік (ынтымақтастық пен өзара түсіністік негізінде бірлескен кәсіби қызмет қабілеті), тұлғалық (өзін-өзі көрсету және өзін-өзі дамыту әдістерін меңгеру, кәсіби деформацияларға қарсы тұру қабілеті), жеке (кәсіби қызмет аясында даралықты дамыту, жеке өзін-өзі сақтау қабілеті) және экстремалды (жағдайлардың кенеттен өзгеруі кезінде кәсіби міндеттерді орындау мүмкіндігі) құзыреттілік [4, 21 б.].

Ғалымдардың айтқан пікірлерін басшылыққа ала отырып, біз «құзыреттілік» ұғымына – студенттердің жеке тұлғалық психологиялық ерекшеліктеріне байланысты меңгерген білімдерін, дағдылары мен біліктерін, танымдық және тәжірибелік іскерлігін өмірде дұрыс қолдануы деген анықтама бере аламыз.

З.М.Алисултанованың диссертациясы болашақ педагогдың кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық шарттарына арналған. Зерттеу барысында ол болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру үшін келесі педагогикалық жағдайларды анықтады:

- білім беру қызметінде студенттің жеке-типологиялық ерекшеліктерін есепке алу;
- студенттің өзіндік қызметінің ерекшеліктерін педагогикалық диагностикалау;
- болашақ педагог-психологтарда өздігінен білімдену әрекетін қалыптастыру процесін педагогикалық сүйемелдеуді ұйымдастыру;
- өзіндік білім беру қызметінің моделін және тұлғаға бағытталған әдістерді пайдалану;
- студенттік топтардың студенттерін өздігінен білім алу қызметіне тарту[5,22 б.].

Сонымен, кәсіби құзыреттілік - ең алдымен студенттің функционалдық сауаттылығы мен кез-келген мәселені дұрыс шеше білу қасиетінен көрініс табады. Студент қоғам талабына сай өзін-өзі үздіксіз жетілдіріп отыратын, кәсіби білімді, жаңа технологияларды меңгерген, ортамен қарым-қатынасқа тез бейімделе алатын, ұйымдастырушылық қабілеті жоғары, тәжірибесі мол, т.б. қасиеттерді жинақтағанда ғана кәсіби құзыретті маман бола алады.

Ал Б.Т.Кенжебеков кәсіби құзыреттіліктің келесідей түрлерін ажыратып көрсетеді:

- арнайы құзыреттілік — өзінің кәсіби қызметін жеткілікті дәрежеде меңгеру, өзінің кәсіби дамуын жобалай білу;
- әлеуметтік құзыреттілік — бірлесе қызмет атқару, ынтымақтасу мен кәсіпке қатысты қарым-қатынасты меңгеру, кәсіби еңбегінің нәтижелері үшін әлеуметтік жауапкершілік;
- жеке тұлға құзыреттілігі — өзін көрсете білу мен дамытудың амалдарын, құралдарын игеру және кәсіби еңбектегі даралық;
- дара құзыреттілік — өзінің қабілетін жүзеге асыру, кәсіп аясында өз даралығын дамыту қабілеттігі, кәсіби тұрғыдан өсуге деген дайындық, өзінің даралығын сақтау қабілеті, еңбегін ұтымды ұйымдастыруға икемділігі, еңбекті қиындықсыз, шаршаусыз, тіпті сергіту арқылы нәтижеге жеткізу. [6, 40 б.]

Жоғарыда аталған құзыреттіліктің түрлері адамның кәсіби іс-әрекетінде, кәсіби қарым-қатынас жасауда, кәсіби жеке тұлға ретінде қалыптасуында байқалады және оның даралығының кемелденуін белгілейді. Жоғары білімді маманның құзыреттілігін автор жоғары оқу орны түлегінің кәсіби қызметтегі біліктілік пен іс-әрекетті атқаруға деген теориялық және практикалық дайындығы мен қабілетінің бірлігі деп түсіндіреді. Бұл ұғымның мәні кәсіби икемділіктердің жиынтығы арқылы ашылады.

Жалпы алғанда, К.Құдайбергенова «құзыреттілік» ұғымы жайлы қарастырды: «Құзыреттілік ұғымы - соңғы жылдары педагогика саласында тұлғаның субъектілік тәжірибесіне ерекше көңіл аудару нәтижесінде ендіріліп отырған ұғым. Құзыреттіліктің латын тілінен аудармасы «competens» белгілі сала бойынша жан – жақты хабардар білгір деген мағынаны қамти отырып, қандай да бір сұрақтар төңірегінде беделді түрде шешім шығара алады дегенді білдіреді» деп көрсетеді. [7, 30 б.]

Білікті маман болу дегеніміз-белгілі бір субъективті жағдайда алған білімі мен практикалық дағдыларын жұмылдыру қабілетіне ие болу. Құзыреттілікті оны іске асырудың нақты жағдайларынан оқшаулауға болмайды. Ол белгілі бір қызметтің субъективті жағдайларына бейімделген білімді, дағдыларды және мінез-құлықты бір уақытта жұмылдыруды тығыз байланыстырады.

Құзыреттілікті білім мен дағдылардың жиынтығына дейін төмендетуге болмайды, өйткені өмірде терең білімі бар, бірақ оларды қажетті уақытта қалай жұмылдыруды, оларды кәсіби қызметінде қолдануды білмейтін адамдар жиі кездеседі. Құзыреттілік-бұл білім мен адам тәжірибесіндегі іс-әрекет арасындағы қатынастардың саласы.

Осыған сәйкес мұғалімнің басты міндеті-теориялық білімді мамандарды кәсіби даярлау барысында қызметтің нақты жағдайларына қолдануға үйрету. Бұл мәселені шешу үшін топтық жұмыс ең тиімді әдіс болып табылады, ол бір тақырып аясында оқу ақпаратын игеруге және оны практикалық материалда қолдануға мүмкіндік береді. Ол үшін теорияны практикалық жағдайға қоюға мүмкіндік беретін проблемалық жағдайлар модельденеді.

Студенттердің кәсіби құзыреттілігі сабақтың белгілі бір нысандары, білім алушылардың танымдық қызығушылықтарын жандандыру, оларды білім алу тәсілдеріне бағыттау арқылы ғана емес, сонымен қатар мұғалімнің ғылыми ақпаратты қол жетімді, түсінікті, қолдануға ыңғайлы ету қабілеті арқылы қалыптасады. Оқу сабақтары барысында студенттер ғылыми ақпаратпен жұмыс істеуге, оны талдауға, практикалық міндеттерді шешу үшін қажетті іріктеуге үйренеді, бұл одан әрі кәсіби талаптарды игеру процесін айтарлықтай жеңілдетеді.

Оқу процесінде студенттің кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың негізгі шарттарының бірі оның білім беру іс-әрекетінің субъектісі ретінде өзін-өзі тануы болуы керек, оның мақсаты білім, білік пен дағдыларды дәйекті түрде игеру болып табылады. Тек өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі бақылау студенттің алған мамандығы бойынша құзыретті болуына мүмкіндік береді. Алайда, тәжірибе көрсетіп отырғандай, студенттердің оқуға, шығармашылыққа, қабілеттері мен құзыреттіліктерін дамытуға жоғары басымдық берілмейді. Сондықтан, жоғары білім беруді дамытудың қазіргі кезеңінде оқытуға серпін қалыптастыру. Жауапкершілігі профессорлық - оқытушылық құрамға жүктеледі.

Студенттердің құндылық бағдарлары жүйесіндегі басымдықтарды өзгерту үшін білім беру процесіне тиісті жаңалықтарды енгізу түрінде көрінетін ынтымақтастыққа, жұмысқа қабілеттілікке, шығармашылық белсенділікті дамытуға стратегиялық маңызды ұстанымдарды құру және бекіту қажет [6, 72б.] .

Қорыта келгенде, құзыреттілік сыртқы белгіленген әрекеттерге қарағанда неғұрлым күрделі құбылыс болып саналады, ол өмірде кездесетін ситуациялық жағдайлардың неғұрлым тиімді шешімін табуға көмек беретін, адамның шынайылықты қабылдаудың белгілі бір қасиеті деп айтуға болады. Кәсіби құзыреттілік өзіндік дамудың құрамдас бөлігі – педагогтың өзіндік білім алу жұмысы. Кәсіби өзіндік білім алудың тиімді жолы – педагогикалық ұжымның шығармашылық ізденіс жұмысына қатысу, білім беру мекемесін дамытуда жаңашыл жобалар, авторлық курстар мен педагогикалық технологияларды жасақтау болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Толковый словарь русского языка: В 4 т. / Под ред. Д. Н. Ушакова. Т. 1. – М., 1935; Т. 2. – М., 1938; Т. 3. – М., 1939; Т. 4. – М., 1940 (Переиздавался в 1947-1948 гг.); Репринтное издание. – М., 1995; М., 2000.
2. Зазыкин, В. Г. Акмеологические проблемы профессионализма / В. Г. Зазыкин, А. П. Чернышев. – М.: Тривола, 1993. –142 с.
3. К.С.Құдайбергенова Құзырлылық табиғаты- тұлғаның өзіндік дамуында. Әдістемелік құрал – 2006 ж.
4. Маркова А.К. Психология профессионализма. М., 1996. - 21 с.
5. Алисултанова З.М. Педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих педагогов и психологов в самообразовательной деятельности [Текст]: автореф. на соиск. ученой степ. канд. пед. наук: 13.00.08 – теория и методика проф. образования / Зарема Магомедовна Алисултанова. – Махачкала, 2012. – 22 с.
6. Кенжебеков Б.Т. Жоғары оқу орны жүйесінде болашақ мамандардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру: Пед. ғыл. д-ры. автореф.: 21.05.05. — Қарағанды, 2005. — 40 б.
7. Құдайбергенова К.А.. Құзырлылық – тұлға дамуының сапалық критерий // «Білім сапасын бағалаудың мәселелері: әдіснамалық негізі және практикалық нәтижесі » атты халықаралық ғылыми – практикалық конференцияның материалдары. 2008. 30- 32-б.

УДК 541.124

РЕАЛИЗАЦИЯ КОНЦЕПЦИИ 12 –ЛЕТНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В РК КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ 2-3 УРОВНЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Абишев Н.А., профессор кафедры педагогики и психологии,
Жетысуский университет имени И.Жансугурова, г.Талдықорган

Тезис 1. В январе - феврале 2021 года профессорско-преподавательский состав психолого-педагогического факультета, неоднократно проводил и активно участвовал в научно-методических семинарах, по теме: «Моделирование обновленного содержания образования», а также уже ставшим традиционным проекту: «Зимняя школа» и во взаимодействиях с общеобразовательными школами бибинар по теме: «Педагог-психолог в современном обществе: от образования к профессиональной творческой самореализации». Обсужденные в научно-методическом плане темы носили дискуссионный характер и безусловно затрагивали актуальные проблемы развития всех трех уровней высшей школы в свете реализации Концепции 12-летнего образования, то есть объектом исследования выступили содержание учебно-воспитательного, исследовательского процессов в свете подготовки и переподготовки педагогических кадров.

Учеба в высшей школе, в частности на 2 -3 ее уровнях по мнению профессора Р.С. Пионовой представляет собой, «... специфический вид трудовой деятельности, как: а) учебно-познавательная деятельность, будучи сложным видом труда, представляет систему, все элементы которой взаимосвязаны; б) учебная деятельность субъектов учебно-познавательной деятельности в условиях высшей школы носит продуктивно-преобразующий, а во время практики – созидательно- продуктивный характер; в) учебно-познавательный труд субъектов учебно-познавательной деятельности осуществляется в двух формах: теоретической и практической, которые взаимосвязаны общей целью и направлены на формирование знаний и умений...» [Пионова Р.С. Педагогика высшей школы.- Минск «Университетское», 2002.- С. 78-79, 87].

Исходя из вышесказанного, указанный специфический вид трудовой деятельности имеет свою структуру (строение) которая олицетворяет ее и рассматривается, во-первых, в статике как определенная взаимосвязь, взаиморасположение перечисленных нами составных компонентов, характеризующее строение, то есть что остается устойчивым, относительно неизменным при различных преобразованиях учебы в вузе; во-вторых, как учреждение образования высшая школа включает в себя как перечисленные структурные элементы, так и динамические характеристики, обеспечивающие ее направленное функционирование, связи. Динамические характеристики связаны с профессионально-педагогической деятельностью субъектов образования, а составными компонентами ее являются: а) конструктивная; б) организаторская; в) коммуникативная; г) проектировочная; д) гностическая деятельность.

Тезис 2. Естественно каждый участник вышеуказанных научно-методических семинаров, рассматривал свое участие и выражал мнение через призму имеющихся затруднений или не решаемых вопросов, или из своих потребностей в своей повседневной профессионально- исследовательской деятельности, составной частью которой являются элементы вышеназванных динамических компонентов, а именно: а) отбор и композиция учебно- воспитательного процесса формирующий у субъектов - готовность к педагогической деятельности, которая представляет собой интегративное образование и включает: ценностный, психологический, теоретический, практический элементы; б) планирование и построение педагогического, исследовательского процесса; в) действия обучающихся субъектов и субъектов учения; г) правильно отражать, осмысливать, понять и оценить, создать образ содержания информации об эффективности педагогических, исследовательских воздействий. Как видно названные элементы взаимодействуют друг с другом своим нахождением в системе и выходом из нее, что есть результат взаимного влияния и взаимодействия с внешней образовательной средой.

К примеру, при проектировании учебных занятий, исследования на каждом из их этапов каждый педагог-исследователь опирается на свое педагогическое, научное, профессиональное мировоззрение и культуру, свои педагогические ценности, которые в реальности появляются лишь с педагогическим, исследовательским, реальным профессиональным опытом ведения занятий, исследования, общения с субъектами, и размышлений на разные профессиональные, исследовательские и личностные темы. Современная формула педагогической, исследовательской работы связана по мнению А.К Мынбаевой с «...осознанием и базированием на ценностных установках и принципах обучения, исследования лишь на их основании возможно использование активных и исследовательских методов обучения и воспитания, исследования...» [Мынбаева А.К., Садвакасова З.М. Искусство преподавания: концепции и инновационные методы обучения. Учебное пособие. - Алматы «Қазақ университеті», 2011.- С. 4-5].

Проектирование учебных занятий и этапов исследования кроме своих прямых обязанностей, проводится с целью преодоления определенных недостатков и трудностей в образовательном процессе и познании новых явлений, научно объяснить ранее неизвестные педагогические или научные факты или выявить уровень неполноты старых способов объяснения или исследования известных педагогических фактов и способствует развитию образовательной практики.

Для эффективной реализации недостатков и трудностей в учебно-познавательной и исследовательской деятельности, считаем целесообразным, субъектам образования соблюдать личную этику, проводить научные исследования соблюдая культуру в соответствии с требованиями к диссертационным работам магистрантов, докторантов, а также написания научных статей соответствующих требованиям ККСОН, СКОПУС и т.д. Отсюда и приходит осознание характера поисковой деятельности как творческой, продуктивной, нацеленной не просто на привлечение информации, а на ее создание и постижение смысла, на поиск оригинальных и эффективных решений.

Значит исследование по реализации Концепции 12-летнего образования, должна характеризоваться как особая форма процесса познания, такое систематическое и целенаправленное изучение объектов, в котором используются средства и методы науки и которое завершается формированием научных знаний об изучаемых объектах, явлениях и т.д.

Тезис 3. Теория обучения как известно в своем становлении проходит две фазы развития, также связанные с ее приложимостью: а) эмпирическое обобщение практики учебного процесса. В процессе развития на уровне этой фазы теория формируется в виде некоторой описательной модели обобщенного реального учебного процесса в составе его статического и динамического выражения. Такая схематизированная модель отражает реальные факты, педагогические действия, роль методов и средств по отношению к учебному процессу в целом и в решении частных задач. Вместе с тем, современная система школьного, согласно представлениям профессора В.В. Давыдова, «...основана на эмпирическом подходе к формированию понятий... это малоэффективный путь, занимающий много времени вызывающий у школьников значительные трудности, являющийся причиной массы ошибок...» [Волков К.Н. Психологи о педагогических проблемах.- М.: Просвещение, 1981.- С. 36]; б) построение гипотетической перспективной модели, оперирующей не с реальным, а с идеализированным учебным процессом. Эта модель более высокого уровня, модель проверки и оценки новых направлений развития, новых методов и средств обучения и в целом самого образования.

Подробный анализ и синтез структуры (строение) учебно-воспитательного процесса и исследовательской работы на этих уровнях не должен быть спонтанным, а взаимодействующим и носить системный характер, с выявлением противоречий, как важнейшего метода познания и его движущей силой.

Вместе с тем, к сожалению, процедура обсуждения сообщений, предложенных информацией на научно-методических семинарах, бибинаре убедительно показывает, что актуальность или злободневность необходимости содержательных, обобщенных научно-обоснованных исследований еще более возрастает, однако, как всегда объективно существует противоречие между динамикой профессиональных задач связанных с реализацией нового содержания образования, научно-исследовательской работы и внутренней замедленностью в силу объективных и субъективных причин, готовности преподавательского состава к тем образовательным требованиям которые предъявляются в современных условиях, достаточно вспомнить финский опыт по разрешению проблем конструирования учебного и исследовательского процессов.

Уместно вспомнить, что еще в начале 90-х годов XX века известный педагог, профессор А.И.Кочетов, отмечал, что «... исследовательский подход в обучении и воспитании становится ведущим, обеспечивает повышение педагогической культуры и эффективность педагогического труда... педагогическая деятельность стала настолько сложной, что она не может быть прежней: в ней элемент исследования неизбежен в силу неповторимости социальных условий, педагогической среды...» [Кочетов А.И. Культура педагогического исследования.- 2-ое изд., исправ. И доп.- Мн.: «Адукаыя I выхованне», 1996.- 312с.].

Значит, быть или не быть качественному или грамотному исследованию не стоит, нам важно при оценке научно-исследовательской грамотности педагога-исследователя основное внимание уделить следующим его умениям: а) описанию, объяснению и

прогнозированию соответствующих психолого-педагогических явлений; б) пониманию сущности исследований; в) интерпретации доказательств и выводов, рекомендаций и т.д.

Из этого вытекает, что научная информация в исследовании нуждается в особом структурировании, пояснении, анализе, комментарии и соблюдении правил кодирования информации в текст [Л.Н.Беляева, С.6]. Соответственно научно-методическая информация представляет собой моделированный текст, лексическая структура которого предполагает использование устойчивых выражений или понятий для обозначения связей между частями содержания текста и поддержания логики интерпретации его связанности и смыслового единства в соответствии с целями и задачами.

Таким образом педагогическая наука в отличие от житейских знаний в области воспитания и обучения, исследования обобщает разрозненные факты, устанавливает причинные связи между различными педагогическими явлениями. Она не столько описывает их, сколько объясняет, отвечает на вопросы, почему и какие происходят изменения в развитии человека под влиянием обучения и воспитания.

В контексте вышесказанного, насстораживает и вселяет уверенность в правильности данного исследования мнение известного профессора В.В.Краевского, отмечающего, «... надо признать, что научная работа не имеет прямого выхода на учителя, который прежде всего ищет всевозможные методические разработки ... наши идеи, наши новые теоретические разработки могут попасть к учителю только через педагогическое образование, только через курсы повышения квалификации...»[Жур. Педагогика.- № 8.- 2004.- С. 11].

Таким образом, при существующих противоречиях и недостатках, сложно утверждать, что современная система образования РК преодолела репродуктивный стиль обучения и перешла к новой образовательной парадигме, что обеспечивала бы учебно-познавательную, исследовательскую активность и самостоятельность мышления субъектов учения и исследования и являлась бы одним из стратегических направлений в развитии образования.

Тезис 4. Однако выход на понимание новой парадигмы образования в РК в современных условиях исходя из вышеизложенного, а также анализ учеными и практиками реализуемой Концепция 12-летнего среднего образования в недрах практики, опирается в следующую объективность выраженную в следующих этапах: а) рождение идей и их постепенная реализация в методических средствах; б) борьба, долгая и трудная, за утверждение и признание разработок; в) выраженные притязания на универсальность (характерно для некоторых концепций, многое зависит от культуры создателя); г) осознание научных идей, лежащих в основе опыта, своего места в строю научных исканий, вклада в теорию; д) интеграция с другими подходами и поисками, осознание найденных идей и подходов в системе теории и практики (это происходит не всегда).

В науке известно, что следует различать: практическую и теоретическую актуальность. Актуализация – понятие разработанное Б.Г.Ананьевым (1907-72) и его учениками, как переход психического явления из потенциального в актуальное или менее актуального в более актуальное.

ГЛОССАРИЙ:

...Восток не знал такого средства логического мышления, как доказательство, существовали лишь переписания, «что делать и как делать», не было потребности в строгой формализации знания и в понятийном аппарате. Поэтому все восточные системы знания воспринимались европейцами как «вненаучные», «донаучные», «антинаучные» [Лешкевич Т.Г. Философия науки. Учебное пособие.- М.: ИНФРА- М, 2014.- С. 8-9].

...Техногенное общество возникло в XV-XVI вв. в связи с развитием в европейском регионе техники и технологии, оно пришло на смену аграрному традиционному обществу. В техногенных обществах основной ценностью являются не канон и норма, а инновация и новизна. Техногенный тип развития – это ускоренное изменение природной среды, сопровождаемое видоизменением социальных связей людей...[Лешкевич Т.Г. Философия науки. Учебное пособие.- М.: ИНФРА- М, 2014.- С. 9].

УДК 441 974 49 70

ПСИХОЛОГО-ПЕДОГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРЕОДОЛЕНИЯ ПРОЯВЛЕНИЯ АГРЕССИВНОСТИ У ДЕВОЧЕК (6-8 КЛАССЫ)

Абишев Н.А., д.п.н., профессор,

Асланқызы Н., магистр,

Жетысуский университет им.И.Жансугурова, г.Талдыкорган

E-mail: nargiza_aslankyzy@mail.ru

В данной статье представлен теоретический анализ проблемы агрессивности девочек. Рассмотрены вопросы психологической характеристики, проявления агрессивности в (6-8 классы).

Ключевые слова: агрессия, агрессивное поведение, психологическая характеристика.

Бұл мақалада қыздардың агрессивті проблемасына теориялық талдау жасалған. Агрессивтіліктің психологиялық сипаттамалары, көріністері мәселелері қарастырылған.

Кілтті сөздер: агрессия, агрессивті мінез-құлық, психологиялық сипаттама.

This article presents a theoretical analysis of the problem of girls' aggression. The issues of psychological characteristics, manifestation of aggression in (6-8 grades) are considered.

Key words: aggression, aggressive behavior, psychological characteristics.

В сегодняшнем мире агрессивное действие учащихся общеобразовательной школы на любом этапе, всё больше привлекает разных специалистов: психологов, психиатров, педагогов и т.д. под агрессивным поведением в познавательной деятельности рассматривается...

В структуре личности учащихся как у юношей так и у девушек предпосылкой часть различных форм и видов агрессивного поведения: конструктивные, социально позитивные, просоциальные, либо напротив - разрушительные, деструктивные, придающие поступкам асоциальный и антисоциальный характер.

По мнению А. Пикиной, «...агрессия присуща каждой душе, так как представляет инстинктивной формой образ действия, основной целью которого является самозащита и выживание в мире...» [Пикина]

Исходя из этого, в психологической науке известно, «...образование агрессивного поведения фигурируют многие моменты, среди которых возраст, личные особенности, внешние физические и социальные средства. Но основную роль в развитии агрессивного поведения личности, по утверждению большинства исследователей взятого вопроса, играет ее собственное общественное окружение...» [Психология.учебное пособие. -М.,1995.]

Затруднительное положение в действие у девочек в подростковом возрасте, с позиции А.В.Мудрика, «...одна из центральных психолого-педагогических проблем. В этот промежуток времени вкладываются основы намеренного поведения, появляется общая направленность в развитии душевных представлений и социальных направлений...» [Мудрик]

Юность у девочек считается одним из наиболее тяжелых моментов развития человека. Вопреки с учетом кратковременность (с 14 до 18 лет), на стадии практически во многом определяет всю дальнейшую существование личности. В частности в подростковом возрасте девочкам больше всего происходит образование характера и иных основ личности. Эти условия: превращение от опекаемого взрослыми детства к самостоятельности, перемена обычного школьного обучения на другие виды социальной практики, в разной степени яркая гормональная изменения организма - делают девочку подростка в частности чувствительным и податливым к негативным влияниям среды.

Ученые В. А. Аверин и др. цитирует разработанную Э. Шпрангером культурно-психологическую концепцию подросткового возраста, в которой описаны, «...три возможных типа формирования личности подростка. Для первого типа формирование характерно быстрой, яркое и критическое течение, переживаемое подростком как второе начало, результатам которого появляется становление иной «Я». Процесс подростка по второму типу рассматривать основным, медленные и постепенные изменения подростка, без серьезных потрясений и развитии в настоящей личности. Третий тип развития предполагает живой и разумный процесс самовоспитания, дорога самостоятельного прохождения внутренних страхов и кризисов, что возможно из-за развитых у подростка самоконтроля и самодисциплины...» [Аверин.В.А]

Следует отметить, что на этой степени девушки в особенности чувствительны к восприятию неблагоприятного, отрицательного, что заставляет их либо к агрессивной самозащите, либо заторможенной меланхолии. Это вытекает, с ярким ростом, развитие организма, происходящие психологические перемены - всё это проявляется на функциональных состояниях девочек. Ростом активности, значительного роста энергии.

При этом, в этот момент увеличивается количество обид, непонимание между противоположным полом, кроме этого между детьми и взрослыми, среди которых и с родителями, где ссоры происходят в более серьезной и резкой манере, чем раньше. Девочки в это время часто проявляют особую раздражительность, обидчивость, прежде всего по отношению к взрослым.

В процессе разработке если родители и старшие члены семьи исходя из взрослых возможности девочки, воспринимают с уважением и доверием, содействуют ей проходить трудности в учении и других видах деятельности, помогают создавать взаимоотношения с друзьями, поддерживают контакт с ним, то тем самым они обеспечивают благоприятные положения для становления личности девочки.

Этот период во власти от отношения семьи к подростку. Родителям нужно менять отношения от детской привязанности на взаимное уважение и равенство, поскольку в этот период появляется чувство взрослости, которая показывает новую жизненную соображение девочки подростка по отношению к себе, к обществу и к миру; показывает направление и содержание ее социальной деятельности, систему новых желаний и переживаний. Чувство взрослости проявляется в желании, чтобы и друзья, и в первую очередь взрослые воспринимали ее как взрослого человека. В общении в частности это проявляется в условии девочки подростка беседовать с ними на равне.

В психологическом лексике объяснение агрессии звучит так: «Агрессия - мотивированное разрешенное поведение, противоречащее нормам и законом сосуществования людей в социуме, приносящий вред одушевленным и неодушевленным предметам атаки, приносящее физический потери людям или вызывающее у них психический неудобство» [Психология.учебное пособие. -М.,1995.]

Ученые Дубинко Н.А.Семенюк.Л.М считает, что развитию подростковой агрессии родители помогают двумя основными методами.

Первый метод эмоциональное отклонение, т.е. родители, отвергают своих. Отцы терпят повышенную тревожность, неуверенность в себе. Матери создают развитие агрессивности подростков реже. Временами это происходит, когда они либо думают, что дети выросли и обязаны решать свои задачи самостоятельно, либо когда чувствуют «вторую молодость» и занимаются устройством своих обычных дел.

Второй метод ужесточение контроля, т.е. родители, стараются контролировать каждый шаг своего ребенка. Обычно девушки, которым не дают стать самостоятельной личностью, превращаются в бунтарей. Вследствие этого происходит создание деструктивного и асоциального характера подростка.

Не секрет, что у девочек в подростковом возрасте случается переориентация одних ценностей на другие. Девочки хотят занять новую социальную позицию, соответствующую его потребностям и возможностям. При этом социальное признание, согласие, принятие в мире взрослых и сверстников превращается для них жизненно необходимым. Лишь их

наличие помогает переживание девочкам чувства собственной ценности. Неслучайно поэтому истоки агрессивности девочек лежат, как правило, в семье, в расположение ее членов (ссоры, отторжение ребенка, его принуждение, в том числе наказанием, страхом и т.п.) и в меньшей мере в противодействии со сверстниками, учителями.

По мнению Оклендер. А «...временами девочки подростки принимают как агрессивную, если она просто показывает свою злость. В гневе она может разбить тарелку или ударить. Виды агрессии часто называют антисоциальными. У детей, как и у взрослых, бывает две формы проявления агрессии не деструктивная агрессивность и враждебная агрессивность...» [Оклендер]

Первая - механизм удовлетворения желания, достижения цели и способности к адаптации. Она провоцирует девочку к конкуренции в окружающем мире, защите своих прав и интересов и служит для развития познания и способности положиться на себя.

Вторая - не просто обидное и враждебное поведение, но и желание получить боль, получить удовольствие от этого. Результатом такого характера обычно бывают конфликты, становление агрессивности как черты личности и снижение адаптивных возможностей девочки.

Ученый И. А. Фурманов разделяет агрессивное поведение детей на два вида. Первый вид - это социализированная. Девушки подростки часто не имеют психических нарушений, у них низкий моральный и волевой уровень регуляции характера, нравственная нестабильность, игнорирование социальных норм, низкий самоконтроль. Обычно используется агрессия для привлечения внимания, показать свои агрессивные эмоции (кричат, громко ругаются, разбрасывают вещи). Такое поведение направлено на получение эмоционального отклика от других или показывает стремление к контактам со сверстниками. Получив внимания, ребенок становится спокойным и прекращает свои вызывающие действия.

У этих девушек внешнее проявляется физическая агрессия. Агрессия носит произвольный, непосредственный характер, злые действия быстро сменяются дружелюбными, а выпады против сверстников - готовностью сотрудничать с ними.

Вторая форма - это не социализированная. Девушки подростки не редко страдают какими-нибудь психическими расстройствами (эпилепсия, шизофрения, органическое поражение головного мозга) с негативными эмоциональными состояниями (тревога, страх). Негативные эмоции и сопровождающая их враждебность могут выйти спонтанно, а могут быть реакцией на психотравмирующую или стрессовую ситуацию. Личностными чертами таких подростков являются высокая тревожность, эмоциональное напряжение, склонность к возбуждению и импульсивному поведению.

Так же многие думают, что мальчики более склонны к проявлениям агрессии, чем девочки, однако это так. Агрессия у девушек выглядит никак иначе. Как считают большинство ученых, в данный момент разница в агрессивном поведении между девушками и юношами уменьшается.

По мнению А.А.Реан «...девочки более чувствительны и впечатлительны, грубое проявление агрессии обычно им претит. Поэтому они весьма рано заменяют физическую агрессию вербальной, а некоторые «искусницы» с раннего детства приучаются камуфлировать агрессивность иронией и сарказмом. Это выглядит мягче, зато бьет сильнее...» [Реан]

Девичья агрессивность часто завуалирована и внешне менее эффективна, зато более эффективна. Мальчики же контролируют свою агрессию хуже, она носит у них более генерализованный характер и часто выплескивается на всех окружающих без разбора.

Т.е. переход от детства к взрослости показывает основное содержание и специфическое отличие всех сторон развития в этот период - физического, умственного, нравственного, социального. По всем направлениям происходит становление качественно новых образований, получают элементы взрослости в результате перестройки организма, самосознания, отношений с взрослыми и товарищами, способов социального взаимодействия с ними, интересов, познавательной и учебной деятельности, содержания морально-этических норм, опосредствующих поведение, деятельность и отношения. Все это влияет на поведение подростков. Виды агрессивного поведения различны у учащихся

подросткового возраста. На это действует и эмоциональное состояние подростков (гнев, ненависть, взрывы ярости и др.), и биологические факторы (особенности нервной системы, половое развитие и др.), психические факторы (особенности темперамента, самооценку и др.), и социальное окружение детей (улица, школа, сверстники и др.).

Ученые В.И. Долгова, Е.Г. Капитанец, Е.В. Барышникова, Е.В. Попова считают «...в процессе моделирования проявление эмоциональной уверенности исходит из свойств системности исследуемого явления. Это наличие цели, элементов, структуры. Их истина показывает с помощью системы мероприятий, реализуемых конкретными исполнителями, которые представляют для этого необходимые ресурсы...» [Долгова.В.И, Капитанец Е.Г, Барышникова Е.В., Попова Е.В]

Из этого следует, «...агрессия определяется как отдельные действия с целью причинение физического или психологической злости другому человеку. В то время агрессивность считается как свойство личности, отражающее предрасположенность к выражению агрессии и может иметь разную степень четкости...» [Детская агрессивность: психодиагностика и коррекция. –Минск.,2020]

Стало быть, в психологической науке не секрет, «...Агрессивное действие - это враждебные действия, целью которого является причинения страдания, нанесение ущерба другим людям и живым существам. Но гармонично разработанная личности надо иметь определенную степень агрессивности и стремление к самоутверждению, соревновательной и активность во взаимодействии. Недостаток агрессивности приводит к податливости, неумению отстаивать свои желания, неспособности преодолевать препятствия и проблемы...» [Психология.учебное пособие. -М.,1995.]

Завершая данное исследование в заключение можно добавить, что наиболее показавший агрессивность выражается в переходе от детства к взрослости и составляет главный смысл и специфическое признак всех сторон развития в этот период - физического, умственного, нравственного, социального. По каждому направлению происходит развитие качественно новых образований, возникают элементы взрослости в результате изменений организма, самосознания, отношений с взрослыми и друзьями, способов социального связи с ними, интересов, информативной и учебной деятельности, значение морально-этических норм, опосредствующих характера, практика и отношения. Все это действует на поведение и характер подростков. Виды агрессивного поведения разнообразный у учащихся подросткового возраста. На это воздействует эмоциональное состояние подростков и биологические факторы, психические факторы и социальное окружение.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Пикина А. Коррекция агрессивного поведения у детей // Персональный сайт Пикиной Анастасии. 2015. 13 октября [Электронный ресурс].
2. Мудрик А.В. Социальная педагогика: Учеб. для студ. пед. вузов / Под ред.В.А.
3. Сластенина. – М.: Издательский центр «Академия», – 2009. – 184 с.
4. Личко А. Е., Попов Ю. В. Делинквентное поведение, алкоголизм и токсикомании у подростков. – М.: Изд-во МГУ, 2008. – 25 с.
5. Аверин В. А. Психология детей и подростков. СПб.: Изд-во Михайлова В.А., – 2008. 121 с
6. Психологический словарь / Под ред. В.В. Юрчук. Минск: Элайда, – 2000. – 704 .

УДК 541.124

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ КАК ВАЖНЫЕ ФАКТОРЫ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА

Абишев Н.А., д.п.н., профессор,
Байболова Ж.Б., магистрант 1 курса,
Жетысуский университет им. И.Жансугурова, г.Талдыкорган

E-mail: abishev47@mail.ru

В данной статье авторы рассматривают психолого-педагогические условия дистанционного обучения как факторов организации учебного процесса. Были выявлены академические, дидактические и перцептивные умения.

Ключевые слова: дидактическое обучение, психолого-педагогические условия, профессиональная подготовка, научно-исследовательская деятельность, образование, педагогическая наука.

Бұл мақалада авторлар қашықтықтан оқытудың психологиялық-педагогикалық жағдайларын оқу процесін ұйымдастырудың факторлары ретінде қарастырады. Академиялық, дидактикалық және перцептивті дағдылар анықталды.

Түйінді сөздер: дидактикалық оқыту, психологиялық-педагогикалық жағдайлар, кәсіптік даярлау, ғылыми-зерттеу қызметі, білім беру, педагогикалық ғылым.

In this article, the authors consider the psychological and pedagogical conditions of distance learning as factors of the organization of the educational process. Academic, didactic, and perceptual skills were identified.

Key words: didactic education, psychological and pedagogical conditions, professional training, research activity, education, pedagogical science.

Основой задачей высшей школы при этом является создание необходимых психолого-педагогических условий для эффективного освоения образовательных программ высшего профессионального образования, направленных на профессиональное становление и развитие конкурентоспособной личности с учетом национальных и общечеловеческих ценностей.

В свете кредитной технологии широкое развитие в нашей стране получило дистанционное обучение, которое создает благоприятные условия для обучения в вузе, сделав его максимально удобным и привлекательным. Дистанционные образовательные технологии – технологии обучения, осуществляемые с применением информационных и телекоммуникационных средств при опосредствованном (на расстоянии) или не полностью опосредствованном взаимодействии обучающегося и педагогического работника [1 с.33].

Дистанционное обучение обладает следующими потенциальными возможностями:

- предоставляет возможность проходить обучение, не покидая места жительства и не прерывая процесс производственной деятельности;
- обеспечивает широкий доступ к образовательным национальным и мировым ресурсам;
- предоставляет возможность получить образование для решения жизненных задач и при любом уровне начального образования и подготовки;
- предоставляет возможность организации процесса самообучения наиболее эффективным для себя образом при получении всех необходимых средств для самообучения;
- предоставляет возможность прерывания и продолжения обучения в зависимости от индивидуальных возможностей и потребностей;
- значительно расширяет круг людей, которым доступны все виды образовательных ресурсов без возрастных ограничений;

- снижает стоимость обучения за счет доступности к образовательным ресурсам;
- позволяет формировать уникальные образовательные программы за счет комбинирования курсов, предоставляемых образовательным учреждением;
- позволяет повысить уровень образовательного потенциала общества и качества образования;
- удовлетворяет потребности страны в качественно подготовленных специалистах;
- повышает социальную и профессиональную мобильность населения, его предпринимательскую и социальную активности, расширяет кругозор и уровень самосознания;
- способствует сохранению и приумножению знаний, кадрового и материального потенциала, накопленного национальной образовательной системой;
- сохранению и развитию единого образовательного пространства на территории РК и зарубежных стран [2 с.31].

Использование дистанционного обучения позволит создать в стране комплексную систему непрерывного образования. Кроме того, система дистанционного обучения позволит реализовать потребность человека в повышении квалификации в процессе практической деятельности.

Дистанционное обучение имеет свои особенности. Отметим наиболее существенные:

- *опора на средства новых информационных технологий;*
- *индивидуализация, гибкость и адаптивность обучения;*
- *наличие развитой среды обучения;*
- *взаимосвязь с современными педагогическими технологиями.*

Одним из перспективных направлений развития дистанционного образования является взаимопроникновение идей информационных технологий и передовых педагогических идей и подходов. В современных концепциях обучение перестает рассматриваться только как процесс передачи знаний от субъекта к объекту.

Обучение сегодня должно быть развивающим и в плане развития самостоятельного критического и творческого мышления. Для этого необходимо широкое информационное поле деятельности, различные источники информации, разные взгляды на одну и ту же проблему, побуждающие студента к самостоятельному мышлению, поиску собственной аргументированной позиции.

Дистанционное обучение определяют несколько ключевых особенностей:

- 1) разделение преподавателя и студента в течение, по крайней мере, большей части каждой учебной процедуры;
- 2) использование образовательных медиа, чтобы соединить преподавателя и студента и донести содержание курса;
- 3) обеспечение двухсторонней связи между преподавателем, тьютором или образовательным центром и студентами;
- 4) разделение преподавателя и студента в пространстве и/или во времени;
- 5) сознательный контроль за обучением, в большей мере, со стороны студента, чем инструктора [3 с.52].

Работа в системе дистанционного обучения имеет свою специфику, обусловленную интенсивным использованием современных компьютерных и телекоммуникационных технологий [4 с.32]. В связи с этим возникает проблема недостатка, а иногда и отсутствия достаточно прочных пользовательских навыков как у преподавателей, тьюторов, так и у самих студентов. Считаем, что при организации дистанционного обучения преподаватели и тьюторы должны обладать дидактическими, психологическими, а также операционными знаниями и умениями.

Дидактические знания и умения включают:

- конструирование электронных учебных пособий;
- постановку целей и их достижение в процессе обучения;
- моделирование учебных ситуаций;
- учет уровня подготовки студентов в процессе обучения, обеспечение индивидуально-дифференцированного подхода в обучении;

- подбор адекватного уровню подготовки студентов содержания учебных текстов и заданий;
 - корректную формулировку вопросов, тестовых и творческих заданий.
- Психологические умения и навыки включают:
- знания о барьерах общения с компьютером и умение их преодолевать;
 - умение снять агрессивные проявления, стрессы у студентов в процессе обучения;
 - знание уровня развития психических качеств и особенностей межличностных отношений участников дистанционного обучения и умение их учитывать;
 - умение создавать благоприятный психологический климат в группе студентов, работать в диалоговом режиме.

Операционные знания и умения включают:

- умение организовать индивидуальную, парную, групповую работу участников дистанционного обучения, мотивировать их деятельность; - владение методикой конструирования электронных пособий и учебников;
- знание назначения и особенностей устройства и функционирования телекоммуникационной сети;
- поиск необходимой информации, отбор и обработку информации, полученной по сети;
- умение отправить и получить электронную почту; умение работать в глобальной сети Internet [5, с.53].

Таким образом, высокий темп научно-технического прогресса ставит перед высшей школой задачу подготовки специалистов способных самостоятельно мыслить, уметь видеть возникающие проблемы, искать рациональные пути решения, адаптироваться к быстро изменяющимся условиям современного общества, непрерывно пополнять свои знания в течение профессиональной деятельности, уметь работать в команде, для решения поставленных задач эффективно использовать информационные ресурсы. Применение современных информационных технологий в образовательном процессе приводит к повышению эффективности и доступности образования для всех слоев населения, возможность быстро реагировать на запросы общества, развивать самостоятельность и активность студентов.

В нашей статье мы рассматривали особенности дистанционного образования. Под дистанционным образованием понимается специальная педагогическая образовательная система, предполагающая организацию учебного процесса для подготовки специалистов на базе телекоммуникационных и информационных технологий и средств Internet. А под дистанционным обучением - технология (новый метод дидактики), основу которой составляют специальные компьютерные технологии, обеспечивающие обучение студента в рамках учебной дисциплины по индивидуальным оптимальным программам с управлением процесса обучения.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Ахметова Г.К. Современное образование Казахстана в поисках идеала / В кн.: Кредитная система обучения: опыт внедрения и перспективы. - Алматы: Казак университеті, 2004. – С.8.
2. Абдыгаппарова С.Б., Ахметова Г.К., Ибатуллин С.Р., Кусайнов А.А., Мырзалиев Б.А., Омирбаев С.М. Основы кредитной системы обучения в Казахстане. - Алматы, Казак университеті, 2004. – С.54.
3. Асанов Н.А., Калдияров Д.А., Минажева Г.С. Организация образовательного процесса на основе кредитной технологии. - Алматы, Казак университеті, 2004. – С.33.
4. Долженко О.В. Сорбонская и Болонская декларации: Информация к размышлению. - Вестник высшей школы, 2000. - № 6. – С.13.
5. Полат Е.С., Бухаркина М.Ю., Моисеева М.В. Теория и практика дистанционного обучения: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / Под ред. Е.С. Полат.- М.: Академия, 2004.- С.9.

УДК 541.124

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ДУБЛИНДІК ДЕСКРИПТОРЛАРДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Ержанова Д.Ж., Педагогика және психология мамандығының магистранты

Ғылыми жетекші: **Абишев Н.А.**, п.ғ.д., профессор

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: dinaraa-87@mail.ru

Мақалада дублиндік дескрипторлардың және пәндік құзіреттер негізінде оқыту нәтижелерінің сипаттамасын, жалпы және пәндік құзіреттердің анықтамасын, модульдік қағидат бойынша білім беру бағдарламасын әзірлеуге қойылатын талаптарды қамтиды. Осыған орай университеттік білім беру жүйесінде дублиндік дескрипторды жүзеге асырудың психологиялық-педагогикалық талаптары жаңа идеяда, жаңа тұрғыда қарастыру мәселесі туындап отыр.

Тірек сөздер: дублиндік дескриптор, модульдік білім беру бағдарламалары, психологиялық-педагогикалық талаптар, оқу жоспары, оқу бағдарламалары, оқыту нәтижелері, құзіреттіліктер.

Статья содержит описание дублинских дескрипторов и результатов обучения на основе предметных компетенций, определение общих и предметных компетенций, требований к разработке образовательной программы по модульному принципу. В связи с этим возникает вопрос о рассмотрении психолого-педагогических требований реализации дублинского дескриптора в системе университетского образования в новой идее, в новом контексте.

Ключевые слова: дублинский дескриптор, модульные образовательные программы, психолого-педагогические требования, учебный план, учебные программы, результаты обучения, компетенции.

The article contains a description of the Dublin descriptors and learning outcomes based on subject competencies, the definition of general and subject competencies, and the requirements for the development of an educational program on a modular basis. In this regard, the question arises of considering the psychological and pedagogical requirements for the implementation of the Dublin descriptor in the university education system in a new idea, in a new context.

Key words: dublin descriptor, modular educational programs, psychological and pedagogical requirements, curriculum, training programs, learning outcomes, competencies.

Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» жолдауына сәйкес, ЖОО мақсаты әлемдік талаптарға сай мобильді, жаңаруды, инновацияны қабылдауға бейім, креативті, сыни ойлай алатын, поликоммуникативті кәсіби құзіретті жеке тұлғаны қалыптастыру көзделуде. Оқыту бағдарламаларын сыни тұрғыдан ойлау қабілетін және өз бетімен іздену дағдыларын дамытуға бағыттау қажеттігі туындауда. Жаһандану ғасырында бәсекеге қабілетті мамандар даярлау мақсатында бірізділік стратегиялық мақсаттар, білім беру іс-әрекетінің приоритеттерін түбегейлі өзгерту және өз бетімен іздену дағдыларын дамыту ағымына бағыттауды ұйғарады. Осыған орай университеттік білім беру жүйесінде дублиндік дескрипторды жүзеге асырудың психологиялық-педагогикалық талаптары жаңа идеяда, жаңа тұрғыда қарастыру мәселесі туындап отыр [1, 3-5 б].

Модульдік білім беру бағдарламасы барлық салаларда кәсіби қызметті жүзеге асыру үшін бәсекеге қабілетті білікті кадрларды даярлауға бағытталған және болашақ мамандардың іргелі біліміне қол жеткізуге бағытталатын кең базалық кәсіби дайындықты көздейді.

Модульдік білім беру бағдарламалары мамандықтардың білім беру бағдарламаларын оқытудың кредиттік технологиясы бойынша қалыптастыру кезінде бірыңғай тәсілді қамтамасыз етуге арналған. Олар Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің білім беру саласындағы нормативтік құжаттары негізінде әзірленеді, жоғары және жоғары білімнен кейін білім берудің мемлекеттік жалпыға бірдей міндетті стандарттарының талаптарына сәйкес келеді және жоо оқу қызметінің құрылымдары негіздерінің бірі болып табылады. Модульдік білім беру бағдарламаларын әзірлеу Болонья процесіне қосылуына, оған қатысушы ел ретінде өзіне модульдік жүйе жататын оның негізгі параметрлерін орындау жөнінде міндеттеме алуына байланысты халықаралық стандарттарға сәйкес болу қажеттігімен қабылданған. Осы Әдістемелік нұсқаулықта Дублиндік дескрипторлардың және пәндік құзіреттер негізінде оқыту нәтижелерінің сипаттамасын, жалпы және пәндік құзіреттердің анықтамасын, модульдік қағидат бойынша білім беру бағдарламасын әзірлеуге қойылатын талаптарды қамтиды. Мамандықтың модульдік білім беру бағдарламасы Типтік оқу жоспарының және жоо оқу-әдістемелік жұмысы аясында білім беру саласындағы НҚА талаптарына сәйкес мамандықтың элективтік пәндер каталогы негізінде әзірленеді, Ғылыми кеңестің шешімі негізінде білім беру ұйымының басшысы бекітеді. Бекітер алдында Модульдік білім беру бағдарламасы жұмыс берушілердің бағасын алады. Аталған Әдістемелік нұсқаулық бакалавриат және магистратура мамандықтарына арналған Модульдік білім беру бағдарламаларын әзірлеу кезінде университеттің құрылымдық бөлімшелерінің басшылығына арналған [2, 15 б].

Дескрипторлар – біліктіліктер шеңберіне жататын атау. Жалпыланған түрде біліктіліктің түрлі деңгейлерінің оқылу нәтижелерін сипаттайды. Дескрипторлар жүйесі өзгермейтін, яғни нақты білім беру мән-мәтініне байланбаған болып табылады, бұл біліктіліктерді салыстыруды жеңілдетеді. Болонья процесінде жоғары білім біліктіліктерінің Еуропалық шеңберінің құрамдас бөлігі болып табылатын Дублиндік дескрипторлар іске асырылады. Дублиндік дескрипторлар жоғары білім берудің әр циклындағы оқыту нәтижелерін бағалауға келісілген талаптар ұсынады [3, 22-25 б].

Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау негізінде анықталған білім беру жүйесінде Дублиндік дескрипторды жүзеге асыру мәселесін зерттеу үшін жетекші ғалымдардың әдіснамалық маңызы бар еңбектерінің жан-жақтылығын көрсетті.

Дублиндік дескриптор жайында зерттеген шет ел ғалымдары Daly, S., Scott, L., Webster, F., Pepper, D. & Jenkins, A, Wright, T. & Cochrane, R., Бабин, Я. Я. Болубаш, А. А. Гармаш және т.б. ғалымдар өз ойларын атап көрсеткен. Silén, C., Hughes, P., В. В. Егоров, О. Е. Лебедев, С. Е. Шишов дублиндік дескрипторды оқу бағдарламасы негізінде зерттеп қарастырған. Дескрипторларды жүзеге асыру барысында В. И. Байденко, Кеннеди Д, Таштобаева Б. Э. және т.б. ғалымдар зерттеулерінде көрсеткен [4, 3-5 б].

О.Е.Лебедев мектептегі білімге қатысты білім беру бағдарламасының тұжырымдамасын қарастыра отырып, мектептің білім беру бағдарламасы "мектеп әкімшілігінің, мұғалімдердің, оқушылардың, олардың ата-аналарының ортақ мақсаттарға жету үшін бірлескен іс-қимыл бағдарламасы" деп санайды» [5, 3-5 б].

Бірқатар ғалымдардың пайымдауынша бағдарламаның нормативтік аспектісі: "білім беру бағдарламасы - бұл нақты мекемедегі білім мазмұнын және осы мазмұнды жүзеге асыру технологиясын анықтайтын құжат».

С. Е. Шишов "білім беру бағдарламасы – бұл білім беру мазмұнының ерекшелігін және білім беру процесін ұйымдастырудың ерекшеліктерін сипаттайтын білім беру мекемесінің Нормативтік-басқару құжаты" деп баса айтады» [6, 151 б].

(Dublin descriptors) жоғары білім берудің әрбір циклі үшін түлектің жетістіктері мен қабілеттерінің типтік кутулерінің жүйелі сипаттамасы. Дублин дескрипторлары құзыреттіліктің бес түрі бойынша тұжырымдалған: Білу және түсіну; білім мен түсінуді қолдану; пайымдауды қалыптастыру; қарым-қатынас; әрі қарай оқу, даму қабілеті.

Ғылыми зерттеулерде, Білім беру жүйесінде Дублиндік дескрипторды жүзеге асыру тиімді қолданудың жеткіліксіздігі арасында бірқатар қарама-қайшылықтар байқалып отыр. Мұндай жағдайды өзгертудің бір жолы – білім беру жүйесінде дублиндік дескриптор талаптары ерекшеліктерін ескере отырып, модульдерді, оқыту нәтижелерін, құзіреттіліктерді дұрыс жүйелі түрде қолданып, оқыту нәтижесінің 5 негізі арқылы жүзеге асырылады.

Дескрипторлар бәрін қамтитын етіп жазылған оқу нәтижелеріне қарамастан оқу нәтижелерінің спектрі немесе институционалдық контекст, базалық білім беруден бастап, докторлық дәрежеге дейінгі мектеп және біліктілігі жоқ жұмыс деңгейлері немесе жоғары кәсіби деңгейде жүзеге асырылады. Олар жұмысшылар сияқты, оқу жағдайлары, академиялық және кәсіби шарттары, сондай-ақ бастауыш және үздіксіз білім беру немесе оқыту, яғни оқытудың барлық нысандары ресми және бейресми қарастырылады [3, 31-35 б].

Сонымен қатар, дескрипторлар мамандандыруды жалпылайды. Осылайша, көптеген академиялық және зерттеу контекстінде міндетті түрде талап етілетін дағдыларға жоғары деңгейге жету мүмкін емес. Дескрипторлар жеткілікті дәрежеде болу үшін жазылған дескрипторларды төмендегі деңгейден ажырату немесе алдыңғы деңгеймен салыстырғанда жоғары және төмен көрсеткіштерді өзгеру өлшемдеріндегі айқын прогресс.

Дублиндік дескриптор-цикл аяқталғаннан кейін білім алушы білуі, түсінуі немесе білуі тиіс нәрсенің сипаттамасы.

Дублиндік дескриптордың негізгі көрсеткіштері:

- Оқыту нәтижелері;
- құзіреттіліктер;
- estc жүйесі бойынша дублин дескрипторлары.

Дублиндік дескриптордың 5 негізгі нәтижелері:

- Білу және түсіну;
- білімді қолдану және түсіну;
- алған білімін қалыптастыру;
- коммуникативті қабілеттері;
- оқу дағдылары немесе оқу қабілеті.

Білу және түсіну - жалпы орта білім негізінде қалыптасқан оқу саласындағы білім мен түсініктерді көрсету және зерттеу саласындағы ең озық біліммен байланысты белгілі бір аспектілерді қамтиды.

Білімді қолдану және түсіну - Олар өз білімдері мен түсініктерін еңбек қызметіне немесе мамандыққа кәсіби көзқарасты куәландыратын тәсілмен қолдана алады және әдетте зерттеу саласындағы дәлелдерді қалыптастыру және негіздеу және проблемаларды шешу арқылы көрсетілетін құзыреттерге ие.

Алған білімін қалыптастыру - әлеуметтік, этикалық және ғылыми кескіндерді ескере отырып, пайымдауды дамыту үшін ақпарат жинай және түсіндіре алады

Коммуникативті қабілеттері - әлеуметтік, этикалық және ғылыми кескіндерді ескере отырып, пайымдауды дамыту үшін ақпарат жинай және түсіндіре алады.

Оқу дағдылары немесе оқу қабілеті - жоғары деңгейімен оқуды жалғастыру үшін қажет білім беру саласындағы дағдыларға ие.

Зерделей келе дублиндік дескриптордың оқыту нәтижесін қолдана келе білімді кеңейту, білімді тереңдету, қолданбалы, жүйелі, коммуникативті құзіреттіліктер қалыптасады.

Дублин дескрипторларын жүзеге асыру бойынша модульдік білім беру бағдарламаларын қалыптастыру алгоритмі:

- Дублиндік дескрипторларды ескере отырып, модуль пәндерінің мазмұнына қойылатын негізгі талаптарды және қалыптастырылатын құзыреттерді МЖМБС негізінде анықтау;

- Дублин дескрипторларына сәйкес модуль мен құзіреттілікті қалыптастыру үшін пәнаралық байланысты анықтау;

- еңбек нарығын және жұмыс берушілердің болашақ мамандарға қойылатын талаптарын зерделеу;

- бағдарламаның толық және нақты сипаттамасы (бағыты/бейіні, мамандығы), мақсаттары мен міндеттері;

- дублин дескрипторларына сәйкес келетін жалпы және арнайы құзыреттер тұрғысынан бағдарлама бейініне сәйкес оқыту нәтижелерін анықтау[7, 34-42 б].

Қортындылай келе, қазіргі таңда білім беру жүйесінде дублиндік дескриптордың негізгі көрсеткіштері, оқыту нәтижелері, құзіреттіліктер білім беру бағдарламасын, оқу бағдарламасын, оқу жоспарын жүйелі, бірізді меңгеруде септігін тигізеді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: Жаһандық бәсекеге қабілеттілік» Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. – 2017, қаңтар – 31.
2. «Модульдік білім беру бағдарламаларының жасалымы туралы» Ереже Өскемен, 2015 ж.
3. Жексембинова А.К. Университеттік білім беру жүйесінде болашақ әлеуметтік педагогтардың зерттеушілік құзіреттілігін қалыптастыру: дисс. философия докторы (PhD). – Алматы, 2017. – 150 б.
4. Explaining the European Qualifications Framework for Lifelong Learning http://ec.europa.eu/dgs/education_culture.
5. Лебедев О.Е. Компетентностный подход в образовании // Школьные технологии. – 2004. – № 5. – С.3-5.
6. Шишов С. Е., Кальней В. А. Школа: мониторинг качества образования. 3-е изд., испр. и доп. М.: Пед. общество России, 2000. 316 с.
7. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. – 2003. №5. – С. 34-42.

УДК 541.124

«АКТУАЛЬНОСТЬ РАЗВИТИЯ ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ В СИСТЕМЕ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ»

Абишев Н.А., д.п.н., профессор, **Махметова Д.Т.**, м.п.н., преподаватель,
Мамилина С.К., м.п.н., преподаватель

Жетысуский университет им. И.Жансугурова, г.Талдыкорган

E-mail: mamilina_samal@mail.ru / mahmetova_darina@mail.ru

Мақалада үздіксіз білім беру жағдайында оқушылардың рухани-адамгершілік тәрбие жүйесін дамытудың әртүрлі аспектілері қарастырылады. Сонымен қатар, табиғат-қоғам-адам жүйесінің дамуына қойылатын талаптардың маңыздылығына негіздеме беріледі. Мақалада зерттеудің негізгі аспектісі жас ұрпақты табиғи мәдениет пен жасанды өркениеттің әлемдік жетістіктерімен таныстыруға бағытталған. Осылайша, осы мақаланың өзектілігі рухани-адамгершілік білім беру жүйесін дамытудың теориялық және практикалық маңыздылығын анықтау жөніндегі қызметті зерттеу болып табылады. Осылайша, бұл жұмыста оқу процесінің ерекшеліктері қарастырылады, нәтижесінде білімнің моральдық мәнін, олардың адами құндылықтар жүйесіндегі орнын түсіну арқылы қол жеткізіледі

Тірек сөздер: *адамгершілік құндылықтар, мәдени-тарихи құндылықтар жүйесі, адамгершілікті дамыту, рухани-адамгершілік аспектілер, қоғамдық сана, моральдық идеал*

В статье рассматриваются различные аспекты развития системы духовно-нравственного воспитания учащихся в условиях непрерывного образования. Кроме того, дается обоснование значимости требований к развитию системы природа-общество-человек. Основной аспект изучения в статье направлен на приобщение подрастающего

поколения к мировым достижениям естественной культуры и искусственной цивилизации. Таким образом, актуальность данной статьи заключается в изучении деятельности по определению теоретической и практической значимости развития системы духовно-нравственного воспитания. Таким образом, в данном труде рассматриваются особенности процесса обучения в результате которого достигается осмыслением нравственного значения знаний, их места в системе человеческих ценностей

Ключевые слова: нравственные ценности, система культурно-исторических ценностей, развитие нравственности, духовно-нравственные аспекты, общественное сознание, моральный идеал

The article deals with various aspects of the development of the system of spiritual and moral education of students in the conditions of continuous education. In addition, the author substantiates the significance of the requirements for the development of the nature-society-human system. The main aspect of the study in the article is aimed at introducing the younger generation to the world achievements of natural culture and artificial civilization. Thus, the relevance of this article is to study the activities to determine the theoretical and practical significance of the development of the system of spiritual and moral education. Thus, in this work, the features of the learning process are considered, as a result of which the understanding of the moral meaning of knowledge, its place in the system of human values is achieved

Keywords: moral values, system of cultural and historical values, development of morality, spiritual and moral aspects, public consciousness, moral ideal

Актуальность проблемы духовно-нравственного воспитания учащихся в настоящее время возрастает в связи с тем, что современное состояние деятельности учения не отвечает требованиям устойчивого развития системы природа-общество-человек [1]

К сожалению, в реальной педагогической действительности глубинные морально-духовные и нравственно-душевные проблемы представлены очень слабо. В лучшем случае нагружается аудио-, видео-, тактильно и кинестическая память ученика, интенсивно наращивается его эрудиция, но не происходит самого главного: приобщение подрастающего поколения к мировым достижениям естественной культуры и искусственной цивилизации [2].

Общеизвестно, что всякая наука, в том числе педагогика и психология имеют свой предмет. Выявить его – значит определить субъектам исследования специфику, сферу исследовательской деятельности и задачи этих наук в части определения теоретической и практической значимости. В конце концов определение предмета каждой науки есть акт самосознания субъекта. Сам субъект исследования осознает свои цели, круг своих проблем, сферу своих интересов, свою практику, определяющую угол зрения, под которым рассматривается образовательная практика и его связи и благодаря чему только определенные связи и стороны образовательной практики входят в предмет данной дисциплины и выявляются ею. Определение наукой своего предмета - это как бы ее очи, обращенные вовнутрь и глядящие не на мир, а на внутренние проблемы и задачи науки.

Заслуживает внимания модернизация учебных планов и программ в школах КНР, «... предполагается, что реформа будет двигаться в направлениях, отвечающих тенденциям современной педагогики, в частности, приведет к изменению функций учебных программ. В эпоху информационного взрыва Н.Е. Боровская отмечает, что «... главным становится не наращивание объема знаний учащихся, а, прежде всего, умение их добывать, творчески мыслить, стремление и интерес к непрерывному обучению на протяжении всей жизни. Если раньше среди целей учебных программ превалировало овладение знаниями и развитие навыков, то теперь на первый план выходят интересы и ценностные ориентации учащихся, это означает не преуменьшение роли знаний, а изменение исходной позиции...» [3].

Таким образом эффективное воспитание в процессе обучения достигается осмыслением нравственного значения знаний, их места в системе человеческих ценностей.

Познание истины по мнению Б.Т.Лихачева, как важнейшая деятельность современности «...требует от субъектов учебной деятельности мобилизации всех физических и духовных сил, научные поиски, открытия немислимы без совершения нравственного подвига. Субъекты постигают нравственный смысл учения как ответственности перед обществом, большого напряжения физических и душевных сил. Нравственное значение знаниям придает также отношение субъектов к тому, в какой сфере общественной жизни они намерены его использовать...» [4].

Становится очевидным, что учащиеся должны формироваться по-новому: их необходимо всесторонне готовить к поиску морального идеала и выбору нравственных ценностей в виде разнообразных духовных потребностей и нравственных интересов [1]. По В.Ф.Дебольскому только та школа удовлетворяет высоким педагогическим требованиям, которая руководствуется высоким идеалом нравственной жизни. Без нравственного идеала воспитание обращается в дрессировку и в большинстве случаев приносит не пользу, а вред с сожалением констатировал, что традиционная нравственность сохраняется в виде формы обряда, но постепенно она все более и более теряет свое содержание...» [5].

Т.Н.Мальковская утверждает, что поиск морального идеала начинается с понятия мораль, которая «... выражается в способах обоснования и осуществления нравственных требований. Эти требования выступают в виде стихийно сформировавшихся и общепризнанных предписаний и оценок, подкрепленных силой массового примера, привычки, обычая, общественного мнения...» [6].

В этом аспекте Э.Боулдинг пишет о «присущем детям дару находить свежие и новые связи и зависимости». Этой особенности детской психики должны уделять особое внимание педагоги, занимающиеся нравственным воспитанием. Подобные открываемые детьми связи и соотношения можно рассматривать по крайней мере в двух аспектах [7]:

Во-первых. Следует сказать о возможности стимулировать эти возникающие в детском сознании рациональные и эмоциональные ассоциации, которые, несомненно, окажут влияние на завтрашний мир. Мы можем слушать детей более внимательно, с менее покровительственным видом. Мы можем создать более широкий педагогический контекст деятельности детей, в особенности вне школьных стен, в рамках местного сообщества. Мы можем, кроме того, научиться ценить надежду, которую дает молодое поколение миру, лишившемуся этических и эстетических ориентиров. Мы должны принимать мысли и чувства детей всерьез, а не рассматривать их как нечто предварительное, нуждающееся в коррекции в соответствии с нашими собственными идеями, действиями, манерой общаться. Во-вторых, способствовать детям находить неожиданные связи между предметами, явлениями и событиями позволяет создать сеть, систему, включающую идеи, интересы, поступки и взаимодействия людей [7].

Однако в общественном сознании казахстанского общества ныне циркулирует (порой кажутся весьма убедительными) неадекватные, по большей части «облегченные» представления насчет того, «что такое хорошо и что такое плохо» в образовании, это связано с реализацией содержания высшего образования в научно-методическом плане; крайне завышенной оценкой успеваемости и ее обоснование с эмпирических позиций и т.д.). Особую тревогу вызывает, теоретико-методологическое, методическое содержание диссертационных работ магистрантов и докторантов в отдельных специальностях.

Известный профессор Ю.Б.Борев отмечает, что «...теоретичность - сестра полемичности. Но тот, кто кричит в пустой кувшин, услышит лишь, как кувшин кричит на него. Поэтому автор спорит только с теоретически содержательными идеями и с интересом воспринимает критические замечания и пожелания коллег и читателей, уровня на то, что только в бесплодное дерево камней не бросают...» [8].

Можно предположить, что мировоззрение субъекта в подобных исследованиях не есть сумма вычитанных им философских, психолого-педагогических, социальных истин. Оно рождается в самой жизнедеятельности – из наблюдений над образовательной

практикой и обществом, из усвоения накопленной культуры человечества, из активного отношения к образовательной действительности. Так, мировоззрение субъекта исследования не только руководит его талантом и мастерством, оно и само формируется под их воздействием в процессе научно-исследовательской деятельности. Своеобразие видения образовательной действительности отбор жизненного материала определяется и регулируется мировоззрением самого субъекта исследования.

Начатые в республике масштабные преобразования в экономике, образовании предполагают опережающую модернизацию **общественного** сознания. Она не просто дополнит модернизацию общественного сознания - она выступит ее **сердцевинной**. Это значит, что сегодняшний исторический момент требует от общества, чтобы ее члены научились по-новому понимать настоящее и будущее мира. Однако, многие философы обращают внимание на то, как сложно изменить мировоззрение личности, способы его видения мира.

Возможно, что для нормального функционирования **общества** необходима известная совокупность сосуществующих форм деятельности В.В.Давыдов, А.И.Кочетов, ведущих «... к духовному развитию человечества и гармонизации конкретных отношений человека, индивида с миром и самим собой. На этом этапе каждый сам себе будет определять перспективы духовного развития, вид творчества, характер труда, свое мироощущение, самочувствие, саморазвитие. «Я» становится центром всех систем в обществе...» [9].

Одна из целей социально организованной системы воспитания личности состоит в том, чтобы дать возможно более полную подготовку индивиду для включения в наличную систему видов и форм практической деятельности людей, в которой совпадает преобразование себя и обстоятельств, возникнут творчество и самотворчество. Советский философ А.Капто отмечает, что «...задачей новых подходов к разработке понятия «международное воспитание» является привитие человеку новой системы ценностей, рожденных крупными социальными изменениями современной эпохи, новым политическим мышлением, учитывающим реальности современного мира. Он также считает, что такого рода воспитание должно быть направлено на то, чтобы заложить в **сознании** каждого, особенно молодого человека, высокие моральные устои, которые позволят ему понимать окружающий мир и находить свое место...» [10].

Развитие общества по мнению П.В.Копнин, Г.А.Давыдова, А.Г.Сpirкин, А.В.Иванова неминуемо порождает развитие и саморазвитие личности, на этой основе осуществляется дальнейшее социальное преобразование общества. В результате самосознание людей поднимается на новую ступень: зрелость **самосознания** отдельной личности является важным условием воздействия на нее общества. Острие информационного потока в XIX веке будет направлено внутрь самого человека, ибо главная **историческая** закономерность формирования личности: определяется прогрессивной сущностью, содержанием, формами и методами жизнедеятельности людей в той социальной системе, в которой живет и действует данный индивид. В этой обстановке возрастает роль каждого народа в жизни человечества, каждая нация стремится сохранить и развить духовные ценности и передать их всему миру, за счет существующих **культурных кодов**. С позиции принципа **историзма**: во-первых, рассмотрение культурных кодов как явлений надо рассматривать в их развитии; во-вторых, рассмотрение связей культурных кодов как явлений с другими; в-третьих, изучение роли культурных кодов в свете опыта современности, использование исторически высших форм в качестве ключа к пониманию предшествующих. В результате усиливается интерес народов друг к другу, культурный обмен становится нормой.

Современный человек обладает развитым мышлением, чувством справедливости, личным достоинством, самостоятельностью и критичностью. Это неизбежно ведет к повышению требовательности людей друг другу во всех сферах жизни, и во всех видах деятельности, это требует максимального проявления в жизни критики и самокритики, принципиальности и объективности. Как утверждает, Г.Ковалева, такая личность не

проявляется само по себе «... она воспитывается **общественной** жизнью и системой непрерывного образования, которое дает учащимся представление о мире в его диалектическом, историческом, научном и социальном развитии, отражает проблемы, с которыми столкнулось человечество на рубеже тысячелетий, а также взаимосвязь и взаимозависимость природы, человека и общества...» [11]

Факторы общественного развития, определяющие ценности образования и его характеристику, включают в себя «...прежде всего общественное **сознание** (идеология, мораль, общественный идеал, духовные ценности общества и др.). Воплощением зрелости личности в усвоении ценностей общественного **сознания** является ее **культура**, усвоение и передача которой – основная задача образования...» [12]

Изменение роли учащегося в учебно- воспитательном процессе, превращение его из объекта в субъект обучения и воспитания предполагает создание основ для самопознания, самообразования, самовоспитания, и прежде всего получение знаний о личности, ее становлении и развитии. Для усиления последней позиции, о роли самопознания, самообразования, самовоспитания, можно привести слова П.П.Блонского, что «... основное заблуждение учителей состоит в том, что они будто бы готовят детей к жизни, Во-первых, годы, проведенные в школе, это не подготовка к жизни, а сама жизнь; во-вторых, как-то подготовить а макросреде невозможно в условиях школы, так как никто из учителей не знает, что в жизни произойдет в последующие десятилетия, когда ребенок будет взрослым. И настоящее время тому свидетельство. Стало быть, организовать жизнь и жизнедеятельность конкретного человека по нравственным нормам нужно уже сейчас, причем так, чтобы человек, имея в виду родную школу, родной детский дом, мог по отношению к себе и к своим друзьям сказать словами А.С.Пушкина: «Отечество нам Царское село»... » [13].

Общественное **бытие** включает в себя материальные отношения людей друг к другу, это их деловые и производственные отношения, трудовой опыт, традиции [14]. Исходной категорией в философском осмыслении мира является категория «бытия». В этой категории фиксируется убеждение человека в существовании окружающего его мира и самого человека с его сознанием. По способу существования бытие разделяется на два мира, два способа существования или две реальности; мир физических состояний, или материальный мир, и мир психических состояний, мир сознания, внутренний мир. С.Л.Франк отмечал: «... внутренний мир человека, взятый в целом, не меньшая реальность, чем явления материального мира. Мы наталкиваемся на него, как на камень или на стену. Так, повседневные явления нашей жизни: упрямство или каприз человека, его враждебное отношение или антипатия к нам иногда гораздо труднее преодолеть, чем справиться с материальными препятствиями; и, с другой стороны, добросовестность, благожелательность, ровное, спокойное настроение окружающих нас людей есть часто большая опора нашей жизни, чем все материальные блага...»[15]. К примеру, в результате реформ Китай по мнению Н.Е.Боревской, «... оказался перед необходимостью полной смены образовательной парадигмы. От чисто технократического подхода в модернизации школы следует перейти к более гуманистическому, ориентирующему на формирование нового человека будущей эпохи...» [16].

А.И.Кочетов считает, что воспитание по сути своей обращено «... в будущее, а поэтому опирается именно на прогрессивные общественные процессы и явления, на все лучшее, что есть в обществе. И в то же время оно обязано готовить человека к преодолению трудностей, к борьбе со старым, отживающим, способствовать обновлению жизни, преодолению зла в любой его форме. Поэтому оно должно приучать к критическому анализу явлений и событий, поступков и действий людей, научить культуре самоперевоспитания. Воспитание правдой жизни начинается с правды о себе...» [17].

При всей гениальности мыслей народа о воспитании и обучении молодого поколения академик А.Э Измайлов отмечает, что « необходимо учитывать, что они сложились на стихийно-материалистической и наивно-реалистической основе, отражали главным образом

знания, накопленные эмпирическим путем. В силу этого обстоятельства они не были свободны от ошибочных представлений, испытывая на себе некоторую ограниченность народной философии. Декларируя те или иные истины, заповеди, верно определяя, что можно, что нельзя делать, народ не всегда представлял себе, почему именно так следует поступать. Исходя из этого основные вопросы воспитания и обучения наряду с житейскими представлениями пояснить их сущность с позиции научной педагогики...» [18].

Рассматривая человека как общественное существо, аль-Фараби считал, что «...нравственные качества личности формируются под влиянием общественной среды и воспитания. Человек, - писал он, - не может быть наделен с самого начала от природы добродетелью или пороком, так же как он не может быть прирожденным ткачем или писцом. Понятие **нрав** ученый отождествляет с характером человека, ни одна черта которого не избегает изменения. По его мнению, формированию добродетельного человека противостоят четыре порока: невежество, безнравственность, переменчивость и заблуждение...» [19].

Прошлые поколения отобрали и передали нынешнему образцы поведения в типичных **социальных** ситуациях. На это же обращает пристальное внимание и французский социолог Э.Дюркгейм, что, «...любое общество стремится сформировать человека в соответствии с имеющимися у него некими универсальными моральными, интеллектуальными и даже физическими идеалами...» [20].

Естественно, содержание этих идеалов значительно отличается в зависимости от исторических традиций, особенностей развития, социального и исторического строя общества. Но в тоже время в современных условиях социализация имеет много характеристик, общих или более или менее сходных для различных обществ.

Нравственное воспитание молодого поколения всегда связано с моральным кодексом семьи. Любовь к Родине, преданность интересам народа, чувство коллективизма, честность, скромность, верность дружбе и любви – таковы основные черты нравственной личности в понимании народа. Признание изначальной ценности каждого человека как личности способствует индивидуальному развитию, раскрепощает его и создает предпосылки для признания на деле неотъемлемых прав человека. Если отношение в семье, школе и с близким окружением сформируют в ребенке положительную Я-концепцию, он сможет в будущем с уважением относиться к людям, не допускать недостойных слов и дел и будет достаточно уверен в себе, чтобы не сомневаться в необходимости своей созидательной деятельности.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Балтабаев М.Х. Концепция «Духовно-нравственного воспитания учащихся в системе непрерывного образования.- Алматы, 2002.- С.14
2. Балтабаев М.Х. и др. Эффективность и качество диверсификации профессионального образования. Высшая школа Казахстана.- Алматы, 2001.- № 1.
3. Боровская Н.Е. Модернизация учебных планов и программ в школах КНР / Жур.Педагогика, 2002.- № 10.- С. 88
4. Лихачев Б.Т. Педагогика. Курс лекций. – М.: Прометей, 1993.- С. 183
5. Дебольский Н.Г. О нравственности и нравственном воспитании / Жур. Педагогика, 2005.- № 2.- С. 67-78.
6. Мальковская Т.Н. К вопросу нравственного развития личности в процессе обучения и воспитания. В кн.: Актуальные проблемы коммунистического воспитания школьников.- М., 1980.- С.5-18
7. Роберт Зубер Экологические проблемы после окончания «холодной войны». В кн. Приоритеты современной педагогики: Мир-Экология-Сотрудничество – М., 1993.- С. 72-75.
8. Боров Ю.Б. - Эстетика. – 4-е изд., доп.- М.: Политиздат, 1988.- 496с.
9. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения.- М., 1988.- 178с. Кочетов А.И. Теория формирования личности.- Мн.: НИО, 1997.- 207с.
10. Капто А. «Философия мира: истоки, тенденции и перспективы М., 1990.

11. Ковалева Г. Педагогика миротворчества, социальная ответственность, сотрудничество. В кн. Приоритеты современной педагогики: Мир-Экология-Сотрудничество – М., 1993.- С. 114\
12. Спиркин А.Г. Сознание и самосознание.- М., 1972.
13. Теория и практика воспитательных систем. Кн.2.- М., 1993.- С. 60-61.
14. Кочетов А.И. Теория формирования личности. Ч.1, Факторы, структура, сущность формирования личности. – Минск, 1997.- С. 48
15. Франкл С.Л. Реальность и человек. Метафизика человеческого бытия. - Париж, 1956.- С.14
16. Боровская Н.Е. Модернизация учебных планов и программ в школах КНР / Жур.Педагогика, 2002.- № 10.- С. 88
17. Актуальные проблемы педагогики [Текст] : спецкурс для студентов – выпускников пед. ин – тов / А.И. Кочетов ; Рязанский гос. пед. ин – т . – Рязань, 1971. – 201 с.
18. Измайлов А.Э. народная педагогика: педагогические воззрения народов Средней Азии и Казахстана. –М.: «Педагогика», 1991.- С. 10-11
19. Аль-Фараби. Социально-этические трактаты. Алма-Ата.: "Наука" Казахской ССР, 1973.- 400 с.
20. Дюркгейм Э. Метод социологии. Изб. Произведения. - М.,1991.

ӘОЖ 541.124

ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТЕ ЖАСӨСПІРІМДЕРДІ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ РУХАНИ ЖАҢҒЫРТУДЫҢ КӨКЕЙТЕСТІЛІГІ

Абишев Н.А., п.ғ.д, профессор,
Мейрамбаева А.Е., 1 курс магистранті
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: meyrambayeva98@list.ru

Бұл әрбір тұлғаның азаматтық ұстанымын, қоғам алдындағы жауапкершілігін, отаншылдық қасиетін, сананың ашықтығына қолдау көрсетеді. Себебі адамзат құндылықтарының мәні руханият және рухани құндылықтар. Тарихымызға үніліп қарасақ, қазақтық небір даналары мен ойшылдары тәрбие мәселесіне көп көңіл бөлгенін байқаймыз. Мұның бәрінде терең сыр, мағына жатқаны сөзсіз. «Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие керек. Мұғалімнің ең негізгі міндетінің бірі баларға адамгершілік құндылықтардың маңыздылығына ден қоюға үйрету. Баланың сана-сезімін, адамгершілік мұраттарын қалыптастыратыны-тәрбиенің ең бірінші рухани міндеті. Рухани-адамгершілік тәрбие барысында әрдайым өз мұраттарын басты нысана етіп ұстау қажет. Себебі, баланың көз қарасы оның күнделікті іс-әрекетімен сәйкес келмесе, олар ойлауға шебер, бірақ іс-әрекетке, қарым-қатынасқа жоқ адамдар болып шығады.

«...Тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның өміріне қауіп әкеледі...» деп айтылған **Әл-Фараби** қанатты сөзі қазіргі уақытта да өзектілігін жоғалтқан жоқ. Себебі білім алдыңғы орынға шығып, тәрбие кейіндеу қалып қоятын болса, мұның арты адамның толыққанды тұлға болып қалыптасуына айтарлықтай кері әсерін тигізеді сөзсіз

А.Құнанбаевтың қарасөздері мен шығармаларында табиғат көріністері, қазақ халқының шежіресі, салт-дәстүрі, тілі мен ділі терең астармен баяндалады. Отыз төртінші қара сөзінде: «Адам баласына адам баласының бәрі дос, ...Адамзаттың бәрін сүй бауырым», отыз жетінші қара сөзінде: «Тек қана өзің үшін еңбек қылсаң, өзі үшін отаған хайуанның бірі боласың. Адамшылықтың қарызына еңбек қылсаң, Алланың сүйген құлының бірі боласың» деген мысалдар келтірген [2,б.74]. Ақынның еңбектер желісіндегі эстетикалық

әсемдігі, гуманистік идеялары мен тәрбиелік тағылымдарды саралай келе, ар-ождан, намыс, адамгершілік, білім алуға уағыздау, адам баласын ынтымақтаса ауыз біршілікпен өмір сүруді, патриоттық қасиеттерді насихаттап, өсиет еткен деген қорытындыға келеміз.

Өз халқының тарихы мен мәдениетін терең зерделеу арқылы ұлттық сананы жаңғыртуға нақты бағыт-бағдар берген, елдің рухани дамуына зор ықпал ететін идеялар білім беру ұйымдарының жас ұрпақты тәрбиелеудегі басты ұстанымына айналуы тиіс.

Адамгершілік тәрбие жалпы адамдық ғибрат мөлшеріне сәйкес, кіші жасөспірімдердің барлық өмірін ұйымдастыратын педагогикалық процесс түрінде жүйелі түрде жүзеге асырылады, олардың жеке және жас ерекшелігі есебімен іс - әрекет, қарым – қатынас. Адамгершілік тәрбиесіне қоғаммен байланыс санасын қалыптастыру, оған тәуелділік, қоғамның қызықты мінез – құлқымен келісуге міндетті, адамгершілік мүдделерімен танысу, адамгершілік білімді адамгершілік нанымға айналдыру, жоғарғы мәдениеттілігі адамдардың адамға деген негізгі құрметін туғызады. «жасөспірімдердің адамгершілік тәрбиесі» - педагогикалық және әлеуметтік көріністер туғызатын, күрделі және көпқырлы процесс.

К. Маркс пен Ф. Энгельс өздерінің ғылыми еңбектерінде социалистік қоғамның адамына қажетті мынадай адамгершілік салаларын тәрбиелеуді ұсынды: «...Отанды шын жүректен сүй, дүние жүзі еңбекшілеріне туысқандық сезім білдіру; социалистік гуманизм, шын мәніндегі ұжымшылдық...».

Адамгершілік тәрбие мәселелері көптеген педагог ғалымдардың (Я.А.Коменский, И.Г.Гербарт, А.Н.Кочетов, А.С.Макаренкот.б.) еңбектерінде кеңінен қарастырылған. Өз зерттеулерінде ғалым - зерттеушілер адамгершілік тәрбие берудің мақсаттарын, қағидаларын жүзеге асырудың жолдарын жан-жақты анықтап негіздеуге талпынған.

И.Г.Гербарттың дәлелдеуінше «...адамгершілік тәрбиесінің мақсаты – мінез-құлықты қалыптастыру. Бұл тәрбие, баланың әр саналы қызығушылықтар мен адамгершілік елестетулеріне негізделіп оқу арқылы жүргізіледі...».

И.Г.Пестолоцци «...адамгершілік -балалардың бірімен - бірін өзара және олардың ересектермен дұрыс қарым - қатынаста болуын қалыптастырады...» деп санады.

В.А.Сухомлинский «...адамгершілік тәрбие - бұл тәрбиеленушілердің қоғамдық моральдық талаптарына сәйкес, адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру мақсатында мінез - құлқы мен сезімдеріне, түсініктеріне жүйелі және мақсатты түрде әсер ету...», -деп тұжырымға келген.

Ұлттың мүддесі мен мақсатын, алдымен жасөспірімдердің санасезіміне басты нәрсе етіп орнықтырған жағдайда ұлттың тәрбиесі ықпалды болмақ. Бұл құбылысқа бастамашылық өз ұрпағымыздан қолдау тапқаны орынды. Осы тұста М.Жұмабаевтың мынадай пікірі оралады: «Әрбір ұлттың бала тәрбие қылу туралы ескіден келе жатқан жеке-жеке жолы бар. Ұлт тәрбиесі баяғыдан бері сыналып, көп буын қолданып келе жатқан тақтақ жол болғандықтан, әрбір тәрбиеші, сөз жоқ ұлт баласы өз ұлтының арасында, өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті. Ұлт тәрбиесінің жақсылығы көп». [Жұмабаев М. Педагогика.- 3-ші бас.- Алматы: Ана тілі, 1992.- 160 б.]

Адамзаттың ғаламдық проблемаларының ішінде барлық халықтар мен мемлекеттер үшін жас ұрпақты тәрбиелеу проблемасы көкейтесті мәселелердің бірі болып табылады.

Тұлғаны тәрбиелеу процесінде оның рухани құндылықтарын қалыптастыру ерекше маңызға ие. Әлемнің жылдам өзгеруі жағдайында, техникалық прогресстің даму кезінде жасөспірімдерді тәрбиелеудің сапасы мен дүниежүзлік кенестікпен бәсекеге қабілеттілеттігі маңызды. Бұл күнде адам ресурстары мен технология арасындағы алшақтық басым көрініс табуда. Оны алдын алу мен шешудің бір жолы – қоғамның бірлескен күшінің жұмылуы екені сөзсіз. Бұл дегеніміз – қоғамдық сананы жаңғырта отырып, бәсекеге төтеп беру, жүріп өткен жолымыздан сабақ ала отырып қадам жасау, бағытымыздың анықтығын айқындау, рухани құндылықтарды жаңғырту болмақ. Ал рухани құндылықтар туралы философия ғылымының докторы, мәдениеттанушы **Т.Ғабитовтың** сөзімен айтсақ: «..бала кезден, ана сүтімен бірге, өзінің ана тілі арқылы, мораль негіздері

ретінде, өз тарихын, мәдениетін, әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлерін игеру нәтижесінде орнығады. Адам бойына моральдық жауапкершіліктер жүктейді, сезімін айқындай түсуге мүмкіндік береді...». [Ғабитов, Т. Жаңашылдық дәстүрмен үйлессе [Мәтін] / Т. Ғабитов // Қазақ әдебиеті. - 2017.- 26 мамыр - 1 маусым (№ 22). – Б. 1,3.]

Жалпы білім беретін мектепте жасөспірімдерді рухани жаңғырту, рухани-адамгершілікке тәрбиелеу проблемасы қазіргі қоғамның басым мәселелерінің бірі болып табылады. Үдемелі жаһандану және қазіргі заманғы қоғамды жаңарту жағдайында жас ұрпақтың өз елінің нақты мүмкіндіктеріне деген сенімін сақтау маңызды. Адамгершілік-рухани тәрбиеге назар аудару қажеттілігі жалпыұлттық қажеттілікке байланысты. Білім - жаһандану жағдайында оң өзара әрекеттесуге мүмкіндік беретін ұзақ мерзімді стратегиялардың бірі. Табысты оқыту үшін оқушыларға білім, білік және рухани-адамгершілік құндылықтар қажет екендігі туралы түсінік өсуде.

Рухани –адамгершілік тәрбиесі қоғамның барлық сатысында зерттеу объектісі болып табылады. Н.Ә.Назарбаев: « Болашақта еңбек етіп өмір сүретіндер - бүгінгі мектеп оқушылары. Мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан жүктелген міндет өте ауыр» деген болатын. Адам өмірінің «алтын бесігі» - мектептің есігін ашқан балдырған жарығы мол жаңаша өмірде адамдық асыл қасиеттерді қастерлеп, өмір заңдылықтарын үйренеді. Әдептілік, имандылық, мейірімділік, ізеттілік құндылықтары қалыптасқан халқымыздың осы асыл да абыройлы қасиеттерін жас ұрпақтың ақыл - парасатына азық ете білу үшін әрбір ұстаз халық педагогикасын, сан ғасырларда қалыптасқа салт-дәстүрлерді, әдет - ғұрыптарды жан - жақты терең білумен қатар, өзінің бойына адамдық құндылықтарды терең сіңірген, рухани жаны таза болу шарт. Ол рухани - адамгершілік тағылымдарды өркениетті өмірмен байланыстыра отырып, білім берудің барлық кезеңдерінде негізге алған жөн. Сонда ғана өзінің міндетін айқын сезіне білетін, мінез - құлқы жетілген саналы адам қалыптасады.[8]

Ел егемендігін алып, демократия кең өрістей бастаған қоғамда, әлемдік қауымдастыққа ұмтылып, бәсекелестік өмір сүрудің басты шартына айналған бүгінгі өзгермелі дүние жағдайында адамның мәні мен әлеуметтік рөлі жаңа сипатқа ие болып отыр. Соған сай рухани құндылықтар әлемі де түбегейлі жаңарып, адамның ақыл-ой қуаты мен интеллектуалдық әлеуетін қалыптастырудағы білімнің маңызы туралы қағидалар түбірімен өзгерді. Сондықтан жалпы білім беретін мектеп қабырғасындағы әрбір оқушыны дара тұлға ретінде жетілдіруге, тәрбиелеуге және дамытуға алғышарт жасауы қажет деген қағида берік орнықты.

«...Білім-тұл, тілден шығып елемесе...», - дейді Жүсіп Баласағұн.

Білім саласына да рухани жаңғыру керек. Ол дегеніміз оқытушының біліктілігі мен білімінің арқасында көрінетін дүние. Өзі жаңғырып, өзі өзгеріп, өзінің кәсіби шеберлігін арттырып отырған оқытушы ғана рухани жаңғыруға сай білім нәрін құя алады.

XX ғасырдың белгілі ағартушысы Ж.Аймауытов ұстаз қызметін былай сипаттайды: «Балаларға білім берумен, тәрбиелеумен мұғалімнің қызметі тәмәм болмайды. Ол балаларды тәрбиелеуге, үгіттеуге міндетті, басқаша айтқанда, мұғалім қарапайым қызметкер емес, ол шәкіртінің алдағы өмірін өз басынан кешірген тәжірибесіне таянып, оларға келешекте өмірде аяғын шалыс басып, соққы жеп өкінбеске күні бұрын сақтандыратын қорғаушысы, қамқоры». [Аймауытов Ж "Тәрбиеге жетекші" (1924)]

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың әр жолдауында білім мен тәрбие саласына аса мән беріледі. Бұл дегеніміз - бүгінгі оқушы ертеңгі Отанын қорғайтын, Отанына адал қызмет ететін, 24 жаһандық және шынайы өмірде жеке тұлға болып, қоғамның белсенді мүшесі болатын күзіретті тұлға қалыптастыру. Тәрбие саласы да уақыт талабына сай өрбіп, өмірмен сабақтасуы керек. Бұл бағытта «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» 2017 жылғы 31 қаңтардағы жолдауы, «Мәңгілік ел» ұлттық идеясы, «100 нақты қадам» баршаға арналған заманауи мемлекет» мәтінінде білім берудің стратегиялық бағыттары анықталған. Сондықтан біз оқушыларды мектеп қабырғасында тәрбиелеу үшін оқушылардың өзін-өзі басқару ұйымын дұрыс

ұйымдастыра білуіміз керек. Білім мен тәрбиені қатар алып бару үшін ұжымдық жұмыстарды қолға алуымыз керек.[1]

Рухани жаңғыртудың тәрбиелік мақсаты – жасөспірімдерге қазақ халқының әдет-ғұрыптары негізінде олардың адамгершілігін қалыптастыратын білім беру, рухани-адамгершілік құндылықтар негізінде мінез-құлық пен өмір тәжірибесін қалыптастыру.

Жалпы білім беретін мектептерде руханилық тақырыбы бойынша жинақталған тәжірибені жүйелеу арқылы «Рухани жаңғыру» атты біртұтас рухани білім мен тәрбие беру бағдарламасын құру қажет. Бағдарламаның көмегімен жасөспірімдерді рухани құндылықтармен таныстырып, қазіргі заман талабына бейімдей отырып, адами жеке қасиеттерін дамытуға болады. Астана қаласының № 74 мектеп-гимназиясы базасында Қазақстан Республикасы білім беру қызметкерлерінің «Төртінші өндірістік революция жағдайындағы адами капитал» республикалық тамыз педагогикалық кеңесі аясында «Ұлттық тәрбие моделі: «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру шеңберінде тәрбие кеңістігін жаңғырту секциясы жұмысын бастады. Инновациялық секция алаңдарының жұмысы 5 бағыт бойынша өтті:

«Мектептің тәрбие кеңістігін модельдеу векторы: қоғамдық сананы жаңғыртудың негізгі бағыттары»

Steam білім беру – рухани жаңғыру аясында мектепте тәрбиенің нысаналы индикаторларына қол жеткізудің әмбебап құралы

«Тәрбие және білім» кіші бағдарламасы мәнмәтінінде мектептің, отбасының, кітапхананың және мұражайдың әлеуметтік серіктестігі. Ата-аналар – балалармен қарым-қатынас жұмысындағы қазіргі заманғы тәсілдер»

«Көптілді білім беру жағдайындағы ХХІ ғасыр педагогі»

«Балалар қоғамдық ұйымдары мен оқушылардың өзін-өзі басқаруы, волонтерлер қозғалысы: рөлі, әртүрлілігі, тәрбиенің негізгі бағыттарын іске асыру» кейсін талдау»

2018 жылы 18 мамырда Қостанай қаласының білім бөлімінің жұмыс жоспарына сәйкес №17 мектеп базасында «Табиғатқа қадам» атты экологиялық туристердің қалалық жиналысы өткізіліп, «Рухани жаңғыру» бағдарламасы шеңберінде «Тәрбие және білім» атты кіші бағдарламалар өткізілді. Кездесудің мақсаты туризмді спорт ретінде жақсарту, физикалық қасиеттерді дамыту, экологиялық мәдениетті тәрбиелеу, қоршаған ортаның жай-күйі үшін жауапты сезім.

Елбасының пікірінше, егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырынан нәр ала алмаса, ол адасуға бастайды. Сонымен бірге, рухани жаңғыру ұлттық сананың түрлі полюстерін қиыннан қиыстырып, жарастыра алатын құдіретімен маңызды. Саяси, экономикалық реформаларда егеменді еліміз бірқатар жақсы нәтижелерге қол жеткізгені баршаға мәлім. Ол адами құндылықтар, рухани қазына, жастарды тәрбиелеу, олардың бойына патриоттық рухты сіңіре білу жұмысында рухани салаға басымдық берудің қажеттілігін алға қойып отыр.[1]

Бұл дегеніміз – ұлтымыздың барлық ұлттық салт-дәстүрлерін, мемлекеттік тіліміз бен әдебиетімізді, мәдениетімізді, ұлттық рухымызды жаңғырту деген асыл ұғымға келіп саяды. Елбасымыздың рухани жаңғыруға, руханиятқа, білім, ғылымға маңыз беруі – үлкен көрегендік пен ұлттың алға ілгерілеуін жылдам қарқынмен жылжытатын қозғаушы күш. Бұл – тәуелсіз еліміздің бақытты болашағы мен алаңсыз келешегі үшін жасалып жатқан жұмыс. Өйткені, рухани байлықтың кемел болғаны бұл жеке азаматтарымыз үшін де, әрбір жеке тұлғадан құралған қоғам, туған еліміз үшін де өте маңызды үдеріс.

Мемлекет басшысы аталмыш жаңғырудың негізгі қызметі мен ерекшеліктеріне ой жүгіртіп, бұл жаңғырудың маңыздылығына тоқталып: «Жаңғыру атаулы бұрынғыдай тарихи тәжірибе мен ұлттық дәстүрлерге шекеден қарамауға тиіс. [Назарбаев Н.А. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. /www.akorda.kz.-2017. -12 сәуір]

Сонымен, рухани жаңғыру аясында білім мен тәрбие берудің көкейтестілігі мынада: Бұл маңызды мәселенің өзектілігі қазіргі кездегі тәрбиенің негізгі міндеттерінің бірі балалардың әлеуметтік адамгершілікті дамыту, патриоттық тәрбие беру, адамзат жинақтаған рухани құндылықтарды дамыту болып табылатындығымен анықталады.

Адамның білім деңгейі оның мінез-құлқынан көрінеді. Компьютерлендірудің кең таралуы, жаңа технологияға ие болу қазіргі кезде рухани және құндылықтық өлшемдерді ығыстырып, оқушылардың қоршаған ортасында жаңа адамгершілік қатынастардың қалыптасуына ықпал етеді: студенттер іс жүзінде оқуды тоқтатты. Мектеп бағдарламасының жұмыстары қысқартылған немесе электронды нұсқада оқытылады. Жастар арасында қарым-қатынастың «жаңа түрі» сәтті енгізілді - интернет арқылы хат алмасу. Бұл жағдайда айқын жаһандану баланың дамуын жеңілдетуге, оның санасын пайдалануға, мәдени фонды қабылдамауға, жалпы мәдени дайындықтың төмен деңгейіне және сауаттылықтың төмендеуіне әкеледі. Сонымен бірге, мәдениет, Д.С.Лихачевтің анықтамасы бойынша, «... үлкен кеңістікті мекендейтін адамдарды қарапайым халықтан, ұлттан тұратын үлкен интегралды құбылыс...».

«Рухани жаңғыру» білім мен тәрбие беру бағдарламасы неге бағытталған?

- жасөспірімдерді олардың әлеуметтік-мәдени тобының мәдени құндылықтарымен, қазақ халқының негізгі ұлттық құндылықтарымен, жалпы азаматтық құндылықтарымен таныстыру;

- жасөспірімдердің алған білімдерін игеруге және іс жүзінде қолдануға мүмкіндік беретін оқыту жүйесін құру;

- тарихи, мәдени және аймақтық ерекшеліктерді ескере отырып, сабақта және сыныптан тыс жұмыстарды қамтитын тұтас білім беру ортасын қалыптастыру;

- рухани-адамгершілік құндылықтардың әлеуметтік мәртебесін көтеруге, отандық дәстүрлер мен заманауи тәжірибеге негізделген білім мазмұны мен құрылымын жаңартуға бағытталған.

Жалпы мектептегі жасөспірімдерді рухани жаңғыртудың жаңашылдылығы:

- «рухани-адамгершілік білім беру» тұжырымдамасын нақтылап, білім беруді жүйелі түсіну тұжырымдамасы позициясынан жартылай білім беру жүйесі ретінде оқушылардың сыныптан тыс уақытта рухани-адамгершілік тәрбиесінің маңызды сипаттамаларын ашты;

- мектеп оқушыларына рухани-адамгершілік білім берудің критерийлері, көрсеткіштері, деңгейлері анықталды:

- сыныптан тыс уақытта жасөспірімдерді рухани-адамгершілікке тәрбиелеудің тиімділігі үшін тәрбие жұмыстары шарттарының жиынтығы негізделген және тексерілген.

- Қазақстанның ұлттық мәдениетіндегі рухани-адамгершілік құндылықтарды қазіргі заманғы интерпретациялау. «Ұлттық дәстүрлер», «ұлттық мәдениет» ұғымдары адамның рухани қажеттіліктерін қалыптастыру мен қанағаттандыруға негіз болатын тәрбиелік әлеует ретінде қарастырылды:

Қорытынды: Қай заманда болмасын, сол қоғамға сай жасөспірімдерді тәрбиелеудің бірден-бір жолы адамның рухани байлығын арттыру. Қазақстан Республикасы жалпы білім беру тұжырымдамасында жеке адамның рухани және күш-қуат мүмкіндіктерін ашу, рухани-адамгершілікті қалыптастыру, әрбір адамды дамыту үшін жағдайлар жасау міндетінің ерекше аталуы біз көтерген мәселенің қоғам талабынан туындап отырғандығын дәлелдейді. Оның үстіне қоғамдағы рухани құндылықтардың табиғаты, мәні және атқаратын қызметтері туралы жан-жақты зерттеулердің адамгершілік пен руханилық мәселелерімен тікелей байланысты қарастырылып, осы кезге дейін күн тәртібінен түспеуі біздің мәселеміздің өзектілігін арттыра түседі. Өйткені, оқушылардың рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыру мәселелері көптеген ғылыми зерттеулерге арқау болған.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың 1.«Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру:» мақаласы 2017 жылғы 24 сәуір 2017 ж.

2. Қазақстан тарихы:әдістемелік журнал, №2, 2018 жыл

3. Ғабитов, Т. Жаңашылдық дәстүрмен үйлессе [Мәтін] / Т. Ғабитов // Қазақ әдебиеті. - 2017.- 26 мамыр - 1 маусым (№ 22). – Б. 1,3.]

4. Жұмабаев М. Педагогика.- 3-ші бас.- Алматы: Ана тілі, 1992.- 160 б.]

5. Аймауытов Ж "Тәрбиеге жетекші" (1924) – 162 б.]

6. Абай Құнанбаев отыз төртінші қара сөзі [2,б.74]
7. Аймауытов Ж "Тәрбиеге жетекші" (1924) [2,б.85]
8. http://www.akorda.kz/kz/official_documents/strategies_and_programs

УДК 541.124

БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ҚЫЗМЕТІНЕ ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Абишев Н.А., д.п.н., профессор,
Сагындыкова Э.А., магистрант 1 курса,
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: Sagyndykova@tk.nis.edu.kz

Бұл мақалада авторлар ғылыми-зерттеу қызметін ұйымдастыруды, атап айтқанда ғылыми-зерттеу қызметіне дайындықты қалыптастырудың педагогикалық шарттарын қарастырады. ЖОО студенттерінің ғылыми-зерттеу қызметіне дайындығы жағдайының қайшылықтары анықталды және қалыптастыру жолдары ұсынылды.

Тірек сөздер: кәсіптік дайындық, ғылыми-зерттеу қызметі, білім беру, қарама-қайшылықтар, педагогикалық ғылым.

В данной статье авторы рассматривают организацию научно-исследовательской деятельности, а именно педагогические условия формирования готовности к научно-исследовательской деятельности. Были выявлены противоречия состояния готовности студентов вуза к научно-исследовательской деятельности и предложены пути формирования.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, научно-исследовательская деятельность, образование, противоречия, педагогическая наука.

In this article, the authors consider the organization of research activities, namely, the pedagogical conditions for the formation of readiness for research activities. Contradictions in the state of readiness of university students for research activities were identified and ways of formation were proposed.

Keywords: professional training, research activity, education, contradictions, pedagogical science.

Жоғары білім беру жүйесін дамытудың қазіргі кезеңінде студенттердің ғылыми-зерттеу қызметі барған сайын маңызды бола түсуде және болашақ мұғалімді кәсіби даярлаудың негізгі компоненттерінің біріне айналуға. Бұл, ең алдымен, соңғысының тиімділігі көбінесе зерттеу білімінің, дағдыларының қалыптасу деңгейімен, жеке қасиеттердің дамуымен, шығармашылық зерттеу тәжірибесінің жинақталуымен анықталатындығына байланысты. Сонымен қатар, оқу пәндерін меңгеру студенттерден ғылыми таным әдістері мен зерттеу дағдыларын меңгеруді талап етеді.

Студенттердің ғылыми-зерттеу қызметі тұлғаның даралығын, шығармашылық қабілеттерін, өзін-өзі жүзеге асыруға дайындығын толық көрсетуге мүмкіндік береді. Зерттеу процесі жеке және білім беру жағынан да, жеке мағынада да маңызды екенін атап өткен жөн [1.85-88]. Осыған байланысты болашақ маман ғылыми-зерттеу қызметін жүзеге асыруға дайын болуы тиіс. А өз кезегінде, ғылыми-зерттеу қызметіне дайындық болашақта кәсіби-педагогикалық жұмыста және ғылыми деңгейде тәрбиелік-білім беру міндеттерін шешуге мүмкіндік береді.

Педагогика ғылымында студенттердің ғылыми-зерттеу қызметіне дайындығы мәселесі қарастырылды, алайда қоғам дамуының қазіргі кезеңінде қазіргі әлеуметтік-

мәдени жағдайда тиімді жұмыс істейтін ғылыми-зерттеу қызметіне дайындығын қалыптастырудың жаңа, оңтайлы жолдарын анықтау үшін қолда бар педагогикалық тәжірибені қайта қарастыру қажет.

Студенттердің ғылыми-зерттеу қызметіне дайындығын қалыптастыруда проблемалық оқытудың мүмкіндіктері жеткіліксіз ашылған; ғылыми-зерттеу қызметіне дайындықтың мәні мен құрылымы туралы мәселелер аз зерттелген; студенттердің ғылыми-зерттеу қызметіне дайындығын қалыптастыру үшін жағдайлар толық әзірленбеген [2,44-бет].

Студенттердің көпшілігінде ғылыми-зерттеу қызметі туралы жалпы және толық емес идеялар бар, сонымен қатар ғылыми-зерттеу қызметіне сәйкес келетін дағдылар іс жүзінде жоқ немесе фрагменттелген. Студенттердің көпшілігі ғылыми-зерттеу қызметінің әлеуметтік және жеке маңыздылығын түсінбейді, студенттердің 30%-ы ғылыми - зерттеу қызметіне дайындықтың төмен деңгейіне, 70% - ы орташа деңгейге ие.

Теория мен практиканың кемшіліктері, сондай-ақ университет студенттерінің ғылыми-зерттеу қызметіне дайындығы қарама-қайшылықтарды тудырады:

1) мектепте оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруға зерттеушілік тәсілді жүзеге асыруға қабілетті педагогке қоғамның қажеттілігі мен студенттердің ғылыми-зерттеу қызметін жүзеге асыруға дайындығының төмен деңгейі арасында;

2) проблемалық оқыту құралдары арқылы студенттердің ғылыми-зерттеу қызметіне дайындығын қалыптастыру қажеттілігі мен оны іске асырудың педагогикалық жағдайларының дамымауы арасында.

Проблемалық оқыту арқылы студенттердің ғылыми-зерттеу қызметіне дайындығын қалыптастыру сәтті болады, егер:

3) студенттердің танымдық қызығушылығын, дербестігін, шығармашылық белсенділігін, ғылыми-зерттеу қызметінің негізін құрайтын зерттеу іскерліктері мен дағдыларын меңгеруге ұмтылысын қалыптастыруға ықпал ететін проблемалық оқыту мүмкіндіктері іске асырылады;

4) проблемалық жағдайларды жасау үшін оқу материалын құрылымдау және мақсатты іріктеу, өзара сенім, қатысу, тең құқықты әріптестік, диалог қағидаттарына негізделген оқытушы мен студенттердің субъектілік-субъектілік қатынастарын ұйымдастыру арқылы студенттердің ғылыми-зерттеу қызметінің уәждемесін қалыптастыру қамтамасыз етіледі;

5) ғылыми зерттеу туралы білім ауқымын кеңейтуге, ойлаудың логикалық нысандарын дамытуға (талдау, синтез, салыстыру, қорыту және т. б.), ғылыми-зерттеу қызметінің бастапқы тәжірибесін алуға бағытталған белсенді ойлау қызметіне студенттердің "қосылуына" ықпал ететін проблемалық жағдайларды жасау және шешу негізінде студенттердің ғылыми-зерттеу қызметін жандандыру жүзеге асырылады;

6) дәстүрлі және проблемалық оқытудың оңтайлы үйлесімі негізінде студенттерді зерттеу дағдылары мен дағдыларын меңгеру жөніндегі қызметке қосу көзделеді.

"Студенттердің ғылыми-зерттеу қызметіне дайындығы" ұғымының мәнін анықтау үшін негізгі ұғымдар - "ғылыми-зерттеу қызметі", "дайындық" туралы әртүрлі көзқарастар жинақталған.

Ғылыми-зерттеу қызметі ұғымының мәні қызмет категориясын философиялық және психологиялық-педагогикалық талдау және ғылыми зерттеудің логикасы мен кезеңдері туралы идеялар негізінде анықталды. Бұл ғылыми-зерттеу қызметінің жұмыс анықтамасын қалыптастыруға мүмкіндік берді: студенттердің ғылыми-зерттеу қызметі - бұл алдын-ала белгісіз шешіммен шығармашылық, зерттеу мәселесіне жауап іздеумен байланысты қызмет. Ол келесі кезеңдерді қамтиды: мәселені шешу; осы мәселеге арналған теорияны зерттеу; зерттеу әдістерін таңдау және оларды практикалық игеру; өз материалын жинау, оны талдау және жалпылау, өз тұжырымдары [3.Б. 51].

Ғылыми-зерттеу қызметінің құрылымы өзара байланысты және өзара байланыстырушы компоненттердің жиынтығын білдіреді: мотив-зерттеу тақырыбына бағытталған әлеуметтік негізделген және жеке қажеттіліктердің жиынтығы; мақсат-шындық туралы объективті жаңа білім алу және осы білімді игеру үшін іс-қимыл тәсілдерін қалыптастыру;

объект-зерттеу үшін бөлінген материалдық немесе рухани шындықтың фрагменті; объект-объектінің белгіленген қасиеттерінің жиынтығы; процесс-ғылыми зерттеу логикасына сәйкес жүретін әрекеттер тізбегі.; өнім-шындық туралы объективті жаңа білім [4 б.55].

"Дайындық" ұғымын, ғылыми-зерттеу қызметінің мәні туралы түсініктерді талдау негізінде біз студенттердің ғылыми-зерттеу қызметіне дайындығының анықтамасын жасадық, оны біз жеке тұлғаның жағдайын анықтайтын және осы іс-әрекетке мотивациялық-құндылық қатынасын, әдіснамалық білім жүйесін қамтитын жеке білім ретінде қарастырамыз. оларды кәсіби және педагогикалық мәселелерді шешуде тиімді пайдалануға мүмкіндік беретін зерттеу дағдылары.

Дайындық құрылымын және ғылыми-зерттеу қызметінің құрылымын келісу негізінде студенттердің ғылыми-зерттеу қызметіне дайындығының мынадай компоненттері айқындалды: ғылыми-зерттеу қызметі туралы білімнің маңыздылығын түсінумен, ғылыми-зерттеу қызметімен айналысуға оң уәждің болуымен, ғылыми-зерттеу қызметінде жеке мағынасының болуымен, өзінің ғылыми-зерттеу қызметіне қанағаттанушылығымен сипатталатын уәждемелік.; ғылыми танымның логикасы мен кезеңдері, ғылыми зерттеу құрылымы, ғылыми-зерттеу қызметінің кезеңдері, физикалық құбылыстарды зерттеудің эксперименттік негіздері, нәтижелерді алу және өңдеу әдістері туралы идеяларды қамтитын бағдарлау; өзінің зерттеу қызметін жоспарлау және іске асыру, әдебиетпен жұмыс істеу, негізгі нәрсені талдау, бөліп көрсету, зерттеу проблемасын көру, қарама-қайшылықтарды анықтау, гипотезаларды тұжырымдау, зерттеу үшін тиісті құралдарды (құралдарды) таңдау, қорытынды жасау қабілеттерімен анықталатын белсенді; рефлексивті, интроспекция, объективті өзін-өзі бағалау, өзін-өзі сынау, қиындықтарды жеңуге дайын болу, олардың себептерін анықтау және жою.

Белгілі бір компоненттерге сәйкес бірдей критерийлер жасалды: мотивациялық, бағдарлау, белсенділік, рефлексиялық, сонымен қатар студенттердің ғылыми-зерттеу жұмыстарына дайындығының қалыптасу параметрлері:

Студенттердің ғылыми-зерттеу қызметіне дайындығының қалыптасу деңгейлері:

1) жоғары деңгей ғылыми-зерттеу қызметінің маңыздылығын түсінумен, оқытылатын пән мен ғылыми-зерттеу қызметіне қызығушылықпен, пәнді оқудан және өзінің ғылыми-зерттеу қызметіне қанағаттанушылықпен, оқытылатын пәнге қатысты базалық білімді меңгерумен, әдебиетпен талдау, жүйелеу, жинақтау, құрылымдау, жұмыс істеу қабілетімен, ғылыми зерттеу логикасына ие болуымен, өзіндік зерттеу жұмысын өз бетінше жоспарлау және оны іске асыру қабілетімен, жоғары танымдық белсенділігімен сипатталады; , өзін-өзі бағалау, өз қызметін талдау және өзін-өзі дамыту жолдары мен жолдарын анықтау мүмкіндігі);

2) орта деңгей ғылыми-зерттеу қызметінің жеке маңыздылығын түсінумен, ғылыми-зерттеу қызметі туралы Үстірт түсінікпен, ғылыми-зерттеу қызметі дағдыларының қалыптаспауымен, оқытылатын пәнге тұрақсыз қызығушылықпен, базалық білім мен дағдыларды толық меңгермеуімен, әрдайым барабар өзін-өзі бағалаумен, өздігінен білім алуға ұмтылумен, бірақ өз қызметін әрдайым барабар бағалаумен сипатталады);

3) төмен деңгей зерделенетін пәнге тұрақсыз қызығушылықпен, ғылыми-зерттеу қызметінің әлеуметтік және жеке маңыздылығын түсінбеушілікпен, ғылыми-зерттеу қызметі туралы аз түсінікпен, әдебиетпен жұмыс істей алмауымен, мәселені көре алмауымен, қарама-қайшылықты бөліп көрсете алмауымен, зерттеу логикасын өз бетінше құра алмауымен, өз қызметіне қанағаттанудың жеткіліксіздігімен, проблемаларды шығармашылық тұрғыдан шеше алмауымен, өз қызметінің елеусіз рефлексиясымен, әрдайым барабар емес өзін-өзі бағалаумен, фрагменттік өзін-өзі талдаумен сипатталады., өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі жетілдіруге ұмтылудың болмауы).

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Осницкий А.К. Психология самостоятельности. Методы исследования и диагностика. М. 2016.
2. Петровский В. Субъектность: новая парадигма в образовании. // Психологическая наука и образование. № 3, 1996.

3. Пилюгина Н.И. Становление творческой индивидуальности учителя в условиях обучения в вузе. / Диссертация на соискание степени кандидата педагогических наук, СПб., 2014.
4. Платонова Н.М. Педагогика высшей школы: Технологии обучения. Учебное пособие. СПб. 1995.

ӘОЖ 541.124

МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗИЯТКЕРЛІК ҚАБІЛЕТІН КӨТЕРУ МАҚСАТЫНДА АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ

Абишев Н.А., д.п.н., профессор,
Ә.С.Садық, 2 курс магистранты,

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ., Қазақстан

E-mail: sadyqqyzy970308@gmail.com, abishev.47@mail.ru

Мақалада, мектепте білім беру мазмұнын жаңарту аясында орта мектеп оқушыларының зияткерлік қабілетін дамыту мәселелері қарастырылған. Сонымен қатар, оқушылардың зияткерлік қабілетін дамыту мақсатында, ағылшын тілі сабағында сабақтастықты жүзеге асыру үшін оқу материалын ситуациялық-тақырыптық ұсыну принципі, синтаксистік негіз, күрделілік, дифференциалдау (оқу мақсаттарына, сөйлеу әрекетінің түрлеріне, білім беру кезеңіне, тілдік материалға, оқушылардың жас ерекшеліктеріне байланысты әдістер мен оқыту тәсілдерін қолдану) принциптерін қолдану қарастырылды.

Орта мектепте жаңартылған білім мазмұнының маңыздылығы, болашақ түлектің қалыптасқан қасиеттері, оған шығармашылық, ұтқырлық, әлеуметтік жауапкершілік, зияткерлік, функционалдық сауаттылық, айналадағы адамдармен қарым-қатынаста төзімділікті көрсету және байланыс құралдарын қолдану қарастырылады. Мақалада, жаңартылған білім жүйесі бойынша ағылшын тілі пәнінің оқу бағдарламасының негізгі бөлімдері, оқыту мақсаттары және қиылысу тақырыптардың мазмұны ашып көрсетілді. Авторлар оқушының зияткерлік дамуына, ақыл-ой белсенділігін қалыптастыруға сүйене отырып, оқуға деген қызығушылықты арттыратын, сонымен қатар оқу іс-әрекеті процесінде танымдық қызығушылықты белсендіруге ықпал ететін тапсырма түрлеріне мысалдар келтірді.

Түйін сөздер: жаңартылған білім жүйесі, зияткерлік, білім алушылар, оқыту жүйесі, педагогика, сыни тұрғыдан ойлау

В статье рассматривается развитие интеллектуальных способностей старшеклассников в контексте обновленного содержания образования. В целях развития интеллектуальных способностей учащихся применяется принцип ситуативно-тематической подачи учебного материала, синтаксическая основа, сложность, дифференциация (методы, связанные с задачами обучения, типами речи, периодом обучения, языковым материалом, возрастными характеристиками учащихся).

Важность обновленного содержания образования в старшей школе определяет, интеллектуальные качества будущего выпускника, в том числе творческих способностей, мобильности, социальной ответственности, интеллектуальной, функциональной грамотности, толерантности в отношениях с окружающими и использования средств коммуникации. В статье раскрыты основные разделы учебной программы по английскому языку в том числе, содержание целей обучения и сквозные темы. Авторы приводят примеры типов заданий, повышающих интерес к обучению, основанных на интеллектуальном развитии ученика, формировании мыслительной деятельности, а также способствующих активизации познавательного интереса к процессу обучения.

Ключевые слова: обновленная система образования, интеллект, обучающиеся, система обучения, педагогика, критическое мышление

The article deals with the development of intellectual abilities of high school students in the context of the updated content of education. In addition, in order to develop the intellectual abilities of students, the principle of situational and thematic presentation of educational material, syntactic basis, complexity, differentiation (methods related to learning tasks, speech types, learning period, language material, age characteristics of students) is used.

The importance of the updated content of education in high school determines the existing qualities of the future graduate, including creativity, mobility, social responsibility, intellectual, functional literacy, tolerance in relations with others and the use of communication tools. The article reveals the main sections of the English language curriculum on the updated content of education, including the content of the learning goals and cross-cutting topics. The authors give examples of types of tasks that increase interest in learning, based on the intellectual development of the student, the formation of mental activity, and also contribute to the activation of cognitive interest in the learning process.

Keywords: updated education system, intelligence, students, learning system, pedagogy, critical thinking

Кіріспе. Онжылдықтар бойында қалыптасқан кәсіптік білім беру жүйесі қоғамның көптеген аспектілері мен адамдардың өсіп келе жатқан қажеттіліктерін толығымен қанағаттандыра алмады. Бұл дегеніміз, педагогикалық технологиялар оқылатын пәндер бойынша білімді игеруге ғана емес, сонымен бірге оқушыларға жеке қасиеттер кешенін дамытуға бағытталуы керек. Қазіргі ғылымның мәліметтері бойынша оқушылардың жеке тұлғаны және танымдық қажеттіліктерін дамыту оқу іс-әрекеті процесінде жүреді [1;7-29].

Орта мектеп шеңберіндегі өзекті мәселелердің бірі - күнделікті қарым-қатынас жағдайында үш тілді толыққанды меңгеріп, сөйлей алатын көптілді тұлғаны қалыптастыру. Білім жүйесінің келесі деңгейлеріндегі бұл дағдылар кәсіптік бағытталған үштілділікті дамытуға негіз болады. Бірнеше тілді меңгеруде оқушыларды бастауыш және орта мектептердегі тілдік пәндер бойынша оқу материалы мазмұнының сабақтастығы негізінде мүмкін болатын білім алушылардың зияткерлігін көтерумен қатар, олардың жетістікке жету жағдайын құру маңызды рөл атқарады [1; 7-29].

Оқу материалын ғылыми іріктеу - сабақтастық принципін сақтаудың маңызды шарты болып саналады. Бастауыш және негізгі орта білім беру деңгейінде, «Тақырыптық өріс, микро тақырыптар, микро тақырыптар арасындағы байланыс, сөздер мен сөз тіркестерінің семантикалық топтары, элементарлы тұжырымдардың мағыналық түрлері, типтік жағдайлар» тізбегі арасындағы ағылшын пәні бойынша сабақтастықты жүзеге асырудың маңызды әдістемелік құралы болып табылады. Сабақ барысында құзыреттіліктердің қалыптасу деңгейін тексеруге арналған қорытынды материал құрылымдық тұрғыдан мағыналы диалог түрлері болуы керек, оның негізінде берілген жағдаяттарға сәйкес білім алушылар өздерінің диалогтық коммуникацияларын құрады. Білім алушылардың сабақ барысындағы орындаған тапсырмалары шеңберінде олардың сөздік қорының деңгейін, грамматика, диалогтік қарым-қатынасын және сөйлеу этикеті ережелерін сақтауын тексеруге мүмкіндік туады.

Бұл мақалада ағылшын тілі сабағында сабақтастықты жүзеге асыру үшін оқу материалын ситуациялық – тақырыптық ұсыну принципі, синтаксистік негіз принципі, күрделілік принципі, дифференциалдау принципі және концентризм принципі сияқты әдістемелік қағидалар қаралды. Сонымен қатар, мақалада лингвистикалық, сөйлеу, коммуникативті және аймақтық құзіреттіліктерді қалыптастырудағы оқу материалы мазмұнының сабақтастығын кешенді түрде жүзеге асырудың жолдары көрсетілді [1; 7-29].

Зерттеудің мақсаты - мектеп мұғалімдеріне оқушылардың зияткерлік қабілеттерін дамытуды ынталандыру мақсатында жаңартылған білім беру процесінде жоспарланған оқу бағдарламаларына шолу және тақырыптық тапсырмаларға мысалдар келіру.

Алға қойылған мақсатқа және зерттеу тақырыбына сәйкес келесі міндеттер тұжырымдалды: зияткерлік мәселесіне теориялық талдау жүргізу; орта білім мазмұнын жаңарту жағдайында мектеп оқушыларының зияткерлік қабілетін дамыту мақсатында ағылшын тілі пәнінің оқу бағдарламасына шолу; оқушылардың ақыл-ойы мен шығармашылық қабілеттерін дамытуды ынталандыратын жаттығуларды талдау.

Замануи білім беру жүйесінде, білім алушылардың өмірлік мәселелерді шешуге, бәсекеге қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру, яғни, негізгі құзыреттіліктерді және өмірлік дағдыларды қалыптастыруы қажет екендігі бәрімізге белгілі. Бүгінде білім беру жүйесі өзінің келбетін қарқынды түрде өзгертіп келеді. Бұл, ең алдымен, қазақстандық білім берудегі елеулі өзгерістерге байланысты. Бүгінгі күні Қазақстан Республикасының білім беру саласы түбегейлі қайта құрылып, оқытудың белсенді әдістері енгізілуде, олар білім алушыларға өз бетінше ізденуге және ақпарат алуына көмектеседі, сонымен қатар, білім алушылардың зияткерлік қабілеттілігін дамытып қана қоймай, мектеп оқушылары жаңа заман талабына сай болуына көмектеседі. Жаңартылған бағдарламаның маңызды міндеттерінің бірі - «Білім алуға үйрету», жаңа, бәсекеге қабілетті тұлғаны дамытуға ықпал ететін білім алу жүйесі болып саналады. Бүгінде әлем өзгерді, ал біз қандай бағдарламаны оқыдық, бүгінгі балаға жеткіліксіз болады. Себебі басқа уақыт келді. Ендігі басты міндет - оқушыларға білім беру ғана емес, алған білімін іс жүзінде қолдана білуге үйрету. Сонымен қатар, біз мектеп оқушыларын өз бетінше білім алуға және ақпарат іздеуге ынталандыруымыз қажет. Бұл, жаңартылған білім беру мазмұнның мәні болып саналады.

Проблеманы сипаттау. Соңғы онжылдық халықаралық білім беру жүйелері үшін тұтастай алғанда жаңа стратегияларды, тұжырымдамалық идеяларды белсенді іздеу кезеңіне айналды, өйткені қоғамдық даму білім беру жүйелерінен алдын-ала қойылған мақсаттарға сәйкес білім беру процесін ұйымдастыруды жетілдіретін өзгерістерді талап етті. Қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістер жас ұрпақты оқыту мен тәрбиелеудің жаңа жүйелерін алға тартты, білім деңгейіне жаңа талаптар қойды және дәстүрлі болып қалған оқыту әдістерін кең көлемде қайта қарауға түрткі болды. Қоғамды дамыту мақсатында жас ұрпақты тәрбиелеу мен оқытудағы бірдей мәселелерді шешу қажеттілігіне тап болған әлемнің жетекші елдерінің көпшілігі өз мектептерінде білім беру жүйесін қарқынды жаңарту жолына түсті [2; 129].

Қазіргі заманғы қоғам әлеуметтік жаңғыртумен қатар білім алу жетекші орын алатын әлемдік интеграциялық процестерге қосылуымен сипатталады. Қазіргі кезде білім қоғамның әлеуметтік-мәдени жанаруы, мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық дамуы үшін маңызды болып, жүйені қалыптастырушы ресурсқа, инновациялық жүйені құрудың маңызды факторына айналды. Қазіргі кезде білім беруді модернизациялау Қазақстанның білім беру саясатының жетекші идеясы және басты міндеті болып табылады [2; 129].

Білім беруді модернизациялау - бұл қолданыстағы білім беру жүйесінің үздік дәстүрлерін сақтай және көбейте отырып, білім беру жүйесінің барлық буындары мен білім беру қызметінің барлық салаларын қазіргі өмір талабына сай жан-жақты жаңарту.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, физикалық және рухани дамыған азаматын қалыптастыру, оның білімге деген қажеттілігін қанағаттандыру, қоғамды әлеуметтендіру міндеттерін қойды.

Жаңартылған білім беру жүйесі мен оқытудың бастапқы кезеңінің негізгі мақсаттары - оқушының жеке ерекшелігін ашу және қоршаған орта туралы білімді ұғыну, оқуға деген құштарлық пен қабілетті қалыптастыру, білім берудің кейінгі кезеңдерінде қажет болатын шынайы танымдық мотивацияны құру мен қатар оқушыларда ажырамас оқу іс-әрекетін қалыптастыру болып саналады.

Жеке тұлғаның шығармашылық, ақыл-ой және физикалық қабілеттерін дамыту, берік адамгершілік негіздерін және салауатты өмір салтын қалыптастыру, зияткерлікті дамыту және жеке тұлғаны дамыту үшін жағдайлар жасау, еңбекке бәсекеге қабілетті мамандарды даярлау Қазақстан Республикасында мұғалімдер үшін басым міндеттер

ретінде анықталған. Қазақстан Республикасындағы жаһандық сын-қатерлерге сәйкес қазіргі уақытта орта білім беру жүйесін дамыту жұмыстары жүргізілуде. Жалпы орта білім берудің мемлекеттік стандартында тұжырымдалған білім берудің негізгі мақсаттары, халықаралық тәжірибені ескере отырып, мектеп оқушыларының жалпы білім деңгейін көтеруге, зияткерлік қабілеттілігін, инновациялар мен көшбасшылықты жүзеге асыруға қажетті дағдыларды дамытуға бағытталған. Жаңартылған білім беру бағдарламасын және критериялды бағалау жүйесін енгізу - алға қойылған мақсаттарға жетудің міндеттерінің бірі болып саналады. Қолданыстағы шындыққа белсенді әсер етуге және оны жақсы жаққа өзгертуге дайын, бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыру қазіргі қоғамның өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Осыған байланысты мұғалімдер қоғамның әлеуметтік тапсырысын орындай отырып, келесі мақсатты көздейді – мектеп қабырғасында зияткерлік әлеуеті жоғары, әлеуметтік жауапкершілігі жоғары, кәсіби сауаттылығы мен танымдық іс-әрекеттің мотивациясы жоғары оқушыларды даярлау [2; 20]. Білім беру жүйесіне оқытудың жаңа әдістері белсенді түрде енгізілуде, бұл оқушылардың өз бетімен ізденуіне, білім алуына және ақпарат алуына ықпал етеді, бұл мектеп оқушылары қазіргі заман талабына жауап беру мақсатында жасалады.

Оқушылар әлеуметтік және тұлғалық даму арқылы қазіргі қоғамның құндылықтары мен жеке тұлғаға бағытталған құндылықтарды анықтауға, талдауға және бағалауға үйренеді сонымен қатар айналасындағы адамдарға жағымды көзқарас қалыптастырады, олар қоғам өміріне белсенді және сәтті бейімделе алады.

Қазақстан Республикасы тұңғыш Президентінің 2016 жылғы 1 наурыздағы № 205 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының білім беруді және ғылымды дамытудың 2016–2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының ережелері негізінде негізгі іс-шаралар, білім беру сапасын арттыру - білім беру процесінің барлық қатысушыларына ең өзекті білім беру ресурстары мен технологияларын алуға қол жетімділікті қамтамасыз ету, тез өзгередіні әлемде жетістікке жетуді қамтамасыз ететін білімге деген оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру, орта мектептерде физикалық, рухани және зияткерлік қабілеті дамыған Қазақстан Республикасының азаматын қалыптастыру болып саналады [3;3].

Орта білім берудің жаңаруы, дәстүрлі білім беру жүйесінің кемшіліктерін жоюға бағытталғандығын білдіреді, өйткені олар дамуды бәсеңдететін факторлар және елдегі білім берудің жаңа деңгейіне шығуға мүмкіндік бермейді.

Қазіргі кездегі білім беру реформаларында болып жатқан өзгерістер, әр адамның бейімділігі мен қабілетін ашып қана қоймай, қазіргі мәдени дәстүрлер мен құндылықтарға сәйкес, оның жеке тұлға болып дамуының векторы мен жолын белгілеп, сол арқылы болашақ жаңа ұрпақтың қалыптасуына ықпал етуі қажет. Осыған байланысты қазіргі кезеңде дамып келе жатқан тұлғаға, оның зияткерлік, рухани және адамгершілік дамуына ерекше назар аударылуда. Бұл дегеніміз, білім беру өзінің маңызды және қажетті міндеттерін орындай береді, яғни, оқушылардың жеке қабілеттерін ашуға, жеке әлеуетін дамытуына көмектеседі. Білім беру процесінің мазмұнын жаңарту ерекшеліктері - бұл оқытудың мақсаттарына теңестірілген құндылықтар болып саналады. Барлық оқыту құндылықтар идеяларымен қалыптасқан [3;3].

Зияткерлікті дамыту үдерісі оқу-танымдық іс-әрекетті дұрыс ұйымдастырған кезде мүмкін болады және танымға жеке қажеттіліктер жеткілікті болған кезде тиімді болады. Зияткерлікті дамыту, дербес, шығармашылық, ізденушілік, зерттеушілік ойлауды дамыту - жалпы алғанда, орта мектептегі білім берудің басты міндеттерінің бірі. Орта білім, оқушылардың зияткерлік дамуының негізгі негіздерін қалауы керек, бұл өз іс-әрекетін сыни тұрғыдан бағалайтын, салыстыра алатын, мәселені шешудің бірнеше әдісін алға қоя алатын, шығармашыл, өз бетінше ойлайтын тұлғаны тәрбиелеуге жағдай туғызуы керек.

Әдебиетке шолу. «Зияткерлікті дамыту» тұжырымдамасын талдау барысында – бұл оқуда, жұмыста, өмірлік жағдаяттарда жүретін үздіксіз процесс және оны белсенді игеру

мен шығармашылық қолдану барысында ең қарқынды жүретіндігін ажыратуға болады. Жоғарыда айтылғандарға байланысты зияткерлік дамудың мазмұндық критерийлері туралы мәселе қарастырылады. Жалпы критерийлердің тізімін Н.Д.Левитовтың жұмысында сипатталған. Оның пікірінше, бұл тұжырымдама келесі көрсеткіштермен сипатталады: ой тәуелсіздігі, оқу материалын игерудің жылдамдығы, стандартты емес мәселелерді шешкен кезде тез психикалық бағдарлау (тапқырлық), ақыл-ойдың сыншылдығы және біржақты болуы [4; 251].

Д.Б. Эльконин, қалыптасқан зияткерліктің критерийі - бұл проблеманы қою, құрал таңдау, өзін-өзі бақылау және өзін-өзі тексеру, сондай-ақ аналитикалық және синтетикалық белсенділік деңгейі сияқты оның құрамдас бөліктерімен дұрыс ұйымдастырылған оқу құрылымы [5;95].

Зияткерлік даму процесі - бұл адамның танымдық әрекеті. Зияткерлік құрылымында жетекші рөлді кез-келген танымдық процесті ұйымдастыратын ойлау алады. Бұл осы процестердің мақсаттылығымен және таңдамалылығымен көрінеді, мұнда, қабылдау, байқау, есте сақтау, басқа мәнді құбылыстарды бекіту және оларды ойлау процесінде таңдап ұсыну, яғни психикалық процестердің әрқайсысы субъектінің психикалық әрекетіне органикалық түрде енеуін сипаттайды. Зияткерлік және психикалық даму процесі - бұл адамның жеке басын, оның ойлау процестерін қалыптастыру және жаңа білім алудың ұзақ мерзімді процесі болып саналады [5; 95].

Білім беру үдерісінің өзгеруінің қазіргі кезеңінде, Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту жағдайында, оқушының жеке басын қалыптастыру процесінің құрамдас бөліктерінің бірі ретінде, жас жеткіншектердің зияткерлік әлеуетін дамыту проблемасы қарастырылады, сонымен қатар оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін арттырады. Адам мен қоғам өмірінде білім беру рөлінің өсуіне байланысты оқушылардың ақыл-ой дамуына деген қажеттілік туындайды. Нәтижесінде, орта мектеп оқушыларының зияткерлік әлеуетін дамыту мәселелерін шешудің маңыздылығына назар аударылды, өйткені дәл осы кезеңде зияткерлік ерекше қарқынды дамиды, бұл фактор көптеген жетістіктерге қол жеткізеді [6; 8].

Орта мектепте өткізілетін сабақтың жаңартылған бағдарламаның алдына қойылған міндеттерді шешуге үлкен мүмкіндігі бар. Бағдарламаның негізгі идеяларына сәйкес қысқа мерзімді сабақ жоспары оқу мақсаттарына негізделген нақты әрекеттерді қамтиды. Оны құрастырған кезде дифференциацияны ескере отырып, сабақтың мақсаттарын, күтілетін нәтижелерді дәл көрсету мен қатар пәнаралық байланыстар орналастыру қажет. Маңызды мәселе - сабақтан кейінгі оқыту процестерін бағалау кезеңі болып саналады. Мектептерге білім берудің жаңа стандартын енгізу жағдайында мектеп оқушыларының оқу нәтижелерін бағалау жүйесінде түбегейлі өзгеріс орын алуда. Әр оқушының жеке даму динамикасын жазуға мүмкіндік беретін критериалды бағалау енгізілген. Осы жоғарыда айтылып кеткен мәселелер «Ағылшын тілі пәні» бойынша оқу бағдарламасында, сонымен қатар пән бойынша әдістемелік нұсқаулықта көрсетілген [6;8].

Оқу бағдарламасының айрықша ерекшелігі - пәндік білімді ғана емес, сонымен бірге әр түрлі дағдыларды дамытуға ерекше назар аударылатындығында. Оқыту мақсаттарының жүйесі оқушылардың бойына келесі негізгі құндылықтарды сіңіруге негізделген: қазақстандық патриотизм және азаматтық жауапкершілік, сыйластық, ынтымақтастық, еңбек пен шығармашылық, ашықтық, өмір бойына тәрбиелеу. Ағылшын тілінің оқу бағдарламасы оқушылардың әртүрлі аудиториялармен тиімді өзара әрекеттесу мүмкіндігін қамтамасыз етуге бағытталған. Бұл мақсатқа мектеп тегі құрдастарымен, мұғалімдермен өзара ағылшын тілінде сөйлесу, сондай-ақ формальды емес ресми ауызша және жазбаша презентацияларды қамтитын интерактивті тапсырмалар арқылы қол жеткізіледі. Интернеттің мүмкіндіктерін қолдана отырып, сыныптан тыс жұмыстар, әр түрлі елдерден келген ағылшын тілінде сөйлейтін азаматтар мен онлайн - байланыста сұхбаттасу жұмыстары жүргізілуі қажет [7; 177].

Ағылшын тілі пән бағдарламасы аясында орта мектеп оқушыларының зияткерлік қабілетін дамыту мақсатында ағылшын тілін оқыту келесі мақсаттарға жетуді көздейді:

- оқушының жеке басын қалыптастыру және оның жан-жақты дамуы;
 - коммуникативті бастапқы шет тілін қалыптастыру оқушының сөйлеу әрекетінің негізгі түрлері бойынша құзыреттілігі: тыңдау, сөйлеу, оқу және жазу;
 - лексиканы, айтылым дағдыларын байыту және белгілі бір тақырыптық минимум шеңберінде сөйлеу дағдыларын жүзеге асыру арқылы қарапайым қарым-қатынас жағдайларында бастапқы қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру;
 - белгілі бір тақырыптық минимум шеңберінде сөйлеу ниеттерін жүзеге асыру үшін мектеп оқушыларының эмоционалды, шығармашылық, әлеуметтік, танымдық және тілдік қабілеттерін дамыту.
- Алға қойылған мақсат шеңберінде келесі міндеттерді шешу қажет:
- ағылшын тілінде байқалатын қарапайым лингвистикалық ұғымдар туралы білімді қалыптастыру (дыбыс, әріп, сөз, сөйлем, интонация);
 - ағылшын дыбыстарының дұрыс артикуляциясы мен айтылу нормаларымен, әріптердің графикалық белгіленуінің сәйкес дыбыстармен арақатынасымен танысу;
 - шет тілінің сөйлеу мәнерін дұрыс қабылдау дағдыларын қалыптастыру;
 - қарапайым оқылым дағдыларын қалыптастыру;
 - сөздердің қажетті көлемін, қарапайым диалогты жүргізудің стратегиясы мен тактикалық қадамдарын, белгілі сөйлеу тақырыбы шеңберінде монолог құрудың мазмұндық пункттерінің жиынтығын қамтамасыз ету;
 - қарапайым жазу дағдыларын қалыптастыру.

6-сыныпта «Ағылшын тілі» пәннің мазмұны ауызша кіріспе курсы түрінде беріледі. Бұл жағдайда оқытудың негізгі принципі коммуникативтілік болып табылады, ол оқу процесін оқушылардың күнделікті және білім беру салаларында тыңдау, сөйлеу сияқты сөйлеу іс-әрекетінің түрлерінде нақты қарым-қатынас процесіне жақындастыруды қамтамасыз етеді [8; 21].

5-9 сыныптардағы күрделілік принципі сөйлеу әрекетінің түрлерін өзара байланыстыра оқыту аспектісінде жүзеге асырылады: тыңдау және сөйлеу, оқу және жазу. Мысал ретінде 6 сыныпты алсақ, «Ағылшын тілі» пән бағдарламасының мазмұн келесі модуль бойынша тақырыптарды қамтиды:

Кесте 1

Орта мектепте «Ағылшын тілі» пәнінің мазмұнына сипаттама

Модуль 1. Денсаулық.	Салауатты өмір салтын насихаттау. Салауатты өмір салтын насихаттаудағы бұқаралық ақпарат құралдарының рөлі.
Модуль 2. Тағам.	Қазақстанның және ұлттық тілдің / ұлттық тілдер. Үстел үстіндегі тәртіп ережелері, әдептілік.
Модуль 3. Білім беру.	Мектеп. Қазақстандағы және басқа елдердегі білім беру жүйесі
Модуль 4. Саяхат.	Демалыс түрлері. Көрнекті жерлер. Тұрғын үй түрлері. Атақты саяхатшылар және олардың керемет жаңалықтары.
Модуль 5. Аударма тілінің елдері.	Америка Құрама Штаттары. Вашингтон және оның көрікті жерлері. АҚШ қалалары. Мерекелері мен дәстүрлері. АҚШ-тың көрнекті адамдары және олардың әлемдік мәдениетке қосқан үлесі.

Күрделілік принципімен байланысты дифференциалдау принципі оқыту мақсаттары, сөйлеу әрекетінің түрлері, оқыту кезеңіне, тілдік материалға, оқушылардың жас ерекшеліктеріне және т.б. байланысты оқыту әдістері мен тәсілдерін қолдануды көздейді. Сонымен, оқыту кезеңдеріне қатысты оқушының зияткерлік қабілетін көтеру дифференциациясын келесідей суреттеуге болады: оқушылардың сөздік қорын байытудың бастапқы кезеңі сол тақырыптағы микротақырыптармен таратылатын жаңа сөздерді функционалды-семантикалық тұрғыдан ұсыну, көрнекі құралдарға сүйену әдістері, оқушылардың тақырып бойынша жаңа сөздерді белсене қолдануы, сөйлеудің грамматикалық құрылымын байыту кезеңінде ситуациялық қолдану әдістерімен сипаттау, сөйлемдердің ең

белсенді семантикалық типтерін, диалогтық қарым-қатынас дағдыларын дамыту кезеңі сөйлеу жағдаяттарына сүйену, монологтық сөйлеуді дамыту кезеңінде тақырыпты ашудың потенциалды нұсқаларының когнитивті құрылымдарына сүйену әдістері қолданылады [8; 21].

Білім алушылардың монологтық сөйлеу деңгейін тексеру үшін эссе түрінде монологтық айтылым жазуды көздейтін тақырыптардың белгілі тұжырымдамаларын беру қажет. Ол үшін сөйлеудің сөздік қорын және грамматикалық құрылымын байыту жеткіліксіз, сонымен бірге білім алушыларға мәтіннің мағыналық-логикалық түрінің композициялық ерекшеліктерін анықтауға үйрету маңызды. «Ағылшын тілі» пәні мазмұнының барлық компоненттері шет тілін оқытудағы функционалды-коммуникативті тәсіл негізінде жүзеге асырылуы керек. Бұл тәсіл Қазақстан Республикасындағы мектептерде таза ағылшын тілінде сөйлейтін ортаның жоқ болғанына қарамай, оқушыларға шетел тілін толық меңгеруіне мүмкіндік беруді көздейді.

Лингводидактикалық принциптер өзара тығыз байланысты және осылайша күрделі принциптің - ағылшын тіліндегі экстралингвистикалық және лингвистикалық оқу материалын өзара байланыстырып ұсынуды қамтамасыз етеді.

Орта мектепте ағылшын тілін оқытудағы концентризм принципі әр сынып үшін белгілі сөйлеу мәнері арқылы жүзеге асырылады: тақырыптық, жағдайлық, лексикалық, грамматикалық, диалогтық және монологтық сөйлеу мәнері.

Орта мектеп үшін ағылшын тіліндегі тақырыптық минимум үлкен тақырыптық блоктардың салыстырмалы түрде толық тізімін ұсынады, олардың әрқайсысы сыныптан сыныпқа жаңа аспектілерінде ашылады. Бұл сөздік қорды және типтік синтаксистік құрылымдарды табиғи сөйлеу ортасы болмаған кезде мақсатты түрде байыту, бекіту және жандандыру үшін қажет. Тақырыптарды осылайша тарату және дәйекті түрде ұсынудың стратегиясы - диалогтық қарым-қатынас пен монологтық сөйлеу дағдыларының белгілі бір деңгейіне жету. Сонымен қатар, әрбір келесі сабақта олардың диалогы мен нәтижелі монологтық сөйлеу көлемі олардың негіздерін қайталаған сайын ұлғаяды.

Сөйлеу мүмкіндіктері сыныптан сыныпқа көбейеді, бұл ретте зерттелгенді қайталау және сөйлеу мүмкіндіктерінің формальдауын жаңа тәсілдерін ұсыну және жаңа сөйлеу мүмкіндіктерін нығайту қарастырылған. Лексикограмматикалық материалды іріктеудің экстралингвистикалық негізі бола отырып, сөйлеу мүмкіндіктері 6 сынып оқушыларының сөйлеу және коммуникативті құзыреттіліктерін қалыптастырудың тұтастығы мен сабақтастығын анықтайды.

Енгізілген әдістемелік қағидалардың бірі - өмірлік ықтимал жағдайларды ескеру принципі. Потенциалды өмірлік жағдайларды азайту - коммуникативті техниканың жаңа аспектісі. Әр тақырып аясында сіз қарым-қатынастың «ғаламдық» стереотипіне айналған ықтимал типтік жағдайлардың тізімін анықтай аласыз. Бұл тәсіл коммуникативті құзыреттілікті қалыптастырудағы оқытудың стратегиялық мақсатына байланысты. Келесі кесте сөйлеу мәнерінің минимумында концентризм принципінің іске асырылуын көрсетеді.

Кесте 2

Концентризм принципін сөйлеу минимумында жүзеге асыру мүмкіндіктері

6 сынып. Модульдік тақырыптар	«Денсаулық. Салауатты өмір салтын насихаттау. Салауатты өмір салтын насихаттаудағы бұқаралық ақпарат құралдарының рөлі. Азық-түлік. Қазақстан мен Ұлыбританияның ұлттық тағамдары»: тамақ өнімдерін атау, және т.б	спорт түрлерін атау; сұхбаттасушыдан белгілі бір спорт түріндегі хобби туралы ақпарат сұрау; сұхбаттасушымен келісім немесе келіспеушілікті білдіру; өзінің өмір салтын сипаттау; өз елінің ұлттық тағамдарының тізімдері және т.б

Орта мектепте ағылшын тілінде диалогтық қарым-қатынасты оқыту аясында аударма тілінің табиғи сөйлеушілерінің ерекшеліктерін ескеру принципі де жүзеге асырылады.

Мысалы, орта мектептегі 6 сынып оқушыларының оқу диалогының типтік мазмұны келесі тақырыптарды қамтуы мүмкін:

1. Бастапқы сұраулы сөйлеу әрекетімен диалогтар.
 - Іс жүзінде сұраулы сөйлеу әрекеті.
 - Хабарламаға жауап беру.
 - Сұрақтық нақтылау сөйлеу әрекеті.
 - Жалпы сөздік және сұраулы сөйлеу әрекеті.
 - Ақпарат көзі туралы сұрақ
 - Алынған ақпарат көзі туралы хабарлама т.с.с.

Орта мектеп оқушыларының зияткерлік қабілетін арттыруда монологтық сөйлеуді дамыту мақсатты, әдістемелік ұйымдастырылған процесс. Оқушылардың өзіндік монологты құрастыруы интонациялық орфоэпиялық дағдылармен қатар жүретін сындарлы-ойлау, лексикалық, грамматикалық сөйлеу дағдылары мен диалогтық қарым-қатынас дағдыларын біртіндеп қалыптастырудың нәтижесі болып табылады. Белгілі бір тақырыптық цикл шеңберінде алдын-ала жұмыс жасамай, оқушылар өз бетімен монологтық мәлімдеме құра алмайды [8; 25].

Концентрация принципі оқу материалын ұсынудың дәйектілігі мен жүйелілігін айқын көрсетеді. Келесі кестеде 6 сынып оқушыларының монологтық тұжырымдарындағы концентрация принципі көрсетілген.

Кесте 3

Лексикалық минимумдағы концентрация принципін жүзеге асыру

6 сынып. Модульдік тақырыптар	«Денсаулық. Салауатты өмір салтын насихаттау. Салауатты өмір салтын насихаттаудағы бұқаралық ақпарат құралдарының рөлі. Азық-түлік. Қазақстан мен Ұлыбританияның ұлттық тағамдары»: тамақ өнімдерін атау, және т.б.	Мен және менің достарым спортты жақсы көреді. Біз футбол матчтарын көргенді жақсы көреміз. Демалыс күндері мен отбасыммен бассейнге барамыз. Денсаулығымызды жақсарту үшін біз тек спортпен айналысып қана қоймай, дұрыс тамақтануымыз керек. Біз көбірек жемістер мен көкөністерді жеуіміз керек.

Грамматикалық материалды іріктеудің мүлдем жаңа функционалды-семантикалық тәсілі грамматикалық материалды ойларды қалыптастыру қажеттілігіне мүмкіндігінше жақындатуға мүмкіндік береді, бұл элементарлы қарым-қатынас деңгейінде ағылшын тілін қарқынды меңгеруді қамтамасыз етеді.

Кестеде ағылшын тілін оқытудың бірліктері ретінде дайын лексикалық диалогтар дәстүрлі ағылшын оқулықтарында кездесетін нақты тақырыптар шеңберінде емес, құрылымдық тұрғыдан мағыналы диалогтардың типтері ұсынылған, олар әр уақытта белгілі бір тақырыптар шеңберінде әр түрлі мысалдармен толтыруға болады.

Білім беру диалогтарын таңдаудағы мұндай тәсілдің көмегімен қазірдің өзінде жүйелік дағдылар болып табылатын диалогты жүргізудің стратегиялық мүмкіндіктерімен мен тактикалық қадамдарының дамуына қол жеткізуге болады, өйткені оқушылардың қарым-қатынас дағдылары қалыптасады [9; 370].

Орта мектепте ағылшын тілінде диалогтық қарым-қатынасты оқыту аясында аударма тілінің табиғи сөйлеушілерінің ерекшеліктерін ескеру принципі де жүзеге асырылады.

Қорытынды. «Ағылшын тілі» пәні бойынша оқу материалын таңдауда ұсынылған әдістеме оқушылардың лингвистикалық, сөйлеу, коммуникативті және аймақтық құзыреттіліктерін кешенді қалыптастырудың заманауи талаптарына сәйкес келеді.

Ағылшын тілі пәні оқу құралының мазмұнында көрсетілген материал, тақырыптық сәйкестік принципіне негізделген мектепте оқылатын барлық тілдік пәндер үшін бірыңғай режим енгізуге негіз болады. Сипатталған материал оқу бағдарламаларын, оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендерді әзірлеуге арналған нұсқаулық болып табылады, сонымен қатар

сабақ кестесін құруға және жоспарлауға негіз болады. Тілдік құзыреттілік грамматикалық жүйенің дәстүрлі емес классификациясы негізінде қалыптасады, бұл лексикалық және синтаксистік материалды функционалды негізде жоспарлы түрде енгізуді көздейді. Сонымен қатар, оқушылар сөйлеу мен коммуникация қызметінде жаңа тілдік құралдарды белсендіруге ықпал ететін қарым-қатынас ұсынады.

Сөйлеу құзыреттілігі диалогтың құрылымдық және мазмұндық түрлері арқылы қалыптасады және жетілдіріледі, олар сөйлеуді дамытудың кез-келген тақырыптары үшін бірыңғай семантикалық база болып қалады. Коммуникативті құзыреттілік қарым-қатынас жағдайларының типологиясын ескере отырып қалыптасады және жетілдіріледі, бұл сонымен қатар әр түрлі тақырыптар бойынша коммуникативтік дағдыларды дамытудың негізі болады. Тілдік пән бойынша оқу материалын таңдаудың ұсынылған әдістемесі оқулықтың қазақстандық теориясын байытады. Ғылыми түрде таңдалған материал модульдік, функционалды және коммуникативті оқыту технологияларын іске асыруды қажет етеді.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, мен әр – бір сабақта іздену және логикалық жаттығулар оқушылардың зияткерлік дамуына, танымдық белсенділіктің белсенділенуіне және ой-өрісінің кеңеюіне ықпал етеді деген қорытынды жасадым. Оқытудың белсенді әдістерін, проблемалық жағдайларда қолдану оқушыларға пән бойынша алған білімдеріне сүйене отырып, жаңа материалды қызығушылықпен зерттеуге мүмкіндік береді. Шығармашылық және ізденімпаздық оқу процесін қолдана отырып, мектеп оқушыларының зияткерлік қабілеттерін дамыту маңызды, ақпаратты өз бетінше іздеуге, оны талдауға және өңдеуге үйрету қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Waldon K. (2020) Critical Reflections of a Researcher/ Teacher and Her Advisor. International Journal of Critical Pedagogy. 11(1). P. 7-29
2. Мұқанова С.Д. (2015) Әлемдік тәжірибеде мектептегі білім берудің даму тенденциялары- «педагогтің кәсіби құзыреттілігі – оқу мен оқытудың тиімділігін арттыру негізі» тақырыбындағы республикалық ғылыми-практикалық онлайн конференция. Материалдар жинағы, Шымкент. – 129 б.
3. Национальная академия образования им. И. Алтынсарина (2013) Преемственность содержания предмета «Английский язык» на уровнях начального и основного среднего образования. Методическое пособие. Астана. - стр.3-49
4. Левитов Н.Д. (1964) О психических состояниях человека. М.: «Просвещение». – 344 с.
5. Эльконин Д.Б. (2007) Детская психология. 4-е издание. Москва: Издательский центр «Академия». – 384 с.
4. Жилбаев Ж.О. «Летопись вековой истории дошкольного образования в Казахстане» сборник Республ. педагогическ. Астана 2017. – стр.424 .
5. Abildina S.K., Sarsekeyeva Zh.Ye., Aidarbekova K.A., Asetova Zh.B., Adanov K.B. (2016) Pedagogical system of future teachers' professional thinking culture formation. International Journal of Environmental and Science Education. Vol.11. №10. P. 3562–3574. <http://www.ijese.net/makale/558>
6. Қазақстандағы орта білім: ұлттық білім беру саясатына шолу (2014) Астана: Ақпараттық-талдау орталығы – 323 б.
7. Якимова, С.Д. (2012) Коррекциялық-дамытушылық жұмыс шеңберінде орта мектеп оқушыларының логикалық ойлауын дамыту. Психология және педагогика: практикада қолдану әдістері мен мәселелері. - 177 б.
8. Национальная академия образования им. И. Алтынсарина (2013) Преемственность содержания предмета «Английский язык» на уровнях начального и основного среднего образования. Методическое пособие. Раздел 2. Описание содержания предмета «Английский язык» в основной средней школе. Астана. - стр.21-47
9. 2017-2018 оқу жылындағы Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы: нұсқаушы-әдіс. хат. - Астана: Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы. 2017.– 370 б.

10. Аяғанова А.Ж. (2009) Интеллектік даму мен өзіндік бағалаудың өзара байланысына этнопсихологиялық түсініктердің әсері. Психология ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алу дайындаған диссертация авторефераты. Алматы.

11. Кисабекова М.Е. Обновление содержания среднего образования в Республике Казахстан: первые шаги [Электронный ресурс]— Режим доступа: <http://pedgazeta.ru/>; <https://infourok.ru/statya-natemu-obnovlenie-soderzhaniya-nachalnogo-obrazovaniya-2013979.html>

УДК 541.124

ECOLOGICAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Abishev N.A., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Tulendinova L.M., Master's degree student
Zhetysu University named after I. Zhansugurov, Taldykorgan

E-mail: abishev47@mail.ru

В данной статье авторы рассматривают психолого-педагогические условия экологического воспитания дошкольников, решение задач экологического воспитания, формы и методы работы с дошкольниками.

Ключевые слова: экологическое воспитание, психолого-педагогические условия, профессиональная подготовка, научно-исследовательская деятельность, образование, педагогическая наука.

Бұл мақалада авторлар мектеп жасына дейінгі балаларды экологиялық тәрбиелеудің психологиялық-педагогикалық жағдайларын, экологиялық тәрбие мәселелерін шешуді, мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс жасаудың формалары мен әдістерін қарастырады.

Түйінді сөздер: экологиялық тәрбие, психологиялық-педагогикалық жағдайлар, кәсіптік даярлық, ғылыми-зерттеу қызметі, білім беру, педагогикалық ғылым.

In this article, the authors consider the psychological and pedagogical conditions of ecological education of preschool children, the solution of problems of ecological education, forms and methods of work with preschool children.

Keywords: environmental education, psychological and pedagogical conditions, professional training, research activity, education, pedagogical science.

In the context of an impending environmental catastrophe, environmental education and the education of people of all ages and professions are of great importance. At the present stage, the issues of traditional interaction between nature and man have grown into a global environmental problem. If people do not learn to take care of nature in the near future, they will ruin themselves. And in order to prevent this from happening, it is necessary to cultivate an ecological culture and responsibility.

And it is necessary to start ecological education from preschool age, since at this stage of preschool childhood the child receives emotional impressions about nature, accumulates ideas about different forms of life, that is, he forms the basic principles of ecological thinking, consciousness, and lays the initial elements of ecological culture. Therefore, environmental education of preschool children is becoming increasingly relevant today[1.c.5].

Preschool age is the most suitable time for the formation of the child's basic perception of the world. It is during this period that enhanced physical and mental development takes place, various abilities are intensively formed, and the basis for character traits and moral qualities of the

individual is laid. At preschool age, the child develops the deepest and most important human feelings, although in a very naive and primitive form: honesty, truthfulness, a sense of duty, love and respect for work, honor and self-esteem, love for the Motherland.

Preschool childhood is a crucial period for forming the foundations of a correct attitude to the world around us. It is in preschool childhood that the foundations of personality are laid, including a positive attitude to nature and the surrounding world. From the early years of his life, the child begins to understand and analyze the world around him, to form a certain opinion and attitude to people. At preschool age, ecological positions are formed, which help the child to further determine their attitude to nature, empathize with it and take active actions in solving most of the environmental problems that our world is now rich in. Absorbing like a sponge, the child receives knowledge from people close to him and develops, learns to behave correctly in nature, begins to realize what can be done and what can not be done.

All the outstanding thinkers and teachers of the past attached great importance to nature as a means of educating children: Ya. A. Komensky saw in nature a source of knowledge, a means for developing the mind, feelings and will.

K. D. Ushinsky was in favor of "leading children into nature", in order to inform them of everything available and useful for their mental and verbal development. It is at the stage of preschool childhood that the child receives emotional impressions about nature, accumulates ideas about different forms of life, i.e. he forms the basic principles of ecological thinking, consciousness, and lays the initial elements of ecological culture.

The formation of ecological education of preschool children involves solving the following tasks:

1. Development of ecological ideas in preschool children, knowledge about the value of nature and the rules of behavior in it;
2. The formation of skills of various activities in nature and the formation of environmentally oriented interaction with its objects;
3. The accumulation of children's emotional and positive experience of communication with nature.

Currently, in preschool pedagogy, great attention is paid to the environmental education of children. Each comprehensive program reveals a section of environmental education. I have studied and analyzed the sections on ecology in the programs of education and training of children in kindergarten: environmental programs. But they all agree that it is necessary to start this work with regional material. To solve the problems of environmental education, I rely on the following programs: "Young Ecologist" by S. N. Nikolaeva, "Discover yourself" by E. V. Releeva, "Our Home is nature" by N. A. Ryzhova, "We" by N. N. Kondratieva. I implement the elements of these programs in my work. Understanding the importance of environmental problems all this allows us to conduct extensive targeted work with children in this direction. For me, it has become a priority in the upbringing and education of children[2.c.33].

In the DOW, a lot of work is being done on the environmental education of preschoolers. In the methodological office there are: natural science literature, manuals, diagrams, tables, didactic manuals, games of ecological content. Environmental knowledge is included in all classes and other children's activities. In general, classes in ecology are conducted in two directions: aesthetic and rationalistic education. During the classes, children learn about the value of water in nature, about the interaction of living organisms, about animals and plants of other continents, about man as a part of nature. They learn to model by highlighting the most important essential features.

The concept of preschool education aims to use non-traditional forms of classes with children: trips to the forest, KVN, "What? Where? When?", "Field of Miracles", "Ecological kaleidoscope", etc. Combined and complex classes are interesting, in which the knowledge of nature is combined with artistic activities (speech, music, visual).

I use a wide variety of forms and methods of working with children: excursions, observations, viewing pictures, classes, conversations of a cognitive-heuristic nature, various plot-role-playing, didactic and educational games, game exercises, experiments and experiments,

environmental tests and tasks, video and audio recordings. As far as possible, depending on the topic, I include remedial exercises, exercises to relieve emotional and muscular tension: "Flower", "Bears recovered", "North Pole", etc. Using different types of classes in my work on environmental education, I give priority to in-depth cognitive and generalizing classes that are aimed at identifying causal relationships in nature, at forming generalized ideas. It is very interesting to have classes with children on experimental activities in the "Nature Laboratory". Preschoolers are very curious, they look with interest at the surrounding reality, they strive to penetrate into its secrets, so I try not to miss a very important activity of children-experimentation[3 с.44-45].

In my work, I mainly use methods that effectively affect the motivational, emotional and moral sphere of the child: observations and their fixation in the nature calendar, excursions, games of ecological content, reading fiction, etc. One of the most important conditions for the formation of ecological ideas is the direct observation of children of objects and phenomena in nature. A single observation is a short educational event of a cognitive nature, which is held with a small group of children in a corner of nature or on a plot with the whole group. Any observation is a cognitive activity that requires children's attention, concentration, and mental activity, so it is short-lived. The method of observation in the environmental education of children is the main one.

Nature is the first aesthetic educator of the child. Observing nature, the child will learn to see, understand and appreciate nature. Therefore, it is necessary to provide an opportunity to communicate with wildlife and observe plants and animals. Plants that grow in the areas of kindergartens, front gardens and parks can provide kids with a wealth of educational material, and the teacher can provide opportunities for the implementation of full-fledged environmental education. By educating children to love all living things, I first of all try to arouse interest in observations in the living nature: plants, animals and birds. The child's interest in natural phenomena manifests itself, first of all, in the desire to get closer to the observed object, to come into direct contact with it[4 с.55].

An important place in the ecological education of preschoolers belongs to ecological games. They are also an integral part of the kindergarten's educational process.

Didactic games – games with rules that have ready-made content. In the process of didactic games, children refine, consolidate, and expand their existing ideas about objects and natural phenomena. Games allow children to operate on the objects of nature themselves, compare them, and note changes in individual external features. Didactic games are divided into: subject-based, desktop-printed and verbal.

Object games – games using various objects of nature (leaves, seeds, fruits, vegetables, stones). In these games, children's ideas about the properties and qualities of certain objects of nature are clarified, concretized and enriched.

Board and print games – games like lotto, dominoes, split and paired pictures. In these games, children's knowledge about plants, animals, and phenomena of inanimate nature is clarified and systematized ("Four Seasons", "Collect a Picture").

Word games – games, the content of which is a variety of knowledge available to children, and the word itself. They are held to strengthen children's knowledge about the properties and characteristics of certain objects (for example: "When does this happen?", "In the water, in the air, on the ground", "Need – not need")[5.c.16].

The group has a rich set of ecological (didactic) games: "Domestic and wild animals", "Kaleidoscope of nature", "Animals of hot countries", "Birds", "From which branch are the children", etc. As well as games that have found application in kindergarten are: travel games, errand games, suggestion games, puzzle games, conversation games.

Outdoor games of a natural science nature are associated with imitating the habits of animals, their way of life. Some reflect the phenomena of inanimate nature, for example, "The Sun and the Rain", "Mice and the cat".

You can arrange a small theater with game characters-dolls. Let the characters talk about how to behave in relation to nature. You can argue, joke and laugh with your characters.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Иванова. А. И. Живая экология: Программа экологического образования дошкольников.
2. Кондрашова М. А. Экологическое воспитание дошкольников на занятиях и в повседневной жизни. Методические разработки. Оренбург, 2005. – 116 с.
3. Павлова.Л Игры как средство эколого-эстетического воспитания. Дошкольное воспитание. 2002. №10. С. 40-49.
4. Рыжова Н. А. Экологическое образование в детском саду. – М.: Изд. Дом «Карапуз», 2001.
5. Тугушева. Г.П, Чистякова.А.Е: Методическое пособие: Экспериментальная деятельность для детей среднего и старшего дошкольного возраста, 2010.

ӘОЖ 378

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҮЙРЕТУ ПРОЦЕСІНДЕГІ ҚАРАМА-ҚАЙШЫЛЫҚТАРДЫ ШЕШУДІҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

Урина А.С., Педагогика және психология мамандығының магистранты,

Ғылыми жетекші: **Абишев Н.А.**, п.ғ.д., профессор

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: sunny.urina@mail.ru

Мақалада ағылшын тілі пәнін бастауыш сыныптарда оқыту барысында туындайтын қарама-қайшылықтар және оларды шешудің негізгі жолдары интербелсенді әдістерді ағылшын тілі сабақтарында қолданудың тиімділігі, интербелсенді әдістерді қолданудың алғышарттары анықталып сипатталған.

Тірек сөздер: *бастауыш сынып, педагогикалық әдістер, психологиялық педагогикалық талаптар, оқу жоспары, оқу бағдарламалары, оқыту нәтижелері.*

Статья содержит описание противоречий в обучении английскому языку учеников начальной школы. Как решение некоторых противоречий автор предлагает использовать новые технологии обучения как интерактивный метод. Интерактивный метод обучения – это метод, предполагающий взаимодействие между педагогом и учащимся в режиме диалога или беседы. Суть интерактивных методов обучения состоит в том, что они ориентированы не только на широкое взаимодействие между педагогом и учащимися, но и на взаимодействие между самими учащимися.

Ключевые слова: *начальные классы, педагогические технологии, психолого-педагогические требования, учебный план, учебные программы, результаты обучения.*

The article contains a description of the contradictions in teaching English language in primary classes. The author offers to solve the problems using interactive methods. Interactive teaching is a means of instructing whereby the teachers actively involve the students in their learning process by way of regular teacher-student interaction, student-student interaction, use of audio-visuals, and hands-on demonstrations. The students are constantly encouraged to be active participants

Key words: *primary classes, pedagogical technologies, psychological and pedagogical requirements, curriculum, training programs, learning outcomes.*

Қазіргі кезеңде Республикамызда білім берудің жаңа жүйесі жасалып, Қазақстандық білім беру жүйесі әлемдік білім беру кеңістігіне енгуге бағыт алуда. Жаңа білім парадигмасы балаға оқу қызметінің субъектісі ретінде қарап, шығармашылық қызығушылықтары негізінде білімге құндылық бағдарын қалыптастыра отырып, танымдық және рухани қажеттіліктерін қанағаттандыруды және жан-жақты дамыған шығармашыл жеке тұлғасын қалыптастыруды көздейді. Осыған сәйкес, бастауыш мектеп оқушыларына ағылшын тілін

үйрету – қоғамның заманауи білім беру саласына қойып отырған басты талабы екендігі айқындалып отыр. Қазақстандық тілдік білім берудің өзгерген тәжірибесіне байланысты бастауыш мектепте «Ағылшын тілі» пәнінің Типтік оқу бағдарламасы жаңартылды. Жаңартылған бағдарлама жалпыға ортақ еуропалық анықтама шеңберіне (CEFR - жалпы еуропалық анықтама шеңберіне) сәйкес ағылшын тілін меңгерудің деңгейлік моделі негізінде тілдік білім беру мазмұнының сабақтастығын қамтамасыз етеді. Деңгейлерді бөлудің типтік оқу жоспарында бастауыш сынып оқушылары А1 бастауыш деңгейінде (өмір сүру деңгейі) ағылшын тілін меңгеруі керек екендігі көрсетілген. [1,56]

Бұл бағдарламада оқу әрекетінің төрт түрі бойынша пәнді оқытудың күтілетін міндеттері түрінде практикалық тілді меңгеру талаптарын белгілеу жаңа болды. Мақсаттар бір сыныптан екінші сыныпқа күрделене түседі және сөйлеу шеберлігінің өзі дамиды. Ағылшын тілін оқытудың заманауи әдістемесінде осы талаптарды жүзеге асыру үшін әдіснамалық негіздерді анықтау қажет, олардың арасында тәсіл сияқты категория ерекше орын алады.

Қазіргі таңдағы технологиялардың дамыған кезеңінде инновациялық әдістермен оқытудың жаңа технологияларын қолдану арқылы оқушылардың ойлау қабілетін арттырып, ізденушілігін дамыту өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Егер, өткен уақыттарда таным процесін біз «білім беру», «оқыту», «үйрету» деп түсінсек, бүгінгі уақытта бұл түсініктерді «білім алу/игеру», «оқу», «үйрену» деп өзгерту керек.

Барлық әдістер мыналарға назар аударады:

- Оқушының белсенділігі;
- Күтілетін қажетті нәтижелерге сай сындарлы қызмет бағыттарын жүзеге асыру;
- Кері байланыстың маңыздылығы;
- Шоғырлану (тәжірибе) және ықпалдасу мүмкіндігі.

Білім үдерісінің нәтижелі болуы мұғалімдердің оқушы өздігінен меңгеріп, таныта білген білім-дағдылары мен амал, көзқарастарын зейін қойып, зерделей білген білім модельдері аясында ғана жүзеге асырылады. Осыған орай, әр сабақта оқушыларға оқу үдерісінің барлық аспектілеріне белсенді түрде қатысу керек: олар өздерінің болжамдары мен сұрақтарын құрастырады, бір-біріне кеңес береді, өз алдына мақсат қояды, алынған нәтижелерді қадағалайды, идеялармен эксперимент жасайды және қателер оқудың ажырамас бөлігі екенін түсіне отырып, тәуекелге барады.

Мұғалім оқушылардың зер салып тыңдауын сақтап қалу мақсатында жұмыс үдерісі барынша күрделі және әртүрлі болуын қадағалайды, бұл ретте оларға қойылған міндеттерді орындау үшін қажетті дағдылар мен білімді береді. Мұғалім оқушыларда Чиксентмихай (2008) «өзіндік мақсат» деп атайтын және Райан Мен Деки (2009) «ішкі уәж» деп атайтын қасиеттердің болуына жағдай жасауға тиіс. . [2, 33-35б.]

Мұғалім оқушыларды жұмысқа ынталандырады және сыныпта болатын жағдайлардың бәріне белсенді қатысуға мүмкіндік беруі тиіс.

Бастауыш мектепте жүргізілген көптеген ғылыми зерттеулер кіші жастағы оқушылардың шет тілін үйренуге деген саналы ішкі қажеттіліктерінің болмайтындығын көрсетті. Бірақ олардың табиғи қызығушылығы, жаңа және белгісіз нәрсеге деген қызығушылығы бар. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларына ағылшын тілін үйрету кезінде осы қызығушылықты сақтап, балалардың шет тілдерін үйренуге деген ынтасын одан әрі арттыра түсу керек.

Сонымен қатар, балалар ерікті зейінді 3-5 минуттан артық ұстай алмайды. Олардың еріксіз зейіні анағұрлым аз шектелген: балалар бірнеше сағат бойы қызықты, олар үшін мағынасы бар нәрсені істей алады, мысалы, ойын. [2, 89 б.] Ойынды бастауыш мектепте коммуникативті дағдыларды қалыптастыру тәсілі ретінде пайдалану мұғалімге сөйлеу әрекетінің мотиві мен мақсаты болатын және қажетті қарым-қатынас үлгілерін қолдануға нұсқайтын сөйлеу міндеттерін құрастыруға мүмкіндік береді.

Егер, өткен уақыттарда таным процесін біз «білім беру», «оқыту», «үйрету» деп түсінсек, бүгінгі уақытта бұл түсініктерді «білім алу/игеру», «оқу», «үйрену» деп өзгерту керек.

Сабақта бастауыш сынып оқушыларының назарын аударып, зейінін ұстауға

мүмкіндік беретін, өзара қарым-қатынасқа түсіп сол арқылы ынтымақтастықта білім алуға жағдай жасайтын әдістер- интербелсенді әдістер.

Интербелсенді оқу немесе оқыту бірінші мезетте білім игеру процесіне қатысушылардың тиімді қарым-қатынасына негізделеді. Ағылшын тілінен келген «интерактив» сөзі де осы ұғымды білдіреді: «inter» дегеніміз «өзара» мағынасында, ал «act» -«әрекет жасау» дегенді білдіреді. Басқаша айтқанда, «интербелсенді» дегеніміз біреумен қоян-қолтық қарым-қатынаста болу, онымен бірлесе әрекет жасау, диалог құру.

Сабақ барысында әлеуметтік өзара іс-әрекеттер оқуда маңызды рөл атқарады. «Мұғалім-оқушы» және «оқушы-оқушы» жағдайындағы қарым-қатынас түсінікті дамыту мен мағынаны ашудың елеулі бөлігін құрайды.

Интербелсенді оқыту – білім беру үдерісіне қатысушылардың өзара әрекетінің диалогтық формасына негізделген таным тәсілі. Оның барысында білім алушылардың бірлескен әрекет дағдылары қалыптасады.

Интербелсенді оқыту – білім беру үдерісінің соңғы мақсаты мен негізгі мақсаты мен негізгі мазмұнын сақтайды.

Интербелсенді оқыту бірқатар міндеттерді шешеді: - коммуникативті біліктер мен дағдыларды дамытады, оқушылар арасында эмоционалдық дағдыларды дамытады, олардың арасында эмоционалдық байланыс орнатуға көмектеседі; - ақпараттық міндеттерді шешеді, себебі оқушыларды бірлескен әрекетті онсыз жүзеге асыруға болмайтын қажетті ақпаратпен қамтамасыз етеді; - жалпы оқу біліктері мен дағдыларын дамытады (талдау, жинақтау, мақсаттар қою және т.б.), яғни білім беру міндеттерін шешуді қамтамасыз етеді; - командада жұмыс істеуге, басқаның пікіріне құлақ түруге үйрететін болғандықтан, тәрбиелік міндетті қамтамасыз етеді. Интербелсенді оқыту тағы бір маңызды міндетті орындайды. Ол жүйке жүйесінің жүктемесін азайтуға, зейінді басқа нәрсеге аударуға, әрекет формаларын ауыстыруға және т.б. мүмкіндік береді.

Қазіргі кезеңдегі технологиялардың дамуы барысында ұстаздардың рөлін түбегейлі өзгерту мүмкіндік туды, ұстаз тек қана білімді алып, жүруші ғана емес, сонымен қатар оқушылардың өзіндік шығармашылық жұмысының жетекшісі.

«Интербелсенді» дегеніміз диалог арқылы үйрену/үйрету, яғни «үйретуші – үйренуші», «үйренуші – үйренуші», «үйренуші – өзімен өзі» форматтарында жасаған қарым-қатынас («әңгіме», «сұхбат», «бірлескен әрекеттер»).

Интерактивті әдістерге: топпен жұмыс, пікір-таластар, проблемалық шығарма әдістері, презентациялар, рөлдік ойындар, блиц-сұрақтар әдісі, кейс – стадийлер, миға шабуыл әдісі, викториналар, мини зерттеулер, іскерлік ойындар, инсерт әдісі, анкета алу әдісі және т.б. жатады.

Интербелсенді оқыту білім игеру процесін келесідей ұйымдастыруға ынталы:

- барлық үйренушілерге бірлескен таным процесіне белсенді арласуға мүмкіндік жасау;
- әрбір үйренушінің өзінің үйренгені мен өз білімі туралы түсініктерін ортаға салып, бірлесе талқылап, олар туралы ой толғануына мүмкіндік жасау;
- үйренушілер білімді өздігімен құрастыратын орта құру;
- терең ойлану, жеке рефлексиялық қабілеттерді дамыту;
- өз идеялары мен әрекеттерін талдау және оларға баға беру;
- оқу барысында жеке басының құндылықтары мен сенімдерін қалыптастырып, белсенді өмірлік бағытын (көзқарас, дүниетаным) ұстану;
- пікірталастарға қатысып, өз ойы мен пікірін дәлелдеу.

Баланың ақыл-ойын оның ортасы өзінің күрделі жазбаларын жазатын ақ тақта ретінде қарастырған Джон Локк сияқты, бұл тәсілді қолдаушылар алғашқы тілді меңгеру бар дағдыларды ойдағыдай қолдану және дағдыларды қалыптастыру жағдайында еліктеу, тәжірибе, жауап беру нәтижесінде пайда болады деп санайды. Жаңа тілді үйрену бірінші тілді меңгеру барысында қалыптасқан дағдылар арқылы пайда болады. Бұл жаңа тілді қабылдау тәсілін өзгертеді [4, 1336]

Интербелсенді әдістерді тиімді пайдалану үшін мұғалім өз жұмысын жан-жақты жоспарлауы тиіс: - бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне, олардың

интербелсенді әдістемелермен жұмыс тәжірибесіне сәйкес келетін тәсілдерді пайдалану; - оқушылар үшін тақырыпты игерудің «кілті» болатын интербелсенді жаттығуларды іріктеу; - әрбір оқушының жұмыс қарқынын және оның қабілеттерін есепке алу; - бір сабақта интербелсенді әдістердің бір-екеуін қолдану.

Бұл тұлғаның тұрақты қасиеттеріне айналып, тек сынып ішіндегі сабақтарда ғана орын алып қана қоймай, сонымен бірге өмірдің басқа да жақтарынан тиянақты түрде көрінеді [3, 63-64бб.]. Бұдан жасайтын қорытынды мектепте интербелсенді оқыту білім игеру процесін ұйымдастыруда барлығын сабақ, семинар және өзіндік жұмыс сабақтарында бірлескен таным процесіне белсенді араласуға, жеке оқушылардың өзінің үйренгені мен білімін ортаға салып талқылау, өз ойларын талдауға, пікірталас, өз пікірін дәлелдеу және т.б. негізде ұйымдастыруға болады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Бастауыш 1-4 сыныптарға арналған «Ағылшын тілі» пәнін оқытудың типтік оқу бағдарламасы
2. 12 Скаткин М.Н. Активизация познавательной деятельности учащихся в обучении. — М.: Научно-исслед. ин-т общего и политехн. образования АПН РСФСР, 1965. — 183 с.
3. Методические аспекты определения содержания английского языка в начальной школе: метод. пособие. — Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2013. — 81 с.
4. Lightbown, Spada N. How languages are learned (3rd edition). — Oxford: Oxford University Press, 2006. — 233 p.

ӘОЖ 378:14

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУДА LESSON-STUDY ӘДІСІ

Абуханова А.Б., 6D010300 Педагогика және психология мамандығының PhD докторанты, **Айдарханов А.Т.**, **Тайжанова А.Д.**, 7M01506-География білім беру бағдарламасының I курс магистранттары

I. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: agar-80@mail.ru, aian-93@mail.ru;

Мақалада болашақ педагогтардың кәсіби құзыреттілігін дамыту үшін Lesson-Study технологиясының мүмкіндіктері талданып және оны педагогикалық практикада қолдану ерекшеліктері анықталады. Зерттеудің өзектілігі қазіргі уақытта Қазақстанда жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында педагогтың кәсіби өсуінің маңыздылығымен, сондай-ақ басқа елдердің тиісті педагогикалық тәжірибесін, атап айтқанда, оқыту мен оқыту процесін дамыту және жетілдіру үшін Lesson-Study технологиясын қолдану тәжірибесіне назар аударуды күшейтумен негізделген. Lesson-study инновациялық технологиясы және оның мақсаты, басты бағыты – «сабақты зерттеу» немесе «сабақты зерделеу» процесі анықталады. Педагогтардың кәсібилігін дамыту үшін Lesson-Study технологиясын қолданудың тиімділігі, іске асыру кезеңдері белгіленді, пайдаланудың артықшылықтары нақтыланды.

Тірек сөздер: педагогтың кәсібилігі, кәсіби құзыреттілік, lesson-study инновациялық технологиясы, lesson-Study, сабақты зерттеу.

В статье рассматриваются возможности технологии Lesson-Study для развития профессиональной компетентности будущих педагогов и выявляются особенности ее применения в педагогической практике. Актуальность исследования обусловлена в настоящее время значимостью профессионального роста педагога в условиях

обновленного содержания образования в Казахстане, а также усилением внимания к соответствующему педагогическому опыту других стран, в частности, опыту применения технологии Lesson-Study для развития и совершенствования процессов обучения. Инновационная технология Lesson-study и ее цель, основное направление – процесс «исследования урока» или «изучения урока». Определены этапы реализации, эффективность применения технологии Lesson-Study для развития профессионализма педагогов, уточнены преимущества использования.

Ключевые слова: профессионализм педагога, профессиональная компетентность, инновационные технологии lesson-study, lesson-Study, исследование урока.

The article examines the possibilities of the Lesson-Study technology for the development of professional competence of future teachers and identifies the features of its application in pedagogical practice. The relevance of the study is currently due to the importance of professional growth of the teacher in the context of the updated content of education in Kazakhstan, as well as increased attention to the relevant pedagogical experience of other countries, in particular, the experience of using the Lesson-Study technology for the development and improvement of learning processes. The innovative technology of Lesson-study and its purpose, the main direction – the process of "lesson research" or "lesson study". The stages of implementation, the effectiveness of using the Lesson-Study technology for the development of teachers' professionalism are determined, and the advantages of using it are clarified.

Key words: teacher's professionalism, professional competence, innovative technologies lesson-study, lesson-Study.

Қазіргі білім беру жүйесінің міндеті- интеллектуалды, көптілді, өмір бойы оқуға дайын, тез өзгертін әлем жағдайларына бейімделе алатын ұрпақты тәрбиелеу. Сол үшін, қазақстандық білім беру жүйесінде оқыту мен тәрбиелеудің мазмұны, формалары, әдістері өзгеріп, заманауи басқару модельдері іздестірілуде. Бұл жағдайда білім беруді реформалаудың негізгі тұлғасы - педагог. Педагогтың функциясы оқу процесін жобалау және ұйымдастыру жауапкершілігіне байланысты заманауи стандарттардың талаптарына жауап беретіндей кейбір өзгерістерге ұшырауы керек. Осы мақсатқа жету үшін қазақстандық мектептерінде жаңартылған оқу бағдарламасы енгізілуде.

Білім беруді реформалау жағдайындағы педагогтың маңыздылығын өз еңбектерінде К.Д. Ушинский: «оқыту мен тәрбие ісінде, бүкіл мектеп ісінде мұғалімді айналып өтіп, ештеңені жақсартуға болмайды», - деп жазған[1].

Шынында да, әлемнің өзгеруі, балалардың өзгеруі, бұл педагогтың біліктілігіне жаңа талаптарды қоятыны белгілі. Бұл болашақ педагог тарапынан кәсібилікті талап етеді.

Кәсібилік белгілі бір қызмет түрлерінде және кәсіби жолдың әртүрлі кезеңдерінде танымдық қызметтің нақты түрлеріндегі қарым-қатынасты реттеу функцияларын жүзеге асыруды қамтамасыз ететін, кәсіби бағдарланған сипаттамалардың жиынтығын дамыту негізінде жеке тұлғаның еңбек белсенділігінің нақты түрлерін қалыптастыру процесін көрсететін психологиялық категория.

В. А. Бодровтың пікірінше, кәсібилік - бұл адамның әлеуметтену процесін көрсететін және өмір жолының кәсіби кезеңіндегі жеке тұлғаның дамуымен бірге жүретін еңбек белсенділігінің ерекше формасы [2].

Нағыз кәсібилік оның сипатына байланысты күрделі болса, тек бір таңдалған қызметпен айналысатын адамда пайда болмайды. Жоғары кәсібилік, адамның белгілі бір қызмет жағдайында дамыған арнайы қабілеттерін, тиісті білімі мен дағдыларын дамытпай мүмкін емес, сондай-ақ оған қол жеткізудің маңызды шарты міндетті түрде адамның жалпы қабілеттерін күшті дамыту және жалпыадамзаттық құндылықтарды өз құндылықтарына айналдыру болып табылады, бұл адамның адамгершілік тәрбиесін білдіреді.

Педагогтардың *кәсібилігі белгілі бір деңгейде кәсіби құзіреттіліктерді* тиісті іскерліктер мен дағдылады үнемі үйренуді және өз шеберліктерін үздіксіз жетілдіруді қажет етеді.

Кәсіби құзыреттілік дегеніміз - дамып келе жатқан тұлғаны әлеуметтендіру, қызметтің ішкі жағдайларын қамтамасыз ету, құндылық бағдарларын, табиғаттағы, қоғамдағы бағдарлауды, адамдардың рухани тәжірибесін, өзін-өзі, іс-әрекеттің практикалық дағдыларын қалыптастыру арқылы жеке тұлғаның қоғамдағы интеграциясы бойынша практикалық мәселелерді тиімді шешу мүмкіндігі [3].

Болашақ педагогтардың қазіргі талаптарға жауап бере алатындай кәсіби маман болу үшін жоғары мектепте және біліктілікті арттыру мекемелерінде педагогтарды қайта даярлау және біліктілігін арттыру стандарттарын өзгерту қажет. Осы бағыттағы шешімдердің бірі болашақ педагогтардың кәсібилігін дамыту құралы ретінде Lesson-Study инновациялық технологиясын пайдалану болып табылады.

Бұл тәсіл алғаш рет Жапонияда 19 ғасырдың 70-ші жылдары пайда болды. Ол Сингапур, Гонконг, Швеция, Канада, АҚШ, Ұлыбритания және басқа елдерде сәтті қолданылады. Қазір "Lesson Study" әдісі Қазақстанның білім беру жүйесіне біртіндеп енгізілуде.

Lesson Study - педагогтар практикасы саласындағы білімді жетілдіруге бағытталған, сабақтардағы іс-әрекеттегі зерттеудің ерекше нысаны болып табылатын педагогикалық тәсіл. Бұл педагогтар тобы бірлесіп жоспарлаған, оқытатын, бақылайтын және талдайтын кемінде үш сабақты қамтитын цикл. LS қолдана отырып, педагогтар демократиялық негізде зерттеу мен сабақ жүргізе алады, оқу сапасына әсер ете алады. LS тәсілінде білімгерлер мен педагогтардың қателіктерін көруге, олардан қалай аулақ болуды түсінуге және оқыту мен оқыту сапасын арттыруға болады [4].

Lesson study-дің басты бағыты – «сабақты зерттеу» немесе «сабақты зерделеу» процесі, онда серіктес педагогтар білімгерлердің оқу сапасын жақсарту үшін белгілі бір тәсілді қалай дамыта алатындығын анықтау үшін оқу процесін зерттейді. *Сабақтағы зерттеу дегеніміз* педагогтарды оқыту мен тәжірибелерін дамытудағы ынтымақтастық тәсіл [4].

Lesson Study жүргізудегі ең бастысы - оқу барысындағы шындықты көру; аудиторияда және оқуда білімгерлердің проблемаларына назар аудару; білімгерлердің қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін оқу жоспарын қалай өзгерту керектігін анықтау және түсіну; болашақ педагогтарды зерттеу процесіне тарту, олардың тәжірибесін жақсарту, олардың оқытудағы қиындықтарын ішкі жағынан көре алу.

Бірінші кезең - оқытудың жаңа заманауи әдістемесін/технологиясын енгізуге мүдделі педагогтар тобын (мүмкіндігінше 3 адамнан) анықтау, бұл ретте топтың кемінде бір өкілінің айтарлықтай оқытушылық тәжірибесі болуы тиіс.

Екінші кезең - жаңа заманауи оқыту әдістемесін/технологиясын енгізудің күтілетін нәтижелерін бірлесіп анықтау және топ қатысушыларының жұмысқа деген оң психологиялық көзқарасын белгілеу мақсатында топ қатысушыларымен отырыс өткізу.

Үшінші кезең - жаңа бірлескен оқыту әдістемесін/технологиясын игеруге бағытталған топ мүшелерінің тікелей жұмысы.

Топ қатысушылары:

1) жаңа заманауи әдістемені/оқыту технологиясын пайдалана отырып сабақты бірлесіп жоспарлау;

2) жоспарланған сабақ өткізу және оның барысында әрқайсысы аудиториядағы білімгерлердің белгілі бір тобының типтік өкілі болып табылатын үш «зерттелетін білімгер» іс-әрекетін бақылау; мысалы, сабақта әлсіз, орташа және күшті білімгерлердің іс-әрекетін бақылау (бұл бақылау сабақтың барлық нәтижелерін ескере отырып, мүмкіндігінше толық болуы керек, сондықтан, топ мүшелері педагогтар сабақ басталмай тұрып өз міндеттерін бөлуі керек – сабақты кім өткізеді, ал кім сабақты тек бақылайды);

3) өткізілген сабақты бірлесіп талдап, байқалған (әлсіз, орташа және күшті) білімгерлердің жетістіктері мен сәтсіздіктеріне не істегенін және не істемегенін талқылау.

Төртінші кезең - бірінші сабақтың жеке тәжірибесін ескере отырып, екінші сабақты бірлесіп жоспарлау, жаңа заманауи оқыту әдістемесін / технологиясын қолдана отырып өткізу/бақылау және талдау.

Бесінші кезең - екі сабақта өткізген жеке тәжірибені ескере отырып, үшінші сабақты бірлесіп жоспарлау, оқытудың жаңа заманауи әдістемесін/технологиясын қолдана отырып өткізу/бақылау және талдау.

Алтыншы кезең - топқа қатысушы педагогтарды педагогикалық практикаға енгізу мақсатында әріптестеріне оқытудың жаңа заманауи әдістемесін/технологиясын қолдану бойынша өз нәтижелерін ұсынуы. Презентация формасы әртүрлі болуы мүмкін: ашық сабақ өткізу немесе орындалған жұмыстың сипаттамасы түрінде өз нәтижелерін ұсыну.

Мысалы, үш сабақ - зерттеу жүргізудің мақсаттары әртүрлі болуы мүмкін: бірінші сабақтың мақсаты – оқытудың жаңа заманауи әдістемесін/технологиясын пайдалану; екінші сабақтың мақсаты – оқытудың жаңа заманауи әдістемесін/технологиясын пайдалану кезінде педагогтың оқыту дағдыларын жақсарту; үшінші сабақтың мақсаты - оқытудың жаңа әдістемесін/технологиясын пайдалану кезінде педагогтың бақылау дағдыларын жақсарту. Басқаша айтқанда, Lesson-Study технологиясы бойынша жұмыс істейтін педагогтар жаңа ғылыми идеяларды, принциптерді, педагогикалық технологияларды нақты білім беру мекемесінің жағдайларына бейімдейді, яғни инновациялық-енгізу қызметімен айналысады .

Lesson-Study технологиясын тәжірибеде жүзеге асыру кезеңдерін сипаттаймыз. Жоспар бойынша бір топпен зерттеу сабақтары жүргізілді: үлгерім деңгейлері мен сабаққа деген белсенділігін анықтау үшін (MALS) сауалнамасы әр білімгерден алынды: **a**-келісемін; **b**-шамалы келісемін; **c**-бейтарап; **d**-шамалы келіспеймін; **e**-келіспеймін

(MALS) сауалнамасының критерийлері бойынша әр білімгерден алған жауаптарына байланысты жұмыс істеу, тапсырманы орындауға ынтасын анықтау; сенімділікті анықтау; тапсырманы орындауға белсенділігі төмен білімгерлерді анықтау; тапсырманы орындаудан қалыс қалатын білімгерлер.

Сауалнаманың қорытындысы бойынша үш А, В, С деңгейіндегі білімгерлер таңдап алды. А деңгейіндегі білімгер «Үлгерімі жақсы», В деңгейінде «Үлгерімі орташа» білімгер, С деңгейінде «Үлгерімі төмен» білімгер таңдап алып, талдау жұмыстары жүргізілді.

Бірінші, екінші сабақтарда студенттер ашыла алмады, өз ойларын еркін жеткізе алмады, себебі, бұл үрдіске дағдыланбаған. Бұл бірінші сабақта топпен жұмыс жасау тиімділігі, диалогтік оқыту әдісінің тиімділігі анықталып, келесі сабақ жоспарланып іске асты. Әр сабақта 3 білімгерді үнемі бақылауда ұстап, сабақтан соң талқылау болып отырды. Топпен оқыту әдісінің тиімді екені белгілі болып, келесі сабақты білімгерлердің қызығушылығын арттыру мақсатында ойын түрінде өткізуді жоспарланды.

Яғни, бұл тәсіл бойынша өткізілген зерттеу сабақтарының нәтижесінде А деңгейіндегі студент берілген тапсырманы ерте орындап, қасындағы білімгерлерге көмектесе бастады, В деңгейіндегі білімгер де топпен жұмыс кезінде оқулықтағы мәтінмен жұмыс жасап, қатарынан қалмауға тырысып бақты. Ал, С деңгейіндегі білімгер басқа білімгерден көшіріп алуға тырысып, өз ойын толық жеткізе алмаған кездері болды. Сонымен қатар, бұл сабақтарда бағалау критерийлері құрылып, білімгерлер бірін-бірі бағалады.

Қорыта келгенде, бұл тәсілдің нәтижесінде біз болашақ педагогтардың білімдерін жаңа тәсілдер арқылы кеңейте алдық. Сабақ соңында өз мақсаттарымызға жеттік, қалыс қалған білімгерлер болмады. Бағдарламаның жеті модулін ықпалдастыра отырып, білімгерлердің сұрақтарға толық жауап беруіне, ойларын ашық айтуына дағдыланды. Топтық жұмыс арқылы ойларын ортаға салып талқылау, талдау, өз пікірін ашық айтуға дағдыландыра отырып, оқуға деген қызығушылығы артты. Талантты және дарынды білімгерлерге күрделенген тапсырмалар беру арқылы ізденуге талпындырылды.

Тәжірибе кезінде мақсат етіп қойған зерттеу әдісі Lesson-Study болашақ педагогтардың кәсіби құзыреттілігін дамытудың инновациялық технологиясы ретінде сабақтағы зерттеудің проблемасын анықтау еді, жұмыс соңында, нәтижені бақылай отырып, нәтижеге аз болса да қол жеткізілді. Lesson-Study болашақ педагогтардың кәсіби құзыреттілігін дамытудың инновациялық технологиясы ретінде сабақтағы зерттеудің

проблемасын анықтай отырып, яғни, сыни ойлана отырып, бірлесе, педагогтардың ынтымақтаса ғана нәтижеге қол жеткізетіндері байқалды.

Қорытындылай келе, тәжірибе барысында көптеген қиыншалықтар мен кедергілер кездесті. Іс-әрекеттегі зерттеу тәжірибесі нәтижесі бойынша тізбектелген сабақтар барысында бағалауды қолдану, білімгерлердің белсенділігінің артуы, ынталаларының, қызығушылықтарының артуы байқалды.

Болашақ педагогтағы кәсіби өсу мынандай өзгерістер арқылы байқалды:

- бағалауда, өзін-өзі, бір-бірін бағалауды меңгерді;
- сабақта барысында бағалауға критерийлер құруға дағдыланды;
- жеке жұмыс, топтық жұмыс, топқа бөлу, сұрақ қоюдың әртүрлі әдістері мен формаларын жиі қолдануға дағдыланды;
- кері байланыс жасау және оны келесі сабақта ескеруді үйренді;
- аудиторияда психологиялық ахуал қалыптастыруға;
- сын тұрғысынан ойлау стратегияларын қолдануға үйренді.

Осылайша, Lesson-Study технологиясын педагогикалық практикада іске асыру ерекшеліктеріне жүргізілген талдау бұл технология педагогтардың, болашақ педагогтардың кәсібилігін дамыту үшін маңызды екенін айтуға мүмкіндік береді, ол педагогикалық ұжымда кәсіби ынтымақтастыққа шақырады, оларды нақты білім беру мекемесінде бар жағдайларды ескере отырып, оқытудың жаңа заманауи әдістемелері мен технологияларын практикада қолдану мүмкіндіктерін бірлесіп іске асыруға бағыттайды. Lesson-Study білім беру мекемелерінің педагогтарын тиімді инновациялық қызметке қосуға көмектеседі, онсыз білім беру жүйесін жаңғырту мүмкін емес.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Ж.А.Жүсіпова «Педагогикалық шеберлік». Оқулық. Алматы 2011, 51-56 бет
2. В.А. Бодров, «Психология профессиональной деятельности. Теоретические и прикладные проблемы.» — М., 2006г. 156-157 стр
3. Кузьмина, Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. [Текст]: /Н.В. Кузьмина - Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1990.-218с.
4. Пит Дадли. Lesson Study: Нұсқаулық. 2013 ж. [Электронды ресурс]. URL: <http://lessonstudy.co.uk/wp-content/uploads/2013/07>
5. Галияхметова А.Т. Комплексная инновационная деятельность педагогических работников в образовательном учреждении // Мир науки и образования. – 2016. – № 2 (6). – С. 15–21.
6. Куксо Е. Технология «Исследование урока» (lesson study): какие проблемы она решает, а какие нет [Электронный ресурс]. URL: <https://medium.com/direktoria-online/lesson-study-course-f76523d33a63> (дата обращения: 22.11.2018).
7. Дронова Е.Н. «Lesson-Study как инновационная технология развития профессиональных компетенций педагогов» // Образовательные ресурсы и технологии. – 2018. - № 4 (25). - С. 55-63.
8. Мырзахметова А.Ж. Lesson-Study как современная платформа для повышения квалификации учителя [Электронный ресурс]. URL: <https://multiurok.ru/files/lesson-study-kak-sovremennaiia-platforma-dliarov.html> (дата обращения: 22.11.2018).
9. Dudley P. How Lesson Study orchestrates key features of teacher knowledge and teacher learning to create profound changes in professional practice. World Association of Lesson Studies Annual Conference, Tokyo. – 2011 – 19 с.

УДК 376

КӨМЕКШІ МЕКТЕПТЕ ТҮЗЕТУ РИТМИКАСЫН ПАЙДАЛАНУ

Г.Т. Азанбекова, А.Т. Муханова,

І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті,

Алматы облыстық зерде бұзылыстары бар балаларға арналған мектеп-интернаты

E-mail: azanbekova.gulnaz@mail.ru

Мақалада арнайы мектептерде зерде бұзылыстары бар балаларды әлеуметтік белсенді тұлға қалыптастыру мақсатында барлық жас ерекшеліктері мен деңгейлерін ескере отырып жүргізілетін түзету ритмикасын ритмика сабақтары және сабақтан тыс уақыттарда пайдалану мүмкіндіктері баяндалған. Түзету ритмикасы сабақтарында музыка арқылы балалардың қозғалыс кемшіліктерін түзетуге, кеңістікте бағдарлай білуге, олардың бойында қимыл икемділігі мен музыкалық сезім ырғағын қалыптастыруға мүмкіндік туғызу жолдары қарастырылған.

Тірек сөздер: түзету ритмикасы, моторлы функция, ырғақ, ұсақ моторика, координация

В статье раскрывается возможности формирования социально активной личности детей с интеллектуальными нарушениями через коррекционной ритмики с учетом всех особенностей и уровни развития учащихся специальной школы. На уроках коррекционной ритмики с помощью музыки дети могут корректировать дефекты движения, ориентироваться в пространстве, развивать способность двигаться и развивать музыкальные навыки.

Ключевые слова: коррекционная ритмика, моторная функция, ритм, мелкая моторика, координация

The article reveals the possibility of forming a socially active personality of children with intellectual disabilities through correctional rhythms, taking into account all the characteristics and level of development of students of special schools. In the lessons of corrective rhythms, with the help of music, children can correct movement defects, navigate in space, develop the ability to move and develop musical skills.

Key words: corrective rhythm, motor function, rhythm, fine motor skills, coordination.

Кез келген мемлекеттің өркендеуі онда өмір сүретін халықтың білім деңгейі және денсаулығымен бағаланады. Қазақстан Республикасының «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» заңы дамуында кемістігі бар балаларға көмек көрсетудің тиімді жүйесін жасауға, оларды тәрбиелеу, оқыту, еңбекке және кәсіби даярлау ісімен байланысты мәселелерді шешуге, балалар мүгедегінің алдын алуға бағытталған [1].

Қазіргі таңда арнайы мектептердегі педагогикалық ұжымның негізгі мақсаты - даму мүмкіндігі шектеулі балаларды қазіргі экономикалық қоғам жағдайында өз бетімен өмір сүруге дайындау, кәсіп (мамандық) таңдауға көмек беру. Осы орайда көмекші мектептерде оқушыларды психологиялық-дәрігерлік-педагогикалық қолдау жақсы жолға қойылған. Осындай қолдау оқушылардың даму жағдайының жағымды және жағымсыз жақтарын көруге мүмкіндік береді. Осы нәтижелердің негізінде мұғалім-дефектологтар оқушымен жеке сараландық түзете-дамыту жұмысын жоспарлап жүргізіп отырады. Әріп танып, жаза алмай келген бала мектептен бастапқы кәсіптік дағдымен шығады. Көмекші мектептердің оқу-тәрбие үдерісінің мақсаты - білім ғана бермей оқушылардың әлеуметтік бейімделуіне және психологиялық ерекшеліктерін дамытуға жағдай жасау.

Ал, педагогикалық үдерістің мақсаты – адамгершілігі бар, өзіндік іс-әрекетпен айналыса алатын, шығармашылық тұлға қалыптастыру. Осы жоғарыдағы мақсаттарға жету

үшін дефектолог-педагогтар деңгейлік оқыту, модульдік, ойын, ақпараттық-коммуникативтік технологиялардың, Монтессори, жоба әдістемелерінің, халық педагогикасының элементтерін қолдану арқылы оқушыларды оқу-тәрбиелік үдерісін белсенді, шығармашыл, дамитын тұлғасына айналдырады.

Педагог-дефектологтарға ең маңыздысы оқу-тәрбие үдерісінің оңтайлы психологтық-педагогикалық жағдайы. Сабақтар барысында мәселелік жағдайлар, ізденіс-зерттеулік әдістер, ойын іс-әрекеттері қолданыла отырылып, әдістемелік жағынан сауатты және кәсіби тұрғыда жүргізіледі. Оқушылар ақжарқын, көңілді бейнелерімен, көздеріндегі жанған жанарларымен, жүректеріндегі сүйіспеншілігімен сабаққа келіп-кетіп отырса, әр сабақ әр оқушыға қуаныштың кіші аралындай болады деп педагогтар бар күштерін салуда. Ең негізгісі олардың жан дүниесінде не болып жатқанын түсініп, әлемге олардың көдерімен қарап, әр сәттерін сүйіспеншілік пен жақсылыққа толтыру.

Зерде бұзылыстары бар балаларға деген қоғамның көзқарасы өзгерген сайын оларды әлеуметке бейімдеудің көптеген түрлері қарастырылуда. Мұндай ілгерілеу үдерістері мүмкіншілігі шектеулі балаларды қоғамға және білім ордасына біріктіру, яғни интеграциялау қажеттілігімен сипатталады. Осы үдерістер төңірегінде арнайы білім беру саласының мамандары үшін де мүмкіндігі шектеулі тұлғаны оқыту мен тәрбиелеу, оны қоғамға араластыруда жауапты міндеттер жүктеліп отыр.

Бала дамуындағы психофизикалық дамудың ерекшеліктерін есепке ала отырып, мүмкіндігі шектеулі балаларды да жан-жақты дамыту мен қалыптастыру, оларға мүмкіндігінше дұрыс тәрбие берудің қажеттілігі ғылыми түрде дәлелденген.

Жалпы психологияда сезінудің, қабылдаудың, елестетудің үш түрі бар: тілдік, музыкалық және шулы. Балалардың музыкалық - ырғақты сезіну қабілетін, арнайы мектеп бағдарламасына енгендіктен музыка және түзету ритмика сабақтарында түрлі әдіс-тәсілдерді пайдалана отырып, түзету жұмыстарын жүргізу барысында тұлғаның дамуын қалыптастыруға болады.

Түзету және жеке-топтық түзету сабақтары үшін – логопед, психолог, емдік дене шынықтыру, әлеуметтік-тұрмыстық бағдар кабинеттері мен сенсорлық бөлме жұмыс істейді. Оқушылардың еңбек және кәсіби дайындығын іске асыру үшін ағаш ісі, тігін ісі, сылау-сырлау шеберханалары жұмыс істейді. Мектеп педагогтары арнайы түзету мектептерінің талаптары мен пән бағдарламаларының талаптарына сай пәндер бойынша дидактикалық материалдарды мақсатпен таңдайды.

Түзету ритмикалары көмекші мектептерде әлеуметтік белсенді тұлға қалыптастыру мақсатында барлық жас ерекшеліктері мен деңгейлерін ескере отырып, ритмика сабақтарында және сабақтан тыс уақыттарында жүргізіледі.

Түзету ритмикасы сабақтарында музыка арқылы балалардың қозғалыс кемшіліктерін түзетуге, кеңістікте бағдарлай білуге, олардың бойында қимыл икемділігі мен музыкалық сезім ырғағын қалыптастыруға мүмкіндік туғызамыз. Түзету ритмикасы сабағының мақсаты мен міндеттерін шешуде түрлі театрландырылған іс-әрекеттер, ертегі хикаялар, арнайы этюдтар, би жаттығулар, музыкалық ойындар ойнау, ой қозғау, нота сауатын үйрету, музыканың ырғағына сай үйлесімді қимылдар жасау, балалардың музыка жанрын ажырата білуге, шығармашылықтың жаңа үлгілерін меңгеруге және оларды табиғи өмірлік жағдайларын өзгертуіне себеп болады.

Арнайы мектептегі түзету ритмикасы сабағы арқылы оқушыларды тәрбиелеуде мұғалімнің алдына музыкалық түрлі іс-әрекеттердің көмегімен оқушының сезімін ояту, музыканың жұмбақ сырын сезім арқылы саналы түсінуге дағдыландыру, музыкалық тапсырмаларды орындау қабілетін қалыптастыру міндеттері тұрады.

Аталған міндеттерді шешуде әрбір баланың психологиясын, психикалық үрдістерін (қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау, сезу, түйсік, сөйлеу, қабілет) жасқа сай дамуы мен қалыптасу ерекшеліктерін анық білу қажет. Қабілеті төмен бала психикасының дамуына қажетті жағдай туғыза отырып, баланың эмоциялық-танымдық қабілеттерін дамыту мен қалыптастыруда жоғары да атап өткен психикалық үрдістен басқа, музыкалық - ырғақты сезіну

қабілетінің мүмкіндіктерін, ортада қол-қимыл қозғалысындағы үйлесімділікті, дәлдікті, дене мен қолдың қозғалысқа түсуіндегі анықтықты қалыптастыру ұйымдастырылып отырады.

Түзету ритмикасының негізіне зерде бұзылысы бар кез келген жастағы адамдардың психофизиологиялық ерекшеліктері кіреді: олардың еңбекке қабілеттілік мүмкіндіктері, қимыл – қозғалыс потенциялы, шаршағыштық деңгейі, қызығушылықтары мен талаптары, қарым-қатынас деңгейі, көркемдік - іс - әрекеттік, көркемдік – бейнелік және логикалық ойлау түрлері – әрекеттің басымырақ түрінің ерекшелігіне және т.б. Осыған байланысты түзету ритмикалық тәрбиенің мазмұны коррекционды әдістермен және емдік сауықтыру шараларымен қатар қаралуы тиіс.

Түзету ритмикасы зерде бұзылысы бар адамдарға ырғақтық әсер ету жүйесінде қолданылады. Осыған байланысты оңалту әдістеріндегі бағыт – ырғақ қалыптасты. Бұл әдістің негізгі жетістігі балалардың шығармашылық мүмкіндіктерін қолдану және эстетикалық эмоцияларды жеткізу болып табылады. Сабақтың негізін музыкамен қимыл - қозғалыстың синтезі құрайды. Қимыл-қозғалыстар қарапайым музыкалық аспаптарда ритмикалық сөзбен, өлең мен ойынмен бірігеді. Техникаға деген талаптардың өсуінің арқасында бұл әдіс жан - жақты қолдау тапты. Оның элементтері балабақша бағдарламаларына, музыкалық және жалпы білім беру мектептерінің бағдарламаларына енгізілген. Сонымен қатар, олар арнайы мекемелерде және қимыл-қозғалыс реабилитациясын талап ететін балалармен жұмыс жасауда қолданылуы мүмкін. Осылайша, түзету ритмикасы әртүрлі реабилитациялық әдістерде коррекциялық негізде пайдалы құралы ретінде кең қолданылуда.

Түзету ритмикасының міндеті – емдік, тәрбиелеу, түзету. Түзету ритмикасын пайдалану зерде бұзылысы бар балалардың дем алу, моторлы функциясы, жүріс – тұрысын, қозғалысын түзейді. Ұйымдастыру қасиетін, жылдамдықты, күшті, қозғалыс координациясын ұстауға тәрбиелейді[2].

Тәрбиелеу міндеттері әртүрлі:

- Ырғақты сезінуді дамыту, тәрбиелеу;
- Музыканы қабылдағанда соған лайық қозғалыс жасауға тәрбиелеу;
- Жеке қасиетті, топпен жұмыс жасауға, жаттығуларды дұрыс орындауға тәрбиелеу.

Түзету жұмысы зерде бұзылысына байланысты жүйелі түрде жүргізіледі. Мұғалім бұл жерде баланың жасына, жеке қасиеттеріне, қозғалыс сферасына, зерденің қандай бұзылысы екенін, бұған дейін қандайда бір түзету орталығында болса ма, осының бәрін білу қажет.

Балалар түзету ритмика сабақтарында ең алдымен негізгі дайындық жаттығуларын меңгеруге міндетті: бастапқы қалыпта дұрыс тұра білу, қозғалыс аппаратының жұмысын түсіну, бұлшық еттерінің ширығуы мен олардың босаңсуын реттеу, сезіне білу.

Оқушылар дайындық жаттығуларын меңгеріп, оларды музыкалы-қозғалыс тапсырмаларында қолданады. Балаларды дайындық жаттығуларын ескертусіз өз бетімен пайдалана білуге үйрету. Алғашқы сабақтарда сапқа тұрудың қарапайым дағдыларын меңгеру балалар тобын ұйымдастыруға, жұмысты дұрыс жүргізуді қамтамасыз етуге көмектеседі. Балалар содан кейін музыкалық жаттығуларда, ойындарда, билерде қажет болатын сапқа тұруды және дұрыс орындауға үйренеді.

Ритмика сабақтарының түзету міндеттерінің бірі жалпы ағзаның сауығуына, көңіл-күйінің жақсаруына, сонымен бірге жайландыруына және зейін тоқтатуға әсер ететін дұрыс тыныс алуға үйрету. Дұрыс тыныс алу - бұл ақырын, терең диафрагмалы тыныс ал. Тыныс алу жаттығулары дем шығарудан басталады, содан кейін табиғи үзілісті күтіп, ауызбен немесе мұрынмен жайлап терең дем алу керек. Бұл жаттығу кезінде балалардың иықтары қозғалмай тек диафрагманың көк еті қозғалысын бақылау қажет. Тыныс алу жаттығулары сабақтың басында өткізіледі. Мұғалім сабақ барысында балаларды тыныс алуын қадағалайды.

Бағдарламаның ритмикалық жаттығулар бөлімі бұлшық ет дистониясын қосылуын және дененің сіреспе ауруын жеңуде дененің бұлшықет тонус деңгейін көтеруге бағытталған. Ритмика-педагогикалық сабақ барысында бала денесінің босаңсуын бақылап қажет болған жағдайда көмек көрсетеді. Ритмикалық жаттығулар бояу және дәйектілікпен өткізіледі.

Зерде бұзылысы бар балаларда кеңістік туралы түсінікті кеңістікке бағдарлау қабілетін қалыптастыру түзету ритмиканың маңызды міндеттерінің бірі. Төменгі сынып оқушылары көп уақытқа дейін оң жағы мен сол жағын ажырата алмайды. Бала тез үйрену үшін бастапқы кезде оң аяғына, оң қолына түсті бау байлау немесе оң жағына төс белгісін тағу тиімді әдіс болады. Бала оң жағын есіне жақсы сақтағанда ғана белгіні сол жаққа ауыстыруға блады. Кеңістік туралы ұғымды қалыптастыру жоғарғы – төмен, алға – артқа, оң - сол және т.б түсінікті бекітуге байланысты жүргізіледі. Кеңістікке бағдарлау жаттығуларын орындауда белгілі бір жерді немесе бүкіл залды қолдануға болады Балаларға әр-түрлі тапсырма беріледі. Педагог біртіндеп кеңістік түсінігінің салыстырмалы түрін жоғарғы төмен алыс жақын, оң және сол жағын қалыптастыруға көшеді. Мұндай жаттығуды түзету ритмика сабағының әр-түрлі кезеңінде өткізуге болады. Ақыл-ойы дамымаған балаларды сезіну түйсігін кеңістікте өз денесінің салмағын сезіну, дамыту мақсатында қимыл-қозғалыс үйлесімдігіне арналған жаттығуды алу қажет. Осы мақсат үшін дайындық сыныбынан бастап ақ балаларға қарапайым және жиі қайталанатын би қимылдарын орындатқан пайдалы. Балалар бұл қимылдарды көңілді музыкамен орындауды ұнатады. Оқушыларды жас шамасына қарай бұл қимылдарды біртіндеп күрделендіреді[3].

Сабақтың басталуын дұрыс ұйымдастыра білу өте маңызды. Оқушылар залға әр-түрлі музыканың сүйемелдеуімен кіруге міндетті. Музыканың өзгеруіне сәйкес қимыл-қозғалыс та өзгереді. Егер марш музыкасы естілсе балалар сап түзеп жүреді. Ал полька музыкасында полька қадамымен басып кіреді. Түзету ритмика сабақтарында дәрігердің кеңесін еске ала отырып, жіктеу әдісімен әрбір балаға берілетін қозғалыс жүктемесін реттейді. Тез шаршайтын балаларды күрделі жаттығулардан босатады немес орындалу уақытын азайтады.

Бұл әдістемеде үлгі ретінде күнтізбелік -жоспарлау беріледі. Ритмист-педагог бағдарламаның талаптарын басшылыққа ала отырып, оны өз қалалуынша өзгертуге болады. Балаларға түзету ритмикасы сабақтары сапалы да әсерлі болу үшін алуан түрлі тақырыптар алынып, тақырыпқа сай әдіс-тәсілдер қолданылып, өзгертіліп отырады.

Мысалы: «Күзгі әуендер», «Көктем келбеті», «Ертегілер әлемі», «Ою-өрнек сыры», «Астанаға саяхат» т.б. Осы тақырыптар арқылы табиғаттың сұлу көрінісін, әсем әуенін, құбылысын балалар ортада сазды әуен ырғағымен қимыл-қозғалыстарын мәнерлі көрсетіп, табиғат туралы өлең-сөздің мағынасын ашып, музыкалық-дидактикалық материалдарды пайдалану арқылы ритмикалық суреттемені, қағыс жаттығуларды орындап, айналаға деген сүйіспеншіліктерін, көңіл-күйлерін сабақ үрдісінде игеріп, көрсетіп жатады.

Сонымен, түзету ритмикасы сабақтарындағы іс-әрекеттер барысында:

- психикалық процестер дамиды: есту, есте сақтау қабілеті, зейіні, қабылдауы, елестету қабілеті, ойлау операциялары ынталанады;
- көру, есту анализаторлары тілдік-қимылдық кинестетикалық қимылдары дамиды;
- сөздік қоры, тілдің сауаттылығы, дыбысты дұрыс айтуы, сөйлеу дағдылары, тілдің әуендік-интонациялық жағы, тілдің мәнерлілігі белсене түседі және артады;
- ұсақ моторикасы, координациясы, қимылдардың ауысуы, мақсаттылығы артады;
- эмоционалдық-еркіндік саласы дамиды;
- ұжымдық сезімі, бір-бірі үшін жауапкершілік сезімі, адамгершілік қасиеттері, тәжірибесі қалыптасады;
- шығармашылық және ізденіс белсенділігі артады;
- қарым-қатынас іс-әрекеті эмоционалдық және әлеуметтік бейімділігі дамиды.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. «Мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» ҚР Заңы . - Астана. - 2002.
2. В. А. Кручинин Ритмика в специальной школе. Методические рекомендации. г. Горький, 1989.
3. Г. А. Колодницкий. Музыкальные игры, ритмические упражнения и танцы для детей. 2005.

УДК 37

БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ АЯСЫНДА ОҚЫТУШЫЛАРДЫҢ КӘСІБИ ӘЛЕУЕТІН АРТТЫРУ

Айтказина К.Т., Қазықызы А.,
Талапты орта мектебі, Алматы облысы

Молбасынова Ж.М., аға оқытушы,
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

Е-mail: aitkazina.85@mail.ru

Егемен еліміздің болашағы, оның әлемдік өркениеттегі өз орны, ең алдымен білім мен тәрбиенің бастауы - ұстаз қолында. Н.Ә.Назарбаев «Болашақта еңбек етіп, өмір суретіндер- бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан да ұстазға жүктелетін міндет өте ауыр»- деген[1]. Ендеше білім беруде педагог білігі мен білімі өте жоғары, ұлағатты тұлға болуы міндетті. Басқа ешбір мамандық адамға дәл педагогке қойылғандай жоғары талаптар қоймайды. Ол үшін отандық білім жүйесін халықаралық білім кеңістігінде және еңбек нарығы бәсекелестігін қамтамасыз ететін білім сапасының дәрежесіне жеткізу шарт.

Елбасы Н. Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» Жолдауын және Қазақстан Президенті Қ. Тоқаевтың 2019 жылы өткен «Bilim jáne gulum!» педагогтердің тамыз конференциясында педагогтар мәртебесін көтеру мәселесі тереңінен талқыланды. Педагог міртебесі заңының 4-бабында: «Қазақстан Республикасында педагогтің ерекше мәртебесі танылады, бұл оның кәсіптік қызметін жүзеге асыруы үшін жағдайды қамтамасыз етеді», - делінген[1].

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8-бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсеткен. [2]. Білім беру мазмұнын жаңарту аясында педагогтардың басты мақсаты – алдындағы оқушыларға таза білімнің өзін бере білу емес, бүгінгі алған білімін өмірлік қажеттіліктеріне сай пайдаға асыра білуге үйрету. Тұлғаның өзіндік дамуы өз білімі үшін өз жауапкершілігін көтеру оның «көптің бірі» немесе «көптің ең жақсысы» болуымен емес, өз тұлғасының мәнділігін, құндылығымен маңызды болып саналады. Осы тұрғыда оқытудың жаңа технологияларын жете меңгеріп, оны оқушылардың технологиялық жас ерекшеліктеріне орай орынды қолданудың мәні ерекше. Жаңа технологияны жетік меңгеру сонымен қатар мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами қабілетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. Ендеше бүгінгі мақсат: үздік әлемдік оқыту тәсілдері мен білім беру тәжірибесі негізінде Қазақстан Республикасы жалпы білім беру ұйымдарында мұғалімдердің кәсіби даярлығын дамыту. Алдымызда тұрған міндеттер:

- заманауи мұғалімнің кәсіби әлеуетінің рөлі мен миссиясы, жеке тұлға ретінде және кәсіби тұрғыдан өзін өзі жетілдіру, мұғалімдердің кәсіби дамуында ғылыми шығармашылық табысқа жетуі, өзара тәжірибе алмасуы туралы түсінігін дамыту;

- білім беру жүйесінде мұғалімдердің кәсіби тұрғыда өздігінен біліктілігін арттыруды стратегиялық жоспарлау және болжау салаларында кәсіби құзіреттіліктер қалыптастыру;

- мұғалімдердің өзінің кәсіби қызметі мен оқушылардың білім деңгейін жақсартуға бағытталған дағдыларды, жұмыс түрлерін, әдістер мен тәсілдерді үйрету;

- кәсіби және әлеуметтік әріптестік орнату, ата аналармен және жалпы жұртшылықпен бірлесіп жұмыс істеу, қоғамдастық құру жөніндегі тәжірибелік дағдыларды қалыптастыру.

Қазақстан Республикасында әлемнің озық тәжірибелерін талдау және зерттеу негізінде 2011 жылдан бастап Педагогикалық шеберлік орталығы Кембридж университетінің білім беру факультетімен бірлесіп, Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттырудың деңгейлі бағдарламасын әзірлеп, қолданысқа енгізуде. Аталған Деңгейлі бағдарламаның арқасында мұғалімдер оқытудың тиімді стратегияларын меңгеріп, түрлі педагогикалық тәсілдерді үйлесіммен қолдануға мүмкіндік алып отыр[2].

Қазіргі кезде жұртшылық арасында ХХІ ғасырда білімнің жоғары сапалы және әділ болуына ықпал ету үшін білім беру жүйесінде реформа жүргізу қажеттігі туралы ортақ пікір туындап отыр. Сонымен қатар, көптеген елдер сын тұрғысынан ойлауды, қиялды, мәдениетаралық және әлемдік сананы, шығармашылық тәсілдер мен азаматтық борышты дамытуды қоса алғанда, бай білім мен көптеген дағдылардың қалыптасуына қолдау көрсетуге тырысуда. Дегенмен, білім беру ұйымдарында білім деңгейін жақсартып, оқушылардың білімін тереңдетуге мүмкіндік болғанда ғана, стратегиялар (тұжырымдамалар) сәтті болатыны көпшілікке мәлім. Білім беру ұйымдарындағы мұғалімдердің кәсіби әлеуетін арттырудың мақсаты әр баланың білім деңгейін жақсарту болуы керек.

Педагогикалық әдебиеттерде білім беру жүйесінде мұғалімдердің кәсіби әлеуетін арттыру мәселесінің педагогикалық, дидактикалық және әдістемелік аспектілері бірқатар еңбектерде қарастырылған.

Білім саласына инновациялар енгізіп, реформа жүргізу саласындағы көшбасшы, көрнекті ғалым Майкл Фуллан: «білім жүйесінде шешім қабылдау үшін тек болашақты ойлау жеткіліксіз, ол үшін тұжырымдамаларды нақты жағдайға сай әзірлеп, қолданыстағы жүйені тиімді тәсілдермен өзгерту қажет» дейді[2]. Ғалым білім беру ұйымдарында мұғалімнің барлық деңгейде кәсіби біліктілігін өзгертуге дайын болуын, кәсіби қоғамдастық негізінде әлеуетті жан жағынан үдетуді қарастырады.

М.А.Ғалымжанова п.ғ.к., профессор, Халықаралық ақпараттық академияның академигі мұғалімдердің кәсіби әлеуетін арттыруда шығармашылық әрекетке көп көңіл бөледі. Ғалым: «шығармашылық тұрғыда жұмыс істейтін педагог өзінің тұлғалық қасиеттерімен тәрбиеленушілерінің шығармашылық белсенділіктерін оятады», - деген [3].

Білім беру ұйымдарында мұғалімдердің кәсіби әлеуетін арттыру, білім сапасын әлемдік деңгейге көтерудің бірден бір жолы болып табылады. Сондықтан ғылыми зерттеу нәтижесі Хопкинстің мектеп тәжірибесіне өзгеріс енгізудің түйінді он факторын білім беру сапасын арттыруға қолдануға мүмкіндік туып отыр[4]. Мұнда он фактор ретінде: адамгершілік мақсат, оқыту сапасы, мектеп мәдениетінің жағымдылығы, үздіксіз кәсіби даму, зерттеуге негізделген тәжірибе, мектеп деректері мен фактілерін қолдану, бүкіл оқушылардың оқуын жақсарту, мектеп бүкіл оқушыларға үлкен үміт артады, бүкіл оқушылардың мүмкіндіктері бірдей, зиялы жауапкершілік және бақылау сынды құнды пікірлерін мұғалім санасына сіңіре отырып, өздерінің іске асырған әрбір әрекеті үшін ойлануға, сол әрекеттері туралы ойлануға және әрекет кезінде ойлануға мүмкіндік бере отырып, өздеріне болашақ қадамдарын нақтылауды ұсынуға болады.

Ал білім беру ұйымдарында мұғалімдердің кәсіби әлеуетін арттыру дегеніміз - оқушының білім сапасын жақсарту мақсатына бағытталған, келісілген, үйлестірілген, әсер ететін шаралардың бір жүйеге бірігуі. Яғни білім беру ұйымдарында мұғалімдердің кәсіби әлеуетін арттыру құрылымын төмендегідей ұғымдар арқылы анықтауға болады: ортақ мақсат, көзқарас, түсіністік, бірлескен іс-әрекет.

Ғалым М.М.Поташниктің «Білім беруді оңтайлы басқару» еңбегіндегі идеяларына сүйене отырып, мектеп оқушыларының білім сапасын арттырудағы мектептегі білім беруде мұғалімдердің кәсіби әлеуетін арттыру бағдарламасы жасалынды. Сонымен қатар білім сапасын арттырудағы мектептің білім беру жүйесін басқару үлгісі, бағыттары, жолдары анықталды[5].

Озық педагогикалық тәжірибе, ғылыми зерттеу нәтижелері көрсеткендей, білім беру жүйесінде мұғалімдердің кәсіби әлеуетін арттырудың құрылымы төрт негізгі бағытты қамтиды:
- педагогикалық инновацияларды меңгеру;

- оқытудың белсенді тәсілдерін жетілдіру;
- мектеп мәдениетінің жағымдылығы;
- үздіксіз кәсіби даму мәдениетін құру дағдылары.

Сонымен, білім беру ұйымдарындағы мұғалімнің кәсіби әлеуетті арттыру төмендегідей жүзеге асады:

- оқыту мен оқытуға жетекшілік;
- кәсіби әрекетін стратегиялық жоспарлау және болжау салаларында түйінді құзыреттіліктер қалыптастыру;
- жеке тұлға ретінде және кәсіби тұрғыдан өзін өзі жетілдіру;
- оқушылар, ата аналармен және жалпы жұртшылықпен бірлесіп жұмыс істеу, қоғамдастық құру жөніндегі тәжірибелік дағдыларды қалыптастыру.

Осы мәселеге байланысты алдағы кезеңдегі жұмыс барысы нақтыланды:

- Мұғалімдердің кәсіби деңгейін үздіксіз дамытып отыру, оқушылардың білім алуға және өмірде дағдыларын тиімді қолданудағы кедергілерін жоюға мүмкіндіктерін арттыру.
- Сын тұрғысынан ойлауға үйрету модулін оқу-тәрбие үдерісіне енгізе отырып, оқушы білімін әділ бағалау жүйесін жетілдіру.
- Мұғалімдер тәжірибесіне оқытудың сын тұрғысынан ойлауға үйрету модулін әр мұғалімнің тәжірибесіне енгізіп, оқу деңгейінің нәтижелілігін жүйелі түрде дамыта отырып, әрбір оқушының үлгерімін назарда ұстау, критериалды бағалауды тиімді қолдану.
- Ата-аналармен тығыз қарым-қатынас орната отырып, қоғамдық пікір назарда болып отырады.

Ең алдымен, оқушылардың мүддесін қарастыру көзделуі тиіс. Қазіргі оқушы – жаңа заманның жан-жақты дамыған, бірнеше тілді меңгерген, кез -келген өзгерістерге байланысты шешім қабылдай алатын білікті азаматы. Сол себепті, мектеп оқушыларының пікірін біліп отыру үшін кері байланстың маңызы зор болды. Олар көтеріп отырған мәселесінің мағынасы терең. Мұғалім мен оқушы арасында ашық қарым- қатынас орнамайынша, оқушы да өз тарапынан мұғалім жұмысына сын тұрғысынан баға бермейінше, оқушының білімі мен дағдысы әділ бағаланбайынша, өзара сенімге негізделген оқыту жүйесіне қол жеткізу мүмкін болмайды.

Қорыта айтқанда білім беру ұйымдарында кәсіби деңгейі жоғары, интеллектуалды әрі шығармашылық әлеуеті бай, инновациялық әдістерді өз жұмыстарында үнемі қолданатын мұғалім – бүгінгі күннің сұранысына сәйкес келетін жаңашыл мұғалім болуы тиіс.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. <https://www.inform.kz/kz/pedagog-martebesi-turaly-zannyn-matini-zharyk-kordia3600065>
2. Қазақстан Республикасы «Білім туралы» 27.08.2007ж.
3. М.А.Ғалымжанова (педагогтің кәсіби құзыреттілігі «Білім беру мекемесі басшыларының анықтамасы»№11 (83) – 2013ж.).
4. Д.Хопкинс (2005) «Трансформациялық оқу арқылы көшбасшылыққа», - Басшыға арналған нұсқаулық, 11-б.
5. Поташник М.М. Оптимизация управления школой. -М.:Знание,1991. -62 с.

ӘОЖ: 373.21

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ

Альменбетова Қ.Ж., 3-курс докторанты,
Жолтаева Г.Н., п.ғ.к., қауымдастырылған профессор,
І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.
Плахотник О.В., д.п.н., профессор,
Т. Шевченко атындағы Киев ұлттық университеті, Киев қ., Украина

E-mail: karla_almenbetova@mail.ru, gnzh1661@mail.ru
E-mail: olgaplakhotnik@hotmail.com

Мақала математика сабағында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту мәселелеріне арналған. Шығармашылық—бүкіл тіршіліктің көзі. Адам баласының сөйлей бастаған кезінен бастап, бүгінгі күнге дейін жеткен жетістіктері шығармашылықтың нәтижесі.

Қоғамның ой-санасының өсуі, жаңа сапалық деңгейге шарықтау кезеңі, еліміздің егемендік алып, әлемнің өркеніетті елдерінің қатарына қосылуы жаңа заман жастарынан жаңашылдықты, ізденімпаздықты талап етеді. Бұл орайда математика пәні басты мәнге ие. Қазіргі кезеңдегі мектеп математикасында әлі шешімдері табылмаған мәселелер аз емес. Солардың бірі – оқушылардың логикалық ойлау ойлау қабілеттерін дамыту, кітапқа, оқуға, білім алуға деген құштарлықтарын арттыру. Автор математика сабағында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту жолдарын көрсете отырып, осы бағытта жүргізілетін жұмыстарды ұсынады.

Тірек сөздер: шығармашылық, шығармашылық қабілет, математика сабағы, логикалық ойлау, логикалық жаттығулар, шығармашылық қабілеттерін дамыту.

Статья посвящена вопросам развития творческих способностей учащихся на уроках математики. Творчество - источник всего живого. Достижения, достигнутые человеком с самого начала его речи и по сей день, являются результатом творчества.

Рост общественного сознания, кульминация на новом качественном уровне, обретение суверенитета и вхождение страны в число цивилизованных стран мира требуют от молодежи многого времени новаторства, любознательности. В этом плане предмет математики имеет первостепенное значение. В школьной математике на современном этапе немало проблем, решения которых еще не найдены. Один из них – развитие логического мышления учащихся, повышение интереса к книге, чтению, получению знаний. Автор предлагает работы, проводимые в данном направлении, с указанием путей развития творческих способностей учащихся на уроках математики.

Ключевые слова: творчество, творческие способности, урок математики, логическое мышление, логические упражнения, развитие творческих способностей.

The article is devoted to the development of students' creative abilities in mathematics lessons. Creativity is the source of all life. The achievements made by a person from the very beginning of his speech to this day are the result of creativity.

The growth of public consciousness, the culmination at a new qualitative level, the acquisition of sovereignty and the entry of the country into the number of civilized countries of the world require a lot of innovation and curiosity from young people. In this regard, the subject of mathematics is of paramount importance. In school mathematics at the present stage, there are many problems, the solutions of which have not yet been found. One of them is the development of logical thinking of students, increasing interest in the book, reading, and gaining knowledge. The author offers the works carried out in this direction, indicating the ways of developing the creative abilities of students in mathematics lessons.

Key words: *creativity, creativity, math lesson, logical thinking, logical exercises, development of creative abilities.*

Адамзат дамуының бүкіл тарихында математика адамзат мәдениетінің маңызды құрамдас бөлігі ретінде және ғылыми-техникалық прогресс негізі, қоршаған әлемді тану кілті болып табылады.

Математика — бұл, шығармашылық қабілеттерді дамыту үшін өте қолайлы, әрі әлемді тану құралы болып табылады. Математикасыз адамзат іс-әрекетінің ешбір саласын елесетету мүмкін емес.

Мектепте математиканы оқытудың басты міндеті – оқушылардың алгебра, геометрия және басқа да салалас пәндерді меңгертуде, сонымен қатар одан ары орта білім және жоғары оқу орындарында білім алуды жалғастыруда математикалық білімдердің түрлі жүйесін саналы, сапалы және түпкілікті меңгерту болып табылады.

Мұғалімдердің міндеті – салалас пәндерді оқытуда, сондай-ақ күнделікті өмірде сенімді қолданылатын білім мен іскерліктерді қолдану үшін, оқу материалын шығармашылық түрлендіру қажеттіліктерін қалыптастыруда нақты білімдерді меңгертуді ұйымдастыру.

Тәжірибеде оқыту үдерісі әрқашан осылай тиімді жүзеге аса бермейді. Егер мұғалім оқушылардың білімдерін жүйелі түрде меңгертуге бағларланса, онда меңгеру процесі мен қабілеттерін дамыту сәтті жүргізіледі. Өйткені оқушылар әдеттегі жағдайларда ғана емес, сонымен қатар стандартты емес жағдайларда да материалды жақсы меңгереді, бұл шығармашылық қабілеттерін дамытуға жақсы мүмкіндік береді.

Шығармашылық – бұл адамның өмір шындығында өзін-өзі тануға ұмтылуы, ізденуі. Өмірде дұрыс жол табу үшін адам дұрыс ой түйіп, өздігінен сапалы, дәлелді шешімдер қабылдай білуге үйренуі қажет. Адам бойындағы қабілеттерін дамытып, олардың өшуіне жол бермеу, оның рухани күшін нығайтып, өмірден өз орнын табуға көмектеседі. Өйткені адам туынды ғана емес жаратушы да. Бұл үлкен жауапкершілік артатын күрделі мақсат. Оны шешу үшін ең алдымен оқыту мазмұны жаңартылып, әдіс-тәсілдің озығы өмірге келуі, олар әрбір азаматтың жеке басының қасиеттерін, қабілеттерін дамытып, шығармашылығын, талантын ұштайтындай болып ұйымдастырылуы қажет. Сонда ғана мектептерден өз өміріне өзгеріс енгізе алатын, өз бетінше өмір сүру жолдарын таңдай алатын азаматтар тәрбиеленіп шығады. Баланы бастауыш сыныптардан бастап шығармашылық ойлауға, қалыптан тыс шешімдер қабылдай алуға, практикалық әрекеттерге дайын болуға әкелудің жолдарын көрсету керек [1,11б.].

Өмірдің барлық саласында белсенді, шығармашылық іс - әрекетіне қабілетті, еркін және жан-жақты жетілген тұлға тәрбиелеу - қазіргі замандағы ұстаздар қауымының алдындағы үлкен мақсат болып табылады. Өмірдегі кездесетін сан алуан қиындықты шеше білу тек шығармашыл адамның қолынан келетіндігін жақсы білеміз. Шығармашыл адамның бойында батылдық, еркіндік, ұшқырлық, сезімталдық сияқты қасиеттер мен қатар ерекше ой қызметі, қайшылықтарды түсіну, заңдылықтарды анықтау, шығармашылыққа деген құштарлық болу керек.

Оқушының шығармашылық қабілетін дамыту үшін бірнеше шарт орындалуы тиіс. Олар:

- ❖ Шығармашылық қабілетін дамытуды ерте бастан қолға алу;
- ❖ Жүйелі түрде шығармашылық әрекет жағдайында болуы;
- ❖ Ойлау мүмкіндігінің ең жоғарғы деңгейіне жету;
- ❖ Оқушының шығармашылық іс – әрекетіне жағдай туғызу.

Оқушының шығармашылық іс – әрекетіне жағдай туғызу дегеніміз – оқушыны ойлай білуге үйрету екені сөзсіз. Мектеп табалдырығын жаңа аттаған бүлдіршіннен шығармашылық қабілетті талап етпес бұрын, оны соған үйреткен жөн. Оқушының зейінін, есін, қиялын, интеллектісін дамыта отырып, ойлау қабілетін, шығармашылық іс – әрекетін жоғары деңгейде көтеруге болады.

Оқушылардың жеке ойлау қабілетін дамыту үшін олардың өзіндік күш-қуаты мен сенімін арттырып, қолынан келетін көп істердің мүмкіндіктеріне бағыт берген абзал.

Логикалық жаттығуларды орындау баланың ақыл-ойын, қиялын, ой ұшқырлығын дамытады. Оқушыларды түрлі мазмұнды есептерді шығаруға, оның шартын құра білу дағдысын қалыптастыруға, бір тапсырманың бірнеше шешімін табуға жетелей білу үлкен табандылықты қажет етеді. Әрбір сабақ қызықты есептермен аяқталуына, логикалық жаттығулардың олардың жас ерекшелігіне қарай күрделене түсуіне мән берілу қажет.

Шығармашылық жұмыстар математикалық біліммен қатар күнделікті өмірде кездесетін әртүрлі жағдайға байланысты болғаны дұрыс. Сондықтан есептерді оқушылардың байқағыштығын, ойлауын, қиялын дамытуға негіздеу қажет. Баланың ойлау қабілетін оқу мен жазу арқылы дамыту барысында олардың логикалық есептер, кестелер, суреттер, ребустар, сөзжұмбақтар, анаграммалар, оқулық-дәптермен жұмыс істеу іскерліктері де артады. Нәтижесінде оқушылардың өзін-өзі бақылау, бағалау, сөйлеу, тыңдау қабілеттері жетіледі.

Оқушылардың математика сабағында шығармашылық қабілеттерін дамытудың стратегиялары өте көп. Ол іс-әрекеттер оқушыларды еркін ойлауға, ақыл-ойын дамытуға, шығармашылық белсенділігін арттыруға талпындырып, ұжымдық іс-әрекетке тәрбиелеуге, басқаларды тыңдай білуге, қарым-қатынас жасауға, ел алдында өз ойын еркін айтуға мүмкіндік береді [2, 191-196 б.].

Шығармашылық ізденіс, талдау және т.б. есептерді шығару, талдау жұмыстары жеке – жұппен – топпен атқарылады. Бұл кезеңнің оқушыға қоятын талабы жоғары. Сондықтан да оқушы сапалы білім мен шығармашылығын ұштастыра білу керек.

Мектептегі оқу процесінде оқушылардың шығармашылық қабілеттерін қалыптастырып, дамытуда математика курсының алатын орны ерекше. Сонымен қатар, дарынды балалардың математика сабағында жаңа ақпараттық технологияны, интернет жүйесін қолдануы, шығармашылық ізденістері өзіндік қабілеттерін ашып қана қоймай, жеке бір салаларды дамытады.

Осындай ой шеберлігін шынықтыратын тапсырмалар арқылы тың жаңалықтар да ашуға болады. Ол үшін мұғалім ізденіске жетелейтін зерттеу тақырыптарын беру қажет. Оқушылар арасында математика саласындағы шығармашылық сайыстарын ұйымдастырып, практикалық жұмыстарға қатысу, пән бойынша олимпиадаларға, Online олимпиадаларға, әртүрлі конкурстарға қатыстыруға болады.

Оқушылармен осындай бағытта жүргізілетін жұмыстарға тоқталайық:

1. Оқушылардың зейінін жаттықтыруға жеке дамытуға берілген тапсырмалардың кейбіреулерін таныстыра кетейік.

2. Зейін тұрақтылығын дамыту және жаттықтыруға арналған тапсырмалар Шульте кестесінің көмегімен жүргізіледі.

1. Шульте кестесі.

Зейінді дамытуға бірнеше шығармашылық тапсырмалар орындауға болады.

1. Цифрларды өсу ретімен тауып, атау.

2. Кему ретін атау

3. Тақ және жұп сандарды өсу және кему ретімен атау.

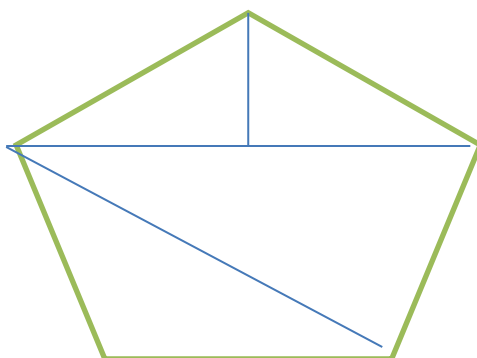
4. Цифрларды кезектесіп санау. 1,3,5,7,.....(Жұптасып) 2,4,6,8....

5. Топпен жұмыс істеу. 1-5 тура және кері сана. 6-10 санау.

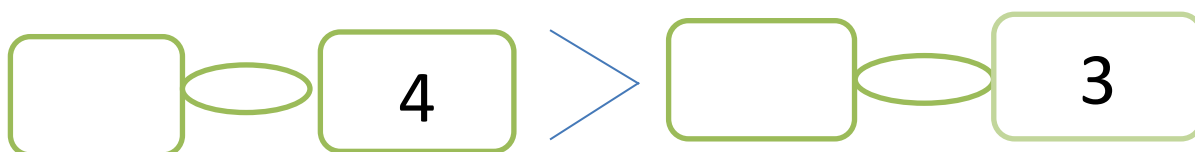
Осы кесте бойынша бірнеше шығармашылық жұмыс т.б. [3, 44-47б.]

5	14	12	23	2
16	25	7	24	13
11	3	20	4	18
8	10	19	22	1
21	15	9	17	6

1. Суретте барлығы неше үшбұрыш бар? Мақсаты: үшбұрышты басқа фигуралар арасынан ажырата және тани білуге үйрету. Жауабы: 5.

2. Ойлан, тап. Мақсаты: оқушылардың амал таңбаларын тағайындай білу дағдыларын дамыта түсу. Жауабы: $6+4 > 6+3$ т.б.

3. Екі адам екі сағат шахмат ойнайды. Олардың әрқайсысы неше сағат шахмат ойнайды. Мақсаты: Оқушыларды мәтіннің логикалық түйнін түсіне білуге үйрету. Жауабы: 2 сағат.

4. Бақытжанның 4 ұлы, олардың әрқайсысының туған қарындасы бар. Бақытжанның неше баласы бар? Жауабы: 5 баласы бар.

Аталған жұмыстарды ұйымдастыру оқушылардың өз бетімен ізденуіне және өз бетімен ізденуіне және өздерінің логикалық ойлау тұрғысынан шығармашылық жұмыстарын жүзеге асыруларына мүмкіндік береді.

Қорыта айтқанда, математика сабағында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың маңызы зор. Себебі, болашақта білімді әрі қабілетті жеткіншектердің жетілуіне үлкен септігін тигізеді. Бұл мұғалімнен ақпараттық құзырлылықты, ұйымдастырушылық қабілеттілікті, оқушыларды қазіргі қоғамның түбегейлі өзгерістеріне лайық бейімдеуді, олардың ізденімпаздық дағдыларын, шығармашылық қабілеттерін дамыту бағыттарын талап етеді. Бүгінгі күні мемлекетіміздің өркениетке жету жолындағы өр талабына тұғыр боларлықтай ұрпақ оқыту, тәрбиелеу ісін жаңа сапалық өзгерістер деңгейіне көтеруді талап етіп отыр. Мектеп құрылымында болып жатқан өзгерістер, білім беру мақсаттарының алмасуы, оның дамытушылық сипаттарының бекітілуі, көпнұсқалық оқытуға көшу сияқты мәселелер орындаушылардан шығармашылық бастамалық, жұмыстың жоғары сапасын және кәсібилікті талап етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Тұрғынбаева Б.А. Ұстаздық шығармашылық. Алматы, 2007 ж.
2. Жаулиев Р.А. Математика сабағында оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін қалыптастырудың негізі / Жаулиев Р.А., Кенеш А.С. // Содержание современного образования: проблемы и перспективы: Сборник научных трудов/ Е.А.Букетова ат.ҚарМУ.- Қарағанды, 2017.-Б.191-196.
3. Глазырина Л.Л. Математика пәні бойынша бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлау және есептеу дағдыларын дамытуға арналған тапсырмалар жинағы (2,3,4 сыныптар). «Келешек - 2030» ЖШС, 2010.

УДК 541.124

БОЛАШАҚТЫҢ ПЕДАГОГЫ-ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ БЕРУДІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ ҮЛГІСІ

Анар М.Т., Хаирекешев Ж.Т., магистрлар,
Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ.

E-mail: anar.meruert@mail.ru, janibek.xairekesh@mail.ru

Мақалада мемлекеттік білім беру стандартын жүзеге асыру контекстіндегі заманауи педагогтың өмірдегі рөлі талданады. Үздіксіз білім беруде жүзеге асырылатын болашақ мұғалімнің мәні ашылады. Білім беру бағыты арқылы үздіксіз білім беруді жүзеге асырудың мысалы келтіріледі.

Тірек сөздер: Педагог, стандарт, үздіксіз білім, кәсіби дайындық, прадиigma, технология

В статье анализируется роль современного педагога в жизни в контексте реализации государственного образовательного стандарта. Раскрывается сущность будущего учителя, реализуемого в непрерывном образовании. Приводится пример реализации непрерывного образования через образовательную направленность.

Ключевые слова: Педагог, стандарт, непрерывное образование, профессиональная подготовка, прадиigma, технология

The article analyzes the role of the modern teacher in life in the context of the implementation of the state educational standard. The essence of the future teacher, realized in continuous education, is revealed. An example of the implementation of continuing education through educational orientation is given.

Key words: Teacher, standard, continuing education, professional training, praдиigma, technology

Бүгінгі таңда жаһандану заманында ұлттық бәсекеге қабілетті болудың деңгейі- білім көрсеткішімен өлшенеді. Сол себепті де әлемдік білім кеңістігінде өз деңгейімізді көрсетіп, халықаралық биіктікке білім деңгейімізді көтеру, көрсету күттірмейтін өзекті мәселе. Елбасымыз Н.Ә. Назарбаевтың «Қазір бой жарыстыратын заман емес, ой жарыстыратын заман» деп айтуының өзінен де қорытсақ болады. Бұл мәселенің шешімінің барлығы педагог мамандарының қолында. Елдің ертеңгі тізгінін ұстайтын азамат пен азаматшалардың барлығы педагог мамандарының тәрбиесінен, білімінен сусындайды. Тәрбие беру – ұлы міндет. Бұл міндетті атқаратындар – педагог мамандары. Педагог мамандарының басты құралы - сабақпен сабақтастық тапқан, білім мен тәрбиенің жүйесі. Педагог ол білім ордасының жүрегі. Ол алдымен қазіргі таңда білім ордаларына ең керегі – білімді, әдістемелік қабілеті мол, шығармашылықты оқыта алатын педагог болғандықтан, жоғары оқу орнында оның кәсіби қалыптасуы, жетілуі сонымен қатар біліммен қарулануы өтеді. Болашақ педагог мәдениетінің жоғары деңгейде болуы, оның білімділік мүмкіндігінің, ой-өрісінің ауқымды біртұтас педагогикалық үрдістің тиімділігін арттыруға әсер ететіні белгілі.

Педагог мамандығы негізінен түрлі қызметтерге жіктеледі, оларға сай жалпы қызметтік мінездің ерекшелігін, яғни өнегелі қоғамдағы оқу-тәрбие ісінің зияткерлігінен, шығармашылығынан туындайтынын ескеруіміз міндетті.

Жоғарғы оқу орнында болашақ педагогтің зияткерлік әлеуетін дамыту үрдісінде мәдениетін қалыптастыру – білім мен тәрбие берудің өзекті қарастыратын міндеті болып саналады. Сонымен, тұлғалық өмір сүру болмысын қамтамасыз ету міндеті көзделетіні байқалады. Ондай жағдайда болашақ педагогтен ең алдымен оның мәдени әлеуеті мен тұлғаның әлеуметтік мәні бар, зияткерлік әлеуетін, өз қабілеттерін адамның өмірлік тәжірибесінде оңтайлы қолдана алу шеберліктерін ескереді.

Осы мәселе ауқымында, педагогтің кәсібилік қасиеттеріне, ершеліктеріне байланысты ғалымдардың ойлары да бар. В.П. Беспалько, К.А. Абульханова-Славская ойларына, педагог:

- жақсы кәсіби дайындығының, педагогика салаларынан сонымен қатар инновациялық оқыту технологияларын білімді болуы;
- жоғары дәрежелі мәдениетке иесі болуы;
- қоғамдағы қазіргі уақытта инновациялық технологияларды, педагогикалық психологиялық үрдістер туралы ақпараттардан хабардар болуы;
- түрлі әлеуметтік топтармен жұмыс істеуге қабілетінің бар болуы;
- жоғары деңгейлі зияткерлік әлеуетті болуы керек;
- қоршаған ортаға, көпшілікке ұнамды, сеніміне ене алатын кәсіби өнегелік қасиетінің болуы;
- эмоционалды кезеңдерде өзін-өзі ұстай алатын, өз міндетін тура орындай алатын дағдыға ие болуы керек;
- педагогтың іс-әрекетінің барысында туындайтын стандартты емес жағдаяттарда дұрыс шешім қабылдай алатын, өз ойын нақты айта алатын, сауатты, түсінікті түсіндіре алатын шеберлігі болуы қажет.[1, 190б.]

Қазіргі уақытта жоғары дәрежеде білім беру қоғамның талаптарын қанағаттандырудың біршама жүйесін қарастырып отыр, яғни білімді және ғылымды сонымен қатар өндірісті интеграциялау түрі ретінде де ғылыми оқу-өндірістік кешендерін құру; білім беруде және студенттің еңбегін дараландыруда, білім мен тәрбие беруді ізгілендіруде; педагогтардың кәсіби даярлығына жоғары деңгейде талап қоюда сондай-ақ жоғары оқу орнында болашақ педагогтарды даярлау мен олардың кәсіби деңгейін дамытуда педагогикалық жаңа технологиялар негізінде көтеру. Бұл дағдылар әлемнің түрлі елдерінде өздерінің ұлттық ерекшелігіне байланысты сонымен қатар экономикалық жағдайына да, білім беру жүйесінің дәстүрлеріне де қарай әртүрлі деңгейде көрінеді.

Жаңа педагогикалық технологиялар қолдана отырып, болашақ педагог мамандарының кәсіби - бағыттылығын қалыптастыруды теориялық-әдістемелік тұрғысынан негіздеу, оны ғылыми-әдістемелік нұсқаулар негізінде дамыту керек. Егерде, болашақ педагогтардың кәсіби бағыттылықты бойына қалыптастыратын педагогикалық технологияның мәнін және мазмұнын теориялық жағынан айқындап, моделін жасаса сонымен қатар педагогикалық жүйені ұсынып тәжірибеге ендіріп, бүгінгі қоғамға қызмет көрсететін білімді де білікті сондай - ақ бәсекеге қабілетті педагог мамандары дайындалады, себебі бұл қазіргі таңдағы білім беру саласындағы қоғамдық сұраныстардың бірі.

Болашақ педагогтың міндеттері:

- болашақ педагог мамандарын кәсіби дайындаудағы жаңа педагогикалық технологияның мәнін және мазмұнын теориялық тұрғысынан негіздеу;
- болашақ педагогтың кәсіби бағыттылықты қалыптастыру моделін жасау, өлшемдерін, көрсеткіштерін сонымен қатар деңгейлерін анықтау;
- болашақ педагог мамандарының кәсіби бағыттылықты қалыптастырудағы педагогикалық практиканың мүмкіндігін көрсету, дәлелдеу;
- жаңа педагогикалық технологияларды пайдалана отырып болашақ педагогтың кәсіби бағыттылығын қалыптастыру жүйесін құру;
- ұсынылған әдістемелік жүйені қорытып тәжірибелік-экспериментте тексеріп жәнеоны тәжірибеге енгізу. [2,6б]

Болашақ педагогтардың кәсіби бағыттылығын қалыптастыра отырып жаңа технологияларды пайдалану арқылы қазіргі заманғы талапқа сәйкес білікті мамандардың даярлығын жетілдіреді. Сонымен қатар білім беру процесінде қолданылатын реформалар мен қазіргі білімнің тұлғалық-бағдарлы оқытуға бет бұруы болашақ педагог мамандарының кәсіби бағыттылығының даярлығына жаңа талаптары қойылады. Білім беру процесінің дамуы қазіргі кезеңдегі жаңа парадигмаға өтудің негізгі жолдарын қарастырумен, қорыта айтсақ білім берудің жаңа мақсат жетістіктерімен тікелей байланысты.

Жаңа парадигманың ең маңызды компоненті – тұлғаның өзіндік дамудағы тұжырымдамасы. Өзіндік қалпына келтіруі. Педагогтің әртүрлі салаға байланысты икемділіктері және қабілеттерін дамыту оның дербес ерекшелігіне, өзіндік талдауына, өзіндік баға беру қабілеттеріне тікелей байланысты, оларға өзін дамытуға, көрсетуге мүмкіндік жасау қажеттігін дәлелдей алады. Сол себепті болашақ педагог мамандарын дәстүрлі формада даярлаумен қатар жаңа педагогикалық технологияларды қолдана отырып, соның негізінде жетілдіруді көздеп отыр.

Әдістемелік тұрғысынан алып қарайтын болсақ, оқытуды модельдеу білім беру жүйесіндегі негізгі үш функцияны көрсетеді:

- орнын толықтыру, яғни педагогтің базалық біліміндегі ақтандақтарын жою;
- бейімдеу, ол пәндік және функциональдық тұрғыдан неғұрлым жаңа білімді, талаптарды ұсынып отыру;
- дамыту, яғни педагогтің шығармашылық тұрғысынан өсуіне ықпал жасау сонымен қатар оның әр түрлі рухани қажеттілігін толықтыру.

Кәсіби мұғалім дайындау үшін нағыз педагогикалық, білімді-педагогикалық бір бүтін болуы қажет және де педагогикалық квадраттың толықтай мазмұнына ие болуы қажет. Сонымен, **білім беру, дамыту, тәрбие беру, оқыту** болып саналады. Бұл тек білім беру мекемесінің талаптарына ғана тиісті емес, сонымен қатар әрбір оқу тобына, цикліне, факультетке, кафедраға, оқытушыға, студентке, тыңдаушыға жәәне олардың тікелей іс-әрекеттеріне байланысты.

Білім беру жүйесінде психологиялық-педагогикалық талаптарды ұстанатын болса болашақ педагог мамандарының кәсіби бағыттылығы талапқа дәл сай қалыптасады.

«Технология» ұғымын соңғы уақытта педагогикалық әдебиеттерде ең көп қолданылатын ұғымдардың бірі болып отыр. Технология ұғымы дидактикалық ұғымдармен байланыстылығы өте көп: педагогикалық технология, оқытудың технологиясы, білім берудегі технология, тәрбие беру технологиясын, даму технологиясын, қарым-қатынас технологиясын, топтық оқыту технологиясын, қалыптасудағы технология, модульдік технология және т.б. жатқызуға болады. Технологиялардың қайсы бірі болмасын анықтаманы толықтай қажет етеді. Сол себепті де әрбір автор «технология дегеніміз не?» - деген сұраққа немесе технологиямен байланысқан жеке ұғымға өз анықтамаларын беруге тырысып жүреді. Қорыта келе, дәл қазіргі уақытта білім беру жүйесінде жүрген үдерістердің технологиясын түсіндіретін жалпы анықтаманың жоқтығы.

Білім беру жүйесіндегі негізгі мақсат - бәсекеге қабілетті мамандарды даярлау. Өзгермелі қоғамдағы жаңа формадағы педагог – педагогикалық құралдардың барлығын толықтай меңгерген, тұрақты өзін-өзі дамытуға әрекет ететін, рухани бай, дамыған, толысқан шығармашыл тұлға құзыретін айтады.

Нарық жағдайындағы педагог мамандарына қойылатын негізгі талаптар : бәсекеге қабілеттілігінде, білім беру сапасының деңгейі жоғары болуында, кәсіби шеберлігінде, әдістемелік жұмыстағы шеберліктері. Осы айтылғандардың барлығын жинақтай келе, жаңа формация педагогі – рефлексияға өте қабілетті, өзін-өзі жүзеге асыруға әрқашан талпынатын зерттеушілік, әдіснамалық, дидактикалық - әлеуметтік тұлғалы, әдістемелік, коммуникативтілік және тағы басқа да құдыреттіліктердің жоғары деңгейімен сипатталатын рухани- адамгершілікті, азаматтық жауапты, белсенді, сауатты, шығармашыл тұлға.

Білім сапасын арттыратын, міндетті іс жүзінде жүзеге асырып орындайтын мұғалім болғандықтан, педагог кадрларын дайындау келесі бағыттарда жүргізілуге тиісті:

- бүгінгі қоғамның талаптарына сәйкес оқытудың қоғамда алатын орнын түсіндіру;
- осыған сай білім беру барысында білім мен мәдениеттің қажеттілігін түсіндіру;
- педагог кадрларының жаңа құзіреттілік сапаларын, инновациялық деңгейінің дамытуын;
- мақсатты оқу-тәрбие жүйесін ұйымдастыруды бағалау;
- педагог кадрлардың сапасын белгілеу, соған сәйкес кәсіби өсіп отыруына жағдай туғызу;

- қарым-қатынас нормалары мен этикалық талаптардың мәнін түсіндіру, ұғынуға көмек беру;
- болашақ педагогтар үшін қарым-қатынас мәдениетінің қалыптасуы және де оның дамуы туралы мәселелерді талқылау;
- жастарымыздың қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыруға байланысты мәселелерге арнап арнайы тәрбиелік әңгіме сағаттарын бірге ұйымдастырып, нәтижесін талқылау;
- оқу-тәрбие жүйесінің нәтижесін бағалау;

Қазіргі заманда білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермесе сауатты, жан-жақты дамыған маман иесі бола алмайды. Жаңа технологияны меңгерген мұғалім интеллектуалдық, рухани азаматтық, кәсіптік, адамгершілік сонымен қатар басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына жақсы көмегін тигізеді және де өзін-өзі дамытады, оқу-тәрбие процесін тиімді ұйымдастыруына көмек береді.

Болашақ педагог кадрларының шығармашылық қабілетін дамыту үшін жаңашыл әдіс-тәсілдерді пайдалануы керек. Жаңа педагогикалық технологияларды пайдалана отырып, оқушының шығармашылық қабілетін арттыруға өз үлесін қоса алады. Жаңа технологияны пайдалану келесідей кезеңдер арқылы жүзеге асады;

- I кезең — оқып үйренуі;
- II кезең — меңгеруі;
- III кезең — өмірге ендіруі;
- IV кезең — дамытуі.[3]

Жаңа технологиямен жұмыс жасау үшін келесідей алғы шарттарды орындауы қажет: оқыту процесін интенсификациялауды кешенді қолға алу; оқушылар арасындағы сабақтастылықты болдырмау шараларын толықтай қарастыру. Оның түрлі ғылыми-әдістемелік және оқыту-әдістемелік, ұйымдастырушылық себептеріне әрқашан талдау жасай отырып, назарда ұстау және жаңа оқулықтардың мазмұнын зерттеп білу сонымен қатар пәндік білім стандартымен жекелеп танысу, оқыту процесін дамыту мен демократияландыруды әрқашан қолға алып, білімді деңгейлеп беру технологиясын игере отырып оқушыларға білімді мемлекеттік стандарт деңгейінде игертуге қол жеткізу. Себебі оқыту — тәрбиенің негізі деп айтуға болады.

Жаңа технологиялардың педагогикалық негізгі қағидаларына келесідей тұжырымдамаларды айтады: балаға ізгілік тұрғысынан көз қараста болу; оқыту және тәрбиенің көзінің бірлігі; баланың танымдық күшін дамыту мен қалыптастыру; оқушының өз бетінше әрекеттену әдістерін меңгерту; оқушының шығармашылық және танымдылық икемділігін дамыту; әрбір оқушыны оның қабілеті және мүмкіндік деңгейіне қарай оқыту; барлық оқушылардың дамуына үлес қосу үшін тұрақты жүйелі жұмыс жасауы; оқу процесін оқушының сезіне алуы.

Қорытынды тұжырым... Болашақтың бәсекесіне сай, қабілетті ХХІ ғасыр шәкіртін тәрбиелеу білім беру саласындағы ең басты мақсаттың бірі. Соған сәйкес педагог - нәзік психолог, ізденімпаз ғалым, тынымсыз еңбеккер, ортаның берекесі, жан-жақты дамыған шебері, терең қазыналы білімпазы, белсенді патриот, гуманист болуы заманның басты талабы. Әрбір педагог - ХХІ ғасыр педагогына сай болуы үшін ол – ізденімпаз ғалым, жан-жақты қалыптасқан және дамыған шебер, тынымсыз еңбек ететін, терең қазыналы білімді, барлық ортаның ұйытқысы болуы қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. В.П.Беспалько Слагаемые педагогической технологии. Педагогика, 1989.- 190б.
2. Болашақ педагог моделі. Б. М. Ертелиева <https://ulagat.com/2020/06/29/жаңашыл-педагогтардың-әдістері-2/>

ӘӨЖ 372.853

ФИЗИКАНЫ ОҚУ МЕН ОҚЫТУДАҒЫ ЖАҢА ТӘСІЛДЕР

Исабаева А.Е., 1 курс магистратура

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.д., профессор Андасбаев Е.С

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: Azhar.isabaeva.98@mail.ru

Мақалада қазақ халқының ұлттық құндылықтарын сақтау мақсатында, келешек ұрпаққа физика пәнін оқыту үшін жаңа тәсілдер ұсынылған.

Тірек сөздер: Мақал-мәтел, жұмбақ, өлшем бірлік, физика, жаңа әдістер.

В статье представлены новые подходы к изучению физики для будущих поколений с целью сохранения национальных ценностей казахского народа.

Ключевые слова: Пословица, поговорка, загадка, единица измерения, физика, новые методы.

Annotation. The article presents new approaches to the study of physics for future generations in order to preserve the national values of the Kazakh people.

Key words: Proverb, proverb, riddle, unit of measurement, physics, new methods.

Жылдар бойы мектепте физика пәнін оқытудың негізгі мақсаты сапалы, берік әрі терең білімді беру болып келді. Ал қазіргі уақытта мектеп оқушыларына физикалық білімді қалыптастыру мақсатында оларға дұрыс тәрбие, сапалы әрі пайдалы білім беру болып табылады. Соңғы жылдары физика пәнін оқыту мақсаттарының құрамы да үлкейді: оқушылар физиканың зерттеу әдістері туралы білімді қалыптастыру, физиканы оқыту барысында мамандық таңдауға әзірлеу, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту жолында еңбек етуі керек [1, 145б.]. Физиканы оқыту барысындағы жалпы мақсаттар 1-кестеде көрсетілген. Менің ойымша әрбір мұғалімнің міндеті оқушыға тақырыпты барынша жеңіл әрі қарапайым жолдармен түсіндіруді мақсат етуі керек. Себебі, бала мыйында тек қарапайым түсіндірілген заңдылықтарды ғана сақтайды.

Физика табиғатты зерттейтін ғылым саласы болғандықтан. Бұл пәнді оқытудың басты мақсаттары басқа ғылым салаларымен де өзара байланыста болып келеді. Мектеп оқушыларының логикалық ойлау қабілеттерін дамыту мақсаты және білімдерін есептер шығару барысында қолдана білу зеректіліктері мен дүниетанымдық көзқарастырын қалыптастыру барысында жүзеге асады. Әртүрлі кәсіби бағыттағы сынып оқушыларының физиканы оқыту мақсаттары мен міндеттерінің өзіне ғана тән ерекшеліктері бар. Мысалы, физика-математикалық бағыттағы сынып оқушылары мектеп бітіргеннен соң физика-математикалық бағыттағы ЖОО-ға түседі. Сол себепті, оларды танымның физикалық әдістерімен таныстырып, оларда зерттеушілік және эксперименттік зеректіліктері, физикалық есептерді шығару барысында жоғары математикалық аппаратты қолана білу икемділіктерін қалыптастыру керек. Техникалық бағыттағы сыныпта оқыған оқушылар тек қана Техникалық ЖОО-ға ғана тапсыра алады. Сол себепті, бұл оқушыларға техника мен технологияның негізі физикада жатқандығы жөніндегі түсініктерді, конструкторлық және модельдеу білімдерін дамыту негізгі міндет болып саналады. Егер оқушы болашақта медицина, фармацевтика, биология немесе химия сияқты мамандықтарды таңдаса, олар биологиялық-химиялық бағыттағы сыныпта білім алуы керек. Сондықтан оларда физиканы пәнін оқыту барысында физикалық құбылыстарды химиялық және биологиялық құбылыстармен тығыз байланыста екенін көрсету мұғалімнің негізгі мақсаты болып табылады. Ал гуманитарлық бағыттағы оқушылар, физиканы одан әрі оқымайтын болады, себебі, олардың болашақтағы мамандықтары физикамен байланысты болмайды.

Физика пәні бойынша жалпы білім беру мектептеріне арналған бағдарламаның түсініктемелік жазбасында пәнді оқытудың негізгі міндеті – эксперименттік жұмыстар, түсініктер, заңдылықтар мен теориялар, әлемнің қазіргі ғылыми жетістіктері, физика заңдарын техника мен технологияда қолдану жайлы кең көлемде түсініктер беру [2, 566.]. Сонымен бірге, мектепте оқытылуға міндетті физикалық білімдер элементтеріне күнделіті өмірде қажетті заңдылықтар, құбылыстар, түсініктер мен теориялардың қолданылуын жатқызуға болады. Сонымен «физика» пәнін жалпы міндетті білім берудің басты мақсаттары:

1) даму үстіндегі әлемнің жалпы шынайы көрінісі арқылы оқушының дүние танымын арттыру;

2) оқушыларға физика пәні бойынша жеке және әлеуметтік мәселелерді шешуге жағдай жасайды. Бұл мақсаттар оқыту процесінде оқытудан күтілетін нәтижесі күнделіті өмірде болатын процесстер мен құбылыстарды физикалық жолмен түсіндіре алуы.

Физиканы оқытудың мақсаттарынан оның мынадай басты міндеттері туындайды:

1) білімді жеке және топпен қабылдау тәсілдерін тиянақты меңгерту үшін, оқушылар эксперименттік жұмыстар жүргізілген және бақыланған физикалық құбылыстарды теориялық жолмен түсіндіре алуы;

2) оқушыларға қоршаған орта мен оны танып білу туралы білім жүйесін құрастыру;

3) оқушылардың ойын және шығармашылық икемділіктерін шыңдау;

4) әлемдік көлемдегі процесстерге оқушылардың қатысы бар екенін және олардың өз іс-әрекетінің экологиялық жауапкершілігін қалыптастыру;

5) балаларға бүгінгі жылдам қарқынмен дамып отырған техникаландырылған ортада өмір сүруге қанағаттандыру. Физиканы оқытудың басты мақсаттарын білім беру, тәрбиелеу және дамыту деп саралауға болады.

Физиканы оқытудың білімділік мақсаты:

1. Физиканың басты мақсаты, оның жалпы ұғымдары, заңдарымен, теориясын таныстыру.

2. Жаратылыстану-ғылыми бағытындағы оқушылардың ой-өрісінде әлемнің қоршаған ортаға деген, қызығушылығын қалаптастыруы.

3. Жаратылыстану-ғылыми зерттеу жұмыстары арқылы зерттеулердің негізгі әдістемелерін үйрету.

4. Сонымен қатар, оқушыларға политехникалық білім беру [3, 126-127б]. Физиканы оқыту барысында оқушыға тек теориялық тұрғыда білім беру емес сонымен практикалық жағынан дамыту маңызды болып саналады. Себебі, егер біз әрбір заңдылықты күнделікті болатын процесстер мен құбылыстар арқылы түсіндірсек, баланың физикаға деген қызығушылығын арттырамыз.

Физиканы оқытудың тәрбиелік мақсаты:

1. Ұлттық рухани құндылықтар арқылы тәрбиелеу, сонымен қатар жеке тұлға ретінде қалыптасуына ықпал ету;

2. Әрбір оқушы өз қатарластарының ойын тыңдауға, құрметтеуге тәрбиелеу;

3. Оқушыны еңбекқорлыққа, табандылыққа, адалдыққа үйрету; Менің ойымша, педагог сабақ барысында оқушыға тек білім берумен ғана шектелмей, сонымен қатар тәрбие мәселесінде ұмытпауы керек. Себебі, кеңінен ойлайтын, кішіпейіл, ынталы және еңбекқор азаматтар мен азаматшалар ғана алған білімін дұрыс әрі халыққа пайдасын тигізетіндей қолданатынына сенемін.

Әрбір елдің азаматы мен азаматшалары өз халқының тілін, дінін, өткен тарихын білуі қажет, себебі, өз халқының жақсысын түсіне білген адам ғана өзгені де құрметтейді. Ана тілінің қадірін білетін және сыйлайтын келешек ұрпақ қана елінің келешегін ойлайды. Кең байтақ далада бірнеше ғасырлар бойы көшіп-қонып жүрген халқымыз ішкі сезімін өлең – жырымен сипаттаған. Өздерінің даналығын мақал-мәтелдеп сөйлеу арқылы көрсеткен. Осындай ұлттық құндылықтарымыз ұмытылып кетпей, келешек ұрпаққа физика пәнін оқыту мақсатында бірнеше жаңа тәсіл ұсынбақшымыз:

– мақал-мәтелдер арқылы;

- байырғы өлшем бірліктер;
- жұмбақтар;

Молекулалардың өзара тартылуы және тебілуі - молекулалар арасында өзара әрекеттесу күштерінің бар екенін көрсетеді. Екі күш бір мезгілде әрекет етсе де, жақын қашықтықтарда тебілу күштері, алыс қашықтықтарда тартылу күштерінің болатындығын голландия физигі Я.Д. Вен-дер-Вальс (1837-1923) зерттеген [4, 656].

- Бүргені тұту үшін де бармағыңды сулайсың.
- Білтесіз шырақ жанбайды, жігерсіз жігіт оңбайды.
- Ағаш тамырынан су ішеді.
- Орындалмаған уәде судағы жазу секілді.
- Бос қап тік тұрмас.

Мақал-мәтел адам өміріне терең еніп, олардың өмірін, еңбектерін, іс-әрекеттерін, табиғат құбылыстарымен байланысын көрсетеді. Нақыл сөздің таусылмас, мінсіз қасиеті олардың бейнелі, сипаттамалық белгілеріне ерекше назар аударылатындығында. Сондықтан, олардың дидактикалық және тәрбиелік мәні зор.

Диффузия – бұл бір заттың молекулаларының басқа заттың молекулалары арасындағы ену процесі. Диффузияның негізгі себебі: молекулалардың тұрақты қозғалысы. Тепе-теңдікке ұмтылу салдарынан диффузия бар. Диффузия үш ортада жүреді: газдарда, сұйықтарда, қатты заттарда. Газ диффузиясы ең жылдам, ол бірнеше секунд немесе минутты алады. Сұйықтықтағы диффузия бірнеше минуттан бірнеше сағатқа дейін созылуы мүмкін. Қатты заттардағы диффузия бірнеше жылдар бойына жүреді. Бірақ бұл процестерді температураны жоғарылату немесе сыртқы әсер ету арқылы жеделдетуге болады [5, 456]. Күнделікті өмірде болатын диффузиялық құбылыстарды қазақ мақалдары арқылы да түсіндірсек болады.

- Бір құмалақ бір қарын майды шертеді.
- Жұпарды жасыра алмайсың.

Әрбір елдің азаматы мен азаматшалары өз халқының тілін, дінін, өткен тарихын білуі қажет, себебі, өз халқының жақсысын түсіне білген адам ғана өзгені де құрметтейді. Ана тілінің қадірін білетін және сыйлайтын келешек ұрпақ қана елінің келешегін ойлайды. Кең байтақ далада бірнеше ғасырлар бойы көшіп-қонып жүрген халқымыз ішкі сезімін өлең – жырымен сипаттаған. Өздерінің даналығын мақал-мәтелдеп сөйлеу арқылы көрсеткен. Қазақ халқының барлық сөзінің өлшемі және шегі болған. Қазақ халқы әрбір өлшемнің атқаратын қызметі бар екенін білген, сондықтан оны ішкі рухани салмақтың сыртқы бейнесі ретінде қарастырған. Мысалы: заттың сыртқы өлшемі, оның биіктігі мен тереңдігі, қаттылығы мен жұмсақтығы сияқты өлшемдердің бәрі түйсікке әсерін тигізетін құбылыстар болып табылады.

Сонымен қатар қашықтық өлшемдерінің айшылық жер, түстік жер, күншілік жер деген қосымша бірліктері бар. Ертеде адамдар көлік ретінде атты пайдаланғандықтан түстік жер дегеніміз атты адамның таңертеннен түскі уақыт аралығына дейін жүретін жолы. Ол шамамен:

1 түстік жер= 10 шақырым немесе 15-18 км.

Ал күншілік жер дегеніміз атты адамның таңертеннен бастап кешкі уақытқа дейін жүретін жолы. Сонда ол шамамен:

1 күншілік жер= 100 шақырым немесе 150-180 км

Айшылық жер дегеніміз он күндік жер. Себебі, жылқы малы күніне 100 шақырым жүрсе ол екі тынығу керек. Бұндай жүріспен ат бір айда он күн ғана жүре алады. Сонда:

1 айшылық жер= 1000 шақырым немесе 1500-1800 км

Халықымыздың ауыз әдебиетіндегі «Батырлар жырында» алып батырлардың бейнесі үнемі батпан өлшемімен жазылған. Егер Бұхара қаласында бір батпан 7 пұт 32 фунтқа тең болса, Талас өңірінде 12 пұтқа тең олған. Сонымен қатар, батпанға ұқсас қазақта «дыр» деген сөз бар. Дыр – зор, ірі, үлкен деген мағынаны білдіреді. Батпан да, дыр да - көлемнің өлшем бірлігі. «Батпан», «дыр» - көлемдік өлшемдер ретінде айтылады. Көлем дегеніміз белгілі бір заттың аумағы, мөлшері, бір нәрсенің шегінің аясы. Көлемдік

өлшемдер деген – көлемге лайықты, аумақтық, мөлшерлік өлшемдер. Көлемнің кішілігіне қарай «шынашақ», «шынашақтай». «Шынашақ» дегеніміз ең кішкентай саусақ болып табылады. Оның бұлай аталуы бітіміне байланысты айтылған.

Аристотельдің берген анықтамасы бойынша: жұмбақ- логикалық түрде құрастылған метафра. Жұмбақ барлық халықтардың мәдениетінде кездеседі және маңызды орын алады. Жұмбақтың пайда болуы мифологиялық сенімдермен тығыз байланысты. Адамзаттың ерте даму сатысында адамдар өз қауіпсіздігі үшін тылсым күштен белгілі бір ақпаратты жасыру үшін пайдаланған [3, 656]. Кейіннен жұмбақтар балалардың логикалық ойлау қабілетін дамыту үшін құрастырыла бастады.

- Өзі затты құрайды,
Теңесуге затты сұрайды.
(Масса).

Масса дегеніміз-дененің инерттілігін сипаттайты физикалық шама болып табылады. Масса-материяға тән және оның инерциялық, энергетикалық және гравитациялық қасиеттерін сипаттайды.

- Тіршіліктің қамы үшін,
Жоқшылықты түзейді.
(Жұмыс)
- Жоғалмайды ешқашан,
Түрлендірсең егер де .
Басқа күйге ауысса жұмыс істейді әрқашан.
(Энергия)

Энергия дегеніміз материяның әртүрлі қозғалыс түрлерінің жалпы сандық өлшемі болып табылады. Энергия ешқашан жоғалып кетпейді, ол бір түрден екінші түрге ауысады [2, 726]. Мысалы: қалам жазық бетте домалап барады, белгілі бір уақыттан кейін үйкеліс күшінің әсерінен қалам тоқтайды, қозғалыс барысында денеде кинетикалық энергиясы болды, бірақ, тоқтағаннан кейін ол ішкі энергияға ауысады.

- Қозғалысқа келтіріп ,
Жылдамдығын береді.
Өлшемдерін қарасаң,
Ньютонға ол келеді .
(Күш)

Жоғарыда ұсынылған әдістер - бұл оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін өз педагогикалық жұмысында қолдануға болатын көптеген әдістердің бір бөлігі ғана. Ең бастысы, егер мұғалім баланың шығармашылық мүмкіндіктерін дамытуды алға мақсат ретінде қойса, ол өзінің ғылыми-әдістемелік деңгейін үнемі арттырып, жұмыстың формалары мен әдістерін жетілдіріп, шығармашылықпен жұмыс істеуге тиіс. Мұғалім-балаларға табиғат сыйлаған жұмбақтарды шешуге көмектесуге және түсінуге қабілетті шығармашылық тұлғаның үлгісі. Балалар табиғаттан білім алады және оқуға деген ықыласы толы. Әр баланың қабілеті мен таланттары бар. Мұғалімнің басты міндеті әр баланың дарындылығын көру, ашу және дамыту болып табылады. Лев Ландау сөзін еске алсақ: «Физик күрделі заттарды қарапайым, ал ақын қарапайым заттарды күрделі жасауға тырысады» – деген. Яғни педагогтың басты міндеті балаға сабақты жеңіл әрі қызық өткізуі керек.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Ерғалиева Г.А. «Рухани-адамгершілік құндылықтар негізінде студенттердің өзін-өзі тәрбиеленуінің педагогикалық шарттары». – Атырау, 2006. – 149б.
<https://infourok.ru/ruhaniadamgershilik-ndilitar-mgilik-el-damuini-negizi-1028373.html>

2. Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік- Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2017 жылғы 31 қаңтар http://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/memleket-basshysy-nnazarbaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-2017-zhylgy-31-kantar

3. Ниязова Г.Ж. Кәсіптік білім мамандығы оқушыларын оқытуда ақпараттық технологиялады пайдаланудың психологиялық-мамандық негіздері. «Орта Азия және Қазақстан халықтары рухани құндылықтарының жаһандануы мен өркениеті» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның материалдары. Том 2. Шымкент – 2007. 487 – 491

4. Г. Б. Әлімбаева. Физика пәнін халықтық педагогика тағылымдарымен байланыстыра отырып оқыту. Оқу құралы. Алматы. «Литера.» 2001 ж.

5. Балалар мен жастардың ынтасын дамытудағы тәрбие жұмыстары.- Мектептен тыс ұйымдар туралы ереже. – Алматы, 2012 ғылыми мақаласы <https://lektsii.org/14-13910.html>

ӘОЖ 373.1

ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ КЕЗІНДЕ БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Ансабаева А.Д., «Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі», 3 курс докторанты
Ғылыми жетекші: **Майлыбаева Г.С.**, Phd философия докторы, қауымд.профессор м.а.
Г.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: aunur.ansabaeva@mail.ru

Мақалада қашықтықтан оқыту кезінде тәрбие жұмысын ұйымдастыру, тәрбие жұмысының түрлері туралы айтылады.

Тірек сөздер: қашықтықтан оқыту, ақпараттық-технология, интернет, тәрбие жұмысы

В статье рассказывается об организации воспитательной работы при дистанционном обучении, о видах воспитательной работы.

Ключевые слова: дистанционное обучение, информационно-технологии, интернет, воспитательная работа

The article describes the organization of educational work in distance learning, the types of educational work.

Key words: distance learning, information technology, internet, educational work.

Адамзаттық өркениет жолының ең алғашқы қайнар бұлағынан бастап, бүгінгі ақпараттық-технологиялы қоғамға дейінгі аралыққа ой көзімен шолу жасасақ мемлекеттерді, адамдарды, ұйымдар мен топтарды бір-бірінен ажыратып тұрататын басты құндылық – білім мен мәдениет деңгейі екенін байқау қиын емес. Содан болса керек айбарынан адам түгіл ат үріккен Абылай хан «Білекке сенген заманда ешкімге есе бермедік, Білімге сенген заманда қапы қалып жүрмелік» деп халқына үн қатыпты. Иә, қазір бой жарыстыратын емес, ой жарыстыратын кезең. Адам өмірі басты капитал болғанда, сол өмірден адаспай өз жолыңды табуда білімнің берері ұшан теңіз. Құдықтағы бақаға аспан теңгедей көрінеді, адамды сол құдықтағы бақа деп қарасақ, өнер-білім, ілім мен ғылымды үйренген сайын таным көкжиегі мен тынысы кеңейе түседі. Ал осы білімділік пен тәрбиені үйретуші - мұғалім. Ол алдына келген шәкіртін ғылым-білімнің шексіз тұңғиығына бойлатып, адасқан сәттерінде темірқазықша жол көрсететін жарық жұлдыз, дұрыс бағытқа қарай нұсқайтын тұсбағдар тәрізді.

Қазіргі уақытта оқытудың негізгі нысандарының бірі - қашықтықтан оқыту. Оқушыларды қашықтықтан оқытудың, оны орта білім алудың басқа тәсілдерінен ерекшелетін бірқатар сипаттамалары бар және оның инновациялылығы мен өзектілігін атап көрсетеді.

Қашықтықтан оқыту – білім алушы мен педагог қызметкерінің жанама (алыстан) немесе толық емес жанама өзара іс-қимылы кезінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды және телекоммуникациялық құралдарды қолдана отырып жүзеге асырылатын оқыту;

Қашықтықтан білім беру технологиялары қашықтықтан оқу сабақтарын «online», «offline» режимінде өткізуге негізделген. «Online» режимінде оқу сабақтары нақты уақыт режимінде оқудың өзара іс-әрекет ету үдерісін қарастырады (бейнеконференция, Интернет желісімен хабар алмасу, телефон аппараты арқылы келіссөздер). «Online» режиміндегі оқу сабақтары оқытушы мен білім алушы арасындағы асинхронды тілдесудің (электрондық пошта, кейіннен қорытынды бақылау тапсырумен оқытушының тапсырмасы бойынша білім алушының оқулықпен жұмысы) оқу іс-әрекеті процесін қарастырады.

Қашықтықтан оқыту - қолайлы уақытта кез-келген жерде ақпараттық-коммуникациялық технологиялар көмегімен қашықтықтағы оқытушыдан білім алу үрдісі. Қашықтықтан оқыту, үйден шықпастан 24/7 режимінде білім алу мүмкіндігі. Қашықтықтан оқыту формасы- оқытудың электронды технологиясын қолданып, жұмыстан қол үзбей, қолайлы уақытта кез-келген жерде, жеке режимде білім алуды қамтамасыз етеді. Барлық білім алушылардың виртуалды «жеке кабинеті» болады, онда таңдаған пәнді өз бетінше игеруге арналған оқу-әдістемелік, ұйымдастыру материалдары мен тапсырмалар салынады.

Қашықтан оқыту - бұл оқытудың әртүрлі әдістері, модельдері және технологиялары, солар арқылы оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру, оқытушымен және басқа да білім алушылармен барлық оқу кезеңінде қарым-қатынас жасау, бірлескен тапсырмаларды орындау, телефон байланысы, факс, электрондық пошта арқылы материалдар алу, интернет ресурстарын, сандық білім беру ресурстарын пайдалану үшін мүмкіндіктер жасалады. Қашықтықтан оқыту жүйелері білім берудің қолжетімділігі қағидатын іске асыруда.

Алайда, оқу үдерісін оның тәрбие үрдісінсіз елестету мүмкін емес, себебі, білім беру ұйымында тәрбие оқумен тығыз байланысты, жеке тұлғаның әлеуметтік маңызды қасиеттерін, көзқарастарын және құндылық бағдарларын қалыптастыруға бағытталған, сондай-ақ оқушының жан-жақты, үйлесімді, рухани, интеллектуалды және дене дамуы үшін қолайлы жағдай жасайтын, тұлғаның өзін-өзі жетілдіруі және шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыратын, мақсатты және жүйелі қызмет.

Тәрбие жұмысы бойынша инновациялық қызметтің негізі: сабақтан тыс іс-шараларды ұйымдастырудың дәстүрлі формаларын Интернет және ұялы байланыс арқылы ақпарат берудің жаңа құралдарымен араластыру, сондай-ақ оқушыларды белгілі бір қызмет түріне тарту формаларын қолдану.

Компьютерлік-ақпараттық технологиялардың көмегімен қашықтықтан оқыту нысанындағы оқушылармен тәрбие жұмысын ұйымдастыру:

* Мектепте өткізілетін іс-шараларды көрнекі рәсімдеу және ақпараттық сүйемелдеу (онлайн трансляциялар)

* Интернет-конференцияларға, талқылау, дөңгелек үстелдерге дайындалу үшін электрондық кітапханалар құру.

* Компьютерлік тестілерді өткізу (жеке қасиеттеріне, салауатты өмір салты (жаман әдеттер және т. б.), Диагностика нәтижелерін компьютердің көмегімен өңдеу.

* Оқушылардың оқытушылармен, сынып жетекшілерімен онлайн консультация-ларын өткізу, бейне байланыс немесе жеке хат алмасу арқылы баламен жеке қарым-қатынас жасау мүмкіндігі.

* Жағымды моральды-психологиялық ахуалды, білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау үшін, қарым-қатынас, бағалау, бақылаулар жасауға, өз пікірін білдіруге итермелейтін ақпаратты орналастыру

* Сыныппен тәрбие жұмысының мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес келетін, ой-өрісін дамытатын танымдық, ойын-сауық сипаттағы материалдарды орналастыру.

* Креативті (шығармашылық) мүмкіндіктерді, оқушылардың жобаларын іске асыру үшін жағдай жасау.

* Мектептің жұмысын сайттарда жариялау.

* Әлеуметтік педагогтың, психологтың, медицина қызметкерінің, мектеп кітапханасының парақшасынан сілтемелер, осы беттерде ақпарат пайда болған кезде, сыныптың жас ерекшелігіне сәйкес келетін осы қызметтермен онлайн-кеңес алуға жазбалар орналастыру.

* Қызығушылықтар бойынша үйірмелер құру.

* Мектептегі әр оқушыға жеке көзқарасты ұйымдастыру [1, 37 б.].

Тәрбие жұмысының негізгі нысандары ретінде қашықтықтан оқыту жұмыстарды келесідей бөлуге болады:

- қашықтық диспуттар, дискуссиялар, дәрістер, әңгімелесулер, ақпараттық-таныстырылым сынып сағаттары, ата-аналар жиналысы.

- қашықтық зияткерлік ойындар, викториналар – бұл сынып оқушылары немесе ата-аналардың қатысуымен параллельдер. Қатысушылар қызықты зияткерлік жарыстың атмосферасына еніп, олар күтпеген және қиын сұрақтармен, қызықты тапсырмалармен кездеседі, өз білімдерін тексереді. Осындай ойындардың арқасында балалардың ақпараттық сауаттылығы, әр түрлі ақпарат көздерін (анықтамалар, сөздіктер, энциклопедиялар), оның ішінде интернет-ресурстардың мүмкіндіктерін қолдану білігі қалыптасады.

- интернет акциялары. Интернет-акция – бұл, интернет желісі арқылы қатысушыларға белгілі бір бағыттағы, көбінесе кейбір маңызды оқиғаға тапсырма ұсынылатын жоспарланған іс-шара. Акциялар қандай да бір іс-әрекетке қатысуға барынша көп оқушылар санын тарту мақсатында өткізіледі [2, 85б.].

Компьютерлік құралдарды пайдалану арқылы интернет-акцияларға қатысу, оқушы мен мұғалімнің ақпараттық мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді, білім беру процесінде АКТ-ны игеруге және қолдануға ынталандырады, жас ұрпақты тәрбиелеу мәселелеріндегі қашықтықтан ынтымақтастық құруға мүмкіндік береді.

- веб-квесттер оқушыларды өз бетінше білім алуға ынталандырады, интерактивті іздену қызметін қалыптастыруға көмектеседі. Топтық жұмыс кезінде коммуникативтік, көшбасшылық қасиеттер дамиды, сондай-ақ ақпарат алу процесіне деген ынтасы артады.

- виртуалды экскурсиялар. Әлемге әйгілі галереяларға, көрмелерге және мұражайларға, онлайн қойылымдар, концерттерге қатысу, елдерге, қалаларға экскурсиялар жасау. Үйден шықпай, дүниетанымын дамыту үшін ақпарат алуға болады.

- онлайн-кинотеатр, танымдық, анимациялық, ойын, деректі, ғылыми-көпшілік фильмдерді таңдау, көрерменге сюжеттің, кейіпкерлердің және суреттің бөлшектері туралы сұрақтарға жауап бере отырып, киноны мұқият көруге мүмкіндік береді.

- қашықтан форматын пайдалана отырып, белсенді сілтемелер арқылы әр түрлі байқауларға, фестивальдарға қатысу.

- челленджер, шебер-сыныптар, бейнешолулар, оқушылардың шығармашылық жұмыстар көрмелері [3, 102 б.].

Қашықтықтан оқыту нысанындағы оқушылармен тәрбие жұмысын басқаруда ақпараттық-компьютерлік технологияларды пайдалану педагогикалық технологияларда енгізілген мүмкіндіктерді тиімді іске асыруға мүмкіндік береді, бұл оқушының жеке басының дамуына қолайлы жағдай жасайды және оның тәрбиесінің жоғары деңгейін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді, өйткені білім беру процесі мазмұнды, заманауи болады, оқушылар заманауи ақпараттық кеңістікке бейімделіп, білім алушылардың жеке ерекшеліктері ескеріле отырып, олардың шығармашылық қабілеттері дамиды, білім алуға тұрақты қызығушылық қалыптасады, өткізілетін іс-шараларға қызығушылық пайда болады.

Қашықтықтан оқыту оқушыларды шығармашыл тұлғаның қажетті сапасы болып табылатын дербестікке тәрбиелеуге мүмкіндік береді. Қазіргі әлемде ғылым қарқынды дамып келеді, сондықтан біз бірінші кезекте дамуға және жетілуге қабілетті тұлғаны тәрбиелеуіміз қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Лемех Р.М. Совершенствование методических подходов к организации дистанционного обучения в условиях функционирования информационной среды / Р.М. Лемех - М, 2005;
2. Современные способы активизации обучения: Учеб. пособие для студ. высш.учеб. заведений/ Т.С. Панина, Л.Н. Вавилов; Под. Ред. Паниной.- М.: Издательский центр «Академия», 2006;
3. Толмачева О.В. Дистанционное обучение. Управление виртуальными проектами/. Екатеринбург: УГТУ-УПИ, 2008. - 143с.

ӘОЖ 811.512.122: 639.1

ТІЛ ДАМУ ЖҰМЫСТАРЫНДА КӨРНЕКІЛІКТЕРДІ ҚОЛДАНУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Асылова Р.О., ф.ғ.к.,

Бугыбаева Л.Қ., Қантбаева А.Б., Батырбек Х.,

«Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының 3 курс студенттері
I. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: raushan_dina@mail.ru

Мақалада тіл даму жұмыстарында көрнекіліктерді қолданудың әдістемелік ерекшеліктері қарастырылған. Авторлар бастауыш сынып оқушылардың жас ерекшелігіне сәйкес тілдік дағдыларды (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) қалыптастырудағы көрнекіліктерді рөлін талдайды.

Тірек сөздер: тілдік дағды, көрнекілік әдісі, стандарт, мұғалім шеберлігі, дидактикалық материал.

В статье рассмотрены методические особенности использования наглядности в работе по развитию речи. Авторы анализируют роль наглядности в формировании языковых навыков (аудирование, говорение, чтение, письмо) в соответствии с возрастными особенностями младших школьников.

Ключевые слова: языковые навыки, метод наглядности, стандарт, мастерство учителя, дидактический материал.

The article discusses methodological features of using Visual Effects in language development work. The authors analyze the role of visual effects in the formation of language skills (listening, pronunciation, reading, writing) in accordance with the age characteristics of Primary School students.

Key words: language skills, visual method, standard, teacher skills, didactic material.

Бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшелігіне байланысты оқытудың бастапқы кезеңінде көрнекілікті қолдануға көбірек көңіл бөлінеді. Көрнекі құралдар оқушылардың танымдық қызығушылықтарын ынталандырады, белгілі бір жағдайларда оқушылардың оқуға деген эмоционалды қатынасын арттырады, бейнелердің жан-жақты қалыптасуын қамтамасыз етеді, білімді берік игеруге, ғылыми білімнің өмірмен байланысын түсінуге ықпал етеді, мұғалімдердің уақытын үнемдейді [1]. Оқытуда көрнекілікті қолдануға және оны бастауыш мектептегі сабақтарда жүзеге асыруға байланысты тақырып көрнекі құралдардың жаңа түрлерінің пайда болуына және олардың бастауыш сынып оқушыларын оқытудағы мүмкіндіктеріне байланысты психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде кеңінен таралуда [2].

Зерттеу жұмысының өзектілігі жаңа стандартты іске асыру жағдайында тілдік дағдыларды (тыңдалым, оқылым, айтылым мен жазылым) дамытуда көрнекілікті қолданудың тиімділігін ашудан тұрады [3].

Көрнекілік, дидактикалық материал ретінде білім алушының барлық оқу іс- әрекеттерінің нәтижелілігін анықтайтын олардың оқу жетістіктерін бағалауға мүмкіндік береді.

Бастауыш мектепте көрнекілік әдісі оқытудың сөздік және тәжірибелік әдістерімен өзара байланыста қолданылады және құбылыстармен, объектілермен оқушыларды таныстырғанда олардың сезім мүшелеріне әсер етіп, алуан түрлі сурет, көшірме, сызба арқылы құбылыс, процесс, объектілердің символдық бейнелерін немесе оларды табиғи күйінде қабылдайды. Қазіргі мектепте осы мақсатпен экрандық және техникалық құралдар кең қолданылады. Көрнекілік әдістерін шартты түрде екі үлкен топқа бөлуге болады: иллюстрация және демонстрация.

Иллюстрация әдісі арқылы оқушыларға иллюстрациялық құралдар- атап айтсақ: плакат, кесте, картина, карта, тақтадағы суреттер, үлгілер көрсетіледі.

Демонстрацияның (көрсету) оқыту әдісі ретіндегі ерекшеліктері демонстрация әдісі арқылы заттар мен құбылыстар тәжірибе жасау арқылы немесе техникалық құралдардан, кинофильмдерден, диафильмдерден көрсетіледі.

Оқу үдерісіне жаңа техникалық құралдарды енгізу (теледидар, видеомагнитофондар) оқытудың көрнекілік әдісінің мүмкіндіктерін кеңейтеді. Қазіргі уақытта көрнекі құралдың жаңа түрі – сандық білім беру ресурстарына көңіл бөлінуде. Олар көптеген графикалық, дыбыстық, шартты графикалық, бейне және анимациялық материалдарды біріктіруге мүмкіндік береді. Мұндай ресурстарды құру үшін виртуалды шындықты құруға көмектесетін көптеген бағдарламалар бар. Зерттеушілердің пікірінше, экрандық компьютерлік мәдениеттің туындылары арқылы білімді оңай сіңіретін жаңа бейне буынмен жұмыс жасау кезінде медианың ерекше экспрессивтілігі, ойын-сауығы маңызды. Сонымен қатар, электронды оқу құралдары оқу объектілерімен трансформациялық қызметті жүзеге асыруға, оның нәтижелерін бақылауға және талдауға мүмкіндік береді.

Оқытудың көрнекілік әдісінің шарттары:

- көрнекіліктің оқушылардың жасына сәйкестігі;
- көрнекілікті сабақтың керек сәтінде қолдану;
- демонстрацияланған затты барлық оқушылардың көруі;
- иллюстрацияның ең бастысын, мәндісін нақты бөлу;
- құбылыстарды демонстрациялау кезінде берілетін түсініктерді мұқият ойластыру;
- демонстрацияланатын көрнекіліктің оқу материалы мазмұнымен сәйкес келуі;
- көрнекі құрал мен демонстрациялық қондырғылардан керекті мәліметтерді табуға

оқушыларды қатыстыру.

Көрнекі түрде оқыту – оқушылардың тиісті бақылауларына сүйеніп оқыту, бірақ көрнекі оқыту дегенді тек көрнекі құралдарды пайдаланып отыру деп түсінбеу керек. Алдыңғы айтқандай көрнекілікпен оқыту арқылы білім сапасын арттырамыз, материалды жетік терең әрі тез, жеңіл түсінуіне ықпал жасаймыз. Көрнекі құралдар оларды қалай пайдалану керектігі туралы бірқатар педагогикалық- психологиялық зерттеулер арналған.

Оқыту жүйесінде көрнекілік принципінің алатын орны ерекше. Оқушылардың дүниетанымы негізінен көрнекілік арқылы жүзеге асырылады. Ол заттардың өзін немесе бейнесін, көлемін тікелей көріп бақылауға мүмкіндік береді.

Көрнекілік принципінің мақсаты оқыланып тақырыпқа сай оқушылардың білім көлемін тереңдету, қызығушылығын орнату және есте сақтау қабілетін шыңдау, мұғалімнің өз ойын оқушыларға нақтылы дәлелдеуі үшін қолдануы.

Көрнекілік принципінің міндеті, біріншіден заттың немесе құбылыстар мен оқиғалардың бейнелерін, көлемін, түр-түстерін көрнекілік құралдарын пайдалану арқылы оқушыларға жеткізу. Бұл принциптің екінші міндеті оқушылардың алатын білімін нақтылау үшін сабақтар жүйесінде қолданылатын көрнекі құралдары мен оқудың барлық мазмұнын тәжірибемен, өмірмен байланысын қамтамасыз етуді көздейді. Себебі, оқушылардың білімді қабылдауында сезім мүшелерінің қызметі ерекше. Оқушылар тікелей түйсіну, көру, есту мүшелері арқылы әртүрлі заттардың формасын, түсін, көлемін, бейнесін көріп, дыбысын естиді. Осылардың негізінде оларда түйсіну арқылы ой пайда болады, нақтылы құбылыстарды байқауға, қабылдауға деген ынтасы оянады, дағды қалыптасады.

Бастауыш мектепте тіл дамыту мақсатында жүргізілетін көрнекіліктер, оның түрлері оқушылардың лексикалық және грамматикалық ұғымдарын кеңейтіп, ойлау қабілеттерін арттырып, тіл мәдениетін шыңдай түсуге бағыттайды. Әр баланың қызулығын оятады, теориялық материалдарды меңгеруге және оны практикада қолдануға машықтандыруға себебін тигізеді, әрі оларды сергітеді, оқуға ынтасын, белсенділігін арттырады. Бұлай деудің негізгі себебі –бұл жастағы балалар әлі де болса

«ойын баласы». Сондықтан да тіл дамыту жұмыстарында балалардың осындай психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып [4, 5], тіл дамыту жұмыстарына икемделген көрнекі материалдардың түрлерін қолданған жөн.

Оқытудың көрнекі әдістері – бұл оқу процесінде оқу материалын игеру көрнекі құралдар мен техникалық құралдарды қолдануға байланысты тәуелді болатын әдістер. Мұндай оқыту әдістері бастауыш мектептегі сабақтарда міндетті түрде қолданылуы керек. Бұл ереже бастауыш мектеп жасындағы психологиялық ерекшеліктерден туындайды. Көрнекі әдістер есте сақтау, ойлау, қиялдың дамуына ықпал етеді. Алайда зейіннің рөлін жоққа шығаруға болмайды. Өздеріңіз білетіндей, зейін аудару - бұл барлық психикалық процестерге қызмет ететін функция. Зейін бөлмей, бірде-бір саналы қызметті жүзеге асыру мүмкін емес. Демек, оқу процесін қалыпты түрде құру мүмкін емес. Сондықтан оқушылардың зейінін басқаруды үйрену өте маңызды.

Көрнекі құралдарды мақсатты түрде пайдалану өте маңызды, сабақтарды көптеген көрнекі құралдармен шатастырмау керек, өйткені бұл оқушылардың назарын аударып, маңызды мәселелер туралы ойлануына жол бермейді. Оқуда көрнекілікті мұндай қолдану пайда әкелмейді, керісінше білімді игеруге және оқушылардың дамуына зиян тигізеді. Оқушылар қажетті бейнелі идеяларға ие болған кезде оларды ұғымдарды қалыптастыру, оқушылардың дерексіз ойлауын дамыту үшін қолдану керек.

Оқыту тәжірибесінде көрнекі құралдарды қолдану мұғалімнің сөзімен үйлесуі керек. Сөз бен көрнекілік құралдарын олардың барлық алуан түрлілігімен біріктіру әдістері бірнеше негізгі формаларды құрайды. Олардың бірі мұғалімнің сөздері оқушылар жүргізетін бақылауды басқаратындығымен сипатталады, ал оқушылар объектінің сыртқы келбеті, оның құрылымы, жүріп жатқан процестер туралы білімді бақыланатын объектілерден алады.

Оқушылар пәндер мен ондағы берілген ақпаратты мұғалімнің ауызша хабарламаларынан алады, ал көрнекі құралдар ауызша хабарламаларды растау немесе нақтылау үшін қолданылады. Бұл жағдайда, сол тақырыпқа арналған сабақта мұғалімнің өзі байқалған тақырыптың ерекшеліктері туралы айтып, оларды көрсетеді.

Мұғалімнің сөз бен көрнекілік құралдарын, олардың нұсқалары мен салыстырмалы тиімділігін біріктіру формаларын білуі көрнекі құралдарды дидактикалық тапсырмаға, оқу материалының ерекшеліктеріне және басқа да нақты жағдайларға сәйкес шығармашылықпен қолдануға мүмкіндік береді.

Барлық осы ерекшеліктер оқытудың көрнекі әдістерін қолданудағы ерекшелікті анықтады.

Бастауыш сынып оқушыларымен педагогикалық жұмыста ең үлкен нәтиже көрнекі және практикалық оқыту әдістерінің бірге пайдалану тиімді болып табылады. Бұл сөйлеуді мағыналы игеруге, кеңістіктік көріністерді, конструктивті және графикалық дағдыларды дамытуға, визуалды ойлауды қалыптастыруға және дамытуға ықпал ететін мұғалімнің бағыттаған балалардың визуалды-практикалық қызметі. Практикалық әдістің негізгі формаларының бірі-төменгі сыныпта басым болатын ойын әрекеті. Сонымен қатар, балалардың зейін жетіспеушілігін ескере отырып, алдымен оларға ойын әрекеті үйретіледі, содан кейін ғана ойын оқыту әдісі ретінде әрекет етеді. Ойындарды сабақтың басында оқушылардың назарын жаңа материалға аудару үшін, сабақтың ортасында іс-әрекеттерді өзгерту және зерттелетін тақырыпқа қызығушылықты арттыру мақсатында, сабақтың соңында, өткен материалды бекіту үшін өткізуге болады.

Көрнекі және практикалық әдістер міндетті түрде мұғалімнің ауызша нұсқауларымен, тапсырманың барысын түсіндірумен және т.б. біріктірілетінін атап өткен жөн.

Кез-келген мұғалім көрнекіліктерді өз пәніне үйлестіре отырып кеңінен пайдаланса, оқушылардың оқу материалын қабылдау, меңгеруі ұзақ уақыт есте сақтауына ықпал етері сөзсіз.

Оқуда көрнекілікті қолдану шарттары қайшылықты. Көрнекіліктің негізгі міндеті-оқушылардың ойлау қабілетін дамытуды сенсорлық және көрнекі әсерлерге негіздеу, мектепті өмірмен байланыстыру.

Сонымен қатар, көрнекілік сабақтың барлық кезеңдерінде қолданыла бермейді, демонстрация барлық оқушылар көрсетілген материалды жақсы көре алатындай етіп

берілуі керек. Суреттерді көрсету кезінде басты нәрсені нақты бөліп көрсету керек, демонстрация кезінде берілген түсіндірмелер туралы егжей-тегжейлі ойлану керек. Көрсетілетін құбылыстар мен заттар зерттелетін материалмен дәл сәйкес келуі тиіс. Осылайша, жоғарыда келтірілген дәлелдер бастауыш мектеп стандартын іске асыру жағдайында көрнекілік құралдарын қолданудың өзектілігі туралы гипотезаны растайды. Жоғарыда келтірілген әдістемелік ұсыныстарды ескере отырып, сіз оқушылардың білім сапасының жоғары деңгейіне қол жеткізе аласыз, оқу процесін күшейте аласыз, оқушылардың логикалық ойлауы мен ассоциативті жадын дамыта аласыз.

Тәжірибе көрсеткендей, көрнекілік жан-жақты және аспект бойынша оқытуда қолданылады, үнемі кеңейіп, тереңдей түседі. Мұғалімге тек пәнін жақсы білу ғана жеткіліксіз, оны сынып оқушыларының зердесіне жететіндей болуы қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 10 мамырдағы № 199 бұйрығымен бекітілген бастауыш білім беру жалпы білім беретін пәндерінің Үлгілік оқу бағдарламалары;
2. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық. Назарбаева Зияткерлік мектебі. ДББҰ, 2012
3. Грачёва Н.П. О комплексном использовании средств наглядности в овладении грамматической стороной устной речи [Текст] / Н. П. Грачева Спб.: – 1991. -190 с.
4. Артемов В.А. Психология наглядности при обучении. М.: Просвещение, 2004. 345 с.
5. Бабанский Методические основы оптимизации учебно-воспитательного процесса 2002. – 298 .

ӘОЖ 811.512.122: 639.1

ТАНЫМДЫҚ ЖҰМЫСТАР АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫН ДАМУ

Асыллова Р.О., ф.ғ.к.,

Молдахметова С.А., Несипбекова Э.М., Туремуратова Д.Т.,

«Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының 3 курс студенттері

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: raushan_dina@mail.ru

Мақалада танымдық жұмыстар арқылы бастауыш сынып оқушылардың қарым-қатынасын дамыту жолдары қарастырылған. Авторлар танымдық жұмыстар арқылы бастауыш сынып оқушылардың қарым-қатынасын дамыту бағытында жүргізген тәжірибелік-эксперимент жұмыстарымен бөліседі.

Тірек сөздер: танымдық жұмыстар, қарым-қатынас, коммуникативтік құзіреттілік, әлеуметтік белсенділік.

В статье рассмотрены пути развития общения младших школьников через познавательную работу. Авторы делятся опытом-экспериментальной работой, проводимой в направлении развития общения младших школьников через познавательную работу.

Ключевые слова: познавательные работы, общения, коммуникативной компетентности, социальная активность.

The article discusses ways to develop communication between primary school students through cognitive work. The authors will share their experimental work on the development of communication between primary school students through educational work.

Key words: educational work, communication, communicative competence, social activity.

Бастауыш мектеп жасы – бұл әлеуметтік мінез-құлықты, балалар арасындағы қарым-қатынас өнерін, коммуникативтілік, сөйлеу дағдыларын, әлеуметтік жағдайларды шешу тәсілдерін белсенді қалыптастырудың оңтайлы кезеңі.

Жыл сайын өмір адамның жеке басына және басқалармен қарым-қатынас жасау қабілетіне жоғары талаптар қояды. Балаларға айналасындағы күрделі міндеттерді шешуге көмектесу үшін қарым-қатынас дағдыларын уақытылы және толық қалыптастыруға қамқорлық жасау керек.

Қарым-қатынас, екі немесе одан да көп адамның тұлғааралық қатынастарды орнату және қолдау, бірлескен іс-әрекеттің жалпы нәтижесіне қол жеткізу мақсатында өзара әрекеттесуі, баланың психикалық және әлеуметтік дамуының маңызды факторларының бірі. Тек ересектермен байланыста балалардың адамзаттың әлеуметтік-тарихи тәжірибесін игеруі және олардың адамзат баласының өкілі болу мүмкіндігін жүзеге асыруы мүмкін. Қарым-қатынастың болмауы және шектелуі баланың дамуын едәуір баяулатады және нашарлатады.

Біздің қоғам дамуының қазіргі кезеңі терең экономикалық және әлеуметтік өзгерістермен сипатталады. Сондықтан оқу процесін адамның қоғамның үнемі өзгеріп отыратын сұраныстарына, басқа адамдармен ынтымақтастыққа дайындығын қалыптастыруға бағыттау қажеттілігі күмән тудырмайды. Алайда, қоғамда үнемі өсіп келе жатқан, жан-жақты білімі бар адамдарға деген қажеттілікке қарамастан; оқытудың формалары мен әдістерінің жиынтығы бар қазіргі заманғы мектеп оқушылардың коммуникативті дағдыларын қалыптастыруға тиісті дәрежеде ықпал етпейді.

Қарым-қатынас дағдыларды қалыптастырудың сәттілігі мен қарқындылығы оқушы оларды қаншалықты түсінетініне, олардың дамуына қаншалықты ықпал ететініне және осы процеске қаншалықты мақсатты түрде қатысатынына байланысты [1, 2].

Бастауыш сынып мұғалімі баланы мектепке қабылдау кезінде кездесетін ең маңызды әлеуметтік проблемалардың бірі - қарым-қатынас дағдыларының бұзылуы және балалардың эмоционалды саласының жеткіліксіз дамуы.

Бұл біздің өміріміздің «технологиясына» байланысты. Балалар адамға қарағанда теледидармен және компьютермен жиі байланысады. Компьютерлік ойындар, әлеуметтік желілер дәуірінде біз балалар мен ересектерде әлеуметтену және қарым-қатынас дағдыларын дамыту проблемасына жиі кезігеміз. Барлық контактілерді чат терезесіне орналастыруға болатын кезде, бізге әлеуметтік шеңбер құру, танысу, достар табу, бейтаныс адамдармен келіссөздер жүргізу қиынға соғады.

Жалпы білім беретін мектептің алдына өз қызметін айналасындағы адамдардың мүдделеріне сәйкес құруға қабілетті жауапты азаматты даярлау міндеті қойылады. Бұл мәселені шешу коммуникативтік құзыреттілікті дамыту арқылы оқушының жеке басының тұрақты моральдық қасиеттерін қалыптастырумен байланысты.

Бастауыш мектеп жасы – бұл адамның адамгершілік қалыптасуында ең қолайлы өзіндік құнды кезең. Дәл осы уақытта бала өзі мен басқалардың қарым-қатынасын түсінеді, жаңа әлеуметтік рөлдерді игереді, әлеуметтік құбылыстарға, мінез-құлық мотивтеріне, адамгершілік бағалауларға қызығушылық таныта бастайды. Ол өзінің «Мені» туралы ойлана бастайды, яғни баланың жеке басының бүкіл құрылымы өзгерген кезде саналы кезеңге енеді. Бұл уақытта оның шығармашылық белсенділігінің табиғи өсуі байқалады.

Балалық шақтың энергиясы таусылмайды, оны шебер бағыттау керек, есіктері күрделі, қарама-қайшылықты, кіші мектеп оқушысы үшін тартымды әлемге ашу керек. Мектеп, мұғалімдер мен тәрбиешілер дұрыс қадамдар жасауға көмектесуге шақырылады.

Бастауыш сынып оқушыларының қарым-қатынас дағдылары, әдетте, жеткіліксіз дамыған. Әлеуметтік белсенділігі төмен, жалғыздыққа бейім балалар бар, олар оқуды, конструкторі жинауды, ойлануды ұнатады. Кейбір балалар құрдастарымен қарым-қатынаста өте сәтті емес әлеуметтік стратегияларды қолданады. 6-11 жас аралығындағы балалар қарым-қатынас дағдыларын дамытуға сезімтал, олар бір-бірінің мінез-құлқын бақылауға және бағалауға, диалог жүргізуге және т.б. үйренеді, бұл баланы тұлға

педагогикасы тұжырымдамасы тұрғысынан ерекше тұлға ретінде қалыптастырудағы коммуникативті дағдылардың жетекші рөлін анықтайды [3, 4].

Осылайша, бастауыш сынып оқушыларында коммуникативті дағдыларды қалыптастыру өте өзекті мәселе болып табылады [5, 6], өйткені бұл дағдылардың қалыптасу дәрежесі балаларды оқытудың тиімділігіне ғана емес, сонымен бірге олардың әлеуметтенуі мен тұтастай тұлғаның дамуына да әсер етеді.

Мұғалім төменгі сынып оқушыларына қарым-қатынас жасауға және қарым-қатынаста серіктестер табуға ғана емес, сонымен қатар адамгершілікті болып қалуға үйретуі керек. Бізді қоршаған әлеммен қарым-қатынас жасай отырып, біз өзіміз туралы ақпарат береміз, оның орнына бізді қызықтыратын ақпаратты аламыз, оларды талдаймыз және осы талдау негізінде қоғамдағы іс-әрекетімізді жоспарлаймыз. Бұл қызметтің тиімділігі көбінесе ақпарат алмасу сапасына байланысты, бұл өз кезегінде қарым-қатынас субъектілерінің қажетті және жеткілікті коммуникативтік тәжірибесінің болуымен қамтамасыз етіледі. Бұл тәжірибе неғұрлым ертерек игерілсе, қарым-қатынас құралдарының арсеналы неғұрлым бай болса, өзара әрекеттесу сәтті жүзеге асырылады. Демек, адамның қоғамдағы өзін-өзі жүзеге асыруы және өзін-өзі танытуы оның коммуникативтік мәдениетінің қалыптасу деңгейіне тікелей байланысты.

Әр адамның болашағы оның қабылдаған нәрселерімен және кіші мектеп жасында өзіне қандай әсер еткенімен тікелей байланысты. Егер ол өсіп, оған тек ең жақсы және асыл нәрсені беретін атмосферада тәрбиеленсе, онда уақыт өте келе ол өзін адамгершілік және тектілікке ие адам ретінде көрсетеді деп үміттенуге болады.

Мұғалім оқушылардың қалай сөйлейтініне, адамдардың іс-әрекеттеріне қалай жауап беретініне, оқушылардың басқа адамдармен қарым-қатынас әрекеттерімен бірге жүретін ойлар мен сезімдерді, басқалармен қарым-қатынас жасау кезінде кездесетін қиындықтарға назар аударуы керек. Қарым-қатынастың мінез-құлық (сыртқы) және психологиялық (ішкі) компоненттеріне тұрады. Мінез-құлық компоненті ауызша (сөйлеу сөзі) және экспрессивті мінез-құлықтан тұрады (дауыс үні, сөйлеу қарқыны, бет әлпеті, ым-ишара). Психологиялық компоненттер – бұл қарым-қатынас әрекеттерімен бірге жүретін ойлар, сезімдер, үміттер мен көзқарастар.

Қарым-қатынасқа дайындалған адам — бұл жақсы әсер ету және қарым-қатынастың басқа қатысушыларына қажетті әсер ету үшін не, қайда, қашан және қандай мақсатта сөйлесуге және не істеуге болатындығын білген адам.

Педагогикалық деңгейде бастауыш сынып оқушыларының қарым — қатынас дағдыларын қалыптастырудың өзектілігі қоғамның әлеуметтік тапсырысымен - баланың әлеуметтік дамыған тұлғасын қалыптастырумен анықталады. Баланың оқуға дайындығының қажетті компоненттерінің бірі бола отырып, қарым-қатынас дағдыларын қалыптастырудың жеткілікті деңгейі оған мектеп бағдарламасын сәтті игеруге мүмкіндік береді.

Біздің зерттеу жұмысымыз 1-сынып оқушыларымен жүргізілді.

Зерттеудің маңызды міндеттерінің бірі қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру құралдарын іріктеу болып қала береді, бұл бала өзіне жақын, қол жетімді және дамудың алға басуына ықпал ететін іс-әрекет формаларында әлемді білуге қабілетті тиімді технологияларды әзірлеумен және енгізумен байланысты. Сонымен қатар, баланың өз мүмкіндіктерін толық ашып, әлеуметтік-мәдени тәжірибені тиімді игере алатын іс-шараларға шешуші мән берілуі керек.

1-сынып оқушыларының қарым-қатынас дағдыларының қалыптасу деңгейін анықтауға бағытталған зерттеу екі бөлімнен тұрды: теориялық және практикалық.

Теориялық бөлімде бірінші мәселені шешу аясында келесі ұғымдар ашылды: «қарым-қатынас», «қарым-қатынас шеберлігі», «оқу-тәрбие үрдісі».

Қарым-қатынас дегеніміз екі немесе одан да көп адамның өзара әрекеттесуі деп түсіну керек, оның барысында олар күш-жігерді үйлестіру және біріктіру және қарым-қатынас орнату үшін әртүрлі ақпарат алмасады.

Қарым- қатынас дағдысы —бұл басқа адамдармен қарым-қатынасты қажетті нәтиже беру арқылы бақылау мүмкіндігі.

МЖМБС-қа сәйкес оқу-тәрбие үрдісі оқушылардың мазмұнды бос уақытқа деген қажеттіліктерін қанағаттандыру, олардың өзін-өзі басқаруға және әлеуметтік пайдалы қызметке қатысуы үшін ұйымдастырылған іс-әрекетті білдіреді.

Екінші міндетті шешу шеңберінде біз қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру бойынша бастауыш сынып мұғалімдерінің жұмыс тәжірибесін талдадық және қарым-қатынас дағдылары сабақтарда да, сыныптан тыс сабақтарда да әртүрлі тәсілдер арқылы қалыптасады деген қорытындыға келдік. Сабақтарда арнайы тапсырмалар мен жаттығуларды, ойын әдістерін, әңгімелерді, пікірталастарды, сондай-ақ жобаларды қолдану нәтижесінде балалар сөйлеуді дамытады, ойлау қалыптасады, қарым-қатынас дағдылары қалыптасады. Ойын түрінде оқыту қызықты, көңілді және нәтижелі болады.

Үшінші міндетті шешу шеңберінде біз бастауыш сынып оқушыларының сабақтан тыс іс-әрекеттегі қарым-қатынас дағдыларын дамыту ерекшеліктерін аштық; сабақтан тыс іс-әрекеттегі қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру барысында педагог жұмысының түрлерін анықтап, сипаттадық.

Тиімді түрлері бойынша педагогтің жұмыс ұйымдастыру қарым-қатынас бастауыш сынып оқушыларының жатқызуға болады:

1. Мұғалімнің, сынып жетекшісінің балалармен жеке жұмысы;
2. Ойындарды қолдану (рөлдік, қозғалмалы, дидактикалық);
3. Үйірме жұмысын ұйымдастыру (театр үйірмесі, музыкалық үйірме);
4. Ұжымдық шығармашылық істерді ұйымдастыру.

Практикалық бөлімде төртінші міндетті шешу үшін біз «Қарым-қатынас әліппесі» үйірмесі шеңберінде сабақтар кешенін, сондай-ақ бірінші сынып оқушыларының қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыруға бағытталған іс-шаралар кешенін әзірледік.

«Қарым-қатынас әліппесі» сабақтан тыс іс-әрекеті бойынша үйірме сабағының мақсаты қарым-қатынас процесінде құрдастарымен өзара әрекеттесу қабілеттерін кеңейту, тереңдету және бекіту болды.

«Қарым-қатынас әліппесі» үйірмесінің жұмысында біз оқытудың келесі әдістерін қолдандық: ауызша; көрнекі; практикалық; ішінара-іздеу.

Оқу сабағын ұйымдастыру тәсілдері:

- әңгімелер мен пікірталастар;
- әдеби шығармалар сюжеттері бойынша драматизация және рөлдік ойындар;
- ойындар (ауызша, қозғалмалы, сюжеттік-рөлдік);
- кітаптармен жұмыс;
- проблемалық жағдайлар.

Сабақтарда қолданылатын жұмыс түрлері: топтық; жұптық; жеке.

Әр сабақ теориялық және практикалық бөлімнен тұрды. Теориялық бөлімді педагог балалардың психологиялық, жеке және жас ерекшеліктерін ескере отырып жүргізді. Жұмыстың практикалық бөлігі топтық тапсырмалар мен жаттығулардан, сюжеттік-рөлдік ойындардан және проблемалық жағдайларды шешуден тұрды.

«Қарым-қатынас әліппесі» үйірмесінің жұмысына қатысудан басқа, бірінші сынып оқушыларына бірқатар іс-шараларға қатысу ұсынылды:

- 1) экскурсиялар;
- 2) жалпымектептік істерге қатысу:
 - * Бірінші сынып оқушыларына арнау;
 - * Аналар күні;
 - * Жаңа жылдық калейдоскоп.

3) әйгілі балалар жазушыларының ертегілері мен шығармаларын драматизациялау.

Соңғы, бесінші міндет шеңберінде 3 кезеңнен: айқындаушы, қалыптастырушы және бақылаудан тұратын тәжірибелік-эксперименттік жұмыс жүргізілді. Барлық алынған нәтижелерді жинақтағаннан кейін, біз 1-сынып оқушыларының қарым-қатынас дағдыларын дамытудың оң динамикасы туралы қорытынды жасадық.

Осылайша, бастауыш сынып оқушыларының сабақтан тыс іс-әрекеттегі алғашқы қарым-қатынас дағдылары сәтті қалыптасты деп қорытынды жасауға болады, өйткені біздің тәжірибелік-эксперименттік жұмысымыздың басында айтылған педагогикалық жағдайлар сақталды:

1) Біз бастауыш сынып оқушыларының сабақтан тыс іс-әрекеттегі қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыруға бағытталған сабақтар кешенін әзірлеп, апробацияладық;

2) 1 «Б» сынып оқушыларымен бірлесіп, Біз бастауыш сынып оқушыларының қарым-қатынас ережелерін әзірлеп, практикада қолдандық.

3) ұжымның барлық мүшелерін өздерінің қарым-қатынас дағдыларын дамытуға және жетілдіруге және құрдастарымен қарым-қатынас мәдениетін арттыруға мүмкіндік беретін әртүрлі іс-шараларға тартуды қамтамасыз етті.

Біздің зерттеуіміздің басында қойылған барлық міндеттер шешілді, гипотеза дәлелденді.

Қорыта келе, біздің зерттеу жұмысымыз танымдық жұмыстар арқылы бастауыш сынып оқушылардың қарым-қатынасын дамыту бағытындағы жұмыстарға көмекші нұсқау болады деп үміттенеміз.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Елеусізова С. Қарым-қатынас психологиясы - А., 2000. 110 б
2. Карпова. С.Н. Психология речевого развития ребенка / С. Н. Карпова, Э. И. Труве; Отв. ред. В. К. Боярчук; Рост. гос. ун-т им. М. А. Сулова. - Ростов н/Д : Изд-во Рост. ун-та, 2007.94 с
3. Кряжева Н. Л. Развитие эмоционального мира детей: Популярное пособие для родителей и педагогов. Ярославль, 2006. 105с.
4. Шерьязданова Х.Т., Суркова Т.И. Педагогу о стиле общения с детьми.-Алматы, 1996.
5. Леонтьев А.Н. Педагогическое общение / А.Н. Леонтьев. – Москва : Просвещение, 2015. – 251 с.
6. Ключева Н.В. Учим детей общению / Н.В. Ключева. – Ярославль : Наука, 2014. – 188 .

ӘОЖ 811.512.122: 639.1

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ПӘНДЕРДІ ИНТЕГРАЦИЯЛАП ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ

Асыллова Р.О., ф.ғ.к.,

Рахманбекова Г.К., Жайбосынова Ш.К., Әділхан Ж.М.,

«Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының 3 курс студенттері
I.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: raushan_dina@mail.ru

Мақалада бастауыш мектепте пәндерді интеграциялап оқыту әдістемесі қарастырылған. Авторлар жаңартылған білім бағдарламасында бастауыш мектеп пәндерін интеграциялап оқытудың мазмұнын жан-жақты талдайды.

Тірек сөздер: жаңартылған білім бағдарламасы, интеграциялап оқыту, стандарт, мұғалім шеберлігі, әдістеме.

В статье рассмотрена методика интегрированного преподавания предметов в начальной школе. Авторы всесторонне анализируют содержание интегрированного обучения предметов начальной школы в обновленной образовательной программе.

Ключевые слова: обновленная образовательная программа, интегрированное обучение, стандарт, мастерство учителя, методика.

The article discusses methods of integrated teaching of subjects in primary schools. The authors comprehensively analyze the content of teaching with the integration of primary school subjects in the updated educational program.

Key words: updated educational program, integrated learning, standard, teacher skills, methodology.

Бастауыш мектептегі жанартылған білім бағдарламасының ерекшелігі (пән мазмұнының спиральділік қағидаты бойынша құрылуы, Блум таксономиясының оқу мақсаттарының иерархиясы, ортақ тақырыптардың меңгерілуі, оқу мазмұнының ұзақ мерзімді, орта мерзімді, қысқа мерзімді жоспарларының құрылып, құрылған жоспарлардың жүйелі іске асуы, оқытудың тәрбиелік әлеуетін арттыру, білім беру деңгейлері аралығында пән бойынша сабақтастықты ескеруге мүмкіндік беретін толық оқу курсы бойынша педагогикалық мақсат қою, бөлімдердің мазмұны мен ұсынылған тақырыптардың уақыт талабына сай келуі, әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға назар аударуы, оқытудағы жүйелі-әрекеттік ұсыным) пәндер мазмұнын аз уақыт ішінде шығармашылықпен меңгерудің қажеттілігі туындап отыр [1].

Бұл мәселені шешу нұсқаларының бірі интеграциялап оқыту болып табылады. Интеграциялап оқыту әдістемелік тәсіл ретінде оқушылардың бойында әлемнің тұтас суретін қалыптастыруға және белгілі бір жүйе ретінде мектеп пәндері туралы түсінік құруға ықпал етуі тиіс [2,3].

Пәнаралық байланысқа незіделген сабақтың негізгі мақсаты - оқу материалдарын байланыстырып, сабақта оқушыларға терең білім беру, ойлау қабілетін дамыту. Оқу материалдарын бағдарламаларға сай пәндер бойынша біріктіріп беру оқушылардың жан-жақты тұтас, терең және берік білім алуына мүмкіндік жасайды. Сондықтан жыл сайын әрбір мұғалім пәндердегі ұқсас оқу материалдарын біріктіріп, яғни пәнаралық байланыс принципін қолданып, интегралдық жоспар жасайды. Ондағы материалдарды дер кезінде сабаққа пайдаланып, тиімді етіп іске асырады.

Бастауыш білім стандартында пәннің мақсаты, міндеттері белгіленген және құрылымы негізгі ғылыми талаптарға сәйкес жүйеленіп, оқушылар біліміне қойылатын талаптар айқындалған. Онда берілген пәндер бойынша берілетін білімнің басқа пәндермен сабақтастығын айқындау, дамыта оқытудың мүмкіндіктерін қарастыруға қатысты негізгі көрсеткіштерге баса көңіл бөлінген. Ал, бастауыш білім берудің жалпы білім беретін оқу бағдарламалары баланы жеке тұлға ретінде қалыптастыруға, оның жеке қабілеттерін, оқу ісіндегі оң мотивациясы мен іскерлігін: негізгі мектептің білім беру бағдарламаларын кеңінен меңгеру үшін оқудың, жазудың, есептеудің, тілдік қатынастың, шығармашылық тұрғыдан өзін-өзі көрсетудің, мінез-құлық мәдениетінің берік дағдыларын дамытуға бағытталған. Бастауыш білім беру баланың жеке тұлға ретінде адамгершілік қасиеттерінің, оның қоршаған ортаға эмоционалдық-құндылық қатынасының, оқу үдерісіне оң мотивациясының қалыптасуын және таным әрекетіндегі жеке қабілеттері мен шеберліктерінің дамуын қамтамасыз етеді.

Бастауыш мектепте алған білім кейінгі оқу үшін негіз, негіз болып табылады.

Бастауыш сынып мұғалімі – бұл бір-екі аралас пәннен сабақ беретін, оқу пәндерінің барлық спектрін оқыту әдістері мен білімін меңгерген жалғыз маман-педагог. Сондықтан бастауыш сынып мұғалімі (жеке пәндер бойынша әдістемелік білімдерді бірыңғай блокқа синтездеуге тура келеді. Сондай-ақ педагогикалық іс-әрекет сипаты да айтарлықтай өзгереді: бастауыш мектепте көпмәдениетті білім беру тәжірибесі жүзеге асырылады, олар ЕҚБ-дан балаларды білім алу тәсілдеріне үйрету, олардың оқу іс-әрекетінің мазмұнын қалыптастыру, оқушылардың ойлау қабілетін дамытуды талап етеді, бұл педагогтан дәстүрлі педагогикалық практикалардың елеулі өзгерістерін талап етеді. Бүгінгі күні педагогтің кәсіби маңызды қасиеттерінің біз үшін үйреншікті кешеніне айналады және қосылады, олар қазіргі уақытқа дейін шешуші маңызды болып көрінбеген: жалпы мәдениеттің жоғары деңгейі, мұғалімнің психологиялық-педагогикалық және әдістемелік құзыреттілігі. Осылайша, педагог ресейлік білім беруді жаңғыртудың негізгі фигурасына айналады. Оның табыстылығы көбінесе мұғалімнің педагогикалық ұстанымына байланысты [4].

Оқу процесін ұйымдастыру кезінде мұғалімге пәнаралық байланыстарды іске асыратын ортақ тақырыптарға көңіл аудару қажет (1-кесте). Оқу пәндерінің компонентін кіріктіруші ретінде ортақ тақырыптарда тоқсандар бойынша бөлінген. Әр тоқсан бойынша екі ортақ тақырып, оның әрқайсысына сағат саны шамамен бірдей бөлінеді. Әр ортақ тақырыпқа сағат санын мұғалім білім алушылардың дайындық ерекшеліктеріне қарай өзі өзгертіп отырады.

Сыныптар бойынша ортақ тақырыптар

1-сынып	2-сынып	3-сынып	4-сынып
Өзім туралы	Өзім туралы	Жанды табиғат	Менің Отаным - Қазақстан
Менің мектебім	Менің отбасым және достарым	Жақсыдан үйрен, жаманнан жирен	Құндылықтар
Менің отбасым және достарым	Менің мектебім	Уақыт	Мәдени мұра
Бізді қоршаған әлем	Менің туған елім	Сәулет өнері	Мамандықтар әлемі
Саяхат	Дені саудың жаны сау	Өнер	Табиғат құбылыстары
Салт-дәстүр және ауыз әдебиеті	Салт-дәстүр және ауыз әдебиеті	Атақты тұлғалар	Қоршаған ортаны қорғау
Тағам мен сусын	Қоршаған орта	Су – тіршілік көзі	Ғарышқа саяхат
Дені саудың жаны сау	Саяхат	Демалыс мәдениеті. Мерекелер	Болашаққа саяхат

Бастауыш сыныпта сабақ беруде пәнаралық байланысқа мән бермеу оқу пәндері материалдарының бірін-бірі қайталауға, оқушылардың көптеген ұғымдар мен заңдылықтарды тар шеңберде түсінулеріне әкеп соғады. Білім мазмұнын меңгеру, пәнаралық байланысты ескермейінше мүмкін емес. Өйткені ол - өзара жақын пәндердің бағдарламасындағы оқу материалын үйлестірудің және іріктеудің маңызды көрсеткіштердің бірі [5].

Бастауыш мектептен пәнаралық байланыс арқылы оқушы күзiреттiлiгiн қалыптастыруды неден бастап және қалай жүзеге асыруға болады деген сұраққа пәнаралық байланыс тәсілдерінің мынадай түрлерін ескерілді:

а) бір пәннің материалын екінші пәннің материалымен салыстыра отырып, мазмұны жағынан ұқсас тақырыптардың пәнаралық байланысын жасау;

ә) жеке пәндер материалдарын меңгерту барысында өзге пәндер материалдарын негізгі мәселені толықтыру мақсатында пайдалану;

б) жеке материалдарды терең меңгерту тұсында ғана пәнаралық байланыстылықты жүзеге асыру;

в) пәнаралық байланысты әдіс ұқсастықтарына қарай жүргізу; г) бір пәннің материалын екінші бір пәнге практикалық жаттығу ретінде пайдалану;

ғ) оқулық материалын өмірдегі әр алуан міндеттермен байланыстыру.

Пәнаралық байланыс арқылы оқу үрдісін ұйымдастыруға ұсынылатын материалдар балалардың жас ерекшеліктерін, психологиялық, физиологиялық қабылдау мүмкіндіктерін ескеріп, оны тәжірибе процесінде тиімді пайдаланған дұрыс.

Бастауыш мектептегі пәнаралық байланыс өз қиындықтарына ие, бірақ орта мектеппен салыстырғанда оның шешімін жеңілдететін факторлар бар. Бір жағынан, бастауыш мектепте оқу пәндері аз. Нені байланыстыруға болады? Қалай? деген сұрақтар әр бастауыш сынып мұғалімінде туындайды. Екінші жағынан, бастауыш сынып мұғалімі кіріктірілген сабақтарға көшу оңай, себебі біріншіден, музыка, сурет, дене шынықтыру сияқты пәндерден басқа, барлық пәндерді оқытады, екіншіден, бастауыш сыныптың жаңартылған білім беру мазмұнындағы ортақ тақырыптар пәнаралық байланысты құруға мүмкіндік береді.

Бастауыш оқыту практикасында оқу пәндерін интеграциялауды одан әрі пайдалану үшін "жақын даму аймағы" ретінде ішкі және пәнаралық байланыстарды пайдалану, дамыту және енгізу қажет. Интеграция баланы өз бетімен білім алуға, оқуға деген қызығушылығын дамытуға, оның зияткерлік деңгейін арттыруға мүмкіндік береді. Бұл үдерістің өзегі күзiреттiлiк болып табылады, өйткені күзiреттiлiк "адамның қолданбалы білім негізінде өмір мен қызметтің түрлі салаларында стандартты өмірлік міндеттерді шешу қабілеті".

Бастауыш сынып оқушысы оқытудың ерте кезеңінде көптеген құбылыстармен, ұғымдармен, заттармен танысады, бірақ олар туралы ең қарапайым ұғымдарға ие болады.

Оқу барысында олар барлық жаңа және жаңа білім алып, қолда бар білімді толықтырып, кеңейтеді. Бұл ретте интеграцияланған сабақтардың негізгі күрделілігі, яғни кез келген тақырыптың динамикалық дамуын оны енгізуден бастап бекітілгенге дейін сақтау қажет. Өз кезегінде бұл сабақтар мұғалімге жекелеген тақырыптарды зерттеу мерзімін қысқартуға, әртүрлі пәндер бойынша материалдың қайталануын жоюға мүмкіндік береді.

Пәнаралық байланыстарды орнату оқытудың мазмұнын іріктеуге, әдістері мен нысандарын таңдау, және т.б. өзге амалдың қажеттілігі байқалады. Өз кезегінде оқытудың мазмұны мен әдістеріндегі өзгерістер төменгі сынып оқушысын оқыту, дамыту және тәрбиелеу міндеттерін шешуде сапалы жаңа деңгейді қамтамасыз етеді. Интеграцияланған сабақтар оқушылардың шаршағандығын бір қызмет түрінен екіншісіне ауыстыру есебінен жеңілдетеді. Алайда, бастауыш мектепте оқытудың алғашқы екі жылында (1-2 сыныпта) интеграцияға ерекше назар аудармаған жөн, өйткені балада әлі үлкен білім жүгі жоқ, грамматикалық, есептеу, техникалық дағдылар, т.с.с. қалыптаспаған. Сонымен қатар, кіріктірілген оқытудың міндетті және негізгі талаптарының бірі – оқушылардың дербестігінің рөлін арттыру, өйткені интеграция оқылатын материалдың тақырыбын сөзсіз кеңейтеді, басқа пәндер есебінен шеңберлер көбейетін құбылыстарды неғұрлым терең талдау және жалпылау қажеттілігін тудырады. Мектеп оқушыларына осындай материал көлемін өз бетінше оқып үйрену мүмкін бе? Оқушылар зерттеу жұмысының тәсілдерін меңгерген және өз уақытын дұрыс ұйымдастыра білетін болса ғана осындай жұмысты орындайды. Бұл мәселелер оқытудың осы кезеңінде интеграциялау мәселесімен айналысатын бастауыш сынып мұғалімі алдында тұруы тиіс. Өз кезегінде пәнаралық байланыс мұғалімге көп талаптар қойылады. Кіріктірілген сабақ мұғалімнен қосымша дайындықты, үлкен эрудицияны, жоғары кәсібилікті талап етеді.

Жоғарыдағы айтылған ойларды мектеп тәжірибесінде айқындау үшін әрбір мұғалім өзінің пәнін оқыту барысында қандай дүниетанымдық міндеттерді шешуді, жеке тарауларды, мәселерді өтуде, қайсысы ең басты идея, шешуші проблема болатынын бөліп алдын-ала ойластыруы керек.

Зерттеу жұмысымызды қорыта келе, бастауыш мектептегі пәндерді интеграциялап оқытуды ұйымдастыруда бес пәннің байланысымен іске асырылады. Ол пәндерге әдебиеттік оқу, математика, дүниетану, қазақ тілі, жаратылыстану алынды. Педагогикалық эксперимент жұмысы бастауыш мектеп пәндерін интеграциялап оқытудың ерекшелігі, оның тиімділігі төмендегідей болды:

- бастауыш оқыту практикасында оқу пәндерін интеграциялауды одан әрі пайдалану үшін "жақын даму аймағы" ретінде ішкі және пәнаралық байланыстарды пайдалану, дамыту және енгізу қажет;
- интеграция баланы өз бетімен білім алуға, оқуға деген қызығушылығын дамытуға, оның зияткерлік деңгейін арттыруға мүмкіндік берді.
- бастауыш сынып оқушысы барлық жаңа және қолда бар білімді толықтырып, кеңейтеді.
- интеграциялап оқыту мұғалімге жекелеген тақырыптарды зерттеу мерзімін қысқартуға, әртүрлі пәндер бойынша материалдың қайталануын жоюға мүмкіндік береді.
- интеграцияланған сабақтар оқушылардың шаршағандығын бір қызмет түрінен екіншісіне ауыстыру есебінен жеңілдетеді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы. ҚР БҒМ 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығы.
2. Межпредметная интеграция в образовательном процессе в начальной школе. Электронный ресурс. <http://www.bolshe.ru/unit/18/books/3530/s/1>
3. Шолпанқұлова Г.К. Қазақстанның педагогика ғылымында пәнаралық байланыстың дамуының тарихи-ғылыми негіздері [Мәтін]: педагогика ғылымдарының докторы ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған дис. авторефераты / Шолпанқұлова Г.К. - Алматы, 2007.- 41 б.

4. Фейзулдаева С.А. Жоғары оқу орнында пәнаралық сабақтастықты жүзеге асыру арқылы бастауыш мектеп мұғалімін кәсіби даярлау. 6D010200- Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі Философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация. – Талдықорған, 2019. – 163 б.

5. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық. Назарбаева Зияткерлік мектебі. ДББҰ, 2012.

ӘОЖ 811.512.122: 639.1

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕР АРҚЫЛЫ ТІЛДІК ДАҒДЫЛАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Асыллова Р.О., ф.ғ.к.,

Омарова Н.С., Мантекова А.Е., Толеуова А.К.,

«Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының 3 курс студенттері,
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: raushan_dina@mail.ru

Мақалада бастауыш сыныпта интербелсенді әдістер арқылы тілдік дағдыларды қалыптастырудың жолдары қарастырылған. Авторлар бастауыш сынып оқушылардың жас ерекшелігіне сәйкес тілдік дағдыларды (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) қалыптастырудағы интербелсенді әдістердің артықшылығын талдайды.

Тірек сөздер: тілдік дағды, интербелсенді әдіс, стандарт, мұғалім шеберлігі, коммуникативтік құзіреттілік.

В статье рассмотрены пути формирования языковых навыков в начальной школе с помощью интерактивных методов. Авторы анализируют преимущества интерактивных методов в формировании языковых навыков (аудирование, говорение, чтение, письмо) в соответствии с возрастными особенностями младших школьников.

Ключевые слова: языковые навыки, интерактивный метод, стандарт, мастерство педагога, коммуникативная компетентность

The article discusses the ways of developing language skills in primary school using interactive methods. The authors analyze the advantages of interactive methods in the formation of language skills (listening, speaking, reading, writing) in accordance with the age characteristics of primary school students.

Key words: language skills, interactive method, standard, teacher skills, communicative competence.

Бастауыш білім беруде МЖМБС негізгі міндеттерін іске асыру үшін тиімді педагогикалық технологияларды, озық әдіс-тәсілдерді, тұлғалық бағдарланған оқыту тәсілін қолдану және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды кіріктіру қажет [1].

Бастауыш мектептің жаңартылған білім мазмұнына көшуіне байланысты бастауыш сынып мұғалімдері әдістемелік жұмыстарының жүйесін құру маңызды орын алады.

Стандарт мазмұны әр оқушының жеке ерекшелігіне қарай білім нәтижесі түріндегі құзыреттер жиынтығын игеруге бағдарланып белгіленген. Онда білім беруден күтілетін нәтиже проблеманың шешімін табу, ақпараттық және коммуникативтік деп аталатын негізгі құзыреттер түрінде берілген. Бұл нәтижелер жиынтығы оқушының оқу-танымдық әрекетіндегі өзіндік қызметін анықтауына, өзінің бағдары мен өз іс- әрекетіне баға беруіне, іс-әрекет нәтижесін өзгемен салыстыруға мүмкіндік туғызады. Соның ішінде бүгінгі өскелең қоғамда коммуникативтік құзыреттіліктермен терең қаруланған ұрпақ тәрбиелеу алдыңғы қатарлы мақсаттардың бірі болып отыр.

Коммуникативтік құзыреттілік адамдармен өзара әрекет пен қарым- қатынас тәсілдерін білуді, түрлі әлеуметтік топтарда жұмыс істеу дағдыларын, қоғамдағы түрлі әлеуметтік рөлдерді орындауды, өмірдегі нақты жағдайларда шешім қабылдау үшін байланыстың түрлі объектілерін қолдана алу білігін, мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілінде, халықаралық қатынаста шетел тілінде қатынас дағдылары болуын қарастырады. Демек, оқу-ағарту саласында өзекті мәселенің бірі – бастауыш сынып оқушысын сапалы қарым-қатынасқа даярлап, тұлғаның коммуникативті құзыреттілігін қалыптастыру [2, 3].

Тілдік дағдыларды қалыптастыру сөйлеу қызметінің төрт түрін дамыту арқылы жүзеге асырылады: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым. Мұғалімге білім алушылардың сөйлеуін дамытуға ықпал ететін, оларға жақын табиғи жағдаяттар негізінде оқыту ортасын үлгілеу маңызды.

Тілдік дағдыларды дамытуға бағдарланған тапсырмалардың ерекшеліктері олардың тәжірибеге бағдарланатындығында, алайда, оны орындау пәндік білімді, тіпті кейде бірнеше пәндік білімді қажет етеді.

Қажетті тілдік дағдыларды барлық оқушылардың оқу процесіне белсенді қатыса алатындай етіп құрылуы керек. Оқу процесін ұйымдастырудың бір нұсқасы - мұғалімнің өз қызметінде интербелсенді оқыту әдістерін қолдануы.

Интербелсенді оқытудың негізгі мақсаты - мұғалімнің оқушының білімін ашуға, алуға және құрастыруға жағдай жасауы .

Интербелсенді түрде құрылған сабақтар оқушылардың қызығушылығын тудырады, ең алдымен, олар сабақта әдеттегі және бір сарынды жұмыс тәртібін бұзады, әркімге пассивті тыңдаушы ретінде емес, белсенді қатысушы, оқу процесін ұйымдастырушы ретінде болуға мүмкіндік береді.

Дәстүрлі жүйеде мұғалім әдетте мықты оқушыға сүйенеді, өйткені ол материалды тезірек "қағып алады", оны тезірек есте сақтайды, ал әлсізі сабақта "отырады". Интербелсенді режимде өткізілген сабақтар барлық оқушыларды белсенді жұмысқа қосуға, әр оқушыға мәселелерді шешуге қатысуға мүмкіндік береді, нәтижесінде әлсіздер өз қабілеттеріне деген сенімділікке ие болады, күшті адамдар өз пайдасын сезінеді, жолдастарына материалды түсінуге көмектеседі. Егер дәстүрлі оқыту жүйесінде мұғалім мен оқулық білімнің негізгі және ең құзыретті көздері болса, онда жаңа парадигмада мұғалім оқушылардың тәуелсіз танымдық іс-әрекетін ұйымдастырушы, құзыретті кеңесші және көмекші рөлін атқарады [4, 5], ал оқушылар белсенді танымдық іс-әрекетінің нәтижесінде білім алады. Интерактивтегі жұмыс барысында оқушылар қарым-қатынас дағдыларын, ынтымақтастық және өзара әрекеттесу қабілеттерін қалыптастырады, сыни ойлауды дамытады, бұл олардың болашақ кәсіби қызметі үшін қажет.

Жұмыста интербелсенді оқыту технологиясын қолдану *оқушыға* мынадай біліктерді қалыптастырады:

- * тұлғалық рефлексияны дамыту;
- * жалпы жұмысқа қатысу туралы хабардар болу;
- * оқу іс-әрекетінде белсенді субъективті позицияны қалыптастыру;
- * қарым-қатынас дағдыларын дамыту;
- * бірлескен қызметтің нормалары мен ережелерін қабылдау;
- * танымдық белсенділікті арттыру.

класс:

- * топтық қауымдастық ретінде сыныпты қалыптастыру;
- * танымдық қызығушылықты арттыру;
- * топтық рефлексия процесінде талдау және өзін-өзі талдау дағдыларын дамыту;

мұғалімге:

- * білім беру процесін ұйымдастыруға стандартты емес көзқарас;
- * тұлғааралық қарым-қатынасқа мотивациялық дайындықты тек оқу жағдайында ғана емес, сонымен қатар басқа жағдайларда да қалыптастыру.

Білім беру процесінің түпкі мақсаты мен негізгі мазмұнын сақтай отырып, интербелсенді оқыту таныс трансляциялық формаларды өзара түсіністік пен өзара әрекеттесуге негізделген диалогтық формаларға өзгертеді.

Мұндай оқыту жүйесінде оқушылар жіберген қателіктерге деген көзқарастар өзгертінді өте маңызды. Мұғалімнің назары дұрыс жауап алудан осы жауаптың қалай алынғанын түсінуге ауысады. Оқытушы оқушылардың қателіктерін оқу процесінің бір бөлігі ретінде пайдаланады, сонымен бірге есептеулерге келтірілген ойлау логикасын талдайды және сол арқылы ойлау процесін жетілдіреді.

Топтың жұмысын бағалау кезінде оқушылардың тек оқу дағдылары ғана емес, шыдамдылық, мейірімділік, достық, сыпайылық, достық сияқты адамгершілік қасиеттерінде ескеріліп, бағалануы тиіс.

Интербелсенді оқыту - бұл қарым-қатынасқа негізделген оқыту. Интербелсенді оқыту білім беру процесінің түпкі мақсаты мен негізгі мазмұнын сақтайды. Ол трансляциялау формасынан диалогтық формаларға өзгертеді, яғни өзара түсіністік пен өзара әрекеттестікке негізделген ақпарат алмасуды қамтиды.

Қарым-қатынас - бұл бірлескен іс-әрекеттің қажеттіліктерінен туындайтын және ақпарат алмасуды, өзара әрекеттесудің бірлескен стратегиясын әзірлеуді, басқа адамды қабылдау мен түсінуді қамтитын адамдар арасындағы байланыстарды құру мен дамытудың күрделі, жан-жақты процесі.

Дәстүрлі түрде қарым-қатынастың үш жағы ерекшеленеді.

* Ақпараттық (ақпарат алмасу);

* интербелсенді (стратегияны әзірлеу және жеке тұлғалардың бірлескен әрекеттерін үйлестіру);

* перцептивті (бір-бірін жеткілікті қабылдау және түсіну).

Аталған үш тараптың барлығы қатысқан кезде байланыс толық болады. Қарым-қатынас вербальды және вербальды емес деңгейде де болуы мүмкін.

Оқу өзара әрекеттесуінің құрылымын әртүрлі тұрғыдан қарастыруға болады. Біріншіден, мұғалім мен оқушының өзара әрекеті жеке, фронтальды және топтық оқу іс-әрекетін ұйымдастыру формасымен байланысты.

Оқу іс-әрекетін топтық форма ұйымдастыру күрделі құрылымға ие. Мұнда өнімді байланыс тек педагог және оқушылардың ғана емес, оқу процесінде ішіндегі оқушылар ұжымы өзара белгіленеді. Осылайша, интербелсенділік тұрғысынан бұл топтық форма тиімдірек және қанық болады, дегенмен бұл оқу процесінің тиімділігіне әртүрлі әсер етуі мүмкін.

Топтық оқыту формасы бір уақытта үш негізгі мәселені шешуі керек:

- тікелей оқу жағдайымен байланысты нақты-танымдық;

- коммуникативтік-дамытушылық, оның барысында осы топтың ішінде және одан тыс қарым-қатынастың негізгі дағдылары қалыптасады;

- қоғамдағы жеке тұлғаның барабар әлеуметтенуі үшін қажетті азаматтық қасиеттерді тәрбиелейтін әлеуметтік-бағдарлық.

Интербелсенді оқыту - бұл танымдық іс-әрекетті ұйымдастырудың ерекше формасы, ол нақты және болжамды мақсаттарды білдіреді. Осындай мақсаттардың бірі - ыңғайлы оқу жағдайларын жасау, яғни оқушы өзінің жетістігін, зияткерлік өміршеңдігін сезінетін жағдайлар жасау, бұл оқу процесін нәтижелі етеді.

Интербелсенді оқыту формалары:

* Жұптарда немесе ауыспалы құрамның жұптарында жұмыс істеу;

* Шағын топтардағы жұмыс;

* Ойын ынтымақтастығы.

Оқытудың интербелсенді әдістерін сабақтың кез-келген кезеңінде қолдануға болады, біз кестеде (1-кесте) мысалдар келтіреміз.

Интербелсенді әдістерді қолдану

Сабақ кезеңі	% уақыт	Әдістемелік мақсат	Үлгі әдістері
I. Мотивация	5%	Осы тақырыпты зерттеуге назар аударыңыз және қызығушылық тудырыңыз	"Миға шабуыл" "Микрофон"
II. Мақсат қою	5%	Қамтамасыз ету түсіну, оқушылармен, олардың қызметі, олар не қол жеткізуіміз керек нәтижесінде сабақ және оны күтеді.	Эпиграф арқылы Сөз арқылы Атауы арқылы
III. Қажетті ақпаратты алу	5%	Оқушыларға тапсырманы орындау үшін нұсқаулық.	Шағын дәріс Үлестірме материалмен танысу Үй тапсырмасын таныстыру
IV. Интербелсенді тапсырма	60%	Материалды практикалық игеру.	"Баспасөз", "Өткеншек", "Жобаны қорғау", "Аквариум" «Jigsaw» әдісі «Синквейн»
V. Қорытынды шығару	25%	Материалды практикалық игеру.	Рөлдік ойын («Егер де мен...»), «Бағытталған жазу» «Бірлесіп жазу»

Интербелсенді әдістерді қолдана отырып әзірленген сабақтар оқушылардың жұптық, топтық жұмысқа деген қызығушылығын дамытуға мүмкіндік береді. Ауызша жауаптарда оқушылардың белсенділігінің артуы байқалады.

Интербелсенді әдістерді тиімді пайдалану үшін, оның ішінде-және материалдың барлық қажетті көлемін қамту және оны терең игеру үшін мұғалім өз жұмысын мұқият жоспарлауы керек:

- Оқушылардың жасына, олардың интербелсенді әдістермен жұмыс тәжірибесіне сәйкес әдістерді қолдану;

- оқушыларға тақырыпты меңгерудің "кілтін" беретін интербелсенді жаттығуларды таңдау;
- әр оқушының жұмыс қарқынын және оның қабілеттерін ескеру;
- бір сабақта бір-екі (максимум) интербелсенді әдісті қолдану;
- алдымен қарапайым интербелсенді әдістерді қолданған жөн – жұптарда, шағын топтарда жұмыс істеу, "Микрофон", "Ассоциативті бұта", "Таңдау", "Сөйлемді аяқтау" және т. б.

Коммуникативтік құзыреттілік оқушылардың негізгі қасиеттерінің бірі болып табылады, коммуникативтік білім, білік, дағды, оқытудағы коммуникативтік процестің тиімді өтуін қамтамасыз етеді.

Әр мұғалім өз бетінше сынып жұмысының жаңа формаларын ойлап таба алады. Оқушылар бір-біріне сұрақ қоюды және оларға жауап беруді үйренген кезде, сабақтарда жұппен жұмыс жасау жиі қолданылады.

Мұғалім мен оқушының интербелсенді шығармашылығы шексіз. Оқу мақсаттарына жету үшін оны шебер бағыттау өте маңызды.

Көптеген негізгі әдістемелік инновациялар бүгінде оқытудың интербелсенді әдістерін қолданумен байланысты. Интербелсенді оқыту-бұл, ең алдымен, диалогтық оқыту, оның барысында мұғалім мен оқушы өзара әрекеттеседі.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы. ҚР БҒМ 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығы.
2. Бұзаубақова К.Ж. Жаңа педагогикалық технология. – Тараз, 2003.
3. Бөрібекова Ф.Б., Жанатбекова Н.Ж. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар: Оқулық. – Алматы:2014. – 360 бет.
4. Нағымжанова Қ.М. Инновациялы-креативті технологиялар. – Өскемен, Медиа Альянс, 2005. -122б.

5. Лазарев Т.В. «Образовательные технологии новых стандартов. Часть 1 Технология АМО» Петрозаводск «Verso», 2012 г. 2. Электронная книга «Копилочка Активных методов обучения» <http://moi-universitet.ru/ebooks/AmoBook/amobook/>

ӘОЖ 811.512.122: 639.1

ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАРДЫ ОҚУ-ТӘРБИЕ ҮДЕРІСІНДЕ ҚОЛДАНУ

Асыллова Р.О., ф.ғ.к.,

Тажинова А.А., «Бастауыш оқыту педагогикасы мен әдістемесі»
білім беру бағдарламасының 2 курс студенті,
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: raushan_dina@mail.ru

Бұл мақалада дидактикалық ойындарды оқу-тәрбие үдерісінде пайдалану жолдары қарастырылған. Сонымен қатар ойын оқушыларға ойларына қозғау салуға, оларға түрткі болуға да бағытталған. Ол төмендегідей бірқатар қайталанбас қасиеттерге ие: балалар мен жасөспірім жеткіншектер үшін оның оңайлығы мен игерімділігі, демократиялылығы, игерілуі тиіс шынайы ақиқаттың барынша әралуан қырларын модельдеуге мүмкіндік беретін ойындық құралдардың бейімділігі, ең бастысы – балалар үшін ойынның тартымдылығы. Баланың өмірі, қоршаған ортаны танып, еңбекке қатынасы, психологиялық ерекшеліктері ойын үстінде қалыптасады.

Тірек сөздер: ойын, оқушы, іс-әрекет, баланың өмірі, қоршаған орта, психологиялық ерекшеліктер.

В статье рассматриваются способы использования дидактических игр в учебно-воспитательном процессе. Известно, что игра имеет ряд характеристик, характеризующих процесс обучения. Игра также направлена на мотивацию. Она обладает рядом уникальных особенностей: простота и мастерство для детей и подростков, демократичность, склонность игровых инструментов, позволяющих моделировать самые разнообразные аспекты истины, которые необходимо усвоить, и, самое главное, - привлекательность игры для детей. В процессе игры формируются знание окружающей среды и психологические особенности.

Ключевые слова: игра, ученик, действие, жизнь ребенка, окружающая среда, психологические особенности.

The article discusses the ways of using didactic games in the educational process. The game is also about motivation. It has a number of unique features: simplicity and skill for children and adolescents, democracy, a tendency to play tools that allow simulating the most diverse aspects of truth that need to be learned, and, most importantly, the attractiveness of the game for children. During the game, knowledge of the environment and psychological characteristics are formed.

Key words: play, student, action, child's life, environment, psychological characteristics

Ғылым мен техника барынша дамыған қазіргі кезеңде оқушыларға әрбір пән бойынша берілетін білімнің ғылыми жағы мейлінше тереңдетіліп, сапасы және оларға қойылатын талаптар арта түседі. Сондықтан мұғалімдер оқу-тәрбие процесінде дидактикалық материалдарды қолдану, оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыту, пәнге қызығушылығын ояту жолында талмай жұмыс атқаруы – бүгінгі күннің басты талабы.

Бастауыш саты – бұл оқушы тұлғасы мен санасының қарқынды дамитын кұнды, қайталанбайтын кезеңі. Осы орайда мектептегі сабақ беретін бастауыш сынып мұғалімдері

жас жеткіншектерді оқытуда жаңа педагогикалық технологияны кеңінен қолдана отырып, білімді терең және жан-жақты игерудің жолдарын, әр пәннің ғылыми негіздерін меңгерту мәселелерін, шәкірттің ойлау қабілеті мен шығармашылық әрекетін дамыту сияқты ең ұтымды әдіс-тәсілдерді қолдануда.

Мектеп оқушыларының шығармашылығын оятуда, дұрыс ұйымдастырылған іс-шаралар оң нәтиже береді. Іс-шаралар оқушылардың танымдық ізденімпаздығын, шығармашылық ойларын дамытулары қажет. Осы бағыттың маңызды құрамдас бөлімі – білім сапасын арттыру болып табылады, ал ол бастауыш мектепте оқу-тәрбие процесінің тиімділігін арттыруға тікелей байланысты.

Қазіргі әлеуметтік жағдайда жеткіншек ұрпақ тәрбиесіне қатысты мәселелерді білім беру саласында ерекше назарда. Әсіресе, баланың әлеуметтік бейімделуі, ересектермен, өз қатарластарымен қарым-қатынасты тиімді жасауы педагогикалық-психологиялық теориямен практика үшінаса мәнді. Балалардың жас ерекшеліктеріне қатысты психологиялық дамуы, мінез-құлық, жүріс-тұрыс қалыпты болмағанда жүргізілетін коррекциялық жұмыстар, зерттеу әдіс-тәсілдерін негіздеген жұмыстар атқарылады.

Ойын оқу әрекетіне тән бір қатар қасиеттерге ие екендігі белгілі. Мұны мектеп оқушыларының білімімен дағдыларын қалыптастыруға бағыттауына мақсатталуы айқын көрсетеді. Сонымен қатар ойын оқушыларға қозғау салуға, оларға түрткі болуға да бағытталған. Ол төмендегідей бір қатар қайталанбас қасиеттерге ие: балалармен жасөспірім жеткіншектер үшін оның оңайлығымен игерімділігі, игерілуі тиіс шынайы ақиқаттың барынша әр алуан қырларын модельдеуге мүмкіндік беретін ойындық құралдардың бейімділігі, ең бастысы – балалар үшін ойынның тартымды, қызықты болуы. Баланың өмірі, қоршаған ортаны танып, еңбекке қатынасы, психологиялық ерекшеліктері ойын үстінде қалыптасатыны белгілі.

Ойын сонау ата-бабалар заманынан бері мазмұн жағынан толысып дамып, дәстүрлі жалғасып келеді. Ойын еш уақытта дамудың бір сатысына жеткенде тоқтап қалмайды, қайта жетіле түседі. Ойын теориясымен практикасын отандық және шетелдік педагогтар, психологтар, әлеуметтанушылар өз зерттеулерін арнады.

Ұлы педагог В. А. Сухомлинский «Ойынсыз, музыкасыз, ертегісіз, творчествосыз, фантазиясыз толық мәніндегі ақыл-ой тәрбиесі болмайды» дейді» [1]. Демек, шәкірттің ақыл-ойы, парасаты ұлттық салт-сананы сіңіру арқылы ерекшеленеді. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларының ой белсенділігін дидактикалық ойындар арқылы дамыту керек. Ал, дидактикалық ойындар арнайы мақсатты көздейді және нақты міндеттерді жүзеге асырады. Ойынның мақсаты – бағдарламада анықталған пәндер бойынша білім, білік және дағдылар жайында түсінік беру, оларды қалыптастыру, тиянақтау және бекіту, қайталау және пысықтау немесе тексеру болып келеді. Ойынның міндеті баланың қызығушылығын туғызып, арттыратын дәйіріктеліп алынған нақты мазмұнымен толықтанады.

Дидактикалық ойынды пайдалану жиілігін анықтап және шығармашылық пен түрлендіре отырып, балалардың психофизиологиялық ерекшеліктерін ескеріп, жаңа тақырыпты өткенде, өтілген материалды қайталағанда, білімді тиянақтау және тексеру кезінде, яғни сабақтың кез-келген сәтінде оқыту әдісінің құрамды бөлігіне жету болып табылады. Бірақ ойын процесімен оқу процесін бір-біріне үйлесімді болғаны жөн. Бала ойын іс-әрекеті үстінде қандай да білімді игеріп жатқанын, ал оқу процесінің өзін де қалай ойынға ұласып кеткенін байқамай қалуы қажет. Сонда ғана ойын және оқу іс-әрекеттері табиғи бірлікте болып, пәндік білім, білік және дағдыны игеруге жол береді. Осы шарт орындалған жағдайда дидактикалық ойын шын мәнінде оқушылардың ойын жетілдіре оқыту әдісі өз өз мәресіне жетеді.

Бүгінгі жас ұрпақ – ертеңгі ел тірегі болады. Ендеше сапалы біліммен саналы тәрбие ұштасқан да ғана ұлт тілегі, мемлекет пен халық мүддесі болып орындалады. ХХІ ғасырдың жан-жақты білімді де, саналы адамын қалыптастыру мәселесі үнемі мемлекетіміздің назарында. Ал білім беру жүйесінде әлемдік деңгейге жету үшін жасалып жатқан талпыныстар, оқытудың әр түрлі әдістерін қолдана отырып терең білімді, ізденімпаз, өз болмысын таныта алатын жеке тұлғаны тәрбиелеу ісі қоғам мүшелерінің ең басты мақсаты болып келеді.

Жаңа ғасыр қоғамды қайта құру жағдайында Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы басты міндеттердің бірі – ұлттық ерекшеліктерді еске алып, жастарға білім мен тәрбие беру ісін дамыту және жетілдіруді басты мақсат етіп отыр. Жас ұрпақтарымызды еліміздің ертеңгі өмірінде білімді, білікті азамат, саналы қайраткер болып қалыптасу үшін, өмірден дұрыс жол таба білу үшін, дұрыс ой түйіп, өздігінен саналы шешім қабылдай білуге шешім табуға дайындап үйретуіміз қажет. Осы мәселені шешу үшін оқыту мазмұнын әдіс-тәсілдердің де инновациялық түрлерін пайдалану керек. Біліммен тәрбие берудің негізі жалпы білім беретін мектептердің педагогикалық процесін жақсарту кезек күттірмей мәселе десек, бастауыш мектеп соның алғашқы бастауы. Ұстаздың еңбегі – оқушы білімі мен бағаланады. Ұстаз еңбегінің күрделілігі – әрбір оқушының жүрегіне жол табуын да, әр бір баланың бойындағы қабілетті дамыту арқылы өзін, өмірді, әлемді тануға қоғам алдындағы жауапкершілікті, адамгершілік қадір-қасиетін сезіндіру. Бүгінгі ұстаз, ескінің көзіндей, жаңаның өзіндей болып дүние жүзілік мәдениетті танитын, рухани дүниесі бай, интеллектуалдық деңгейі жоғары, білімді, білікті болуы қажет.

А.С.Макаренконың айтуынша, ойында баланың физиологиялық, психологиялық қасиеттерінің сапалары да өзгеріп отырады. Ойын баланың сабаққа ынтасын аудартуға, көңіл қойғызуға, қабылдауын жеңілдетуге, білімді толық игеруіне көмектеседі. Ойын – баланың жеке басын дамытуда қоғамдық мәні бар іс-әрекеттің мақсат бағдарлы, қажеттілікті қанағаттандыруға негізделген белсенділік формасы деп, екіншіден – баланың танымдық, шығармашылық, жеке бас қасиеттерін, ақыл-ой сапаларын жетілдіретін тәрбие және оқыту құралы ретінде түсіндіріледі [2].

Балалық шақ ойынсыз болмайды, ойында қоғам үшін маңызды болады. Балалықты танудың, оған әсер етудің және балалық шаққа енудің бірден-бір әдісі ол – ойын. Балалар ойын үстінде өздерін еркін, жеңіл сезінетіндіктен өздерін жан-жақты етіп көрсете алады. Балалар үшін өз тәжірибелерімен сезімдерін шығару табиғи динамикалық және денсаулық жақсартушы іс-әрекет. Ойын әсері психикалық іс-әрекеттің басқа формаларын дамыту үшін де үлкен маңызы бар. Мәселен, қиял тек ойын жағдайларында және соның әсерімен ғана дами бастайды. Бала ойынында да қоғамдық, ұжымдық сипат болады.

Жеке бастың даму және қалыптасу процесін тануды дұрыс шешу психикалық процестердің заңдылықтары мен оның ерекшеліктерін білу мен байланысты. Бұл салада ғалым педагогтар, психологтар Ж.Аймауытов, Л.С.Выготский, М.Жұмабаев, Қ.Жарықбаев, С.Макаренко, М.Мұқанов, Ж.Намазбаева, Т.Собиров, Г.Усманов т.б. арнайы зерттеу еңбектері бар.

Психолог ғалымдар баланың даму процесін қарастыруда бірнеше ғылыми теориялық принциптерді ұсынады. Солардың бірі Л.С.Выготский төменгі сынып оқушыларының даму процесін сензитивтік кезеңге тән екенін және олардың үлкен сезімталдығы мен әсерленгіштігі анықталған. Мектепке бар ынтасы мен келген 6 жасар бала, тәрбиелік ықпалға оңай беріледі. Оның жақсы оқушы, жақсы мінез-құлықты бала атанғысы келеді. Балалар бұл жаста барынша көпшілік мұғалімдермен тез тіл тапқыш, өзінің жаңа ұжымда, балалар арасында еркін сезінгіш, мұғалімнің талаптарын, мектеп ережелерін орындауға қызығады [3].

Төменгі сыныптағы балалар негізінде ойын жасындағы балалар. Бала мектепке келген кезде де ойнауын тоқтатпайды. Енді оқу оның негізгі қызметі болсада, ол әлі де сабақ барысында бұрынғыдай ойнағысы келіп тұрады. Осының нәтижесінде ойын оның өмірінде бірінші орыннан екінші дәрежедегі әрекетке ысырылады.

Бала табиғатынан қимыл-қозғалысқа құмар жан. Ол үнемі секіруді, қозғалуды, жүгіруді ұнатады. Осыған орай біздің халықта: «Бала мен ойнама шаршайсың», «Бала – шапшаң, бала – ұрыншақ», «Ойнай білмеген, оймен білмейді» – деп тегін айтылмаса керек.

Балаларға арналған ойын алуан түрлі. Ойын арқылы адамгершілік қасиеттерді бойына біртіндеп тәрбиелейді және психикалық қабілеттері дамиды. Бала достықта бірін-бірі түсініп, қимыл-әрекет жасауға, тапқырлық қа, шыдамдылық қа, ептілік ке және қимылдауға, ойлауға, табандылыққа дағдыланады.

6-10 жас анатомиялық, физиологиялық жағынан қауырт қимыл әрекеті, қозғалысты, жылдамдықты талап ететін кезең болғандықтан бала организмі үшін ойын қажет. Сондықтан бұл жастағы бала қанша ойнаса да шаршамайтыны белгілі. Психологтардың анықтауы бойынша балалардың ойыны, олардың өмірге бейімделуі болып табылады.

Ойын әрекетінде бала саналы мақсат көздей алатын психикалық процестердің ырықтылығы қалыптасады. Ойын жағдайында балалар жай есте сақтау жағдайынан гөрі әр нәрсеге жақсы зейін қояды. Көбірек есінде сақтайды. Бала ойын үстінде саналы мақсатты зейін тоқтату, есте сақтау, еске түсіру шұғыл және оңай жүзеге асырады. Ойын шарттарының өзі баладан ойыншық заттарға, айналатын көріністер мен сюжетке зейін тоқтатуды талап етеді. Егер бала алдағы ойын жағдайының талабына зейін қойғысы келмесе, ойын шарттарын ест еұстамаса, оны құрдастары ойыннан шеттетеді.

Құрбыларымен қарым-қатынас жасау қажеттігі баланы мақсатты түрде зейін қойып, есте сақтауға мәжбүр етеді. Мақсаткерлік, ерік күшін бағындыра білу – баланың жеке басын дамытуға қажетті қасиеттер. Ойын мақсатсыз бос ермек емес, көп уақытқа созылатын, баланы қалжырататын жаттығулар, тіптен секіру, бұғалықтастау, допты секірту сияқты ойын түрлерін меңгеру өзінің оң нәтижесін береді. Балалар ойнап жүріп, белгілі ережелерге сүйеніп, әлгіндей заттар арқылы іс-әрекетті игеру міндетін орындайды.

Ойын – баланың жеке басын дамытуда қоғамдық мәні бар іс-әрекеттің мақсат бағдарлы, қажеттілікті қанағаттандыруға негізделген белсенділік формасы деп бір жағынан, екіншіден – баланың танымдық, шығармашылық, жеке бас қасиеттерін, ақыл-ой сапаларын жетілдіретін тәрбие және оқыту құралы ретінде түсіндіріледі.

Қ.Жарықбаев көптеген еңбектерінде және арнайы ғылыми зерттеулерінде балаларға тән психикалық (сензитивтік жасына байланысты) ерекшеліктері тереңдетіліп қарастырылған. Мысалы, мінез, түйсік, қабілет, қабылдау, ес, ойлау, қиял, эмоция мен сезім, ерік, зейін, әрекет, дағды әдептері т.б. [4].

Балалық шақ–бала бойына адамгершіліктің негізін қалайтын кез. Сондықтан да бала бойына жас кезінен бастап ізгілік, мейірімділік, инабаттылық сезімдерін қалыптастыру ата-аналар мен ұстаздардың міндеті. Біріншіден, дидактикалық ойындар арқылы оқушылардың зияткерлік қабілеттері дамиды. Екіншіден, оқушыларға ізгілікті тәрбие беру – оқыту жүзеге асырылады. Үшіншіден, түрлі көркем шығармаларды пайдаланғанның нәтижесінде оқушылардың ой-өрісі кеңейеді. Төртіншіден, оқушылардың сөздерді орынды және дұрыс қолдану дағдылары қалыптасады.

Балаларды оқытып, тәрбиелеуде әр тарапты ойын элементтерін қолдану тиімді әдістердің бірі болып саналады. Бұған оқыту кезеңінде ерекше мән берілуге тиіс. «Ойын баласы» деп есептелетін бұл жастағы шәкірттердің оқу-білімге қызығуын өзіндік еңбектің қарапайым түрін үйренуі, айналадағы қоғамдық өмірді танып, білуі ойын арқылы іске асады.

Ол өмірден алған әсерін ойын барысында бұлжытпай бейнелейді. Баланың ойы көрнекілікке, образдылыққа негізделетіндіктен, сабақ мазмұнына сай ойын әдісін орны мен қолданудың маңызы зор.

Ойын оқушының ой-өрісін, қиял сезімін дамытып, сөйлеу тілінің жетілуін, еркін пікір алысу, диалог, монолог, түрінде өзара сөйлесу машықтарын қалыптастырады. Дұрыс ұйымдастырылған ойын негізінде баланың қоғамдық, әлеуметтік сезімі оянады. Ұжымдық еңбек ету процесіне үйреніп, бірлесе қызмет атқару нәтижесінде олардың жолдастық, достық, ынтымақтастық қасиеттері нығаяды [5].

Заман талабына сай бастауыш мектептің оқу-тәрбие процесінде дидактикалық ойындарды тиімді пайдалану білім сапасын арттырудағы оқыту мен тәрбиелеудің басты факторлары. Оқушылар сабақ барысында жаңа тұрмысқа, жаңа білім алуға, жаңа қатынастарға бейімделуі тиіс. Осы үрдіспен бәсекеге сай дамыған елдердің қатарына ену ұстаздар қауымына зор міндеттер жүктейді. Оқушының шығармашылық жұмыстарының ғылыми деңгейін қалыптастыруда, жаңа құндылықтар, ізденістер жасау оқытудың негізгі мақсаты болып табылады. Оқушылардың тәуелсіз шығармашылық белсенділігі үшін

мұғалім кез-келген баланың сәттілікке ұмтылатындығына және оның мүдделері мен өмірлік қажеттіліктеріне сәйкес келетін жұмыстан ешқашан шаршамайтындығына сүйене отырып, тек бағыттаушы әсермен шектелуі керек.

Кез келген балалар ұжымы – болашақ қоғамның үлгісі. Бүгінгі таңда балаларды ынтымақтастыққа, сыни жағдайларда өзін-өзі басқаруға, өз көзқарасын қорғауға сабақ барысында қолданылатын әдіс-тәсілдердің көмегі зор.

Қорыта келе, бастауыш мектептің оқу-тәрбие процесінде дидактикалық ойындарды тиімді пайдалану арқылы оқушылардың білімді терең меңгеруіне, білім сапасын арттыруға қол жеткізуге болады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям / В.А.Сухомлинский.-Изд. 2-ое.-Киев: Радянська школа, 1972. - 244 с.
2. А.С. Макаренко. «Лекции о воспитании детей». - Алма-Ата: Мектеп, 1988. – 91 с.
3. Л.С. Выготский. Психология развития ребенка. - М: Изд-во Смысл, Изд-во Эксмо, 2004.- 512 с.
4. Жарықбаев Қ.Ж. Психология. Алматы, 2002 ж. - 220 б.
5. Амоношвили Ш.А. «Здравствуйте, дети!» Пособие для учителя / Предисл. А.В. Петровского. - М.: Просвещение, 1983. - 208 с.
6. Мырзабаев А. Оқушылар шығармашылығын дамытуда белсенді оқытудың дидактикалық мүмкіндіктері. – Алматы: 2005. - 155 б.
7. Әлімов А.Қ. Интербелсенді оқыту әдістемесін мектепте қолдану. Оқу құралы / «Назарбаев зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2014,-188 б.

ӘОЖ 541.124

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУ, ТӘРБИЕ БЕРУ ҮРДІСІНДЕ ОЙЫНДАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Ауғанбек А.А., Борибекова Ф.

Бұл мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың ойын әрекеті туралы жазылған. Мектепке дейінгі балалардың білімі мен дағдыларын қалыптастыруға байланысты айқын көрініс табады. Сонымен қатар ойын оқушыларға ойларына қозғау салуға, оларға түрткі болуға да бағытталған. Ол төмендегідей қасиеттерге ие: балалар үшін оның оңайлығы мен ыңғайлылығы, игерілуі тиіс шынайы ақиқаттың барынша әралуан қырларын модельдеуге мүмкіндік беретін ойындық құралдардың бейімділігі, ең бастысы – балалар үшін ойынның тартымдылығы. Баланың өмірі, қоршаған ортаны танып, еңбекке қатынасы, психологиялық ерекшеліктері ойын үстінде қалыптасады.

Кілт сөздер: ойын, іс-әрекет, баланың өмірі, қоршаған орта, психологиялық ерекшеліктер.

Ойын баланың негізгі өмірі болып саналады. Егер тәрбиеші ойынды ақылымен ойластырып ұйымдастырса, ол балалардың ақыл –ойының дамуына мүмкіндік жасайды. А.П.Усова өзінің еңбегінде: «Балалардың өмірі мен іс-әрекетін дұрыс ұйымдастыру – оларды тәрбиелеу деген сөз. Тәрбиенің тиімді үрдісі ойын және ойынның өзара қарым-қатнастары формаларында жүзеге асырылады, себебі бала мұнда өмір сүруді үйренеді, сол өмірімен тіршілік етеді» - деген.

Балалар ойын арқылы адамдардың белгілі әрекеттерімен, жеке ерекшеліктерімен өзара қарым-қатнастарын бейнелейді. Сол ойнау арқылы баланың жеке басының шын қасиеті мен сапасын қалыптастырады. Мысалы, ойын арқылы ақпейілділік пен қамқорлық

көрсетуді талап ететін ролді ойнаса да бала өмірде кейде өзіншіл, дөрекі болуы мүмкін болады. Міне, сондықтан да ойынға міндетті түрде жоғары тәрбиелік тиімділігін қамтамасыз ететін педагогикалық басшылықтың болуын тәрбиеші қадағалауы керек.

Тәрбиешінің ойынды таңдап алуында жоғары маңызы бар. Күнделікті ойынға басшылық жасай отырып, тәрбиеші әрбір баланы танып біледі, зерттейді, балалар бірлестіктерін, қалыптаса бастаған ойын ұжымын ұйымдастырады. Оның қайсы бірінің пайдалы немесе зиянды екенін бағалауға, балаларға белгілі дәрежеде балаларға ықпал жасау қажеттігі туралы қортынды жасауға мүмкіндік тудырады.

Балаларбақшасындағы сәбилер әлі ойнай алмайды. Нақ сондықтан да тәрбиеші ойынды ұйымдастыра жүріп, олардың әрқайсысын ойнауға үйретеді. Сонда ғана балалар ойынды игеріп, ойын іс-әрекетінен жеткілікті алып ойынды өз бетінше істелетін іс-әрекетке айналады, осылардың өздерінің ұйымдасуына жағдай жасайды.

Ойынды балалар өмірін ұйымдастырудың негізгі формасы ретінде пайдаланып, алдымен балалардың ортақ мүддесін бағыттап және дамытып отыру, балалар коллективін топтастыруға мүмкіндік береді. А.С.Макаренко ойынның балалар өмірін ұйымдастырудағы ролін жоғары бағалай келіп, тәрбиешінің ролі туралы өз еңбегінде былай деп жазды: «Мен де педагог ретінде олармен аздап ойнауға тиіспін. Егер мен тек қана үйретіп, талап етіп, айтқанымды істетіп тұрсам, онда мен, бәлкім, пайдалы, бірақ жақындауға жоқ бөгде күш қана боламын. Мен міндетті түрде аздап ойнауға тиіспін және мен өзімнің барлық әріптестерімнен осыны талап еттім». – деген болатын.

Сондықтан тәрбиеші балаларға өте жақын болып, олардың ойындарының, сүйікті қатысушысы болуы керек. Ойынның мазмұны мен ережесін сақтап, өзінің ойындағы ролін пайдаланып, ол балалардың ынтасын басып тастамай әдеппен ойынның барысын, олардың өзара қарым-қатынасын көрсетіп бағыттап отырады.

«Балалабақшасындағы тәрбие бағдарламасында» ойынның, күн режимінде бекітілген уақыты көрсетіледі. Сол уақытта тәрбиеші қатаң сақтауы тиіс; ойынды балалармен жүргізілетін жұмыстың басқа бір формасымен ешқашанда алмастыруға болмайды.

Таңертеңгі тамақ пен сабақ арасын 8-10 минут болғандықтан балалар әдетте басталған ойынын жалғастырады немесе өз беттерінше ойыншықтармен, үстел үстіндегі ойыншықтармен ойнай бастайды.

Мектепке даярлық топ балалары үшін бағдарламада оқу аралығындағы ойындар белгіленеді. Олардың мақсаты - балалардың қысқа ғана 8-10 минут аралығындағы тынығуы, бірақ ол ойындар тым көп қимыл белсенділігін талап етуге, ақыл-ойға айтарлықтай салмақ түсірмеуі керек. Сол уақытта ең жақсысы - доппен, бильбоппен, ұсақ ойыншықтармен ойнайтын ойындарды пайдалану қажет.

Серуендеу кезіндегі ойынға ең ұзақ 1 сағаттан – 1 сағат 20 минутқа дейін уақыт беріледі. Тәрбиеші оны дұрыс ұйымдастыру, қызықты ойындармен ойнату балалардың ауада тыныстануын, денесін шынықтыруын қажет етеді. Бұл үшін ойын алаңында әртүрлі ғимараттар мен құрлыстар (кемелер, автобустар, т.с.с), көптеген құрлыс материалы, зембілдер, күректер, доптар, секіргіштер, шеңберлер, ойынға қажетті заттар даяр болуы керек.

Күндізгі ұйқыдан және түстік тамақтан соң да ойын үшін уақыт бөлінеді. Қыс пен күзде әдетте бөлмеде, ал Көктем мен Жазда ауада сюжетті-ролді ойындар ойнап кейбір балалар ойыншықтармен, құрлыс материалдарымен, үстел үстіндегі ойындармен ойнай бастайды. Ермексаз элементтерімен ойындар да сол кезде ойналады.

Педагогикалық үрдісте ойын балалар іс-әрекетінің басқада түрлерімен, бәрінен бұрын еңбекпен, оқу үстіндегі оқыту мен өзара тығыз байланыста жалғасын табады.

Ойын мен еңбектің өзара тығыз байланысы бұлардың арасында ұқсастық және айырмашылық болуымен анықталады. А.С. Макаренко «еңбектегі сияқты, ойында да жұмыс күші мен ой күші жұмсалады» - деп көрсеткен. «Күш жұмсалмаған ойын, белсенді іс-әрекетсіз ойын – қашан да жаман ойын» - деген. Педагог ғалымдардың пікірінше ойынның жұмыстан айырмашылығы тек қана мыныда: «... жұмыс адамның

қоғамдық өндіріске материалдық , мәдени , яғни әлеуметтік игіліктер жасауға қатысуды білдіреді. Ойында мұндай мақсаттар көздемейді, қоғамдық мақсаттарға оның тікелей қатысы жоқ, бірақ оған жанама қатысы бар: ол адамды жұмыс үшін қажетті дене күші мен психикалық күш жұмсауға үйретеді ».

Ойында ойыншық жасау, қандай да бір зат жасау оны бояу қажеттігі керек болады. Жапсыру, бояу, кию, құрастыру кездерінде балалар тәрбиешінің басшылығымен өздері таңдаған ойыншықтар, құралдар жасайды. Балаларға еңбекте игерілетін өз бетімен жұмыс жасау дағдылары қалыптасып ойынға ұласады.

Балаларбақшасының түрлі топтарында ойын мен еңбектің өзара байланысы әр түрлі жағдайда кездеседі.

Әр топта жас ерекшеліктеріне қарай көптеген қарапайым еңбек дағдылары, әсіресе өзіне – өзі қызмет көрсету, мәдени қарым-қатынас жасау, заттарды күтіп ұстау сияқты дағдылар көп жағдайда қуыршақтар мен ойнау үстінде қалыптасады, қимыл дағдылары, кеңістікті бағдарлау қабілеті – дене тәрбиесі ойындарда игеріледі. Мектепке даярлық топ үшін еңбек дербес іс-әрекетке айналады. Дегенмен ойын мен еңбектің өзара байланысы белгілі бір жағдайда сақталады. Мәселен, балалар қол еңбегі сабағында саз балшықтан қолдан ойыншықтар жасап, оларды ойында шын ықыласпен қолданады.

Бүгінгі педагогикада ойынды оқытуға қарсы қоймайды, қайта балаларға тәрбиелік ықпал жасау үрдісінде олардың өзара байланысын кеңінен қолданады. Балабақшаның барлық топтарында оқыту енгізілгеннен бастап ойындардың мөлшері едәуір көбейіп, мазмұны тереңдеді. Оқу барысында балалар заттар мен құбылыстар туралы, қоршаған өмір туралы көптеген білім мен ұғым алып, оларды түрлі ойындарда пайдаланады. Оқыту үрдісінің өзі балалардың танымдық қызыметін ұйымдастырады, бұл балалардың сөйлеу, ойлау мәдениетін көтереді. Оқу мазмұны ойынға тікелей берілмейді, ал тәжірибе, ойынның түпкі ниетін білдіріп, балалардың ойында бейнелейтін құбылыстарға қатынасы арқылы өзіндік ерекшелігін көрсетеді.

Негізінен ойын балалардың танымдық дамуына тікелей әсер етеді, білімдерін кеңейту қажеттігін тудырады. Ойын балаларға білімдерді мақсат қоя отырып дәйектіліктен қайталауға, оларды ойын әрекеттерінде, ережелерде іске асыруға үйретеді. Мысалы әртүрлі санамақтарды жаттайды. Ойын мен оқыту арасындағы өзара байланыс мектепке дейінгі балалардың бүкіл өн бойында өзгеріссіз қалмайды. Сәби топтарда ойын оқытудың негізгі формасы болып саналады. Ересек, әсіресе мектепке дайындайтын топтарда ойын сабақтары оқу үрдісінің негізгі ролі болады. Мектепте оқыту перспективасы балалардың негізгі тілегіне айналады. Олар оқушы болуға тырысып, мектепке баруды аңсайды. Қай жаста болса да ойын олар үшін қызықтылығын жоғалтпайды, тек ойынның мазмұны, сипаты жастарына қарай өзгереді. Бірте – бірте балаларды интеллектуалдық белсенділікті талап ететін аса күрделі ойындар қызықтыра бастайды. Балаларды әсіресе сайыс элементтері бар спорттық сипаттағы ойындар қызықтырады.

Ойын мектепке дейінгі балалар үшін – айналадағыны танып, білу тәсілі, мектепке даярлау әдісі.

Ойын мен ойын әрекеті мазмұнының «әлеуметтік сипаты жағынан баланың қоғамда өмір сүретіндігімен байланысты болады. Сондықтан алғашқы айлардан бастап – ақ жанындағы балалармен қарым-қатнас жасауға ұмтылады, қарым-қатынас жасау мен қоғамдық тәжірибені игерудің қуатты құралы - тілді бірте-бірте үйретеді. Балалар ересектер өміріне белсенді араласқысы келеді, бірақ бұл әрекет әлі оның мүмкіндіктеріне сәйкес емес. Ойын арқылы ересектер қызметіне еліктеп, өзінің шамасы келетіндей дәрежеде олардың қуанышы мен ренішін түсіне отырып, өзіндік жолмен қоршаған өмірге арласып көмектескілері келеді.

Балалар ойындарының тәрбиелік маңызын, мақсатын жоғары бағалай келіп, А.С.Макаренко өзінің еңбегінде: «Балалар өмірінде ойынның маңызы зор, ересек адам үшін, еңбектің, жұмыстың, қызметінің қандай маңызы болса тура сондай маңызы бар.

Бала ойында қандай болса өскенде жұмыста да көп жағынан сондай болады. Сондықтан келешек қайраткерді тәрбиелеу алдымен ойыннан басталады» – деп жазған.

Балалардың ойлау жүйесі үлкен адамға қарағанда бейнелі де нақтырақ болады, сондықтан ол ойынды және түрлі заттарды манипуляциялауды айналасындағы өмірді байқаудың құралы ретінде пайдаланады. Балалардың ойынға табиғи қажеттілігінде маңызы үлкен болады. Сондықтан ойын әдістері, сондай – ақ баланы психикасының түрлі жақтарын атап айтқанда танымдықта, эмоционалдық және қозғалыс функциялары ретінде де жетілдіруге бағытталған психогимнастикалар өз нәтижелерін береді. Бала үшін көбінесе бейнелі конструктивті заттар немесе құрастыромалы ойыншықтардың маңызы зор. Балаларға ересектермен де бір – бірімен де сезім-күйлері мен уайым мұңдарын бөлісу оңай тимейді. Алайда олар белгілі ойын нысанын таңдап алып, онымен белгілі бір қимылдау болып ойнап шығу арқылы қайта-қайта белгілі бір ситуацияларды сезіп, яғни ойын үстінде өздерінің барлық сезімдерін бүкіл тәжірибелерін оңай, еркін де табиғи түрінде басынан өткізіп шығады. Осының бәрі сезімтал да ақылды үлкен адамға ұқсаған баланың «жан-күйін» аңғаруға және түсінуге мүмкіндік береді.

Психолог педагогтардың бақылаулары бойынша «ойынға дайындалған» баланың және «дайындалмаған» балаға қарағанда әлде қайда белсенді, психикалық және интеллектуалдық тұрғыда мықты, өмір сүйгіш болатынын көрсетеді. Балалардың ойынын зерттеуші ғылымдар «Ойын – баданың 'өте маңызды әмбебап сферасы'» деп атап көрсетеді онда балалардың «өздік» үрдістерінің – өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі тексеру, өзін-өзі көрсету және өте маңыздысы – өзін-өзі сауықтырудың пәрменді үрдістері бала бойында жүріп жатады.

Балалармен жүргізілетін ойынның негізгі міндеті – балаға ұсынылған білімдерді игеруге барынша жақсы деңгейде дайындалуларынан көмектесу болады. Балабақша балаларға олардың интеллектуалдық, эмоциялық, және әлеуметтік жағынан дамуына сай білім алу мүмкіндіктерін беруді мақсат етеді. Ол мақсатқа ойын әдістерін тиімді қолдану арқылы жетуге болады. Себебі ойын бір жағынан оқуға, шығармашылыққа тәрбиеші мен баланың өзара араласу барысындағы жемісті қатнастарына қызығушылықты ойатады. Екінші жағынан жеке тұлғаның бүкіл бітімінің толық қалыптасуына көмектесуге бейімді болады. Ойын әрекеті балаға өзіндік жағдайдың өздік эмоциялары мен сезімдерінің толық қожасы екенін сезіндіру арқылы өзі туралы ұнамды пікір, көзқарас қалыптастыруға жағдай туғызады.

Тәрбиеші ойындардың көмегімен балаларға түрлі амалдармен ойлауды және оларды меңгеру амалдарын үйретуге көмектесіп жетістікке жететінін ұмытпауымыз керек.

Педагогика ғылымы ой теориясына талдау жасап, оның әлеуметтік – тарихи негіздері туралы мынадай қағидаға сүйенеді: ойын алдымен баланың әлеуметтік өмір жағдайларына, оның аға ұрпақ тәрбиесін меңгеруіне байланысты болады деген.

Бала мен балалар ұжымының дамуында мектеп жасына дейінгі балалар іс-әрекетінің негізгі түрі – ойынның алатын орны ерекше.

Философ ғалымдар, тарихшылар, этнографтар, психологтар, педагогтар ойынның шығу тарихын, оның бала өміріндегі орнын, тәрбиелік міндеттерін шешу үшін ойындарды тиімді қолдану мүмкіндіктерін зерттейді.

Осын теориясына Н.К.Крупская орасан зор үлес қосты. Балалар ойының әлеуметтік сипатын, онда өмір құбылыстарының бейнеленетін атап көрсете келіп, ол алдымен ойынды қоршаған болмысы туралы әсер мен ұғымды кеңейтудің құралы деп біледі. «Мектеп жасына дейінгі балалар үшін – ойынның айрықша маңызы бар: ойын олар үшін – оқу, ойын олар үшін – еңбек, ойын олар үшін – тәрбиенің мықты формасы» деп негіздеді Н.К.Крупская.

Түрлі халықтардың және қоғам дамуының әртүрлі тарихи негіздерінде балалар ойындарын ұзақ қарастыру, олардың мазмұнын зерттеу ойының негізгі қайнар көзі – адамдардың әлеуметтік өмірі, баланың оның жан ұясының тіршілік жағдай деген қортынды жасауға мүмкіндік береді. Революцияға дейінгі Россияда байлардың балалары байлар мен

кедейлер болып ойнайтын, ал кедейлердің балалары мен қыздары ойында ересектердің ауыр еңбегін, қожайынның, байдың, полицейдің алдында қалтырап қорқуды көрсететін. Жұмысшы балалаоның ойындарында әр түрлі ереуілдердің демонстрациялардың бейнесін көреміз. Шаруа балаларының ойындары ауыл еңбегін, атсыз және жерсіз кедейлердің мұқтажы мен жоқшылық тұмысын бейнелейтін ойындар болатын.

Ойындар мазмұнына, мақсатына, өзіне тән ерекшеліктеріне, олардың балалар өмірінде, тәрбиесі мен біліміне қандай орын алатынына қарай бөлінеді.

Сюжетті-рольді ойындарды тәрбиешінің басшылығымен балалардың өздері жасайтын болады. Бұл ойындардың негізі- балалардың өздерінің өнерпаздығын дамыту. Кейде мұндай ойындарды шығармашылық сюжетті – рольді ойындар деп атайды, сол арқылы балалардың кейбір құбылыстарды жәй көшіріп қоя салмай, оларды шығармашылық ой елегінен өткізетінін, сөйтіп өздері жасайтын бейнелерде, ойын әрекеттерінде қайталайтынын атап көрсетеді. Драмаланған және құрлыс ойындары сюжетті – рольді ойындардың бір түрі болып табылады.

Балабақша практикасында балалар үшін үлкендер белгілеп берген ережесі бар ойындар да көп қолданылады. Ережесі бар ойындарға дидактикалық ойындар, қимыл, ермек саз ойындары жатады. Олар айқын тұжырымдалған бағдарламаға сай мазмұнға дидактикалық есептерге, мақсат қойып үйретуге негізделеді. Мұнда балалардың өнерпаздығы, білімділігі болуы мүмкін, бірақ ол тәрбиешінің көмегімен ары қарай ұштастырылады. Ойын тәжірибесін игерген, ұйымдастыру қабілеті дамыған кезде балалар бұл ойындарды енді өздері еркін жүргізетін болады.

Ойындардың негізгі ерекшелігі ол балалардың қоршаған өмірдегі адамдардың қимылын, іс-әрекеттерін, олардың бала қимылынан туған жағдайдағы қарым-қатынасын бейнелеуі болып келеді. Ойында бөлемісінде, теңізде, метро станциясында, темір жол вагонында болуы мүмкін. Балалар осы көрнектілікке байланысты өздері ойлаған түпкі ниеті мен мазмұнына лайықты маңыз беріп ойынды жалғастырады.

Ойынның мұндай сипаты балалардың іс-әрекетінің түрлері басқа барлық түрлерінен өзгеше болады және белгілі бір мөлшерде өмірмен, шындықты бейнелеп көрсетуімен жақындастырады. Шын іс-әрекеттерді ойында қайталап жеткізу оны дәлме дәл көшіру, айнадағыдай бейнелеу болады. Балалар шын жағдайдың барлық нақты жақтарымен, уақытпен, әрекеттердің қатаң дәйектілігімен тоқтамайды. Ойнап жүргенде ол бөлменің ішінде – ақ буырқанған теңіз ішінде жүзіп жүргендей сенеді, шын қорқыныш пен қиындық жеңгендегі қуаныш сезімін бастан өткізеді. Ер жүрек космонафтар сияқты айға ұшып, одан қайтып оралады. Тура ертегідегі сияқты оқиғалар «күн санап емес, сағат санап» өсетін болады.

Ойын қызыметінің тағы бір ерекшелігі – оның өзіндік әрекеттік сипаты болып табылады. Балалар ойын шығарушылар және ойынды жасаушылар болып бөлінеді. Олар, жоғарыда айтылғандай, ойында өздеріне мәлім өмір құбылыстарымен оқиғалар туралы білімдерін ортаға салып бейнелейді, оларға өзінің қатынасын білдіреді.

Балалар ойынының тағы да бір ерекшелігі сондай – ақ бейненің, ойын әрекетімен сөздің ұштасуы мен өзара байланыстылығында жатыр. Бұл оның сыртқы белгісі емес, шынай мәні. Ойында бала өзі бейнелеген қаһарманның іс-әрекетімен, сезімімен толысады. Кейде бейненің баланы баурвап әкететіні соншалық, ол тіпті өзін әдеттегідей шақырғанға жауап қатпай: «Мен Айдос емеспін, капитанмын» дейді. Сонымен бірге ол ойындағы бейнеге лайық әрекеттерді ынтасымен істейді. «Жолдас капитан, сіздің корабліңіз көп ұзамай теңізге шығады. Матростар күшті әрі дені сау болуы тиіс. Оларды дене шынықтыру жаттығуларын жасау үшін сапқа тұрғызыңыз » - деп тәрбиеші бұйрық береді. Капитан бірден көңілденіп әрі байсалды түрде: «Дене шынықтыруға тұрыңдар!» - деп команда береді. Айдос капитан ролін жақсы ойнайды.

Балалар ойын барысында үнсіз ойнамайды. Тіпті бала жалғыз отырғанның өзінде ойыншықтармен сөйлесіп жүреді, ойынға өзінің қиялдағы қатысушыларымен әңгімелеседі,

өзі мен мамасы болып, науқас кісі мен дәрігер болып сөйлеседі. Сөз тура ойын әрекетін сүйемелдеуші болып табылады, бейнені, оған баланың өз қатынасын толықырақ ашады.

Ойын үрдісінде сөйлесу қарым-қатынасының маңызы зор. Сөйлесе жүріп балалар бірі мен бірі піуірлесіп, ойнап, әсер алысып, ойынның түпкі негізгі мазмұнын анықтайды. Ойында сөзбен келісу ұйымдастырушылық қызмет атқарады, балалар арасында өзара түсінісу мен өзара келісу достықтың қоршаған өмірдің небір фактілері мен құбылыстарына бірдей көзқарастың пайда болуына және дамуына жәрдемдеседі.

Кез-келген бейненің, ойын әрекеті мен сөздің өзара байланысы ойын қызметінің негізгі өзегі болып табылады, шындықты бейнелеудің құралы ретінде пайдаланады.

Ойынның негізгі құрылымдық элементтеріне мыналар жатады: ойынның түпкі мақсаты, сюжеті немесе мазмұны, ойын әрекеттері, рольдері; ойынның өзінен туатын және балалардың өздері жасайтын немесе үлкендер ұсынатын ойын ережесі. Бұл элементтер өзара бірі мен бірі тығыз байланысты және ойынды балалардың өзінше бір іс – әрекетті ретінде көрсетеді.

Ойынның түпкі мақсаты – бұл балалардың нені және қалай ойнайтынының жалпы анықтамасы, мәселен: «дүкен», «емхана», «ұшқыштар», «қызы мен шешесі», «балалар бақшасы», «мұғалім» және т.б. болып ойнау. Ол сөз арқылы тұжырымдалып, ойын әрекеттерінің өзінде бейнеленеді, ойынның мазмұнында қалыптасады және ойынның негізі болып табылады. Ойынның түркі мақсатына қарай ойындарды мынадай топтарға бөлуге болады:

а) тұрмыстық құбылысты бейнелейтін ойындар («жан ұя», «балалар бақшасы», «емхана» және тағы басқа болып ойнау);

б) жасампаз еңбекті бейнелейтін ойындар (метро салу, кохозшылардың еңбегі, үйлер, фабрикалар, стадиондар, завод тұрғызу және т.б.);

в) қоғамдық оқиғаларды, дәстүрлерді бейнелейтін ойындар (мерекелер, деманстрациялар, қонақтарды қарсы алу, саяхаттау, т.б.) Ойындарды бұлай бөлу, әрине, шартты түрде ғана себебі ойын өмірдің алуан түрлі құбылыстарын бейнелеуді қамтиды.

Ойынның сюжеті, мазмұны – бұл оның жанды тұлғасының негізін құрайтын, ойын әрекеттерінің, балалардың өзара қарым-қатынастардың дамуын, көп жақтылығын және өзара байланысын анықтайды. Ойынның мазмұны оны қызықты етеді, ойнауға деген ықылас пен ынтаны қоздырады.

Ойынның құрылымдық ерекшелігі мен түйіні – баланың атқаратын ролі болады. Ойын үрдісінде рольге берілетін түріне қарай көптеген ойындар ролді немесе ролді – сюжетті ойындар деп аталады. Роль әрқашан адамға немесе жануарға, оның қиялдағы әрекеттеріне, іс-әрекеттерге, қарым-қатнастарға, қатысты туады. Солардың бейнесіне енген бала сол өзі қалап алған затқа айналады, яғни белгілі бір ролді ойнайды. Бірақ мектепке дейінгі бала ол ролді жай ғана ойнап қоймайды, барлық жігерімен сол бейнеге енеді, оның шын екеніне сенеді. Мысалы, корабльдегі капитан болып тұрған бала оның бүкіл қызметін орындауға кірісіп ойынның барысында өзіне қажетті жақтарын ғана бейнелеуге тырысады, капитан команда береді, дүрбімен қарайды, жолаушылар мен матростарға қамқорлық жасайды, корабльді жүргізеді.

Ойын үрдісінде балалардың өздері (ал кейбір ойындар да – ересектер) ойнаушылардың мінез-құлқы мен өзара қарым-қатынасын анықтайтын және реттейтін ереже жасайды. Ереже бойынша ойынға ұйымшылдық, тұрақтылық сипат береді, оның мазмұнын ашады және қарым-қатынас пен өзара қарым-қатнастардың одан арғы дамуын, күрделене түсуін анықтайды. Сонымен бірге ойын ережесі бойынша жасқаншақ, ұялшақ балалардың ойынға белсенді қатысуына жәрдемдеседі.

Ойынның осы құрылымдық элементтерінің бәрі типтік ойын болып табылады, бірақ олардың түрлі маңызы бар және әртүрлі ойындарда түрліше арақатнаста болатынын тәрбиеші есінде сақтауы тиіс.

Егер ойынның барысында ойнау техникаларының қолданылуы туралы балалармен жүргізілетін ойынның әдістерінің негізгі қағидаларын белгілеп алу қажеттілігі туындайды. Олар:

- бала мен тәрбиеші арасындағы тығыз достық қатнастар орнату;
- баланың болмысы қандай дәрежеде болса, оны сол күйінде қабылдау;
- бала өзін еркін сезініп, өз сезімдерін ұялмастан білдіре алу үшін тәрбиешіге көнбіс ахуалды сақтауға тырысу керек болады;
- баланың сезімдерін толық тани білу және бала өз сезімдерін байыптауды үйренуі үшін оларды вербальды түрде (сөзбен) негіздеу қажет болады;
- баланы өз істерін өз бетімен шешу және өзі тануын жасау қабілетін құрметтеу қажеттігі;
- баланың кейбір әрекеті мен сөзіне ықпал етуден сақтану;
- ойынды асықтыруға болмайды;
- балаға ойынды шынайы өмірмен байланыстыруға көмектесу және оның бойына жауапкершілік сезімін тудыру үшін оның іс-әрекетіне шектеу жасауды мейлінше азайту қажеттілігін тудыру.

ӘОЖ 541.124

СӨЙЛЕСУ - ТАНЫМДЫҚ ПЕН ТІЛДІК ӘРЕКЕТТЕРДІ БЕЛСЕНДІРУ ӘДІСІ РЕТІНДЕ

Клим С.А., Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу мамандығы 2 курс магистранты,
Ғылыми жетекші: **Бакраденова А.Б.**, п.ғ.к., қауымд. профессор.(доцент)
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: klim190697@mail.ru, altyn.bakradenova@mail.ru

Мектеп жасына дейінгі баланың айналаны танып білуі тілдік белсенділігі арқылы жүзеге асырылады. Баланың тілдік материалдарды игеруі тәрбиелеуші жұмысының нәтижесі. Танымдық белсенділік баланы сөйлетуге түрткі болатын жағдаяттар арқылы арта түседі. Авторлар осындай ой-тұжырымдарымен бөліскен.

Тірек сөздер: Сөйлеу, тілдік белсенділік, комм уникативтік қарым-қатынас, ойын, еңбек әрекеті, тұрмыстық әрекет, танымдық белсенділік, танымдық-шығармашылық тапсырмалар

Познание окружающей среды у детей дошкольного возраста осуществляется через языковую деятельность. Освоение ребенком языковых материалов – результат работы педагога детского сада. Познавательная деятельность усиливается за счет ситуаций, которые побуждают ребенка говорить. Авторы разделили такую точку зрения.

Ключевые слова. Речь, языковая деятельность, коммуникативное общение, игра, трудовая деятельность, бытовая деятельность,, познавательная деятельность, познавательно-творческие задания

Cognition of the environment in preschool children is carried out through language activities. Mastering language materials by a child – the result of the work of a kindergarten teacher. Cognitive activity is enhanced by situations that encourage the child to speak. The authors shared this point of view.

Key words: Sp eech, linguistic activity, communicative communication, play, labor activity, everyday activity, cognitive activity, cognitive and creative tasks

Кез келген оқытудың мақсаты – баланы өмір сүріп жатқан қоғам ұсынатын талаптарға бейімдеу. Бүгінгі жаңа заман балаларын мектепте оқуға тәрбиелеуде қойылатын басты талап: позитивті әлеуметтенуді қамтамасыз етуге және балаларға негізгі құзыреттіліктерді меңгертуге, сонымен қатар әлеуметтік ортадағы оң қарым-қатынасқа қабілетті шығармашыл жеке тұлғаны қалыптастыруға бағытталған [6].

Бұл мақсаттың әмбебаптығы, ол баланың жасы мен білім деңгейіне байланысты өзгермейді, белгілі бір жасқа келген бала айналаны табиғи түрде тануы тиіс. Кез келген баланы оқыту мен тәрбиелеудегі мақсат – жас ерекшелігіне қарай сөйлей алуға және айналасындағылармен ауызша тілдік қарым-қатынас нормаларына жеткізу. Белгілі бір хабарды, мәліметті ауызша байланыстырып, сөйлеу тілі арқылы жеткізу үшін тәрбиешілерге балаға тән семантикалық ережелерді ескеру қажеттілігі туындайды. Олар сөздердің байланысын оның мағынасымен анықтайды. Нәтижесінде, балаға түсінікті ойды жеткізетін қажет сөздер алынып, хабарлама немесе мәлімет қысқа да, нұсқа айтылады.

Сөйлеу тілінің күрделі жағына ауызша байланыстырып сөйлеуді жатқызамыз. Оған мағыналық, құрылымдық сөйлеу тіл бөлімдері тән. Басқаша айтқанда, ауызша байланыстырып сөйлеу – бір немесе бірнеше сөйлемнен тұратын бір ғана тақырыпқа бағытталған және нақты күрделі құрылымды иеленетін біртұтас сөйлем жүйесі. Байланыстырып сөйлеу сөйлем сияқты жоғарғы деңгейде коммуникация қызметін атқарады. Ауызша байланыстырып сөйлеу екі жақты үрдіс ретінде жүзеге асады: сөйлеу дағдылары (экспресивті сөйлеу тілі) және өзгелердің сөйлеу тілін түсіну дағдылары (импрессивті сөйлеу тілі). Экспресивті сөйлеу формалары екі түрге бөлінеді: монологті және диалогті сөйлеу тілі.

Сөйлеу әрекеті – ана тілінде өткізілетін оқу қызметінің барлық түріне де қажетті бала мен тәрбиеші әрекетінің негізгі түрі. Ол баланың ойлауымен, жедел қабыл, тез ойлауымен тығыз байланысты: сөйлесу үстінде олар ойланады, сұрақтар қояды, қойылған сұрақтарға жауап береді, ой-пікір білдіреді. Белгілі бір зат немесе құбылыс туралы қажетті сөздерді өз сөздік қорынан таңдап алып, ойланып, қолданады. Сөйлесу әрекетінде ішкі сөйлеудің мәні зор. Топтастарының сөздерін тыңдай білу, іштей соған жауап іздеу де пайдалы. Тыңдай білетін бала іштей сол оқиғаға қатысты ой-пікір жинақтайды, әңгіменің өрбуін, аяқталуын қабылдайды.

Практика көрсетіп отырғандай, қазіргі кезде балалармен бірлесе ойнаудан гөрі, тәрбиешілер қасаң талаппен бұйыра отырып тапсырма беруге, өз ырқына еріксіз көндіруге көп орын береді. Қойған сұрақтарының тең жартысына жауап ала алмайды. Балаларды қызықтыратын жағдаяттар аз болғандықтан, олардың бір нәрсе туралы түсіндіріп айтуы, дәлелдеп сөйлеуі немесе ой-пікірін білдіруі жүзеге аспай жатады. Сондықтан тәрбиеші балаларды ауызша тілдік қарым-қатынасқа тарту үшін өздерінің сөйлеу тіліне мынандай талаптар қоюы керек:

- Мазмұнды, дәл және логикалық байланыста сөйлеуі;
- Сөздерінің балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес болуы;
- Сөйлеу тілі лексикалық, фонетикалық, грамматикалық, орфоэпиялық жақтан дұрыс болуы;
- Әдеби тілі бала түсінігіне сәйкес бейнелі, айшықты болуы;
- Сөйлегенде үн реңкін сақтау, мәнерлі, құлаққа жағымды дауыспен сөйлеу;
- Сөйлеу мәдениетін сақтау;
- Тәрбиеші сөзінің өз ісіне байланысты шынайы болуы.

Мектепке дейінгі тіл дамыту мен тілдік қатысымға түсу, яғни сөйлесу әрекет түрлеріне қарай жүзеге асырылады. Сөйлесу әрекеттері: ауызша тілдік қарым-қатынас, ойын, еңбек, тұрмыстық әрекет, ұйымдастырылған оқу іс-әрекеті деп беске бөлінеді. Тіл дамытудың қарым-қатынаспен байланыстылығын зерттеген ғалымдар А.Г. Рузская, М.И. Лисиналар. А.Г. Рузскаяның «Отношение детей дошкольного возраста к разным вариантам общения со взрослыми» деген мақаласында балалармен төмендегідей қарым-қатынас түрлері жіктелген:

- а) туғаннан 6 айға дейінгі аралықтағы жекелей-жағдаятты қатынас,
- ә) байдан 3жасқа дейінгі жағдаятты-іскери қатынас;
- б) 3жасдан 5жасқа дейінгі жағдаяттан тыс танымдық қатынас;
- в) 5жасдан 7жасқа дейінгі жағдаяттан тыс-жекелей қатынас деп бөлінеді.

Баланың 2-3 жас аралығындағы диалогті сөйлеуі пайда болуын зерттеп дәлелдеген – ғалым А.М.Леушина. Алғашқы кезеңде өздігінен қуыршақпен, машинамен т.б. ойнауы кезінде сөйлеуі, күшікке, мысыққа тіл қатуы баланың бір әрекетке енуіне байланысты, яғни бұл сәттер оның сөйлеуінің бастапқы көрінісі деген тұжырым жасаған.

Тәрбиеші балалармен сөйлесуді қай кезден, қалай бастауы керек? Бұл сұрақты біз былай қарастырдық:

Міндетті түрде кіші топтан бастап тәрбиешілер балалармен жиі сөйлесуі керек. Балабақшаға ұл-қызын әкелген ата-ананы қатыстыра отырып, қабылдау кезінде сөйлесу, жуыну, қыдыру, ұйықтау, тіпті, тамақтану кезінде сөйлесіп отыру 3-4 жастағыларға күнделікті тәрбие беру кезеңдерінде үйреншікті дағдыға айналуы тиіс.

Балаларды әңгімеге, сөйлесуге тартатындар – ата-ана, тәрбиеші, жақын адамдар, балалардың күні бойы бірге ойнайтын қатарластары, өз тобындағылар.

Ғалымдардың зерттеулеріне сүйене отырып, 3-4 жастағылардың үлкендермен болатын қарым-қатынасынан гөрі өз тұрғыластарымен сөйлесу сипатын былайша көрсетуге болады:

Кесте 1

Сөйленім сипаты	Үлкендермен	Өзі қатарластарымен
Айқын-ашық эмоциялы, шаттану белгілері байқалуы керек	Экспрессиясы бәсең, қатты шаттану, қуану байқалмайы	Экспрессиялы-эмоционалды белгілері 10 есе артық, қимылы басым, сөйлескенде түрлі ым-ишаратпен, бет әлпетін құбылтып, мәнермен сөйлейді
Сөйлеу тілі стандартты емес, қасаң нормалар мен ережелер сақталмайды	Аз сөйлейді, үйреншікті формада, нормаға сай, үлгіні сақтап сөйлеуге тырысады.	Өзара жамыраса сөйлескенде ойға келмейтін сөздерді айта жөнеледі, буындарды, сөздерді, фразаларды бұзып сөйлесе де, өзара сөйлесуге емін-еркін, шаттана кіріседі.
Тиісті жауап беру орнына өзінше талпынып, пікір айтуға ұмтылуы басымдау	Үлкендерді толық тыңдайды, ұсыныстарын қабылдайды, өзгені тыңдаумен ғана болады, өздері аз сөйлейді	Тыңдағаннан гөрі өзі сөйлеуге ұмтылады, балалар бірін-бірі тыңдамай, әрбірі өз бетінше сұрақтар қояды, сұрақ қоя тұрып, қарсыластың жауаптарын мүлде тыңдамайды. Кейін өз сөздерін өзге бала сөзімен салыстырады, білмей қалғанын еске түсіреді
Балалардың өзара қарым-қатынасы мәнімен де, қызметімен де маңызды	Өрқайсысы өзін бағалағанды күтеді немесе жаңа ақпарат жинайды	Қарсыласын басқару бар: (қалай істеу керек, қайсысы қате). Оның әрекетін бақылау (дәл кезінде ескерту жасау), өз үлгісін ұсыну (былай-былай т.б.) бар, әрдайым өздерін өзара салыстырады (Мен осылай істей аламын, ал сен ше?).

Осы кестедегі деректерден шығатын қорытынды: үлкендер мен өз қатарластарының бала тілінің дамуына тигізетін ықпалы екі түрлі. Үлкенмен қарым-қатынаста бала сөйлеуге үйренеді, өз ойын талап бойынша дұрыс құруға, тыңдауға, ол арқылы жаңа білім алуға тырмысады. Өз қатарластарымен қарым-қатынаста: өзін тұлға ретінде көрсетуе, өзгелерді түзеуге, өзгелерге қарап өз сөзін дұрыстауға кіріседі. А.Г. Рузскийдің, А.Э. Рейнштейннің баланың байланыстырып сөйлеу тілін қарастырған еңбектерінде баланың өзі тұрғылас балаларға қарата айтылған сөзінің байланыс формалары сақталғандығы сөздік қоры кеңірек, сөйлемдері жайылмалы келетіндігі айтылған [2,3].

3-4 жаста балалар үлкендермен саналы түрде сөйлесе бастайды. Балалар бұрынғыдай айналасындағы заттармен әрекет жасап қоя салмайды, олардың ерекшеліктерін тереңірек білуге, зерттеуге кіріседі. Осы кезде үлкендер білетін деректерге сүйенеді. Баланың қызығушылығы артып, қиялы әр нәрсеге жетелейді.

5-7 жаста балалардың алдына коммуникативті міндеттер туындайды. Олар үлкендермен сұхбаттаса бастайды. Адамдар арасында болып жатқан жағдаяттар туралы білгісі келіп, әр нәрсе оларды қызықтырады, жақсы-жаман істер неліктен болатынын, қандай тұста өзін қалай ұстауы керектігін білуге тырысады. Сұрақтар жаудырып, талдауға кіріседі, кейде пікір таластыруға дейін баратын болады. Олар үлкендермен, өз тұрғыластарымен өзара түсінісуге, өзара болысуға ұмтылып тұрады. Білмейтін деректері

туралы білгілері келетінін көрсетеді, кейде олардың оқып-үйренуіне жұмылдырылатын уақыт тіпті аспандап та кетеді.

Баланың танымдық ізденісі 4-5 жасар кезеңінде қарқынды жүреді. «Танымдық белсенділік» терминін түрлі ғалымдар түрліше түсіндіреді. Біреулері тікелей әрекетпен ұштастырса, енді біреулері әрекеттің белсенді нәтижесімен, үшіншісі - белсенділік деген әрекетке қарағанда кең ұғым деп түсіндіреді. Танымдық белсенділік мектеп жасына дейінгі балалардың жаңа білімдерін, біліктері мен дағдыларын, ішкі дүниетанымын кеңейтеді, қоршаған ортаның құбылыстары мен заттарын толық тануға құлшыныс береді.

Психологтар бүгінгі күні мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық белсенділіктерін жандандырудың екі жолы бар екендігін көрсетеді. Біріншісі – экстенсивті, яғни бағдарламалық, бағдарламаға сәйкес түрі. Екіншісі: қарқынды, бағдарламадан тыс ұйымдастырылатын қосымша, тереңдетілген авторлық бағдарламалармен өткізілетін іс-әрекеттердің жиыны. Екеуі де бір ғана және түпкі мақсатқа ие, яғни ол жеке тұлғаны білімді, адамгершілігі мол, шығармашылықты, әлеуметтік белсенді, өзін-өзі дамытуға қабілетті ету деген көзқарасты білдіреді. Бірақ мақсатқа жетудің жолы әртүрлі болады. Танымдылықты ынталандыратын, белсенді ететін ең алдымен – педагогтің шығармашылық қабілеті және іс-тәжірибеден жинақтаған тиімді әдіс-тәсілдері.

Қарым-қатынаста баланың қажеттілігін толтыратын, өмірде басқа адамдармен еркін сөйлесуіне қажетті тұлғаларды (есім сөздерді, етістіктерді, тіркес түрлерін т.б.) ұсына білуіміз керек. Қазіргі заманғы психолінгвистиканың тілді үш аспектіде: тілдік материалдар, сөйлеу іс-әрекеті және сөйлеу тіл жүйесі деп қарастыратын модельде осы мәселеге анық тоқталған.

Бірінші аспектісі – сөйлеу іс-әрекеті, бұл жерде сөйлеу мен түсіну процесін қарастырылған. Л.В. Щерба сондай-ақ, түсіну процесі белсенділігі жағынан сөйлеу процесінен еш кем емес екенін көрсеткен. Л.В.Щербаның ойынша, «адамның бұл механизмі, сөйлеуін ұйымдастыруы сөйлеу тәжірибесінің суммасымен (сөйлеу және түсіну) теңестірілмеуі керек .

Екінші аспектісі – тілдік жүйе деген. Тілдік жүйеге сөздік пен грамматиканы енгізген. «Дұрыс құралған сөздік пен грамматика тілдік білімін көрсетіп тұру керек» деген.

Үшінші аспектісі – тілдік материалдар. «Бұл жеке адамдардың іс-әрекеті емес, барлық айтылған мен түсінгендердің жиынтығы». Сөйлеу іс-әрекеті мен тілдік материалдар арасының қатынасы мынадай: сөйлеу іс-әрекеті тілдік материалдарды жасайды. Лингвистер тілдік материалдардан тілдік жүйені шығарады. Сөйлеу іс-әрекеті тілдік материалдарды жасай отырып, тілдік жүйенің өзгеруіне әкеледі. Сондықтан да, сөйлеу тілінің үш аспектісі де тығыз байланысты Лингвист зерттеуші бала тілінің қалыптасуы оңай еместігін, тілдік жүйе жеке тұлғаның сөздік қорына байланысты екендігін айтып: «...баланы монологқа үйрету керек. Мәдениеті төмен ортада қандай да әдеби дарыны бар аздаған адамдар ғана монологқа қабілетті, көпшілігі ештемені байланыстырып айта алмайды" деген [6,115].

Баланың танымдық оқу үдерісінде диалогтің, сөйлеудің, әңгімелесудің жаңа түрткісінің әрбір сәті ауызекі сөйлеуді дамыту құралы деп алғаш зерттеп көрсеткен Л.С.Выготский болатын. Ғалымның тұжырымдары психолінгвистика іліміне де негіз болды. Баламен сөйлесуді ұйымдастыру кезінде сөйлемдерді толық айтуына жағдай тудырылу керектігін, сондай-ақ, сөйлем байланысын графика бойынша оқуға даярлауда да оқушыны сөйлетуге талаптандыру керектігін көптеген зерттеушілер ескерткен. Баланың жетекшісіне ойын дұрыс жеткізе алуы лексикалық, грамматикалық, интонациялық әдістерді балабақшадағы оқу-тәрбие үдерістерінде дұрыс қолдануы әдістемелік түрткіге байланысты жүзеге асырылады. Сөздерді: есімдік, есімдікпен үстеу тіркесі, шылау, көмекші сөздер, етістіктің шырайлары, кірме сөздерді, толық емес сөйлемдерді, лексикалық бірліктерді жеке-жеке қайталау, фразалы синонимдер, әртүрлі интонацияларға үйретуге арналған танымдық-шығармашылық тапсырмалар баланың тілінің қалыпты дамуына жеткізеді.

Баланың байланыстырып сөйлеу тілін дамытудың негізгі ағымына мәтіннің грамматикалық, синтаксистік құрылысына сызбалар, модельдер, сурет топтамалары

жатады. Байланыстырып сөйлеу тілін дамытуға бағытталған жұмыс түрлері балабақшаларда өткізілетін тіл дамытуға, көркем әдебиетпен байланыста өткізілген кіріктірілген оқу қызметіндегі диалогтерді дұрыс ұйымдастырудан басталады.

Баламен жекелей не топпен ұйымдастырылатын сөйлесулер белгілі бір нысанды танып-білуге қызығушылық тудыратындай болуы шарт. Танымдық қызығушылық туған жағдайда автоматты түрде коммуникация, яғни тілдік қатынас-сөйлесу орнығады. Танымдық қызығушылықты арттыру үшін тәрбиеші келесі әдістерді қолдана алады:

- танымдық белсенділікті арттыратын әдістер (қарапайым талдау, контраст және ұқсастық бойынша салыстыру, ұқсастық, топтастыру және жіктеу, модельдеу және құрастыру, сұрақтарға өз бетінше жауап іздеуге үйрету);

- эмоционалды белсенділікті тудыратын әдістер (қиялдағы жағдайлар, ертегілерді ойлап табу, драматизация ойындары, тосын сәттер мен жаңалық элементтері, әзіл, оқу үдерісіндегі әртүрлі құралдардың үйлесімі);

- әртүрлі қызмет түрлерінің өзара байланысына ықпал ететін әдістер. (ұсыныс қабылдау және әртүрлі қызмет түрлерін байланыстыру тәсілін қолдану, перспективалық жоспарлау, кейінгі қызметке бағытталған жоспар, мазмұнды ұлғайта әңгімелесу) [5,26].

Бір ертегіні тыңдатып, мазмұнын қарапайым талдатып шығуымызға болады. Бұл жағдайда бала оқиғаға кімдер араласқанын, олар не істегенін, соңы немен аяқталғанын ғана біліп қояды. Мысалы, «Түлкі мен ешкі» халық ертегісінің суретін көрсете отырып, ертегі мазмұнын қайталатып алған соң, суретті тереңірек зерттей қарастыруды қызықты етіп ұйымдастыруға болады.

«Балалар, көздеріңе дүрбіні тақап, суреттен кім қандай бөліктер көріп тұрсыңдар?» деп сұрау жағдайында әрқайсысы сөйлей бастайды. Сол затқа бейне беріндер. «Ұзын тұмсықты, қызыл құйрықты, жылтыр жүнді» сөздерін балалардың өздеріне құрату, сол сияқты ешкіні көріп тұрған балаға ешкіні сипаттатып айтқызу, екі хайуанның ұқсас жақтары мен қарама-қарсы сипаттарын жеке-жеке айтқызу, екеуінің ортақ белгілерін топтастыру магнитті тақтаға мнемосуреттерді орналастыру арқылы персонаждардың жекелеген бейнесін шығаруға жеткізеді. «Ал, енді, балалар, ешкінің орнында мен болсам, қайтер едім? деп өздеріңе сұрақ қойыңдар. Балалардың көздерін жұмғызып, қиялдарына ерік беру. Біреуіңе қыстығүні, біреуіңе ыстық жазда, біріңе күз мезгілінде осындай жағдай тап болды делік, қанеки, жағдайларыңды баяндап беріндер. Апан ішін сөзбен суреттендер» деген тапсырма берілсе, ойдан әңгіме құрала бастайды. Осылайша хайуантардың тұратын мекені, жейтін қорегі, дене бөліктерінің ерекшеліктері, ауа-райындағы өзгерістер туралы әр баламен жеке сөйлесу жалғастырылса, танымдық белсенділік эмоционалды белсенділікке ұласып, айтылған әңгімелерге қатысты балалардың бірі-біріне ұсыныс-нұсқаулары белсенді бола бастайды. «Дүрбі» ойыны картинадағы нысандарды бөліп алуға және балалардың қызығушылығын оятса, «Аукцион», «Ең зейінді кім?» тәсілдері аталған нысандарды сызбалармен, суреттермен, түспен, әріптермен тез үлгілеуге (модельдеуге) болады. Танымдық эвристикалық, яғни туындаған мәселені шешуге бағытталған сұрақтар, зерттеу, яғни мәселелік жағдаятты шешуге берілген тапсырмалар, эксперимент жүргізу, жаңа шығармамен, картина-полотнолармен таныстыру, ойын-сауықтардың ешбірі сөйлеусіз ұйымдастырылмайды.

Жинақтап айтқанда, сөйлесу, өз атынан сөйлеу кездеріндегі жанды, шынайы тілдік қатынас, яғни сөйлеу әрекеті – бала тілін дамытудың тиімді құралы. Оның ұйымдастырылу формалары мен мазмұны балалардың сөйлеу деңгейлері мен оның мазмұнының көрсеткіші болмақ. Бұдан шығатын қорытынды: қазіргі көпнұсқалы балабақшалар қатары көбейіп келе жатқан заманда жоғары оқу орындарынан шығатын білімгерлер баланы әңгімеге тартатын, танымдық белсенділікке бағыттайтын сөйлеу және ауызша тілдік қарым-қатынас әдістерін жақсы біліп шығулары керек.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Арушанова А.Г. Речь и речевое общение детей: Книга для воспитателей детского сада.-М.: Мозаика-Синтез, 1999.

2. Балабақшадағы оқыту. Усова О.Б. Аударма құрал ретінде ұсынылған. «Мектеп» баспасы, 1996.
3. Будагов Р.А. Человек и язык/Р.А.Будагов.– М.,1974.
4. Леонтьев А.А. Исследования детской речи //Основы теории речевой деятельности.-М., 1974.
5. Кузьмина, Н. В. Методы исследования педагогической деятельности [Текст] / Н.В. Кузьмина. - Л.: Изд. ЛГУ, 1970. - 114 с.
6. Мектепке дейінгі ересек жастағы (5 жастан бастап 6 жасқа дейінгі) балаларды тәрбиелеу мен оқытуға арналған «Біз мектепке барамыз» бағдарламасы - Астана, 2010. - 89б.

ӘОЖ 159.9

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУДА ОЙЫН ӘДІСІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Балтабаева Г.А., «Балдәурен» балалар бақшасының тәрбиешісі,
Алибаева А.У., «Балдәурен» балалар бақшасының психолог, әдіскері
Алматы облысы, Ескелді ауданыны, Қарабулақ кенті

E-mail: abenovna.gulnara@mail.ru

Мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың ойын іс-әрекеті бойынша бірқатар арнайы зерттеулер қарастырылды. Ойын әдісі педагогикалық технологиялардың құрамдас бөлігі ретінде сипаттап, сараланған. Педагог жетекшілігімен ойыны, құрылымдалған ойын, еркін ойын түрлерін тиімді қолданылуы туралы баяндалған.

Кілт сөздер: ойын, ойын әдісі, догматикалық, репродуктивті, сыни ойлау.

В статье рассмотрен ряд специальных исследований по игровой деятельности дошкольников. Игровой метод охарактеризован и дифференцирован как составная часть педагогических технологий. Под руководством педагога рассказывается об игре, структурированной игре, эффективном использовании свободных игровых форм.

Ключевые слова: игра, метод игры, догматическое, репродуктивное, критическое мышление.

The article considers a number of special studies on the play activity of preschoolers. The game method is characterized and differentiated as an integral part of pedagogical technologies. Under the guidance of the teacher, it is taught about the game, structured game, and the effective use of free game forms.

Keywords: game, method of play, dogmatic, reproductive, critical thinking.

Ойын феноменалды адам құбылысы ретінде психология және философия сияқты білім салаларында ең егжей-тегжейлі қарастырылады. Педагогикада және оқыту әдістемесінде мектепке дейінгі балалар мен кіші мектеп оқушыларының ойындарына көп көңіл бөлінеді. Мектеп жасына дейінгі балалардың ойын іс-әрекеті бойынша бірқатар арнайы зерттеулерде көрнекті педагогтары (П. П. Блонский, Л. С. Выготский, С.Л.Рубинштейн, Д.Б.Эльконин және т.б.) жүзеге асырды. Білім беру үрдісіндегі ойын қызметінің аспектілері С. В. Арутюнян, О. С. Газман, В. М. Григорьев, О. А. Дьячкова, Ф.И.Фрадкина, Г.П.Щедровицкий және т. б. ғалымдар қарастырған. Педагогика ғылымында ойын әрекетінің оқу үрдісінде алатын орны туралы зерттеліп жүрген еңбектер аз емес. Себебі ойын - оқу, еңбек іс - әрекеттерімен бірге адамның өмір сүруінің маңызды бір түрі. "Ойын " ұғымына түсініктеме берсек - бұл адамның мінез - құлқын өзі басқарумен анықталатын қоғамдық тәжірибені қалыптастыруға арналған жағдаяттар негізіндегі іс - әрекеттің бір түрі [1].

Қазіргі уақытта білім беру процесінде жалпы әдістемелік әлеуетті кеңейтуге және оқытудың белсенді түрлеріне деген қажеттілік туындайды. Оқытудың осындай белсенді түрлеріне ойын технологиялары жатады.

Ойын технологиялары оқытудың бірегей түрлерінің бірі болып табылады, ол балалардың шығармашылық-іздеу деңгейіндегі жұмысын ғана емес, сонымен қатар пәнді оқыту бойынша күнделікті қадамдарды қызықты және қызықты етуге мүмкіндік береді. Ойынның шартты әлемінің қызықты болуы есте сақтау, қайталау, бекіту немесе ақпаратты меңгеру бойынша эмоционалды боялған монотонды іс-әрекетті оң етеді, ал ойын іс-әрекетінің эмоционалдығы баланың барлық психикалық процестері мен функцияларын белсендіреді. Ойынның екінші оң жағы-ол жаңа жағдайда білімді пайдалануға мүмкіндік береді, т. б. мектепке дейінгі кезеңдегі игеретін материалдары өзіндік тәжірибе арқылы өтеді, оқу процесіне әр алуандық пен қызығушылық танытады[2].

Ойын әдісі педагогикалық технологиялардың құрамдас бөлігі болып табылады. Г. К. Селевконың классификациясына сәйкес, педагогикалық технологиялар (басым) әдіс бойынша:

1. Ойын
2. Догматикалық, репродуктивті
3. Түсініктеме-иллюстрациялық
4. Дамытушылық оқыту
5. Проблемалық, іздеу
6. Бағдарламалық оқыту
7. Диалогтық
8. Шығармашылық
9. Өзін-өзі дамытып оқыту
10. Ақпараттық (компьютерлік) –деп қарастырған[3].

Ойын (ықтимал әлемді құру және олармен әрекет) — бұл интеллект көріністерінің бірі, оның ажырамас қасиеті. Бұл қасиет жасқа байланысты емес, тек "әлем үлгілерінің пайда болуы" ересектерге басқаша — өнер, философия деп аталады. Және интеллектуалды адам неғұрлым ойынға бейім болуы керек.

Л. С. Выготский өткен ғасырдың 20-шы жылдары балалар ойынының мазмұны мен динамикасының өзгеруіне назар аударды. Л.С.Выготскийдің "педагогикалық психология" кітабының тарауларының бірі ойынның педагогикалық мәнін зерттеуден тұрады. Ол «ойын кездейсоқ нәрсе емес, ол әр түрлі халықтардың мәдени өмірінің барлық кезеңдерінде пайда болады және адам табиғатының жойылмайтын және табиғат» - деп мінез-құлықтың жоғары түрлерін ұйымдастырады, мінез-құлықтың күрделі міндеттерін шешуге байланысты болады, ойнайтын шиеленістен, әр түрлі қабілеттер мен күштерді бірлесіп және құрамдастырудан талап ететіндігін түсіндіреді[2].

Ойын мектеп жасына дейінгі баланың күш-жігері әрқашан шектеледі және басқа ойыншылардың көптеген күш-жігерімен реттеледі. Кез келген ойын - оның міндетті шарты ретінде, өз мінез-құлқын басқалардың мінез-құлқымен үйлестіре білу, басқаларға белсенді қарым-қатынас жасау, шабуыл жасау және қорғау, зиян келтіру және көмектесу, барлық ойыншылардың жалпы жиынтығында өз жүрісінің нәтижесін алдын ала есептеу. Мұндай ойын баланың тірі, әлеуметтік, ұжымдық тәжірибесі бар, және бұл тұрғыда ол әлеуметтік дағдылар мен іскерлікті тәрбиелеудің таптырмас құралы болып табылады.

Ойынның ерекшелігі-барлық мінез-құлықты белгілі шартты ережелерге бағындыра отырып, ол ақылға қонымды және саналы мінез-құлыққа үйретеді. Ол бала үшін ойдың алғашқы мектебі. Басқаша айтқанда, ойын-ақылға қонымды және мақсатты, жоспарлы, әлеуметтік-үйлестірілген, белгілі тәртіп ережелеріне бағынышты мінез-құлық жүйесі немесе энергияны жоғалту. Бұл тек нәтижелерді қоспағанда, ойын белгілеріне толығымен сәйкес келетін ересек адамның еңбек әрекетінің толық ұқсастығын анықтайды.

Осылайша, ойын мен еңбек арасындағы барлық объективті айырмашылықта, тіпті оларды бір-біріне қарама-қарсы деп санауға мүмкіндік береді, олардың психологиялық

табиғаты мүлдем сәйкес келеді. Бұл ойын бала еңбегінің табиғи түрі, оған тән әрекет түрі, болашақ өмірге дайындау екенін көрсетеді. Бала әрқашан ойнайды, ол ойнайды, бірақ ойын үлкен мағынаға ие. Ол оның жасына және мүдделеріне дәл сәйкес келеді және қажетті дағдылар мен шеберлікті қалыптастыруға әкелетін элементтерді қамтиды.

Поляк зерттеушісі Стефан Шуман ойын-баланың өзіне тән және өзіндік белсенділік формасы, оның арқасында ол үйренеді және тәжірибе алады. С. Шуман ойын балаға ең жоғары эмоционалдық уайымдауға итермелейтін және оны ең терең жолмен белсендіретін фактіні көрсетті. С.Шуманға сәйкес, ойынды байқаушылықты, қиялды, ұғымдар мен дағдыларды қалыптастыруға бағытталған даму процесі ретінде қабылдауға болады[4].

Балалар ойыны-ересектердің іс-әрекеттері мен олардың арасындағы қарым-қатынасты жаңғыртудан тұратын және пәндік және әлеуметтік-мәдени шындықты бағдарлауға және тануға бағытталған, балалардың дене, ақыл-ой және адамгершілік тәрбиесінің бір құралы. Ойын-бұл даму тәжірибесі. Бала ойнайды, себебі дамиды. Осы жайында көрнекті кеңес педагогы А.С. Макаренко өсіп келе жатқан тұлғаны тәрбиелеу мен қалыптастырудағы ойынның маңызы зор екенін атап өтті. Ойын мәдениет қызметі ретінде еңбекпен және оқытумен қатар адам қызметінің негізгі түрлерінің бірі болып табылады[1].

Ойынның даму үшін маңыздылығын аша отырып, Гросс теориясы тарихқа қарсы. Өз кезегінде Г. Спенсер ойынның қайнар көзін шамадан тыс күштерден көреді: өмірде, жұмыста жұмсалмаған артық күштер ойыннан шығудың жолын табады. Бірақ жұмсалмаған күштер қорының болуы олардың жұмсалу бағытын, басқа іс-шараларға емес, Ойынға неге құйылғанын түсіндіре алмайды; сонымен қатар, шаршаған адам ойынға демалыс ретінде ауысады.

Ойынды жинақталған күштерді жұмсау немесе іске асыру ретінде түсіндіру формалистік болып табылады, өйткені ол ойынның динамикалық жағын оның мазмұнынан бөлек алады. Сондықтан осы теория ойындарды түсіндіре алмайды.

К. Бюлер ойынның негізгі мотиві - ләззат алу деп санайды. Теорияда ойынның кейбір ерекшеліктері дұрыс атап өтілген: онда іс - әрекеттің практикалық нәтижесі тақырыпқа әсер ету мағынасында емес, іс-әрекеттің өзі маңызды; ойын міндет емес, Рахат.

Мұндай теорияның жалпы қанағаттанарлықсыз екендігі күмән тудырмайды. Ойын теориясы ләззат тудыратын іс-әрекет ретінде гедоникалық белсенділік теориясының жеке көрінісі болып табылады, яғни адамның іс-әрекеті ләззат немесе ләззат қағидасымен реттеледі деп санайтын теория және сол сияқты жалпы кемшіліктен зардап шегеді. Адамның іс-әрекетінің мотивтері өзі сияқты әр түрлі; осы немесе басқа эмоционалды бояу-бұл шынайы нақты мотивацияның көрінісі мен туынды жағы. Бұл гедоникалық теория іс-әрекеттің нақты мазмұнын елемейді, онда оның шынайы мотиві қандай да бір эмоционалды-аффективті бояуда көрініс табады[5].

Бұл мақалада ойынды білім беру құралы ретінде, ойын әдісін қарастырамыз. Ойынның ғылыми жіктелуі мен оның қандай да бір толық түсінігімен анықталуы бірнеше рет пайда болды, бірақ қазіргі кезде ғылыми ойын мен адам мәдениеті арасындағы байланыстар ғана анықталды, бала мен ересек адамның жеке басын дамытуға арналған ойын мәні анықталды, эмпирикалық жолмен ойынның биологиялық табиғаты анықталды және оның психологиялық және әлеуметтік факторлармен шарттылығы анықталды. Сол себептен мектеп жасына дейінгі балалардың негізгі іс-әрекеті болып табылады.

Жоғарыда ғалымдардың, педагогтардың еңбектеріне тоқтала келе, сонымен қатар педагогикалық шеберлік орталығы филиалында, жаңартылған оқу – бағдарлама бойынша алған білімді өз тәжірибемде қолдана отырып, үш ойын түрлерін қарастырдым. Мектепке дейінгі мекемеде, яғни балабақшада жаңартылған бағдарлама бойынша 4К моделін өз оқу – іс әрекетімде тиімді қолдандым. Өйткені бағдарламаның уақытты ұтымды пайдаланғандығы ұнады.

Осы іс тәжірибемде «Шығармашылық саласы» сурет сабағында, «Алтын күз» атты тақырыбында жақсы нәтижеге жеттім. Ширату кезеңінде баланың әрекеті өте ширақ, өз еріктерімен, қызығушылығы өте басым, әр кезде бала үні естілді. Сыни ойлау кезінде миға

шабуыл, баланың қарым – қатынас өз ой-пікірлерін бөлісуде баланың еркіндігі байқалтты. Әр сабақта педагог жетекшілігімен мысалы: «Қандай жеміс екенін ажырат» ойынын ойнауда балалардың зейіні, іздемпаздығы, өз идеяларын іске асырды, эмоция арқылы білдірді, жарқын сөйлеуде балалардың үні естілді.

Сонымен қатар 4К моделі бойынша командаға бөлуде әлсіз тұстары болған жоқ. Балаларды үш топқа бөлдім, сары, көк, жасыл дөңгелекшелермен бөлінді. Бірінші топ сары түсті алды, екінші топ көк түсті, ал үшінші топ жасыл түсті алды.

- Сары түсті топ - қырық қабат жапырағын қоңыр түсті бояуға батырып, қағаз бетіне беттестіріп, күзгі ағаштың бейнесін бейнеледі.

- Көк түсті топ- сұқ саусақты қоңыр түсті бояуға малып, күзгі ағаш бейнесін салды.

- Жасыл түсті топ - түрлі бейнеленген сурет карточкалары арасынан күз мезгіліне байланысты суреттерді (жаңбырдың жауғанын, желдің соғуы, жапырақтың сарғайып түскені және т.б.) ұяшықтарға қондырды.

Құрылымдалған ойын «*Кім көп жапырақ жинайды?*» педагогтың берген бағыты бойынша ойнауда өзара қарым – қатынасқа түсті, қимыл – қозғалысы артты, басқалардың пікірін тыңдауда, көзқарасын салыстыруда бала үні естілді. Сонымен қатар еркін ойын «*Домино*» кезінде зейіні, қызығушылықтары артып, көкөніс түрлерін ажырата білді.

Балалардың ойын жинақтауда, ішкі – сыртқы шеңбер арқылы ашық сұрақтар және жабық сұрақтарға жауап бере отырып, эмоция арқылы бала үні естілді. Өз іс – тәжірибемде үш ойын түрлерімен жақсы нәтижеге жеттім. Педагог жетекшілігімен ойын, еркін ойын, құрылымдалған ойын түрлері балалардың қызығушылығын, іздемпаздығын, дербестігі, бала үні әр уақытта естіліп, коммуникативтік дағдылар идеяларын жүзеге асыруға көмектесті. Балалар бір – біріне жақын болуы, сөздік қоры, бала үні әр кезде естіліп өздерін еркін ұстауға, ойын ашық айтуға, қызығушылықтары артты. Басқада оқу-іс әрекетінде осы үш ойын түрлерін қолдандым. Педагог жетекшілігімен ойын түрлері: «*Алмаға тән пішіндерді ажырат*», «*Не қайда тұр?*», М.Монтессори әдісі бойынша «*Ұсақ заттан ірі затты бөліп алу*», «*Не артық?*» сол сияқты, **құрылымдалған ойында:** «*Затты тауып ал*», «*Алманы тез жинайық*»; **еркін ойында:** «*Домино*», «*Мозайкалар*», «*Құрастырмалы құрылыс материалдарымен*» ойнауда балалардың сыни ойлауы, өз ойын тез жинақтап, ойларын педагогқа еркін жеткізе білді және коммуникативтік дағдылары, креативтік дағдылары, топтық жұмыстарда бала үні естіліп, балалардың іздемпаздығы, қызығушылықтары көрінді[6].

Оқу – қызметінде, **педагог жетекшілігімен ойыны, құрылымдалған ойын, еркін ойын** түрлерін тиімді қолдануымда 4К моделін енгіздім. Ойын түрлерін оқу – қызметінде пайдалануымда балалардың білім деңгейі дамып жетілуіне, іздемпаздылығы, қимыл – қозғалысының ширақтығы, сонымен қатар коммуникативтік, бала үні әр кезде естілуі педагог үшін өте ұтымды болды. Ал, балалар үшін бұл үш ойынның тиімділігі: бала үні әр кезде естіліп, жеңіл танысады және құрдастарымен, ересектермен диалогқа түсуі, ашық болуға, ынтымақтастыққа, көзқарастықтарын салыстыруға және де өз шешімін құрастыруға, көшбасшы болуы және т.б. дағдыларының қалыптасуына ықпал етеді. Келешекте бүлдіршіндерді тәрбиелеуде ойындардың ішінен осы үш ойын түрлерін тиімді пайдалануда, ойын құрал жабдықтарын толығымен жинақтап, оқу үрдісіне 4К моделін енгізгенімізді тиімді деп санаймыз.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Абрамова Г. С. Практикум по возрастной психологии. М., 1998.
2. Белкин А. С. Основы возрастной педагогики. Екатеринбург, 1992.
3. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. — М., 1995.
4. Қаженбаева А.Е. Бала танымын ойынмен дамыту //Отбасы және балабақша, 2002, №1.-Б. 9-10.
5. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Учебник для студ. Вузов. – 5-е изд., стереотип. – М.: Издательский центр «Академия», 2000.

6. Қоянбекова.С. Ойын мақсатын талдау және оның мәні // Қазақстан мектебі, 2002, №1-2.-Б. 45-49

УДК 378:147

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS

S.B.Begimbekova, master student

Scientific adviser: **A.Zh.Sapargaliyeva**, PhD

Zhetysu University named after I.Zhansugurov, Taldykorgan

E-mail: *begimbekovas@mail.ru*

The article reveals the conditions for improving the communicative competence, implemented through the organization of activities that allow to meet the variety of needs for self-expression and individual interests in certain types of creativity among students of the pedagogical direction. The process of developing future teachers' communicative competence in the framework of this study is considered as a purposeful influence on the student's personality.

Keywords: *communicative competence, pedagogical conditions, self-realization, future teacher*

В статье раскрываются условия для совершенствования коммуникативной компетенции, реализуемые через организацию деятельности которые позволяют удовлетворить многообразие потребностей в самовыражении и индивидуальные интересы к определенным видам творчества у студентов педагогического направления. Процесс развития у будущих учителей коммуникативной компетенции в рамках данного исследования рассматривается как целенаправленное влияние на личность студента.

Ключевые слова: *коммуникативная компетенция, педагогические условия, самореализация, будущий педагог*

Мақалада педагогикалық бағыттағы студенттерде өзін-өзі көрсету қажеттіліктерінің алуан түрлілігін және шығармашылықтың белгілі бір түрлеріне жеке қызығушылықтарын қанағаттандыруға мүмкіндік беретін қызметті ұйымдастыру арқылы жүзеге асырылатын коммуникативтік құзыреттілікті жетілдіру шарттары ашылады. Осы зерттеу аясында болашақ мұғалімдердің коммуникативтік құзыреттілігін дамыту процесі студенттің жеке басына мақсатты әсер ету ретінде қарастырылады.

Түйін сөздер: *коммуникативтік құзыреттілік, педагогикалық шарттар, өзін-өзі тану, болашақ педагог*

Introduction. Understanding the essence and structure of communicative competence makes it possible to understand what conditions are necessary for the process of its effective development in future teachers. It is also assumed that students in the learning process will further process the information received, passing through themselves. At this stage, the processes of personal activity are activated, meaning continuous work on oneself and self-development. In accordance with this position, the student is perceived not only as a subject of educational and professional activity, but also as a subject of constant active self-development. The teaching profession differs from many in its constantly evolving component, which is not present in all professions. Students of the psychological and pedagogical direction of training should be aware of the need for constant self-improvement and self-development in the future profession, without which it is impossible to achieve the desired results of professional activity.

The main factor that determines the degree of intensity of the process of self-change of the individual is the pedagogical process, which is a process of specially organized influence on the student, as well as how much he understands and accepts the importance of this influence for his own process of self-development. The problems of students' awareness of their active position in the process of mastering knowledge are quite relevant, since the processes of humanization speak of the need for such a life position of students. The choice of a psychological and pedagogical direction as a future professional activity implies active interaction of a representative of this specialty in the context of professional actions (with students, with parents, with colleagues, with the management staff of an educational organization). Naturally, there is a need to form communication skills within the framework of mastering this profession. The level of formation of communicative competencies can affect the quality of the professional skills performed.

Main body. To solve the problem of developing students' communicative competence, the teacher must perceive the student's personality as an active subject capable of self-development. The activity of the students' position in this process is a necessary condition for the success of the formation of communicative competence, due to the importance of this competence in future professional activity. The modern educational process in higher education institutions is based on open and close interaction between the teacher and the student, as well as on providing sufficient independence in the educational process, which is due to the presence of humanistic ideas and their development in the modern system of higher education.

The researcher L. N. Kulikova, considering the problems of personal self-development, gives the following definition to the concept under study: "the natural-socio-psychological process of change, the ability of a subjective, personal attitude to becoming a full-fledged representative of the genus" man "through the actual realized and planned, independently organized activities of intellectual, spiritual, moral and physical self-enrichment, increased openness to external influences and selectivity of their "assignment" purposeful self-creation" [1]. Within the framework of this study, pedagogical conditions are understood as a system of necessary interacting and complementary measures in the educational process of a higher educational institution, observing which it is possible to achieve the set educational goals.

In this paper, we follow the recommendations of N. M. Yakovleva, who considers that the correctness of the definition of pedagogical conditions depends on: "- the clarity of the definition of the final goal or result to be achieved;

- understanding that the improvement of the educational process is achieved not at the expense of one condition, but their interrelated complex;
- at certain stages, pedagogical conditions can act as a result achieved in the process of their implementation" [2].

The age and psychological characteristics of students are the factors that the teacher needs to rely on in the process of managing the formation of communicative competence. The scientific literature provides examples of the significance of the process of an individual's entry into the field of professional activity at the initial stage. This period is characterized by the fact that questions about the meaning of life are becoming most relevant, including for personal self-determination. In the first years of training, students need to understand the meaning of the social role of the future profession, get acquainted with the educational and organizational space of the higher educational institution, its leading concepts, forms and methods of organization. In the process of implementing these tasks, it is at the initial stage of training that the student forms a subjective readiness for educational and professional activities, as well as lays the foundation for motivation for future work in educational institutions. The degree of motivation of future teachers for the chosen field of professional activity significantly affects the actual choice of profession, after receiving a document on higher education. The teaching staff of the higher educational institution and their personal interest in the development of motivation for the future profession play an important role in this issue.

In the course of a number of studies, scientists have found that this period is accompanied by an active formation of professional and general cultural competencies, according to A.V. Mudrik,

and is characterized by the fact that at this stage there is a formation of professional, general cultural interests, as well as the need for activity and communication [3]. The educational process of a higher educational institution can not be limited only to educational activities, it is a complex of extracurricular activities that play an important role in solving the tasks of the educational unit. By introducing students to the social life of the university, to its traditions, the administration, the teaching staff, the educational part solve the issues of the formation of general competencies.

N. A. Labunskaya, studying the processes that take place during the organizational period of students of higher educational institutions, came to the conclusion that this period of time is characterized by the fact that students experience an acute need for activity and communication [4]. Indeed, during the entire adaptation period, the student must not only get acquainted with the requirements of a particular university, but also build relationships with the members of the new team (student group), as well as get acquainted with the teaching staff of the higher educational institution. In this situation, there is a process of building personal contacts with teachers, with peers, on the basis of which the system of professional skills of a communicative nature will be built.

T. B. Grebenyuk in research presents a fairly detailed description of the future teacher. This author points out: "it is in the conditions of educational and professional activity that the student-future teacher should have such neoplasms of the psyche and personality that are specific to pedagogical activity" [5]. The significance of the communicative component in the complex of existing professional competencies is widely covered in the research of this author. Noting professional and pedagogical activity as a professional activity with a high level of social responsibility, T. B. Grebenyuk considers the necessary components that should be represented in the complex of professional skills of a teacher. T. B. Grebenyuk considers the following professionally significant components of mental spheres:

- intellectual component, which includes: pedagogical thinking (ability to analyze pedagogical facts, phenomena, processes, systems; ability to show creativity, flexibility, critical thinking in various pedagogical situations, as well as mobility and creativity);
- pedagogical erudition (the ability to operate with theoretical knowledge in situations of pedagogical interaction);
- pedagogical intuition (the ability to predict and prevent the risks of conflict situations in the process of communicating with students and their parents);
- pedagogical improvisation (the ability to creatively approach unforeseen situations and inappropriate actions of students);
- pedagogical vigilance (the ability to notice and evaluate the actions of students that characterize their personal qualities);
- pedagogical foresight (the ability to effectively plan the pedagogical process);
- pedagogical observation (the ability to adequately assess the actions and characters of students);
- pedagogical imagination (the ability to effectively use the entire range of pedagogical methods and techniques in the educational process, including non-standard approaches and personal professional inventions);
- creativity in the process of pedagogical activity [5].

Thus, **summarizing** research on the problems of development of communicative competence of students of psychological and pedagogical areas of training it is possible to conclude on the need to use the following pedagogical conditions:

- the subjects of the educational process understand the communicative competence as the willingness of the teacher to interact with students within the framework of humanistically oriented educational process; as a complex structural formation that includes a number of components of the motivational, ethical, substantive, operational and activity;
- the organization of the educational process in a higher educational institution should represent a dialogical interaction between teachers and students, which contributes to the development of value-based pedagogical attitudes;
- subject to the organization of a purposeful process of forming students ' communicative competence using a specially developed set of classes.

REFERENCES :

1. Kulikova L. N. Problems of self-development of the individual. M.: Prosveshchenie, 1997. 313p.
2. Yakovleva N. M. Theory and practice of preparing the future teacher for the creative solution of educational tasks: Diss. ...Doctor of Pedagogical Sciences. Chelyabinsk, 1992.403 p.
3. Mudrik A.V. Social pedagogy: A textbook for students of pedagogical universities M.: Publishing center "Academy", 2003. 200p.
4. Labunskaya N. A. Pedagogical research of the modern student. St. Petersburg., 1999. 112p
5. Grebenyuk T. B. Formation of the future teacher's personality in the process of professional training: Diss. ...Doctor of Pedagogical Sciences / Yaroslavl, 2000. 455p

ӘОЖ 11.74

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІНІҢ ҚАЛЫПТАСУДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Баженова Э.Д., PhD доктор, Байденов Ж.М.

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: zhan_16.95@mail.ru

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушылардың әлеуметтік құзыреттілігін қалыптастыру моделі магистрлік диссертация шеңберінде оқушылардың педагогикалық және психологиялық ерекшеліктері жайында зерттелген ғалымдардың зерттеулері және талдау нәтижесінен біз талдауымыз ұсынылған.

Тірек сөздер: *құзыреттілік, танымдық, әлеуметтік құзыреттілік*

В данной статье представлена модель формирования социальной компетентности учащихся начальных классов в рамках магистерской диссертации на основе результатов исследований и анализа изученных ученых о педагогических и психологических особенностях учащихся.

Ключевые слова *компетентность, познавательная, социальная компетентность*

This article presents a model of the formation of social competence of primary school students in the framework of a master's thesis based on the results of research and analysis of the studied scientists about the pedagogical and psychological characteristics of students.

Key words: *competence, cognitive, social competence*

Білім беру –бұл қоғам мүшелерінің адамгершілік, интеллектуалдық, мәдени дамуының жоғары деңгейін және кәсіби білімділігін қамтамасыз етуге бағытталған тәрбие беру мен оқытудың үздіксіз үдерісі. Бүгінгі таңда мектеп бәсеге қабілетті, ұлттық мәдениетті, әртүрлі бағыттағы білімді меңгеруге дайын, ақпараттық кеңестікті икемді әрі тез қабылдайтын, әлеуметтік құзыреттілігі қалыптастыру мақсатын көздейді.

Бастауыш оқу үдерісінде оқушылардың әлеуметтік құзыреттілік қалыптастыру арқылы жаңа өмірлік қоғамға дайын бола алады. Ал оның нәтижесі оқушылардың бастауыстағы барлық пәндер бойынша ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды кең арнада тани білуіне зор мүмкіндік ашылады. Бастауыш мектеп сатысы әр оқушының өзіне тән қабілеттері мен табиғат талаптын ашуымен оны шығармашылыққа, белсенді оқу танымдық іс-әрекетке ұмтылдыруымен ерекшеленеді. Бұл үдеріс жоспарлы және жүйелі жүргізілсе, біртіндеп оқушылардың қоғамдық өмірге бейімделе алады.

Тұлғалық ерекшеліктерді талқылып, енді біз құндылықтарға ойысамыз. Құндылықтар көп жағдайда мінез-құлық үрдістеріне карағанда наным жүйелерін

сипаттауымен өзгешеленеді. Кейбір нанымдар немесе құндылықтар адам тұлғасының көрсеткіші болғанымен, біз әрдайым құндылықтарымызға сай әрекет ете бермейміз. Өлім жазасы дұрыс па, әлде бұрыс па? Билікке ұмтылу жақсы ма, жаман ба? Бұл сұрақтардың жауаптары құндылықтарға байланысты беріледі. {1}

Құндылықтар «жеке не қоғамдық тұрғыдан алғанда мінез-құлықтың белгілі бір түрі немесе тіршіліктің түпнегізі қоғамға қайшы мінез-құлық пен тіршіліктің түпнегізінде қарағанда дұрысырақ» деген негізгі наным білдіреді. Құндылықтардың баға беру қасиеті бар, себебі, олар жеке адамның не дұрыс, жақсы немесе ұнамды екені туралы ойларын қамтиды. Олардың мазмұндық және қарқындылық қасиеттері бар. Мазмұндылық қасиет мінез-құлық тәртібін немесе тіршіліктің ақтық ахуалын маңызды дейді. Ал қарқыны оның қаншалықты маңызды екенін анықтайды. Біздің бәрімізде маңыздылық дәрежесіне әрқилы бостандық, ләззат, өзін-өзі құрметтеу, адалдық, байсұну және теңдік сияқты құндылықтар тізбегі (иерархиясы) бар. Құндылықтар салыстырмалы түрде тұрақты және берік келеді.

Құндылықтар біздің бір нәрсеге қатынасымыз бен мотивациямызды түсінуге негіз болады және қабылдауымызға ықпал етеді.

Қазіргі кезде жобаланып жатқан білім беру бастауыш сынып оқушысының жеке тұлғалық қасиеттерін, қызығушылықтарын арттырып, алған білімін өмірде қолдану біліктілігін қалыптастыруды көздейді, сондықтан білім мазмұнын меңгерудің іс-әрекеттік тұрғыдан келуі негізгі білім беру әдістерінің бірі ретінде анықталады. В.В. Давыдовтың ойынша, оқыту үдерісіндегі жан-жақты дамудың ең тиімді жолы – заттық әрекеттің тиісті нысандарын жасау және пайдалану, жай ғана білімдерді меңгертумен шектелмей, әрекет ұстанымын оқытуға жүйелі түрде енгізу. Автор оқу барысында оқушы нақты бір білімді меңгеріп қана қоймай, меңгерілген мазмұнға қатысты әрекеттер тәсілдерін үйренуі тиіс екенін айрықша атап көрсетеді. Осыған байланысты А.М. Новиковтың пікірі көкейкесті болып табылады: «... оқушылардың жеке тұлғасының жан-жақты дамуын, олардың зияткерлік дамуы мен денесінің жетілуі, шығармашылық қабілеттерінің дамуы ғана деп түсіну жеткіліксіз. Бұл сайып келгенде, адамның белсенді өмір ұстанымын, іскерлігін, «әрекеттілігін» қалыптастыратындай болуы тиіс» Себебі, оқушының өмірге қажетті түйінді құзыреттілігінің бәрі іс-әрекет арқылы дамиды.

Соңғы жылдары педагогикалық әдебиеттерде іс-әрекет тұғыры жиі қолданылады. Оқуға іс-әрекет тұғырымен келу мынандай ережелерді талап етеді: оқу мазмұнын тек ақпараттық жинау емес, өзінің белсенді әрекеті арқылы меңгеру.

Бастауыш білім беру деңгейінде оқу іс-әрекеті оқу дағдыларын жетілдіруге, қарым-қатынастың, қоршаған ортаны танудың, жеке тұлғаның өзіндік қызығушылықтарын, қажеттіліктерін және қабілеттерін дамытудың құралы ретінде қарастырылады. Назар аударма кететін жайт, мұндай анықтамада «оқу іс-әрекеті» іс-әрекеттің жетекші түріне қарағанда кеңірек түсіндіріледі, себебі жас кезеңдеріне, соның ішінде бастауыш сынып кезеңінен бастап қалыптасады. Бұл мағынадағы оқу іс-әрекеті – іс-әрекет субъектісінің оқу іс-әрекетінің жалпыланған тәсілдерін игеруі және оқытушы тарапынан әдейі қойылған оқу міндетін орындау үдерісіндегі, өзіндік бақылау мен өзіндік бағалауға ауысатын сыртқы бақылау мен бағалау негізіндегі өзіндік дамуы ретінде анықталады.

Д.Б. Эльконин бойынша, «оқыту іс-әрекеті – бұл өз мазмұны жағынан ғылыми түсініктер саласындағы әрекеттің жалпыланған тәсілдерін игеру болатын іс-әрекет, мұндай іс-әрекет сәйкес түрткілермен сипатталуы керек. Осындай түрткілер ретінде әрекеттердің жалпыланған тәсілдері бола алады немесе, басқаша айтқанда, өзіндік өсу, өзіндік шыңдалу түрткілері. Егер де оқушыларда осындай мотивтерді қалыптастыра алған жағдайда, онда жаңа мазмұнға тола отырып, іс-әрекеттің жалпы түрткілері, яғни мектеп оқушысының қоғамдық мәнді және қоғамдық бағалы іс-әрекетті жүзеге асыру позициясымен байланысты түрткілері қуатталады». Олай болса, оқу іс-әрекеті – бір мәнді ұғым емес. Бұл ұғымның психология мен педагогикадағы түсіндірмесін негізгі үшке бөліп қарастыруға болады. Кейде оқу іс-әрекетін үйрену, оқу, оқытудың синонимі ретінде

карастырылады. Мектептің алғашқы сатысының міндеті – бала интеллектісін себеп-салдарлы байланыстарды түсіну деңгейіне дейін дамыту. Бастауыш сынып оқушысы өз дамуының алғашқы кезеңдерінде оқу материалдарын заттарды қабылдауға және олармен қимыл-қозғалыстарды орындауға сүйене отырып меңгереді. Бұдан әрі осы жас кезеңнің соңында заттармен әрекеттестік пен оларды қабылдауға сүйену қажеттілігі төмендеп, оқушы күрделі ұғымдарды үйренуге көшкен жағдайда ғана керек болады. Бастауыш мектепте оқушылардың нақты және абстрактылы ойлаулары дамудың бастапқы сатысында болады, ал оқыту оларға екі бағытта да мәнді түрде алға жылжуға мүмкіндік береді. {2} Бастауыш сынып оқушыларының есте сақтауының ерекшелігіне байланысты қоршаған ортадан алған әсеріне қарай, оқу іс-әрекетінде еріксіз еске ие болады. Ойлау – таным теориясының негізгі философиялық категориясы. Дүниені танудың екі жолы бар. Оның бірі – затты дерексіздендіру арқылы немесе абстрактылы ұғым арқылы ойлау болса, екіншісі – ұқсату, елестету, сезім арқылы ойлау. Дамыта оқыту бұл екеуін бірлікте қарай отырып, оқушылардың теориялық білімі мен ойлау қабілеттерін арттыру арқылы дүниені танудың ғылыми-теориялық және логикалық әдістерімен қаруландыруды көздейді.

Психологтар зейінді белгілі деңгейдегі жұмысты орындауға сананың саралау бағытылығы деп түсіндіреді. Оқыту нәтижесінде қабылдау, есте сақтау, ойлау, сөйлеуі өзгерістерге ұшырайды. Л.Выготский, Н.Талызина, В.В.Давыдов, т.б. зерттеулерінде: «Барлық мектеп жасындағы оқушыларға тән оқу іс-әрекеті олардың көрсетілген мазмұнды игеруімен байланысты», – дейді.

Оқу іс-әрекетінің танымдық үдерісінде әлеуметтік құзыреттілік арнайы тіл танымдық білімдерді игерумен байланысты сөйлеу стилі мен типі, мәтін мен оның құрылымы, тілдік құралдар мен сөйлеу мәнерлілігін орынды қолдана білу, онымен қоймай құзыреттіліктің осы түрі қарым-қатынас жағдаятына еркін бағдарлану мен сөйлеудің бара-бар тілдік формасын таңдай алу мүмкіндігінің бар екендігін көрсетеді. Ана тілі мен әдебиеттік оқу сабақтарында қолданылатын түрлі ойлау операциялары (анализ, синтез, салыстыру, жинақтау, жіктеу, т.б.) әр тілдік бірліктің «тектік, түрлік ұғымдар түріндегі сипатын дұрыс тануға әкеледі» (К.Аханов), екінші жағынан, кез келген мәселені шешуде тірек ұғымдарды анықтауда негізгі және қосалқы мәселелерді дұрыс ажырата білу білігін қалыптастырады. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларының психологиялық үдерістерінің дұрыс бағытта дамуы олардың әлеуметтік құзыреттілігін қалыптастыруға негіз болады деп тұжырымдаймыз. Бастауыш сынып оқушыларының коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруда олардың психологиялық ерекшелігін ескеру басты міндеттердің бірі болып табылады (Кесте 1).

Кесте 1

Бастауыш сынып оқушыларының психологиялық ерекшеліктері

Психикалық үдеріс	Қызметтік ерекшеліктер	Эмоционалды сала
Қабылдау	-барлық ашық нәрселерді қабылдағыштық; - тез үйреніп кету үйлесімімен барлық жаңа әсерлерді қабылдауға дайындық	Барлық психикалық үдерістер эмоциямен боялған; бастауыш сынып оқушылары өздерінің жетістіктері мен сәтсіздіктеріне қызғанышпен қарайды; егер жетістікке жетсем деген қажеттілігі жүзеге аспаса, онда олардың сабаққа деген қызығушылығы жоғалады, өз күштеріне деген сенімі төмендеп, мұғалімі және құрдастарымен қарым-қатынаста психологиялық кедергі пайда болады
Зейіні	-еріксіз назар аударуға (назарға) ие болу; -зейін қою және назарын басқаға аудару білігінің дамымауы	
Есте сақтау	-еріксіз еске ие болу; - естің механикалық, көрнекі-бейнелік, қозғалыстық, эмоционалдық түрлерінің дамуы	
Ойлау	- нақтылық, көрнекі бейнені тірек ету	
Ерік	-түрткілердің (мотив) бірге бағыныштылығы; - ортақ әрекетке қосыла алу қабілеті	
Қиялдау	-орнын басып отырған заттарға ұқсамаса да, солардан тірек іздеу; - шығармашылық қиялын дамыту	
Сөйлеу	- сөздік қоры кеңейеді; - байланыстырып сөйлеуге үйренеді	

Сондықтан бастауыш мектептегі оқу іс-әрекеті – бала психикасын дамыту білім мазмұны мен оны меңгеру тәсіліне тәуелді. Бастауыш сынып оқушыларының оқу іс-әрекеті мазмұнына ғылыми ұғымдар мен ғылыми заңдар енеді, оларды түсіну және практикалық міндеттерді шешуге бағытталған ойлаудың жалпы амал-тәсілдерін меңгеруін білдіреді. Осыған орай, балалардың ғылыми білімді және дағдыларды меңгеруі олардың оқу іс-әрекетінің негізгі мақсаты мен нәтижесі болып табылады. Оқу материалдарының мазмұны білім стандарты, оқу жоспары мен оқу бағдарламалары арқылы анықталады. {3}

Білім стандарты туралы Ш.К.Беркімбаева: «..білім стандарттары көптеген елдердің білім беру жүйесіндегі негізгі құжат», – дей отырып, онда білім мазмұны толық әрі нақты берілетінін атайды ..

Жас ұрпақты қоғамдық маңызды істерді сапалы игеретін бұған дейінгі адамзат жасаған игіліктерді жалғастыра алатын жан-жақты дамыған тұлға ретінде қалыптастырудың негізі мектеп жасында қаланатыны белгілі. Білім беру мазмұнын жаңарту, оқыту әдістерін жетілдіру, оқушылар мен мұғалімдердің өзара қарым-қатынасын жоғары деңгейде ұйымдастыру секілді міндеттердің қай-қайсысы да әрекетсіз іске аспайды. Оқу іс-әрекеті мұғалімнің басшылығы арқылы оқушының сана-сезімін дамытуға бағытталады. Оқушының жеке тұлға ретінде қалыптасуы, бір жағынан оқу үдерісіндегі оқушының белсенділігінің, өздік ізденіс жасай білуінің, қызығушылығының т.б. өзгеруіне байланысты болса, екінші жағынан айналасындағы адамдармен қарым-қатынасына байланысты болады. Сондықтан мұғалім оқушы бойындағы өзгерісті назардан тыс қалдырмай нақтылы жағдаяттарда оқушы белсенділігін, өз бетінше жұмыс істей білу қабілетін, танымдық қызығушылығын, шығармашылық қабілетін дамытуға қажетті жағдай туғызып отыруы қажет. Мұндай жағдайда білім мазмұны да, оны ұйымдастыру да іс-әрекет теориясы заңдылықтары негізінде құрылады. Білім беруді іс-әрекет тұғырымен ұйымдастыру оқушының бойында өмір сүруге қажетті құзыреттіліктерді қалыптастыруға мүмкіндік береді. Өйткені бүгінгі күні оқушының күнделікті өмірде кездесіп отырған түрлі жағдаяттарда икемсіздігі байқалып жатады.

Психолог Л.А.Венгердің пікірінше, мотив белгілі қажеттілікті қанағаттандыруға байланысты түрткі салу дейді . Авторлардың мотивке берген анықтамасынан кез келген іс-әрекет тиімді және сапалы нәтиже береді, егер жеке тұлғаның күшті, анық, терең түрткісі болса, онда балада белсенді оқуға деген тілегі болып, қиыншылықты жеңе біледі. Бастауыш сынып оқушысы оқу нәтижесін түсінеді, олардың шыдамдылығы, оқуға деген ықылас-ынтасы мен ерік-жігері, оқу іс-әрекетінің мақсаты мен мотивіне сай өзгеріп, түрлі сипатта болады деп тұжырымдаймыз. Кез келген іс-әрекеттің пайда болу себептері бар. Себеп – әрекетке итермелеуші күш, итермелеуші белсенділік. Адамды әрекетке итермелей отырып, мотив адамды белгілі іс-әрекетке бағыттайды, мақсат, міндеттерін анықтайды. С.М.Жақыпов ғылыми іс-әрекеттің қозғаушы себептерін, адамдардың қажеттіліктері, қызығушылықтары, бейімділіктеріне және сезімдеріне байланысты қарастырады. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларының коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруда оқу іс-әрекетіндегі себептермен сабақтасады.

5–10 жастағы балалардың сөйлеу тәжірибесі мен тіл туралы білімі, әлеуметтік болмыс туралы білімнің негізгі буыны болып табылады. Осы білім, оның жүйелі сипаты балалардың оқуға деген көзқарасын, оның мотивін, баланың іс-әрекетінің өзін және оқудың күтілетін нәтижесі – коммуникативтік құзыреттілігін реттейді. Яғни тіл, әдебиет, қоршаған ортадан алған білімдері мен білігінің жиынтығы тұйық қалпында қалмай оқушының өмірдегі қажетіне қызмет етуде қолданылуы мүмкін болғанда ғана ол құзыреттілікке айналады. {5}

Қоғамдық болмыстың дамуында іс-әрекетте белгілі бір мақсат қалыптасады, оны іс жүзіне асыру үшін оның жолдары мен амалдары танылып білінеді, одан кейін ол жүзеге асырылып, нәтижесі ажыратылады. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларының оқу іс-әрекетінің *мақсаты*: оқушылардың оқу материалын дұрыс түсініп, жылдамдықпен мәнерлеп оқу; шығарманың түпкі мазмұн-мәнін түсіну, эмоциялық қабылдай алуы, жағдаятқа түсе білуі, кейіпкердің көңіл күйіне ортақтаса алуы, өзінің ойын сөйлеу тілімен

жеткізе алуы, жазбаша түрде ойын түсіруі. Оқу мақсатының туындап, одан әрі дамуының негізгі шарты – баланың түсінігіне, білім мазмұнының ұғынымды болуы (неге, нәтижесі қандай), болатын нәтижені сурет, үлгі түрінде көрнекі елестетуі, нәтижеге жету уақытының жақын болуына ықпал етеді.

Психологтардың пікірінше, оқушының оқу іс-әрекетінің субъектісі болып қалыптасуы олардың өзіндік бақылау мен өзіндік бағалауды меңгеру дәрежесімен анықталады. Бақылау мен бағалау әрекеттің барлық түрінде сол әрекетті бақылау мен бағалаудың нәтижесін білдіреді. Оқу іс-әрекетінің ерекшелігіне талдау жасау, бақылау пәні оқушының өзінде болатын өзгерісті және оларды жинақтау жолын нақтылауға мүмкіндік береді. Оқу іс-әрекетін бақылау оқу тапсырмаларындағы мәтіндік тапсырмаларды шешудегі оқушының оқу тапсырмаларын шешу біліктілігін меңгеру сапасы болып табылады. Оқу іс-әрекетін қалыптастыру дегеніміз оқушылардың мұғалімнің басқаруынсыз мақсатқа бағытталған оқу мазмұнын және өзіндік оқу іс-әрекет тәсілдерін меңгеруге толығымен көшуін білдіреді. Оқу іс-әрекетін қалыптастыру оқушылардың оқу әрекетінің біртұтас актілері – оқу мақсатын түсіну мен қабылдаудан бастап тапсырмалар негізінде бақылау мен бағалау дәрежесіне жетуді орындау арқылы жүзеге асады. Бастапқыда мұның үлкен бөлігі мұғалімнің басшылығымен, содан кейін көбінесе оқушылардың өз бетінше орындалады. Сондықтан оқушының коммуникативтік құзыреттілігінің алғашқы қадамы өз іс-әрекетін және қарым-қатынасын реттеуге басшылық жасай білуінен байқалады. Олай болса баланың өзі атқарып отырған әрекеті, ендеше ақпарат алу, яғни әңгімеге тарту оның ақыл-ойының одан әрі дамуына кепіл бола алады.

Елбасының Жолдауында адамның өмір бойы білім алуына жағдай туғызуымыз керек деуі, яғни білім мен тәрбиенің біртұтастығын сақтай отырып, жас ұрпақтың бойында өзіндік бағдарын айқындауға мүмкіндік беретін, табысты өмір сүруге жол ашатын құзыреттілікке жеткізетін шешуші құзыреттіліктерді қалыптастыру қажет екендігін айғақтайды. Өз бетінше зерделеуді оқушының басты іс-әрекеті ретіндегі рөлін өзектілендіру жағдайында құзыреттілікке бағдарланған тапсырмалардың маңызы арта түседі. Тапсырмалардың кейбір түрлері оқушылардың оқу жетістіктерін анықтау әдістерінің бір бөлігі де болуы мүмкін. Осындай әдістерді жобалау және құру оқу үдерісін ұйымдастырудың және басқарудың негізгі буыны болып табылады.

М.М.Мұқановтың продуктивті ойлаудың айтыс ақындарында даму барысы туралы зерделеген еңбегінде, қазақ шешендігінің бір көрінісі - тез, шапшаң ойлану, тез шешім табу, қабылдау тапқырлықтың үлгісі қазақтарда керемет дамығаны туралы пікірлер бар. Бұл - қазақ шешендігі мен қазақ айтысының ерекшелігінің ұлттық болмысқа байланысты екендігін дәлелдейді. Шынында да, айтыс пен шешендіктің, өлең сөз бен қара сөздің түпкі төркіні - терең ой. Ал сол терең ойдың берілуінде де шеберліктің көптеген жолдарын шешендік сөз үлгілері көрсете алады. Ойлаудың түрлері көп: көрнекіамалдық, көрнекі-бейнелік, практикалық, абстракциялық, диалектикалық, теориялық және интеграциялық ойлау т.б. Ойлаудың пайда болуының шарты - қоршаған дүниеден пайда болған жаңа, белгісіз нәрселерге қызығуы. {6}

Оқушының белгісіз, түсініксіз нәрсені білуге деген қажеттігі мен қызығуы, әрине, өзінен-өзі пайда болмайды, ол баланың практикалық әрекеті, еңбегі нәтижесінде пайда болады, яғни таным қажеттілігі баланың ой еңбегіне пайда болған мәселе, сұрақтарға жауап іздеп, ой әрекетімен шұғылдануға итермелейді, ол қоршаған ортада заттар мен құбылыстарды дұрыс танып, жаңаны білуге тырысады. Ойлау сөйлеумен тығыз байланысты. Ол белсенді сөйлеу арқылы іске асады.

Біздің зерттеу жұмысымызда ойлау нақты сұрақтар қоюдан, оларға жауап беруден басталады, яғни диалогтік ойлау жүзеге асады. Олардың идеялары мен тәжірибелері педагогикалық үрдісте жеке тұлғаның алар орнын көрсетіп, оқушыны мұғаліммен тең құқылы субъект деп қарап, жеке тұлға дамуының шығармашылық бастауларының әдіс-тәсілдерін қарастырып, адамгершілік сезімдерінің қалыптасуына көмектеседі.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Выготский.Л.С.Мышление и речь/Собр.Соч.В 6-ти томах М.:Педагогика, 1982,т.2,с.5-361
2. Хмель Н.Д., Алимуханбетова Г.Е. Школьник как субъект собственного развития. –Алматы: Мектеп,1989,168с.
3. Трифонов В.В. Хайруллин Г.Т., Андаспаева Д.А. Теория и практика социализации личности будущих специалистов.- Республик
4. Менлибекова Г.Ж.Система подготовки будущих учителей к социально- педагогической работе: методология, теория, практика (монография).- Алматы:Білім,2001.-268 стр.
5. Ұлттық энциклопедия: 7 томдық. Алматы, 2005.
6. Нургалиева Г.К. Психолого-педагогический основы системы ценностного ориентирования личности: Дис.докт.пед. наук.-Алматы: АГУ.-1993.

УДК 541.124

ЖАҢА ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ШЕБЕРЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Бөрібекова Ф., Тынысбай М.Т.

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: ms.mikoshka@mail.ru

Мақалада техниклық прогресс пен қосымша ақпараттар арқылы мектептегі білім беру мазмұнын және оқу тәрбие жұмысы, болашақ мұғалімнің кәсіби біліктілігі мен тұлғасына, бүкіл педагогикалық үдерістің тұлғалық бағдарлауына қойылатын талаптардың сөзсіз арта түсуіне алып келетіндігі жайлы. Бүгінгі таңда кез-келген оқу орындарында оқу үдерісін жетілдіру үшін педагогикалық шеберлікті пайдаланудың тиімділігін практиканың өзі дәлелдеп отыр. Жаңа педагогикалық технологиялар негізінде болашақ мұғалімдердің даярлығын жоғары оқу орнының қабырғасында жетілдіру оқу үдерісіне шеберлік арқылы іске асырады. Болашақ мұғалімдердің кәсіби педагогикалық шеберлігін қамтамасыз ететін барлық оқу пәндері үшін оқу үдерісін жобалаудың бірдей алгоритмі мен оқу пәндерінің жаңа мазмұнын, оқытудың жаңа технологияларын жасауды көздейді. Жоғары оқу орындарында оқытын білімгерлердің педагогика пәндерінің материалдарын меңгерудегі білім мен практикалық біліктері және әлемнің біртұтас ғылыми бейнесінің қалыптасуының мүмкін болатын төрт шартты деңгейі жайында.

Түйін сөздер: *Техниклық прогресс, қосымша ақпарат, кәсіби біліктілік, педагогикалық үдеріс, педагогикалық технология, педагогикалық шеберлік, оқу үдерісі, алгоритм.*

В статье рассказывается о техническом прогрессе и дополнительной информации о содержании школьного образования и о том, что учебно-воспитательная работа неизбежно ведет к возрастанию требований к профессионализму и личности будущего учителя, личностной ориентации всего педагогического процесса. Сегодня эффективность использования педагогического мастерства для совершенствования учебного процесса в любых учебных заведениях доказывает сама практика. Совершенствование подготовки будущих учителей в стенах высшего учебного заведения на основе новых педагогических технологий осуществляется через мастерство в учебном процессе. Единый алгоритм проектирования учебного процесса для всех учебных предметов, обеспечивающий профессиональное педагогическое мастерство будущих

учителей, предполагает создание нового содержания учебных предметов, новых технологий обучения. О знаниях и практических умениях студентов, обучающихся в высших учебных заведениях, в усвоении материалов педагогических дисциплин и о четырех возможных условных уровнях формирования единой научной картины мира.

Ключевые слова: технический прогресс, дополнительная информация, профессиональная квалификация, педагогический процесс, педагогическая технология, педагогическое мастерство, учебный процесс, алгоритм.

The article describes the technical progress and additional information about the content of school education and that educational work inevitably leads to an increase in the requirements for the professionalism and personality of the future teacher, the personal orientation of the entire pedagogical process. Today, the effectiveness of using pedagogical skills to improve the educational process in any educational institutions is proved by the practice itself. Improving the training of future teachers within the walls of a higher educational institution on the basis of new pedagogical technologies is carried out through mastery in the educational process. A single algorithm for designing the educational process for all academic subjects, which ensures the professional pedagogical skills of future teachers, involves the creation of new content of educational subjects, new learning technologies. About the knowledge and practical skills of students studying in higher educational institutions in the assimilation of materials of pedagogical disciplines and about the four possible conditional levels of the formation of a unified scientific picture of the world.

Keywords: technical progress, additional information, professional qualification, pedagogical process, pedagogical technology, pedagogical skill, educational process, algorithm.

Кіріспе. Жаңа педагогикалық технологиялар негізінде болашақ мұғалімдердің даярлығын жоғары оқу орнының қабырғасында жетілдіру, оқу үдерісінде шеберлікті арттыру арқылы іске асырылады. Болашақ мұғалімдердің кәсіби педагогикалық шеберлігін қамтамасыз ететін барлық оқу пәндері үшін оқу үдерісін жобалаудың бірдей алгоритмі жаңа оқу мақсатын құрып, соған сәйкес оқу пәндерінің жаңа мазмұнын, оқытудың жаңа технологияларын жасауды көздейді.

Білім беру жүйесіндегі реформалар мен қазіргі мектептің тұлғалық бағдарлы оқуға бет бұруы болашақ мұғалімдердің кәсіби бағыттылығының шеберлігіне жаңа талаптар қояды. Білім беру жүйесі дамуының кәзіргі кезеңі жаңа парадигмаға өтудің жолдарын іздестірумен, яғни білім берудің жаңа мақсатының жетістіктерімен байланысты.

Тұлғаның әртүрлі саладағы икемділіктері мен қабілеттерін дамыту оның дербес ерекшеліктеріне, өзіндік талдау, өзіндік баға беру қабілеттеріне байланысты, мұның өзі әрбір білімгерге ерекше қатынас керек екендігін, оларға өзін көрсетуге, шеберлігін дамытуға мүмкіндік жасау қажеттілігін дәлелдейді. Сондықтан біздің зерттеуіміз болашақ мұғалімді шеберлікке даярлаумен қатар жаңа педагогикалық технологиялар негізінде жетілдіруді көздейді.

Негізгі бөлім. Техниклық прогресс пен ғылыми ақпарат көлемінің ұлғайуы, мектептегі білім беру мазмұнын және оқу тәрбие орындарының іс-әрекет қағидаларын қайта құрылуының бәрі мұғалімнің кәсіби біліктілігі мен тұлғасына, бүкіл педагогикалық үдерістің тұлғалық бағдарлауына қойылатын талаптардың сөзсіз арта түсуіне алып келеді. Бүгінгі таңда кез-келген оқу орындарында оқу үдерісін жетілдіру үшін педагогикалық шеберлікті пайдаланудың тиімділігін практиканың өзі дәлелдеп отыр. Жаңа педагогикалық технологиялар негізінде мұғалімдердің даярлығын жоғары оқу орнының қабырғасында жетілдіру оқу үдерісіне шеберлік арқылы іске асырады. Мұғалімдердің кәсіби педагогикалық шеберлігін қамтамасыз ететін барлық оқу пәндері үшін оқу үдерісін жобалаудың бірдей алгоритмі жаңа оқу мақсатын құрып, соған сәйкес оқу пәндерінің жаңа мазмұнын, оқытудың жаңа технологияларын жасауды көздейді.

Білім беру жүйесі – басқару органдарынан, түрлі типтегі және деңгейдегі білім беру мекемелерінен, жүйенің жұмыс істеуі және дамуын қамтамасыз ететін қаржы қорлары мен материалдық объектілерден, ғылыми орталықтардың тұратын күрделі құрылым болып табылады. Технологиялық тәсіл білім беру жүйесінің кез-келген саласында (басқару, білім беру, қаржыландыру, мониторинг және т.б) қолданылуы мүмкін. Сондақтан «білім беру технологиясы» деген сөз тіркесін бірыңғай түсіндіру мүмкін емес. Көптеген авторлар бұл жағдайды интуиция деңгейінде түсінеді де, бұл ұғымды тек қана оқытушы мен білім алушы арасында арнайы ұйымдастырылған үдерістерге ғана қатысты қолданады. Егер бұл үрдісті оқыту үдерісі деп атайтын болсақ, онда оған технологияның осы салаға арналған жиынтығы жатады. Біздің қарастыратынымыз да технологияның осы түрі.

Жаңа педагогикалық технологиялар негізінде мұғалімдердің даярлығын жоғары оқу орнының қабырғасында жетілдіру оқу үдерісіне кәсіби шеберлік арқылы іске асырады. Мұғалімдердің кәсіби педагогикалық шеберлігін қамтамасыз ететін барлық оқу пәндері үшін оқу үдерісін жобалаудың бірдей алгоритмі жаңа оқу мақсатын құрып, соған сәйкес оқу пәндерінің жаңа мазмұнын, оқытудың жаңа технологияларын жасауды көздейді.

Білім беру жүйесіндегі реформалар мен қазіргі мектептің тұлғалық бағдарлы оқуға бет бұруы болашақ мұғалімдердің кәсіби бағыттылығының шеберлігіне жаңа талаптар қояды. Білім беру жүйесі дамуының қазіргі кезеңі жаңа парадигмаға өтудің жолдарын іздестірумен, яғни білім берудің жаңа мақсатының жетістіктерімен байланысты.

Жаңа парадигманың маңызды компоненті – тұлғаның өзіндік даму тұжырымдамасы болып табылады. Өзіндік даму – бұл ішкі және сыртқы әлеммен байланысу қабілетін қалпына келтіру. Тұлғаның әртүрлі саладағы икемділіктері мен қабілеттерін дамыту оның дербес ерекшеліктеріне, өзіндік талдау, өзіндік баға беру қабілеттеріне байланысты, мұның өзі әрбір студентке ерекше қатынас керек екендігін, оларға өзін көрсетуге, шеберлігін дамытуға мүмкіндік жасау қажеттілігін дәлелдейді. Сондықтан біздің зерттеуіміз болашақ мұғалімді шеберлікке даярлаумен қатар жаңа педагогикалық технологиялар негізінде жетілдіруді көздейді.

Әдістемелік тұрғыдан алып қарағанда, студенттерді тұлғалы- бағдарлы оқытуды модельдеу білім беру жүйесінің үш функциясын көрсетеді:

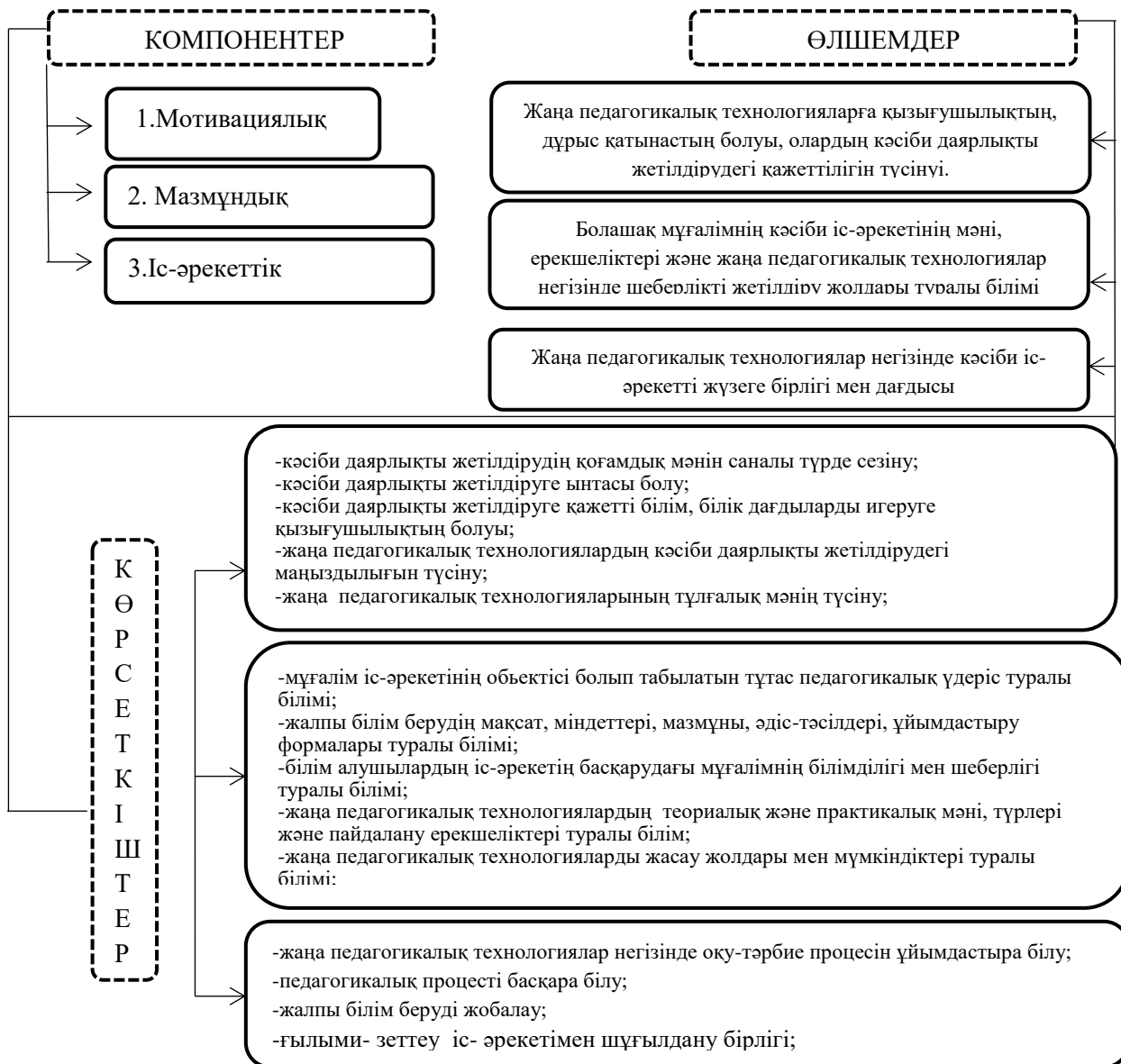
- орнын толтыру, яғни тұлғаның базалық білімділігі ақтандақтарды жою;
- бейімделу, яғни пәндік жіне функционалдық жағынан неғұрлым жаңа білім, талаптар ұсыну;
- дамыту, яғни тұлғаның шығармашылық тұрғыдан өсуіне ықпал ету және оның әртүрлі рухани қажеттілігін қанағаттандыру.

Мұғалімді дайындау үшін нағыз педагогикалық, білімді – педагогикалық бір бүтін болу керек және педагогикалық квадраттың барлық мазмұнына ие болу қажет. Яғни, білім беру, оқыту, тәрбиелеу, дамыту болып саналады. Бұл тек қана білім беру мекемесінің талабына тиісті емес, сонымен қатар әрбір оқу тобының, циклының, факультетінің, кафедраның, оқытушының, студенттің, тыңдаушының іс-әрекетіне қатысты.

Жоғары оқу орнындағы білім беру жүйесі психологиялық педагогикалық талаптарды ұстанған жағдайда болашақ мұғалімдердің кәсіби шеберлігі талапқа сай қалыптасады.

Қорытындылай келе болашақ мұғалімнің шеберлігін дамытуға арналған мына төмендегі қағидаларды ұсынамыз:

**Жаңа педагогикалық технологиялар - бастауыш мектеп мұғалімдерінің
 кәсіби шеберлігін қалыптастыру моделі:**

Талдау нәтижесі:

Болашақ мұғалімдердің кәсіби шеберлікті жетілдірудің белгілі бір мақсатқа бағыттылығын қамтамасыз ету үшін студенттерде белгілі бір білім, білік, дағды көлемінің қалыптасу қажеттігі анықталды:

- болашақ мұғалім іс - әрекетінің объектісі ретінде тұтас педагогикалық үдерістің теориясын білуі;
- «болашақ мұғалім – білім алушы» жүйесі бойынша әрекет ететін педагогикалық үдерістің ерекшеліктерін білуі;
- педагогикалық үдеріске қатынасушылардың арасындағы қатынас пен өзара әрекеттесу бірлігін қамтамасыз етудегі мұғалімнің негізгі ролін түсінуі;
- әр баланың жас ерекшелігіне байланысты негізгі іс - әрекетінің түрлерін білуі;
- жаңа педагогикалық технологиялардың мәні және оларды пайдалану бағыттары туралы білімі;
- алған білімді білім оқушылардың жас және дербес ерекшеліктерін есепке отырып, педагогикалық, оқу - тәрбиелік және ғылыми- әдістемелік міндеттерді шешу үшін нақты педагогикалық жағдаяттарда қолдана білуі;

- жаңа педагогикалық технологиялар негізінде білім беру мекемелерінің педагогикалық үдерісін құра білу;
- білім алушылардың әртүрлі іс-әрекетін жаңа педагогикалық технологиялар негізінде ұйымдастыру;
- шығармашылық жұмыс істей алу дағдыларын меңгеру;
- жаңа педагогикалық технологиялар негізінде оқу - тәрбие жобаларын жасау және жүзеге асыру;
- инновациялық іс - әрекет түрлерімен шыңдалу дағдысы.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Қазақстан Республикасының педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру курсының бағдарламасы. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Үшінші (базалық) деңгей. III басылым. «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2015.
2. Білім беру қызметкерлерінің Бірінші Республикалық Педагогикалық оқулары «Педагогтің кәсіби өсуі - білім берудің жаңа сапасын қамтамасыз етудің шарты» баяндамалар жинағы, Алматы, 2015 ж., I бөлім, 482 б.
3. Мұғалімнің педагогикалық шеберлігі. //Білім әлемі. Алматы., 2020 ж. №6
4. Берне Р. Развитие Я - концепции и воспитание / Перевод с англ. Гнедовский М.Б., Ковальчук М.А. , под ред . Пилиповского В.Я. - М., « Деловая книга » , 2016.
5. Петровский В.А. Личность в психологии: парадигма субъектности. Ростов на Дону: Феникс, 2017.

УДК 541.124

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТВОРЧЕСКИХ ЗАДАНИЙ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Веретенникова А.А., Василенко И.В., Гаджиева Д.М.
Жетысуский университет им. И.Жансугурова, г.Талдықорған

E-mail: Veretennikova-alena@list.ru

В статье разбираются вопросы развития креативного мышления детей в начальной школе. Описывается роль учителя в формировании творческих способностей учащихся начальных классов. Раскрываются приёмы взаимодействия учителя и учеников для развития креативного мышления на различных уроках в начальных классах.

Ключевые слова: творческие задания, креативность, креативное мышление.

Повышающаяся потребность общества в кадрах, способных изобретательно подходить к всевозможным переменам, неординарно и качественно разрешать имеющиеся трудности, обусловлена ускорением ритмов развития общества и, как следствие, необходимостью подготовки людей к жизни в стремительно изменяющихся условиях.

Концепция нынешнего образования заключается в том, чтобы предоставить «возможность абсолютно всем без исключения обучающимся проявить собственные способности и весь свой творческий потенциал, определяющий умение реализации своих личных планов». Эти позиции соответствуют нынешним тенденциям развития школы, для которой свойственна направленность учителей на индивидуальные способности учеников, их постоянное «наращивание».

Вопросам развития креативных способностей школьников особое внимание уделяется в Законе «Об образовании» Республики Казахстан в статье 2 раздела 1, выделено одной из главных задач системы образования развитие креативных способностей личности эстетического воспитания, в статье 29 раздела 3 в обязанностях преподавателей указано

«создавать условия для проявления и развития индивидуальных и креативных возможностей учащихся», также в Государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы поставлена цель «обеспечить умственное, духовно-нравственное и физическое развитие обучающихся».

В «Концепции структуры и содержания среднего общего образования (в 12-летней школе)» делается упор на то, что одним из основных принципов обновления содержания образования считается его индивидуальная ориентация, предполагающая формирование творческих способностей учащихся, индивидуализацию их образования со учетом интересов и склонностей к творческой деятельности.

Именно по этой причине на данный период вопрос поиска средств развития мыслительных способностей, связанных с творческой деятельностью младших школьников становится важной. Этой проблеме посвящены работы Т.М.Давыденко, И.Б. Котовой, А.И. Савенкова и др., в которых внимание нацелено на таких нюансах проблемы, как организация совместной творческой работы обучающихся и повышение их познавательной работы.

Каждый человек в своей жизни сталкивается с таким понятием, как творчество, именно оно может помочь нам открыть что-то новое. Творчество является двигателем всей жизнедеятельности человека. Известный психолог Л.С Выготский писал, что:

«Творчество есть удел немногих избранных индивидов, гениев, талантов, которые создали великие художественные произведения, и сделали большое научное открытие или изобретение какого-нибудь усовершенствования в области технологии» [1].

Исследованием творчества занималось огромное количество ученых, которые внедряли разнообразные подходы к его изучению. Ещё древнегреческие ученые и гуманисты пытались объяснить феномен творчества. К примеру, Платон в своем учении ассоциирует творчество со стремлением к высшему состоянию.

Творческое мышление *вюрцбургской школы* (О. Кюльпе, К. Марбе, Н. Ах) рассматривалось как психический процесс, итогом которого является решение задачи [2]. Чтобы понять его принцип, нужно наблюдать и фиксировать свои психические процессы.

Психоаналитический подход к исследованию творческого мышления указывал на воздействие подсознательного на мыслительный процесс [3].

Когнитивный подход рассматривал концепцию искусственного интеллекта. (А.Ньюэлл, Г.Кевин, М.Минский, Дж.Джонс). Человека рассматривали как компьютер - объект, посредством которого можно преобразовать первоначально данную информацию в нечто новое.

В рамках *психометрического метода* Е. Торренс исследовал креативность и указывал на то, что это способность, которая восприимчива к проблемам и соединена с недочётом знаний, идентификацией сложностей, механизмом возникновения предложений и формированием теорий.

Креативность связана с воображением, фантазией, порождением гипотез.

Воображение (от греч. фантазия, фантазма-май — воображаю) рассматривается как воссоздание нового на основе обработки, мысленной реконструкции оставшихся в сознании индивида от прошлого опыта представлений, т. е. процесс преобразующего отражения реальности.

Фанта́зия (евруг. — «воображение») — ситуация, представляемая конкретным человеком или группой, которая не соответствует действительности, но выражает их стремления [4]. Фантазия является импровизацией на свободную тематику. Фантазировать, значит воображать, выдумывать, представлять.

Когда ребенку не хватает информации, фантазия дает возможность преодолеть ситуацию и дорисовать недостающие данные. Фантазия дает огромное количество способов решений, которые могут содержать нестандартные идеи и это уже является ценностью при решении проблемы. Фантазия помогает мысленно проектировать ситуацию, воображая ее в наглядных образах.

Третьей составляющей является гипотеза. Гипотеза (др.-славяно-греч. ὑπόθεσις — умозаключение) рассматривается как элемент механизма мышления, направляющий поиск решения проблемы посредством гипотетического внесения субъективно требующейся информации, без которой итог решения не может быть получен [4].

В самом общем плане **творчество** можно представить как «способность, обусловленную внутренними для личности факторами, факторами, т.е. нематериальными стремлениями, имеющими в своей основе получение удовлетворения от деятельности, а своим результатом - развитие самой личности индивида» [5].

Творческое задание – это модель организации учебной информации, в которой наравне с установленным условием и незнакомыми данными, заключается указание учащимся для их самостоятельной творческой деятельности, направленной на реализацию их индивидуального потенциала и получение необходимого образовательного продукта [6].

Креативное мышление — это создание особенных и неплохих решений исходной проблемы. Это определение разбивает процесс креативного мышления на 2 стадии:

1. формирование особенных выводов;
2. подбор довольно хороших решений, для того чтобы справиться с задачей.

По этому принципу выделяют 2 типа креативного мышления:

1. дивергентное — умение придумать ряд решений для одной и той же проблемы
2. конвергентное — способность подобрать более оптимальный способ решения из предоставленных. [7].

Какие виды творческих задач предпочтительно применять на уроках по любой теме, для того чтобы системно выработать креативность школьников? Специалисты по психологии выделяют такие разновидности творческих заданий, которые являются базой для мыслительной деятельности детей:

1. Отбор требуемой информации из предоставленной.
2. Корректировка ошибок.
3. Определения связей-закономерностей.
4. Объединение «систематизация» закономерностей.
5. Сопоставление.
6. Доказательство, опровержение.
7. Составление плана работы.
8. Прогнозирование.
9. Выявление причин.
10. Определение последствий.
11. Установление новых функций.
12. Разрешение противоречий.
13. Поиск проблем.
14. Анализ научных закономерностей и концепций.

Существуют следующие вариации работ креативного характера:

1. Имеющие художественно-образную тематику (сочинение сказки, рассказа и так далее).
2. Служащие цели приобщения ребенка к познавательной-практической работе.
3. Связанные с научно-техническим творчеством, конструкторско-технической работой.
4. Приобщающие к опытническому труду, проведению обычного опыта.
5. Творческая работа в отрасли изобразительного искусства, музыки, художественного конструирования из дерева, бумаги и текстиля.

Выполнение этих работ характеризуется весьма значительным показателем познавательной деятельности, что выражается в наиболее вдумчивом и любознательном отношении к установлению новых связей между изучаемыми явлениями и действиями. [8].

Структура выполнения творческих работ в структуре обучения ребенка младшего школьного возраста в изучении представляет собой комплекс устойчивых связей составляющих ее частей: мотивационного, содержательно-операционного, эмоционально-волевого. Основными признаками сформированности готовности к выполнению творческих работ выступали предпосылки мотивационного, содержательно-операционного, эмоционально-волевого компонентов работы, а непосредственно:

- осмысление значимости подготовки к творческой работе;

- внимательность, наличие интереса к творческим заданиям в разных типах деятельности (в общении, игре, в учебном физическом труде и т. д.);
- желание активно включаться в процесс выполнения творческих работ;
- изученность метода выполнения работ творческого характера в лексическом творчестве и специфически детских деятельности;
- способность к фантазированию и воображению при осуществлении работ;
- проявление упорства, тщательности, добросовестности при выполнении работ творческого характера.

Так как педагогический эксперимент является самым эффективным способом получения информации об уровне сформированности творческих способностей был применен этот метод. Опыт - экспериментальную работу проводили в двух четвертых и первом классах. Опыт-экспериментальная работа проводилась в 3 этапа:

1. Констатирующий этап

Цель констатирующего этапа: выявить уровень развития креативных способностей младших школьников.

2. Формирующий этап.

Цель формирующего этапа: развить креативные способности младших школьников на уроках литературного чтения.

3. Контрольный этап.

Цель контрольного этапа: выявить эффективность работы по развитию креативных способностей на уроках литературного чтения у учеников.

Работа проводилась на уроках литературного чтения, математики и русского языка.

С задачей выявления уровня развития креативных способностей у учеников были применены следующие методики:

1. Методика «Сокращенный вариант теста креативности Э.П. Торренса», автор Элис Пол Торренс.

Цель: исследование креативности, способности создавать оригинал.

2. Тест «Творческие способности», автор Вишнякова Наталья Федоровна.

Цель: определить творческий потенциал младших школьников.

3. Методика «Склонность к творчеству».

Цель: выявить, в какой степени у учащихся развита склонность к творчеству.

Анализ результатов диагностики показал, что высокий уровень творческого потенциала личности имеют в среднем 3-4 ребенка. Судя по ответам испытуемых, они открыты к новым знаниям и идеям, любознательны.

Средний уровень творческого потенциала выявлен у 15-18 обучающихся. Учащиеся довольно наблюдательны, иногда применяют свое воображение, способны принимать иную точку зрения.

Низкий уровень потенциала был выявлен у 3-5 обучающихся. Получив ответы, можно сделать вывод о том, что ребята не уверены в своих силах, у них мало интереса в познании чего-то нового.

Следовательно, можно сделать вывод, что большая часть испытуемых имеет средний уровень сформированных креативных способностей. Поэтому, мы приняли решение о необходимости развития креативных способностей младших школьников с помощью творческих заданий на уроках литературного чтения, математики и русского языка в период формирующего этапа исследовательской работы.

Соответствии с полученными данными, а также учитывая возрастные и индивидуальные особенности учащихся мы приступили к планированию своей дальнейшей деятельности, таким образом, перейдя к формирующему этапу нашего исследования, где с учащимися были проведены различные виды творческой деятельности для развития креативного мышления на уроках.

На уроках литературного чтения были применены следующие виды творческих заданий:

1. Выразительное чтение
2. Иллюстрирование эпизодов

3. Отзыв по произведению
4. Пересказ от лица героя
5. Чтение по ролям
6. Составление портрета литературного героя
7. Описание содержания картины

В процессе выполнения творческих работ присутствовали общие этапы:

- понимание творческой задачи;
- отбор из текста произведения нужного материала;
- создание в воображении «плана» будущей работы;
- исполнение работы;
- оценка качества и анализ конечного продукта;

Выбирали творческие задания, при этом учитывая:

- художественные задачи текста;
- особенности всего класса и возможности отдельного школьника;
- учебные задачи.

Немаловажное значение имеет творческий стиль урока, микроклимат в классе, также необходимо установить обстановку уважения и сотрудничества между всеми участниками процесса, уделить внимание каждому ребенку.

Результатом выполненных творческих работ на уроках литературного чтения чаще является связное словесное высказывание, которое показывает фантазию и творческое воображение школьника.

На уроках математики в 1 классе для развития креативности, внимания, памяти, воображения были использованы следующие задания:

1. Решение творческих задач. Примером таких заданий могут быть разнообразные игры на составление фигур-силуэтов по своему замыслу. Решая творческие, нестандартные задания, дети испытывают радость приобщения к творческому мышлению.

2. Задачи в стихотворной форме. Задачи такого типа используются при изучении таблиц сложения, вычитания, умножения и деления.

3. Математические игры. Смоделированы математические построения, отношения, закономерности. Для нахождения ответа (решения), как правило, необходим предварительный анализ условий, правил, содержания игры или задачи. По ходу решения требуется применение математических методов и умозаключений или аналогичных им.

4. Задачи в занимательной форме. Активизируют умственную деятельность, заинтересовывают математическим материалом, увлекать и развлекать детей, развивать ум, расширять, углублять математические представления, закреплять полученные знания и умения, упражнять в применении их в других видах деятельности, новой обстановке.

Применение творческих заданий на уроках математики способствует формированию убежденности учащихся в том, что они не только успешно усваивают теоретический курс математики, но и сами создают нечто новое.

Сама новизна предлагаемой умственной работы требует интуиции, своеобразной умственной инициативы. Ребёнку предстоит открыть много неизвестного, искать оригинальные, нестандартные решения в различных видах деятельности.

Для развития креативного мышления на уроке русского языка были применены следующие виды творческих заданий:

1. Продолжить начало предложения
2. Составление предложений, используя сравнительные обороты.
3. По описанию узнать загаданное слово.
4. Составление загадок.
5. Исправление ошибок.
6. Работа с пословицами.

Помимо развития креативного мышления, с помощью вышеперечисленных заданий развивается умение извлекать из текста нужную информацию, умение строить высказывание

в соответствии с поставленной коммуникативной задачей, умение использовать язык с целью поиска необходимой информации, умение выражать свои мысли в устной форме, строить доказательную речь, вступать в диалог со сверстниками и учителем.

Чтобы определить динамику развития креативных способностей младших школьников, мы провели сравнительный анализ результатов проведенных диагностик в классах, где были применены творческие задания по учебным предметам.

В результате проведенных на формирующем этапе занятий, направленных на развитие креативных способностей учащихся, на контрольном этапе эксперимента наблюдается положительная динамика развития творческих способностей испытуемых. Показатель высокого уровня группы увеличился в среднем с 16% до 20%. Средний уровень на контрольном этапе выявлен у 60% против 64% выявленного на констатирующем этапе. Показатель низкого уровня снизился с 24% до 16%.

Таким образом, можно сделать вывод об эффективности примененных нами методов и приемов для развития креативных способностей младших школьников на уроках литературного чтения, математики и русского языка.

Креативные способности дают возможность формировать новое, ни разу прежде не существовавшее. Они выражаются в любой деятельности человека. Только мыслящие, креативные личности, могут осуществлять развитие государства. Деятельность, которой увлекаются ребята содействует развитию учебно-познавательных умений: школьники ставят и решают проблемные ситуации, применяют логические операции. Младший ученик оптимистичен, пылив, эмоционален, предпочитает играть и импровизировать. В непринужденной ситуации дети учатся говорить, общаться, описывать, анализировать, вести разговор, составлять описательные рассказы. Использование заданий, развивающие воображение, инициативность, творческую индивидуальность, считаются неотъемлемым условием проведения уроков в начальной школе.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Выготский, Л. С. Развитие высших психических функций / Л. С. Выготский. – М.: 2000. – 380 с.
2. Мороз В.В. Обзор зарубежных теорий креативности //Вестник Оренбургского государственного университета, 2016. №12. (200) С.35-39
3. Психология XXI века / Под ред. В.Н. Дружинина. — М.: ПЕР СЭ, 2003. 220 с.
4. Дружинин В.Н. Психология общих способностей / В.Н. Дружинин. - СПб.: Питер, 2009. – 368 с.
5. Креативная педагогика. Методология, теория, практика / под ред. д.т.н., проф. В.В. Попова, акад. РАО Ю.Г. Круглова. - 3-е изд. - М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2012. - 319 с.
6. <https://www.google.com/search?ei=low5YPulM6eorg&scient=gws-wiz>
7. <https://habr.com/ru/post/506620/>
8. Коротаева, Е.В. Обучающие технологии в творческой и познавательной деятельности / Е.В. Коротаева. – М.: Просвещение, 2013. – 219 с.

ӘОЖ 74.3

БІЛІМ АЛУДА ЕРЕКШЕ ҚАЗЕТТІЛІГІ БАР БАЛАНЫ ЖЕКЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Галиева А.Н., қауымдастырылған профессор м.а.,
Малгеждарова М.Е., «Арнайы педагогика» мамандығының 1 курс магистранты
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: nurai_gali@mail.ru

Мақалада білім алуда ерекше қажеттілігі бар баланы жеке психологиялық педагогикалық сүйемелдеу технологиясы қарастырылған. Авторлар мамандардың

түзету-дамыту жұмысының негізгі бағыттары мен мазмұнын, сондай-ақ жеке дефектолог маманның жұмыс технологиясын талдайды.

Кілт сөздер: білім алудағы ерекше қажеттілік, әлеуметтік-тұрмыстық бейімдеу, стандарт, өмірлік құзыреттілік, түзету жұмысы.

В статье рассмотрена технология индивидуального психолого-педагогического сопровождения ребенка с особыми образовательными потребностями. Авторы анализируют основные направления и содержание коррекционно-развивающей работы специалистов, а также технологию работы специалиста-дефектолога.

Ключевые слова: особые образовательные потребности, социально-бытовая адаптация, стандарт, жизненная компетентность, коррекционная работа.

The article considers the technology of individual psychological and pedagogical support of a child with special educational needs. The authors analyze the main directions and content of the correctional and developmental work of specialists, as well as the technology of the work of a specialist-defectologist.

Key words: there is a special need for education, social and household adaptation, standard, life competence, correctional work.

Баланы сүйемелдеу технологиясы тұтас жеке білім беру бағдарламасының жүйе құраушы компоненттерінің бірі.

Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің өзі тәсілдердің ортақтығына, бірыңғай құрылымына, мақсаты мен міндеттеріне ие бола отырып, іс жүзінде психологиялық-медициналық-педагогикалық консилиумға біріктірілген сүйемелдеудің жекелеген мамандарының әрекеттерінен тұрады. Соңғы (білім беру қызметінің қазіргі жағдайында) «сыртқы» денсаулық сақтау ұйымдарына ДМШ бар баланы медициналық сүйемелдеудің қажетті бөлігін жібере отырып, толық психологиялық-педагогикалық деп атаудың мағынасы бар. Осылайша, мектеп консилиумының әрбір маманы «енгізілген» баланы және басқа да сүйемелдеу субъектілерін сүйемелдеу бойынша бірыңғай мақсат пен жалпы міндеттерді іске асыра отырып, өзінің кәсіби қызметін ұйымдастырады [1].

Мектеп консилиумының әрбір маманының қызметін тіркеуге ыңғайлы жеке сүйемелдеу бейне — бланкісінде ұсынылған негізгі құрылымдық элементтерге сәйкес құрылымдау мағынасы бар. Бұл әр маманның өзіндік құжаттамасы (қолда бар нормативтік құжаттарға сәйкес логопед толтыратын сөйлеу картасы, психологиялық қорытынды, түзету жұмысының парақтары, тиісті журналдар және т.б.) алынып тасталатынын білдірмейді. Әрбір маман қызметінің түпкі қорытындысы тек өз қызметінің тиімділігін бағалау ғана емес, сонымен қатар нақты ұсынымдар да, мүмкіндігінше өзінің кәсіби қызметін, оның элементтерін қосылған баланы оқыту, тәрбиелеу және әлеуметтендіру бойынша сынып педагогының алдыңғы немесе жеке бағытталған қызметіне тікелей қосу болуы тиіс. Бұл жағдайда мектеп консилиумының әрбір маманы оның жеке бағдарлы сүйемелдеу бойынша тікелей қызметі екі бағытта қалыптастырылуы тиіс екенін түсінуі тиіс: жеке білім беру бағдарламасы шеңберінде ДМШ бар баланы алып жүру бойынша жеке кәсіби қызметі және сабақтың "тініне" тікелей "қосылған" қызметі, сергіту минуттары және басқа да ұйымдастыру сәттері, өзгерістер, сынып сағаты — яғни фронтальды бағдарланған педагогикалық үдеріске қосылған қызмет. Педагогикалық үдеріске қосу қалай орын алады: сабақты рәсімдеу, дидактикалық толықтыру, сынып кеңістігін ұйымдастыру бойынша ұсыныстар түрінде немесе маманның сабақта, ұйымдастыру сәттерінде, үзілістерде педагог ассистенті ретінде тікелей қосылуы немесе қандай да бір түрде — маманның міндеті және консилиум шешімі. Әрбір маман үшін жалпы ДМШ баланы жеке сүйемелдеудің негізгі құрамдастары бланк түрінде келтірілген. Оның бөлімдерін консилиумның әрбір маманы жеке білім беру бағдарламасын — оның психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу

компонентін әзірлеу процесінде жазып беруі тиіс. Айта кету керек, сүйемелдеу маманы қызметінің барлық құрылымы, түзету-дамыту жұмысының негізгі бағыттары, оның тәртібі мен нысаны, бірінші кезекте, ПМПК-ға тексерілгеннен кейін бала келетін (немесе келуі тиіс) психологиялық-медициналық-педагогикалық комиссияның ұсыныстарынан болуы тиіс. Мүгедек баланы білім беру мекемесінің инклюзивтік кеңістігіне енгізу жағдайында психологиялық-педагогикалық оңалту жөніндегі іс-шараларды медициналық-әлеуметтік сараптама бюросы оның жеке оңалту бағдарламасында (ЖОБ) жазылуға тиіс [2]. Осылайша, баланы психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің «стратегиялық» (жалпы) бағыттарын ПМПК мамандары балаға қажетті әрбір маман үшін жалпы (бірақ, сонымен бірге кеңейтілген) ұсыныстар түрінде береді. Сонымен қатар ПМПК ұсынымдарында ДМШ бар баланы дамыту және білім беру үшін қажетті әрбір маман қызметінің жеткілікті нақтыланған бағыттары жазылуы тиіс. ПМПК-ның бұл ұсыныстары түзету-дамыту жұмысының «тактикалық» бағыты және мектеп консилиумының әрбір маманының педагогикалық процесті іске асыруы жағдайында баланы сүйемелдеу ретінде «өрістетілуі» және нақтылануы тиіс. Осылайша, ДМШ бар баланы жеке алып жүру құрылымында мектеп консилиумының мамандары мынадай компоненттерді өзектендіруі тиіс:

- Түзету-дамыту жұмысының негізгі бағыттары мен мазмұны. Осы бағыттардың әрқайсысы, егер олар бірнешеу болса, ПМПК ұсынымдарына сәйкес маман қызметінің мазмұны бойынша нақтылануы тиіс.

- Қолданылатын бағдарламалық-әдістемелік құралдар мен әзірлемелер. Қазіргі уақытта Білім министрлігі немесе Білім департаменті ұсынған әдістемелік кешендер немесе түзету-дамыту жұмыстары бағдарламалары жоқ. Бұл ретте болжамды бағдарламалар мен әдістемелік құралдарға сараптамалық баға алу өте маңызды.

- Жұмыстың негізгі әдістері, тәсілдері, сонымен қатар жеке түзету-дамыту қызметінің тәртібі.

- Міндетті түрде нақты бағалау критерийлерін және белгілі бір кезеңде алынуы мүмкін жоспарланған нәтижелерді көрсету қажет.

- «Жоспарланған жұмысты өткізу мерзімдері» бөлімінде оқу қызметінің ресми «диапазонын» емес (тоқсан, жарты жылдық, оқу жылы), ал әрбір маман көрші бағанда көрсетілген нәтижені алуды болжайтын нақты мерзімдерін көрсету қажет. Әрине, бұл мерзімдер баланың ерекшеліктеріне, оның мүмкіндіктеріне, жұмыс сипатына және т. б. байланысты.

- Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің ең маңызды бөлімі-әрбір маман өзінің кәсіби құзыреттілігі аясында инклюзивті практиканы өзі жүзеге асыратын педагогке қатысты анықтайтын ұсыныстар мен іс-әрекеттер. Яғни мұнда әрбір маман педагогке тікелей көмек көрсету және қолдау көрсету арқылы «көрінуі» тиіс. Тек ұсынымдарда ғана емес, сонымен қатар ДМШ бар қандай да бір бала, мүгедек бала енгізілген инклюзивті білім беру ортасын құру көмегін анықтау.

Бірнеше рет айтылғандай, білім беру мекемесінің білім беру ортасына әр түрлі санаттағы балаларды енгізу бойынша тиімді қызметінің негізгі шарттарының бірі және инклюзивті практиканың қалған барлық субъектілерін психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу пәнаралық мамандар командасының болуы [3,4] болып табылады.

Жалпы білім беретін мектепте дефектолог мұғалім қызметінің басты бағыттарының бірі қиындықтары тұрақты сипатқа ие, тұрақты мамандандырылған көмекті және арнайы жағдайларды талап ететін балаларды оқыту мен тәрбиелеу мәселелері бойынша міндеттерді шешу болып табылады.

Дефектолог-мұғалім қызметінің негізгі мақсаты - мүмкіндігі шектеулі баланың мектеп ортасына барынша білім беру бейімделуі, сондай-ақ жалпы білім беретін мектеп жағдайында білім алуда нақты қиындықтарға тап болатын оқушыларға уақытында көмек көрсетуді қамтамасыз ету.

Бұқаралық мектептің білім беру ортасына әртүрлі бұзылыстар түрлерімен балалар қосылуы да мүмкін, сол сияқты интеграциялануы мүмкін, демек, дефектолог-мұғалім жұмысының нысаны мен мазмұны бірінші кезекте балалар категориясының даму ерекшелігі мен ерекшеліктерімен анықталатын болады.

ДМШ бар балалардың түрлі категорияларымен дефектологиялық жұмыстың негізгі мазмұнын тезис түрінде қарастырамыз.

Психикалық дамуы тежелген балалармен жұмыстың мазмұны:

- жетекші қызметті қалпына келтіру;
- оқу білімін, машықтары мен дағдыларын меңгерудегі қиындықтарды жеңу;

Есту қабілеті бұзылған балалармен жұмыстың мазмұны:

- есту қабылдауын дамыту;
- сөйлеу тілін дамыту;
- коммуникативтік қызметті дамыту;

Көру қабілеті бұзылған балалармен жұмыстың мазмұны:

- көру қабылдауын дамыту;
- сенсорлық және сенсомоторлық даму;
- кеңістікте бағдарды дамыту;
- әлеуметтік-тұрмыстық бағдарды дамыту

Сөйлеу қабілеті бұзылған балалармен жұмыстың мазмұны:

- сөздік қорын кеңейту және байыту;
- танымдық іс-әрекетті дамыту;
- кеңістіктік қабылдауды және көру-моторлы үйлестіруді дамыту;
- ұсақ моториканы дамыту.

Тірек-қимыл аппараты бұзылған балалармен жұмыстың мазмұны:

- танымдық іс-әрекетті дамыту;
- кеңістікте бағдарды дамыту;
- көру-моторлы үйлестіру мен моториканы дамыту;
- коммуникативтік функцияны түзету.

Аутистік спектрі бұзылған балалармен жұмыстың мазмұны:

- мінез-құлықты ұйымдастыру;
- қарым-қатынастың коммуникативтік қызметін дамыту;
- сенсорлық және сенсомоторлық даму;
- танымдық іс-әрекетті дамыту;
- кеңістіктік бағдарды дамыту.

Дефектолог-мұғалім өз жұмысында түзету жұмысының жеке әдістері мен тәсілдерін анықтау мақсатында ДМШ бар балалардың әрбір санаты ішінде сараланған тәсілге бағдарланады. Сондай-ақ түзету-педагогикалық әсердің табысты болуы білім беру процесінің барлық қатысушыларының кешенді өзара іс-қимылына негізделетінін есте сақтау қажет. Осылайша, дефектолог-мұғалімнің міндетті міндеті ата-аналарды, педагогтарды, сүйемелдеу мамандарын және білім беру мекемесінің әкімшілігін түзету-дамыту үдерісіне тарту болып табылады.

Қорыта келе, сүйемелдеу қызметі – бұл сүйемелдеу процесін жүзеге асыратын әртүрлі бейіндегі мамандардың бірлестігі. Команда мұғалімдер, дефектолог-мұғалімдер, психологтар, әлеуметтік педагогтар, ата-аналар белсенділерінің өкілдерін біріктіреді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Білім туралы. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы.
2. Типовые правила проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся в организациях образования, реализующих учебные программы начального, основного среднего, общего среднего образования. Приказ МОН РК от 18 марта 2008 г № 125 с изменениями от 14 июня 2018 г.
3. Елисеева И.Г., Чумакова О.Ф. Профессиональное сопровождение педагогов общеобразовательных школ, реализующих инклюзивную практику. Методические рекомендации. Алматы, 2015 г.
4. Лещинская Т.Л. Психолого-педагогическое сопровождение интегрированного обучения <http://www.vashpsixolog.ru/documentation-school-psychologist/>

ӘОЖ 159.9

ДАРЫНДЫ ОҚУШЫЛАРДЫ ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КӨМЕКТІ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Ержанова Б.Е., педагог-психолог

«Дарынды балаларға арналған үш тілде оқытатын М.Арын атындағы
«Экономика және бизнес» арнаулы лицейі, Талдықорған қ.

E-mail: erjanova81@mail.ru

"Пути организации психологической помощи при дистанционном обучении одаренных учащихся"» Актуальность данной темы заключается в том, что в дистанционном обучении немаловажным условием является оказание психологической поддержки одаренным учащимся. К переходу от традиционного обучения к дистанционной системе школьники не были готовы. Поэтому в процессе дистанционного обучения очень важно оказывать психологическую помощь учащимся. Ребенку трудно общаться на расстоянии, не чувствуя энергии учителя, т. е. не встречаясь вживую, понять, как учитель излагает тему. Это, в свою очередь, вызывает у ребенка беспокойство, снижает уверенность в себе. Для повышения эффективности дистанционного обучения необходимо прежде всего установить контакт с родителями, провести психологические консультации, организовать психологические тренинговые занятия с учащимися. То есть ученик всем своим существом должен положительно воспринимать дистанционное обучение, активно обучаться и самообразовываться.

Ключевые слова: дистанционное обучение, одаренные дети, родители, психологическая помощь

"Ways of organizing psychological assistance in distance learning for gifted students" "The relevance of this topic lies in the fact that in distance learning an important condition is the provision of psychological support to gifted students. The schoolchildren were not ready for the transition from traditional education to a distance learning system. Therefore, in the process of distance learning, it is very important to provide psychological assistance to students. It is difficult for a child to communicate at a distance, without feeling the teacher's energy, that is, without meeting in person, to understand how the teacher presents the topic. This, in turn, causes anxiety in the child, reduces self-confidence. To increase the effectiveness of distance learning, it is necessary, first of all, to establish contact with parents, conduct psychological consultations, and organize psychological training sessions with students. That is, the student with his whole being should positively perceive distance learning, actively learn and self-educate.

Key words: distance learning, gifted children, parents, psychological support

Қазіргі уақытта әлемдік қауымдастық маңызды тарихи кезеңнен өтуде. Білім беру жүйесінде қашықтан оқыту ең тиімді құралдарының бірі болып отыр. Қашықтан оқыту білім алушы оқу іс-әрекетін ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы қашықтықтан жүзеге асыруы. Қашықтан оқыту уақыт үнемдеу, ақпарат алмасудың шексіз мүмкіндіктерін қамтамасыз ете алады. Сонымен қатар, қазіргі кездегі пандемияға байланысты карантиндік уақытта үздіксіз білім алудың негізі болып отыр. Қашықтан оқыту деген қазіргі таңда білім саласындағы өте маңызды ұғым. Оны оқушы мен мұғалім алыстан өзара ақпараттық – коммуникациялық технологияларды және телекоммуникациялық құралдарды қолдана отырып, жүзеге асырылатын оқыту түрі ретінде түсінеміз. Нақтырақ айтсақ, мұғалім мен оқушы арасында қашықтан интернет ресурстарының көмегі арқылы өтілетін оқытудың формасы, яғни интернет желілерінің көмегімен белгілі бір ара қашықтықта оқыту. [1, 3 б.].

Бұл жүйені оқытушылар мен ата-аналар, оқушылар бірден қабылдай қойған жоқ. Алайда, ұлт болашағы – тек қана мемлекетке немесе ұстаздарға міндетті дүние емес. Ата-ананың бала алдындағы міндеттері бар. Қашықтан білім алу арқылы бала өздігінен ізденіп білімін шыңдауда.

Қашықтықтан оқыту барысында оқушыларға психологиялық көмек көрсету өте маңызды. Өйткені бала мұғалімнің энергиясын сезінбей, яғни жүзбе жүз кездеспей, арақашықтықта қарым-қатынасқа түсу, мұғалімнің тақырыпты баяндауын ұғу қиынға соғады. Ол өз кезегінде балада мазасыздық тудырады, өзіне сенімділігін төмендетеді.

Дарынды балалар диагностикасын ұйымдастырудың маңызды шарттарының бірі – теориялық, ұйымдастырушылық және әдістемелік деңгейлерден тұратын диагностика моделін шығару болып табылады.

Дарындылықты анықтау сауалнамалары баланың қабілеттеріне жасалған ұзақ уақыт бойғы бақылаулардың нәтижесін растай түсу үшін, сондай-ақ күшті және әлсіз психологиялық сапаларын дәлірек анықтау мен қажетті психо-педагогикалық көмекті ұйымдастыру үшін қажет. Психоөлшеу сауалнамалары бала бойындағы қайсыбір дарынның байқалуы мен өзгеру қозғалыстарын зерделеуде септігін тигізеді [2, 656].

Қашықтықтан оқыту кезінде түрлі қиындықтар да кездеседі. Дәстүрлі оқытуда лицей табалдырығын аттаған 5-сынып оқушыларында алғашқы екі айда жаңа ортаға, жаңа мұғалімдерге бейімделу жүреді. Жаңа сыныптастарымен танысып, жаңадан қосылған пәндерге үйренісе бастайды. Қашықтықтан оқыту жағдайында мұның барлығы онлайн режимінде жүреді. Бұл оқушы үшін өте күрделі кезең десек те болады. Бейтаныс ортаға жаңа қосылған оқушы мұғалімнің, сыныптастарының энергиясын сезінбей, қашықтықтан қарым-қатынас жасау қиынға соғары сөзсіз. Одан да қиыны математика пәнін мұғалімнің тақтасыз есептерді түсіндіргенде бала материалды жылдам меңгере алмайды. Түсінбегенін бірден сұрау да кейде мүмкін болмай жатады. Оның себебі: бір уақытта баламен жарысып бірнеше бала сөйлеуі немесе мұғалім баланы естімеуі мүмкін. Сондай-ақ техникалық ақаулар да өз кедергісін тигізу жағдайы да кездесіп жатады. Мұғалім мен оқушы арасында бетпе-бет қарым-қатынас болу керек. Бұл сабақ барысында мұғалімнің өз ойын дұрыс жеткізу үшін қажет. Онлайн оқуда оқушылардың тақырыпты түсінген, түсінбегендігін немесе сұрақ қойғысы келетіндігін ұғу да қиындық туғызады. Бір отбасында бірнеше оқушы болған жағдайда бір компьютер немесе бір смартфонды пайдаланудың ыңғайсыз болуы немесе кейбір жағдайда қажетті техника мүлдем болмауы да мүмкін. Кейбіреуінде интернет байланысы да жоқ болуы мүмкін. Мұғалім мен оқушының арасында бетпе-бет байланыстың болмауы, оқушыларды ынталандыру әдістерінің аз болуы, қойылған міндеттердің орындалуына тұрақты бақылаудың болмауы – оқу үлгерімі мен білім сапасының төмендеуіне алып келуі мүмкін. Ақпараттық коммуникациялық технологияларды көп қолдану – баланың физикалық және психикалық денсаулығына, жұмыс қабілеттілігіне кері әсер етуі мүмкін. Сондықтан техниканы қолдану барысында қауіпсіздік ережесін сақтау, уақытты тиімді пайдалану - бала денсаулығына келер зиянның алдын алады.

Психологиялық тұрғыдан қашықтан оқытудың тиімділігін арттыру үшін ең бірінші кезекте мектеп психологтары ата-аналармен байланыс орнатып, психологиялық кеңестер беруі керек. Екінші кезекте оқушылармен психологиялық сергіту жаттығулары жүргізілуде. Яғни, білім алушыны бар болмысымен қабылдау, ішкі жан дүниесін және психикалық жағдайын түсіну болып табылады.

Бұл тек оқушыларға ғана емес ата-аналарға да керек қарым-қатынастың жағы. Жүйелі ақпарат алмасу үшін тиімді коммуникацияның техникалары мен тәсілдерін меңгеру артық етпейді. Бұл арқылы біз білім алушының алған ақпаратты қаншалықты меңгергенін біле отырып, психологиялық ахуалын анықтай аламыз. Қалыпты жағдайда кейбір оқушылар сабақтарға жүйелі зейін қойып тыңдамауы мүмкін. Ал, қашықтан оқыту жүйесі арқылы ақпаратты кез-келген уақытта, шексіз қабылдай алады. Бұл деп отырғанымыз оқушының оқу процесін толық меңгеруе мүмкіндігі бар. Мүмкіндіктерді жүзеге асыру үшін тиімді қарым-қатынас орнату үлкен маңызға ие.

Осы тарапта ата-аналармен «Қашықтан оқыту бойынша балалардың ата-аналарына психологиялық кеңестер» берілді. Ата-аналарға арналған бала тәрбиесіне қажетті 14 кеңес ата-ана назарына ұсынылды. 10 қадам бала тәрбиесіне қатысты кеңестер ата-аналардың қашықтықтан оқыту барысында өте тиімді деп есептеймін. Сонымен қатар, 9 сыныптардың ата-аналарына мамандық таңдауына байланысты «Кәсіптік бағыт – бағдар» беру бейнеролигі дайындалып ата-аналардың назарына ұсынылды. Себебі, кәсіптік бағдарды оқушы ата-анасымен ақылдаса отырып таңдайды. Қашықтан білім беру аясында 5-11 сыныптар оқушыларына «Миға пайдалы жаттығулар» ұсынылды. Оқушылар жаттығуларды қайталау арқылы, ми процесстеріне жақсы әсерін берді. «Есте сақтау қабілетін қалай жақсарту керек?» деген сұраққа арнайы психологиялық жаттығулар бейнеролик ретінде дайындалып оқушылар назарына ұсынылды.

Кесте 1

Қашықтықтан оқыту кезіндегі психологиялық қолдау көрсету шаралары

р/с №	Жұмыстың мазмұны	Түрі	Қатысушылар
1.	«Онлайн сабақ оқу жүйесіне көшу барысында Баланың оқу іс - әрекетіне көмектесу сіз бен біздің қолымызда»	Ата-аналар жиналысы	Ата-аналар
2.	«Мен қашықтан қалай оқимын?»«Өзінді вирустық аурудан қалай сақтауға болады?»	Сынып сағаты	Оқушылар
3.	«Қашықтықтан оқыту және оны қабылдаудағы пайдалы кеңестер»	Вебинар	Оқушылар
4.	Көзге арналған жаттығулар	кеңестер	Оқушылар
5.	Тыныс алу жаттығулары	кеңестер	Оқушылар
6.	Кинесиологиялық жаттығулар	тренинг	Оқушылар
7.	Психикалық денсаулығымыз туралы сөйлесейік	Вебинар	Оқушылар
8.	Балалар мен жасөспірімдердің психикалық денсаулығы	Вебинар	Ата-аналар
9.	Оқушыларға арналған сауалнама	сауалнама	Оқушылар
10.	«Тайм-меджмент»	тренинг	Оқушылар
11.	Кибербуллинг дегеніміз не?	Вебинар	Оқушылар
12.	«Стресс және дағдарыс»	Вебинар	Оқушылар
13.	«Ата-аналарға арналған бала тәрбиесіне қажетті 14 кеңес»	кеңестер	Ата-аналар

Оқушылар жаттығу барысын орындау, тыңдау арқылы есте сақтауға оң әсерін берді. Тәрбиенің ең тамаша мектебі – отбасы. Ата-аналарға психологиялық қолдауда кеңестер әрдайым ұсынылып отырды. Ата-анамен баланың арасындағы қарым-қатынас ерекшеліктерін психологиялық тұрғыда ата-ана өз мейірімділігін білдіре отырып, балаларына жылулық бере отырып, қолдау жасай алатын адамның бірі. Бала мен ата-ананың арасында жылылық орнату, әрбір ата-ана үшін орны ерекше. Сонымен қатар, сынып жетекшілерге және ата-аналарға оқушымен, мұғалім арасындағы жақсы қарым-қатынасты нығайту мақсатында «Оқытушының педагогикалық психологиялық портреті» әдістемесі ұсынылды.

11 сынып оқушыларына ҰБТ-ға байланысты психологиялық кеңестер берілді. Мектеп түлектеріне қолдау көрсетілді. Мектеп түлектерінің ата-аналарына психологиялық кеңес берілді. Қашықтан білім алу кезінде психологтың демеуі өте қажет деп ескеремін. «Адамның жақсы болуы тегінде емес, тәрбиесінде, ақылында, өнер, білімінде», – деп ұлы ақын Абай Құнанбайұлы айтқандай, балаға тәрбие отбасы мен мектептен беріледі. Осы процессті ұстаздарымыз, ата-аналарымыз, оқушыларымыз еңсеру үшін біз психологтар барынша өз тарапымыздан қолдау көрсетеміз.

Зерттеу жұмыстары.

Оқушыларға арналған сауалнама.

Сауалнамаға 10-14 жастағы оқушылар қатысты. Барлығы 91 оқушы.

1. Сізге қашықтықтан оқыту технологиясы арқылы білім алу ыңғайлы ма? сұрағына 66% – «иә» деп жауап берсе, 34% - жоқ деп жауап берді.

2. Оқу процесінде қашықтықтан оқытудың қандай форматын немесе білім беру платформасын қолдандыңыз? сұрағына 89% - Zoom, 0% - Teams, 17% - WhatsApp, 0% - білім беру платформасы, 9% - Bilimland, 55% - Daryn Online деп жауап берді.

3. Сіздің ойыңызша, оқытудың қай түрі тиімді? сұрағына 16% – қашықтықтан оқыту, 11%– үйде оқыту, 36%– штаттық режимде оқыту, 31% – аралас оқыту (штаттық және қашықтықтан оқыту), 5,5%– дәстүрлі оқыту деп жауап берді.

4. Қашықтықтан оқыту технологиясы арқылы білім мен дағды жеткілікті ме? сұрағына 69%– иә десе, 31% – жоқ деп жауап берді.

5. Қашықтықтан оқыту технологияларын қолдану арқылы оқу процесінде қандай қиындықтарды атап өтуге болады? сұрағына 57% – интернеттің болмауы, 7%– ресурстардың жеткіліксіздігі, 4%– ыңғайлы сабақ кестесінің болмауы, 14%–қашықтықтан оқыту дағдыларының жеткілікті деңгейінің болмауы, 14%– жаңа тақырыпты, оқыту мақсатын түсіндіру уақытының жеткіліксіздігі, 20%– орындалған оқу тапсырмаларын орындау және жіберу үшін уақыттың жеткіліксіздігі деп жауап берді.

6. Қашықтан оқытуда нені өзгерткіңіз келеді? деген сұраққа 5,5% –интернеттің кедергісіз жақсы жұмыс істеуін, 46%– ештеңе өзгерткім келмейді, 10%– Zoom платформасы ыңғайсыз, 5.5%– сабақ кестесін өзгерту, 2% – дарын онлайн тапсырмасы болмаса, 5.5% – аралас режимге көшу, 10%–сабақ пен үзіліс уақытын ұзарту, 4%– қашықтықтан оқуда тақырыпты меңгеру қиын, 3%– мектепте оқығым келеді, 1% – компьютер алдында отыру ыңғайсыз, 3%– күнделіктегі бағалауды алып тастаса, 1%– WhatsApp арқылы оқу деп жауап берді.

7. Сіз қашықтықтан оқыту технологиясын қолдана отырып, оқуды жалғастырғыңыз келеді ме? сұрағына 42% – иә деп, 50%– жоқ, 8%– жартылай мектепте, жартылай қашықтықтан оқысақ деп жауап берді.

8. Қашықтықтан оқыту форматында оқушылардың жетістіктерін қалай бағалай аласыз? сұрағына 3%– өте жоғары, 68%– жоғары, 28%– орта, 1%– ортадан төмен деп жауап берді.

Оқушылармен қашықтықтан оқыту кезінде тренингтік сабақтар жүргізілді. «Қашықтықтан оқыту және оны қабылдаудағы пайдалы кеңестер»тренингінде оқушыларға жұмыс күнін жоспарлау, берілген тапсырмаларды уақытында орындау, тапсырманы бірден орындаған оқушы күйзеліске түспей, демалыс уақытын жайбарақат өткізетіні туралы кеңестер берілді. Оқушы өзінің жұмыс кеңістігін және сабаққа қажеттінің барлығын сабақ басталғанға дейін дайындау керектігі ескертілді. Зейінді бір нәрсеге шоғырландыра алу жаттығуды қажет етеді және қандай іс болса да жетістікке жету үшін өте маңызды екені айтылды. Демалыс пен сабақты алмастырып отыруға кеңес берілді.

Қашықтықтан оқыту кезінде компьютер, смартфонға көп үңілгендіктен баланың көзі шаршайды. Сол себепті балаларға көз жаттығулары үзіліс кезінде жасатылды.

Біздің ағзамызда патологиялық және функциялық өзгерістер болған кезде, тіпті көңіл-күйдің кенет өзгерген кезінде де, ең әуелі тыныс алу жүйесі өзінің мінездік сипатын өзгертпейді. Бірде қан қысымының жоғарылауы, бірде төмендеуі, немесе кенеттен енгізу де пайда болады. Осы кезде кез келген адам ауа кеңістігіне шыққысы келеді, немесе басқа жерде отырып тыныс алғысы келеді. Мұның барлығы да екінші бір сигнал жүйелері арқылы ми қорытындысын тітіркендіруден туған ағзаның әр түрлі өзгерістерінің нәтижесі. Сол себепті балаларға тыныс алу жаттығуларын дұрыс орындау үйретілді. [3, 56].

Балалармен тақырыптық вебинарлар ұйымдастырылды. «Психикалық денсаулығымыз туралы сөйлесейік» тақырыбындағы вебинарда психикалық денсаулықтың не екенін, оның маңыздылығы және психикалық денсаулықтағы ауыр ақаулардың алдын қалай уақытылы алуға болатыны туралы түсінік беріліп, қиындықтарды қалай жеңу керек екенін, өзіне және достарына қалай көмектесуге болады және психикалық денсаулықты қалай нығайту туралы кеңестер берілді.

«Тайм-менеджмент» вебинарында уақытты ұтымды пайдалану, жоспарлы әрекет ету, жұмысты маңыздылығына қарай кезекке қою туралы түсінік берілді.

«Әңгімелесейік» тақырыбындағы вебинарда: Кибербуллинг деген не? Мен кибербуллинг құрбанымын ба? Қалжыңды келемежден қалай ажыратуға болады? Кибербуллингтің салдары қандай? Егер мені біреу онлайн қорқытып жатса, кімге айтуым керек? Осы туралы айту неге соншалық маңызды? Қайдан көмек алуға болады? Мен кибербуллингке тап болдым, бірақ, ата-анама айтуға қорқамын. Қалай айтсам болады? Ата-анамен қалай сөйлеу керек? Достарыма, егер, әсіресе, олар өздері айтқысы келмесе, кибербуллинг туралы айтып беруге қалай көмектесе аламын? Мен жеке мәліметтеріммен айла-шарғы жасалуына немесе мені әлеуметтік желілерде келемеждеуге қалай тосқауыл бола аламын? Егер мен Интернетте агрессор немесе кибербуллер болсам, не істеу керек? - деген сұрақтарға жауаптар берілді.

«Стресс және дағдарыс» тақырыбындағы вебинарда «Стресс» туралы түсінік беріліп, оның адам ағзасына тигізетін әсері, қандай жағдайлар стресске әкелетіні және дағдарыс деген не? Мен стрессті немесе дағдарысты қалай жеңе аламын? Өз тәртібін өзі реттеу – стресспен күрес тәсілі, өз тәртібін өзі реттеу техникалары көрсетілді.

«Мен және интернет» тақырыбында оқушылармен вебинар өткізілді. Вебинарда интернет және оның мүмкіндігі, интернеттен төнетін қауіптер, интернетке тәуелділік белгілері және т.б. туралы айтылды.

Оқушыларға түрлі тақырыптарда кеңестер бейнежазба түрінде жазылып, WhatsApp чаттарына жіберіліп отырады. Туындаған мәселелер бойынша немесе мазалаған сұрақтары бойынша оқушылар лицей психологының жеке номеріне немесе жеке чатына хабарласып, кеңестер алып отырады.

Жоспарға сай жүргізілетін диагностикалық тестілеулер алдын ала слайд түрінде дайындалып, оқушыларға Zoom платформасы арқылы онлайн жүргізіледі. Алдымен балаларға тесттің мақсаты баяндалып, нұсқаулар беріледі. Тестілеуге берілген уақыт ішінде тапсырма орындалып болған соң оқушылар бірден тест жұмысын суретке түсіріп, психологтың WhatsApp чатына жібереді.

Тест нәтижесі өңделіп болғаннан кейін сараптама жасалып, диагностика нәтижесі бойынша сынып жетекшіге, пән мұғалімдеріне және ата-аналарға ұсыныстар беріледі және түзету жұмыстары ұйымдастырылады.

Білім беру жүйесінде қашықтан оқыту ең тиімді құралдарының бірі болып отыр. Қашықтан оқыту – бұл білім алушы оқу іс-әрекетін ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы қашықтықтан жүзеге асыруы. Қашықтан оқыту уақыт үнемдеу, ақпарат алмасудың шексіз мүмкіндіктерін қамтамасыз ете алады. Сонымен қатар, қазіргі кездегі пандемияға байланысты карантиндік уақытта үздіксіз білім алудың негізі болып отыр.

Қашықтықтан оқытуда дарынды оқушыларды психологиялық қолдау мақсатында оқушылармен әңгімелесу, кеңестер беру, тренингтік сабақтар ұйымдастырудың маңызы зор. Бұл балалардың қашықтықтан оқыту кезіндегі кездесетін қиындықтарды, мазасыздықты, үрейді жеңуге және өздеріне сенімділігін жоғарылатуға көмектеседі. Түрлі тақырыптарда ақпарат алуға, қауіпті жағдайлардың алдын алуына септігін тигізеді.

Қашықтан оқыту – заман талабы. Оқытудың бұл жүйесі сын сағатта халқымыздың ертеңгі сенімін арттырып, дүрбелең кезеңдегі қабылданған дұрыс шешім деп білеміз. Оқушыларымыз бен ата-аналарымызға дұрыс насихатталуына, заманауи білім алуға жауапкершілікпен, бастысы біртұтастыққа, түсіністікпен қабылдауына күш салудамыз. Ұрпағымыз үшін жасалып жатқан ұлағатты жұмыс өз жемісін береді деп сенеміз. ҚҚПАашықтан оқыту – заман талабы. Оқытудың бұл жүйесі сын сағатта халқымыздың ертеңгі сенімін арттады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Қоғамдық-саяси газет «Білімді ел» // Алматы, №5 – 2020 ж. (36)

2. Бабаева, Ю.Д. Одаренность детей и подростков в области новых информационных технологий. / Ю.Д. Бабаева // Одаренный ребенок.-2002.- №5.- с. 4.
3. С. Жұманова. Спорттық морфология негізіндегі тәнтану. / Алматы: Рес. Бас. Каб., 1994. – 5б.

ӘОЖ 541.124

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНА ДЕЙІНГІ ДАЯРЛАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Ержанова Г.Ж., Шмидт М.А., Педагогика ғылымдарының магистрі,
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: Gulnur_ppf@mail.ru

Мақалада қарастырылып отырған қазаргі таңдағы өзекті мәселе - мүмкіндігі шектеулі тұлғаларды жоғары оқу орнына дейінгі даярлау. Соның айғағы ретінде мүмкіндігі шектеулі тұлғалардың жоғарғы оқу орнына түсіп өзінің қалыпты құрбылары сияқты тең дәрежеде білім алуы. Осындай нәтижені көру мақсатында инклюзивті білім беру жүйесінде жоғары оқу орнына дейінгі даярлау ерекшеліктері қолға алынуда. Жоғары оқу орнына дейінгі оқыту кезеңі - саналы жоғары білім мен кәсіп жолындағы маңызды қадам. Бұл талапкерлерге өздерінің пәндік білімдерін орта мектеп білімі контекстінде жүйелеуге, жоғары оқу орнындағы үздіксіз білімге бейімделуге және өзінің болашақ мамандығын дұрыс таңдауда өзін орнықтыруға мүмкіндік береді.

Тірек сөздер: мүмкіндігі шектеулі тұлға, жоғары оқу орнына дейінгі дайындық, қашықтықтан білім беру технологиясы, әлеуметтену, диагностика.

В статье рассматривается актуальная проблема-довузовская подготовка лиц с ограниченными возможностями здоровья. Свидетельством этого является то, что люди с ограниченными возможностями, поступив в вуз, получают образование наравне со своими нормальными сверстниками. Чтобы увидеть такой результат, в системе инклюзивного образования реализуются особенности довузовской подготовки. Этап довузовского обучения-важный шаг на пути сознательного высшего образования и профессии. Это позволит абитуриентам систематизировать свои предметные знания в контексте среднего школьного образования, адаптироваться к непрерывному образованию в высшем учебном заведении и утвердиться в правильном выборе своей будущей профессии.

Ключевые слова: лиц с ограниченными возможностями, довузовской подготовки, дистанционные образовательные технологии, социализация, диагностика.

The article deals with an actual problem-pre-university training of persons with disabilities. This is evidenced by the fact that people with disabilities, having entered a university, receive an education on a par with their normal peers. To see such a result, the system of inclusive education implements the features of pre-university training. The stage of pre-university education is an important step towards a conscious higher education and profession. This will allow applicants to systematize their subject knowledge in the context of secondary school education, adapt to continuing education in higher education and establish themselves in the right choice of their future profession.

Key words: persons with disabilities, pre-university training, distance learning technologies, socialization, diagnostics.

«Инклюзивті білім беру жүйесінде жоғары оқу орнына дейінгі даярлау ерекшеліктері» мақаласы «Инклюзивті жоғары білім беру жүйесінде денсаулығында

мүмкіндігі шектеулі тұлғаларды жоғары оқу орнына дейінгі даярлауды ұйымдастыру» тақырыбындағы ҚРБҒМ грантық жоба аясында орындалды. Мақалада Қазақстан демократиялық қоғам ретінде қоғамның әрбір азаматына, оның ішінде денсаулығында мүмкіндіктері шектеулі тұлғаларға халықаралық нормаларға сәйкес отандық заңнамамен бекітілген сапалы білім алуға тең құқыққа кепілдік береді. Мүмкіндігі шектеулі тұлғалар үшін қажетті білім беру жағдайларын жасаудың өзектілігі сөзсіз, әсіресе олардың психофизикалық ерекшеліктерін ескере отырып, осы санаттағы жоғары білім алу мүмкіндігі қарастырылады.

Бұл міндеттерді шешуге жоғары білім мен мамандықты саналы түрде алу жолындағы маңызды кезең болып табылатын жоғары оқу орнына дейінгі дайындық ықпал етеді.

Бұл университеттегі мүмкіндігі шектеулі тұлғаларға материалдық көзқарастың маңыздылығын анықтап қана қоймай, сонымен қатар шетелдік және отандық зерттеулер осы проблеманың уақтылығын баса көрсететін жоғары оқу орнына дейінгі тиімді дайындықты ұйымдастыруға арналған зерттеулерді жандандырады.

Жоғары білімнің қол жетімділік деңгейін арттырудың маңызды элементі орта білім беру жүйесінен жоғары білім беру жүйесіне көшу әсіресе қиын болатын мүмкіндігі шектеулі тұлғаларды жоғары оқу орнына дейінгі даярлау болып табылады.

Жоғары оқу орнына дейінгі дайындық - бұл оқушылардың жеке білім беру және шығармашылық қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған және шығармашылық тұлғаның өзін-өзі дамытуын қамтамасыз ететін қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыру арқылы білім беру мен оқытудың мақсатты процесі, ол білім беруді дамытудың қазіргі кезеңінде жоғары оқу орнына түсуге дайындық міндеттерін ғана емес, сонымен қатар талапкерлердің психологиялық бейімделуін, кәсіби бағдарлануын, білімін диагностикалау мен түзетуді орындауы керек.

Әрине, жоғары оқу орнынан дейінгі дайындық кезеңі жеке тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыруына жағдай жасай отырып, денсаулығында мүмкіндіктері шектеулі тұлғалардың объективті қажеттіліктерімен жоғары оқу орнындағы оқытуды байланыстыруға мүмкіндік береді [1, 3-5 б].

Мүмкіндігі шектеулі жандарды университетке дейінгі дайындықта психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру, кәсіптік бағдар беру мәселелері бойынша психологиялық-педагогикалық кеңес беру маңызды рөл атқарады, олардың формалары күндізгі және қашықтықтан болуы мүмкін. Жоғары оқу орнына дейінгі білім беру құрылымдарын құрудың негізгі мақсаты денсаулығында мүмкіндіктері шектеулі тұлғалардың жалпы білім беру деңгейінен кәсіптік білім деңгейіне көшуі кезінде олардың білімі мен қабілеті деңгейіндегі алшақтықты жою, сондай-ақ жоғары мектеп жағдайларына бейімдеу болып табылады.

Мүмкіндігі шектеулі тұлғалардың кәсіби өзін-өзі анықтауы әлеуметтік-психологиялық дайындықты да қамтиды. Бұл жаңа кәсіппен танысу, оны басқалармен салыстыру және салыстыру.

Маңыздылығы дұрыс жасалған таңдау мамандығы айдан анық және мотивация білім алуда септігін тигізеді. Жеке, психофизиологиялық және жеке ерекшеліктерін ескерместен жоғары оқу орнын таңдау болашақта студенттер үшін қолайсыз салдарға әкелуі мүмкін, мысалы, өз мамандығына қанағаттанбау, бұл өз кезегінде одан кетуге әкелуі мүмкін. Қалаусыз жұмыс істеу денсаулығы шектеулі тұлғалардың психологиялық жағдайына теріс әсер етуі мүмкін.

Табысты кәсіби өзін-өзі анықтау мүмкіндігі шектеулі үміткерлер үшін өте маңызды, өйткені мамандықты дұрыс таңдамау әлеуметтік-психологиялық нашарлауға және денсаулығының нашарлауына әкелуі мүмкін. Бұл оларға болашақта жоғары білім дипломын алуға және қоғамның толыққанды мүшесі болуға, басқа түлектермен тең дәрежеде жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы Н.Ә.Назарбаев өз Жолдауында атап өткендей: «Олар қоғамда жұмыс істеп, табыс табатындарын білетін болады. Біз мұны жасай аламыз. Барлығын және «Нұр Отан» партиясы бастаған барлық әлеуметтік институттарды, үкіметтік емес ұйымдарды қолға алайық, бәрімізге осы іспен айналысу керек. Егер қажет болса-үкімет барлық

компаниялармен арнайы жұмыс жүргізіп, осы мәселе бойынша тиісті шешім қабылдауы керек. Бұл кедергісіз аймақ деп аталады» [2, 3-5 б].

Қазақстан Республикасында, атап айтқанда, З.А. Мовкебаева өзінің бірқатар еңбектерінде мүмкіндігі шектеулі жандардың мамандық таңдауға дайындығы туралы атап өтті. Жалпы алғанда, бұл саладағы зерттеулер тек мониторинг және аналитикалық есеп деңгейінде жүргізілді, мысалы, «Алматы инклюзивті Жоғары мектебі» жобасы, «Білім - Орталық Азия» білім беру орталығы (Алматы, Қазақстан Республикасы). Алматы қаласындағы «Білім - Орталық Азия» орталығының талдамалы зерттеу есептері Алматы қаласындағы инклюзивті жоғары мектептің даму мақсаттарын, нәтижелерін және перспективаларын қарастырады; тәжірибесі, тәжірибесі, Алматы қаласының жоғары оқу орындарындағы инклюзивті жоғары мектептің проблемалары; мүмкіндігі шектеулі тұлғалар үшін жоғары білім алу құқығын іске асырудағы шетелдік тәжірибе. Бұл зерттеулердің негізгі мақсаты тек Алматы қаласының жоғары оқу орындарында инклюзивті білім беруді жүзеге асыру тәжірибесін сипаттау және талдау болып табылады және мүмкіндігі шектеулі тұлғалар үшін жоғары оқу орнына дейінгі дайындықты ұйымдастыру проблемасы қарастырылмаған [3, 6-11 б].

Бұл міндеттерді шешуге мүмкіндігі шектеулі жандардың жоғары оқу орнына дейінгі дайындығы ықпал етеді, бұл жеке тұлғаға бағытталған оқыту ретінде олардың жоғары білім мен мамандықты саналы түрде алу жолындағы маңызды кезең болып табылады.

Қазақстан Республикасында мүмкіндігі шектеулі балаларды қоғамдық ортаға қосу, сондай-ақ инклюзивті білім беруді енгізуге, оның нормативтік-құқықтық негіздерін әзірлеуге алғашқы талпыныстарды профессор Р.А. Сүлейменова жасады. Профессор З.А. Мовкебаеваның зерттеулері осы идеяны дамытуға, педагогикалық кадрларды инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге даярлау мәселелерін қарастыруға ықпал етті. Мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін мектептің оқу процесіне қосудың ұйымдастырушылық-педагогикалық жағдайларының ғылыми-әдіснамалық аспектілерін ашқан алғашқы зерттеуші А.А. Байтұрсынов болып табылады [4, 56-58 б].

Біздің ойымызша, университетке дейінгі дайындық-бұл студенттердің жеке білім беру және шығармашылық қажеттіліктерін қанағаттандыруға және шығармашылық тұлғаның өзін-өзі дамытуын қамтамасыз етуге бағытталған қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыру арқылы оқыту мен тәрбиелеудің мақсатты процесі. Жоғары оқу орнына дейінгі дайындық жоғарғы оқу орнында үздіксіз білім беру жүйесіндегі буын болып табылады және талапкерлердің білім беру саласындағы қажеттіліктерін барынша толық қанағаттандыруға қол жеткізуге ықпал етеді.

Жоғары оқу орнына дейінгі оқыту кезеңі - саналы жоғары білім мен кәсіп жолындағы маңызды қадам. Бұл талапкерлерге өздерінің пәндік білімдерін орта мектеп білімі контекстінде жүйелеуге, жоғары оқу орнындағы үздіксіз білімге бейімделуге және өзінің болашақ мамандығын дұрыс таңдауда өзін орнықтыруға мүмкіндік береді.

Жоғары оқу орнына дейінгі дайындықтың негізгі міндеттері:

- білім алушылардың барлық санаттарын кәсіптік бағдарлау жұмысын ұйымдастыру;
- талапкерлердің кәсіби өзін-өзі анықтау мәселелері бойынша университеттің білім беру ұйымдарымен және білім беруді басқару органдарымен өзара іс-қимылын үйлестіру;
- мектеп оқушыларын кәсіби бағдарлау мәселелері бойынша ақпараттық, әдістемелік және аналитикалық материалдарды дайындау [5, 8-9 б].

Бүгінгі таңда жоғары оқу орнына дейінгі дайындық кезеңінде инклюзивті білім беру проблемаларын зерттеу бойынша жұмыстар жеткіліксіз. Сонымен қатар, оқытудың принциптері мен мақсаттары әлі нақты анықталмаған, мазмұны іріктелмеген, университеттің дайындық кафедралары мен курстарында мүмкіндігі шектеулі тұлғаларды оқытудың оңтайлы әдістері мен құралдары анықталмаған. Осылайша, мүмкіндігі шектеулі жандарды жоғары оқу орнына дейінгі дайындық кезеңінде жоғары оқу орнында бірқатар қарама-қайшылықтар бар, атап айтқанда:

- мүмкіндігі шектеулі түлектерді кәсіби даярлау үшін әлеуметтік және жеке қажеттілік пен жоғары оқу орнына дейінгі білім беру кезеңінде кедергі дидактикасының жеткіліксіздігінің даму арасында;

- арнайы мектепте оқытудың мақсаты мен мазмұны және оларды жоғары оқу орнына дейінгі дайындық кезеңінде кәсіби бағдарлау қажеттілігі арасында;

- мектептегі оқыту формалары мен әдістерінің ерекшеліктері мен университеттегі оқу процесінің ерекшеліктері арасында.

Бүгінгі таңда емтиханға дайындалғысы келетін мүмкіндігі шектеулі әрбір талапкер оқудың оңтайлы көлемі мен ыңғайлы кезеңін таңдай алады. Жоғары оқу орындарындағы пәндік дайындық курстары оқу жылы бойы өткізіледі. Сабақты талапкерлерді дайындауда үлкен педагогикалық тәжірибесі бар білікті оқытушылар жүргізеді. Оқу процесі үлкен немесе кіші топтардағы дәрістер мен практикалық сабақтарды қамтиды.

Сабақтарда әртүрлі оқу-әдістемелік материалдар пайдаланылады, оқу тестілеуі және тест тапсырмаларын талдау жүргізіледі. Курстың әр қатысушысы өз қалауы бойынша бір немесе бірнеше пәндерді оқи алады. Жоғары оқу орнына дейінгі дайындықтың маңызды артықшылығы - бұл курстар мүмкіндігі шектеулі студенттерге университеттік білім беру жүйесіне бейімделуге, университет оқытушыларымен қажетті тәжірибе жинауға мүмкіндік береді [6, 37-39 б].

Мектеп білімінен жоғары білімге көшу кезеңінде талапкердің қажетті кәсіби ақпараттық алаңға дәл түсуі өте маңызды. Бұдан әрі «бекітілген аумақ» жоғары оқу орнында мониторингтік зерттеулер, мүмкіндігі шектеулі талапкерлерді бақылау, талапкерлермен және олардың ата-аналарымен әңгімелесу, ЖОО және арнайы (түзету) мектептер базасында әртүрлі нозологиялық топтардың студенттері үшін кәсіби бағдар беру қызметін ұйымдастыру тәжірибесіне талдау жүргізілді. Жоғары оқу орнына дейінгі дайындық жүйесінде электрондық білім беру ортасын пайдалануды сыни талдау әдісі практикалық компонентті едәуір күшейтеді.

Жоғары оқу орнына дейінгі дайындық қазіргі білім беру жүйесінде белгілі бір орын алды деп сенімді түрде айта аламыз, бірақ педагогикалық теорияда ол зерттеудің тәуелсіз категориясы ретінде ерекшеленбейді. Мүмкін, бұл университетке дейінгі дайындық талапкердің жоғары оқу орнына түсуін қарастыратын тар мәселені шешуге бағытталған. Мүмкіндігі шектеулі жандарды жоғары оқу орнына дейінгі даярлауға келетін болсақ, бұл тақырып соңғы жылдары жиі көтерілген жоқ. Мүмкіндігі шектеулі мектеп оқушыларының арасында жоғары оқу орнына түскісі келетіндер бар, бірақ мұны қалай жасау керектігін білмейді, өйткені олардың қабылдануы университеттердің психологиялық-педагогикалық және медициналық сүйемелдеуді, материалдық-техникалық жабдықтауды, бейімделу ортасы мен білім беру бағдарламаларының болуын және т. б. қамтитын қажетті арнайы білім беру жағдайларын жасауды білдіреді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Жакипбекова С.С., Калдияров Д.А., Стамбекова А.С., Шмидт М.А., Кыдырбаева Г.Т., М.А., Беделбаева А.Е., Ержанова Г.Ж. Довузовская подготовка в системе инклюзивного высшего образования: Учебно-методическое пособие для лиц с ограниченными возможностями здоровья, поступающих в высшие учебные заведения. ИП «ДИЗАЙН-ОТ», Талдықорған, 2020.-110 с.

2. «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: Жаһандық бәсекеге қабілеттілік» Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. – 2017, қаңтар – 31.

3. Мовкебаева, З.А. Вопросы подготовки педагогических кадров в Республике Казахстан к работе в условиях инклюзивного образования [Текст] / З.А. Мовкебаева // Педагогика и психология. - 2013. - № 2. - С. 6-11.

4. Сулейменова Р. А. К вопросу об инклюзивном образовании. «Открытая школа». № 06 (147), август 2015. С. 56-58.

5. Методические рекомендации по организации образовательного процесса для обучения инвалидов и лиц с ограниченными возможностями здоровья в образовательных организациях высшего образования, в том числе оснащенности образовательного процесса: утверждены Минобрнауки России 08.04.2014 №АК-44/05.

6. Методические рекомендации по обучению студентов-инвалидов и студентов с ограниченными возможностями здоровья: учебное пособие / под ред. О.А. Козыревой. Красноярск, 2015. 93 с.

УДК 14.35.07

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ТІЛДІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ

Есимбекова А.О., оқыту және тәрбиелеу әдістемесі кафедрасының I курс докторанты,
Жакипбекова С.С., қауымд.профессор м.а. (доцент), философия докторы (PhD)
І.Жансугуров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: s.berikovna@mail.ru

Жаңа ХХІ ғасырда бүкіл өркениетті әлем ашықтық пен өзара түсіністікке ұмтылады. Осыған байланысты шет тілдерін оқытудың рөлі мен маңызы артып келеді. Әр түрлі мәдениеттердің диалогы шет тіліндегі мәдениетаралық қарым-қатынасқа қатысуға қабілетті және дайын болатын тұлғаны тәрбиелеу міндетін қояды. Шет тілі, пән ретінде, мәдениетті адамды тәрбиелеуде өте тиімді құралдарға ие. Оқушыларды әлемдік мәдениетке баулуға және сол арқылы өз мәдениетін жақсы түсінуге ықпал ететін пәнаралық пән ретінде шет тілінің барлық тәрбиелік әлеуетін пайдалану маңызды.

Шет тілін оқыту мектептегі жалпы білім беру жүйесінің негізгі элементтерінің бірі болып табылады. Оқытудың мақсаты тілдік құзыреттілікті қалыптастыру болып табылады, ол меңгеруі оқытылатын тілдің тілдік нормаларына сәйкес шет тілдік сөйлеу қызметін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін тілдік білімдердің, дағдылардың, дағдылардың жиынтығын білдіреді. Тілдік құзыреттілік ауызша да, жазбаша да жүзеге асырылатын сөйлеу әрекетінің әртүрлі түрлерінде қалыптасады. Бұл мақалада тек ағылшын тілі пәні мұғалімдердің ғана емес, оқушылардың да тілдік құзыреттілігін арттыру жолдары қарастырылады.

Тірек сөздер: тілдік құзыреттілік, мәдениетаралық қарым-қатынас, тілдік дағды

В новом ХХІ веке весь цивилизованный мир стремится к открытости и взаимопониманию. В связи с этим возрастает роль и значимость изучения иностранных языков. Диалог различных культур ставит задачу воспитания личности, которая будет способна, и будет желать участвовать в межкультурной коммуникации на иностранном языке. Иностранный язык, как учебный предмет, имеет весьма эффективные средства в воспитании человека культуры. Важно использовать весь воспитательный потенциал иностранного языка, как межпредметной дисциплины, которая способствует приобщению учащихся к мировой культуре и тем самым, к лучшему осознанию своей собственной культуры.

Обучение иностранному языку является одним из основных элементов общеобразовательной системы в школе. Целью обучения является формирование языковой компетенции, которая обозначает совокупность языковых знаний, умений, навыков, овладение которыми позволяет осуществлять иноязычную речевую деятельность в соответствии с языковыми нормами изучаемого языка. Языковая компетенция формируется в различных видах речевой деятельности, которая осуществляется как в

устной, так и письменной форме. В этой статье рассматриваются пути повышения языковой компетентности не только учителей иностранного языка, но и обучающихся.

Ключевые слова: языковая компетенция, межкультурная коммуникация, языковые навыки

In the new XXI century, the entire civilized world strives for openness and mutual understanding. In this regard, the role and importance of learning foreign languages increases. The dialogue of different cultures sets the task of educating a person who will be able and willing to participate in intercultural communication in a foreign language. A foreign language, as an educational subject, has very effective means in educating a person of culture. It is important to use the full educational potential of a foreign language as an interdisciplinary discipline, which contributes to the introduction of students to the world culture and thereby to a better understanding of their own culture.

Teaching a foreign language is one of the main elements of the general education system in schools. The purpose of training is to form a language competence, which means a set of language knowledge, skills, and skills, the acquisition of which allows you to carry out foreign language speech activity in accordance with the language norms of the language being studied. Language competence is formed in various types of speech activity, which is carried out both orally and in writing. This article discusses ways to improve the language competence of not only foreign language teachers, but also students.

Key words: language competence, intercultural communication, language skills

Мектеп - біздің мемлекетіміздің болашақ азаматының жеке басы қалыптасатын білімнің маңызды көздерінің бірі. Оқушылардың білім сапасы мұғалімнің қаншалықты дайын болуына тікелей байланысты. Әрине, қазіргі заманғы мұғалімнің құнды тәжірибесі, тиімді әдістері мен педагогикалық әдістері бар. Алайда, мұғалімнің жетістігі-бұл оның құзыреттілігі мен шеберлігін үнемі жетілдіру. Қазіргі уақытта қоғамдағы өмір үшін бұрын міндетті емес кейбір жеке қасиеттердің рөлі артты, мысалы: өзгеріп жатқан әлемде тез шарлау, жаңа мамандықтар мен білім салаларын игеру, әртүрлі кәсіптердегі, мәдениеттердегі адамдармен ортақ тіл таба білу және т.б. бұл қасиеттер "негізгі құзыреттер" деп аталды. [1, 83].

Қазіргі кезеңдегі шетелдік білім берудің негізгі мақсаты мәдениаралық қарым-қатынас үшін қажетті коммуникативтік құзыреттілік деңгейін дамыту болып табылады, оның құрамдас бөлігі зерттелетін тілдің фонетикасы, лексикасы, грамматикасы туралы белгілі бір білімді және осы білімді белгілі бір тілдік контексте рецептивті және өнімді қолдана білуді немесе грамматикалық, лексикалық және фонетикалық дағдылардың жиынтығын игеруді қамтитын тілдік құзыреттілік болып табылады.

Шет тілін оқытуда тілдік құзыреттілікті қалыптастыру мәселелеріне әрқашан үлкен мән берілген. Жоғарыда аталған аспектілер тұрғысынан қызығушылық тудыратын кейбір әдістерді қарастырыңыз. [2, 190].

Құзыреттілік-бұл оқыту арқылы алынған білімге, тәжірибеге, бейімділікке негізделген жалпы қабілет. Құзыреттіліктің мақсаты-баланың әлеуметтік әлемге бейімделуіне көмектесу. Латын тілінен аударғанда құзыреттілік адамның білімді, білімі мен тәжірибесі бар сұрақтар шеңберін білдіреді. [3, 190]. Коммуникативтік құзыреттілік адамның жеке сипаттамасы ретінде қарастырылмайды; оның қалыптасуы қарым-қатынас процесінде көрінеді. Педагогикалық ғылымдарының докторы Герман Селевконың айтуы бойынша құзыреттілік дегеніміз-субъектінің мақсат қою және оған жету үшін ішкі және сыртқы ресурстарды тиімді ұйымдастыруға дайындығы. Ішкі ресурстар дегеніміз-білім, білік, дағды, пәннен тыс дағдылар, құзыреттілік (қызмет әдістері), психологиялық ерекшеліктер, құндылықтар және т.б. құзыреттілік – қоршаған әлеммен тиімді өзара әрекеттесу. Бұл оқыту мен әлеуметтену процесінде алынған және іс-әрекетке тәуелсіз және сәтті қатысуға бағытталған білім мен тәжірибеге негізделген

жалпы қабілет пен оның іс-әрекетке дайындығында көрінетін тұлғаның сапасы. [4, 112] Шет тілін оқытудың бүкіл кезеңінде балаларда коммуникативті құзыреттілік қалыптасады, оның құрамдас бөліктері:

- лингвистикалық құзыреттілік, яғни белгілі бір лексика мен синтаксистік ережелерді білу және оларды байланысты сөйлемдерді құру үшін қолдана білу;

- социолингвистикалық құзыреттілік, яғни қарым - қатынас жағдайына негізделген тілдік формаларды қолдану және өзгерту мүмкіндігі (контекст кіммен байланысады, қандай себеппен, қайда, қандай мақсатпен және т. б.), ол тілдік формаларды таңдауды анықтайды:

- дискурсивті құзыреттілік, яғни. коммуникативтік қарым - қатынаста мәлімдемені қабылдау және қалыптастыру қабілеті;

- стратегиялық құзыреттілік, яғни таныс емес тілдік материалды өтеу мақсатында ауызша және вербальды емес қарым-қатынас стратегиясына жүгіну мүмкіндігі;

- Әлеуметтік-мәдени құзыреттілік, яғни басқалармен қарым-қатынасқа түсу ниеті, өзіне деген сенімділік, ол өзін басқа орынға қоюды, сондай-ақ қоғамдағы әлеуметтік қатынастарды білуді және оларға бағдарлай білуді білдіреді. Мұғалімнің міндеті-балалардың белгілі бір проблемаларға қызығушылығын ояту, белгілі бір білім мөлшерін игеруді және проблемаларды шешуді көздейтін сабақтағы іс-шаралар арқылы алған білімдерін практикалық қолдануды көрсету. Тілдік құзыреттілікті дамыту үшін негізгі бес дағдыларды дамыту керек. Олар тыңдау, сөйлеу, оқу, тыңдау, жазу. Сабақ барысында оқушылардың тілдік құзыреттілігін қалыптастыру үшін қажетті мынадай жағдайлар жасау қажет:

- оқушылардың тұрақты сөйлеу практикасы;

- коммуникативтік құнды материалды пайдалану;

- оқушылардың сөйлеу-ойлау белсенділігін тұрақты жандандыру;

- сабақтың интерактивті сипаты. [5, 159].

Тілдік дағдылардың дамуын ынталандыру үшін сабақтың осыған ықпал ететін түрлерін таңдау керек. Шет тілін оқытудың тілдік құзыреттілігінің белсенділік мәні оқуға гуманистік көзқарас жағдайында жүзеге асырылады. Мұндай тәсілмен адамның белсенді және еркін дамуы үшін төмендегідей жағымды жағдайлар жасалады:

- студенттер қарым-қатынас процесінде өз ойлары мен сезімдерін еркін білдіруге мүмкіндік алады;

- қарым-қатынастың әр қатысушысы басқалардың назарында қалады;

- қарым-қатынасқа қатысушылар өздерін сыннан, қателіктер мен жазалар үшін қудалаудан қауіпсіз сезінеді. Гуманистік көзқарас оқушыға бағытталған оқытуды қамтиды. Бұл дегеніміз, оқу, дәлірек айтқанда өзара әрекеттесетін оқушылар сабақта танымдық белсенділіктің орталығы болып табылады. [5, 102].

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. – М.: Педагогика, 1990. – 83 с.
2. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении. – М.: Просвещение, 1987. – 190 с.
3. Маркова А.К. Психология труда учителя: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1993. – 190 с.
4. Мудрик А.В. Общение как фактор воспитания школьников. – М.: Педагогика, 1984. – 112 с.
5. Ляховицкий, М. В. методика преподавания иностранных языков [Текст]: учеб. Пособие / М. В. Ляховицкий. - М.: Высшая школа, 1981. – 159 с.
6. Начальная школа [Текст]: методическое пособие / Н. Д. Гальскова 102 с.

ӘОЖ: 378:371. 12:376

БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМІН ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУГЕ ДАЯРЛАУ

Жакипбекова С.С., PhD докторы, қауымдастырылған профессор м.а.
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: sauleskorpion@mail.ru

Мақалада болашақ бастауыш сынып мұғалімін ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеуге даярлаудың мақсаттары мен міндеттерін іске асыру үшін тиімді педагогикалық шарттар, гуманистік парадигманың жүйелік, тұтас, құзыреттілік, жеке және белсенділік сияқты әдіснамалық тәсілдеріне негізделген оның негізгі теориялық идеяларын қарастырылды.

Тірек сөздер: болашақ бастауыш сынып мұғалімі, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, даярлау.

В статье рассмотрены основные теоретические идеи, основанные на методологических подходах гуманистической парадигмы, таких как системный, целостный, компетентностный, личностный и деятельностный, эффективные педагогические условия для реализации целей и задач подготовки будущего учителя начальных классов к работе с детьми с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: будущий учитель начальных классов, дети с особыми образовательными потребностями, подготовка.

The article considers the main theoretical ideas based on methodological approaches of the humanistic paradigm, such as systematic, holistic, competence-based, personal and activity-based, effective pedagogical conditions for the implementation of the goals and objectives of preparing future primary school teachers to work with children with special educational needs.

Key words: future primary school teacher, children with special educational needs, training.

Оқыту процесінде балалардың бойында ерекше білім беру қажеттіліктері олардың мүмкіндіктері жалпыға бірдей қабылданған әлеуметтік үміттерге, мектептегі білім беру идеяларына және тәрбиелік идеяларға сәйкес келмеген жағдайда пайда болады. Арнайы білім беру қажеттіліктері әлеуметтік-мәдени факторлармен де, балалардың психофизикалық даму ерекшеліктерімен де шартталуы мүмкін.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаға қоғамдастық пен мектеп қосымша қызметтерді немесе арнайы материалдарды қажет етеді, мысалы: ана тілінде оқыту, ауылдық жерлерде тұратын балаларды мектептерге жеткізуге және т.б. денсаулық мүмкіндіктері бар ерекше білім беру қажеттіліктері. Бұл санатқа 0-ден 18 жасқа дейінгі, дене немесе психикалық кемістігі бар, тіршілік әрекеті шектелген, тұқым қуалайтын, жүре пайда болған аурулар немесе жарақат салдарына байланысты балалар жатады. Дәл осы балалар мен жасөспірімдер санаты білім беру жүйесі шеңберінде де, жалпы қоғамда да жіті назар аударуды талап етеді, өйткені олар ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалардың анағұрлым үлкен санатын құрайды.

Соңғы уақытта мүмкіндігі шектеулі балаларға білім беру қызметтерін көрсетуге мұғалімдерді даярлау мәселесі өте өзекті болып отыр.

Жалпы білім беру ұйымдарының мұғалімдерін инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге даярлауға қоғамның әлеуметтік тапсырысы, даму мүмкіндіктері шектеулі балаларды жалпы білім беретін мектеп ортасына қосу қажеттілігі және инклюзивті білім

беруді жүзеге асыру үшін білікті педагогтардың жеткіліксіздігі жоғары оқу орындарында педагогтарды кәсіптік даярлау бағдарламаларының олардың инклюзивті білім беруді іске асыруға дайындығына әсерін анықтауға арналған көптеген ғылыми зерттеулердің пайда болуына әкелді (Forlin C., Chambers D., Florian L., & Linklater H., Шумиловская, Самарцева Е.Г., Хафиззулина И.Н. и др.) [1, 2, 3, 4, 5].

Болашақ бастауыш сынып мұғалімін мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге дайындаудың негізгі теориялық идеялары гуманистік парадигманың жүйелік, тұтас, құзыреттілік, жеке және белсенділік сияқты әдіснамалық тәсілдеріне негізделген [6].

Жүйелі көзқарас тұрғысынан студенттерді мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге дайындау процесі оның құрылымының компоненттік-аспектілік құрамы тұрғысынан, жұмыс істеу және даму процесінде барлық ішкі жүйелердің бірлігі, өзара байланысы және өзара әрекеттесуі тұрғысынан қарастырылады.

Тұтас тәсіл әдіснамалық принцип ретінде интегративті жүйені құратын байланыстар мен компоненттер арасындағы қатынастарды анықтауға, оларда жалпы және жеке, тұрақты және айнымалы және т.б. орнатуға мүмкіндік берді. Бұл ішкі жүйелердің жұмыс істеуі мен дамуы мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге кәсіби дайындығын қалыптастырудың анағұрлым тиімділігін қамтамасыз ететін жағдайларды анықтауға мүмкіндік берді.

Құзыреттілікке негізделген тәсіл жалпы педагогикалық және жалпы дефектологиялық құзыреттіліктердің жинақталуына ықпал ете отырып, қалыпты және бұзылған дамуы бар балаларға бірлескен білім беру жағдайында болашақ мұғалімдердің өзін-өзі анықтау процестерін өзектендіреді.

Сонымен бірге болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге оқыту үдерісі мен нәтижелерін бағалаудағы сипаттама, стереотиптерден арылуға мүмкіндік беретін тұлға-белсенділік тәсілі іргелі болып табылады.

Жоғарыда аталған тәсілдерді ескере отырып, болашақ бастауыш сынып мұғалімін мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге дайындауда оны ұйымдастыруға және жүзеге асыруға қойылатын талаптар түрінде әрекет ететін келесі принциптерге сүйену қажет: сана, белсенділік және тәуелсіздік, ғылыми сипат принциптері, сабақтастық пен жүйелілік принциптері, байланыс теориясы мен практикасының принциптері, оқыту мен тәрбиелеудің бірлігі қағидалары.

Мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге бастауыш сынып мұғалімін дайындау процесінің нәтижесі - оларда оқытудың өзара байланысты және бір-біріне тәуелді компоненттерін қалыптастыру: мотивациялық-құндылық, мазмұндық, жедел-әрекеттік, бұл мазмұнды дамытуға негіз бола алады мүмкіндіктері шектеулі балалармен жұмыс жасауға студенттерді дайындау.

Мотивациялық-құндылық компоненті мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеудің тұрақты мотивтерінің жиынтығын, тиімді оқу үдерісін жүзеге асыруға, әр оқушыны оқу іс-әрекетінің субъектісі ретінде тануға, позитивті қабылдауға ішкі дайындығын қалыптастыруға бағытталуын анықтайды. Мүмкіндігі шектеулі оқушылар:

- мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеудің құндылығы мен маңыздылығын түсіну;
- мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеуге деген қызығушылықтың болуы;
- мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеудің жаңа тәсілдері мен құралдарын шығармашылық іздеу қажеттілігі;
- мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеу бойынша оқытуды жетілдіруге ұмтылу.

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін даярлаудың мазмұндық компоненті мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеу саласындағы, олардың психикалық және физикалық дамуын ескере отырып, осындай оқушылармен педагогикалық процесті құрудың ерекшеліктері туралы білім жүйесін қамтиды.

Бұл критерийдің көрсеткіштері:

- мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеудің мақсаттарын, міндеттерін, мазмұнын, әдістері мен құралдарын, нысандарын білу;

- мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін мектептердің оқу үдерісіне қосу үшін құқықтық және нормативтік базаны білу;

- мүмкіндігі шектеулі балалардың әртүрлі санаттарының кәсіби мәселелерін шешуде психологиялық-педагогикалық сипаттамалары туралы білім;

- мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеу саласындағы өзін-өзі тәрбиелеуді жетілдіру жолдарын білу.

Операциялық-іс-әрекет компоненті келесі бастауыш сынып мұғалімдерінің оқу процесінің құрылымы мен оқушылардың контингентінің ерекшеліктерін ескере отырып, алдағы жұмысына арналған практикалық дағдылары мен дағдыларын болжайды, олар келесі көрсеткіштермен көрінеді:

- мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеу саласындағы білімді қолдану мүмкіндігі;

- әр түрлі қабілеттері бар балаларға бірлескен білім беру жағдайында оқу процесін жобалау мүмкіндігі;

- мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеу деңгейін анықтауға мүмкіндік беретін диагностикалық аппараттың болуы;

- мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеу бойынша өзіндік іс-әрекетті интроспекция, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі бағалау және түзетуді жүзеге асыру мүмкіндігі.

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге оқытудың мақсаттары мен міндеттерін жүзеге асыру белгілі бір педагогикалық жағдайлар жасалған кезде мүмкін болады:

- болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс жасаудың маңыздылығы туралы хабардар болуы;

- болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге дайындауда жүйелік-мақсатты тәсілді жүзеге асыру;

- болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің негізгі және жалпы дефектологиялық білімді және мүмкіндігі шектеулі балалармен педагогикалық іс-әрекетті ұйымдастыру әдістерін игеруі;

- мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге бастауыш сынып мұғалімдерін оқытудың тәжірибеге бағытталған мазмұны [6].

Бұл жағдайларды болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге дайындау үшін жұмыс жүйесіне енгізу керек.

Шарттардың бірінші тобына оқушының өзінің субъективті ерекшеліктері - жеке жағдайлар кіреді: болашақ бастауыш мектеп мұғалімдерінің мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс жасаудың маңыздылығын түсінуі. Бүгінгі таңда Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінен қолда бар білімді пайдалану мүмкіндігі ғана талап етілмейді, балалармен қалыпты кәсіби іс-әрекеттерді дамыту үшін қажетті, сонымен қатар балалар мен жағдайларға бейімделу қабілеті шектеулі қарапайым білім беру мектебіне бейімделу, талпыну және бағытталу өздігінен білім алу қабілеті бағдарлауға, жаңа жағдай кезінде динамикалық ақпарат айдынында. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің оқу-кәсіби қызметін жеткілікті түрде тұрақты ынталандырусыз осындай өзекті мәселелерді шешу мүмкін емес.

Мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмысты ұйымдастырудың кәсіби мотивтері білімнің мінсіз спектрін игеруге деген ұмтылыс ретінде әрекет етеді. Болашақ бастауыш сынып мұғалімінің мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге кәсіби бағытын қалыптастырудың маңызды көздерінің бірі - олардың балалардың нақты қажеттіліктері туралы баяндамасы.

Жеке мотивтерге оқу және кәсіптік қызмет барысында өзін-өзі жетілдіруге және өзін-өзі дамытуға деген ұмтылыс жатады. Жеке мотивтер қарым-қатынастың өзін құрайтын бала мен ересек адамның өзара әрекеттесу сферасына тән. Егер когнитивтік және іскерлік мотивтер қарым-қатынаста, басқа қажеттіліктерге қызмет етуде, басқа, неғұрлым алыс мотивтерде делдалдықта қызмет ету рөлін орындайтын болса, онда жеке мотивтер қанағаттанарлық түрде алынады.

Мүмкіндігі шектеулі балаларды бірлесіп оқытуға болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін дайындауға қабілетті шарттардың екінші тобы кім, болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге дайындауда жүйелі-мақсатты тәсілді жүзеге асыру болып табылады. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін қалыпты дамып келе жатқан суперстниктермен мүмкіндігі шектеулі балаларды бірлесіп оқытуға даярлау жүйесін сипаттай отырып, оған жүйелік-құрылымдық тәсіл, күрделі және жеке-белсенді тәсілдер негізінде кедергі жасау қажет.

Шарттардың үшінші топтарына болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету мәселелерін шешуге, болашақ бастауыш сынып мұғалімінің кіші тобының жаңа мазмұнын құруға арналған Мүмкіндігі шектеулі балалармен педагогикалық іс-әрекетті ұйымдастырудың негіздері мен жалпы географиялық білімі мен әдістемесін игеру жатады. мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс.

Мүмкіндігі шектеулі балаларды бірлесіп оқытуға дайындық психологиялық-педагогикалық, атап айтқанда жалпы тектологиялық білім мен дағдылардың белгілі бір деңгейіне жинақталуы керек екендігі сөзсіз. Бұл шарт болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінен кемтар балаларды бірлесіп оқыту мен тәрбиелеуді жүзеге асыру үшін қажетті базалық білімді, сондай-ақ жалпыдефектологиялық білімді еске салуды талап етеді.

Болашақ жаттығулар мүмкіндігі шектеулі балаларды дені сау суперстниктермен және осы іс-әрекеттің ерекшеліктерімен бірлесіп оқыту қажеттілігін біліп қана қоймай, сонымен қатар жаңа жағдайларда бұрын игерілген білім мен дағдыларды өзін-өзі ұйымдастырудың игерілген білімдерін қолдана білуі, бұрыннан белгілі негіздерге тиімділіктің жаңа қабілеттерін қалыптастыруы маңызды.

Шарттардың төртінші тобын бастауыш сынып мұғалімдерін мүмкіндіктері шектеулі балалармен жұмыс істеуге даярлау мазмұнының практика-бағдарлануы құрайды.

Бастауыш сынып мұғалімдерін қалыпты және бұзылған дамуы бар балаларды бірлесіп оқытуға дайындау процесінде келесі және оларды белгілі бір кәсіби әрекеттерді орындауға жан-жақты бағыттау қажет.

Ақпараттық ресурстарды кеңінен қолдану зияткерлік қызметтің өзіндік өнімдері, ақпараттық ресурстарға қол жеткізуге уәде беру практик мұғалімдердің сипаттамасымен ғана емес, сонымен бірге нақты жүктіліктерді, мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытудағы нақты кедергілер мен жағдайларды талдауға көмектеседі.

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің ғылыми-зерттеу жұмыстарын қосуды есептеудің практикалық-бағдарлылығының маңызды аспектісі. Өзін-өзі тану және өзін-өзі растау үшін жағдай жасау, қалыпты және бұзылған дамуы бар балаларды бірлесіп оқытудың нысаны мен әдістерін жетілдіруге кәсіби көзқарасты қалыптастыру қажет.

Бастауыш сынып мұғалімдерінің кіші топтарының практикалық-бағытталған мазмұнын іске асыруда үлкен маңызы бар мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс болашақ кәсіби қызметтің фрагменттерін максималды түрде модельдеуге, кәсіби тәжірибені ұсынуға мүмкіндік беретін проблемалық, интерактивті (топтық), пікірталас, Имитациялық (ойын) оқыту әдістерін (жобалау, презентациялар, микро топтардағы жұмыс, Имитациялық оқыту модельдеу, талқылау, проблемалық-жарамды ойындар, эвристикалық әңгімелер, кейс-әдіс және т. б.) қолдану, танымдық және практикалық тапсырмалар жүйесі түрінде білім алушының игеруіне бағыну.

Осылайша, Қазақстан Республикасының жүйелі білім беру алдына негізгі бағыттарды оқытумен, қазіргі заманғы өзекті жағдайлармен байланысты осы проблеманы шешудің тиімді жолдарын іздеу міндеті қойылды. Бұл ретте білім беру реформаларының негізгі бағытын айқындайтын Қазақстан Республикасының заңнамалық және нормативтік құжаттарында болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін мүмкіндіктері шектеулі балалармен жұмыс істеуге дайындау қажеттілігіне ерекше назар аударылады, бұл өз кезегінде болашақ мұғалімдердің біз қарайтын проблема аспектілерінде кіші тобын жетілдіруді талап етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Forlin C., Chambers D. Teacher preparation for inclusive education: Increasing knowledge but raising concerns // Asia-Pacific Journal of Teacher Education. - 2011. -Vol. 39, № 1. – P. 17-32.
2. Florian L., & Linklater H. Preparing teacher for inclusive education: Using inclusive pedagogy to enhance teaching and learning for all // Chambridge Journal of Education. – 2010. - №40(4). – P. 369-386.
3. Шумиловская Ю.В. Подготовка будущего учителя к работе с учащимися в условиях инклюзивного образования: автореф. ... к.п.н. – Шуя, 2011.-26 с.
4. Самарцева Е.Г. Формирование профессиональной готовности будущих педагогов к инклюзивному образованию детей дошкольного возраста: дисс. ... к.п.н.- Орел, 2012.-195 с.
5. Хафизуллина И.Н. Формирование инклюзивной компетентности будущих учителей в процессе профессиональной подготовки: автореф. ... к.п.н. – Астрахань, 2008.- 23 с.
6. Жакипбекова С.С. Подготовка будущего учителя начальных классов к работе с детьми с ограниченными возможностями: дисс. ... докт. философии. - Талдыкорган, 2018. – 182 с.

УДК 373.1:004

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Жакипбекова С.С., доктор философии (PhD), и.о. асоц. профессора
Абсалимова А.Б., магистрант 1-го курса

Жетысуский университет им. И.Жансугурова, г.Талдыкорган

E-mail: sauleskorpion@mail.ru, aida.absalimova@mail.ru

Дәстүр бойынша, бала бастауыш мектепте сауатты деп саналады, онда оны жазуға, оқуға және санауға үйретеді. Бұл сөзсіз. Бірақ қазіргі қоғамға ортақ Дағдылар мен дағдыларды жан-жақты дамытуды, қажетті ақпаратты іздеуді қажет ететін жаңа тәсілдер қажет. Бірінші сыныптан бастап балаларға АКТ-ны мектепте және күнделікті өмірде жұмыс құралы ретінде қолдануға үйрету өте маңызды.

Тірек сөздер: информатика, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ), интернет, электрондық ресурстар, ақпарат, бастауыш мектеп, компьютер, сабақ, қиял.

Традиционно считается, что ребенок грамотен в начальной школе, где его учат писать, читать и считать. Это, несомненно, так. Но современное общество нуждается в новых способах деятельности, что требует комплексного развития общих умений и навыков, поиска необходимой информации. С первого класса очень важно научить детей использовать ИКТ в качестве рабочего инструмента в школе и повседневной жизни.

Ключевые слова: информатика, информационно-коммуникационные технологии (ИКТ), интернет, электронные ресурсы, информация, начальная школа, компьютер, урок, воображение.

Traditionally, a child is considered literate in primary school, where they are taught to write, read and count. This is undoubtedly true. But modern society needs new ways of doing things, which requires a comprehensive development of general skills, search for the necessary information. From the first grade, it is very important to teach children to use ICT as a working tool in school and everyday life.

Keywords: computer science, information and communication technologies (ICT), Internet, electronic resources, information, primary school, computer, lesson, imagination.

В современном мире человек окружен большим количеством информации, которую он не в состоянии перерабатывать, запоминать, анализировать и использовать для развития общества. В связи с этим на помощь нам приходят новые информационные технологий. Используя различные гаджеты, мы упрощаем свою жизнь, любую информацию можно найти на просторах интернета, используя необходимую литературу не выходя из помещения.

Согласно современным тенденциям, одной из главных задач педагогов является формирование творческой личности. Для достижения этой цели необходимо развивать познавательный интерес, способности ребенка. Одним из способов управления познавательной деятельностью школьников является внедрение в учебный процесс новых информационных технологий. Многие отечественные педагоги рассматривают ИКТ как важную часть учебного процесса: Шевчук, Е.В. [1], Дуйсенбекова, А.С. [2], Нурпеисова, Т.Б. [3]. Уроки, с использованием информационно-коммуникационных технологий, особенно важны в начальных школах. У младших школьников основной интерес представляет форма и техника познавательной деятельности, а не содержание и сам процесс. Поэтому важно выстроить их обучение, используя как можно больше иллюстративного материала. Как писал великий педагог Константин Дмитриевич Ушинский: “Если вы войдете в класс, из которого трудно добиться слова, начните показывать картинки, и класс заговорит, а главное, заговорит свободно ...” [4]. Наглядность повышает усвоение изучаемого материала, так как учащиеся используют все перцептивные каналы: Зрительный, механический, слуховой, образный, эмоциональный. Они помогают детям глубже понять изучаемый материал и делают процесс обучения менее громоздким. Анализируя учебные пособия И. Г. Захарова, Е. С. Полат, сборник научных и методических работ [8], мы пришли к выводу, что информационно-коммуникационным технологиям в образовании свойственны, пять основных функций: обучающая, развивающая, воспитывающая, познавательная и мотивирующая. На наш взгляд, невозможно представить современную школу без новых информационных технологий. С появлением сначала компьютеров, а затем и интерактивных досок в классе в традиционную схему "учитель—ученик—учебник" было введено новое звено—компьютер. Для учителя начальных классов главное - показать ребенку возможность использования компьютера для получения и обработки информации, подготовить его к жизни в современном обществе, научить его пользоваться компьютером без ущерба для его здоровья. Использование ИКТ в программе начальной школы может позволить использовать компьютер: - Развивать умение учащихся ориентироваться в потоке информации в окружающем мире; овладевать практическими приемами использования информации; развивать навыки, позволяющие осуществлять обмен информацией с помощью современных технических средств; переходить от объяснительно-графических методов обучения к позитивным методам обучения, при которых дети становятся активными субъектами учебной деятельности. Это помогает: ученику сознательно усваивает знания; активизирует познавательную деятельность школьника. Образовательный процесс с использованием информационных технологий характеризуется тем, что ученик начальных классов становится центром деятельности, выстраивая познавательные процессы на основе своих личностных способностей и интересов. Учителя выступают в роли помощников, консультантов, поощряют оригинальные открытия, активность, инициативу и самостоятельность.

Использование компьютеров может быть включено на любом этапе урока - при личной или словарной работе, при введении новых знаний, их обобщении, закреплении, контроле знаний, умений и навыков. Степень и продолжительность курсов мультимедийной поддержки могут варьироваться: от нескольких минут до полного цикла. Одной из наиболее успешных форм подготовки и изложения учебного материала уроков в начальной школе можно назвать создание мультимедийных презентаций. Мультимедийные презентации - это удобный и эффективный способ представления информации с помощью компьютерных программ. Он сочетает в себе динамику, звук и образы, то есть факторы, которые дольше всего удерживают внимание ребенка. Одновременное воздействие на два важных органа

восприятия (слуховой и зрительный) может привести к большим результатам.

Я часто использую ИКТ на практике, мой опыт работы с информационными технологиями показал, что в рамках традиционных учебных программ возможности для индивидуальной и дифференцированной работы безграничны благодаря педагогическому осмыслению информационно-коммуникационных технологий. Они повышают эффективность самостоятельной работы, предоставляют новые возможности для творчества, приобретения и закрепления навыков, позволяют внедрять новые формы и методы обучения. Образовательный процесс претерпел значительные изменения, переориентировав его как развитие мышления, воображения как основного процесса, необходимого для успешного обучения; обеспечив эффективную организацию познавательной деятельности учащихся. В своей работе я использую готовые мультимедийные продукты и компьютерные обучающие программы, создаю собственные презентации, использую Интернет в учебной и внеучебной деятельности. Мы можем найти в электронных приложениях по всем предметам, включая игры, анимацию, упражнения, контрольные работы, задания по каждому уроку. Это помогает мне более эффективно организовать свою работу в классе. Кроме того, я использую тесты, кроссворды, диаграммы, таблицы, ученики работают непосредственно с интерактивной доской.

Учебный процесс с использованием информационных технологий не только расширяют и закрепляют полученные знания, но и значительно повышают творческий и интеллектуальный потенциал младших школьников. Поскольку ученики в начальных классах очень сильно выражает свою фантазию и желания, стоит научить его максимально выражать свои идеи, в том числе и с помощью информационных технологий. Использование информационных технологий на уроках начальной школы дает возможность проявить себя любому ученику, при этом форма работы выбирается самим учеником. Курс с использованием информационных технологий интересен не только ребенку, но и самому учителю. Оно способствует развитию не только ученика, но учителя.

ЛИТЕРАТУРА:

- 1 Шевчук Е.В. ИКТ в младшей школе [Текст]: Учебное пособие / Е.В. Шевчук, М.В. Халина.- Алматы: Эверо, 2014.- 202с.
- 2 Дуйсенбекова А. С. Влияние ИКТ, как процесс саморегулирования обучения [Текст]: Магистерская диссертация. Специальность: 6М011100 Информатика / Айгуль Сарсенхановна Дуйсенбекова.- Талдыкорган, 2015.- 81с.
- 3 Нурпеисова Т. Б. Информационно-коммуникационные технологии Учебное пособие / Т.Б. Нурпеисова, И.Н. Кайдаш.- Алматы: Бастау, 2017.- 544с.
- 4 Ушинский К. Д. Педагогические труды: В 6 т. Т. 4 / К. Д. Ушинский. Ушинский, С. Ф. Егоров.
- 5 Зайцева С. А., Иванов В. В. Современные информационные технологии в образовании. URL: <http://sgpu2004.narod.ru/infotek/infotek2.htm>

УДК 14.35.07

СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ «ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ»

Жакипбекова С.С., и.о. асоц. профессора (доцент), Доктор философии (PhD),
Есимбекова А.О., докторант I курса кафедры методики обучения и воспитания
Жетысуский университет им. И. Жансугурова, г. Талдыкорган

E-mail: assylsoul@mail.ru

*Мақала «жобалау және зерттеу іс-әрекеті» ұғымының мәні мен мазмұнын ашады.
«Жобалау іс-әрекеті», «зерттеу іс-әрекеті», «жобалау-зерттеу іс-әрекеті» ұғымдарына*

қатысты шетелдік және қазақстандық ғалымдардың көзқарастары зерттелді. Зерттеу мен жобалау іс-әрекеттің салыстырмалы талдауы жасалып, тұжырымдамалардың нақты шегі берілген, бұл оқытудың алғышарты болып табылады. «Жобалау-зерттеу іс-әрекеті» ұғымының мәні ашылды. Іс-әрекеттің осы түрлерін саналы түрде ажырата білу және осы айырмашылықтар туралы білімді практикада қолдана білу мұғалімнің жетекші кәсіби құзыреттілігі және студенттің метамәндік құзыреттілігі болып табылады.

Тірек сөздер: жобалау қызметі, ғылыми-зерттеу қызметі, жобалау-зерттеу қызметі.

The article reveals the essence and content of the concept of “design-research activity”. The views of foreign and Kazakhstani scientists have been studied regarding the concepts: “project activity”, “research activity”, “design-research activity”. The comparative analysis of research and project activities has been made and a clear delineation of concepts is given, which is a prerequisite for learning. The essence of the concept “design-research activity” is revealed. The ability to consciously distinguish between these types of activities and apply knowledge of these differences in practice is the leading professional competence of the teacher and the meta-subject competence of the student.

Key words: project activities, research activities, design-research activities.

В современном образовании проблема проектной и исследовательской деятельности занимает центральное место. Педагоги являются свидетелями огромной возможности для развития у обучающихся способности проектировать и исследовать разные ситуации в образовательном процессе. Формирование и развитие универсальных учебных действий решается в ходе организации самостоятельной учебно-познавательной деятельности. Развитие проектных и исследовательских способностей у будущих специалистов сегодня рассматривается как приоритетная задача начального, среднего и высшего профессионального образования.

Целью данной статьи является выявление терминологического описания понятия «проектно-исследовательская деятельность» на основе теоретического анализа психолого-педагогической литературы.

Чтобы понять суть данного термина необходимо вспомнить, что означает деятельность. В философии понятие «деятельность» трактуется как созидающий и творческий процесс, в ходе которого человек преобразует окружающую действительность.

И в этом процессе человек есть субъект деятельный, а явления, происходящие, в окружающей действительности являются объектом его деятельности.

В психологии понятие «деятельность» - это динамическая система взаимодействий субъекта с миром, в процессе которых происходят сначала возникновение и воплощение психического образа в объекте, затем и реализация отношений субъекта в предметной действительности. Под деятельностью понимают, как внутреннюю, так и внешнюю активность человека, регулируемую сознаваемой целью. Активность же проявляется во взаимодействии человека с окружающей действительностью, субъект активности целенаправленно воздействует на объект и удовлетворяет, таким образом, свои потребности.

В педагогике изучаются конкретные виды деятельности. Деятельность подразделяется на:

- учебную,
- общественную,
- эстетическую,
- спортивную и др.

Из различных видов деятельности в образовательной сфере ведущим является учебная деятельность. При этом данный вид деятельности применяется при обучении людей разных возрастов. Организация учебной деятельности, по мнению педагогов-ученых, базируется на совмещении таких научно-педагогических подходов, как деятельностный, личностно-ориентированный, компетентностный, коммуникативный, информационный и т.д.

Как нами сказано выше, в педагогике различают разные виды деятельности. А какую деятельность мы называем проектно-исследовательской?

Проблемой развития проектной деятельности в дальнем зарубежье занимались такие ученые как Дж. Дьюи [1], У. Килпатрик [2], Д. Филипс [3] и т.д. По их мнению, в ходе проектной деятельности проявляется «эгофактор» обучаемого. Обучение происходит сквозь его личностный опыт, личностные потребности и интересы. Проектная деятельность – это решение образовательных задач, которая сопровождается и исследовательской деятельностью.

Российский ученый Землянская Е. считает, что проектная деятельность включает в себя учебно-познавательную, творческую и игровую деятельности. Проектная деятельность направлена на общий результат деятельности с общей целью и методами. Обязательным для проектной деятельности является заблаговременное представление о финальном продукте [4,56].

Проектно-исследовательской деятельностью является коллаборативная учебно-познавательная деятельность и преподавателя и обучающегося по проектированию и реализации индивидуального и коллективного исследования, конечным результатом которого должно быть решение личностно-значимых образовательных задач.

В Казахстане проектная исследовательская деятельности стали объектом внимания многих исследователей. Например, К. И. Биекенов считает, что проектная деятельность должна реализовываться стадиями. Изначально должно быть наличие замысла проекта, затем необходимо определить цель. Изучение настоящих условий при проектной деятельности тоже является одним из этапов, т.е. провести диагностику ситуацию на данный момент. Следующая стадия – изучение тенденции прошлого и настоящего и спрогнозировать будущее состояние. [5, 189]. А. Кудайбергенова, О. Боталова рассматривают проектную деятельность в рамках НИРС. О.Боталова - также в рамках формирования научной позиции будущего педагога. [6, 153]. З. Исаева разработала теоретическую модель профессионально-исследовательской культуры педагога в системе университетского образования [7, 51].

Д. Мухатаева в своей докторской диссертации показывает более широкий аспект, социально-педагогическое проектирование. Такой вид деятельности предполагает проектирование методов и разработку технологий взаимодействия специалиста с обществом в практической социально-педагогической деятельности. [8, 9]. В работах Ш. Таубаевой можно найти научные основы формирования исследовательской культуры учителя общеобразовательной школы [9, 135].

Современный ученый А. И. Савенков, утверждает, что «проектирование и исследование – различные виды деятельности. Их можно различать по направленности, смыслу и содержанию. Исследование – поиск истины, а проектирование - решение определенной, ясно осознаваемой задачи». Он считает, что далеко не всегда в проектировании есть место исследовательской деятельности студента, что можно обойтись и без элементов исследовательского поиска. Ведь проектирование всегда направлено на решение практической задачи. Относительно исследования, А. И. Савенков отмечает, что если в итоге и удастся решить какую-либо практическую проблему, то это чаще всего является побочным эффектом. Но при этом он приводит одну общую для проектов и исследовательских работ схему:

- определение сферы исследования или проектирования;
- выявление актуальности проблемы;
- фокус на конкретной теме исследования или проектирования;
- гипотетическое предположение решения данной проблемы;
- выбор соответствующих научных методов;
- наличие плана проведения исследования или проектирования;
- сбор, анализ и обработка данных;
- обобщение полученных результатов

Этим, мы считаем, что А.И. Савенков определил структурную взаимосвязь и взаимообусловленность проектной и исследовательской деятельности. Как мы видим, с одной стороны, ученый показывает эти виды деятельности разными и независимыми, а с другой стороны их взаимосвязь и взаимовлияние в некоторых частных случаях.

Главное отличие процесса исследования от проектирования состоит в том, что проектирование – решение, а исследование – поиск [10, 23].

Если говорить о соотношении проектной и исследовательской деятельности, то на наш взгляд, исследование намного шире. Этот вид деятельности помогает увидеть связи между различными явлениями и фактами, картину природы как связного целого. Исследование может стать средством создания проекта. При исследовательской деятельности наблюдается взаимосвязь между содержанием изучаемого материала, методами и формами обучения. Процессуальную основу составляет научно-образовательная, поисково-творческая деятельность, способствующая усвоению опыта и применению знаний.

Исследователь А. Пентин, также сравнивая проектную и исследовательскую деятельности в образовательном процессе утверждает, что в проекте что-то новое создается, а в исследовании, мы работаем с тем, что имеем. Он показывает, что проектная деятельность направлена на создание нового продукта, например, учебное пособие, схема и т.д. При этой деятельности существует замысел и происходит проектирование и реализация этого замысла. На этом пути мы учимся находить необходимую информацию, кооперировать с другими, быть лидерами, а главное, создавать какой-либо продукт. В исследовательской деятельности осуществляется учебный поиск обучаемого под руководством педагога и внесение субъективно новых компонентов в учебную деятельность. В исследовании создается новое знание, и данный вид познавательной деятельности направлен на выработку социально важных новых знаний. [11, 49]

При этом необходимо отметить, что значительная часть специалистов, изучающих возможности применения исследовательской и проектной деятельности в условиях образовательного процесса, не разграничивает исследование и проектирование как отдельные.

Мнения ученых на суть проектной и исследовательской деятельности показывает, что понимание и интерпретация данных видов деятельности до сих пор не имеют конкретных определений. Вместе с тем синтез этих двух видов деятельности обозначил необходимость выяснения сути проектно-исследовательской деятельности. Как мы видим, ученые по-разному представляют сущность такой деятельности, однако, склонны рассматривать ее как механическое объединение проектной и исследовательской деятельности, и как деятельность, синтезирующую в себе действия по разработке проекта решения учебной проблемы.

Таким образом, проведенный анализ показывает, что во многих научных работах, написанных в образовательной сфере, отмечается различие проектной и исследовательской деятельности, но не дается четкого определения каждому из них. Дифференциация в основном базируется в применении.

Но, проектная и исследовательская деятельности, подчеркиваем, относительно независимые, находятся в данный момент на этапе интеграции в условиях образовательного процесса. Поэтому, рассмотрение этих двух видов деятельности порознь и уточнение определений помог выявить те общие черты, что является основой интеграции.

И это в свою очередь позволяет выявить и определить новое понятие образовательного процесса, проявляющий себя как интегративный способ организации учебной деятельности – это проектно-исследовательская деятельность.

Подводя итоги на основе изученных материалов, делаем следующий вывод. Данный вид деятельности необходимо понимать как один из видов учебно-познавательной деятельности, интегрирующий в себе компоненты как проектной, так и исследовательской деятельности. При этом, каждый этап проекта сопровождается исследованием, при решении той или иной образовательной задачи (проект) осуществляется поиск новых знаний (исследование).

Такая интерпретация проектно-исследовательской деятельности открывает возможности для структурированного менеджмента учебной деятельностью, учета особенностей будущей профессиональной деятельности.

Синтез проектной и исследовательской деятельности дает возможность педагогам повышать эффективность учебно-воспитательного процесса.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Д. Дьюи. Школа и общество. «Лицейское и гимнастическое образование», №4-2003
2. У. Килпатрик. Метод проектов. Применение целевой установки в педагогическом процессе. Л. Брокгауз-Ефрон, 1925
3. D. Phillips. Projects with young learners. Oxford University Press, 1999
4. Е.Н. Землянская. Учебные проекты младших школьников // Начальная школа. – 2005 – №9, с. 55–59
5. К. Биекенов. Социальное прогнозирование и проектирование: учебное пособие – Алматы, Қазақ университеті, 2012, с. 358
6. А. Кудайбергенова. ҚР классикалық университеттерінде студенттердің ғылымиөзерттеу жұмысының үздіксіз жүйесінің дамуы. дисс. п.ғ.к. 13.00.01. Алматы, 2010, 135 б.
7. З. Исаева. Формирование профессионально-исследовательской культуры педагога в системе университетского образования: автореф. д.п.н., 1997, с. 51
8. Д. Мухатаева. Социально-педагогическое сопровождение процесса формирования проектной компетентности студентов в системе университетского образования. Дисс. на PhD. Алматы, 2018, с. 9
9. Ш. Таубаева. Научные основы формирования исследовательской культуры учителя общеобразовательной школы. Дисс. д.п.н., Алматы, 2001, с. 135
10. А. Савенков. Методика исследовательского обучения младших школьников/А.И. Савенков – Самара: : Изд-во «Учебная литература», 2005, с. 23
11. А. Пентин. Учебные исследования и проекты – понятия близкие, но не тождественные/А.А. Пентин//Директор школы. - 2006. — №2, с. 49.

УДК 541.124

ФОРМИРОВАНИЕ МЕДИАКОМПЕТЕНТНОСТИ И ПРЕДЕЛЬНОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ ПРЕПОДАВАТЕЛЬСКИХ ИНСТИТУТОВ

Жакипбекова С.С., Зейнелова М.Т.

Жетысуский университет им. И. Жансугурова, г. Талдыкорган

В наше время широко развито медиаинформация. На основе медиаинформации становится легче за интересоваться учащимися (видео роликами, мультфильмами, красочными картинками и т.д.), в особенности учеников младших классов. А также медиаинформация, слегка упрощает работу преподавателя и предоставляет определённые знания ученикам. В добавок помогает развить: познавательную деятельность, критическое мышление и т.д.

Ключевые слова: *медиакомпетентность, медиаинформация, медиаобразования, интернет, педагогическая технология.*

Введение: Инновационные технологии не обошли стороной учебную деятельность. Более того эти технологии, стали не отделимой частью образования, в особенности, в начальных классах. На данное время, 85% школ КЗ оборудованы интерактивными досками,

компьютерными классами, моноблоками и т.д. В наше время техника превосходит все ожидания, и помогает в образовании.

1 часть. В современных условиях огромное значение придается качеству школьного образования, повышению уровня знаний выпускников учебных заведений. В Настоящее Время ранее признано, что школа должна снабдить учащихся необходимым методологическим инструментом для самостоятельного, критического анализа информации, распространяемым по медийным каналам. Поток медиаинформации постоянно растет, появляются все новые телевизионные программы, периодические печатные издания, интернетные веб-сайты. Тьмы-медиа функционируют равно как спецфильтр, выбирающий, компилирующий также разъясняющий сведения, принимают в себе учащие, просветительные функции, считаются своего рода «параллельной школой» с целью растущего поколения.

Пред прогрессивным воспитанием возникает существенная цель обучить растущее поколение подразумевать медиа сведения, обладать понятием об ее механизмах и последствиях ее влияния на зрителей, читателей и слушателей. Однако до сих пор, «многие учителя продолжают опираться на репродуктивные (не имеющие креативного, предельного расклада) способы преподавания, всерьез отставая от своих учеников/ студентов технологически» [Федоров, 2004, с. 20]. Постепенно процесс учения перестает быть важным и интересным для ребенка, который привыкает работать по шаблону, по предложенному образцу, не ищет иных решений поставленных задач кроме общеизвестных.

Стратегия модернизации отечественного образования направлена на развитие ключевых компетенций в интеллектуальной, общественно политической, коммуникационной, информационных сферах. Компетентности подход, акцентирующий внимание на результативности образования, заключается, как известно, не в определенной сумме приобретенных школьником знаний или количестве усвоенной информации, а в способности действовать в различных проблемных ситуациях.

Компетентность – «характеристика, даваемая человеку в результате оценки эффективности/результативности его действий, направленных на расширение определенного круга значимых для данного сообщества задач/проблем» [Иванов, Митрофанов, Соколов, 2005, с. 10]. Данное понятие в образовательном контексте трактуется как «результат основополагающих способностей, которые в основном приобретаются самим индивидуумом. Именно они «позволяют достигать людям лично значимых для них целей...» [Равен, 2002].

Интеграционные движения, происходящие в современном воспитании, актуализуют использование в учительском процессе современных технологий также действующих конфигураций тренировочного взаимодействия. Преподавательская методика – «совокупность денег также способов воссоздания на теоретическом уровне аргументированных действий преподавания также обучения, позволяющих благополучно осуществлять установленные просветительные миссии. Преподавательская методика заключается с предписаний методов работы (нравоучительные движения), обстоятельств, во каковых данная работа обязана реализоваться (координационные фигуры преподавания), та же денег реализации данной деятельности» [Педагог. энцикл. лексикон, 2003, со. 191].

Инновационные преподавательские технологические процессы гуманитарного образования обладают широкими возможностями для овладения приемами работы с информацией. Эти возможности, по мнению Е.О. Галицких:

- формируют требование никак не только лишь с целью осмысления нахождения, однако также сформировывают способность использовать способами постижения, способами возведения новейшего познания;

- содействуют освоению методов размена данными, углубления также преобразования информационных единиц (включая их организацию, построение и структурирование);

- технологические приемы позволяют аудитории проявить собственные силы, так как каждый «выбирает свою меру участия, объем информации, свой темп профессионального роста, вступает в диалоговое взаимодействие со всеми участниками»;
- интерактивные формы предоставляют возможность активизировать «культуру мысли а также слова» аудитории [Галицких, 2004, с. 110].

Любой сегодняшний индивид, проживающий во медиатизированном месте, обязан являться согласен ко мастерству разбираться во немой, обнаруживать нужную сведение, г оразд ко полному восприятию, балле медиатекстов, осмыслению социокультурного также общественно-политического контекста функционирования медиа во сегодняшнем обществе, кодовых также представляющих концепций, применяемых медиа, в таком случае имеется являться медиакомпетентным.

Медиакоммуникативная компетентность (в настоящее время более распространенным в медиапедагогике является термин медиакомпетентность) определяется А.В. Шариковым как «компетентность в восприятии, создании и передаче сообщений посредством технических и семиотических систем с учетом их ограничений, которая основана на критическом мышлении, а также на способности к медиатизированному диалогу с другими людьми» [Шариков, 1990, с. 64]. По справедливому мнению, А.В.Федорова, «человек, не подготовленный к восприятию информации в различных ее видах, не может полноценно ее понимать и анализировать, не в силах противостоять манипулятивным воздействиям медиа (если такая манипуляция имеет место), не способен к самостоятельному выражению своих мыслей и чувств» [Федоров, 2001, с.26]. Таким образом, медиакомпетентность заключается в умении анализировать и синтезировать пространственно-временную реальность, умение «читать» медиатекст, бесспорно, необходима каждому учащемуся, студенту, специалисту любой области.

Формирование медиакомпетентности возложено в медиаобразование – особое направленность во педагогике, что представляет из-за исследование подростками также студентами закономерностей общественной коммуникации.

Главной проблемой медиаобразования считается организация новейшего поколения ко существования во нынешних информативных обстоятельствах, ко восприятию разной данных, обучить лица подразумевать ее, понимать результаты ее влияния в нервную систему, осваивать методами общения в базе невербальных конфигураций коммуникации также е со поддержкой промышленных денег также нынешних информативных технологий [педагогическая справочник, 1993, со. 555].

Медиаобразование призвано помочь учащимся адаптироваться в мире медиакультуры, освоить язык средств массовой информации, уметь анализировать медиатексты и т.п.

В разные годы проблеме медиаобразования были посвящены исследования О.А.Баранова, И.В. Вайсфельда, Л.С. Зазнобиной, И.С. Левшиной, Ю.М. Лотмана, С.Н. Пензина, Г.А. Поличко, А.В. Спичкина, Ю.Н. Усова, А.В. Федорова, А.В. Шарикова и др. В 1987 году Совет Европы принял «Резолюцию по медиаобразованию и новым технологиям», где медиаобразованию придавалось огромное значение: «Медиаобразование должно начинаться как можно раньше и продолжаться все школьные годы в качестве обязательного для изучения предмета» [Цит. по: Федоров, 2001, с.199].

Во многих странах (Канада, Австралия, Великобритания, Франция и др.) существует сложившаяся система медиаобразования в средних и высших учебных заведениях. В ряде стран медиаобразование интегрировано в школьные предметы, а в Австралии и Канаде, например, изучение его начинается еще в дошкольном возрасте. К сожалению, в медиаобразование школьников и студентов не является обязательным и пока слаба включено в школьные и вузовские учебные программы, хотя в 2002 году Министерством образования и науки КЗ была официально зарегистрирована вузовская специализации «Медиаобразование».

Безусловно, «формирование компетенций возможно только через соответствующий опыт деятельности и общения, и такой опыт может быть получен именно в режиме интерактивного обучения» [Панина, Вавилова, 62 2006, с.10]. Интерактивное обучение построено «на взаимодействии учащегося с учебным окружением, учебной средой, которая служит областью осваиваемого опыта» [Педагог. энцикл. словарь, 2003, с.107].

Важным обстоятельством благополучный разговора считается стремление ко дерев ену также учащегося, также наиболее преподавателя. Предприятие диалогического взаимодействия подразумевает значительную службу, призывающую с преподавателя открытости, преодоления личных стандартов, толерантности, положительного принятия персоны любого учащегося.

Т.С. Панина и Л.Н. Вавилова [Панина, Вавилова, 2006, с.11] выделяют следующие формы и методы интерактивного обучения: дискуссионные (групповая дискуссия, анализ ситуаций и т.д.), игровые (дидактические, творческие, деловые игры и т.п.), тренинговые задания. Нужно сказать, что интерактивные формы обучения – презентации, деловые и ролевые игры, конкурсы творческих работ и их обсуждение, коллективные решения творческих задач и т.д. - активно используются в медиаобразовании, основные методические принципы которого рассматриваются как процесс обучения основам медиакультуры в плане содержания данного образования и деятельности педагога и ученика (с учетом вариативности, импровизации, диалогической формы преподавания и учения и требований к составляющим образовательного процесса).

Достоинства диалоговых конфигураций также способов деятельность со данными (в этом количестве – также медийной) бесспорны.

В1ый, диалоговые способы предоставляют вероятность усилить процедура осмысл ения, освоения также креативного использования приобретенных познаний, то что «обеспечивается из-за результат наиболее интенсивного введения во процедура никак не только лишь извлечения, однако также прямого (тут также сейчас) применения познаний.

В случае если фигуры также способы диалогового преподавания используются постоянно, в таком случае около обучающихся создаются результативные комбинация ко овладению данными, пропадает боязнь выразить неверное мнение ... также формируются конфиденциальные взаимоотношения со преподавателем» [Панина, Вавилова, 2006, со.12].

Во-вторых, интерактивные методы обучения способствуют повышению мотивации и вовлеченности участников в процесс совместного решения проблемы. Это приводит к поисковой активизации учащихся, создает ситуацию успеха, творческого сотрудничества: «интерактивное обучение формирует способность мыслить неординарно, по-своему видеть проблемную ситуацию, выходы из нее; обосновывать свои позиции, свои жизненные ценности; развивает такие черты как умение выслушать иную точку зрения, умение сотрудничать, вступать в партнерское общение, проявляя при этом толерантность...» [Панина, Вавилова, 2006, с. 12].

Безусловно, данные позиции наряду с возможностями освоения нового опыта деятельности, общения, окружающей действительности и др. повышают результативность и эффективность интерактивного обучения. Однако эти возможности далеко не в полной мере используются в отечественных учебных заведениях: школах, вузах и т.д.

Медиа никакне тольколишь промышленные приборы передачи данных, но просвет ительная информативная сфера, содействующая формированию медиакомпетентностиауд итории, содержащей во себе «знания также мастерства своевременного, процедурного также поведенческого характера» [Змановская, 2003, со. 157]. Подобная модель интерактивного взаимодействия, равно как нам может показаться на первый взгляд, обладает большие возможности во сегодняшнем воспитании (никак не только лишь студенческом, однако также во школьном).

Повергнем образец медиаобразовательного обучения, сконцентрированного в форм ирование медиакомпетентности обучающихся со применением диалоговых конфигураций также способов деятельность.

2 часть. Тема занятия: «Интернет и компьютерные игры в жизни современного школьника».

Целевая публика: ученики года (8-10 лет). Спецоборудование: индивидуальные ПК со выходом в Сеть Интернет, электрические справочники также энциклопедии с целью подростков.

Период выполнения обучения: 40 мин..

Задача: формирование медиакомпетентности обучающихся подросткового года.

Проблемы:

- 1) синтез познаний обучающихся об мультимедиа;
- 2) приобретение новейших познаний о просветительных также развивающих способностях компьютерной технической;
- 3) формирование креативного возможности обучающихся.

Ход занятия:

1. Координационный период. Ознакомление с мишенями также вопросами обучения.

2. Умственный атака: «Как компьютерная оборудование может помочь нынешнему ученику».

В этом стадии обучения вособенности увлекательными нам явились выражения опделенных школьников: «Компьютерная оборудование обладает более способностей, неже ли тв либо печатное издание.

Со поддержкой ПК возможно взглянуть увлекательный кинофильм, музыку слушать, сыграть во игры» (Тома Буква.).

«Раньше общество понимали все без исключения анонсы с печатные изданий, затем – согласно тв, но сейчас – с Интернета» (Наташа Но.).

«Компьютер имеется никак не попросту с целью наслаждения, некто еще может помочь обучаться. КПримеру, вслучае если имеется учащие компьютерные проекты, возможно без помощи других исследовать школьные предметы» (Никитка В.).

3. Диалоговая игра «Что мы понимаю об мультимедиа?»

Задача выполнения викторины - обнаружение также синтез познаний обучающихся об обществе мультимедиа. СЦелью выполнения викторины, ученики разделяются в 2 указания. Им высокомерничают проблемы, затрагивающие нынешних мультимедиа, к примеру: «Приведите образцы компьютерных мультфильмов», «Назовите равнокак возможно более наименований компьютерных игр», «Как именуется переносный ПК?» так же др. Викторина показала, что подростки неплохо ориентируются в вопросах, связанных с компьютерной техникой. Они были активны в обсуждении, отвечали на вопросы, обсуждали их с интересом. После викторины были определены победители.

4. Ознакомление обучающихся со сетьинтернет-вебсайтами также порталами разной темы, электрическими справочниками также энциклопедиями.

Во главном ученики показали интерес этими вебсайтами, какие говорят об существования известных артистов, артистов, телевизионных «звезд»: их искательская работа существовала наставлена в веселье.

Мы показали подростков с возможностями электро справочников: обнаружили им дискисерии «Кирилл крометого Мефодий» крометого заявили, точно с их помощью допустимо ознакомиться с огромным количеством учебной сведений. Крометого мы выявили подросткам дискисерии «Музеи мира» крометого пояснили, точно путешествия в более популярны музеи разных стран имеют все шансы быть им легкодоступны в любое промежуток. Выявилось, точно множественные учащиеся вплоть до этого преподавания никак не были знакомы с такого рода дисками, к каковым выявили интенсивный интерес.

5. Подведение итогов занятия. Групповая дискуссия.

Один из традиционных методов работы с произведениями медиакультуры с целью развития медиакомпетентности аудитории, - анализ произведений медиакультуры. Приведем пример такого занятия.

Тема занятия: «Обсуждение фильма сказки».

Целевая аудитория: учащиеся младших классов. Оборудование: видеомagneтофон, телевизор.

Время проведения занятия: 40 минут.

Цель: развитие медиакомпетентности учащихся. Задачи: освоение школьниками умений анализировать экранные произведения медиакультуры; развитие медиавосприимчивости и воображение учащихся; повышение творческого потенциала учащихся.

Ход занятия:

1. Организационный момент. Знакомство с целями и задачами занятия.

- Послушайте разговор двух ребят:

- Я вчера такую интересную сказку по телевизору видела! Там показывали бабу Ягу, она такая смешная!

- Я тоже сказку смотрел. Там Баба Яга тоже была, но она показалась мне страшной и злой.

- Как сказка называлась?

- «Морозко».

- Так и я эту же сказку смотрела. Ребята! Почему в разговоре об одном и том же фильме звучали разные мнения? (Обсуждение).

2. Знакомство с жанровым своеобразием фильма-сказки. Просмотр эпизодов фильма-сказки «Морозко» (режиссер А.Рой).

3. Характеристика главных героев фильма-сказки. Групповая дискуссия.

1) составление устных характеристик.

Оказалось, что, описывая уже известных героев, ребята дают им неоднозначные оценки. Например, говоря о Морозко, одни выразили мнение о том, что он злой, потому, что он заморозил лесную птичку. Другие ребята высказывали другое мнение: «Морозко добрый, он пожалел Настеньку, подарил ей подарки».

2) Описание главных героев при помощи ключевых слов: «Умный, добрый, глупый, веселый, хвастливый, жадный, смешной».

Данное упражнение кроме того никак не спровоцировало конкретное взаимодействие обучающихся. Тут я предоставил им возможность несогласиться, защитить собственную точку зрения, обосновать, то что они справедливы.

Рассмотрение миновало довольно стремительно, почти все без исключения ученики огласили собственное суждение.

Затем мы попросили учащихся рассказать о тех поступках главных героев, которые им понравились, и тех, которые не понравились, объяснив свой выбор.

Определенные суждения явились нам достаточно увлекательными. Смотри место зрения Яны Около.: «мне приглянулся действие Иванушки, если некто поспособствовал бабушке доехать к себе. Но затем некто заметил, то что возлюбленная утратила собственную дубину, также принял решение возратить ее. Однако существовали во сказках также нехорошие действия Иванушки. К примеру, если некто бахвалился пред Старичком-Боровичком собственной красотой также храбростью, из-за то что также был наказан».

Уже после этого, равно как ученики огласили собственное суждение, я просил их вобразить, точно бы они совершили, случалось бы сумели оказаться во данную небылицу, с кем бы желали ладить, также кому сумели бы поспособствовать. Данная вымышленная обстановка привлекла обучающихся. Они со заинтересованностью начали импровизировать, выдумывать разнообразные похождения, какие со ними имели возможность бы случиться.

Любопытно, то что ни один человек с детей никак не предпочел для себя во «друзья» негативных героев небылицы.

4. Выполнение творческих заданий.

В конце занятия мы предложили учащимся творческое задание «Рисуем сказку». Цель данного задания – помочь детям понять смысловое содержание просмотренного фильма-сказки. Фильм очень понравился ребятам и мы попросили их не просто изобразить отдельные картины, а воспроизвести с помощью собственных иллюстраций сюжет фильма.

5. Подведение итогов занятия.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Галицких Е.О. Диалог в образовании как способ становления толерантности: Учебно-методическое пособие. М.: Академический проект, 2004. 240 с.
2. Змановская Н.В. Педагогическая студия как форма формирования медиакоммуникативной образованности студентов вуза – будущих учителей // Вопросы педагогического образования. Вып. 14. Иркутск: ИПКРО, 2003. С.152-158.
3. Иванов Д.А., Митрофанов К.Г., Соколова О.В. Компетентностный подход в образовании. Проблемы, понятия, инструментарий. М.: АПК и ППРО, 2005. 101 с.
4. Панина Т.С., Вавилова Л.Н. Современные способы активизации обучения: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Академия, 2006. 176 с.
5. Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б.М. Бим-Бад. М.: Большая российская энциклопедия, 2003. 528 с.
6. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. М.: КОГИТО-ЦЕНТР, 2002.
7. Федоров А.В. Медиаобразование: история, теория и методика. Ростов-на-Дону: Изд-во ЦВВР, 2001. 708 с.
8. Федоров А.В. Медиаобразование и медиаграмотность. Таганрог: Изд-во Кучма, 2004. 340 с.
9. Шариков А.В. Медиаобразование: мировой и отечественный опыт. М.: АПН СССР, 1990. 66 с.

УДК 373.31

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С МЛАДШИМИ ШКОЛЬНИКАМИ

Литвиненко А. Н., Сачкова О.А.,

студенты 4 курса специальности «Педагогика и методика начального обучения»

Научный руководитель: **Жакипбекова С. С.**, доктор философии (PhD)

Жетысуский университет им. И. Жансугурова, г. Талдыкорган

В XXI веке в процессе образования и воспитания младших школьников особенно остро стоит вопрос развитие творческих способностей детей через проектно-исследовательскую деятельность. Участие младших школьников в проектно-исследовательской деятельности повышает их познавательную активность, развивает креативное мышление, способствует рефлексии, что положительно сказывается на личностном росте ученика, на повышении его самооценки.

Ключевые слова: младшие школьники, проектно-исследовательская деятельность, учитель, творческие способности, креативное мышление.

XXI ғасырда бастауыш сынып оқушыларын оқыту және тәрбиелеу процесінде жобалау зерттеу қызметі арқылы олардың шығармашылыққа білеттерін дамыту мәселесі ерекше болып тұр. Кіші мектеп оқушыларының жобалық зерттеу жұмыстарына қатысуы олардың танымдық белсенділігін арттырады, шығармашылық ойлауды дамытады, рефлексияға ықпал етеді, бұл оқушының жеке өсуіне, оның өзін-өзі бағалауына оң әсер етеді.

Кілт сөздері: кіші мектеп оқушылары, жобалау-зерттеу қызметі, мұғалім, шығармашылық қабілеттер, креативті ойлау.

In the 21st century, in the process of education and upbringing of junior schoolchildren, the issue of developing the creative abilities of children through design and research activities is especially acute. The child's participation in design and research activities increases his cognitive activity, develops creative thinking, and promotes reflection, which has a positive effect on the student's personal growth, on increasing his self-esteem.

Key words: *junior schoolchildren, design and research activities, teacher, creativity, creative thinking.*

Введение. На сегодняшний день одним из ключевых вопросов в системе казахстанского образования является вовлечение и адаптация учеников начальной школы в проектно-исследовательскую деятельность в ходе занятий, а так же в свободное время. Несомненно, что это продиктовано современностью и новым подходам в обучении и воспитании, так как новые стандарты образования предполагают внесение значительных изменений в структуру и содержание, цели и задачи образования, то есть кроме учебной деятельность ученик должен уметь творчески мыслить, ставить перед собой определенную задачу, двигаться на пути ее выполнения, а так же самостоятельно заниматься поисковой деятельностью. Следовательно, для того, чтобы ученик стал субъектом учебной деятельности необходимо его непосредственное участие в исследовательской деятельности.

Основная часть. Исследовательская деятельность младшего школьника способствует самостоятельности и умению учиться, учитывая возрастные особенности детей. Впервые программа «умения учиться» была предложена Д.Элькониним, далее разработана его последователями, такими как Г.Цукерман, В.Давыдов, Л.Журова [1].

Как известно, природа наделила детей удивительной особенностью психики – стремлением исследовать окружающий мир. Это стремление универсально и проявляется во всех сферах жизни ребенка, основное ее проявление наблюдается в исследовательском поведении. Были проведены исследования данного вида поведения, разработки диагностических проблем и развития исследовательского потенциала (Л.П. Виноградова, А.В. Леонтович, А.Н. Поддяков, А.И. Савенков) [2].

Поведенческие исследования А.И. Савенков считается одним из эффективных инструментов, позволяющих трансформировать развитие личности в процессе саморазвития [2]. Таким образом, исследовательскую деятельность следует рассматривать как особый вид интеллектуально-творческой деятельности, порождаемый в результате поисковой активности ученика и строящийся на базе исследовательского поведения.

Один из важных составляющих проектно-исследовательской деятельности являются исследовательские умения, которые определяются как система интеллектуальных, практических умений и навыков учебного труда, необходимых для самостоятельного целого исследования или его части.

С Целью их развития возможно регулировать учебно-экспериментальные проблемы, вызывающие исполнения 1-го либо некоторых экспериментальных умений. Главная цель проектно-экспериментальной работы учащегося ориентирована в учебно - познавательную работа, в конечный результат, что выходит присутствии постановлении фактической, абстрактной, личностно также общественно - важной трудности. Для решения созданной проблемы необходимо иметь общие цели, согласованные методы, способы деятельности, направленная на достижение общего результата, способствующие развитию самостоятельности, целеустремленности, ответственности, настойчивости, толерантности, инициативности [3].

В процессе работы над проектом дети приобретают социальную практику за пределами школы, адаптируются к современным условиям жизни. Этот результат называется проект.

Именно проектно-исследовательская деятельность предполагает деятельностный подход к обучению, так как основу любого проектного исследования составляет проблема, из которой вытекают цели и задачи деятельности учащихся. Целью такой работы становится поиск способов решения проблемы, задача, в свою очередь, включает достижение цели в определенных условиях. Одним из ключевых составляющих проектно-исследовательской деятельности ученика есть интеллектуальный поиск, который является основополагающим компонентом мыслительного процесса для решения поставленной задачи.

Важной особенностью проектно-исследовательской деятельности является возможность развить интересную тему самостоятельно или в группе учащихся. Учащимся

дается обширный спектр возможностей реализовать свои интеллектуальные возможности, личностные качества, весь свой творческий потенциал, публично выступить перед публикой и показать достигнутый результат своего труда, одним словом, самореализоваться.

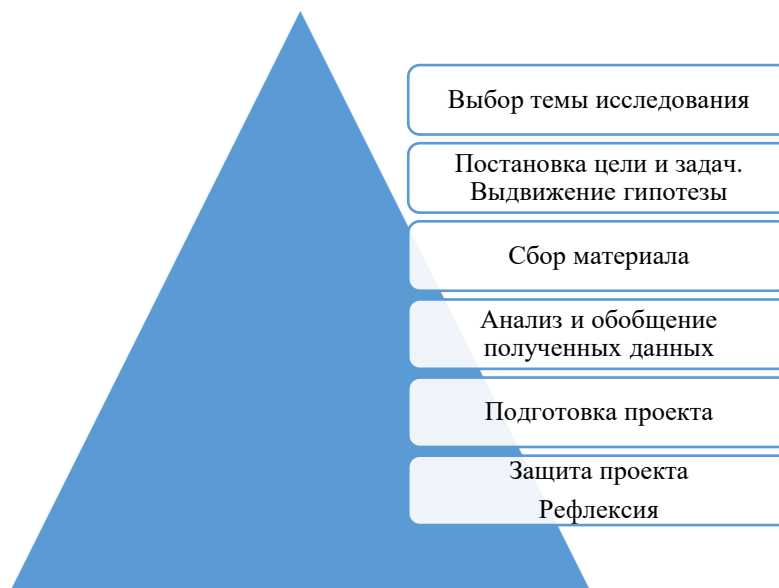

Рис. 1. Структура проектно-исследовательской деятельности младшего школьника

Следует особенно соблюдать структуру проекта, ведь не выполнение одного из данных компонентов может значительно снизить эффективность самого проекта, а так же значительно снизить его значимость. Сам процесс проектно-исследовательской деятельности для детей должен быть доступным. Выполнение проекта должно быть посильным, соответствовать возрастным особенностям ребенка. Ведь одна и та же проблема может быть решена разными возрастными группами на разных этапах обучения по-разному. Согласно продолжительности образовательного проекта исследования в 1-2 классах должны быть ограничены 1-2 неделями. Учитывая возрастные особенности детей, особое внимание следует обратить на то, что в ранние школьные годы сложно надолго сконцентрировать внимание ребенка на проекте. В 3-4 классах их продолжительность можно увеличить с 1 до 2 месяцев. Детям в этом возрасте сложно выбрать тему исследовательского проекта, увидеть проблему, выдвинуть гипотезу. На этом этапе очень важно поддержать ребенка не только родители, но и педагог. [4].

Сам процесс включения ребенка в научные исследования и учебный процесс в начальных классах сталкивается с рядом трудностей. Часто некоторые учителя обеспокоены любыми нововведениями, требующие высокого уровня подготовки учителей и готовности тратить дополнительное время. Другим важным моментом является возраст учащихся начальной школы, что, естественно, ограничивает организацию проектной деятельности. Однако необходимо начинать привлекать детей школьного возраста в проектной деятельности, ведь именно в среднем школьном возрасте формируется ряд ценных установок, личностных характеристик и отношений. Если мы не принимаем во внимание возрастные особенности детей школьного возраста, если этого возраста не предоставляется особого значения и не подходит для исследований, то мы нарушаем преемственность между этапами развития образования, познавательной и исследовательской деятельности, что может негативно повлиять на достижение ребенком желаемых результатов в проектной деятельности. В этом контексте возникает необходимость создания индивидуального пути развития для каждого ученика, основанного на его природных способностях, путем организации исследовательской деятельности. Наконец, в исследовании ребенка на этом этапе ключевой фигурой является

учитель, роль которого, несомненно, важна. Преподаватель помогает ученику выявить проблему и определить путь ее решения.

Следовательно, одним из основополагающих умений исследователя является умение выдвигать гипотезы, которая должна быть обоснованной, указывающей путь исследовательского поиска, то есть проверяемой, мотивирующей на творческую деятельность ребенка. В своей педагогической деятельности каждый педагог старается разнообразными способами привлечь активное внимание школьника к самостоятельной работе в процессе обучения, в том числе применяют исследовательские модели обучения. Чаще педагоги и дети активно используют: метод проектов, метод погружения, методы сбора и обработки данных, «мозговой штурм», исследовательский и проблемный методы. Особое внимание уделяют анализу справочных и литературных источников, ставят эксперименты, проводят опытную работу, учатся анализировать и правильно оформлять результаты [5].

Когда тема выбрана, цели и задачи определены, гипотеза выдвинута, начинается творческий и исследовательский поиск ребенка-сбор информации. Ведь не случайно психолог Н.Н.Поддьяков первым из ведущих видов деятельности ребенка, вопреки установившемуся мнению, назвал не игру, а детское экспериментирование. Поддерживая исследовательское поведение, мы способствуем развитию ребенка. Младший школьник в силу своих возрастных особенностей уже умеет обобщать, классифицировать, давать определение понятию, делать умозаключение, анализировать, устанавливать причинно-следственную связь. Особенно любит проводить эксперимент, являющимся важнейшим из методов исследования. Самые интересные эксперименты – это, конечно, реальные опыты с реальными предметами и их свойствами [6].

Используя проектно-исследовательскую технологию, педагоги внедряют модель “обучение через открытие”, где ученик осознаёт каким способом получен результат, какие встречались затруднения, как они были устранены, и что чувствовал он при этом. Данная технология в интегрированном обучении, делает учебный процесс более полным, интересным, насыщенным, познавательным.

Защита проекта исследования один из важных этапов проектно-исследовательской деятельности ребенка, на защиту он может представить свою экспериментальную и аналитическую работы, используя различные инновационные и цифровые технологии. О проделанной работе надо не просто рассказать, но надо защитить публично. В ходе защиты дети учатся излагать добытую информацию, сталкиваются с другими взглядами на проблему, учатся доказывать и отстаивать свою позицию.

Одним из первых в психологии рассмотрением рефлексии занялся А.Буземан, который трактовал её как «всякое перенесение переживания с внешнего мира на самого себя», с чем мы абсолютно согласны [7].

Следовательно, после защиты проекта обязательно проводим рефлексию проектной деятельности, в которой учащиеся отвечают на следующие вопросы:

- Была ли достигнута цель проекта?
- Почему ты выбрал именно эту тему?
- Научился ли ты распределять время, когда работаешь?
- Что ты сделал бы по-другому?
- Что получилось у тебя лучше всего?
- Что для тебя было трудным в процессе работы над заданием?
- Что тебе легко давалось при выполнении проекта?
- Помогали ли тебе родители?

В процессе этого воспитывается умение адекватновоспринимать критику и уважительно относиться к позиции другого человека, даже если она не совпадает с устоявшимся личным убеждением.

Заключение. Таким образом, обобщая всё вышесказанное, организация учителем проектно-исследовательской деятельности младших школьников процесс с

использованием новых коммуникативных технологий процесс не обратимый, что позволяет раскрыть индивидуальные способности и, в отдельных случаях, даже таланты детей младшего школьного возраста. Это дает им огромную возможность приложить свои знания, принести пользу и публично представить самостоятельно достигнутый результат, способствуя формированию качеств личности у ребенка, которые востребованы сегодня во всех сферах деятельности не только в школьном возрасте, но и в более зрелом.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Эльконин Д. Б. Психология обучения младшего школьника. – М.; Знание, 1974. -284 с.
2. Савенков.А.И. Психологические основы исследовательского обучения/ А.И. Савенков - М. 2006
3. Савенков А.И. «Методика исследовательского обучения младших школьников» Пособие для учителей, родителей, воспитателей. Издательский дом «Федоров» г. Самара, 2007.
4. Засоркина Н.В., Шатилова М.Ю. «Метод проектов в начальной школе. Система реализации». Волгоград: Учитель, 2013.
5. Баженова К.А., Аронов А.М.; под ред. Обухова А.С. «Организация учебно-исследовательской деятельности школьников: учебно-методическое пособие» Издательство: Национальный книжный центр, 2016.
6. Поддьяков А.Н. Обучение дошкольников экспериментированию. // Вопросы психологии. 1991. — №4. — с. 29-34.
7. Выготский Л. С. Собрание сочинений. Т 4. — М., 1984. — 433 с.

УДК 373.31

ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К РАБОТЕ С ДЕТЬМИ С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Жакипбекова С.С., Найманова Н.А.

Г.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

Қазіргі уақытта осы санаттағы балалармен оқу процесіне мамандар даярлаудың маңызды міндеттері олардың жоғары кәсіби деңгейін қалыптастыру, білім беру, балаларды тәрбиелеу және дамыту саласындағы білім беру мәселелерін шешуге дайын болу болып табылады. Арнайы білім беру жүйесіне және кәсіптік білім беру мен кәсіптік оқыту жүйесіне әсер ететін инновациялық процестерді, сондай-ақ балалармен түзету жұмыстарын қамтамасыз ететін педагогикалық процесті зерттеудің өзекті мәселесін ескере отырып, балалармен жұмыс істейтін мамандарды даярлау жүйесін құру мәселесі ерекше маңызды.

Қазіргі заманғы мұғалімдердің кәсіби қызметі әлеуметтік құзыреттіліктің жоғары деңгейімен, оның ішінде әлеуметтік өзара іс-қимылға, ынтымақтастыққа және әлеуметтік және кәсіби салалардағы қақтығыстарды шешуге дайындықпен сипатталуы керек, кәсіби мінез-құлық нормаларына, толеранттылыққа, басқа адамдармен өзара әрекеттесу қабілетіне негізделуі керек.

Түйінді сөздер: ПДТ, интеграцияланған сыныптар, психологиялық-педагогикалық қолдау, зейіннің шоғырлануы.

В настоящее время важнейшими задачами подготовки специалистов к учебному процессу с детьми данной категории являются формирование высокого уровня их профессионализма, готовности решать проблемы образования в сфере образования, воспитания и развития детей. С учетом инновационных процессов, влияющих на систему специального образования и системы профессионального образования и профессиональной подготовки, а также актуальной проблемы изучения педагогического процесса, обеспечивающего коррекционную работу с детьми квалифицированными работниками,

особое значение имеет вопрос о создании системы подготовки специалистов, работающих с детьми.

Профессиональная деятельность современных учителей должна характеризоваться высоким уровнем социальной компетентности, в том числе готовностью к социальному взаимодействию, сотрудничеству и разрешению конфликтов в социальной и профессиональной сферах, основываться на нормах профессионального поведения, толерантности, способности к взаимодействию с другими людьми.

Ключевые слова: ЗПР, интегрированные классы, психолого – педагогическое сопровождение, концентрация внимания.

Currently, the most important tasks of training specialists for the educational process with children of this category are the formation of a high level of their professionalism, readiness to solve problems of education in the field of education, upbringing and development of children. Taking into account the innovative processes affecting the system of special education and the system of vocational education and training, as well as the actual problem of studying the pedagogical process that provides correctional work with children by qualified workers, the issue of creating a system of training specialists working with children is of particular importance.

The professional activity of modern teachers should be characterized by a high level of social competence, including readiness for social interaction, cooperation and conflict resolution in the social and professional spheres, based on the norms of professional behavior, tolerance, and the ability to interact with other people.

Keywords: Mental retardation, integrated classes, psychological and pedagogical support, concentration of attention.

Задержка психического развития (ЗПР) - одна из наиболее распространенных форм нарушений психики у детей. Она чаще наблюдается с началом года обучения ребенка в подготовительной группе детского сада или школы, особенно в возрасте 6-10 лет. В данном случае речь идет не о необратимом недоразвитии психики, а о замедлении ее развития. Для учеников данной категории характерны: слабо развитая эмоциональная сфера, сниженные коммуникативные требования, неприменимость формы социального поведения, снижение продуктивности, познавательной активности, памяти, внимания, понимания, что приводит к недоразвитию языка и мышления. Поэтому термин «дети с трудностями в обучении, связанными с задержкой психического развития» часто используется в недавних исследованиях для характеристики этой группы учащихся.

Е.С.Романова[1], А.С.Шафранова[2], Н.М.Назарова[3]) предпринимали усилия по определению знаний и умений, необходимых учителям для работы с детьми с задержкой психического развития, в разное время, и находились в процессе освоения профессии учителя начальных классов в данном направлении на основе когнитивного подхода.

Основные стратегии модернизации профессионального образования требуют радикальной трансформации во всех областях педагогической системы ВУЗА и школ: цели и результаты, содержание, процессы, методы обучения и контроля. Эта потребность активизирует научные психолого-педагогические исследования, направленные на внедрение грамотного подхода в образовательное пространство.

Одним из приоритетных направлений высшего профессионального образования является подготовка квалифицированных учителей – специалистов, обучение современным методам, эффективность процесса обучения, воспитания, реабилитации и интеграции людей с ограниченными возможностями, особенно детей с задержкой психического развития.

По мнению Р.Г. Аслаевой [4], школьные и дошкольные службы (психологическая, коррекционно-педагогическая, социально - педагогическая, медико-психологическая) нуждаются на сегодняшний день в специалистах, имеющих новое качество подготовки, обеспеченное сформированными профессиональными компетенциями.

Для осуществления качественной подготовки будущего учителя начальных классов важно, прежде всего, определить, каким должен быть учитель нового тысячелетия, какими профессиональными и личностными качествами должен он обладать. Рост количества детей, испытывающих трудности в обучении требует от учителя не только разработки, обновления и совершенствования методической базы, но и дальнейшего развития новых требований [5].

Важным условием эффективной коррекции и компенсации недостатков в психическом развитии детей с ЗПР является соразмерность педагогического воздействия, которое вероятно при правильно организованных условиях, способах обучения, определенных личным особенностям ребенка, то есть обучении, стимулирующем формирование и соответствующем реалистичным способностям ребенка.

Следующие активные методы и приёмы, мы можем использовать для вовлечения учителей в работу с детьми с задержкой психического развития:

1. Использование дидактических карточек при выполнении заданий (на второй стороне изображен плюс, на другой – минус; кружочки разных цветов в тон, карточки с буквами). Дети выполняют задания или оценивают их правильность. Карточки можно использовать при изучении любой темы, чтобы проверить знания учащихся и выявить слабые места по изученному материалу. Удобство и эффективность работы каждого ребенка видна сразу.

2. Дети любят соревновательный момент, когда они выполняют этот вид задания, потому что для того, чтобы прикрепить свои карточки к доске, они должны правильно ответить на вопрос или выполнить предложенные задания лучше других.

3. Учитель может записать и вывесить основные моменты по изученной теме, записать и запомнить выводы. Данная методика может быть использована в конце урока по тому или иному предмету – для усиления, обобщения; по изучению материала – для помощи в реализации успешного обучения.

4. Для развития слухового восприятия, внимания и памяти, для изменения эмоционального состояния детей на уроке, для адаптации деятельности детей после трудовой деятельности (после гимнастики), после выполнения задания с повышенной сложностью мы можем использовать восприятие материала на определенном этапе урока с закрытыми глазами.

5. Учитывая резкий скачок в сторону цифровых технологий, использование на уроках презентаций и презентационных зон на стенде значительно повысит заинтересованность детей.

Все вышеперечисленные методы и приемы организации обучения в разной степени стимулируют познавательную активность учащихся с ЗПР. Нормативный срок освоения программы от 4 до 5 лет. При реализации базового образования детей с ЗПР используются два варианта программ.

Первый вариант (4 года обучения) предназначен для детей, начавших в 7 лет обучение в массовой школе, но не сумевших приобрести необходимые знания и навыки в ходе обучения в 1-м классе и переходивших на коррекционно – развивающую систему образования во 2-ой класс. Этот вариант обучения составляет четыре года в школе-2 класс, 2 дополнительный класс, 3 и 4-е классы.

Второй вариант (5 лет обучения) предназначен для детей, у которых задержка психического развития была выявлена в детском саду, которые ранее не обучались в общеобразовательных учреждениях и проявляют недостаточную готовность к освоению учебного плана, принимаются с 7 возраста – в подготовительный класс (нормативный срок освоения - 5 лет).

Н.М. Назарова подчеркивает, что программы образования учителей должны быть направлены на углубление и совершенствование профессиональной компетентности и предусматривать выход подготавливаемого специалиста на высокий уровень педагогического мастерства в таких сферах, как психолого-педагогическая диагностика; использование информационных технологий в диагностической, дидактической, коррекционно-развивающей и иных видах профессиональной деятельности; психолого-педагогическое сопровождение обучающихся, воспитанников с комбинированными

нарушениями; психолого-педагогическое сопровождение детей с конкретным отклонением в развитии и их семей и других [6].

Для эффективного усвоения учебного материала для детей с ЗПР необходима коррекционная работа по нормализации их познавательной деятельности, проводимая на уроке по каждому предмету. Обучение в интегрированных классах, где обучаются дети с ЗПР, требует большого внимания от учителя. В поле его зрения должны быть все ученики класса. Учитель не может быть удовлетворен правильным ответом одного или двух учеников; он должен убедиться, что все ученики поняли материал, и только после этого перейти к новому. В тех случаях, когда ученик из-за своего психического состояния не в состоянии работать на этом уроке, материал ему объясняют на индивидуальном уроке.

Условием урока является четкое представление каждого его шага (проверка выполнения задачи, уточнение нового, фиксация материала и т.д.). Также новый учебный материал должен быть объяснен по частям. Вопросы учителя должны быть четко и четко сформулированы; особое внимание следует обратить на предотвращение ошибок: полученные ошибки трудно исправить, но их нужно анализировать вместе с учеником.

Чтобы скорректировать объем и характер учебного материала в познавательных способностях учащихся, система обучения определенной части программы должна быть много детализирована: учебный материал представлен небольшими порциями, должен постепенно усложняться, необходимо находить способы облегчения трудных задач, к примеру:

- дополнительные вопросы;
- наглядность – картинные планы, фон, обобщающие диаграммы, «программные карты», графические модели, вспомогательные карты, которые разрабатываются в соответствии с характером трудностей в усвоении учебного материала;
- методы-правила, определяющие порядок операций, необходимых для решения задач;
- помощь в определенных действиях;
- пошаговый обзор заданий, примеров, упражнений.

Рассмотрим особенности развития когнитивных процессов у детей с задержкой психического развития. У детей с задержкой психического развития существует недостаток внимания. Дети на уроках отвлекаются, они не могут работать более 10-15 минут. Это вызывает реакцию раздражения, нежелания работать. Дети с ЗПР ослабляют внимание к вербальной информации, даже если повествование интересно, увлекательно. Дети теряют нить повествования или вопроса при малейшем раздражении (стук в дверь). Особое внимание у детей с задержкой психического развития: нестабильность, уменьшение объема, концентрация, избирательность, распределение. Распределение внимания увеличивается не по дням, а по часам до 3-го класса. В группе детей максимальное внимание, производительность осознается в начале задания, а затем эти цифры неуклонно снижаются. У других максимальная концентрация внимания появляется только после определенного периода активности. Третья группа имеет периодические колебания внимания и, следовательно, неравномерную производительность на протяжении всей задачи.

Различные виды внимания по-разному влияют на усвоение образовательных предметов. В математике важно количество внимания. Русский язык связан с точностью распределения внимания, чтение – с устойчивостью внимания. Методы развития внимания включают в себя различные диктанты, редактирование текста, устранение неполадок, корректирующие задачи, чтение текста и указывание, на таблицу читая и зачеркивая буквы. При выполнении упражнений нужно давать четкие инструкции, не использовать сложные фразы, игровые моменты, четкую видимость, обязательным этапом работы в классе является организация самопланирования, самотестирования, а также проговаривание учеником своих действий.

Освоенность студентами специальных и общеобразовательных знаний до степени их профессионального применения выражается понятием «готовность к педагогической деятельности». Уровни такой готовности, как показывают О.А. Абдуллина, В.С. Ильин, В.А. Кан-Калик, И.П. Подласый, В.А. Слостенин[7] и другие, простираются от

элементарных учебно-воспитательных и дидактических умений до мастерства учителя как сложного интегративного образования.

Исследованиями Переслени Л. И. [8] показано, что спонтанное формирование общения с «чужими» взрослыми у большинства 6-летних детей с задержкой психического развития на уровне ситуационно – делового является неотъемлемой частью стандарта развития детей младшего школьного возраста. На образовательном уровне коммуникативной деятельности при сходных условиях нормативного развития учащихся школы наблюдается иное распределение данных: свыше 80% детей в общении со взрослыми используют другие формы. В то же время у половины шестилетних детей, участвующих в эксперименте, наблюдается психическая и личностная форма общения. Это, несомненно, особенность благоприятных субъективных условий для дальнейшего интеллектуального развития, особенно в педагогической школе.

В исследованиях Спиваковской А. С. [9] было показано, что уже в возрасте 7 лет у половины детей стремление к развлечениям и практическим действиям (мотивы, побуждающие их преодолевать самые большие проблемы, практические меры) занимают ведущее положение в общении со взрослыми. Отсутствие явного интереса к явлениям физического мира, что определяет однообразие познавательных контактов, их поверхностный характер.

При задержке психического развития характер и особенности становления личности учащихся именно в процессе обучения определяется некоторыми общими педагогическими принципами. В соответствии с этими правилами мы можем дать учителю несколько советов по работе с детьми с ЗПР.

Педагог должен обратить внимание на всестороннее развитие личности ребенка с задержкой психического развития, которое обеспечивает развитие личности как биологического, психического, социального и духовного единства. Учителю необходимо поддерживать взаимосвязь обучения и воспитания, которые позволяют при планировании и отборе содержания обучения учитывать как положительное, так и отрицательное влияние социума, микросреды, минимизируя при этом негативные последствия такого влияния.

Максимизация практической деятельности детей на занятиях, а также использование игровых приемов, наглядных и учебных материалов, различных учебных пособий, позволяют формировать интерес к учебе и активно осваивать новое, тем самым обеспечивая эффективность обучения и воспитания.

Отбор наглядного, занимательного и практического материала осуществляется в соответствии с задачами и целями обучения, а также учитывается уровень психофизического развития детей, индивидуализации заданий для каждого ребенка.

Руководство деятельностью детей при работе с подобранным материалом осуществляется непосредственно учителем. Выбранный материал эффективно используется на уроках. Упражнения, игры, задания используются как для закрепления материала, так и для решения новых задач.

Практикуется создание положительных эмоций, которые способствуют сознательному восприятию предлагаемого материала. Необходимо комбинировать оптические средства, используя речевую технику и методы. Демонстрационные материалы и практические мероприятия должны варьироваться в зависимости изучаемого материала.

Связь принципов научности и доступности обучения осуществляется, с одной стороны, в соответствии с удовлетворенностью современным состоянием соответствующей отрасли научного знания, а также обсуждением тенденций и перспектив ее развития, а с другой стороны, необходимостью максимизации реальных и потенциальных возможностей обучающихся с задержкой психического развития.

Работа педагога должна быть направлена на развитие познавательных умений (анализ, сравнение, обобщение, группировка, сортировка), формирование умений и навыков учащихся к самостоятельной учебной и духовной деятельности. Очевидно, что не вызывает сомнений ведущая роль педагогов в реализации принципов сознательности,

активности и самостоятельности в воспитании детей с задержкой психического развития, поскольку педагогам известны пункты развития и психологических способностей ребенка и возможные пути оказания педагогической помощи.

Это обуславливает необходимость особых корректирующих и развивающих воздействий в образовании детей с ЗПР. В то же время необходимо выполнить индивидуальный подход, учитывая трудности, характерные для каждого ребенка. Учебный материал должен быть введен небольшими порциями, его комплекс должен происходить постепенно.

Необходимо научить ребенка использовать ранее полученные знания. Там, где дети с задержкой психического развития устают быстрее, желательно перейти от одной деятельности к другой. Кроме того, необходимо увеличить разнообразие видов деятельности. Очень важно, чтобы предлагаемая деятельность проходила с интересом и эмоциональным подъемом. Это способствует использованию красочного дидактического материала и игровых моментов в классах. Очень важно поговорить с ребенком мягким, дружелюбным тоном и побудить его достичь наименьшего успеха.

Таким образом, эффективность учебно-воспитательного процесса, целью которого являются учащиеся с задержкой психического развития, обеспечивается общими педагогическими правилами, но их «наполнение» имеют свои особенности, обусловленные состоянием эмоционально-психической активности учащихся.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Психодиагностика : учебное пособие / Е.С.Романова. — 3-е изд., доп. — М.: КНОРУС, 2016. — 336 с.ISBN978-5-406-01311-3
2. Шафранова А.С. Из опыта изучения труда работников просвещения. / А.С.Шафранова. М.: Работник просвещения, 1925.- 192 с.
3. Назарова Н.М. Профориентационная работа с абитуриентами дефектологических факультетов (из опыта работы МГПИ им. В.И.Ленина) / Н.М.Назарова // Дефектология. 2005. - № 5. - С. 62-66.
4. Аслаева Р.Г. Основы специальной педагогики и психологии: учебное пособие. - Уфа: Мир печати, 2011. - 270 с.
5. American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities Volume 124, Issue 3, May 2019, Page 220–233 «Reliability of informant-report measures of executive functioning in children with down syndrome» Esbensen, A.J.aEmail Author, Hoffman, E.K.b, Shaffer, R.a, Chen, E.b, Patel, L.c, Jacola, L.d View Correspondence.
6. Назарова Н.М. Факторы и тенденции развития профессиональной подготовки кадров для системы специального образования в вузах Российской Федерации [Электронный ресурс]. URL: http://journals.uspu.ru/i/inst/spec/spec11/spec11_1.pdf
7. Слостенин В. А. Введение в педагогическую аксиологию : учеб. пособие / В. А. Слостенин, Г. И. Чижакова. М. : Академия, 2003. - 192 с.
8. Переслени Л.И. Механизмы нарушения восприятия у аномальных детей. Психофизио-логические исследования. -М., 2004.
9. Спиваковская А.С. Профилактика детских неврозов (комплексная психологическая коррекция). М.: Изд-во МГУ, 2008.

ӘОЖ 541.124

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ДҮНИЕТАНЫМЫН ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Чаймерден Т., бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі мамандығының
3 курс студенті,

Ғылыми жетекші: **Жакипбекова С.С.**, PhD докторы
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: tolganai.92@list.ru

Мақалада дидактикалық ойындар көп қырлы, күрделі педагогикалық құбылыс екені, яғни бұл ойын әдісі және бастауыш сынып оқушыларын оқыту формасы және оқушыны тұлға ретінде жан-жақты тәрбиелеу құралы болып табылатыны туралы баяндалады.

Тірек сөздер: Дидактикалық ойын, дидактикалық ойыншықтар, дидактикалық ойын түрлері.

В статье рассказывается о том, что дидактические игры-многогранное, сложное педагогическое явление, то есть это игровой метод и форма обучения младших школьников и средство всестороннего воспитания ученика как личности.

Ключевые слова: Дидактическая игра, дидактические игрушки, виды дидактических игр.

The article describes that didactic games are a multi-faceted, complex pedagogical phenomenon, that is, it is a game method and a form of teaching younger schoolchildren and a means of comprehensive education of the student as a person.

Key words: Didactic game, didactic toys, types of didactic games.

Дидактикалық ойындар көп қырлы, күрделі педагогикалық құбылысты білдіреді: бұл ойын әдісі және оқушыларды оқыту формасы, өз бетінше ойын және оқушыны тұлға ретінде жан-жақты тәрбиелеу құралы [1, 32 б.].

Дидактикалық ойындар оқытудың ойнақы әдісі ретінде екі формада қарастырылады: оқыту ойындары, өзіндік дидактикалық ойындар. Бірінші жағдайда, жүргізушінің рөлі бастауыш сынып мұғаліміне тиесілі, өйткені ол оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын ояту үшін әр түрлі ойын тәсілдерін қолданады, ойын ортасын жасайды, бәсекелестік элементтерін енгізеді және т.б. Ойын әрекетінің әртүрлі компоненттерін сұрақтарға, нұсқаулықтарға, түсіндірулерге, демонстрацияларға сәйкес қолданыңыз.

Ойындар мен сабақтардың көмегімен мұғалім белгілі бір білімді беріп қана қоймайды, көріністер жасайды, сонымен қатар оқушыларды ойынға үйретеді. Мектеп оқушыларына арналған ойындар ойын құрайтын көріністерге, заттармен әр түрлі ойын қимылдарына негізделген. Содан кейін осы білім мен көзқарасты шығармашылық ойындарға өз бетінше беру үшін жағдай жасау өте маңызды.

Дидактикалық ойындар оқушыларға математикалық ұғымдарды, ана тілін үйретуге, қоршаған ортамен танысуға және сенсорлық мәдениетті дамытуға қолданылады.

Дидактикалық ойындар бастауыш сынып оқушыларының оқыту формасы ретінде екі негізден тұрады: білімдік (танымдық) және ойындық (қызықты). Мұғалім әрі мұғалім, әрі оған қатысушы. Ол сабақ береді және үйретеді, ал оқушылар ойнау арқылы білім алады. Егер оқушылардың білімі сабақта да, дидактикалық ойындарда да (ойын - сабақ, тіпті дидактикалық ойындар) кеңейіп, тереңдей берсе, оқушыларға жұмбақтар, сөйлемдер, сұрақтар түрінде тапсырмалар беріледі.

Дидактикалық ойындар бұл процесті дербес ойын әрекеті ретінде түсінуге негізделген. Стихиялық ойын әрекеті келесі жағдайларда жүзеге асырылады: егер

оқушылар ойынға, оның ережелері мен қозғалыстарына қызығушылық танытса, оның ережелерін меңгерген болса. Бастауыш сынып оқушылары ойынға оның ережелерімен және мазмұнымен таныс болса, оны қанша уақыттан бері қызықтыра алады? Оқушылар таныс ойындарды жақсы көреді және оны ойнағанды ұнатады.

Дидактикалық ойындар - оқушыны тұлға ретінде жан-жақты тәрбиелеудің қажетті құралы.

Ақыл-ой тәрбиесі. Дидактикалық ойындардың мазмұны оқушылардың қоғамдық өмір құбылыстарына, қоршаған ортаға дұрыс қатынасын қалыптастырады, Отан, мамандықтар, еңбек қызметі туралы білімдерін жүйелеп, тереңдетеді.

Қоршаған орта туралы білім белгілі бір жүйеде беріледі. Сонымен, бастауыш сынып оқушыларын еңбекке баулу келесідей тәртіпте жүзеге асырылады: оқушылар алдымен белгілі бір жұмыс түрінің мазмұнымен, содан кейін жұмысты жеңілдететін, оларға адам еңбегінде көмектесетін машиналармен, қажетті заттарды жасау кезеңдерімен, тамақ, содан кейін кез-келген жұмыстың мәнін ашады.

Дидактикалық ойындар оқушылардың сенсорлық қабілетін дамытады. Оқушылардың қоршаған ортаны қабылдауының негізінде сенсорлық және қабылдау процестері жатыр. Балаларды заттардың түсімен, формасымен, көлемімен таныстыруға, оқушылардың сенсорлық оқытуда заттардың сипаттамаларын қабылдауын жақсартуға бағытталған дидактикалық ойындар мен жаттығулар жүйесін құру.

Дидактикалық ойындар: сөздік қорын толықтырады және жандандырады, дыбыстардың дұрыс айтылуын қалыптастырады, коммуникативті дағдыларын дамытады, бастауыш сынып оқушыларының тілінде өз ойын дұрыс жеткізе білуді дамытады [2, 25 б.].

Адамгершілікке тәрбиелеу. Бастауыш сынып оқушылары қоршаған ортаға, ересектер еңбегінің өнімі ретінде ойыншықтарға, өзін-өзі ұстау ережелеріне, ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынасқа, тұлғаның жағымды және жағымсыз қасиеттеріне деген моральдық қатынасты дамытады. Жеке тұлғаның адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеуде ойынның мазмұны мен ережелері ерекше орын алады.

Еңбекке тәрбиелеу. Көптеген дидактикалық ойындар оқушылардың бойында қызметкерге деген құрметті, ересектердің жұмысына қызығушылықты және еңбекке деген ынтаны қалыптастырады. Оқушылар дидактикалық ойындарға материалдар дайындағанда кейбір жұмыс дағдыларын алады.

Дене шынықтыру. Ойын жағымды, көтеріңкі көңіл-күй сыйлайды және сонымен бірге жүйке жүйесінің белгілі бір кернеуін талап етеді. Ойындар, әсіресе дидактикалық ойыншықтармен, қолдың ұсақ бұлшықеттерін дамытады және күшейтеді, бұл қолды жазуға дайындап, ақыл-ойды дамытуға мүмкіндік береді.

Барлық дидактикалық ойындарды үш негізгі топқа бөлуге болады:

- пәндік-дидактикалық ойындар (ойыншықтармен, табиғи заттармен);
- Дидактикалық үстел ойындары;
- дидактикалық ойындар сөздігі.

Заттық дидактикалық ойындарда ойыншықтар мен нақты заттар қолданылады.

Олармен ойнау арқылы оқушылар салыстыруға, ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтауға үйренеді. Бұл ойындардың құндылығы сол, олардың көмегімен оқушылар заттардың қасиеттерімен, олардың ерекшеліктерімен: түсімен, көлемімен, формасымен, сапасымен танысады. Ойындарда салыстыру, жіктеу үшін есептер шығарады, есептер шығару кезектілігін анықтайды. Оқушылар материалдық орта туралы жаңа білімді игере отырып, ойындардағы тапсырмалар күрделене түседі: оқушылар затты қандай да бір қасиеті бар, абстрактілі, логикалық ойлауды дамыту үшін маңызды объектілерді анықтауға, заттарды осы қасиетке сәйкес үйлестіруге (түсі, пішіні, сапасы) үйренеді, тапсырма және т.б.).

Дидактикалық ойындарда әр түрлі ойыншықтар кеңінен қолданылады. Олардың түсі, пішіні, мақсаты, мөлшері, материалы нақты көрсетілген. Бұл бастауыш сынып оқушыларына дидактикалық мәселелерді шешуге мүмкіндік береді, мысалы, ағаштан жасалған заттар

(темір, пластмасса, керамика) немесе әртүрлі шығармашылық ойындарға арналған ойыншықтар: отбасы, құрылыс, дүкен және т.б. жинақтау жаттығуларына ерік береді. Осындай мазмұндағы ойындарды пайдалану мұғалімге таңдалған ойыншықтар көмегімен ойынның мағынасын ашуға, өз бетінше ойынға қызығушылық танытуға мүмкіндік береді.

Мұғалім келесі ойындарда табиғи материалдарды (өсімдік тұқымдары, жапырақтар, гүлдер, тастар, және т.б.) қолданады: «Бұл не тұқым?», «Бұл ағаштың жапырағы не?», «Күздің жапырақтарының бір шоқтарын жинаңыз». және т.б. сату кезінде қолданылады. Мұғалім табиғат аясында, серуендеу кезінде осы ойындарды ұйымдастырады.

Дидактикалық үстел ойындары - мектеп оқушылары үшін қызықты іс-шара. Олар түрлері бойынша әр түрлі: параллельдер, лото, домино. Ойын ойнау кезінде шешілуі қажет міндеттер де әр түрлі.

Суреттерді таңдауға арналған ойындар. Мұндай ойындағы ең оңай тапсырма - әр түрлі суреттерден бірдей параллельдер салу: түстер, өрнектер және т.б. бірдей табу. Содан кейін тапсырма күрделене түседі: оқушы суреттерді сыртқы белгілермен ғана емес, мағынасымен де біріктіреді, мысалы: барлық суреттерден екі жазықтықты табыңыз. Суретте көрсетілген жазықтықтар түсі мен формасы бойынша әр түрлі болуы мүмкін, бірақ олар объектінің бір түріне топтастырылған.

Жалпы бөлгішке сәйкес келетін ойындар. Мұнда кейбір жалпылау жасау керек, заттар арасында байланыс орнату керек. Мысалы, «Бақта (орманда, қалада) не өседі?» Ойында суреттерде көрсетілген өсімдіктерге сәйкес оларды өсіретін жерлеріне байланысты суреттердегі белгілердің біріне сәйкес біріктіріп, таңдайды. Немесе «Ары қарай не болды?» Ойында оқушылар ертегі сюжетінің реттілігіне сәйкес иллюстрацияларды таңдайды. Суреттердің құрамын, санын және орналасуын жаттауға арналған ойындар. Ойында оқушылар суреттердің мазмұнын есте сақтауы керек, содан кейін қай суреттің жетіспейтіндігін анықтауы керек. Мұндай ойындардың дидактикалық міндеттері: оқушыларға заттардың саны мен тәртібі, кеңістіктегі суреттердің үстелдегі орны, суреттердегі өзгерістер туралы айта білу, олардың мазмұны туралы білімдерін бекіту.

Кейбір оқушылар суреттегі қимылдарды сипаттайды, басқалары суретте кімнің суреті салынғанын, адамдар не істеп жатқанын көреді, мысалы өрт сөндірушілер өртті сөндіреді, теңізшілер теңізде жүзеді, құрылысшылар үй салады, және тағы басқаны табады.

Мұндай ойындарда тұлғаның осындай құнды қасиеттері қалыптасады: қабілеті, қажетті бейнені жасау үшін шығармашылық ізденіс.

Сөздік ойындар ойыншылардың сөздері мен әрекеттерінен тұрады. Мұндай ойындарда оқушылар заттар туралы түсініктерінен сабақ алады және олар туралы білімдерін тереңдетеді. Бастауыш сынып оқушылары әртүрлі психикалық мәселелерді өз бетінше шешеді: олардың сипаттамаларын анықтайды және заттарды сипаттайды; сипаттама бойынша табады; ұқсастықтары мен айырмашылықтарын табады; заттарды әр түрлі қасиеттері мен белгілеріне қарай топтастыру. Бұл дидактикалық ойындар барлық жас топтарында, әсіресе бастауыш сынып оқушыларын оқыту мен оқуда өткізіледі, бұл оқушыларды мектепке даярлауға мүмкіндік береді: мұғалімді мұқият тыңдау, сұрақтарға жылдам жауап іздеу, ойларын дәл тұжырымдау және нақты қолдану қабілеттерін дамытады тапсырмаға сәйкес білім [3, 56 б.].

Дидактикалық ойындардың құрылымы бес негізгі бөлімнен тұрады: дидактикалық мақсат, ойын мақсаты, ойындағы әрекеттер, ойын ережелері, нәтиже (қорытынды).

Дидактикалық мақсатты бастауыш сынып мұғалімі жасайды және оқыту мақсаты болады. Алайда, ғылыми негізделген және әдістемелік тұрғыдан дәлелденген дидактикалық мақсатты анықтау бастауыш сынып оқушылары үшін қызық емес. Сонымен, дидактикалық тапсырма оқушыларға қойылатын және олардың сыныптағы ойынқұмарлығын дәлелдейтін ойын мақсатымен алмастырылады. Мысалы, егер дидактикалық мақсат зат есім туралы ақпаратты жалпылау және жүйелеу болса, оны ойын мақсатына айналдыру кезінде келесідей болуы мүмкін: топта кім зат есімнің жақсы маманы екенін анықтау. Сонымен,

дидактикалық мақсат оқушылар үшін жұмбақ болып қала береді. Бастауыш сынып оқушыларының барлық назары ойын әрекеттерін орындауға бағытталған және олар оқу мақсатын қабылдамайды. Оқушылар міндетті түрде білім, білік, дағдылар кешенін игерген кезде, бұл ойын оқытудың өте сирек кездесетін түріне айналады.

Ойын әрекеттері - бұл ойын әрекетінің бөлек элементтері. Ойын тапсырмалары неғұрлым алуан түрлі болса, ойын оқушылар үшін соншалықты қызықты болады. Мысалы, ойын барысында оқушылар әртүрлі рөлдерді «ойнайды», жұмбақтарды шешеді, қарсыластарына тапсырмалар ойлап табады және т.б. Ойын тапсырмалары ойынның соңғы ойынын жүргізеді және дидактикалық мәселелерді шешу қажеттілігін анықтайды.

Дидактикалық ойындардың ережелері ойын әрекеттерін (күнделікті ойындардағыдай) бақылау қажеттілігін ғана емес, сонымен қатар дидактикалық міндеттерді, сонымен қатар оқушының жеке тұлғасын қалыптастырудың жалпы міндеттерін қамтамасыз етеді.

Қорытынды ойынның соңында жүзеге асырылады және оның міндетті бөлігі болып табылады. Мысалы, жинаған ұпай санын санау, ойын тапсырмаларын көп орындаған оқушыларды анықтау. Қорытындылай келе, әр оқушының жетістіктерін, артта қалған оқушылардың жетістіктерін атап өту қажет.

Дидактикалық ойынның барлық құрылымдық компоненттері өзара байланысты, олардың ешқайсысының болмауы немесе тиімсіз жүзеге асырылуы барлық технологиялардың нәтижелеріне кері әсерін тигізеді.

Дидактикалық ойындарда бастауыш сынып оқушылары алдына нақты немесе әртүрлі мақсаттар қояды, оларды шешу үшін зейін, зейін, беріктік, ережелерді түсіне білу, іс-әрекеттердің реттілігі және қиындықтарды жеңу қажет. Олар мектеп жасына дейінгі балаларға сезінуге және қабылдауға, идея қалыптастыруға, білім алуға көмектеседі. Бұл ойындар бастауыш сынып оқушыларына нақты психикалық және практикалық мәселелерді экономикалық жағынан тиімді және оңтайлы әдістермен шешуді үйренуге мүмкіндік береді.

Дидактикалық ойындар тек жеке білім мен біліктерді меңгерту әдісі ретінде ғана емес, сонымен бірге оқушының жалпы дамуына, оның қабілеттерін қалыптастыруға қызмет етуі керек.

Дидактикалық ойындар оқушылардың көпшілігін дамыту, адамгершілікке тәрбиелеу мәселелерін шешуге көмектеседі. Мұғалім оқушыларға бірлесіп ойнауға, мінез-құлқын реттеуге, әділ және шыншыл, табанды және қатал бола алатындай жағдай жасайды.

Іс-әрекет процесінде адам жеке тұлғаның жан-жақты және тұтас дамуынан өтеді, оның қоршаған әлемге қатынасы қалыптасады. Таңдалған іс-әрекет жоспарланған жеке қасиеттерді қалыптастыруға ықпал етуі үшін оны жүйелеп, қажетті деңгейге бағыттау қажет. Бұл білім беру тәжірибесінде өте қиын міндет [4, 122 б.].

Бастауыш сынып оқушыларының негізгі іс-әрекеттері ойын, оқу және еңбек. Іс-шаралар танымдық, әлеуметтік, спорттық, көркемдік, техникалық, кәсіби, ынталы болып бөлінеді. Барлық жастағы мектеп оқушылары үшін қызметтің ерекше түрі - қарым-қатынас жасау (алмасу).

Оқыту процесінде ойын әрі оқытудың формасы, әрі әдісі болып табылады, сондықтан ойын мұғалім мен оқушының бірлескен, өзара байланысты технологиясының дидактикалық категориясы ретінде қарастырылады. Бастауыш сынып мұғалімдері ойындарды білім беру үдерісіне міндетті енгізу туралы айтады, өйткені ойын бастауыш сынып оқушысының белсенділігімен және үлкен ыждағаттылықпен қабылдайтын білім алушының санасын дамытумен, тәрбиелеумен, жаттығумен бір уақытта жүзеге асырылады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Галанжина, Е.С. Дидактические и развивающие игры в начальной школе (+ CD-ROM) / Е.С. Галанжина. - М.: Планета, 2019.
2. Яковлев, В. Игры для детей / В. Яковлев. - М.: Физкультура и спорт, 2015.
3. Андреева Е. А. Лучшие в мире загадки и трехминутные развивающие игры для детей. – М.: РИПОЛ классик, 2006.
4. Волкова С.И. Тетрадь с математическими заданиями. – М.: Просвещение, 1993.

УДК 13.14567

СОВЕТЫ НЕЙРОПСИХОЛОГА

Жалел Толкын, магистрант,
Баженова Э.Д., PhD
ЖУ имени И.Жансугурова, Г.Талдыкорган

E-mail: tolkyn.zhalel@mail.ru, bazhenova@inbox.ru

Біздің қарапайымдылығымызға қарамастан берілетін кеңестер өте тиімді. Маған сенбейсіз бе? Байқап көріңіз! Табиғатынан бірнеше гана данышпан бар. Қабілетті, барлық пәндерден жетістікке жететін және мұғалімдер мен ата-аналарға қиындық тудырмайтын балалар - сыныпта 15-20%. Бірақ басқа балалармен не істеу керек, сондықтан әртүрлі? Ақылды, бірақ жоқ? Қабілетті, бірақ гиперактивті ме? Оқулықтарды бастан-аяқ білетіндер, бірақ мұғалім қойған сұраққа қалай жауап беріп, өздері үйренген ережелер мен формулаларды қолдануды білмейтіндер?

Тірек сөздер: *жүйкепсихология, оқудағы қиындықтар, мектеп оқушылары, қателіктер, жетістіктер.*

Советы, которые мы даем, несмотря на кажущуюся незамысловатость, очень действенны. Не верите? Попробуйте! Гениев от природы – единицы. Детей способных, успевающих по всем предметам и не доставляющих никаких хлопот учителям и родителям – 15–20 % в классе. А что же делать со всеми остальными детьми, такими разными? Умными, но рассеянными? Способными, но гиперактивными? Теми, которые знают учебники от корки до корки, но не умеют ответить на поставленный учителем вопрос и пользоваться выученными ими правилами и формулами?

Ключевые слова: *нейропсихология, трудности в обучении, школьники, ошибки, достижения.*

The advice we give, despite its seeming simplicity, is very effective. Don't believe me? Try it! There are only a few geniuses by nature. Children who are capable, succeed in all subjects and do not cause any trouble to teachers and parents - 15–20% in the classroom. But what to do with all the other children, so different? Smart but absent-minded? Capable but hyperactive? Those who know textbooks from cover to cover, but do not know how to answer the question posed by the teacher and use the rules and formulas they have learned?

Key words: *neuropsychology, learning difficulties, schoolchildren, mistakes, achievements.*

Мир не стоит на одном месте, не стоит и обучение. Последнее время часто слышно о том, что многие родители хотят дать своим детям самое лучшее образование, которое существует в мире и ни одного кто хотел бы что бы ребенок вырост счастливым. Знаете, чего больше всего нравится ребенку? Учиться! Самое страшное это тот факт, что именно родители и отбивают эту охоту.

Поэтому внимательно прочитайте и изучите, на первый взгляд простые, но очень важные советы.

Во-первых, создайте условия для здорового образа жизни ребенка. В него входят: режим дня, правильное питание, физические упражнения, и обязательно здоровый сон.

Потому что перерывы и сон — лучшие помощники в запоминании всей полученной информации. Все привыкли считать, что обучение должно проходить только за письменным столом и в это время ни в коем случае нельзя отвлекаться. Но на самом деле отвлечение, перерывы и сон вовсе не мешают процессу обучения, а помогают. Самое лучшее, что можно сделать для усвоения информации, — это быстро выучить материал и лечь спать. Ведь для того, чтобы информация попала в долговременную память,

необходимы время и определенные химические процессы, которые протекают в организме как раз тогда, когда он находится в состоянии сна[1]. Потому что движение помогает обучению, а не мешает. Именно движения очень помогают процессу обучения: так тело лучше запоминает информацию. Если в момент обучения вы стояли, ходили или даже ехали на велосипеде, это включает дополнительный фактор запоминания.

Последние исследования доказывают, что физические упражнения улучшают память и в целом положительно сказываются на активности мозга.

Во-вторых, развивайте в ребенке уверенность в себе: учитывайте его мнение, советуйтесь с ним, давайте возможность проявлять инициативу, чаще хвалите, но за дело, и просто любите его.

Учитывайте тот факт, что учите мальчиков и девочек нужно по-разному

Мальчиков стоит вовлекать в активную деятельность прямо во время занятий: им очень сложно сидеть спокойно. Им нужно больше свободы и пространства вокруг. Также очень важно говорить с ними кратко и конкретно, устраивать им больше соревнований, ставить больше реальных задач, а скучных письменных заданий давать как можно меньше. Мальчики очень любят похвалу: это подогревает их старания. Им лучше находиться в более прохладных помещениях, иначе во время занятий им будет сложно сконцентрироваться [2].

Для девочек важна работа в группе, общение, эмоции, возможность помогать учителю. Не нужно бояться позволять им идти на "контролируемый риск": девочкам важно научиться справляться с ошибками. Они любят тепло и яркие краски - хорошо, если класс для занятий будет именно таким. Главная Ваша задача- научите ребенка любить себя. Введите систему поощрений, приучите ребенка хвалить себя за победы любого масштаба и каждое выполненное дело. Причем награда может выражаться и в обычной словесной похвале, друзей, одноклассников, уважении учителя. Наш мозг устроен так, что если за какие-то действия мы получили поощрение, потом для выполнения этих же или подобных действий автоматически выделяется больше энергии и гормонов счастья, даже если это дело только предстоит сделать! В системе обучения лучше отложите кнут, достаньте пряник. Современные дети довольно вяло реагируют на наказания, ведь они ожидают подобную реакцию родителей на очередную двойку. Конечно, вы должны показать, что плохое поведение или неудовлетворительная оценка вас огорчают, но перегибать палку тоже не нужно. Старайтесь больше хвалить ребенка за любые хорошие результаты. Сюда можно включить даже отсутствие опозданий, примерное поведение. В этом случае учебные обязанности станут ассоциироваться у ребенка с положительными эмоциями: радостью, успешностью, комфортом. Он начнет с удовольствием ходить в школу, ведь его мозг уже сам научится радоваться новым достижениям. Этим Вы можете дать ему ощутить ответственность за свою учебу[3].

Постепенно, не переигрывая, Вы сможете внушить ребенку, что он должен сам отвечать за полученные отметки и качество своих знаний. Не берите под свой тотальный контроль выполнение домашнего задания, не паникуйте из-за внезапных провалов и не спешите выяснять отношения со «злым» учителем. Дайте ребенку понять, что вы всегда рядом и готовы прийти на помощь, но рассчитывать он должен, прежде всего, только на свои силы. Гордость за свою самостоятельность и успех помогут ему двигаться дальше.

В-третьих, создайте условия для адаптации ребенка в социуме, что подразумевает благоприятную семейную атмосферу, обязательное посещение садика.

Дайте возможности не бояться ошибок. Это нужно в дальнейшем чтобы свободно и полноценно познавать мир и проявлять себя в творчестве. Постоянный контроль, которому мы себя подвергаем из-за боязни сделать что-то неправильно, показаться смешным, уменьшает наши возможности, мешает добиваться успеха и получать радость от жизни. «Постоянное напряжение от того, что вы что-то не успели, что-то не получилось, опять ошибки, ничего не выходит — это худшее, что вы можете себе причинить», — считает Татьяна Черниговская. Научите видеть позитив в заданных уроках. Покажите наглядно, как сделать скучный предмет захватывающим. Например, необходимо составить доклад по литературе или музыке – помогите найти ребенку, интересную тему, например,

история Гарри Поттера или рок-музыки. Не дается геометрия? Зато она изучает красивые фигуры. Плохо запоминаются даты важных сражений? Зато учебник истории похож на захватывающий роман или давай представим, что мы участники этих событий. Ищите больше позитивных моментов, а там подключатся и память, и мышление, и воображение.

В-четвертых, выявите основные склонности и способности ребенка, его мозга: проведите нейропсихологическое обследование, которое выявит все сильные и слабые стороны ребенка, способности его мозга. Развивайте сильные стороны: кружки, секции, дополнительные занятия, посещение выставок, лекций, чтение книг на интересующую тему. Приветствуется совместный интерес и труд всех членов семьи в данной области[4].

Дайте ребенку возможность попробовать себя в разных сферах.

Мир вокруг интересен и разнообразен. Позвольте ребенку увидеть и изучить его с разных сторон: это разовьет его как личность и поможет лучше узнать себя, найти свое призвание.

Нужно стремиться к тому, чтобы у детей был свободный от стереотипов мозг. Они не должны действовать только по указке родителей и учителей. Необходимо, чтобы у детей всегда оставалась свобода для творчества, самовыражения. «Вся палитра всякого искусства — и музыкального, и живописного, и балет — должна быть доступна людям», — говорит профессор Черниговская.

Обязательно идите за интересами ребенка. В последнее время часто встречается распространенная ошибка – заставлять малыша ходить во все кружки подряд, даже если к некоторым из них у него не лежит душа. Не ругайте его, если вчера он еще ходил в художественную школу, а сегодня решил заняться музыкой. Ребенку нравится пробовать новые занятия и искать себя. Наоборот, покажите ему разные интересные занятия, ходите вместе на мастер-классы, научные квесты, фильмы, подкладывайте книги, которые могут его увлечь.

Пятое, обязательно развивайте ребенка и в тех областях, в которых он не силен. Если нет слуха – не отдавайте его учиться игре на пианино, но пойте с ним хоть немного песенки. Личность должна быть гармонично развитой. Талант – это хорошая, отличная способность к чему-то одному. А гениальность – это хорошие способности практически во всем. Занятия музыкой приветствуется чем раньше, тем лучше. Когда ребенок обучается музыке, он начинает замечать больше мелочей, у него улучшается память. Музыкальные упражнения сильно влияют на развитие головного мозга: основные зоны, которые заняты обработкой музыки, тесно соседствуют с участками, отвечающими за развитие речи.

Шестое, развивайте с самого детства познавательные функции ребенка. Давайте ему возможность все потрогать, собрать-разобрать, приветствуйте все его вопросы и с удовольствием отвечайте на них. Больше рассказывайте ребенку об окружающем мире, о животных. Так будет развиваться самое главное мышление – понятийное[5].

Развивайте мелкую моторику, так как в современном мире мы практически не пишем тексты, реже читаем книги — это формирует другой тип человека, другой тип мышления. Для маленького ребенка важно делать руками как можно больше мелких филигранных операций: вырезать ножницами, лепить из пластилина, играть в пальчиковые игры, перебирать бисер, завязывать шнурки. Только так развивается мелкая моторика, а это то, что имеет огромное значение для формирования и развития речи.

Седьмое, обязательно развивайте и душу, и ум, и тело. Не останавливайтесь только на интеллектуальном развитии. Научите ребенка правилам вежливости и этикету. Учите его доброте: кормите птичек, помогайте бездомным животным. Посещайте театры, смотрите фильмы о красоте (не только природы, но и души человеческой). Научите ребенка чувствовать свое тело и заботиться о нем. Помните, что метанавыки важнее уровня IQ, потому что каждый день мы сталкиваемся с огромным количеством информации, и запомнить все, конечно же, невозможно. Но это и не обязательно: гораздо важнее научить ребенка понимать принципы действия тех или иных вещей, объяснить ему, как учиться, как удерживать внимание, как сохранять в памяти то, что действительно важно, как справляться с информационной нагрузкой и как правильно отдыхать.

Марти Ньюмейер в своей книге «Метанавыки. 5 талантов в эпоху роботизации» рассказал о тех талантах (метанавыках), которые особенно важны в информационную эпоху. В этот перечень вошли эмпатия и интуиция, системное мышление, умение мечтать, умение воплощать планы в жизнь и обучаемость. Для этих навыков гораздо большее значение имеют творческое мышление и коммуникативные навыки, а не высокий уровень IQ и владение большими объемами информации

Восьмое, не разрешайте мозгу лениться, все мы рождаемся с разными способностями, этого никто не отменяет. Но это не значит, что хорошие способности от природы сами по себе гарантируют нам успех. Если мы не будем прикладывать усилия — все пойдет насмарку. Мозг деградирует, когда у него нет познавательной нагрузки. Например, если вы полгода не будете вставать с кровати, ваши мышцы атрофируются. То же самое происходит и с мозгом. Старайтесь чередовать отдых с нагрузками — так вы сможете по-настоящему отдохнуть и мозг не потеряет «спортивную форму» [6].

И еще важно помнить, что индивидуальный подход может даже из двоечника сделать отличника. Главное вовремя взяться.

Девятое, ставьте реальные цели и конкретные задачи. Ребенок должен четко понимать, что от него требуется. Согласитесь, цель «выучить английский за лето» выглядит расплывчатой и несколько пугающей. Ребенок начнет искать предлоги увильнуть, а от конкретики отказаться уже сложнее. Например, если вы предложите в каждый день летних каникул выполнять несколько упражнений и учить по 5-10 новых слов, эта задача воспринимается ребенком как посильная и необременительная. Он сядет за книги, куда с большим желанием, чем если бы вы его заставили угрозой. Разбивайте сложные задачи на много маленьких, и двигайтесь от простого к сложному, вознаграждая ребенка за успешное выполнение каждого этапа.

Десятое, правильно относитесь к оценкам. Двойка, тройка, четверка и пятерка показывают лишь то, как ребенок справился с конкретным заданием, усвоил или не усвоил тему, но ни в коем случае не характеризуют его как личность. Ориентируйте малыша на индивидуальные достижения, чтобы завтрашняя работа стала лучше, чем та, которую он выполнил вчера. Акцентируйте внимание ребенка на его успехах, на том, чему он успел научиться, помогайте применять новые умения в повседневной жизни, создавайте ситуации, где ребенок снова ощутит себя успешным и знающим.

Вспомните, зачем нужно учиться.

Вопрос «А зачем нам это нужно?» можно часто услышать от школьников любого возраста. Но если старшеклассники нацелены на поступление, то ребята помладше иногда искренне не понимают, зачем им эта литература или биология. Составьте вместе с ребенком максимально длинный список причин, почему нужно ходить в школу и внимательно слушать учителя.

Следуйте зову взрослого человека, на ком лежит ответственность не загнать под стандарты своего собственного ребенка, руководствуясь разумом и любовью, задавайте все время себе вопрос: Что важнее сейчас для меня? Что бы мой ребенок был успешным в школе, на зависть другим, но при этом глубоко не счастлив, или же он имеет право на Вашу помощь, и тогда Вы вырастите настоящего Человека разумного, который будет развит во всех областях жизни и науки и сможет выбрать любой путь, ведь везде он будет успешен. «Да пусть не космонавт, да не президент. Но ОН уже звезда, готовая стать тем, кем захочет!»

ЛИТЕРАТУРА:

1. Калганова, В. С. Нейропсихологические занятия с детьми. В 2 частях. Часть 1 / В.С. Калганова, Е.В. Пивоварова. - Москва: СИНТЕГ, 2016. - 416 с.
2. Картер, Рита Как работает мозг / Рита Картер. - М.: АСТ, Corpus, 2014. - 224 с.
3. Ковалев, С. В. Психотерапия человеческой жизни. Основы интегрального нейропрограммирования / С.В. Ковалев. - М.: Твои книги, 2014. - 352 с.
4. Нейропсихологическая диагностика, обследование письма и чтения младших школьников. Приложения. Протоколы обследования. - М.: Секачев В. Ю., 2012. - 196 с.

5. Нейропсихологическая диагностика. Классические стимульные материалы. - М.: Генезис, 2013. - 721 с.
6. Николаенко, Н.Н. Современная нейропсихология / Н.Н. Николаенко. - М.: Речь, 2013. - 550 с.

УДК 02.51.45

FORMATION OF GLOBAL COMPETENCE OF FUTURE EDUCATIONAL PSYCHOLOGISTS

Zheldibayeva R.S., PhD student,
Sapargaliyeva A.Zh., doctor PhD, Assoc.Prof.
Zhetysu University, Taldykorgan city

E-mail: raigul.raigul@gmail.com

This article considers the peculiarities of formation of global competence of future educational psychologists. The global educational space unites national educational systems of different types and levels, which significantly differ in their philosophical and cultural traditions, the level of goals and objectives, and their quality state. It is important to perceive the modern world educational space as a single organism in the presence of global trends in each educational system and the preservation of diversity. Foreign and domestic scientists have been working on the development of professional competence of future educational psychologists for decades, but the aspect of training a specialist in modern conditions of globalization and the possibility and need of training «globally competent» graduates is relatively new and represents an important topic to research.

Key words: global competence, educational psychologist, global trends, world educational space

Бұл мақалада болашақ педагог-психологтардың жаһандық құзыреттілігін қалыптастыру ерекшеліктері қарастырылады. Әлемдік білім беру кеңістігі философиялық және мәдени дәстүрлерінде, мақсаттар мен міндеттер деңгейінде, сапа деңгейінде айтарлықтай ерекшеленетін әр түрлі типтегі және деңгейдегі ұлттық білім беру жүйелерін біріктіреді. Қазіргі әлемдік білім беру кеңістігін әр білім беру жүйесінде жаһандық тенденциялар болған кезде және айырмашылықтарды сақтай отырып, біртұтас организм ретінде қабылдау маңызды. Шетелдік және отандық ғалымдар болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігін дамыту мәселесін көптеген жылдар бойы зерттеп келеді, алайда қазіргі жаһандану жағдайында маманды даярлау аспектісі және «жаһандық құзыретті» тұлғаларды даярлау мүмкіндігі мен қажеттілігі салыстырмалы түрде жаңа болып табылады және зерттеу үшін маңызды тақырып болып табылады.

Тірек сөздер: жаһандық құзыреттілік, педагог-психолог, жаһандық үрдістер, әлемдік білім беру кеңістігі.

В данной статье рассматриваются особенности формирования глобальных компетенций будущих педагогов-психологов. Мировое образовательное пространство объединяет национальные образовательные системы разных типов и уровней, существенно различающиеся по своим философским и культурным традициям, уровню целей и задач. Важно воспринимать современное мировое образовательное пространство как единый организм при наличии глобальных тенденций в каждой образовательной системе и сохранении многообразия. Зарубежные и отечественные ученые работают над развитием профессиональных компетенций будущих педагогов-психологов уже не одно десятилетие, однако аспект подготовки специалиста в современных условиях глобализации и возможности и необходимости подготовки «глобально компетентных» выпускников является относительно новым и представляет собой важную тему для исследования.

Ключевые слова: глобальные компетенции, педагог-психолог, глобальные тенденции, мировое образовательное пространство.

Today Kazakhstan, integrating into the world educational and information space, is in search of new ways to form the personality of a modern specialist who is able to freely navigate in the multicultural world. After all, the globalization of higher education is not only about the exchange of students and the signing of cooperation agreements. This process involves the implementation of international standards in all aspects of scientific and educational activities, both at the state level and at the level of educational institutions. Among other things, for Kazakhstan, this means that graduates must fully possess an extensive set of competencies that are necessary for working in the global economy, as well as the implementation of scientific activities recognized at the international level; the use of international experience and foreign experts to improve the quality of universities in Kazakhstan, the involvement of foreign students and teachers, as well as the demand for our specialists abroad. Efforts in this area cannot be considered as secondary. Faced with the challenges and opportunities created by globalization, the internationalization strategy should become the main principle of the overall strategic planning for the higher education system in the country.

A significant step towards the globalization of higher education in Kazakhstan was the country's decision to adopt the main structural reform taking place in the European Union and known as the «Bologna process». Officially recognized as the most important and far-reaching reform of higher education in Europe since 1968, the Bologna Process aims to create a pan-European Higher Education Area (EHEA) within which teachers and students will have greater mobility and their qualifications will be recognized anywhere in the world.

Therefore the research question of our study was focused on the training needs of globally competent educational psychologists and determined the aim of the research, namely, mapping the priority areas which should be covered in Bachelor and Masters study programs for a successful development of global competencies of educational psychologists in Kazakhstan. The research study was initiated in order to find out which areas global competencies HEI tutors consider to be most important and should be elaborated in order to create an evidence-based and student-centered model for globally competent educational psychologist training in the country. The novelty and originality of the research study is determined by the fact that globally competent specialist training is a relatively new phenomenon in Kazakhstan.

According to Koval's definition, global competencies are a holistically integrated component of functional literacy, which has its own subject content, value basis, and is aimed at the formation of universal skills [1].

In the PISA-2018 study, global competencies are presented as components of global competence and are considered as:

1. the ability to address issues and situations of local, global, and cross-cultural significance (e.g., poverty, economic interdependence, migration, inequality, environmental risks, conflict, cultural differences, and stereotypes). A globally competent person has the skills and attitudes necessary to live in an interconnected world, is able to use knowledge about the world and think critically when reasoning about global events. Combining the knowledge gained from studying school subjects and the ways of thinking acquired in school, such a person is able to ask questions, analyze information, explain phenomena and develop their own position on local, global or cross-cultural issues. They also demonstrate media literacy, i.e. the ability to find, analyze, and critically evaluate media reports.

2. the ability to understand and appreciate different points of view and worldviews

A globally competent person is able to consider global issues, as well as the views and behavior of other people comprehensively. It takes into account and values what makes it possible to overcome cross-cultural differences and find common ground with representatives of other cultures (for example, basic human rights, common experience). While preserving his cultural

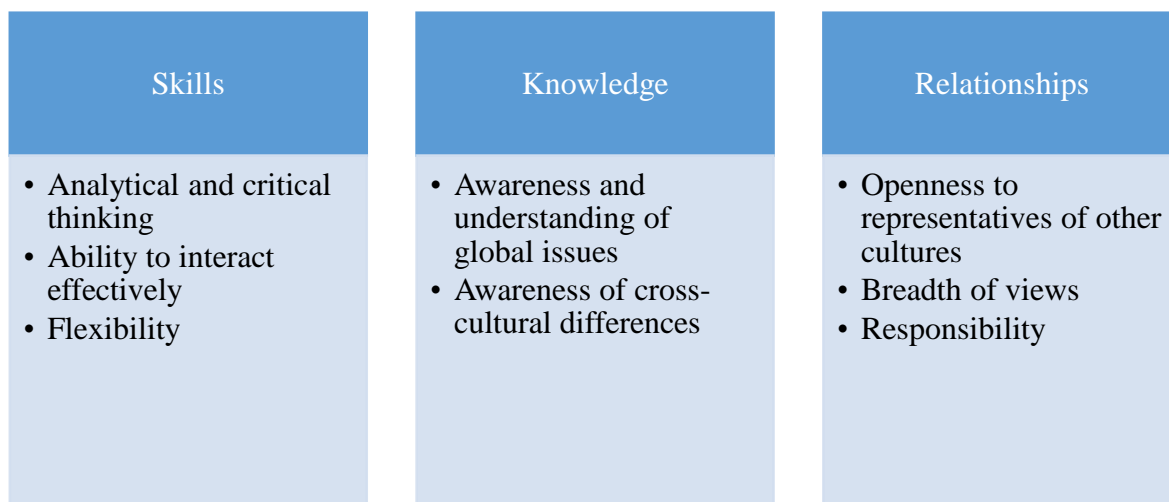
identity, he is also aware of the essence of the cultural values and beliefs of the people around him. Recognizing the other's position or beliefs does not necessarily mean accepting them. However, the ability to see through a different "cultural filter" allows you to deepen your own views and, thus, make more mature decisions when interacting with other people.

3. the ability to establish positive interaction with people of different national, ethnic, religious, social or cultural backgrounds or genders

A globally competent person is able to understand cultural norms, interactive styles, and the degree of formality of the cross-cultural context, and can adapt their behavior and communication accordingly. He strives for a respectful dialogue, expresses a desire to understand other people and communicate with them.

4. the ability and inclination to take constructive action towards sustainable development and collective well-being

A globally competent person contributes to the improvement of living conditions in their community, in building a more just, peaceful, inclusive and environmentally sustainable world. This aspect reflects the role of young people as active and responsible members of society and is related to their willingness to respond to a particular local, global or cross-cultural problem or situation. Below is represented the model of global competencies formed on the basis of PISA research.

Picture 1. The model of global competencies

We believe that the inculcation of global competencies should begin at an early age, from kindergarten and school, a significant role in the formation of the worldview of children is played by educational psychologists, which are trained by universities.

REFERENCES:

1. Lazebnikova A. Yu., Koval, T. V., Korolkova, E. S. approaches to the evaluation of educational achievements of pupils applications: domestic and foreign experience // Educational space. Conf. / under the editorship of S. V. Ivanova. M:
2. Institute for strategy of education development of the Russian Academy of education, 2018. P. 643-653.
3. PISA 2018 Assessment and Analytical Framework. Paris: OECD Publishing, 2019. 308 p. DOI: <https://doi.org/10.1787/b25efab8-en>. 14.
4. PISA 2018 Global Competence // OECD [ELECTRONIC RESOURCE]. URL: <http://www.oecd.org/pisa/pisa-2018-global-competence.htm>.

ӘОЖ 541.124

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ЗИЯТЫН ДАМЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Жубандыкова А.М., п.ғ.к., профессор м.а.

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы қ.

В статье поднимается проблема развития эмоционального интеллекта детей дошкольного возраста, подчеркивается важность эмоционального общения ребенка с взрослым. Приводится исследование способностей, составляющих основу эмоционального интеллекта детей дошкольного возраста в связи с эмоциональным опытом самого ребенка.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, эмоциональное развитие, старшие дошкольники, идентификация эмоций, эмоциональный опыт ребенка.

In this article, we're discussing the problem of children's emotional development of intellect, underlining importance of emotional communication between children and adult people. We're bringing research of abilities that make a basis of senior preschool children's emotional intellect. The research of abilities is giving in interrelation with the level of emotional experience of the child.

Keywords: emotional intellect, emotional development, senior preschool children, identification of emotions, emotional experience of the child.

Бүкіл әлемде білім жүйесі жаңа, заманауи модельдер мен құрылымдардың ізденісі үстінде. Жаңа білім парадигмасының интензивті үдерістері жастарды өзгеріске толы тұрақсыз, көмескі және күрделі VUCA әлемінде өмір сүруге дайындау үшін барын салуда.

Елімізде де балалардың тұлғалық қалыптасуын танымдық емес негізгі дағдылар мен жаһандық азаматтық құндылықтар арқылы күшейтуге аса мән беріліп отыр. Осыған сәйкес оқу бағдарламалары және инновациялық технологиялар заманауи жұмыс орнына қатысты білім мен дағдыларды қалыптастыруға бағытталған.

Қазіргі таңда бүкіләлемдік экономикалық форумда жарияланған он дағды (Давос, 2016) әлемдік трендке айналды. Соның ішінде эмоциялық зиятқа ерекше тоқталған жөн.

Батыс елдерінде оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес эмоциялық зиятты дамытуға бағытталған оқу бағдарламалары әзірленіп, мектеп тәжірибесіне енгізілген. Эмоциялық зияты жоғары адамдардың көшбасшылық қабілеті мен басқалармен тиімді қарым-қатынасқа түсу деңгейі жоғары болатынын көптеген зерттеулерде дәлелденген.

Мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды зиятын дамытудың өзектілігі, бір жағынан қолайлы психологиялық ахуалға, екінші жағынан мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының талаптарына байланысты. Аталған нормативті құжатта мектепке дейінгі ұйым қызметінің мақсаты баланы әлеуметтік-коммуникативтік дамытудың қажеттілігін, оның ішінде "әлеуметтік және эмоционалды зиятын, жауапкершілігін, құрдастарымен бірлескен іс-әрекетке дайын болудың" керектігі көрсетілген [1, 6 б.].

Эмоциялық зияттың шығу тарихына қысқаша тоқталсақ. Эмоция мен зияттың тұлға құрылымындағы орны туралы теориялық зерттеулерді қайта қарап, IQ-ге ұқсас EQ эмоционалды коэффициенті мен эмоциялық зият терминін алғаш енгізген израиль психологы Рувен Бар-Он (1985). Р.Бар-Он эмоциялық зият туралы түсіндірмесін «айналадағы қысым мен талаптарды табысты еңсеру қабілетіне ықпал ететін көптеген когнитивті емес қабілеттер мен дағдылар» ретінде ұсынды. Сондықтан бұл теория Р.Бар-Онның когнитивті емес эмоциялық интеллект теориясы деген атқа ие болды.

Эмоциялық зият терминін психология саласын енуіне үлес қосқан Дж. Мейер және П. Сэлоуей (Salovey, Maye, 1990). Олар эмоцияны көрсету және бағалау, эмоцияларды реттеу, эмоцияны іс-әрекетте және ойлау үдерісінде қолдану қабілеттерінің негізінде

эмоциялық зияттың иерархиялық моделін құрастырған. Сонымен бірге эмоциялық зиятты өлшеу әдістемесінің бірінші нұсқасын (MEIS) әзірлеген.

Жалпы эмоциялық зиятты кеңінен қарастыру, насихаттау толқыны американдық психолог, ғылыми журналист Дэниел Гоулманның әлемге танымал ктабынан басталады. Ол «эмоциялық зият – өмірдің барлық салаларында табысты болудың негізгі кілті» деген тұжырымын әлемге жариялады. Оның 1998 жылы жазған «Көшбасшы неден басталады?» мақаласы (HBR-harvard business review) бүгінгі күнге дейін өзектілігін жоғалтқан жоқ.

Д.Гоулманның эмоциялық зият пен көшбасшылық жайлы зерттеулерінде қай сала, қандай мамандық болмасын EQ ақыл-ой мен эрудициядан бұрын адамдардың ерекшеліктерін бірден байқататын көрсеткіш екендігін дәлелдеген. Әсіресе көшбасшы үшін EQ –дің аса маңызды екендігін анықтаған [2, 46 б].

"Эмоционалды зият" термині психологиялық әдебиеттерде ғана емес, сонымен бірге негізгі мемлекеттік құжаттарда да кездеседі.

Психолог-ғалымдардың жиырмасыншы ғасырдың аяғында болашақта білім саласында, диагностикада, психопатологияны түзетуде, қызметкерлерді жұмысқа қабылдауда, оқытуда және аттестациялауда интеллектіні өлшеу орнына тұлғаның эмоцияналдығын өлшеумен ауыстырылатындығы (Р.Бар-Он) және адамдардың табысты болуына EQ сенімді ықпал ететіні туралы болжамдары жаңа дәуірдің басында орындалуда.

Сондықтан балалардың эмоциялық өзіндік сана, өзін-өзі реттеу, ынталандыру, эмпатия, тиімді тұлғааралық коммуникация, сын түсіну және басқаларға көрсете білу, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі реттеу, басқалардың эмоциясын сезе білу, эмпатия және қарым-қатынасқа түсу дағдыларын дамытуға бағытталған шараларды білім берудің барлық деңгейлерінде жүзеге асыру қазіргі күннің қажеттілігі екенін көруге болады. (Д.Гоулман моделі)

Балалардың эмоционалды зиятын дамыту ерекшеліктерін зерттеген шетел ғалымдары Н.Остер (1988), Р.Екман (1978), Изард (1999), З.Матейчек, Й.Лангмейер (1984), И.А.Сикорский (1904), А.В.Запорожец (1960), Я.З.Неверович (1974, 1984), Е.А.Сергиенко (2009), Б.И.Изотова (1994, 2003), Е.О.Смирнова (2006), балалардың үлкендермен эмоционалды қарым-қатынас жасаудың маңыздылығына тоқталады.

Мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды зиятын дамыту мәселелерін зерттеген Е.А.Сергиенко және И.Ветровадан [3, 58 б] кейін қазірге кезге дейін зерттеу жұмыстарының жоқтың қасы екендігін ескере отырып, мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды зиятының компоненттерін дамыту ерекшеліктері зерттеуді қажет ететіндігін анықтадық.

Дж.Мейер, П.Сэловея, Д.Крузо [3, 106 б] моделіне сәйкес эмоционалды зиятты өзінің және басқа адамдардың эмоцияларын дәл бағалауға, білдіруге, қолдануға, сонымен қатар тиімді реттеуге мүмкіндік беретін дағдалар жиынтығы ретінде түсінеміз.

Аталған дағдылар онтогенезде олардың дәйекті даму иерархиясына құрылған:

1. Эмоцияларды қабылдау, бағалау және білдіру немесе эмоцияларды сәйкестендіру.
2. Ойлау мен іс-әрекеттің тиімділігін арттыру үшін эмоцияларды қолдану.
3. Эмоцияларды түсіну және талдау.
4. Жеке өсу және тұлғааралық қатынастарды жақсарту үшін эмоцияларын саналы басқару

Эмоционалды зият компоненттерін бастапқы дамыту кезеңдерін қарастыратын болсақ, баланың қабылдау, бағалау және эмоцияларын білдіру қабілетіне және олардың ересектермен эмоционалды қарым-қатынас тәжірибесіне байланысты деп санаймыз.

Зерттеу жұмысымыз Алматы қаласы №90 балабақшада мектепалды даярлық тобында 50 баланың қатысуымен: 25 ұл бала, 25 қыз бала жүргізілді. Зерттеу жұмысы 3 кезеңде жүргізілді:

- 1) эмоционалды сәйкестендіру қабілетін бағалау;
- 2) балалардың эмоционалды жағдайын бағалау;
- 3) мектеп жасына дейінгі баланың эмоционалды тәжірибесін бағалау.

Біз мектепалды даярлық топ балаларын диагностикалау әдістемелерін: Е.И.Изотованың [4, 10 б] «Эмоционалды сәйкестендіру», Р.Теммпл, В.Дорки, Н.Амменаның («Мазадықтан арылу тестін», Е.В.Каучерованың [5, 23 б.]. «Жобалау

әңгімелері» пайдаландық. Әрбір баланы зерттеу 20-30 минутта жүргізілді. Бірінші кезеңде Е.И.Изотованың "Эмоционалды сәйкестендіру" әдістемесі бойынша балалардың эмоцияларын анықтаудың модальдік ерекшеліктерін және балалардың негізгі эмоцияларын көрсетудің мүмкіндіктерін зерттелді. Балаға әртүрлі өздеріне таныс модальдік эмоциялар пиктограммалары ұсынылды. Бұлар қуаныш, қайғы, ашу, қорқыныш, тыныштық, қызығушылық, ұят, жиіркеніштік, таңдану, жеккөрушілік. Келесі кезеңде балаларға сурет бойынша эмоцияларды суреттеу ұсынылды. Үшінші қадам – әр балаға өз эмоцияларын кезепен білдіру үшін тапсырма ұсынылды.

«Эмоционалды сәйкестендіру» әдістемесі бойынша зерттеу нәтижесі (1 Кестеде) берілген: экспериментке қатысқан балалардың әртүрлі эмоция модальдігін ажырата білу дағдылары орташа және төменгі деңгейге сәйкес келді. Барлық тапсырмаларды өз бетінше орындаған эмоционалды сәйкестендірудің жоғары деңгейі бар балалардың саны - 0; 4 – тен 8 – ге дейін эмоцияны атаған және ересек адамның көмегін пайдаланған орташа деңгейдегі балалар саны - 84,2%; 4-тен аз эмоцияны атаған төмен деңгейдегі балалар саны-15,7%.

Балалар жағымсыз эмоцияларға қарағанда жағымды эмоцияларды жиі атады. Мектеп жасына дейінгі балалардың жағымды эмоцияларды тани білгендерінің саны: қуаныш (97,3%), қайғы (94,7%), ашу (78,9%), қорқыныш (63,1%), тыныштық (52,6%), таңдану (52,6%), жағымсыз эмоцияларды атай білген балалар саны ұят (36,8%), қызығушылық (31,5%), реніш (21,0%), жеккөрушілік (5,2%).

Лафреньева зерттеуіне ұқсас зерттеулерде мектеп жасына дейінгі балалар бақытты адам эмоциясын ажырата алуды, сонымен қатар ең жаманы — қайғы мен одан да жаман — ашудың көріністерін анықтады. (Сергиенко бойынша). Балалардың өз эмоцияларын білдіру көрсеткіштерінен гөрі, басқа адамдардың эмоцияларын тану дағдыларының көреткіштері асып түседі. Зерттеуге қатысқан балалардың 47,3% - дан 100% - ға дейін өз эмоцияларын білдіре алады, эмоцияларды пиктограммалар бойынша атай алады-52,6% - дан 97,3% - ға дейін, эмоцияларды фотосуреттердегі бейнелерімен байланыстыра алады-42,1% - дан 89,4% - ға дейін.

Кесте 1

Балалардың қабылдау, бағалау және эмоцияларын білдіру дағдылары

№ п/п	Эмоциялары	Пиктограмма арқылы білу	Суретпен сәйкестендіру	Көрсете білу дағдысы
1	қуаныш	97,3 %	78,9 %	100 %
2	қайғы	94,7 %	89,4 %	94,7 %
3	ашу, ыза	78,9 %	84,2 %	89,4 %
4	қорқыныш	63,1 %	84,2 %	94,7 %
5	тыныштық	52,6 %	42,1 %	26,3 %
6	қызығушылық	31,5 %	31,5 %	47,3 %
7	ұят	36,8 %	15,7 %	36,8 %
8	реніш	21,0 %	21,0 %	10,5 %
9	таңдану	52,6 %	26,3 %	47,3 %
10	Жеке көру	5,2 %	5,2 %	10,5 %

Екінші кезең. Р.Темпл, В.Дорки, Н.Амменаның «Мазасыздану тесті» әдістемесі бойынша баланың эмоционалды ахуалын бағалау [6, 25 б].

Балаға өзінің әлеуметтік тәжірибесінен таныс жағдаяттарға байланысты сурет ұсынылып, суреттен қуаныш, қайғы кезіндегі адам эмоциясын қандай болатынын көрсету ұсынылады.

Баланың жағымсыз эмоцияларды таңдауы мазасыздық коэффициентінің көрсеткіші болып табылады.

"Мазасыздық тесті" әдістемесі бойынша алынған зерттеу нәтижелері (2-кестеде) көрсетілген: Мазасыздық деңгейі жоғары балалар саны – 42,1%, қалыпты (орташа) деңгей-57,8%, балалардың мазасыздығының төмен деңгейі-0. Жағымсыз эмоция көрсеткендердің ең көп саны біз зерттеген балалар (1-топ) "агрессивті шабуылға дайын" (100%), "сөгіс алу

барысында" (84,2%), "оқшаул кезінде кездеседі» (78,9%), "жалғыз ұйықтату барысында" (73,6%), "ойыншықтарды жинау" (73,6%).

Жоғары мазасыздық деңгейдегі (3-топ) балалар «оқшаулау», "сөгіс алу", "елемеу" жағдайларында жағымсыз эмоцияларды, орташа мазасыздық жағдайындағы (2-топ) балаларымен салыстырғанда азырақ сезінеді: Мысалы, 2 – топта – балаларының 47,3% - ында "сөгіс", ал 3-топта - 36,8-де%. Белгілі болғандай, мазасыздықтың жоғары деңгейдегі балалар сөгіс есту, елемей сияқты жағдайларға бейімделген. Мазасыз балалар өздерінің құрдастарымен салыстырғанда жағымсыз эмоцияларды "балалармен ойнау", "бала және ана баласымен", "киіндіру" жағдайларындағы мазасыздық деңгейі», "үлкен балалармен ойнау", "жуу", "ата-анасы бар бала", "жалғыз тамақтану" барысында жиі сезінеді: Мысалы, "жасы кіші балалармен ойнау» барысында 3-топта - 15,7%, ал 2 – топта-5,2% балалар. Бұл мазасыз балалардың мұндай жағдайларға бейімделмегендігін және кей жағдайда стресске түсетіндігін көрсетеді.

Үшінші кезең. Балабақшадағы балалардың жағымды және жағымсыз эмоционалды тәжірибесін бағалау әдістемесі "Жобалау әңгімелері" (Е.В.Кучерова бойынша).

Балаға балабақшадағы әртүрлі жағдайлар туралы әңгімелер айтып, оны әрі қарай жалғастыруды ұсынды. "Жобалау әңгімелері" әдістемесінің нәтижесі (3-Кестеде) берілген: Балабақшадағы жағдайларға қатысы жоқ сипаттағы әңгімелер 52,6% - дан 84,2% - ға дейін, жағымсыз сипаты-5,2% - дан 31,5% - ға дейін, балалар әңгімелерінің жағымды сипаттағы әңгімелері-5% - дан дейін, 2% 21% құрайды. Балабақшадағы балалар көптеген жағдайларда бейтарап эмоцияларды сезінетіні, ал аз дәрежеде-жағымсыз және жағымды эмоциялар сезінетіндері байқалды. (Балалардың жауаптарынан мысалдар келтіре кетсек: "бізді тәрбиеші шақырды", "біз салуымыз керек", "бізді сабаққа шақырды", "бізге не істеу керектігін айтты»)

Жағымсыз эмоция сипатындағы балалар әңгімелерінің ең көп саны келесі жағдайларға бала өз түскі асын жегісі келмегенде, 42,1% құрайды (балалардың жауаптары: "бізді ұрады", " бізді қайтадан отырғызады үстелге", "мен аш боламын", "олар бұрышқа қояды"). Жағдайларға қатысты жағымсыз сипаттағы әңгімелер мерекедегі қойылымдарға байланысты 31,5% құрайды (жауап мысалдары: "ұялшақ", "мен құладым", және "Біз жүгіреміз", "қорқамын"). Жағымды сипаттағы балалар әңгімелері 21,0% құрады. Бұл жағдайлар іс-әрекеттің аяқталуымен байланысты (балалардың жауаптарынан мысалдар: "мені мақтады", " тәрбиеші мақтады", "мен ойнауға барамын", "рақмет айтамын").

Кесте 3

Мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды тәжірибесінен

№	жағдаяттар	Әңгімені жалғастыруды бағалау		
		жағымды	бейтарап	жағымсыз
1	Бала мереке барысында. Жаттауын жаттап, киімдерін киді	15,7	52,6	32,5
2	Бала құрдастарымен ойнайды. Оны тәрбиеші шақырды.	-	78,9	21,0
3	Бала таңғы асты ішуде. Ол тамаған жеп болды	21,0	73,8	5,2
4	Бала түскі аспен тамақтануда. Ары қарай жегісі келмейді	-	57,8	42,1
5	Бала бояумен үстел үстін бүлдіріп қойды	5,2	84,2	10,5

Зерттеу нәтижесінде біз мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды зияты компоненттерін дамытудың ерекшеліктерін анықтадық:

1. Зерттеу бойынша мектеп жасына дейінгі балалар қуаныш, қайғы, ашу, қорқыныш таңдану, тыныштық сияқты негізгі эмоцияларды атайды, жеккөрушілік, қызығушылық, ұят, реніш тәрізді эмоцияларды ажыратуда қиындыққа кездесті. Жағымды

эмоцияны балалар жағымсыз эмоцияларға қарағанда атай және көрсете алды. Балалар басқа адамдардың эмоцияларын ажырата білуде үлкен қиындыққа тап болды.

2. Зерттелген балалардың 42% мазасыздықтың жоғары деңгейімен сипатталады. Мазасыз балалар өздігінен әрекет етуде және өзге балалармен қарым-қатынас жасау барысында жағымсыздық эмоциялық күй көрсетті. Зерттеу барысында баланың мазасыздығы неғұрлым жоғары болса, соғұрлым өзінің және басқа адамдардың эмоциясын түсіну қабілеті төмен дамитыны анықталды.

3. Балабақшадағы балалардың эмоционалды тәжірибесі бейтарап эмоцияларға толы, мектеп жасына дейінгі балалардың жағымсыз эмоционалды тәжірибесі олардың мерекелік іс-шаралар барысында және түскі асты жегісі келмейтін жағдайларда байқалды. Балабақшада жағымсыз эмоция көбнесе жоғары деңгейдегі мазасыздық танытатын балаларды кездеседі.

Зерттеу барысында, біз мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды зиятының компоненттерін дамыту, эмоцияларын көрсете білу және сәйкестендіру, баланың эмоционалды жағдайына және ересек адамдармен эмоционалды қарым-қатынас тәжірибесіне байланысты екендігін анықтадық.

Зерттеу жұмысымыздан алынған қорытынды мектепке дейінгі ұйымдардың педагогтары мен психологтары баланың эмоционалды зиятын дамыту бағдарламаларын құраструда, ата-аналармен педагогикалық ұжыммен жұмыс жасауды ұйымдастыруда пайдалануға ұсыныс береміз.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты/ <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2000020580>
2. Дэниел Гоулман. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше, чем IQ//11-е издание, переработанное и дополненное- Москва, «Манн, Иванов и Фербер», 2021
3. Mayer J.D., Salovey P., Caruso D.R. Models of emotional intelligence // Handbook of intelligence / ed. by R.Stenberg. N.Y.: Cambridge University Press. 2000. P. 396–420.
4. Изотова Б. И., Никифорова Е. В. Эмоциональная сфера ребенка: Теория и практика. – М.: Академия, 2004. – 288 с.
5. Диагностика эмоционально-личностного развития дошкольников 3-7 лет / сост. Н. Д. Денисова. - Волгоград : Учитель, 2013. - 202 с. : ил., табл.; 20 см. - (ДОУ: федеральные государственные требования) (В помощь педагогу ДОУ)
6. Дерманова И. Б. Тест тревожности (Р. Темпл, М. Дорки, В. Аммен). М.: Речь, 2002. 34 с.

УДК 376

МЕТОДИКИ КОРРЕКЦИИ РЕЧЕВОГО ДЫХАНИЯ ПРИ ДИЗАРТРИИ

Запенова В.В.

Жетусуский университет им. И.Жансугурова, г.Талдықорган

E-mail: Gushtanova00@mail.ru

Актуальность данной темы обусловлена необходимостью помочь скорректировать речевое дыхание детей с дизартрией, для развития речевой деятельности.

Ключевые слова: *дизартрия, коррекция, речевое дыхание, методики, речь.*

The relevance of this topic is due to the need to help regulate the speech breathing of children with dysarthria, for the development of speech activity.

Key words: *dysarthria, correction, speech breathing, techniques, speech.*

Бұл тақырыптың өзектілігі сөйлеу әрекетін дамыту үшін дизартриямен ауыратын балалардың сөйлеу тынысын қалпына келтіруге көмектесу қажеттілігімен байланысты.

Тірек сөздер: *дизартрия, түзету, сөйлеу тынысы, әдістер, сөйлеу.*

Дизартрия – это нарушение звукопроизношения и просодики, обусловленные недостаточностью иннервации мышц речевого аппарата в следствии органического поражения ЦНС и (или) периферических отделов[1]. Из-за недостаточной иннервации мышц артикуляционного, голосового, дыхательного аппарата нарушается не только звукопроизношение, но и голос и речевое дыхание.

В современных условиях наблюдается огромный рост речевой патологии, в частности нарушения звукопроизношения. В последние десятилетия положение дел в этом отношении резко ухудшилось, о чем свидетельствуют статистические данные. Раньше для предупреждения и устранения у детей недостатков речи ограничивались лишь требованием правильной речи окружающих, в том числе и воспитателей. Теперь же вопрос о систематической специальной работе над обучением детей правильному произношению звуков стал одним из приоритетных в дошкольной педагогике.

Проблемы обучения детей с нарушениями речи - это одна из актуальных проблем специальной педагогики на современном этапе её развития. Как показывает статистика научных работ на сегодняшний день по проблеме коррекции звукопроизношения у детей дошкольного возраста с дизартрией показал недостаточную изученность вопросов, касающихся разработок логопедических тренингов при коррекции звукопроизношения у детей дошкольного возраста с дизартрией. В связи с этим особую актуальность приобретает создание комплекса логопедических методик и коррекционных работ, которые учитывают общие закономерности и особенности развития детей с нарушениями дыхательной системы, позволяющие повысить у детей с данным нарушением, позволяющих повысить эффективность логопедической работы. Ведь для того чтобы ребенок хорошо умел владеть голосом и правильным звукопроизношением, необходимо его обучить правильному дыханию.

Проблеме изучения дизартрии посвящены работы, Е. Ф.Архиповой, Е.Н. Винарской, М. В. Ипполитовой, М. В. Лопатиной, Р. И. Мартыновой, Е. М. Мастюковой, О. В. Правдиной, О. А. Токаревой Т. Б. Филичевой, М. Е. Хватцева и доктора медицинских наук Е.Н. Винарская, ведущий отечественный ученый, чьи работы по вопросам психофизиологии, нейролингвистики, логопатологии известны во всем мире. Поэтому логопедическая работа направлена на исправление нарушений речевого дыхания и общей речи [2].

Также проблема заключается в том, что в настоящее время недостаточно уделяется времени работе по формированию речевого дыхания, многие логопеды не придают этому особого значения на занятиях с ребенком. Ведь дыхание это очень важный процесс в звукопроизношении. Для логопеда также как и для ребенка должно быть очень важно выработать правильное речевое дыхание для дальнейшего облегчения в звукопроизношении и владением своим голосом. Дыхание важное звено в овладении звукопроизношением, звукообразованием, а также голосом. Возможно если мы подберем правильный метод для коррекции речевого дыхания, то ребенок в дальнейшем сможет управлять своим речевым дыханием, будет контролировать свой вдох и выход.

Подобраны несколько методик, игр и упражнений для коррекции речевого дыхания у детей с дизартрией, теоретической основой этих методик являются методические рекомендации Л.Н. Ефименковой, Л.В. Лопатиной, Т.Б. Филичевой и Г.В. Чиркиной, А.Н. Стрельниковой и других. [3].

1. **Дыхательные упражнения А.Н. Стрельниковой**[4] широко используются в логопедии у детей, подростков и взрослых. Это упражнение - единственное упражнение в мире, в котором короткое и резкое дыхание выполняется через нос во время упражнения на сжатие груди. В этом упражнении задействуют все части тела. Все упражнения

ӘОЖ 74.3

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРДЫ АРНАЙЫ ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЛАРЫ

Игиснинова М.Е., дефектолог,

Ақжар орта мектебі мектепке дейінгі шағын орталығымен КММ

Байтасова Н.Д., «Дефектология» мамандығының 2 курс студенті,

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: gulnur_ppf@mail.ru, nurai_gali@mail.ru

Мақалада ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды арнайы оқыту жағдайлары қарастырылған. Авторлар «ерекше білім беру қажеттілігі» терминін және «ерекше» баланың табысты оқу мен әлеуметтенуі үшін қажетті арнайы жағдайлар мен қызметтерді талдайды.

Кілт сөздер: *ерекше білім беру қажеттілігі, табысты оқу, әлеуметтік бейімдеу, өмірлік құзыреттілік, арнайы жағдайлар.*

В статье рассматриваются специальные условия обучения детей с особыми образовательными потребностями. Авторы анализируют термин «особые образовательные потребности» и специальные условия и услуги, необходимые для успешного обучения и социализации «особого» ребенка.

Ключевые слова: *особые образовательные потребности, успешное обучение, социальная адаптация, жизненная компетентность, специальные условия.*

The article deals with special conditions for teaching children with special educational needs. The authors analyze the term «special educational needs» and the special conditions and services necessary for the successful education and socialization of a «special» child.

Key words: *special educational needs, successful learning, social adaptation, life competencies, special conditions.*

Бүгінгі күні білім берудегі инклюзивті үдеріс жалпы білім беру мекемесінде қарапайым құрдастарының ортасына денсаулық мүмкіндігі шектеулі баланы қосуды және қабылдауды, оның ерекше білім беру қажеттілігін ескере отырып, бейімделген немесе жеке білім беру бағдарламалары бойынша оқытуды қамтамасыз ететін арнайы ұйымдастырылған білім беру процесі ретінде түсініледі. Мүмкіндігі шектеулі балаларды инклюзивті білім беруде ең бастысы - құрдастарымен бірге білім және әлеуметтік тәжірибе алу.

Инклюзивті білім беру тиімділігінің негізгі өлшемі - әлеуметтендірудің табыстылығы, мәдениетке кіріспе, барлық балалардың, оның ішінде ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың әлеуметтік тәжірибесін дамыту [1,2].

Инклюзивті процесс жағдайында жеке педагогикалық тәжірибені ұғыну процесі, жалпы білім беретін мектепте ерекше қажеттілігі бар балаларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуді ұйымдастыру мамандармен ынтымақтастық педагогикалық ұжымға инклюзивті білім беру идеясын түсінуде қадам жасауға, психологиялық - педагогикалық сүйемелдеу технологияларын меңгеруге және педагогтарды, ата-аналар мен ерекше оқушыларды қолдаудың қажетті тәсілдерін қамтамасыз етуге мүмкіндік берді.

Ерекше білім беру қажеттілігі – бұл әр оқушыны оқытуда табысты болуын қамтамасыз ету мақсатында психологиялық-педагогикалық әдістермен жүзеге асырылатын оқу үдерісінде көмек пен қызмет көрсету қажеттілігі [3,4].

Білім берудегі интеграциялық процестерді дамыту, қолдауды қажет ететін балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау орталықтарының қызметі, мектептерде

ДМШ бар балалар үшін жағдай жасау жөніндегі эксперименттік және жобалық жұмыс инклюзияны дамыту мен түсінуде қазақстандық білім беру үшін нақты мүмкіндік ретінде елеулі эволюциялық серпіліс мүмкіндігін қамтамасыз етті. Инклюзия призмасы арқылы білім беруді қарастыру баланың проблемасы болып табылатыны және білім беру жүйесінің өзі өзгеріске мұқтаж екенін түсінуге көшу туралы түсініктің өзгеруін білдіреді.

Инклюзивті үдерісті іске асыру жолын таңдаған мектеп ең алдымен өзінің мектеп мәдениеті ретінде инклюзивті білім берудің негізгі принциптерін сақтауды қабылдауы тиіс.

«Ерекше» баланы жалпы білім беру мекемесінде қолдау педагогтар командасы арқылы және педагогикалық құралдармен жүзеге асырылады. ДМШ бар балалармен түзету жұмысы кезінде жалпы қағидалар мен ережелерді сақтауы қажет:

1. Әр оқушыға жеке көзқарас.

2. Бұл үшін әртүрлі құралдарды (ақыл-ой және практикалық іс-әрекетті кезектестіру, материалды шағын мөлшермен таныстыру, қызықты және түсті дидактикалық материалды және көрнекілік құралдарын пайдалану) пайдалана отырып, шаршаудың алдын алу.

3. Оқушылардың танымдық қызметін белсендіретін әдістерді қолдану (ойын жағдайлары; заттардың түрлік және тектік белгілерін іздестірумен байланысты дидактикалық ойындар; басқалармен қарым-қатынас жасай білуді дамытуға ықпал ететін ойын тренингтері; бұлшықет спазмалары мен қысқыштарын, әсіресе бет пен қолдың алақандары аймағында жоюға мүмкіндік беретін психогимнастика мен релаксация), олардың ауызша және жазбаша сөйлеуін дамытатын және қажетті оқу дағдыларын қалыптастыратын әдістер.

4. Педагогикалық тактының көрінісі. Аздаған табыстары үшін үнемі көтермелеу, әрбір балаға уақытылы және тактикалық көмек көрсету, онда өз күші мен мүмкіндіктеріне деген сенімнің дамуы.

Балаларға инклюзивті білім берудің негізгі принциптерін іске асыру жалпы білім беретін мекемелерде ДМШ мынадай мазмұндық және ұйымдастырушылық жолдарға, тәсілдерге, формаларға негізделеді:

- академиялық білім мен өмірлік құзыреттілікті дамыту бойынша ЕББ бар оқушының жеке оқу жоспары және жеке білім беру бағдарламасы;

- білім беру ұйымдарында ДМШ бар және одан тыс балаларды әлеуметтік оңалту;

- оқыту және әлеуметтендіру процесінде ДМШ бар баланы психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу;

- білім беру мекемесінің психологолиялық-педагогикалық консилиумы;

- ДМШ бар балаларды дамытудың жеке психологиялық-педагогикалық картасы;

- оқушының портфолиосы;

- мұғалімнің жалпы білім беру саласындағы "арнайы білім беру" элементімен, әлеуметтік бейімдеу және реабилитация саласындағы құзыреттілігі;

- инклюзивті білім беру саласында қызмет ететін жалпы білім беретін мекеме мұғалімдерінің біліктілігін арттыру;

- ДМШ балаларға инклюзивті білім беру жағдайында пәндердің жұмыс бағдарламаларының білім беру стандарттарымен сәйкестігі;

- оқу үрдісінде ДМШ бар баланы тьюторлық сүйемелдеу;

- бейімделген білім беру ортасы - мекеменің сыныптар мен басқа да бөлмелерінің қолжетімділігі (кедергілерді жою, ортада жайлы ахуалды қамтамасыз ету);

- бейімделген білім беру ортасы - білім беру процесін қосалқы құралдармен және технологиялармен (ыңғайлы және тиімді қол жеткізуді қамтамасыз етудің техникалық құралдарымен) жабдықтау;

- оқушылар ұжымын біріктіру, ынтымақтастық, өзара әрекеттесу және өзара көмек дағдыларын дамыту;

- мекеменің тәрбие жүйесін толерантты қабылдау мен білім беру процесі туралы қатысушылардың қарым-қатынасын қалыптастыруға және дамытуға бағыттау.

Жалпы білім беруді дамыту инклюзивтілік қағидатын негізге ала отырып, білім берудегі құндылықты бағдарлардың өзгеруін болжайды. Инклюзивті білім беру құндылықтары білім беру процесінің барлық қатысушылары:

1) Кедергілер мен проблемалар емес, ресурстар ретінде мүмкіндіктердің алуан түрлілігін қарастыру. Мұғалімнің педагогикалық шеберлігін жетілдіру және оқытудың жоғары сапасын қамтамасыз ету үшін қоғамдағы толерантты мінез-құлық мәдениетін тәрбиелеу ресурстары. Бір оқушының қиындықтарын жеңуге қатысты жұмыс, әдетте, басқа балаларға да пайда әкеледі;

2) Оқудағы жоғары жетістіктері бар оқушыларға ғана емес, сыныптың барлық оқушыларына бағдармен оқу үдерісін құру;

3) Ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушыларды білім беру процесіне барлық қатысушылар тарапынан және ең алдымен сынып мұғалімімен, тек мамандармен (логопед, арнайы педагог, психолог, жеке көмекші) ғана емес, қолдауды қамтамасыз ету.);

4) Оқу үрдісінде оқушыларға көмек көрсету мәселелерін шешуге командалық тәсілді қолдану;

5) Оқушыларға қолдау көрсету және ұйымдастыру кезінде "жапсырмаларды" ілуден бас тарту. Көмек оқушыларға "инклюзивщиктерге", "ерекше", "дағдарыстық", "инклюзияға жататын" балаларға емес, оқушылар қауымдастығының толық құқылы мүшелеріне көрсетіледі. Жапсырмаларды ілу кемсітушіліктің көрінісі болып табылады.

Мектеп ерекше білім беру қажеттілігі бар білім алушыға оның жеке қажеттіліктеріне сүйене отырып, табысты оқу үшін барлық қажетті жағдайлар мен қызметтерді ұсынуға міндетті:

- оқушылардың әртүрлі мүмкіндіктерін қабылдайтын мұғалім;
- білім алушының қажеттіліктерін ескере отырып, білім беру мазмұнын бейімдеу;
- білім алушылардың әртүрлі мүмкіндіктеріне бағытталған оқу үдерісін ұйымдастырудың әртүрлі түрлерін, вариативті әдістер мен оқыту тәсілдерін қолдану;
- оқушылардың жетістіктерін бағалаудың біркелкі емес әдістерін қолдану;
- мамандарға көмек;
- жеке сабақтарды өткізу үшін оқу-әдістемелік материалдармен, техникалық құралдармен, жағдайлармен қамтамасыз етілуі;
- барлық деңгейлерде (орталық, аймақтық, мектептік) ерекше білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру процесін басқару.

Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартына сәйкес (бастауыш, негізгі орта және орта) оқуда қиындықтарға тап болған оқушылар үшін арнайы жағдайлар жасалады [5]. Қазіргі уақытта қазақстандық білім беру жүйесінде арнайы оқыту жағдайларын жасау кезінде ерекше білім беру қажеттілігінің келесі тізбесін пайдалану ұсынылады:

1. Оқу жоспары мен оқу бағдарламаларының өзгеруі.
2. Оқыту нәтижелерін (оқушының жетістіктерін) бағалау тәсілдерін өзгерту.
3. Оқытудың вариативті, арнайы және балама әдістерін қолдану.
4. Оқулықтарды, оқу құралдарын таңдау, Жеке оқу материалдарын дайындау.
5. Оқыту түрін таңдау.
6. Кедергісіз орта құру және оқу орнын бейімдеу.
7. Компенсаторлық және техникалық құралдарға қажеттілік.
9. Арнайы психологиялық-педагогикалық көмек (психолог, логопед, арнайы педагог (олигофренопедагог, сурдопедагог, тифлопедагог)).
- 10 педагог-ассистенттің көмегі.
11. Әлеуметтік-педагогикалық көмек.

Бүгінде мектеп кез келген білім беру қажеттіліктері бар кез келген балаға бағдарланған инклюзивті болу үшін өзі өзгеруі тиіс екені түсінікті болды. Бұл ұйымдық, мазмұнды, құнды өзгерістерді талап ететін күрделі процесс. Тек оқытуды ұйымдастыру формаларын ғана емес, сонымен қатар оқушылардың оқу өзара іс-қимылының тәсілдерін да өзгерту қажет. Білімді трансляциялау ретінде мектепте оқыту дәстүрі оқуға қатысушылардың коммуникациясы бойынша, жаңа білімді бірлесіп іздеу бойынша арнайы ұйымдастырылған іс-әрекет болуы тиіс.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Білім туралы. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы.
2. Типовые учебные планы (обновленного содержания) основного среднего образования для учащихся с ограниченными возможностями. Приказ МОН РК № от 18 августа 2017 г, №422.
3. Елисеева И.Г., Чумакова О.Ф. Профессиональное сопровождение педагогов общеобразовательных школ, реализующих инклюзивную практику. Методические рекомендации. Алматы, 2015 г.
4. Митчелл Д., Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования, М., РООИ «Перспектива», 2011.
5. Государственный общеобязательный стандарт образования (начального, основного среднего, среднего) Утвержден постановлением Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080.

УДК 376

ИНТЕЛЛЕКТИСІ БҰЗЫЛҒАН ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Исабаева З.М., магистр, аға оқытушы,
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.
Ақылбаева А.Б., магистр, дефектолог,
№ 13 орта мектеп (арнаулы сыныптарымен) КММ, Талдықорған қ.

E-mail: Zauken_88@mail.ru, E-mail: ainur-0409@mail.ru

Бұл мақалада интеллектісі бұзылған оқушылардың сөйлеу тілінің ерекшеліктері қарастырылған. Интеллектісі бұзылған балалардың сөз қорлары таным қызметтеріне, олардың ойлауына және қарым-қатынасында, жалпы психикалық дамуына байланысты.

Тірек сөздер: *Интеллектісі бұзылған балалар, сөйлеу тілінің бұзылысы, сөздік қоры.*

В данной статье рассмотрены особенности речи учащихся с нарушениями интеллекта. Речевые ресурсы детей с нарушениями интеллекта зависят от функций познания, их мышления и общения, общего психического развития.

Ключевые слова: *Дети с нарушениями интеллекта, нарушения речи, словарный запас.*

The speech resources of children with intellectual disabilities depend on the functions of cognition, their thinking and communication, and general mental development.

Key words: *Children with intellectual disabilities, speech disorders, and vocabulary disorders.*

Интеллектісі бұзылған балаларда тығыз байланыста сөйлеудің терең дамымауы бар. Сөйлеудің дамымау дәрежесі көбінесе жалпы психикалық дамымау дәрежесіне сәйкес келеді. Кейбір жағдайларда, бұл бұрын естілген интонацияны сақтай отырып, мағынасыз сөз тіркестерінің ағыны, содан кейін олар бос сөйлеу туралы айтады. Басқа жағдайларда, сөйлеу пайда болмайды және бірнеше жылдар бойы дерлік дамымайды. Бұл «сөйлемейтін» балалар, олар ақыл-есі кем балалар арасында 20-25% құрайды.

Интеллектісі бұзылған балалардың ауызша сөйлеуін сипаттау кезінде жаңа сөздердің жинақталуы олардың белсенді лексикасының жақсаруына әкелмейтінін атап өткен жөн, өйткені олар дұрыс сөзді білсе де, сөйлеуді пайдаланбайды. Пассивтілік, мәлімдемелерге деген қажеттіліктің төмендеуі, қоршаған ортаға деген қызығушылықтың төмендігі – мұның бәрі ақыл-ойы кем балалардың сөздік қорын белсендіру процесін тежейді.

Интеллектісі бұзылған балаларда сөйлеу дамуының әртүрлі бұзылыстары анықталады. Сонымен, барлық дерлік айтылудың айқын немесе аз кемшіліктері бар. Ақыл-ойы кем балалардың басқа адамдармен сөйлесуге қабілеті жеткіліксіз. Бұл олардың енжарлығына, мәлімдемелерге деген ұмтылыстардың төмендеуіне, қоршаған ортаға деген қызығушылықтың төмендігіне, сондай-ақ сөздік қорының кедейлігіне және сөйлеудің грамматикалық құрылымының қалыптаспауына байланысты.

Ақыл-ойы бұзылған балалардағы мидың зақымдану дәрежесіне байланысты сенсорлық және моторлы сөйлеу бұзылыстарының ерекшеліктерін ажыратуға болады.

Сенсорлық дамудың компоненті барлық балаларда әртүрлі дәрежеде дамиды, осыған байланысты бірнеше деңгей шартты түрде бөлінеді.

Сенсорлық дамудың бірінші деңгейіне бөтен адамдардың сөйлеуін түсінбейтін, бірақ жақын туыстарының сөйлеуін естіп, қабылдайтын, оларға үнемі қамқорлық жасайтын балалар кіруі мүмкін.

Сенсорлық дамудың екінші деңгейіне басқалардың сөйлеуін жеке қысқа фразалар мен нұсқаулар түрінде қабылдайтын балалар кіреді. Олар ұзақ фразаны немесе оқылатын мәтінді қабылдамайды немесе тиісті түрде жауап бермейді.

Сенсорлық дамудың үшінші деңгейіне күнделікті сөйлеуді қабылдайтын, нұсқауларды орындайтын, қысқа мәтіндерді тыңдайтын және диалогты қолдайтын балалар кіруі мүмкін. Бірақ олар сонымен қатар күрделі сөйлеуді конструкциялау мен мәтін қабылдаудың жеткіліксіздігін көрсетеді. Олар тез шаршайды және қызықты оқиғаны тыңдамай алаңдайды.

Ақыл-ойы кем балалардың моторикалық сөйлеу дамуының ерекшеліктері көріністің ауырлық дәрежесінде де әр түрлі, сондықтан бірнеше деңгейлерді анықтауға болады.

Бірінші деңгейге «сөйлемейтін» балалар жатады. Алайда, "сөйлемейтін" балалар олардың жағдайы бойынша гетерогенді. Басқа балалар үнемі бір монотонды дыбысты айтады, бұл байланыс құралы емес. Кейбіреулер сөйлеу емес құралдарды қолданады (саусақты қажетті затқа немесе ойыншыққа көрсетеді) — бұл жас ерекшелігіне қарамастан сөйлеу тұрғысынан ең қиын топ.

Сөйлеуді дамытудың **екінші деңгейіне** әртүрлі фонетикалық бұрмаланулармен айтылған жеке сөздер немесе сөз тіркестері бар балаларды жатқызуға болады. Артикуляциялық аппараттың қозғалғыштығындағы ауыр өзгерістер, артикуляциялық позицияларды ұйымдастыру мүмкіндігінің бұзылуы олардың сөйлеуін түсінуді қиындатады, ал балалар сөйлеуді қолдануға тырысқан кезде іс жүзінде "сөйлемейтін" болады.

Сөйлеуді дамытудың **үшінші деңгейіне** күнделікті сөздік және фразалық сөйлеуі бар балалар кіреді. Кейбір балалар көп сөйлейді, бұзылған дыбысты айту элементтері бар кеңейтілген фразалық сөйлеуді қолданады. Басқа балалар қысқа фразаны қолданады, кейбір жағдайларда аграмматизмдер белгіленеді. Презентация дәйектілігі қиын; кейбір балаларға суреттегі әңгіме үшін қосымша сұрақтар қажет. Осы деңгейдегі балалардың басым көпшілігінде сөйлеу қарым-қатынасы қажет, бірақ сөздік жағдайына қарамастан ақыл-ойы кем балалар диалогты қолдай алмайды. Сөйлеу тұрғысынан ең дамыған балалар үндеуге жауап береді, бірақ әңгіме барысында пассивті болып қалады. Сонымен қатар сұрақ қою қабілетінен қиындық туындайды, ол бір жағынан сөйлесуді сақтау үшін «көпір», ал екінші жағынан білімнің ажырамас бөлігі болып табылады. Бұл балалар сөздің дыбыстық бейнесін қалыптастырмайды. Шын мәнінде, бұл балаларда фонемалық есту қабілетін дамыту үшін негіз қалыптаспайды. Демек, әрдайым дизартриялық бұзылулармен тікелей байланысты емес, бірақ көбінесе өрескел бірнеше сенсорлық жетіспеушіліктің салдары болып табылатын бірнеше фонетикалық бұзылулар.

Осылайша, сөйлеу дамуының үшінші деңгейіндегі балалар монологиялық сөйлеуді пайдаланбайды, бұл мектеп жасына тән болуы керек.

Демек, интеллектуалды бұзылулары бар балаларда оның жеке жақтары мен функцияларын емес, бүкіл сөйлеу жүйесінің қалыптаспауы байқалады.

Көмекші мектеп оқушылары өз сөздерінде зат есімді көп қолданады. Әсіресе тұрмыстық заттар және нақты, заттардың аты, ал жалпылама сөздер сөйлеу тілдерінде көп қолданбайды. Интеллектісі бұзылған балалар өз сөздерінде жалпы және жеке терминдерді өте сирек қолданады. Олар ыдыс киім деген сөздерден гөрі тарелко, қасық деп жеке атаған ыңғайлы, кейде жалпы сөздерді мүлдем қолданбайды десекте болады. Ол тек ұзақ мақсатытүрде жасалған жұмыстың арқасында жасалады деген.

Көмекші мектеп оқушыларының есімдерді меңгеруі.

Интеллектісі бұзылған оқушылардың сөйлеу тілін дамыту болып сөздік қорларын дамыту, әсіресе сын есімдерді көбейту сын есім сөздері аз кездеседі.

Интеллектісі бұзылған оқушылар көп сын есімдерді білмейді және олардың мағынасын дұрыс түсінбейді. Интеллектісі бұзылған балалардың өздеріне өте жақсы таныс заттарын бейнелегеннің өзінде өте аз құралдарын атайды, оларға нақты сипаттама бере алмайды. Мәселен, оларда сын есімдік сөздік қорлары аз, түстерді көп айыра алмайды. Сарғыш, қызғылт, түстерді қызыл деп атайды. Интеллектісі бұзылған балалар заттардың пішіндерін, көлемдерін дұрыс айыра алмайды.

Көмекші мектептегі интеллектісі бұзылған оқушылардың сөздік қорларында сын есімдерді молайту үшін сабақта көп жайдайда синонимдер мен антонимдерді көп қайталап тура және астарлы сөздердің мағыналарын жиі жұмыс жасау қажет.

М.Ф.Гнездиловтың нұсқауы бойынша көмекші мектептің біріншіден оқушылар зат есімен етістіктерді айыра алмайды. Екіншіден, етістікпен толықтауыш сөйлемде қатар кездесе айыра алады. Көмкші мектептің ақыл-ойы артта қалған оқушылардың енжар сөздік қорларында айтарлықтай өзгешілік бар,бірақ олар сыртқы ересектердің көмегінсіз пайдалана алмайды.

Зат есім

Көмекші мектептегі оқушылардың сөздік қорларындағы заттық сөздер көп кездеседі. Әсіресе тұрмыстық сөздер көбінесе жалқы сөздерді көп пайдаланады. Жалпы атауларды өз сөздерінде қолданбайды. Интеллектісі бұзылған балалардың сөйлеу тілінде арнайы терминдердерді өте сирек пайдаланады. Мәселен, көмекші мектеп оқушылары өз сөздерінде « ыдыс», киім кешек т.б.терминдерді қолданбайды. Оның орнына жеке атауын атайды. Жалпы атаулы сөздерді өздерінің белседі сөздік қорында пайдаланту үшін тек мақсатты бағыталған жұмыстың арқасында ғана іске асыруға болады. Барлық оқыту кезіңінде көмекші мектеп оқушылары көп қиыншылық көреді. Мәселен, зат есімнің жеке атауы, жалпы атауы таныс емес атаулар т.б.

Сын есім

Ең негізгі мақсаттың бірі көмекші мектеп оқушыларының сын есімдік сөздік қорларын молыту, себебі осы сын есімді білдіретін сөздердің түрлерін, әрі нақтытолық қолдануға болады. Оқушылардың көбісі санаулық сын есімдік сөздерді пайдаланады, сөздің мағыналарын түсінбейді.

Интеллектісі бұзылған балалар өздеріне таныс заттарды нақтыкөрсетіп атап бере алмайды. Мысалы: қызғылт, күлгін түстерді қызыл, көк т.б. сөздерді қолданады және оқушылар заттың пішінін, көлемін дұрыс анықтай алмайды.

Көмекші мектеп оқушыларының белсенді сөздік қорларын арттыру үшін сын есімді білдіретен сөздермен толтыру керек. Ол үшін сабақта мағынасы бір- біріне ұқсас, қарама-қарсы жиі сынды білдіретін сөздермен жұмыс жасау керек. Сын есімді сөздермен жұмыс жасаған кезде көбінесе логикалық жаттығулар пайдаланған жөн. Мағынасы қарама-қарсы сөздермен жұмыс жасау кезінде көмекші мектеп оқушылары әр түрлі көп қателер жібереді.

Мағыналас сөздермен жұмыс жасаған кезде міндетті түрде сөздердің мағынасының түсінгенін білу керек. Көмекші мектептегі оқушылар жанама сөздерді өте қиын меңгереді. Оқушылардың сөздерінде бейнелеп, суреттеп айқындау мүлдем кездеспейді. Жанама сөздермен жұмыс жасаған кезде міндетті түрде сөздердің мағынасын ашып түсіндіру керек: ауыр жұмыс, қиын, көп күшті қажеттететін жұмыс, ауыр сөмке, ішінде салмағы ауыр заттың болуы; ауыр жүріс шаршап жүру, жүрген кездегі қиналыс..т.б.

Етістік

Етістік қазақ тіліндегі ең қиын грамматикалық категория. Етістік сөздері сөздің мағынасын мазмұнын ашатын, толықтыратын сөз табы. М.Ф.Гнездиловтың [8] көрсетуі бойынша көмекші мектеп оқушылары біріншіден, зат есіммен етістікті ажырата алмайды. Екіншіден, етеістікті есімшемен шатастыру. М.Ф.Гнездиловтың [8] зерттеулері бойынша интеллектісі бұзылған балалардың сөйлеу тілін төмендегідей көрсеткен. Сөздік қорлары

- шектелген, кедей, үстірт және етістік сөздердің біркелкілігімен айқындалады.
- дәл анық емес, мағынасы жақын сөздермен шатастырады.
- белсенді сөз қорының кедейлігі, етістік сөздердің жанама түрдегі сөздерін түсінбеуі.

Көмекші мектептегі ең негізгі міндетінің бірі ақыл-ойы артта қалған балалардың ойлау қызметтерін және сөйлеу тілдерін белсендірту және қалыптастыру. Осы интеллектісі бұзылған балалардың ойлау мен сөйлеу тілдерін дамытып, қалыптастырудың арқасында әлеуметтік ортаға тез бейімділік кете алады. Интеллектісі бұзылған оқушыларға мынадай сипаттама беріледі: селсоқ, икемсіз, әлсіз қызығушылық танытушылығы жоқ, жаңғалақ шаршағыш болып келеді.

Бұл тек интеллектісі бұзылған балалардың психикалық жетіспеушілігіне байланысты емес, сонымен бірге дұрыс ұйымдастырылмаған оқудан да байланысты. Көмекші мектептің мұғалімдерінің көбісі сабаққа дайындалған кезінде ақыл ойы қартта қалған оқушыларға көп күш салмас үшін өздері орындай салады, ол оқушылардың күйреуіне әкеліп соқтырады. Сондықтан бұл оқушылардың оқытқан кезде оқушылардың дамуына бағыттау керек.

Сөйлеу тілі баланың ақыл- ойының дамуына негізгі себебін тигізеді. Осы қарым қатынастың арқасында балалар жалпылау жасай алмайды. Интеллектісі бұзылған оқушылардың практикалық және сөйлеу тілдерінің арасында байланыстылық болмайды. Олар жасаған іс-әрекеттерін толық және дұрыс жеткізе алмайды. Сонымен бірге интеллектісі бұзылған оқушылардың сөйлеу ережелері мен іс-әрекеттері сәйкес келмейді. Ақыл- ойы артта қалған балалардың жалпы интеллектуалдық қызметтерінің бұзылуынан, көбінесе есту сөйлеу анализаторларына әсер етеді соның салдарынан сөйлеу тілін меңгеру қиындыққа соғады. Қалыпты дамыған балалар сөйлеу тілін меңгеру процесінде тек сөзді ғана есте сақтап қалмайды, сонымен бірге жеке морфемаларды да естеріне сақтайды. Тіпті екі жастың өзінде қалыпты дамыған бала сөйлем құрлымын дұрыс құрып сөйлей алады.

Ал интеллектісі бұзылған оқушылардан қалған оқушылардың сөйлеу процестері мүлдем басқаша дамиды. Мектеп жасына дейінгі аномальді балаларда жалпылау, жүйелеу болмайды, сөздерді еліктеудің арқасында меңгереді. Олар қарапайым сөздерді, сөйлемдерді көп қайталанған іс-әрекеттерді ғана меңгере бастайды.

Сонымен, арнайы әдебиеттерде талдау барысында көрсеткендей көмекші мектеп оқушыларының сөз қоры әр жағдайда болдаы, яғни А.Н. Гвоздевтің айтуынша зияты бұзылған оқушылардың сөз қорында зат есімді меңгеруі сын есіммен етістікке қарағанда тез меңгеріледі, яғни бұл нені көрсетеді, әр сөз табын меңгеру көмекші мектеп оқушыларына әрқилы келеді, соның нәтижесінде сөз қорды дамыту барысында арнайы әдістемелерді қолданып зерттеулер жүргізген тиімді болып келеді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Қазақстан республикасының 2011-2020 жылдары білім беру жүйесін дамыту бағдарламасы. 2011, 5-96.
2. ҚР «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзету арқылы қолдау туралы заңы». 2002, 7-116.
3. Аксенова А.К. Методика обучения русскому языку во вспомогательной школе. М, 2004, 362с.
4. Қ.Қ.Өмірбекова, С.Ж.Өмірбекова, К.Б. Бектаева. Байқау бағдарламасы көмекші мектепке арналған. Алматы, 2002, 72б.
5. Флерица Е.А. Разговорная речь в детском саду //Хрестоматия по теории и методике развития речи детей дошкольного возраста /Сост. М.М.Алексеева, В.И.Яшина. – М.: Академия, 2000, 380-393с.

ӘОЖ 14.25

БІЛІМДЕГІ СИНЕРГЕТИКА

Исабекова А.К.

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: a.kz.80@mail.ru

«Синергетика» термині грекше «синергия», «қауымдастық», «ынтымақтастық» сөзі болып табылады және тұтастай алғанда құрылымды қалыптастырудағы бөліктердің өзара әрекеттесуіне негізделеді.

Философиялық сөздікте егжей-тегжейлі анықтама бар: «Синергетика - өзін-өзі ұйымдастырудың заманауи теориясы, өзін-өзі ұйымдастыру құбылыстарын, сызықты емес, тепе-тең емес, ғаламдық эволюцияны зерттеу, «хаос арқылы тәртіп» (И.Пригогин), «бифуркация өзгеруі, уақыттың қайтарылмауы», эволюция процестерінің іргелі сипаты ретінде тұрақсыздық процесін зерттеу» [1].

Білім беруден синергетика үш жақты қарастырылады: 1) *синергетика білім беру саласы үшін*; 2) *білім берудегі синергетика*; 3) *білім беру синергетикасы*.

Білім берудегі синергетика әр түрлі білім салаларында жаңаның пайда болуы, қалыптасуы және дамуы зерттелгенде ғылым мен мәдениеттің ұштасуы түрінде көрінеді. Білім беру синергетикасы тұлға мен оның білімінің қалыптасуы мен дамуы барысында білім беру үрдісінде анық байқалады. Синергетикалық басқарудың негізгі ұстанымдары ашықтық, толықтылық және субъектілік болып табылады. Ал біліктілік арттыру жүйесіндегі синергетика ең алдымен әр түрлі шектеулі ақпараттардан бүтін жүйе құрастыруға тырысудан, ақпараттарды контекстік қабылдау арқылы дүниеге біртұтас көзқарас қалыптастыруға көшу керектігін түсінуден басталады [2].

В. Игнатовтың айтуынша, білімге синергетикалық идеяларды белсенді енгізу ең алдымен дәстүрлі педагогикалық ойлауға және ғылымдағы когнитивті модельді қабылдау мен оның бейімделуіне кем дегенде жарты ғасырға созылатын білім беру мазмұнын әзірлеушілердің сенімділігіне кедергі келтіреді. Осы себептер бойынша педагогикалық ғылым жүйесінде синергетиканың жағдайы әлі толық анықталмаған [3].

Соған қарамастан, синергетика принциптерін педагогикалық теория мен тәжірибеге енгізу туралы мәселе барған сайын маңызды болып келеді және бұл осы теорияның нақты мәселелерін зерттейтін көптеген зерттеушілер жүзеге асырып келген.

В.А. Игнатов білім берудегі синергетикалық идеяларды қолданудың үш негізгі компонентін анықтайды:

- білім мазмұнын синергетика идеяларын бейімдеудің дидактикалық аспектілері;
- оларды білім беру жүйелерінің дамуын болжау және модельдеуде қолдану;
- оқу үдерісін басқаруда қолдану.

Синергетика принциптерін білім беру үдерістерін талдау жасау үшін, білім беру жүйесін синергетикалық тұрғыда қаншалықты қарастыруға болатындығын анықтау қажет. Ол үшін оны синергетиканың әдіснамасы тұрғысынан ашық, өздігінен ұйымдастыратын, сызықты емес жүйе ретінде қарастыру қажет.

Білім беру жүйесін ашық деп санауға болады, өйткені, біріншіден, мұғалім мен оқушылар арасындағы ақпарат алмасу процесі үнемі жүріп жатыр (кері байланыс), ақпарат жинау, білім жетілдіру т.б. Бұл үдерісте жаңа мақсаттар, әдістер мен оқу құралдары пайда болады. Екіншіден, білім мазмұны өзгеріп отырады, өйткені ол қазіргі кезде білімгерлердің біліміне және дағдысына сәйкес келмейді. Жүйенің де, нәтиженің де сызықтығы (нелинейность) бар. Үшіншіден, үнемі өсіп келе жатқан білім беру ақпараттық кеңістігі жүйені тұрақты тепе-теңдікке жеткізеді.

В.Г. Буданов оқу үрдісіне синергетиканы енгізудің үш бағытын ұсынады:

1. білім беру синергетикасы (орта және орта мектептегі соңында синергетикадан интегративті курс циклі)

2. білім берудегі синергетика (әрбір пән бойынша синергетика принциптерін бейнелейтін материалдардың жеке пәндеріне кіріспе)

3. білім беру синергетикасы (білім беру процесінің синергетикасы, жеке тұлғаның, білімнің қалыптасуы) [4].

Көріп отырғанымыздай, педагогикадағы синергетика пәнаралық деңгейдің әдіснамалық қағидаты болып табылады, өйткені педагогикалық үдерісте шоғырланған қатысу шеңберінде осы салада зерттелетін құбылыстар қарастырылады.

З.Ж. Жанабаев, Б.А. Мукушев пікірінше: білім беру жүйесіне осы мәселелерді шешуге сапалы жаңа көзқарас қажет. Мұнда синергетика білім беру жүйесінің парадигмасы ретінде қолданыла алады. Егер педагогикада оқушылардың білімі, дағдылары мен тәрбиесі қалыптасқан болса, онда жаңа парадигма шығармашылық бастамалар мен тұлғалық мәдениеттерді дамыту дегенді білдіреді. Бұл өз кезегінде, студенттердің, оқушылардың өзін-өзі дамытуына, өзін-өзі дамытуына әкеледі. Білім беру жүйесінің аталған мақсаттар мен міндеттерді шешуі үшін үш негізгі шарт орындалуы тиіс: сызықтық емес (нелинейность), теңсіздік (неравновесность) және ашықтық (незамкнутость). Ол келесідей ұсынылуы мүмкін және бірнеше нақты жағдайларға ие болуы керек:

- педагогикалық жүйе ашық болуы керек, ақпарат пен энергияның сыртқы әлеммен алмасу үшін
- педагогикалық жүйе педагогтардың бастамашылығының көрінісі, өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу, өзін-өзі жүзеге асыру және педагогикалық процестің тиімділігін жоғарылату арқылы сипатталатын белсенді, жігерлі принципті қамтуы тиіс;

- педагогикалық жүйе қысым жасауды, сыртынан қысым жасамай, даму жолдарын анықтауға мүмкіндік беретін таңдауға еркін болуы тиіс;

- Педагогикалық жүйе нақты «энергия» шығаруы тиіс, білім беру және практикалық қызметтен басқа, нәтижелерді оң нәтижеге жеткізуге бағытталған бастамаларды іске асыру;

- педагогикалық жүйе әртүрлі деңгейде диалогтық өзара іс-қимыл жүйесінде ғана дами алады;
- педагогикалық жүйе өзін-өзі дамыту мақсаттарына, студенттердің, оқушылардың жеке тұлғасын дамытуға, құндылық бағдарларын қалыптастыруға бағытталуы керек [5].

Бұл жағдайлар педагогиканың басты проблемасы болып табылатын білім беру жүйесін өзін-өзі дамыту процесін, өзін-өзі басқару процесін іске асырудың ең маңызды факторы болып табылады. Бұл мәселені шешу үшін - мұғалімнің кәсіптік белсенділігін мен кәсіби шеберлігін арттыру. Қазіргі заманғы жоғары және орта мектептердің шынайылығы, мұғалімнің кәсіби біліктілігінің психологиялық, педагогикалық және әдістемелік тұрғыдан өсуіне байланысты.

Қазіргі уақытта тәжірибеде синергетикалық идеяларды қолдану арқылы, педагогикалық зерттеулердегі синергетикалық көзқарас тұрғысынан педагогиканың түрлі құбылыстарын түсіндіруге мүмкіндік берді. Н.В. Макарова - жоғары мектептің ақпараттандыруын синергетикалық тұғыр десе, Г.И. Аксенова - теориялық білім моделін құруда мұғалімнің субъективтік позициясы, Ю.В. Шаронин - үздіксіз білім беру жүйесінде адамның шығармашылық қасиеттерін психологиялық-педагогикалық негіздерді зерттеуде қалыптастыру, сондай-ақ оқу орындарын синергетиканы пайдалана басқаруда, Б.Н. Богатырь - білім беруді ақпараттандырудың талқылау кезінде және жалпы мәселелері бойынша зерттеулер жүргізді.

В.Г. Виненко синергетика идеяларын мектепке қолдану туралы сөз қозғады. Бірқатар педагогтар пәндерді оқыту мазмұнына синергетикалық идеяларды енгізуге назар аударды. Мәселен, М.Г. Гапонцева синергетика идеясын ескере отырып гуманитарлық ғылымдарға жаратылыстану ғылымының әмбебап курсы әзірлеп, ұсынды [6].

Синергетикалық мағынада білім - бұл адамның өзін-өзі ұйымдастыру толыққанды, тәртіптік жүйеде, мәдениет идеалдарымен бірлесе дамып, қазіргі әлемнің бейнелеріне байланысты.

«Ашық үлгі» (открытая модель) білім берудің синергетикалық парадигмасына сәйкес келеді:

- болашақ білімнің ашықтығы;
- әлемді адамзаттық ғылыми зерттеу интеграциясы ;
- әлемнің ашықтығы, адамның, табиғат пен қоғамның тұтастығы мен өзара байланысы туралы синергетикалық идеяларды қалыптастыру үдерістеріне ену және енгізу;
- бүгінгі күні мұғаліммен тікелей қарым-қатынастан гөрі, білім беруде маңызды рөл атқаратын түрлі ақпараттық жүйелерді еркін пайдалану;
- оқу үрдісінің жеке бағыты;
- оқушының ең маңызды міндетіне психологиялық ахуал орнату, соның арқасында білім беру үнемі іздестіру мен өзгеру үрдісінде жүреді, сонымен бірге жаңа бағдарлар мен мақсаттарды қалыптастырады;
- мұғалімнің рөлін өзгерту: ашық, өзгертін, қайтарылмайтын әлемдегі жаңа, нетривиалды жағдайлардағы қазіргі заманғы әрекеттерге көшу[9].

Қорыта келе, ХХ ғасырдың ғылым аясында ақыл ойдың триумфіне айналған синергетика әлі де білім саласына оқу-тәрбие процесіне синергетика идеялары маңызды орын алатыны болашақтың еншісінде.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Симонов с. Н., Копаев О. в. педагогикадағы синергетикалық тәсіл / / Тамбов атындағы Мемлекеттік университет. Г. Р. Державин. Тамбов/<http://sportlib.info/Press/TPFK/2007N8/p29-31.htm>
2. Синергетиканың негізгі ұғымдарының мәнін беріңіз.// <https://lektsii.com/1-113511.html>
3. Симонов с. Н., Копаев О. в. педагогикадағы синергетикалық тәсіл / / Тамбов атындағы Мемлекеттік университет. Г. Р. Державин. Тамбов/<http://sportlib.info/Press/TPFK/2007N8/p29-31.htm>
4. Т.Б. Загоруля // білім берудегі инновациялар туралы сұраққа: педагогикалық синергетика және постсинергетика / файл: // C:/Users/123/Desktop/2.1%20(5) / iurp-2010-78-10. Pdf
5. З.Ж. Жанабаев, Б. А. Мұқышев., Педагогикадағы Синергетика.- Алматы,2002. - Б.51-52.
6. Чванова М.С., Храмов М. В. ашық білім беру жүйесінде білім беру технологияларын модернизациялаудың синергетикалық тәсілі // ISSN 1810-0201. ТМУ жаршысы, 11-шығарылым (103), 2011. [file:///C:/Users/123/Desktop/2.1%20\(5\)%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%8F%20sinergeticheskiy-podhod-k-modernizatsii-obrazovatelnyh-tehnologiy-v-sisteme-otkrytogo-obrazovaniya.pdf](file:///C:/Users/123/Desktop/2.1%20(5)%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%8F%20sinergeticheskiy-podhod-k-modernizatsii-obrazovatelnyh-tehnologiy-v-sisteme-otkrytogo-obrazovaniya.pdf)

ӘӨЖ 070

ҚАЗІРГІ МЕДИА-ДИСКУРСТЫҚ КЕҢІСТІКТЕГІ FACEBOOK ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІСІНІҢ ОРНЫ МЕН РӨЛІ

Искакова Ж.Т., магистрант 2 курса специальности «Филология»,
Инновационный Евразийский университет, г.Павлодар

E-mail: maijan_1075@mail.ru

Бұл мақалада қазіргі медиа-дискурстық кеңістіктегі facebook әлеуметтік желісінің орны мен рөлі қарастырылады. Қазіргі әлемде Интернет маңызды орын алады. Бүгінгі таңда Facebook әлеуметтік желісінің медиа ортасының виртуалды кеңістігі ақпараттық соғыстағы виртуалды күрес алаңы деп сенімді түрде айта аламыз, өйткені медиареализмнің қалыптасуы, ең алдымен, адресаттың нақты оқиғалары мен субъективті сипаттамаларына (жынысы, жасы, әлеуметтік мәртебесі, білімі, ұлты және т.б.) байланысты).

Тірек-сөздер: *медиа, әлеуметтік желі, лингвистика, ақпарат, Facebook*

В этой статье рассматривается место и роль социальной сети Facebook в современном медиа-дискурсе. Интернет играет важную роль в современном мире. Сегодня

можно с уверенностью сказать, что виртуальное пространство медиасреды социальной сети Facebook является виртуальным полем битвы в информационной войне, поскольку формирование медиареализма зависит, прежде всего, от реальных событий и субъективных характеристик получателя зависят от (пол, возраст, социальный статус, образование, национальность и т. д.).

Ключевые слова: СМИ, социальная сеть, лингвистика, информация, Facebook

This article discusses the place and role of the social network facebook in the modern media discourse space. In the modern world, the Internet occupies an important place. Today, we can safely say that the virtual space of the media environment of the social network Facebook is a virtual battleground in the information war, since the formation of mediaarealism depends, first of all, on the specific events and subjective characteristics of the addressee (gender, age, social status, education, nationality, etc.)

Key words: media, social network, linguistics, information, Facebook

Медиа-дискурсивті кеңістіктегі ақпаратты берудің коммуникациялық процестері үшін құрылған қауымдастық ретінде әлеуметтік желілерді бірнеше негізгі топтарға бөлген жөн (URL: <http://dev.smallbusiness.ru/> жұмыс/adv / 364/):

1) жеке (Facebook, Вконтакте, Одноклассники, MySpace және т. б.) - бос уақытты өткізу, ойын-сауық, өз мүдделерін іске асыру үшін ақпаратқа қол жеткізу, достарымен, туыстарымен, таныстарымен қарым-қатынас жасау;

2) мамандандырылған (Ресей ғалымдары (ғылым), Last.Fm (музыка), Autokadabra.ru (Автомобильдер) және т. б.) – пікірлестермен жалпы шығармашылық немесе кәсіби қарым-қатынас, мамандардың пікірлері және қызығушылық саласындағы сарапшылардың бағалары;

3) іскерлік (LinkedIn, МойКруг және т.б.) – Іскерлік байланыстар орнату, кәсіби даму, мансап құру (тіркеу кезінде мәліметтер түйіндемеге ұқсас жарияланады).

Желінің кез-келген қатысушысы өзінің өмірі мен қоғам өмірінің шежірешісі болады, ол әсіресе ВКонтакте, Одноклассники және т.б. орыс тілді желілерді қамтитын жалпы форматтағы әлеуметтік желілерде айқын көрінеді. талдау барысында Вконтакте және Одноклассники желілері ойын-сауық мақсатында қарым-қатынас жасау үшін көбірек құрылғандығы анықталды, ал Facebook желісінде тек осы мақсат үшін ғана емес, сонымен қатар бизнесті жүргізу үшін де, міндетті түрде жарнама емес. Facebook жеке қарым-қатынас феномені ретінде айқын коммуникативті ерекшелігі бар, оны зерттеу әртүрлі елдердегі әлеуметтік процестерді зерттеу үшін виртуалды қарым-қатынас заңдылықтарын анықтауға мүмкіндік береді. "Коммуникацияның негізгі проблемасы ақпаратты беру мен қабылдаудың жеке процесін жеке және жаппай БҚПал студентің әлеуметтік маңызды процесіне аударатын тетік болып табылады. Бұл механизм адамдардың сөйлеу әрекетіне тән-онда әлеуметтік анықталған нормалар мен қарым-қатынас ережелері жүзеге асырылады" [Конецкая, 1997, 5-бет]; қараңыз. сондай-ақ әсер туралы: [2011, 2014, 2015].

Facebook өзінің функционалдығын (құралдар жиынтығын) жақсарту арқылы қатысушылардың тілектерін ескереді. Әр пайдаланушының кіруін жан – жақты талдау негізінде Facebook желісі жаңалықтар арнасында нақты пайдаланушыны басқаларға қарағанда көбірек тарта алатын және қызықтыратын хабарламаларды ұсынады, бұрын жабылған беттерді жаңартуды жүзеге асырады (пайдаланушы "ұнайды" - "ұнайды"), жаңа достар жазбаларын, іс-шаралар туралы ақпаратты ұсынады, парақтарды ұсынады, жарнама ұсынады, бос уақытты өткізу және бизнес жүргізу үшін ыңғайлы болады [Бусыгина, Желтухина, 2015, 641-653 беттер]. Мысалы, әлеуметтік желінің пайдалы құралдарына мыналарды жатқызуға болады:

1) бейтаныс адамдардан хабарламаны қасақана жасыруға арналған Other папкасы;

2) коммуникацияны жеңілдету мақсатында барлық келушілерді ранжирлеуге арналған тізімдер;

3) коммуникацияны уақытқа ауыстыру үшін сілтемелерді сақтау (қызықтыратын тақырыпты сақтау үшін әр жазбаның жоғарғы оң жақ бұрышындағы сілтеме – мәзір функциясы);

- 4) пайдаланушының орналасқан жерін көрсету үшін жер шарының белгішесі;
- 5) пайдаланушының орналасқан жерін [facebook.com/friends/organize](https://www.facebook.com/friends/organize)
- 6) жаңа достар табу үшін "randosat (компания, мектеп, университет атауы)" іздеу жолы;
- 7) белгілі бір коммуниканттан постты жасыру үшін жазбаңызды көрмейтін адамның атын "пайдаланушының параметрлері" функционалында теру;
- 8) пайдаланушы тіркеу кезінде көрсетілген электрондық поштаға файлдағы аккаунттың жалпы баптауларында ол туралы сақталған ақпаратты алуы үшін "Facebook-те сіздің ақпаратыңыздың көшірмесін жүктеу" сілтемесі және т. б.

Facebook әлеуметтік желісінің жасанды ақпарат тарату арнасы коммуникацияның қолжетімділігі, ыңғайлылығы және сапасы жағынан функционалдың тұрақты техникалық дамуы мен жетілдірілуімен сипатталады. Қазіргі заманғы әлеуметтік желілер қолданбалы бағдарламалардың соңғы әзірлемелерін (виджеттер) қолдана отырып, тек дербес компьютерлерде ғана емес, ноутбуктер, планшеттер, ұялы телефондар, смартфондар сияқты мобильді құрылғыларда (гаджеттерде) де сұранысқа ие болуда. Facebook мобильді құрылғы үшін үш негізгі қосымшаны қолданады: жергілікті қосымша (деректерді өңдеудің жоғары жылдамдығы, қосымшаларды арнайы орнату қажеттілігі), веб-қосымша (интернет-сайтты телефоннан телефон браузерінде пайдалану, Арнайы орнатусыз), гибриді қосымша (қосымшаларды жүктеу қажеттілігі, Интернетке қосылған кезде өздігінен жаңарту). Осының арқасында әлеуметтік желі әрдайым қол жетімді жерде болады, бұл байланыс процестерін едәуір жеңілдетуді және әлемнің кез-келген жерінде, күннің кез-келген уақытында және қай жерде болмасын, қажетті адаммен қарым-қатынас жасау мүмкіндігін білдіреді. XX ғасырдың басында телефон байланысы, ал соңында ұялы телефон байланысы байланыс мүмкіндіктеріндегі қуатты серпіліс болды. Алайда, бүгінде қаржы тұрғысынан неғұрлым ыңғайлы және арзан, интернет-байланыс құралдары болып табылатын арналар табылды. Facebook кез-келген техникалық құрылғыда ақпарат алмасу кезінде қауіпсіздікті қамтамасыз етеді, осылайша коммуниканттардың көбеюін қамтамасыз етеді, ақпарат берудің жетілдірілген және ыңғайлы арналарын ұсынады. Үнемі байланыста болу, жеке жаңалықтар туралы хабарлау, әлем жаңалықтарын оқу, достарымен, пікірлестерімен немесе қарсыластарымен саяси дау-дамайға түсу мүмкіндігі эпистолярлық жанрға ие емес, бірақ эмоционалды компонентке толы Сығылған uzus талап етеді. Әлеуметтік желінің техникалық мүмкіндіктері қолданушыға хабарламаны құру және қабылдау құралдарын ұсынады: белгілер, кодтар, тілдер. Түсініктемелерде эмоцияны білдіру және ауызша сөйлеуге жақындату үшін тек пернетақтадан (@, #) ғана емес, сонымен қатар құралдар жиынтығынан да қолданылады Facebook – Эмодзи, түймелер: "ұнайды", "супер", "ха-ха", "ya!", "тілектеспін", "керемет" бірі-көпшілік теру "emojii".

Facebook-бұл әлемдегі оқиғалар туралы және барлық адамдармен нақты уақыт режимінде талқылау туралы ақпарат алуға арналған тамаша платформа. Ағылшын философы, филолог г. Маклухан өзінің еңбектерінде "Гутенберг галактикасы: басып шығарушы адамның қалыптасуы" [Маклухан, 2005], "медиа түсінігі: адамның сыртқы кеңеюі" [Маклухан, 2003] және т.б. XX ғасырдың 50-70-ші жылдары жасалған, мультимедияда дыбыстың, статикалық және динамикалық бейненің біртұтастығын және планетамызды ұлтшылдық, агрессия және әскери қақтығыстарсыз бір "Жаһандық ауылға" айналдыратын "гипермедияның" пайда болуын болжады [Маклухан, 2003]. Қоғамның қазіргі жағдайы г. м. Маклюэн ішінара дұрыс, өйткені Facebook әлеуметтік желісінде виртуалды медиа кеңістікте "ғаламдық ауыл" құрылды, ол әлеуметтік құрылым және қазіргі заманғы коммуникацияларды ұйымдастырудың құралы ретінде әрекет етеді, бірақ ол жаудың бейнесін белсенді дамытады және саяси, экономикалық, әлеуметтік, тұрмыстық және басқа да қақтығыстарды тудырады.

И.И.Засурскийдің пікірінше, Facebook саяси емес ұстанымды түбегейлі қабылдайды, өйткені қарастырылып отырған әлеуметтік желі оны жасаушылар үшін "бизнес – жоба, олар үшін саясат қызығушылық тудырмайды, сонымен қатар инвесторлардың көбірек ақша табуға

деген ұмтылысы, соның ішінде демеушілік посттарды жылжыту арқылы пайдаланушының көз алдында үнемі қызықты материал болған кезде алгоритмді бұлдыратады" (Засурский цит. бойынша: Мухаматулин: www). Алайда, біз жүргізген талдау көрсеткендей, әлеуметтік желілер, соның ішінде Facebook ақпараттық соғыс, үгіт–насихат пікірталастары мен саяси қақтығыстардың құралына айналады [Сарғаяхина, Павлов 2015, 76-81 б.; 2016, 89-93 Б.]. Мысалдар бола алады хабарлама пайдаланушылардың әлеуметтік желі Facebook орналастырылған таспада тек достар үшін емес, жалпыға бірдей көру үшін.

Әдетте хабар алмасу, байланыс ретінде түсінілетін байланыс "оқшауланған тұлғалардың сыртқы өзара әрекеттесу процесі емес, қоғамның ішкі ұйымдастырылуы мен ішкі эволюциясы тәсілі, қоғамның дамуы тек жүзеге асырылатын процесс – өйткені бұл Даму қоғам мен жеке тұлғаның тұрақты динамикалық өзара әрекеттесуін қамтиды" [Леонтьев, 1999, 21-бет]. Коммуникативті өзара әрекеттесулер лингвистикаға байланысты ғылым салаларының психологиялық, әлеуметтік және басқа заңдарымен реттеледі [Павлов, 2015, 98 б.]. Когнитивтік лингвистика, психоллингвистика, лингвоконцептология, лингвокультурология және т. б. сияқты бағыттарды қамтитын пәнаралық зерттеу сананың, ойлаудың және тілдің қарым-қатынасының танымдық процестерін зерттеуге және түсіндіруге ықпал етеді. Қазіргі уақытта стандартты емес жағдайларда коммуниканттардың қарым-қатынасына ерекше назар аударылады: эмоционалды қозу жағдайында, тілдің жеңілдетілген формаларын (жаргон, жаргон, вернакулярлық), психоллингвистикалық манипуляция жағдайында, сондай-ақ бұқаралық ақпарат құралдары арқылы өзара әрекеттесу процесінде, виртуалды кеңістікте.

Салдарынан дамытудың озық технологиялар мен өтіп жатқан процестердің жаһандану қоғамда виртуалды әлем массмедиа ретінде прототипі нақты шындық. Қазіргі заманғы бұқаралық ақпарат құралдары, соның ішінде теледидар мен Интернет (оның ішінде әлеуметтік желілер) әртүрлі лингвомәдениет өкілдерінің жанды және жедел коммуникативті іс - әрекеті үшін, яғни тиімді Интра-және мәдениаралық қарым-қатынас үшін қолайлы ортаны қамтамасыз етеді [Верещагин, 1990, 26 б.] бір немесе әртүрлі ұлттық мәдениеттерге жататын коммуникативті актіге қатысушылардың өзара түсінушілігі ретінде. Интернетте хабарлама өндірісінің негізгі формасы күрделі ұйымдастырылған сызықтық емес мәтін болып табылады. В. И. Карасик мәтінді зерттеуде коммуникативті тәсілді қолдануды ұсынады, коммуникативті жағдайларды оның маңызды семантикалық компоненті ретінде талдайды [Карасик, 2000, Б.5-20]. Осы зерттеудің бірінші тарауында анықталғандай, желілік Facebook-байланыс Ғаламдық, виртуалды кеңістік пен уақыттың күнделікті өмірден оқшаулануымен, интерактивтілікпен, интертекстуалдылықпен, гипермәтінділікпен, мозаикамен және мультимедиямен, сондай-ақ анонимділікпен, өзін-өзі көрсету еркіндігімен, ережелерді ерікті қабылдаумен, шығармашылықпен, субъективтілікпен, эмоционалдылықпен, жанжалдылықпен және т.б. сипатталады, бұл оны дәстүрлі бұқаралық ақпарат құралдарынан тиімді ерекшелендіреді [Асмус, 2005; Ильина, 2009; Щурина, 2012; Желтухина, Павлов, 2016 және т. б.].

Қазіргі лингвистика адресат пен адресаттың, дискурстың және биліктің өзара әрекеттесу мәселелерін көтере отырып, адамдардың билік пен Ықпал үшін тұрақты күрестегі тілдің рөлі, оның ішінде осы күрестегі БАҚ тілінің рөлі туралы өзекті сұрақтарға жауап іздейді (мысалы, қараңыз.: [Желтухина, 2003, 197-200 Б.]). Бүгінгі таңда Facebook әлеуметтік желісінің медиа ортасының виртуалды кеңістігі ақпараттық соғыстағы виртуалды күрес алаңы деп сенімді түрде айта аламыз, өйткені медиареализмнің қалыптасуы, ең алдымен, адресаттың нақты оқиғалары мен субъективті сипаттамаларына (жынысы, жасы, әлеуметтік мәртебесі, білімі, ұлты және т.б.) байланысты. Әдетте, нақты кескін көбінесе адресатқа байланыс тәжірибесінің болмауына немесе жеткіліксіздігіне байланысты хабар таратудан бұрын белгісіз болады, сондықтан медиа-дискурс арқылы берілетін сурет көркемдік ерекшеліктерге ие болады және адресатқа деректі бейнеге қарағанда қатты әсер етеді. Жақында медиа-дискурсивті кеңістікті зерттеушілер "қатаң басқару тактикасы" мен "ақпараттық кеңістікті модельдеуді" қолданудың ықтимал қауіптерін

атап өтті, нәтижесінде ақпараттық және психологиялық соғыстар пайда болды [Почешцов, 2000а,б; 2001, Б. 306; Шестерина, 2010 және т. б.].

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Желтухина М. Р. Медиатексты в современной массовой коммуникации // Вестник ЦМО МГУ. 2013. № 3. С. 7—11.
2. Желтухина М. Р., Морозова К. В. Алгоритм создания инфографики и ее интенциональность // Бизнес. Образование. Право. Вестн. Волгоград. ин-та бизнеса. 2013. № 3 (24). С. 228—231.
3. Желтухина М. Р., Павлов П. В. Социальная сеть «Facebook» в XXI веке: от инструмента коммуникации к инструменту информационной войны // Филологические науки. Вопросы теории и практики. 2016. № 7—3 (61). С. 89—93.
4. Желтухина М. Р. Политические манипуляции сознанием адресата в СМИ: воздействие и понимание // Soft power, мягкая сила, мягкая власть. Междисциплинарный анализ : кол. моногр. / сост. и ред. Е. Г. Борисова. — М. : ФЛИНТА : Наука, 2015. С. 153—166.
5. Желтухина М. Р., Павлов П. В. Социальная сеть Facebook как благоприятная среда для формирования образа врага в сознании адресата // Вестн. ЦМО МГУ. Филология. Культурология. Педагогика. Методика. 2015. № 4. С. 76—81.
6. Карасик В. И. О категориях дискурса. — Тверь, 2006. URL: <http://homepages.tversu.ru/~ips/JubKaras.html>.
7. Карасик В. И. Языковая кристаллизация смысла. — Волгоград : Парадигма, 2010. 421 с.
8. Кастельс М. Галактика Интернет: размышления об Интернете, бизнесе и обществе. — Екатеринбург : У-Фактория : Изд-во Гуманит. ун-та, 2004. 327 с.
9. Конецкая В. П. Социология коммуникаций. — М. : Международный университет бизнеса и управления. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/koneck/intro.php.
10. Желтухина М. Р. Роль информации в медиадискурсе // Вестн. ЦМО МГУ. 2010. № 3. С. 12—19.
11. Желтухина М. Р. Современный медиадискурс и манипулятивная инфографика // Магия ИННО: новые технологии в языковой подготовке специалистов-международников : материалы науч.-практ. конф. к 70-летию фак-та междунар. отношений (Москва, 4-5.10.2013). — М. : МГИМОУниверситет, 2013. Т. 2. С. 127—132.

UDC 159.9

CORRECTIONAL WORK WITH ADOLESCENTS WHOSE PARENTS ARE DIVORCED

M.A.Iskakova, master student,

Nurzhanova T.T., candidate of pedagogical Sciences, associate Professor
Zhetysu University named after I.Zhansugurov, Taldykorgan

E-mail: iwluf@mail.ru

The purpose of this article is to review and describe the psychosocial impact of divorce on children and adolescents facing divorce situations in their lives, as well as to provide psychological intervention for their emotional well-being.

Finally, some suggestions were included regarding methodological considerations in conducting prospective research.

Keywords: *Divorce; childhood; adolescence; psychological intervention.*

Бұл мақаланың мақсаты-ажырасудың балалар мен жасөспірімдерге психоәлеуметтік әсерін қарастыру және сипаттау, сонымен қатар олардың эмоционалды ал-ауқатына психологиялық араласуды қамтамасыз ету.

Соңында, перспективалық зерттеулер жүргізу кезінде әдіснамалық ойларға қатысты кейбір ұсыныстар енгізілді.

Түйінді сөздер: ажырасу, балалық шақ, жасөспірім, психологиялық араласу.

Цель данной статьи рассмотреть и описать психосоциальное воздействие развода на детей и подростков, сталкивающихся в своей жизни с ситуациями развода, а также обеспечить психологическое вмешательство для их эмоционального благополучия.

Наконец, были включены некоторые предложения, касающиеся методологических соображений при проведении перспективных исследований.

Ключевые слова: развод, детство, подростковый возраст, психологическое вмешательство.

Divorce is the dissolution of a marriage, i.e. the legal termination of it during the life of the spouses. Divorce is a non-normative crisis of the family, the main content of which is a state of disharmony caused by a violation of the homeostasis of the family system, which requires the reorganization of the family as a system. Divorce is the result of a crisis in the relationship of a married couple. A completed divorce is usually preceded by repeated attempts by the spouses to separate. Divorce and its psychological consequences are an actual problem of modern society [1]. Today, every fifth marriage in Kazakhstan breaks up, and according to research, 65% of men and 30% of women believe that divorce could have been prevented.

Currently, divorce as a phenomenon is evaluated ambiguously. If earlier it was interpreted unambiguously negatively – as a threat to the family, today the possibility of divorce is considered as an integral component of the family system, necessary for its reorganization in cases when it is impossible to keep the family in the same composition and structure [2]. The increase in divorces, according to S. I. Golod, is in a certain sense predetermined by the transition to a new way of marriage, when the main value is acquired by the free choice of a spouse based on a sense of love and personal ingenuity. Freedom to choose a partner necessarily implies the free dissolution of marriage in conditions where marital relations are unsuccessful. In a family with children, divorce does not mean its liquidation and termination of its functioning. The family retains at least one, but most important, function – raising children. Divorced spouses cease to be husband and wife, but always remain parents to their children.

The appeal to family relationships and interaction in the family is of particular relevance at the present time. According to statistics, every second marriage breaks up in Kazakhstan today. Family breakdown is an acute problem in modern society. According to statistics, in recent years, the number of children who are brought up in single-parent families, where, in the vast majority, the educator is the mother, has increased dramatically. Below is a table of marriages and the number of divorces over the next 3 years in Taldykorgan and Almaty region.

Table 1

Marriage and Divorces

№	Name of the city	Marriages			Divorces		
		2018	2019	2020	2018	2019	2020
1	Taldykorgan	1103	1527	1289	183	782	303
2	TOTAL by region	9839	14215	12955	2222	6720	2510

The life and conditions of raising a child without a father are clearly specific and differ significantly from the life of a child in a full family. Even if the mother tries to make up for the absence of the father and does everything possible to unite both parents in herself, in principle, she can not

realize both parental positions at the same time – the mother's and the father's.[4] A number of researchers note that these very specific conditions of the child's life will be reflected in the features of his personal development, his emotional well-being, self-esteem, and attitude to other people.

At the formative stage of the study, we developed correctional work in the form of social and psychological trainings with 11 adolescents. There were 10 classes, where each lesson lasted 1 academic hour.

Table 2

Training sessions

Training session topic	Goals	Introduction Exercises
«Introduction»	Familiarizing participants with each other, forming trusting relationships in the group, and building effective team interaction.	«Mutual presentations», «Picture the subject», «My advantages», «What was the training».
«The world of emotions»	Practice the skills of expressing your feelings and emotions, show and display your emotional world.	«Figure building», «Mirror», «Emotional gymnastics», «Web».
«Live in peace with yourself and others»	Formation of personal tolerance through self-knowledge, mutual knowledge, interaction and acquisition of special knowledge about tolerance; development of self-esteem and the ability to respect the dignity of others.	«Compliments», «Transformations», «Tolerant personality Traits», «Common rhythm», «Five kind words».
«Understand yourself»	Create a condition for personal growth of teenagers.	«Weather forecast», «Changing room», «Sheep's head», «Applause in a circle», «Thank you for a pleasant lesson.»
«Cohesion and group interaction»	Formation and development of group interaction skills	«Take napkins», «Joint account», «Intuition», «Square», «Shower».
«Formation of communication skills»	Formation of communication skills.	«Visual perception», «Through glass», «Discussion», «Transmission of movement in a circle».
«Self-confidence training»	Learn and practice confident behavior skills; develop adequate self-esteem	«On the leaves», «Confident, insecure and aggressive behavior», «Ability to conduct a conversation», «Gift».
«Family warmth»	Contribute to the improvement of family relationships and promote family cohesion.	«Stand up by number», «Why does a modern person need a family?», «Draw the coat of arms of the family», «Projective drawing», «Circle».

At the control stage, the methods «House – tree – person», «Analysis of family anxiety» and self-assessment of depressive character accentuation were repeated.

According to the results of the conducted diagnostics, it was revealed that 3 children have average anxiety, 8 children have low anxiety. There are no children with high anxiety.

The results of the conducted correctional work showed that there are trends in improving the emotional state of children, which in turn affects their psyche. It should be noted that children have become more open, sociable, and children's anxiety has decreased. There are positive results of exercises aimed at correctional work with teenagers whose parents are divorced. We have only outlined the ways of corrective work, and with further work, it is possible to get even more positive results.

The metaphor of the divorce phase is "a ruined house"[5]. All family members are experiencing a crisis that occurs after the legal registration of a divorce. The family – may lose the ability to function normally for some time. The duration of this phase varies (from a few months to a year) depending on the family's resources and social support.

The following table sets out the main recommendations addressed to parents aimed at preventing the negative consequences of divorce for all members of a broken family.

Table 3

Psychological recommendations for spouses after divorce

№	In the field of relations with an ex-spouse	In the sphere of relations with teenagers	In the field of relationships with friends
1	Strengthen cooperation and friendly relations with the ex-Manager	Explain the situation to teenagers as honestly and clearly as possible	Your friends are your strength. Build a broad support network, don't be content with just one or two of your closest friends
2	, and Be kind and patient to yourself and others.	Explain that mom and dad will always love them and stay with them	Don't wait for your friends to call or visit you. Do it yourself
3	Don't look for the culprit, calmly analyze your mistakes so that you don't make them in the future	Avoid violent explanations and conflicts with your spouse, accusations against him in the presence of children	Do not force your friends to take sides and choose between you and your ex-spouse, because they are friends of both of you
4	Be able to thank your ex-spouse for all the good things that You have experienced together	You are divorcing each other, not the child!	Do not ask your friends about your ex-spouse, they may feel uncomfortable, they will feel like "spies"
5	Be able to say to yourself and your ex-spouse: "Yes, we are no longer husband and wife, but our relationship will continue as a mother and father of your children"	Do not limit the teenager's ability to communicate with his father, grandparents – he now needs love and attention more than ever	Discuss with your ex-spouse how you can communicate with mutual friends
6.	Wish good luck to your ex-spouse, because his well-being is the key to support and support for Your children in the future	Do not be tormented by feelings of guilt for the destroyed family, concentrate on how to arrange life in a new way. Try to be happy – happy parent = happy child	Don't criticize your ex-spouse in front of your friends
7	Focus on the future – any change, even a divorce, opens up new opportunities	Avoid conflict situations and unnecessary changes in the life of a teenager after a divorce	

LITERATURE:

1. Karabanova O. A. Psychology of family relations fundamentals of family counseling /Ed. by D. I. Feldstein, Moscow, 2000. – 170 p.
2. Golod S. I. Monogamous family: crisis or evolution? // Socio-political Journal, 1995, № 6
3. https://gender.stat.gov.kz/page/frontend/detail?id=31&slug=-26&cat_id=2&lang=ru
4. Tseluiko V. M. Incomplete family.- Volgograd, 2020. p-58.
5. Akkerman N. The Role of the family in the appearance of disorders in children // Family psychotherapy. - Saint Petersburg: Peter Publishing house, 2000. - 202 p.
6. Vorobyova K. A., The Impact of parental divorce on the psychological health of adolescents-the Education of schoolchildren. 2016. No. 7. Pp. 55-60.
7. Kabakova M.P., Psychology of family and marriage: a textbook. – Almaty: Kazakh University, 2014. -211 p
8. Gerashchenko.L., Family in the cycle of divorce, or how to avoid conflicts. Moscow: Mir.Knigi, 2004. – 132p.
9. Nartova-Bochaver S. K., Bochaver K. A., Bochaver S. Yu., The living space of the family: unification and division. - Moscow, 2011. - 320 p

ӘОЖ 378

ЖАҒАШЫЛ ТӘСІЛДЕРДІ ҚОЛДАНУ НЕГІЗІНДЕ АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА МӘТІНДІ ТАЛДАУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІС - ТӘСІЛДЕРІ

Кабылова М.С., PhD докторант

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: madina.3024@mail.ru

Мақалада ағылшын тілі сабағында мәтінді талдаудың тиімді әдіс – тәсілдері жайлы баяндалады. Табысты маман қалыптастырудың шарттары мен дамыту әдісіндегі тұжырымдамасы қарастырылған. Мақалада тілдік жүйеде бірліктерінің семантикалық маңыздылығы және тілдің категориялары мен бірліктері, психолингвистикалық талдауды, өзіндік көрініс тапқан; адам танымының логикасы мен психологиясына тән ойлау санаттары; тілдің коммуникативтік тағайындауының прагматикалық факторлары жайлы баяндалады. Оқыту процесінде тілдің әртүрлі мәндерінің семантикалық қасиеттерінің өзара әрекеттесуін анықтау қажеттілігі атап көрсетіледі. Тіл үйренушілердің тілді меңгеруге деген қызығушылығы мен мүдделілігін оятатын озық іс-тәжірибелерді білім сапасын арттыруда маңызды рөл атқаратындығы жайлы баяндалған. Сонымен қатар үш тілде білім берудің негізгі қағидасындағы тіл мамандықтарындағы мұғалімдердің кәсіби білімін, ептілігі мен дағдыларын және өзін-өзі бағалауды қалыптастыру күрделі мәселенің бірне айналып отыр. Іс-тәжірибелерді саралай отырып, оқу-тәрбие үдерісіне ендіру мәселесі әліде де зерттеп, зерделей түсуді қажет ететін күрделі үдеріс.

Түйін сөздер: үштілділік, интеграция, экстралингвистика, конфигурация, өзін-өзі бағалауды қалыптастыру, педагогикалық үдеріс, билингвизмді компонент, модернизациялау, командалық оқыту.

В данной статье рассмотрены эффективные методы и приемы анализа текста на уроках английского языка на основе применения инновационных подходов а также концепция методологии развития. Говорится о значимой роли передового опыта ТКТ: CLIL, пробуждающего интерес к освоению языка, в повышении качества знаний. Вместе с тем, одной из главных проблем является формирование профессиональных знаний, мастерства и навыков, а также самооценки учителей языковых специальностей по принципу трехязычного обучения. Проблема внедрения в учебно-воспитательный процесс- это сложный процесс, который исследуется и все еще требует изучения. На сегодняшний день в связи со сложностью проблемы, мы не можем сказать, что научная работа полностью нашла свое решение.

Ключевые слова: *трехязычие, интеграция, экстралингвистика, конфигурация, формирование самооценки, педагогический процесс, билингвизмный компонент, модернизация, командное обучение.*

This article discusses his article discusses effective methods and techniques of text analysis in English lessons based on the use of innovative approaches, as well as the concept of the development methodology. as well as the concept of the development methodology. It is said about the significant role of the best practices of the TCT:CLIL, which arouses interest in learning the language, in improving the quality of knowledge. At the same time, one of the main problems is the formation of professional knowledge, skills, and self-assessment of teachers of language specialties on the principle of trilingual education. The problem of implementation in the educational process is a complex process that is being investigated and still needs to be studied. To date, due to the complexity of the problem, we can not say that the scientific work has completely found its solution.

Key words: integration, extra linguistic, configuration, formation of self-assessment, pedagogical process, bilingually component, modernization, team-teaching.

Оқыту мен тәрбие үдерісінде өзара іс-әрекет кезінде тіл мамандықтары мұғалімдерінің кәсіби білімі мен ептілігін дағдыларын және өзін-өзі бағалауды қалыптастыру - ол қазіргі уақытта тез жаңартылып, технология мен өндіріс процестерін цифрландыру фактісі бойынша ерекше маңызға ие болып отыр. Адами капиталдың дамуындағы ең маңызды буын ол - білім беру. Қазіргі заманғы білім беру технологиялары негізінде білім беру үрдісін жаңғыртуға, мамандарды қайта даярлау, соның ішінде тіл мамандықтары мұғалімдерін қайта дайындау және біліктілігін арттыру жолдары ғылыми-педагог кадрлардың әлеуетін нығайтуға ерекше көңіл бөліп отыр. Бұған қоса педагог кадрлардың ҚР білім жүйесінің 12 жылдық мектеп концепциясының іске асыруда тіл мамандықтары мұғалімдерінің әлемдік білім кеңістігіне еркін енуі кездейтін заман талабынан туындаған мәселе десек қате айтпаған болар едік.

Қазіргі білім беру жүйесінде біліктілікті арттыруда полилингвизм арқылы оқыта отырып тәрбиелеу әдісі кең көлемде ұсынылып отыр. Оқыту мен дамытуда Қазақстан Республикасының «Тіл туралы» Заңы, «Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған жоспары», «Тілдердің үш тұғырлығы» мәдени жобасы, «Тілдерді дамыту мен қолданудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекетті бағдарламасы» басшылыққа алынууда. Сондай-ақ, «Оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған Ұлттық жоспарында» көрсетілгендей, біліктілікті арттырудың жүйесінде қазақ тілі, орыс тілі, ағылшын тілдерінде білім беруді дамытудың нақты бағыттары айқындалып, іргелі істер атқарылуда. Тіл мамандықтары мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігі, ептілігі мен дағдыларын қалыптастыру педагогикалық шеберлігінің көтерілу деңгейі, олардың кәсібилігін пәндік тұрғыдан, сондай-ақ педагогикалық салада арттыру формалары мен әдістері жоғары мектепті модернизациялауды орталық проблемасы ретінде қарастырылып танымал бірнеше әдістерді қолданады.

Болашақ мұғалімдерді даярлаудың жалпы мәселесін және оларда жаңалықты енгізуге сәйкес оқыту процесі бойынша зерттеу нәтижелері бойынша мәселесімен көптеген ғалымдарымыздың Б.А.Әбдікәрімов, Қ.Бөлеев, А.Е.Әбілқасымова, К.Ә.Дүйсенбаев, С.М.Кеңесбаев, Ж.К.Оңалбек, Қ.Ералин, М.А.Құдайқұлов, Б.К. Момынбаев, М.С.Молдабеков, О.Сыздықов, А.З.Тұрсынбаев, А.А.Калюжный, А.З.Тұрсынбаев, Н.Д. Хмель және т.б. еңбектерінде көрініс тапқан. Ал тілдердің өзара іс – әрекет етуге олардың басты мәселсі, өзара үйлесімі мен тілдік саясатын туралы О.Б.Алтынбекова, Л.А.Араева, В.Н.Белоусов, Д.Н.Голев, М.Н.Губогло, А.А.Залевская, М.К.Исаев, А.Е.Карлинский, М.М.Копыленко, Т.А.Костромина, Л.П.Крысин, Г.Б.Мадиева, В.П.Нерознак, Ж.С.Смагулова, Э.Д.Сулейменова, Б.Х.Хасанов, Н.Ж.Шаймерденова және т.б. еңбектерінен көріуімізге болады.

Айта кету керек білім беру жүйесі әдетте, ең консервативті әлеуметтік институттардың бірі болып табылады. Т. В. Черников профессордың айтуынша, «Білім беру саласындағы кез келген өзгеріс қоғамдық өмірдің дағдарыстық құбылыстарының, әлеуметтік төңкерістердің, саяси күйзелістердің қысымымен ғана орын алады» [1, 47 б.] Яғни бұдан түйетініміз ертеңгі күннен асып түсуіне ықпал ететін, адамзат қоғамын алға қарай жетелеуші құдіретті күш тек білімге ғана тіреледі. Білім беруге заман талабы тұрғысынан жеке тұлғаны дамытудағы қоғамның – рухани құндылығы. Ал білім дегеніміз – ұлттық байлықтың маңызды құрамы, ал адамның білімділігі, шығармашылыққа ұмтылуы, жан – жақты дамуға қызығушылығы және оған жүктелген міндеттерді шеше білу елдің қауіпсіздігі мен тұрақтылығының, өркендеуінің алға қадам басуының негізі.

Е. В. Ткаченконың пікірінше, жалпы педагогикалық білім берудің жаңа сапасына қол жеткізу үшін, «Оның мақсатты бағдарларының өзгеруі болуы тиіс, бұл оқу іс-әрекетінің субъектісін дамыту мақсатында әртүрлі теориялық білімдер мен ойлау тәсілдерін қолдануға қабілетті кәсіп қойлардың қалыптасуына арнайы дайындықтан көшуді білдіреді. Жеке

педагогикалық ұстанымды қалыптастыруға мүмкіндік беретін педагогикалық қызметті игерудің жаңа технологияларын жасау қажет» [2, 77 б.] Яғни белгілі бір әлеуметтік ортада, мемлекетте бірден үш, одан да көптілде сөйлей білушілік. Мұның өзі жеке адамның көптілділігі және ұлт пен ұлыстың көптілділігі болып бөлінеді. Полилингвизм үш тілді меңгеру дәрежесі сол адамның немесе бүтіндей халықтың өмір сүрген тілдік ортасы, әлеуметтік, экономикалық, мәдени өмірі, тұрмыс тіршілігі секілді көптенен факторларға байланысты. Ұлттық құрамы бірыңғай, бір ғана этнос мекендейтін мемлекетте көптілділік сирек. Онда жеке адамның ғана көптілділігі ұшырасады. Көп тілде білім беру бұл мақсатты, ұйымдастырылатын, реттелетін үш үдерісте оқыту, тіл және ауызша қызметтерде тіл білімі мен ептілігін іске асыру, жеке тұлғаның көп тілді тұлға ретінде бірнеше тілдерді меңгеруі. Көп тілде оқыту өзара байланысты тәуелді әлем жағдайларында жас ұрпақты дайындау құралы ретінде қарастырылады.

О.А.Абдуллиннің пайымдауы бойынша, «Фундаменталды білім беруді және кәсіби қызметтің ғылыми негіздерін терең меңгеруді оны практикалық игерумен, практикалық білік пен дағдыны қалыптастырумен ұштастыру кәсіби-педагогикалық дайындық мұғалімнің педагогикалық қызметтің субъектісі ретінде жұмыс істеуін қамтамасыз етуі тиіс» [3, 21-25 б.] Осы тұжырымдамадан педагог білікті маман, өз ісінің шебері болуы керек. Яғни педагог шебер болу үшін: өзінің мүмкіндіктерін жаңа формация мұғалімі ретінде объективті бағалай алуы керек, кәсіби мамандығына қажетті қабілеттерді меңгеруі тиіс. Кәсіби өзін-өзі дамыту кез келген әрекет сияқты мотивтер мен белсенділіктің күрделі жүйесіне ие. Тіл мамандық мұғалімдері оқыту тәрбие үдерісінде кәсіби өзін-өзі бағалауды қалыптастыру негізінде, педагог әрекетіндей сияқты, мақсат пен мотив арасындағы қарама-қайшылық жатыр. Мотивтің мақсатқа жылжуын қамтамасыз ету - өзін-өзі бағалау дағды қажеттілігі болып табылады. Ғылым өзін-өзі бағалаудың екі тәсілін көрсетеді Біріншісі, өзінің ұмтылыс деңгейін жеткен нәтижемен салыстыру, екіншісі - әлеуметтік салыстыру немесе өз пікірін айналасындағылармен салыстыру. Осы тәсілдерді қолданғанда адекватты өзін-өзі бағалау өңделеді. Педагогтың өзін-өзі бағалауын қалыптастыру тәсілі - өз нәтижесін жеке тұлға идеалымен, педагог іс-әрекетінің нәтижесімен салыстырады. Сонымен қатар, оқытуды оңтайландыру әдістемесін енгізу бойынша Ю. К. Бабанскийдің тұжырымдамасы бойынша «Педагогтердің, психологтар мен әдіскерлердің күш-жігерін біріктіру, өйткені оқу үдерісін тұтас, жүйелі түрде құру оған жақындамай, оны жобалау мен ұйымдастыруға қатысы бар барлық ғылым тұрғысынан мүмкін емес. Оқытуды оңтайландырудың аса өзекті мәселелерінің ішінде педагог-психологтар айтарлықтай үлес қосуы мүмкін: әртүрлі жастағы үздіксіз және деңгейлік білім берудің әртүрлі сатыларында субъектілерде оқу уәждерін қалыптастыру ерекшеліктерін, танымдық іс-әрекет уәждерін дамыту ерекшеліктерін, қызығушылықтар мен борышты, барлық оқу пәндерін зерделеуге, кәсіби қызметке даярлауда қажеттілікті тәрбиелеуді айқындау» [4, 282 б.]

Мұғалімді кәсіби дайындаудың әр компоненті біртұтас педагогикалық үдеріс шеңберінде кәсіби дайындықтың сапасын бағалайтын өлшемдер мен эталондар, критерийлер сияқты базалық сипаттарының жиынтығымен айқындалуы керек. Кәсіби дайындықтың талабының бірде бірі – бірнеше тілде сабақ берудің талабы. Полилингвизм — заман талабы. Заманында ата-бабаларымыз «Жеті жұрттың тілін біл, жеті түрлі білім біл» – деген сөзді бекерге айтпаса керек. Тіл ғылымы соның ішінде қазақ тілі, орыс тілі, ағылшын тілдері де педагогика және психология салаларымен тығыз байланысты. Ойлай дейтін себебіміз, психология түйсік пен қабылдауды, ес пен ойды, сезім мен эмоцияны, зейінді зерттейді. Ал бұлардың сөйлеу және түсінісу процесіне тікелей тілдік қатынасы бар екені баршаға аян. Өйткені, біреудің айтқанын қабылдау, оны ұғыну процесі болмаса, қарым-қатынас жасау, пікір алысуда болмаған болар еді. Адам сөз арқылы белгілі бір затты атап қоймай, сонымен бірге, сол затқа, іске, құбылысқа өзінің қатынасы мен оған қалай қарайтындығын тіл арқылы білдіреді. Яғни, тіл - ойды тікелей адамдармен қарым-қатынасқа түсудің құралы ғана емес, сонымен қатар сезімдіде білдірудің құралы.

Ал педагогика саласы сол тіл пәндердің қалай оқытылуы, білім берілуі мен оның заңдылықтары мен селбестілігін, сол пәндерді оқыта отырып тәрбиелеуін қамтамасыз етеді. Шын мәнінде үш тілді меңгеру күнделікті және жүйелі жұмысты талап етеді. Оқушы не үшін мұны үйренетіндігін білуі және тілдерді оқып үйренудің нақты қойылған мақсатын білу керек. Осыған орай мәтінде терең көрініс тауып қарастырылады. Тіл унитарлы дағды емес, тіл – қабілеттердің кешенді конфигурациясы. Яғни тіл тек қана бір дағдыдан тұрмайды, тіл – лингвистикалық және экстралингвистикалық құрылымдардан тұрады. Егер Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін алып қарайтын болсақ, осы уақытқа дейінгі жалпы білім беретін мектептерде үш тіл оқытылып келеді, яғни қазақ тілі, орыс тілі, ағылшын тілі. Егерде оқушы осы үш тілді жетік меңгеріп, түсініп шықса және осы тілдерде еркін сөйлеу мүмкіндігіне ие болса, онда сол оқушы бірнеше тілді меңгергені болып табылады.

Педагогикалық тұрғыдан қарағанда, тұлғаны толық қанды қалыптастыруда тәлім-тәрбие беруде және заманға сай білім беруде баланың жастық шағы өте маңызды рөл алмақ. Осы аталмыш рөлдің ауыртпалығы тікелей тәрбие үдерісінде өзара іс-әрекет кезінде білімгерлермен қарым-қатынасқа түсетін тіл мамандықтары мұғалімдеріне түсіп отыр. Олай болса тіл мамандықтары мұғалімдерін педагогикалық үдеріске түсірмес бұрын бұл мұғалімдердің кәсіби білімін, ептілігі мен дағдыларын өзін-өзі бағалауды қалыптастыруымыз шарт. «Орыс оқытушыларының оқыушысы» деген атақ алған К.Д.Ушинский: - «Оқытушы оқу барысында ғана өмір сүреді» -деп санаған [5, 47 б.]

Білім беру мазмұнын жаңарту аясында тіл мамандықтары мұғалімдерінің кәсіби білімі мен ептілігі дағдыларын өзін-өзі бағалауды қалыптастыру барысында, қазіргі кезде танымал бірнеше әдістерді қолданады. Тілдік пән мұғалімдері бірінші қазақ тіл (L1), екінші орыс тіл(L1) және үшінші ағылшын тіл (L3). Соның бірі ТКТ:CLIL әдістемесі кеңінен қолдануда. ТКТ:CLIL (Content and Language Integrated Learning) термині 1990 жылдан бастап кеңірек қолданыла бастады. (Eurdieste, 2006). Еуропа қоғамының қажеттіліктеріне сай болу үшін білім беру, моделіне өзгерістер енгізу қажеттіліктері туындауда (Zarode, 2008). ТКТ:CLIL яғни пән мен тілді кіріктіріп оқыту әдісі. Бұл әдісті Еуропалық комиссия 2004 -2006 жылдарға арналған еуропада көп тілді дамыту іс-қимылдары шеңберінде ұсынған. [6, 47 б.] Аталмыш әдіс үздіксіз өзгерістер үстіндегі жаһандану заманында мектеп түлектерінің бәсекеге қабілеттерінің бір белгісі болып табылады. Тілдерді және басқа тілде пәндерді игеруді жүзеге асыру үшін әзірленген жалпы ТКТ:CLIL әдісінің бес аспектісі және оны іске асыру әдістері мыналар болып табылады.

1. Мәдениет аспектісі. Мұнда басқа елдердің мәдениетін түсіну және зерттеу, мәдениет аралық байланыстарын дамыту, көрші ұлттар мен аудандардың ерекшеліктерін зерттеу, мәдени байланыстарын дамыту, көрші ұлттар мен аудандардың екершеліктерін зерттеу, мәдени байланыс түсініктерін кеңейту жатады.

2. Әлеуметтік аспектіге халықаралық сертификат алу үшін емтихан тапсыру мүмкіндігі және мектеп бағдарламасы аясында білім деңгейіне көтеру жатады.

3. Тілдік аспекті тілдік құзіреттіліктің жалпы деңгейін көтеру, коммуникативтік дағдыларды дамыту, ағылшын тілін немесе басқа тілді терең түсіну және ағылшын тілін және басқа тілді қолданбалы мақсаттарға пайдалануды көздейді.

4. Пәндік аспект бойынша пәнді жан –жақты зерттеу мүмкіндігі, ағылшын тілі және басқа тіл, арнайы пәндік терминологиялық қол жеткізуі, оқуын жалғастыруы немесе жұмысқа дайындалуы қаралады.

5. Оқыту аспектісі – бұл әр түрлі оқыту стратегияларын қолдану мүмкіндігі, сынып жұмысының әр түрлі әдісі мен формаларын қолдану, оқушылардың уәжін көрсету. [7, 108 б.]

- Үш тілде оқытылатын әдістерге не жатады?

- пән мен тілді кіріктіріп оқыту, оның халық аралық атауы ТКТ:CLIL (Content and Language Integrated Learning)

- Командалық оқыту «Team teaching» және тілдік ортаға ену. Командалық оқыту екі мұғалімнің және бірінші қазақ тілі немесе орыс тілі және ағылшын тілінде оқыту, сабақты

бірігіп жоспарлау және өткізу және үлгерімі төмен оқушыларды қолдау. Командалық оқыту «Team teaching» - бұл екі мұғалімнің өзара қызметтестігі, олар ортақ мақсатқа жетуі үшін оқушылардың білімдерін жетілдіруге ұмтылады. Оқушылар үшін мұғалімдер білім беретін ортаны жасайды және өзінің білім беру тәжірибесін жетілдіріп отырады. [8, 148 б.] Тіл мұғалімдері бірлесе отырып сабақты жоспарлайды және сабақты немесе сабақ серияларын өткізеді, оқу ресурстарымен өзара бөлісіп, оқушылардың жетістіктерін бірлесе бағалайды, сонымен қатар, бағалаудың қортындысын негізге ала отырып, білім беру әдістерін үнемі дамытып отырады. Енді бағдарлама мен оқу жоспарының ұтымды тұстары қандай? Мазмұнды іріктеудің спиралі, яғни шиыршық принципінде.

Оқыту мақсатының иерархиясымен маңызды пәндік операциялар негізінде жіктелісі болып табылады. Оқыту мақсаттарын егжей-тегжей жоспарлау, сынып ішіндегі пән курсы бойынша пәндер арасындағы мазмұндас тақырыптар, яғни өтпелі тақырыптар, күтілетін нәтиже және мұғалімнің академиялық еркіндігінің ұтымды үйлесімділігі. ТКТ:CLIL –дің оқушыларға беретін бұл тіл- тек тіл ретінде ғана емес, таным құралы ретінде қолдану, сыни тұрғыдан ойлау, тілдерді жоғары деңгейде меңгеру және қызметтің барлық салаларына қолда, таным құралы ретінде қолдану, сыни тұрғыдан ойлау, тілдерді жоғары деңгейде меңгеру және қызметтің барлық салаларына қолда білу, өз мәдениетін бағалау, басқа да мәдениеттерді түсіну құрметтеу, азаматтық жауапкершілік, фунуционалдық сауаттылық білім алуы болып табылады. Яғни, ағылшын және орыс тілдерін оқытуда сананың емес сапаның басты фактор болғанын көрсету керек, демек, екінші, үшінші тілдерді оқығанда оқушыларға түсінікті болу қажет, әйтпесе оқушылар шуылдан басқа еш нәрсе қабылдамайды. Мектеп тәрбиесі балаға жан – жақты тәрбиелік ықпал жасау үшін үлкен мүмкіндіктерге жағдай туғызады. Мектепте кездесетін әр адам балаға бір жағалық ашады. Бұл жағдайда ұстаздың тұлғасы және құрбы құрдастарымен қарым-қатынастар сипаты үлкен рөл алады. Педагогикалық жүйе белгілі бір педагогикалық шарттарды сақтағанда ғана қызмет етеді және дамиды. Жалпы орта білім беру жағдайында тұлғаны қалыптастыруда, ұйымдастыру үдерісіндегі педагогикалық шарттарды оқушы мен мұғалімнің өзара түсінісуі, серіктестікпен бірлесіп әрекет етуге бейімділігі, бірлескен шығармашылық жұмыстарға негізделетін диалогтік, субъектаралық қатынастарынан жасалған, сонымен бірге тұлғалық қарым-қатынастарды қалыптастыруға мүмкіндік туғызатын, ынтымақтастық іс-әрекеттерге жетелейтін, коммуникативтік қабілеттілікті қалыптастыратын жағымды педагогикалық жағдай деп есептейміз.

Мұғалімнің әр пәнді оқытуды тілдерді баулумен бірге өзара ұштастырудағы ұсынған нақты теориялық педагогикалық бағыт болуы тиіс. Әр бір тақырыптың мазмұнын ашып көрсетуге дайындала отырып, осы тақырыпқа байланысты қазақ, орыс, ағылшын тілдерін қалыптастыра тіл мамандықтары мұғалімдерін оқу-тәрбие үдерісінде өзара іс-әрекет етуге психологиялық-педагогикалық тұрғыдан даярлай отырып, жалпы міндеттерді шешуді, оқытудың мазмұны мен түрлері және әдіс тәсілдерімен байланыстыруын міндетті түрде ескерілуі қажет. Яғни өзара пән аралық интеграциялық байланыс болуы керек. Қазіргі маманға қойылатын талаптардың бірі оқу үдерісіндегі әр түрлі пәндердің өзара интеграцияланып ортақ мәселелер мен қайшылықтардың шешілуі болып табылады. Тіл мамандықтары мұғалімдерін оқу-тәрбие үдерісінде өзара интеграциялаудағы мақсатымыз педагогикалық іс-әрекет арқылы пәндер арасындағы байланыс жасап, оқушылардың қаншалықты тілдерді тез меңгеруіне педагогикалық-психологиялық тұрғыдан даярлауға жағдайлар жасау болып табылады.

Білім теңіз. Оның тереңіне құпиясын ашатындар ғана бойлай алмақ. Білімді адамдарда дайындайтын, білім, тәрбие, бала жанының бағбаны-мұғалім. XX ғасырдың басында Ж.Аймауытов «Сабақ беру – үйреншікті жай ғана шеберлік емес, ол жаңа жан – жаңаны табатын өнер» - деген екен [9, 47 б.] Олай болса қазіргі заманда мектеп мұғалімдерінің алдында тұрған басты мәселе – үш тілде білім берудің жаңаша оқытудың жолдарын табу, оны дамыту, оқушыға тыянақты білім беру, яғни жаттанды емес белгілі жүйесі бар

қарапайымнан күрделіге қарай дамытылған, тұрмыс пен күнделікті өмірмен тығыз байланысты, оқушының ой өрісінің дамуына көмектесу. Қорытындылай келе бәсекеге қабілетті тілдік мамандарды даярлау және олардың біліктілігін арттыруда білім берудің ел болашағы үшін маңызы жылдан-жылға арта бермек. Сабақты тартымды, қызықты етіп өткізу — мұғалімнің кәсіби шеберлігі, білімділігі, талантылығы мен құзіреттілігіне байланысты. Сөйте отырып, ұлттық дәстүрді қадірлей білуге, адамгершілікке, ізгіліктілікке, ұлттық тәлім- тәрбие беруге назар аударылады. Сабақ үрдісінде студенттер өзіне- өзі баға беруге, әлсіз жақтарын сын көзбен қарауға өзінің жетістігін жете білуге, өз бетімен іздене білуге дағдылары қалыптасады. Сондықтан ұстаз адамы – кәсіби мамандығына құштар, оны жан – тәнімен сүйетін, барлық өмірін соған арнауы тиіс.

ӘДЕБИЕТТЕР:

- 1.Черникова Т.В. Как управлять педагогическим коллективом развивающейся школы.- М.: Просвещение баспасы, 2004ж.- 208 б.
- 2.Ткаченко Е.В. Гуманизация и гуманитаризация педагогического образования. Некоторые итоги, проблемы, задачи – М., 1995ж.- 165б.
- 3.Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования.- М.: Просвещение баспасы, 1990ж.- 21-25б.
4. Бабанский Ю.К. Педагогика. – М.: Просвещение баспасы, 1983ж.- 237 б.
- 5.Ушинский К.Д. Педагогикалық шығармалар. 6 томдық.-М.: ` Просвещение баспасы, 1988ж. -414б.
- 6.Bonny Norton (2018) Identity, literacy and the Multilingual classroom, The multilingualturn, Implications for SLA and TESOL Bilingual Education, P 118.2.M86 2018, 418.0071-dc23 2018003826.
7. Sprat M., Pulverness, A.,Williams, M., The TKT Course Modules 1,2, and 3, Methodology course for teachers of English. Second Edition, P 260, CUP, - 2017
- 8.Welling, J., The TKT Course Training Activities, P 540, CUP, - 2018
- 9.Жарықбаев Қ. Ақылдың кені «Ұлағатты сөздер»- Алматы: Ана тілі баспасы ЖШС- 2008ж. -216 б.

ӘОЖ 541.124

БАЛАНЫҢ ДАМУШЫЛЫҚ БІЛІМ КЕҢІСТІГІН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Капенова А.А., п.ғ.к., қауымд.профессор (доцент),

Курманжанова Г.Е., Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу мамандығы, магистрант

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: kurmanzhanova_gulnaz@mail.ru, keddrcom@list.ru

Мақалада мектепке дейінгі ұйымдардың маңызды міндеті әр баланың шығармашылық қызметін қамтамасыз етуге, балаға өзін толық жетілдіруге және өзінің белсенділігін көрсетуге, балалармен дамытушы ортаны ұйымдастыру арқылы тәрбиелеу жұмысының дамытушы әсерін арттыруға және педагогикалық үдерісті жетілдіру мүмкіндіктері туралы айтылған. Бүгінгі күні мектепке дейінгі ұйымдарда дамытушы ортаны құру арқылы балаларды тәрбиелеу мен оқытуда отандық педагогика және психологияның бай тәжірибесі жинақталған. Әрбір баланың қайталанбастығы мен бірегейлігін ескеру, оның жеке қызығушылығы мен қажеттіліктеріне қолдау көрсету педагогтарға тәрбиелеу мен оқытуда жеке әдісті жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Оның шарттарының бірі мектепке дейінгі ұйымдарда дамытушы кеңістікті құру болып табылады.

Түйін сөздер: дамытушы орта, пәндік орта, кеңістіктік орта, дамытушы ортаны құру шарттары

В статье говорится о важной задаче дошкольных организаций обеспечить творческую деятельность каждого ребенка, показать ребенку полное самосовершенствование и свою активность, повысить развивающее влияние воспитательной работы через организацию развивающей среды с детьми и возможности совершенствования педагогического процесса. На сегодняшний день накоплен богатый опыт отечественной педагогики и психологии в воспитании и обучении детей через создание развивающей среды в дошкольных организациях. Учет неповторимости и уникальности каждого ребенка, поддержка его индивидуальных интересов и потребностей позволяют педагогам реализовать индивидуальный подход в воспитании и обучении. Одним из ее условий является создание развивающего пространства в дошкольных организациях.

Ключевые слова: *развивающая среда, предметная среда, пространственная среда, условия создания развивающей среды*

The article deals with the important task of preschool organizations to ensure the creative activity of each child, to show the child complete self-improvement and their activity, to increase the developmental impact of educational work through the organization of a developing environment with children and the possibility of improving the pedagogical process. To date, the rich experience of domestic pedagogy and psychology in the education and training of children through the creation of a developing environment in preschool organizations has been accumulated. Taking into account the uniqueness and uniqueness of each child, supporting their individual interests and needs allows teachers to implement an individual approach in education and training. One of its conditions is the creation of a developing space in preschool organizations.

Key words: *educational environment, subject of the environment, spatial environment, the conditions for the creation of the developing environment*

Қазақстан Республикасының Білім беру жүйесін реформалау барысында әрбір баланы мектептегі оқу және әлеуметтік ортаға еркін бейімделе алатындай жағдай жасау аса маңызды міндет болып табылады. Демек, қазіргі талап бойынша мектептің бірінші сыныбына келетін балалардың физиологиялық жағынан мықты, адамгершілік, мәдениеттілік, еңбексүйгіштік қасиеттері мол, ерік-жігері күшті, жұмыс қабілеттеріне ие, білімге қызығушылық сипаттары мол болуы қажет. Сондықтан да мектеп пен мектепке дейінгі мекеменің, ата-аналардың басты міндеті - баланы мектептегі оқуға, мектеп өміріне даярлау.

Мектепке дейінгі ұйымдардың маңызды міндеті әр баланың шығармашылық қызметін қамтамасыз етуге, балаға өзін толық жетілдіруге және өзінің белсенділігін көрсетуге, балалармен дамытушы ортаны ұйымдастыру арқылы тәрбиелеу жұмысының дамытушы әсерін арттыруға және педагогикалық үдерісті жетілдіруге мүмкіндік береді. Бүгінгі күні мектепке дейінгі ұйымдарда дамытушы ортаны құру арқылы балаларды тәрбиелеу мен оқытуда отандық педагогика және психологияның бай тәжірибесі жинақталған.

Адамзат баласы өмірінде маңыздылығы жөнінен ерекше, ғажайып кезеннің бірі – мектепке дейінгі кезең. Осы кезеңде баланың танымдық қабілеті қалыптасып, айналадағы дүниені, әлемдегі заттық және әлеуметтік жүйені ұғынады, сезінеді. Мектеп жасына дейінгі балалардың қоршаған ортаны тануы барысында тәрбиешілердің алатын орны ерекше. Себебі тәрбиеші ұйымдастырылған оқу-қызметі және бос уақытты ұйымдастыру барысында баланың жан-жақты дамуы үшін әр-түрлі әдіс-тәсілдерді пайдаланып, балаға барынша ақпарат беруге тырысады.

Мектепке дейінгі білім беру деңгейін жаңарту педагогтың балалармен жеке тұлғаға бағдарланған өзара әрекеттерге өтуін, педагогикалық үдерістердің дараландыруын қамтамасыз ететін оның вариативтілігін қарастырады. Әрбір баланың қайталанбастығы мен бірегейлігін ескеру, оның жеке қызығушылығы мен қажеттіліктеріне қолдау көрсету педагогтарға тәрбиелеу мен оқытуда жеке әдісті жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Оның шарттарының бірі мектепке дейінгі ұйымдарда дамытушы кеңістікті құру болып табылады.

Қазіргі заманғы мектепке дейінгі мекеме -бұл баланың ересектермен және құрдастарымен эмоционалды-практикалық қарым-қатынас орнатып, және оның дамуы үшін маңызы бар орта. Жан-жақты дамыған тұлға қалыптастыру үшін балабақша топтарында дамытатын пәндік-кеңістіктік ортаны құру маңызды болып табылады.

Баланың жеке басының дамуына көптеген факторлар әсер етеді:табиғи, әлеуметтік және арнайы ұйымдастырылған факторлар. Сондықтан ғалымдар мен практиктер жеке тұлғаны дамыту факторы ретінде баланы қоршаған ортасына ерекше мән берген. Осы тұрғыдан алғанда, В. А. Соснин атап өткендей « қоршаған орта- бұл объектінің жұмыс істеуі және дамуына тікелей немесе жанама әсер ететін кеңістік»[1].

Соңғы уақытта мектепке дейінгі психология және педагогика мәселелері бойынша заттық-кеңістіктік дамытушы ортаны ұйымдастыруға үлкен назар аударуда. Сауатты ұйымдастырылған пәндік кеңістікті дамыту ортасының арқасында мектеп жасына дейінгі балалардың жеке қабілеттері мен мүмкіндіктері, өзара қарым-қатынастары жүзеге асырылады.

Мәселенің ғылыми-әдістемелік деңгейдегі өзектілігі мектепке дейінгі ұйымдардың ерте жастағы балаларды дамыту үдерісін оңтайлы қамтамасыз ететін заттық-дамытушы ортаны құру моделін іздеу, дайындау және меңгеру қажеттілігінен туындайды. Мәселеге қатысты зерттелген әдебиеттер талдауы ерте жастағы балалардың балабақшада өмірін ұйымдастыру мәселесімен Н.М. Аксарина, Л.Н. Павлова, К.Л. Печора, Э.Л. Фрухт және басқалары да айналысқанын көрсетті. Ерте жастағы балаларды дамытудың психологиялықпедагогикалық ерекшеліктерін Л.С. Выготский, М.П. Денисова, Л.Т. Журба, А.В. Запорожец, М.И. Лисина, Е.М. Мاستюкова, С.Ю.Мещерякова, В.С. Мухина, Ж. Пиаже, Н.М. Щелованов, Д.Б. Эльконин және басқалары зерттеген.

Алдымен "дамытуша орта", "пәндік орта", "кеңістіктік орта" сияқты ұғымдардың не қамтитынын талдау керек.

Т.В. Волосовецтің анықтамасы бойынша «дамытушы орта- адам болмысының қалыптасуы үшін барлық әлеуметтік, материалдық және рухани жағдайларды қамтиды»[2]. Осыған ұқсас анықтаманы Ю. С. Мануйловтың еңбектерінен көре аламыз.Оның пікірінше «дамытушы орта - сыртқы әлемнің әлеуметтік, материалдық, рухани компоненттерін құрайтын көпаспектілі түсінік»[3].

Л. С. Новоселова мектепке дейінгі жастағы дамытушы орта ең алдымен әр балаға қызметтің әртүрлілігін қамтамасыз етуі керек деп санайды. Бұған табиғи және әлеуметтік орта компоненттерінің бірлігінің арқасында қол жеткізіледі.Бұл ғалымдамытушы ортаның дизайн жобаларының нұсқаларын жасады. Оның құрамына мектепке дейінгі білім беру ұйымдары үшін пәндік-кеңістіктік сәулет-ландшафтық және табиғи экологиялық объектілер,спорт және ойын алаңдары, тақырыптық ойыншықтар жиынтығы, құралдар енгізілген[4].

М. Н. Полякованың еңбектерінде пәндік-кеңістіктік дамытушы орта мағынасына «табиғи жайлы және қауіпсіз жағдайда сауатты ұйымдастырылған, балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес түрлі сенсорлық және ойынға толы материалдар» деп қарастырылған. Бұл жағдайда ол пәндік-кеңістіктік даму ортасының сипаттамасына мыналарды ажыратады[5]:

- жайлылық пен қауіпсіздік;
- санитарлық-гигиеналық нормаларға сәйкестілігі;
- мектепке дейінгі ұйымда жүзеге асырылатын негізгі білім беру бағдарламасына сәйкестігі;
- материалдардың ұтымды орналасуы;
- балалардың тәуелсіз ұжымдық және жеке іс-әрекеттер үшін, ғылыми-зерттеу қызметі, тәжірибе жасай алуы үшін мүмкіндіктердің болуы;
- сәйкес заттар мен құралдардың қол жетімді орналасуы;
- балалардың қажеттіліктері мен мүдделерін қанағаттандыру;

С.П.Дьякованың пікірінше мектепке дейінгі білім берудің тиімді кеңістіктік дамытушы ортасын құру үшін ұйым келесі шарттарды сақтауы керек[6]:

1. Қоршаған ортаның даму мазмұнымен толықтығы: жиһаз, балалардың жасына сәйкес келетін ойыншықтармен, заттармен толықтығы;

2. Балалардың бірлескен және өзіндік іс-әрекеттері үшін жабдықтардың ыңғайлы орналасуы.

3. Заттардың балалардың физиологиялық мүмкіндіктеріне сәйкестілігі;

4. Балаларға көңіл-күйлеріне қарай ортаны өзгертуіне мүмкіндік беру;

5. Мүмкін болатындай материалдарды функционалды орналастыру, балалар үшін қоршаған әлем туралы ақпараттық функцияны орындау, белсенділікті, дербестікті және бастамашылдықты ынталандыру.

6. Ортаның көпфункционалдылығы, ол мыналардан көрінеді, әр түрлі жабдық материалдарын ойын және өнімді және танымдық-зерттеу қызметі үшін пайдалануға болады.

7. Дамытушы ортаның білім беру стандартының талаптарына сәйкес болуы;

С. П. Дьякованың пікірінше дамытушы орта «ыңғайлы, қауіпсіз, баланың жас және жеке ерекшеліктеріне сәйкес болуы шарт». Балабақшада балалар пайдалана алатын келесі функционалды орта болуы керек; дене шынықтыру, музыка, театр, зертханалар, шығармашылық шеберханалар және т. б.

Сонымен ғалымдардың пікіріне сүйене отырып, «Дамытушы орта-әрбір жас кезеңінің ерекшеліктеріне сәйкес мектеп жасына дейінгі балалардың дамуына, олардың денсаулығын сақтау мен нығайтуға, олардың даму ерекшеліктерін есепке алу мен кемшіліктерін түзетуге арналған арнайы ұйымдастырылған білім беру ортасының бөлігі» деген пікірге келеміз.

Балабақшаның әртүрлі жас топтарындағы дамытушылық ортаны ұйымдастыра отырып тәрбиешілер, балалардың ойын әрекетін дамытудың кезеңдік ерекшелігін, тәрбиенің жеке тұлғалық қағидасын есте ұстаулары керек. Дамытушы орта мектепке дейінгі ұйымдарда іске асырылатын бағдарламаға сәйкес жобалануы тиіс. Бұл ретте тәрбиеші топтың ерекшеліктерін ескеруі, жалпы балалар тобын және әр баланың дербес ерекшелігін, олардың қызығушылықтарын, қабілеттері мен тілектерін білуі тиіс. Дамытушы ортаны құрғанда мектепке дейінгі ұйым тәрбиешісінің рөлін атап өту маңызды. Әр баланың жеке басын жан-жақты дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар төменде көрсетілген сапаларды қалыптастыруға септігін тигізеді:[7].

• психологиялық қауіпсіздік – сенім сезімін қамтамасыз ету, баланың бейбітшілікке, өмірге деген сенімін туғызу;

• тұлғаның негізін қалыптастыру (жеке мәдениеттің негізі);

• даралығын дамыту.

Балалардың дамуы тек жақсы жоспарланған білім беру мен даму процесіне, күн тәртібіне, мектепке дейінгі білім берудің ішкі ережелеріне, мұғалімнің құзыретіне ғана байланысты емес, дегенмен мұның бәрі, әрине, үлкен рөл атқарады. Пәндік-дамытушылық ортадағы балалардың белсенділігі қызмет түрін таңдау еркіндігімен қамтамасыз етіледі және әр қызмет түрі үшін қажет оқу материалдары (мысалы, бояулар, қарындаштар, пластилин, парақтар; ойын үшін – әр түрлі ойыншықтар; музыкалық өнер үшін – балалар музыкалық аспаптары, музыкалық ойыншықтар және т.б.) беріледі. Егер дамытушы орта дұрыс, сауатты ұйымдастырылса, онда ол баланың өзін-өзі оқытуға деген ұмтылысына оң әсер етуі мүмкін, бұл оның өзіне деген сенімділігін арттырады, бұл өз кезегінде баланың жеке дамуына әсер етеді. Мектепке дейінгі балалық шақта балалар тек айналасындағы әлемді енді тани бастайды, сондықтан кез-келген балабақша мен тәрбиешінің міндеті баланың қоршаған ортасын жарқын, бай, мазмұнды, қызықты, есте қаларлық, эмоционалды ету. Менің ойымша бұл тек тәрбиешілердің ғана міндеті емес, сонымен қатар ата-аналарға да жағдай. Сол үшін ата-аналар мен тәрбиешілер бірлесе жұмыс жасауы керек.

Дұрыс ұйымдастырылған дамытушы орта-әрбір балаға жеке дамуға, өз күші мен қабілетіне сенуге, сонымен қатар тәрбиеші және құрдастарымен жақсы қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді. Топтық бөлмеде даму кеңістігін құру кезінде дамудағы ойын іс-әрекетінің жетекші рөлін ескеру қажет, бұл өз кезегінде әр баланың эмоционалды әл-ауқатын, оның жағымды өзін-өзі қабылдауын, әлемге, адамдарға, өзіне деген қарым-

катынас саласындағы құзыреттілігін қамтамасыз етеді. Топтың пәндік-дамытушылық ортасы балалардың жеке кіші топтарда ойнау және белгілі бір іс-әрекетпен айналасу мүмкіндіктерін ескере отырып ұйымдастырылуы қажет. Құралдар мен ойыншықтар олардың еркін қозғалуына кедергі келтірмейтіндей етіп орналастырылғаны жөн. Пәндік-дамытушылық орта әр баланың сүйікті ісімен айналысуға мүмкіндігі болатындай етіп ұйымдастырылады. Жабдықтарды секторлар бойынша орналастыру балаларға ортақ қызығушылықтары бойынша (кұрастыру, сурет салу, қол еңбегі, театр-ойын қызметі, эксперимент) кіші топтарды біріктіруге мүмкіндік береді. Жабдықта міндетті түрде танымдық іс-әрекетті белсендіретін, дамытатын ойындар, техникалық құрылғылар мен ойыншықтар және т. б. материалдар болуы керек. Мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеудің негізгі міндеті-балаларда эмоционалды жайлылық пен психологиялық қауіпсіздік сезімін қалыптастыру. Балабақшада баланың өзін сүйікті және ерекше сезінуі маңызды. Сондықтан тәрбиелеу мен оқытуды дамытушы ортаның маңызы зор.

Қорытындылай келе, баланың дамуы тәрбиешімен ұйымдастырылатын оның ересектермен және қатарластарымен әртүрлі нысандағы қарым-қатынасының мазмұнды іс-әрекетінде жүзеге асатындығы мәлім. Ол үшін баланың айналасында арнайы педагогикалық орта құрылады. Осы ортада мектеп жасына дейінгі баланың өзіндік физикалық функциясы дамиды, сенсорлық дағдылары қалыптасады, өмірлік тәжірибе жинақтайды, әртүрлі заттарды және құбылыстарды реттеу мен салыстыруға үйренеді, ересектермен, қатарластарымен өзара эмоционалды практикалық тәжірибеге ие болады, өзіндік тәжірибе жинақтайды. Мектепке дейінгі ұйымдарда ұйымдастырылған дамытушы орта (топта) әр балаға тұлғаның қандай да бір қасиетін иеленуге, жан-жақты дамуына теңдей мүмкіндік береді. Білім беру ұйымдарындағы балалар үшін ұйымдастырылған кеңістік жеке шығармашылық қабілеттерін көрсетуге кедергі, не олардың дамуына ынта бола алады. Дамытушы ортаны ұйымдастыру кезінде тәрбиешілерге әрбір баланың тұлғалық негізгі сипаттарының қалыптасуына, оның қызығушылықтары мен қабілеттіліктерінің дамуына көмектесетін барлық жағдайды ескеруі тиіс. Дамытушы орта тәрбиеленушілердің жас ерекшеліктеріне, оқу кезеңі және тәрбиешілермен іске асырылатын бағдарламаға байланысты өзгеру керектігін естен шығармау қажет. Сонымен қатар, мектепке дейінгі білім беру стандартының заңдылықтарына сәйкес дамытушы білім кеңістігін ұйымдастыру бойынша әдістемелік материалдар дайындаған жөн.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Соснин, В. А. Социальная психология Учебник для 76 ССУЗОВ / В. А. Соснин, Е. А. Красникова. – 3-е изд. – М. : ФОРУМ : ИНФРА-М, 2018. – 335 с.
2. Волосовец Т. В. – URL : <http://rubook.org/>
3. Мануйлов, Ю. С. Концептуальные основы средового подхода в воспитании // Вестник УРАО. – 2013. – № 1. – С. 42–49
4. С. Л. Новоселова. Развивающая предметная среда детства. — М., 2000.
5. Полякова, М. Н. Конструирование моделей предметно– развивающей ср : Издательство РГПУ им. А. И. Герцена, 2006. – 258 с
6. Дьякова, С. П. Сайт «Студенческий научный форум – 2016. – URL: <https://www.scienceforum.ru>
7. А.Қ. Тусупова. Балаларды ерте жастан дамытуға арналған заттық -дамытушы ортаны ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана, 2015

УДК 159. 9

ДИНАМИКА ГОТОВНОСТИ К САМОРАЗВИТИЮ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Карпова Е.В., д.пс.н., профессор,
Городнова Д.Д., магистрант

Ярославский государственный педагогический университет им. К. Д. Ушинского

E-mail: evkar55@yandex.ru, dar.gorodnova@yandex.ru

В статье обосновывается значение готовности к саморазвитию студентов - будущих учителей начальных классов и действующих учителей в современных социокультурных условиях. Представлены результаты лонгитюдного исследования готовности к саморазвитию студентов в начале обучения (1 курс) и к концу обучения (4 курс). Отмечена динамика и регресс отдельных компонентов готовности к саморазвитию.

Ключевые слова: *готовность к саморазвитию, компоненты, студенты.*

The article substantiates the importance of readiness for self-development of students-future primary school teachers and current teachers in modern socio-cultural conditions. The results of a longitudinal study of students' readiness for self-development at the beginning of training (1st year) and at the end of training (4th year) are presented. The dynamics and regression of individual components of self-development are noted.

Keywords: *readiness for self-development, components, students.*

В настоящее время активно изменяются социокультурные, экономические условия, стремительно развиваются информационные технологии, наблюдается цифровизация образовательного процесса. Отсюда с объективной необходимостью следует, что специалисту сферы образования важно постоянно повышать уровень своей квалификации, соответствовать требованиям, которые предъявляются к нему. Важнейшим качеством учителя становится готовность к саморазвитию. Педагог должен уметь быстро реагировать на различные изменения и быть компетентным в современных вопросах развития, обучения и воспитания школьников. Учитель может стать отличным примером и эрудированным наставником для детей, если будет регулярно получать новые знания, свободно владеть новой информацией. Именно собственным примером он будет побуждать к самостоятельной работе своих учеников. Саморазвитие, таким образом, это - неотъемлемая профессиональная функция учителя, это условие его профессионального роста, а, значит, и условие успешности его воспитанников. Совершенно очевидно, что для того, чтобы выпускник педагогического вуза мог стать востребованным специалистом, необходимо, наличие у него готовности к саморазвитию уже на этапе обучения. Готовность к саморазвитию должна формироваться в процессе обучения его в вузе с использованием различных методов и средств.

Вместе с тем, по существу еще не исследован в полной мере вопрос о готовности к саморазвитию и ее динамики в процессе обучения студентов в вузе. Результаты исследований в этом направлении могут внести определенный вклад в понимание процессов профессионализации, развития личности студентов, будут способствовать поиску путей формирования у них готовности к саморазвитию при организации учебно-воспитательного процесса в вузе.

Целью нашего исследования явилось выяснение вопроса: изменяется ли готовность к саморазвитию у студентов в период обучения их в вузе.

Было проведено исследование, в котором участвовали студенты ЯГПУ им.К.Д.Ушинского, будущие учителя начальных классов. Исследование проводилось в начале 1 курса обучения (2017г.) и спустя 4 года на 4 курсе (2021г.)

Для выявления готовности к саморазвитию будущих педагогов была взята методика «Оценка готовности к саморазвитию, самообразованию» В.И. Андреева. Она позволяет диагностировать данный феномен по 9 уровням развития: очень низкий, низкий, ниже среднего, немного ниже среднего, средний, немного выше среднего, выше среднего, высокий, очень высокий. С помощью другой методики - «Диагностика уровня парциальной готовности к профессионально-педагогическому саморазвитию» Н.П. Фетискина - были исследованы следующие компоненты саморазвития: мотивационный, когнитивный, нравственно-волевой, гностический, организационный, коммуникативный, способность к самоуправлению. *Мотивационно компонент* раскрывается через ценностные ориентации человека, его потребности, интересы, мотивы. *Когнитивный компонент* включает в себя знание методик самоанализа и самодиагностики, технологические знания (система методов, средств, форм и механизмов личностно-профессионального саморазвития). *Нравственно-волевой компонент* раскрывается через эмоционально-положительное отношение к содержанию и процессу саморазвития, осознание и позитивное восприятие собственного образа «Я» как профессионала, эмоциональную устойчивость, способность контролировать процесс саморазвития и не допускать неоправданных отклонений от намеченного плана. *Гностический компонент*— это система знаний и умений в профессиональной деятельности, а также определенные свойства познавательной деятельности, влияющие на ее эффективность. *Организационный компонент* включает в себя способность как к самоорганизации, так и организации других участников образовательного процесса. Под *коммуникативным компонентом* понимается обмен между людьми различными представлениями, идеями, интересами, настроениями, чувствами, установками. *Способность к самоуправлению* – целенаправленное изменение и возможность воздействовать на формы активности. Таким образом, данная методика позволяет более детально посмотреть не уровень развития готовности к саморазвитию в целом, а отдельные ее составляющие.

Основные результаты заключаются в следующем. Половина опрошенных первокурсников демонстрирует средний уровень готовности к саморазвитию. Однако, у 35% студентов уровень готовности к саморазвитию ниже среднего. Под этим понимается, что у таких студентов не очень большой интерес к раскрытию и совершенствованию себя как личности в учебном процессе. И лишь 15% испытуемых обнаружили уровень саморазвития выше среднего. Эти испытуемые стремятся к познанию себя и окружающей картины мира, стараются реализовывать планы.

Вместе с тем, большинство студентов на 1 курсе имеют достаточно хорошо развитые уровни компонентов готовности к профессионально-педагогическому развитию. Так, высоким уровнем мотивационного компонента обладают 75% опрошенных первокурсников. Они заинтересованы в получении новой информации и практики для дальнейшего становления в профессии. Лучше других представлен коммуникативный компонент готовности к саморазвитию. Все студенты первого курса демонстрируют высокий уровень коммуникативного компонента. Они открыты к сотрудничеству и взаимопомощи одногруппникам, стараются избегать конфликтов и стараются правильно отстаивать свою точку зрения во время дискуссий.

Отметим, что у первокурсников низкий уровень выявлен по отношению к когнитивному и организационному компоненту готовности к саморазвитию. У таких студентов возникают сложности с планированием времени и работы, с ориентацией в классификации источников. Это может быть связано с переходом на новую, незнакомую систему образования.

Далее, спустя 4 года, у тех же студентов повторно были диагностированы посредством тех же методик уровни готовности к саморазвитию и основные ее компоненты.

Оказалось, что увеличилось количество студентов с уровнем готовности к саморазвитию выше среднего (в 2 раза), уменьшилось - со средним и ниже среднего.

Однако, как и на 1 курсе, отсутствуют испытуемые с высоким уровнем саморазвития.

Таким образом, можно видеть, что к концу обучения в вузе имеет место некоторая положительная динамика готовности к саморазвитию у студентов - будущих учителей начальных классов.

Что касается компонентов готовности к саморазвитию, то отмечается снижение когнитивного компонента саморазвития у студентов по сравнению с показателями на первом курсе. То есть, студенты не склонны к самоанализу, не владеют в должной мере методами средствами личностно-профессионального саморазвития. Но особо отчетливо выступило снижение к 4-му курсу коммуникативного компонента готовности к саморазвитию, который на 1 курсе был представлен лучше всех остальных. Можно думать, таким образом, что у выпускников вуза по каким-то причинам снизилась потребность в общении как таковая. Данный факт требует дополнительного изучения. Возможно, что свою роль сыграл факт изоляции в условиях пандемии и доминирование опосредованного общения, сокращение возможности непосредственного обмена между людьми различными представлениями, идеями, интересами, настроениями, чувствами, установками. Вместе с тем, уровень мотивационного компонента повышается.

Таким образом, можем сделать следующее заключение. У студентов - будущих учителей начальных классов имеет место не сильно выраженная положительная динамика готовности к саморазвитию к концу обучения в вузе. Можно предположить, что, прежде всего, процесс обучения оказал благоприятное влияние на интерес студентов к раскрытию и совершенствованию себя как личности.

В целом, к 4 курсу у студентов уровень большинства компонентов готовности к профессионально-педагогическому развитию снижается по сравнению с 1 курсом. Значительно снижается коммуникативный компонент. Уровень когнитивного компонента, который и так был низкий на 1 курсе, еще больше снижается. Отсутствуют студенты, имеющие высокий уровень этого компонента. К 4 курсу появляются студенты, у которых установлен низкий уровень способности к самоуправлению. Однако, уровень мотивационного компонента готовности к саморазвитию повышается (90% первокурсников обладают высоким уровнем).

Следовательно, развитие готовности к саморазвитию - очень сложный, длительный и противоречивый процесс. На него влияют многие факторы. Положительная динамика готовности к саморазвитию на протяжении обучения студентов в вузе имеет место, но, однако, представлена на уровне тенденции. Большее значение имеет изучение и учет в практической работе по формированию готовности к саморазвитию не столько ее уровней, сколько ее компонентов. Они, как это следует из результатов, развиваются неравномерно, имеет место как регресс некоторых из них, так и устойчивый рост.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Копылова, И.А. Самообразование педагога как условие профессионального роста / И.А. Копылова // Теория и практика образования в современном мире: материалы VII Междунар. науч. конф. – СПб. –2015. –С. 51-54.

2. Мартынова, А. В. Самопознание и саморазвитие будущего учителя начальной школы / А. В. Мартынова А. В. // Начальное образование. –2009. –№ 5. –С. 27-30.

ӘОЖ 159.9

БҮГІНГІ ТАҢДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ ҚАШЫҚТАН ОҚЫТУДЫҢ ҚАЛЫПТАСУ ТАРИХЫ МЕН МӘНІ

Кәрімов А.Д., педагогика және психология факультетінің білімгері,
Жексембаева Ж.Р., п.ғ.к., қауымдастырылған профессор (доцент) м.а.

E-mail: akzhol.kad@mail.ru

Мақалада бүгінгі таңдағы білім беру саласындағы орын алған өзгерістер көтеріліп, «пандемия» түсінігі ашылып, пандемия жағдайында қашықтан білім алудың өзектілігі нақтыланған. Сонымен қатар, қашықтан білім берудің тарихы жан-жақты ашылып, даму перспективалары айқындалған.

Тірек сөздер: Пандемия, эпидемия, қашықтан оқыту, ZOOM, Google Meet, Platonus, MOODLE оқыту платформалары

Данной статье затронуты острые проблемы в сфере образования, уточнено понятие «пандемия», актуальность дистанционного обучения. История становления дистанционного обучения и перспективы его развития.

Ключевые слова: Пандемия, эпидемия, дистанционное обучение, ZOOM, Google Meet, Platonus, MOODLE платформы.

This article touches on acute problems in the field of education, clarifies the concept of "pandemic", the relevance of distance learning. The history of the formation of distance learning and prospects for its development.

Key words: Pandemic, Epidemic, Distance learning, ZOOM, Google Meet, Platonus, MOODLE platforms.

2020 жылдың 11 наурызында Дүниежүзілік Денсаулық Сақтау Ұйымы: «Коронавирустың өршуі жаһандық пандемия деңгейіне жетті», – деп мәлімдеген болатын. Ол уақытта бізді алда күтіп тұрған қиындықтардан мүлдем бейхабар едік. Адамзат үшін қауіпті әрі қатерлі індет жайында Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Twitter парақшасында: «Қазақстан әлеммен бірге көптеген қиындықты бастан өткерді. Мемлекет азаматтардың өмірі мен денсаулығын қорғау үшін пәрменді шаралар қабылдады. Төтенше жағдай кезінде табыссыз қалған тұрғындарға қаржылай және басқа да көмек берілді. Біз береке-бірлік пен өзара қолдаудың арқасында өршіген індетті еңсердік. Дерттің қатері әлі де сейілген жоқ. Вирусты вакцинация арқылы ғана түбегейлі ауыздықтай аламыз. Барша отандасымызды ауырып ем іздегенше, ауырмайтын жол іздеуге шақырамын» делінген жазбада.[1, 156]

Қазіргі таңда елімізде болып жатқан әлемдік пандемия тек экономика, саясат жағына ғана емес сонымен қатар білім саласына да зор әсерін тигізуде. Білім саласына алып келген үлкен өзгерістерінің бірі - қашықтықтан оқыту. Білім саласы өте ауқымды үрдіс болғандықтан қашықтықтан оқыту өте өзекті мәселелердің бірі деп айтуымызға себепкер болып отыр. Қашықтықтан оқыту білімгерлер мен оқытушылармен қатар ата-аналарға да аса маңызды сынақ болды деп айта аламыз.

Пандемия - гректің «пандемос» деген сөзінен шыққан. Қазақша мағынасы «барлық адамға тиесілі» дегенді білдіреді. Пандемия — аурудың жаһандық ауқымда таралуы. Көбіне бұған адамнан адамға оңай жұғатын вирус түрі не жаңа штамм себеп болады.

Әдетте пандемия өткен соң адам ағзасына оған тосқауыл болатын иммунитет пайда болады. Одан кейін бірнеше жыл бойы халық арасында эпидемия болуы мүмкін. [2, 18 б]

Тарих қойнауына көз жүгіртер болсақ адамзат тарихындағы зұлмат пандемия мен эпидемияларға: Юстиниан обасын (б.з.д. 540 — 541 жылдар); қара шешекті (1346-

1350 жылдар); тырысқақты (1899-1923 жылдар); Испан тұмауын (H1N1) (1918-1920 жылдар); Тұмауды (H2N2) (1957-1958 жылдар); Гонконг тұмауын (1968-1969 жылдар); Құс тұмауын (H1N1) (2009 жыл) жатқызуымызға болады. Шешек - тек адамдар ғана зардап шегетін өте жұқпалы (жұқпалы) вирустық инфекция болды. Ол бүкіл әлемде кеңінен таралып, өлім-жітім жағдайлары адамдар арасында 40% -дан асты.

Оба - бұл карантиндік инфекциялар тобының жедел жалпы фокальды инфекциялық ауруы, жалпы жағдайы өте жоғары, дене қызуы көтеріліп, лимфа түйіндері, өкпе және басқа ішкі органдар зақымданады, көбінесе сепсис дамиды. Ауру жоғары өліммен және өте жоғары инфекциямен сипатталады. Бубондық обамен өлім 95% -ке, өкпенің обасымен - 98-99%. жеткен Қазіргі уақытта дұрыс емдеу кезінде өлім 5-10% -дан аспайды. Қоздырушысы - оба таяқшасы, оны 1894 жылы екі ғалым бір уақытта ашқан: француз Александр Ерсен және жапон Китасато Шибасабуро. Осы уақытқа дейін көптеген елдерде бірқатар табиғи ошақтар бар, оларда оба үнемі тіршілік ететін кеміргіштерде байқалады, сонымен қатар адамның оба инфекциясының сирек кездесетін жағдайлары кездеседі.

Тырысқақ ежелден жергілікті ауру болған, бірақ 19 ғасырда он миллиондаған адамның өмірін қиған ең кең таралған және өлімге әкелетін аурулардың бірі болды. Жоғары аталған пандемия мен эпидемиялардың ішінде Испан тұмауы 100 миллион адам өмірін жалмады. 2 жылға созылған пандемия 2009 жылы испан тұмауы қайта байқалды. Бұл жолы оның жеңіл түрі ғана тарады. XX ғасыр басында "испан тұмауы" атауымен белгілі штамм H1N1 бүгінде атауы "шошқа тұмауы" деп өзгертілді.

Бүгінгі таңда кейбір бактериялардың антибиотикке төзімді болып, жануардан адамға жұғатын вирустардың көбеюі басты проблема болып тұр. Соңғы уақытта жануардан жұғатын вирустар саны артып келеді. Оған мысал, Қытайдағы ауыр әрі өткір респираторлық синдром (SARS), Таяу Шығыс респираторлық синдромы (MERS), эбола және қазір өршіп тұрған 2019-nCoV штамы.

Адамзат өркениеті дамыған тұста пандемия бұрынғымен салыстарғанда едәуір жылдам тарап, көп адамның өмірін жалмауы мүмкін. Өйткені әлем халықтарының бір-бірімен байланысы артып, бір қаладан не мемлекеттен екінші елге жету тез бола түскен. Ауру ошағында үрейленген адамдар тез арада басқа жерге кетуге тырысып, вирустың жылдам таралуына себеп болады.

Бүгінгі таңда білім беру саласына елімізде болып жатқан пандемияға байланысты көптеген өзгерістер еніп жатыр. Пандемия – бұл аурудың ең қауіпті түрі, яғни әлемнің басым көпшілігін қамтитын эпидемия.

Пандемия кезіндегі өте өзекті мәселелерінің бірі – қашықтықтан оқыту болып отыр. Көптеген мақалаларға сүйене отырып, қашықтан оқыту – бұл әдеттегі күндізгі немесе сырттай оқудан көп айырмашылығы мен артықшылығы бар оқытудың жаңа, арнайы формасы. Ол оқушы мен мұғалімнің, оқушылардың өзара қарым-қатынасының өзгеше формасын, өзгеше оқу құралы мен әдістемені, оқытудың ерекше түрін ұсынады[3, 26 б].

Қашықтықтан оқыту – кез келген уақытта, кез-келген жерде ақпараттық технологиялар көмегімен білім алу процесі. Қашықтықтан оқыту – бұл заман талабына сай өзгеріп отыратын арақашықтықта білім беру. Бүгінде бұл онлайн-білім беру. Қазіргі таңда қашықтықтан оқыту білім беру саласында перспективалы бағыттардың бірі болып табылады деп айтсақ, қателеспейміз. Ол адамдардың еш кедергісіз білім алуына мүмкіншілік жасайды. Қашықтықтан оқыту туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2007 жылғы 24 қарашадағы №590 бұйрығымен бекітілген.

Осыған байланысты көп мемлекеттердің алдында қашықтықтан оқытудың жағымсыз салдарын жеңіп, білімгерлерге үздіксіз білім беру міндеті тұрды. Оқытушылар мен білімгерлер білім беру саласына қойылатын үлкен талаптарды қанағаттандыруы қажет. Онлайн білім беру жүйесі біліктілікті талап етеді. Онлайн оқыту барысында білімгерлердің білім алуға деген оқу мотивациялары төмендегенін байқауымызға болады. Сол себептен бұл мәселе өте өзекті тақырыптардың бірі деп айтуымызға болады.

Қашықтықтан оқытудың аудио конференция, видео конференция, бейне дәрістер, веб-сабақтар, телеарналар сияқты түрлері бар. Қашықтықтан оқытудың әр

Мамандар білім алуға болатын түрлі платформаларды іздестірді. Оқытушы мен білімгерлердің кедергісіз білім алуына арналған ақпараттық технологияларды жасады. Мұғалімдер мен оқушыларды қашықтықтан оқытуға үйретуге арналған курстар өткізді. Қазір білім алу мекемелерінде ZOOM, Google Meet, Platonus, MOODLE платформалары қолданыста, сонымен қатар оқытушының лекцияларын YouTube желісінен қарауға болады. Қашықтықтан оқытудың кемшілігімен қатар артықшылықтары да кездеседі.

Қашықтықтан білім беру проблемаларын шешуде шетел ғалымдарынан Е.Дейкстра, П.Деннинг, Д.Коллинз, Д.Кнут, С.Пейперт, Б.Хантер, орыс ғалымдарынан И.В.Вострокнутов, С.Г.Григорьев, В.П.Демкин, С.А.Жданов, А.Ю.Кравцова, Г.А.Краснова, В.В.Лукин, Е.С.Полат, И.В.Роберт, И.Н.Скопин, О.Г.Смолянинова, А.Н.Тихонов, И.И.Трубина, С.А.Щенников зор үлес қосқан. Сонымен қатар, Қазақстанда Г.Б.Ахметова, Ә.І.Тәжіғұлова, Г.Қ.Нұрғалиева, Е.А.Нәбиев, Ж.К.Нұрбекова, Ж.М.Тусубаева, С.С.Құнанбаева, С.С.Үсенов, В.В.Гриншкун, Б.Б.Баймұханов, А.Т.Чакликова, Е.Ө.Медеуов, Д.М.Жүсібалиева, Е.Ы.Бидайбеков, Т.О.Балықбаев ғалымдардың еңбектері де елеулі маңызды рөл атқарады.

Қашықтықтан оқытудың тарихы ең алғаш 1700 жылдардан басталды. 1728 жылы Калев Филипп мемлекеттің кез-келген жерінен стенография ілімін хат алмасу арқылы үйренуге бостандық газетке хабарландыру берген. Бұл қашықтықтың оқытудың алғашқы бастамасы болды.

Иссаак Питман да қашықтықтан оқытуға зор үлес қосқан. Ол 1840 жылы білім алғысы келген адамдарға өзінің сабақтарын почта арқылы жіберген. 1873 жылы алғашқы сырттай мектептер пайда болды. Бір жылдан кейін, яғни 1874 жылы Иссаак Питман өзінің оқу бағдарламасын пошта арқылы құруға ұсыныс берді. Дәл осы кезеңде Еуропа елдерінде жаңа термин пайда болды - «сырттай білім беру», оны Исаак Питман енгізді, ол Ұлыбританияда стенография студенттеріне сабақ берді. Тыңдаушылар оқу материалын алды, оқытушылармен байланыс жасады және емтихандарды пошта арқылы тапсырды. Демократиялық көзқарастардың адамы бола отырып, И.Питман ұлтына, діни қалауына және қаржылық әл-ауқатына қарамастан, әркімнің жоғары білім алу мүмкіндігі болуы керек деп есептеді. Оның идеяларын ХІХ ғасырдың 70-ші жылдарында әйелдерді пошта арқылы оқытудың қашықтағы жүйесін ұйымдастырған американдық жазушы Анна Тикнор қабылдады. АҚШ-тың Иллинойс штатынан келген Уильям Рейни Харпердің сырттай оқудың авторлық бағдарламасы (1874) кем емес танымал болды.

Осыдан кейін, көп ұзамай 1892 жылы Чикаго университеті алғашқы қашықтықтың оқыту бағдарламасын құрып, оны АҚШ алғашқы қашықтықтан оқыту мекемесіне айналдырды. 1899 жылдан бастап Канадада корольдік университетінде студенттерді қашықтықтан оқытатын болды.

1906 жылы Балтимордағы Калверт бастауыш мектептері де қашықтықтан оқытуды бастады. ХХ ғасырдың бірінші жартысында, жаңа технологиялардың пайда болуымен, қашықтықтан білім берудің дамуы үдей түсті, ол әртүрлі форматта және студенттердің кең ауқымында ұсынылды. Сонымен, радионы ойлап тапқаннан кейін қашықтықтан оқытуды дамыту үдерісі жеделдеп, студенттермен жұмыс жасаудың жаңа түрлері пайда болды. Радиомен оқытуды алғаш енгізген университет 1922 жылы Пенсильвания штатының университеті болды деп есептеледі. Осыдан көп ұзамай, 1925 жылы Айова штатының университеті радио хабарларын таратудың бес курсына несие бере бастады. 1934 жылы сол университет әлемдегі алғашқы білім беру арнасын ашты, ол бүгінгі күнге дейін жалғасуда.

20 ғасырдың басына дейін қашықтықтан оқытуда пошта байланысынан басқа байланыс құралдарын қолдануға мүмкіндік беретін технология жеткілікті дамымады. Бірақ прогресс көп ұзамай радио, телеграф және телефонды адамзатқа, содан кейін теледидарға әкелді, ал 50-ші жылдары алғашқы білім беру бағдарламалары пайда болды, бұл студенттің кері байланыс жасай алуға мүмкіншілік болмады.

Қашықтықтан білім беру саласындағы үлкен жетістік 1969 жылы Ұлыбританияда әлемдегі алғашқы Ашық Университет құрылған кездегі маңызды оқиғадан туды. Оның атауы прогрессивті білім беру ұйымының негізін қалаушылардың сол уақыттағы білімді бәріне және барлығына қол жетімді ету идеясын көрсетеді - ақылы түрде де, сабаққа үнемі қатысу қажеттілігінің болмауына байланысты. [4, 19 б]

1980 жылдардың аяғында дербес компьютерлер дәуірі басталды - олар қашықтықтан оқыту жүйесіне бірден енгізілді. Білім беруді автоматтандыруға алғашқы байыпты қадам осылай жасалды: жекелеген пәндерді оқу үшін ойын бағдарламалары жасалды. Келесі кезең елдер арасындағы бірлескен жобалар болды, мысалы, 1988 жылы «Мектеп электронды поштасы» болды (КСРО - АҚШ).

1990 жылдардың бойында білім беру мекемелері қашықтықтан білім берудің әртүрлі технологияларын синхронды және асинхронды режимдерде қолданды.

1992 жылы Мичиган штатының Университеті онлайн режимінде оқытудың компьютерлік тәсілін жасады. 1994 жылы университет психологияның кейбір студенттеріне виртуалды оқыту мектебін (VSS) ұсынды. Сонымен қатар, 1994 жылы Нью-Гэмпширдегі қашықтықтан білім беру компаниясы тек Интернет арқылы материалдарды оқыту, басқару және жіберу мүмкіндіктерін беретін CALCampus бағдарламасын жасады.

1997 жылы Blackboard курстарды басқаруға және өткізуге арналған стандартты платформа жасады. Қазіргі уақытта компания қашықтықтан зондтау технологиясы бойынша дүниежүзілік көшбасшы болып табылады, оның өнімдерін әлемдегі 10 000-нан астам ұйымдар қолданады.

2000 жылдары қашықтықтан оқыту басым болды. Интернет жүйесі жетілдіріліп, қол жетімді болды, сонымен қатар қашықтықтан білім беру технологиялары дамыды. Нәтижесінде Интернет-технологияларды қолданатын университеттер саны артты.

Ресейде қашықтықтан білім беру революциядан кейін 1917 жылдан бастап дами бастады. Кеңес Одағында консультацияларға негізделген білім беру жүйесі пайда болды. Бұл модуль оқытушы мен білімгер бір-бірін көрмеген кезде қашықтықтан оқытуды көздеді. Бұл жүйе әр түрлі деңгейдегі курстарды ұсынды. 60 жылдары КСРО-да 11 сырттай университет, сонымен қатар сырттай білім беру факультеттері ашылды.

Қашықтықтан білім берудің бастапқы кезеңі келесі схема бойынша жасалды. Курстың басында кіріспе дәрістер өткізілді және бұл дәрістерге қатысу міндетті болды. Курстың сипаттамасы беріліп, қажетті материалдар ұсынылды. Белгіленген уақыт аралығында білімгер курс туралы ақпаратты зерттеген. Сонымен қатар білімгердің оқытушыға қоңырау шалып, хат алмасуына мүмкіншілік болды. Жылдың немесе семестрдің соңында сессия тапсыруға кететін еді.

Бұндай білім беру жүйесі Кеңес Одағы кезінде өте қарқынды дамыды, және Кеңес Одағының құлауымен, қашықтықтан білім берудің дамуы төмендеген еді. Бұл көбінесе елде болған экономика мен саясаттың дағдарысқа ұшырауымен байланысты болды. Соған қарамастан, өткен ғасырдың 90 жылдарында Ресейде қашықтықтан білім берудің дамуына себепші болған белгілі бір кезеңдері болды. Сонымен, 1993 жылы Ресейде ЭШКО-ның филиалы ашылды. Бұл бағдарлама кассеталар арқылы ағылшын тілін қашықтықтан үйренуге мүмкіндік берді. Бұл жүйе тіл үйренудің әр түрлі деңгейлерін ұсынды. Курсты аяқтағаннан кейін сертификат берілді.

Қашықтықтан білім берудің дамуының келесі кезіңі ЮНЕСКО меморандумға қол қоюы болды. Соның арқасында қашықтықтан білім берудің дамуына зор мүмкіншілік туды. Бұл неғұрлым маңызды білім беру жүйесін және осы саланың берік негізін болжады. МТИ және ӘТУ (Мәскеулік технологиялық және әлемдік технологиялық университет) ашылды. Бұл институт әр түрлі қашықтықтан оқыту бағдарламалары бойынша білім беруді ұсынды. 2000 жылы аккредитациядан өтті және белсенді дамуын жалғастырды. Институт мемлекеттік дипломдар берді.

Осылайша, 2000-шы жылдардың басында жаңа раунд белгіленді. 2004 жылы көптеген қашықтықтан оқыту жобалары өз жемісін беріп, жаңа перспективалар пайда бола

бастады. Дәл осы кезде бірқатар жобалардың тиімділігі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік туды. 2005 жылы оң динамика жалғасты. Бұл кезеңде қашықтықтан оқыту тек оқу орындарында ғана емес, сонымен қатар ірі компаниялардың кадрларын даярлауда да қолданылды. Мысалы, Ресей темір жолдары, СеверСталь, Норильск никель және тағы басқалары сияқты компаниялар қашықтықтан оқыту мүмкіндіктерін белсенді қолданды.

2005 жылы Ресей қашықтықтан білім беру бағдарламалары саласында халықаралық деңгейге шыға алды. Сол кезде ADL - AdvancedDistributedLearning халықаралық қауымдастығы ресейлік қашықтықтан оқыту жүйесінің сынақтары аяқталғандығы туралы ресми мәлімдеме жасады. Redclass жүйесінің халықаралық SCROM 1.2 стандартына сәйкестігі танылды. Осылайша, бұл жүйе халықаралық деңгейде танылған алғашқы жүйеге айналды. Көрсетілген стандартты қашықтықтан оқыту жүйесінің барлық жетекші өндірушілері қолдайды.

Келесі курста қашықтықтан білім беру белсенді дамып келеді және қазіргі кезде көптеген білім беру ұйымдарының білім беру бағдарламаларының ажырамас бөлігі болды. Біздің елімізде халықаралық стандарттарға сәйкес жұмыс жасайтын көптеген білім беру жүйелері жасалды. Атап айтқанда, білім беру порталдары, бейнеконференциялар, Интернет-тестілеу өте танымал болды. Жалпы ел бойынша университеттердің шамамен 40% -ы қашықтықтан оқыту мүмкіндіктерін ұсынады. Қарастырылып отырған бағдарлама аясында көптеген курстар бар.

Ресейде қашықтықтан оқытудың ресми даму күнін 1997 жылдың 30 мамырында Ресей білім министрлігінің №1050 бұйрығы шыққан кезде қарастыруға болады, бұл білім беру саласындағы қашықтықтан оқыту экспериментіне мүмкіндік береді (кейінірек тәжірибе ұзартылды).

Қашықтықтан білім берудің даму тарихы 1998 жылдан басталады. Қазақстан үшін бұл жаңалықтың флагмандарының бірі - Қазақстан-Ресей университеті. Синергия Университетінің Астана қаласындағы филиалының директоры, физика-математика ғылымдарының кандидаты, профессор Әбдіғали Джандигулов жаңа типтегі білім беруді дамытушылардың қатарында болды. Қашықтықтан оқыту - бұл Қазақстандағы жаңалық. Қазақстанда 16 наурыздан бастап коронавирустың таралуына байланысты төтенше жағдай жарияланды. [5, 356]

XXI ғасырда компьютерлер мен Интернеттің қол жетімділігі қашықтықтан оқытуды одан әрі жеңілдетеді және тезірек таратады. Интернет радио мен теледидардан әлдеқайда үлкен, үлкен жетістікке айналды. Қай жерде болмасын, кез-келген студенттен пікір алмасуға және пікір алуға мүмкіндік туды. «Жылдам Интернеттің» таралуы оқыту үшін онлайн семинарларды (вебинарларды) пайдалануға мүмкіндік берді. 2020 жылы коронавирустық инфекция - COVID-19 есебінен 1,5 миллиардтан астам мектеп оқушылары мен жоғары оқу орындары студенттері тарихта алғаш рет қашықтықтан оқытуға көшті. Қашықтан оқытудың кемшіліктерімен қатар жақсы, тиімді тұстары да жетерлік. Сондықтан да, педагогика ғылымының алдында қашықтан оқытудың әдістерін жетілдіру проблемасы тұр деп ойлаймыз.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. <https://khabar.kz/kk/news/sayasat/item/132177-kasym-zhomart-tokaev-kazakstan-alemnen-birge-koptegen-kiyndyky-bastan-otkerdi>
2. <https://massaget.kz/layfstayl/bilim/gumanitarly-ylymdar/60716>
3. Демкин В.П., Можяева Г.В. Технологии дистанционного обучения. - Томск, 2002.
4. Скибицкий Э.Г., Егоров В.В. Дистанционное обучение: теория, практика и перспективы развития. Моногр. — Алматы, 2004.
5. Внедрение дистанционного обучения и информатизация управления учебным процессом в КарГУ им. Е.А. Букетова //Под общ. ред. Ж.С.Акылбаева. — Караганды, 2003.

УДК: 781.2

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ УЧЕНИКОВ

Ш.Б. Косикова,

Казахский национальный педагогический университет им. Абая, г. Алматы

В настоящей статье рассматривается понятие «мотивация» применительно к процессу музыкального образования у детей. Отмечены наиболее эффективные методы обучения, позволяющие достичь высокого уровня мотивации учащихся, обучающихся музыке, среди которых наиболее эффективным для достижения поставленной цели признан метод активного обучения. Рассмотрена система различных мотивов, побуждающих детей к учебной деятельности. Особое внимание уделяется процессу формирования и развития мотивов и потребностей; акцент делается на важности личностного подхода к обучению с учетом индивидуальных особенностей и способностей каждого обучающегося.

Ключевые слова: *мотивация, методы обучения, активное обучение, музыкальное образование, мотивация обучения.*

Бұл мақалада балалардағы музыкалық білім беру үдерісіне қатысты «мотивация» ұғымы талқыланады. Оқытудың ең тиімді әдістері атап өтіледі, бұл музыка оқытын студенттердің жоғары мотивация деңгейіне қол жеткізуге мүмкіндік береді, олардың арасында белсенді оқыту әдісі ретінде осы мақсатқа жетудің тиімді әдісі танылады. Балаларды оқуға ынталандыратын түрлі мотивтер жүйесі қарастырылады. Мотивтер мен қажеттіліктерді қалыптастыру және дамыту процесіне ерекше назар аударылады; әр оқушының жеке ерекшеліктері мен қабілеттерін ескере отырып, оқудағы жеке тәсілдің маңыздылығына баса назар аударылады.

Түйінді сөздер: *мотивация, оқыту әдістері, белсенді оқыту, музыкалық білім, оқу мотивациясы.*

This article discusses the concept of "motivation" in relation to the process of musical education in children. The most effective methods of teaching that allow to achieve a high level of motivation of students studying music are noted, among which the most effective method for achieving this goal is recognized as the method of active learning. The system of various motives that encourage children to study is considered. Special attention is paid to the process of formation and development of motives and needs; emphasis is placed on the importance of a personal approach to learning, taking into account the individual characteristics and abilities of each student.

Keywords: *motivation, teaching methods, active learning, music education, learning motivation.*

Мотивация к обучению - важнейшая составляющая в процессе воспитания детей. Деятельность приводит к эффективным и качественным результатам, если человек при ее выполнении имеет сильные стимулы, позволяющие ему действовать с полной отдачей, активно, преодолевая трудности, не отвлекаясь на второстепенные вещи. Это относится и к любой учебной деятельности, которая будет более успешной, если ученик положительно относится к самому учебному процессу, имеет познавательный интерес, чувство долга и ответственности, имеет потребность в приобретении новых знаний, умений и навыков.

Образовательный процесс в первую очередь направлен на развитие личности учащихся, на формирование и расширение стремлений детей (мотивацию их деятельности). В настоящее время вопрос изучения мотивационной сферы учеников стоит достаточно остро, поскольку в педагогической практике формирование мотивации протекает преимущественно спонтанно, неконтролируемо и является скорее достижением самих преподавателей, чем результатом вдумчивой, организованной системной работы.

По результатам имеющихся исследований Никитской М. Г. и Толстых Н. Н. установлено, что учебная деятельность школьников стимулируется целой системой различных мотивов [1]. В каждом возрасте и для каждого отдельного ученика одни и те же мотивы будут иметь различную побудительную силу: одни будут ведущими, главными, другие - второстепенными, дополнительными, подчиненными ведущим мотивам. Так, в одном случае ведущими мотивами могут быть желание быть отличником, завоевать лидерское положение в классе и уважение сверстников, в другом - желание поступить в определенный вуз, соответствовать предъявляемым требованиям, а в третьем - интерес к самим знаниям. Одной из важнейших задач учителя является установление ведущего мотива ученика в каждом отдельном случае.

В современной системе образования формирование творческих качеств детей происходит на уроках эстетического цикла, в который входят и уроки музыки. При обучении музыке у детей развивается художественно-образное, эмоционально-ценностное восприятие произведений музыкального искусства. Есть возможность выразить свое отношение к окружающему миру, показать возможность своего личного происхождения через творческую самостоятельную деятельность. Искусство, музыка как художественный способ познания явлений жизни имеют один общий объект - человека со всеми его общими и индивидуальными чертами и особенностями.

Теория и методика музыкального образования предлагают достаточно общие подходы к профессиональному воздействию на своих учеников и их способности. При этом каждый педагог чувствует, что общих подходов зачастую недостаточно, нужен индивидуальный «ключ» к личности каждого ученика, специальные психолого-педагогические методы воздействия. Довольно часто для более эффективного обучения детей педагогу требуются такие навыки, как умение отказаться от лидерской позиции в творческом процессе или в процессе генерации идей; быть ведомым, а не ведущим - провоцировать своих подопечных на проявление большей самостоятельности и, как следствие, учить их брать на себя ответственность; иметь высокий уровень эмпатии и т. д. В работах авторов Марианны Алези, Гаэтано Раппо, Аннамарии Пеппи [2] такой подход, предполагающий активное творческое, эмоциональное и интеллектуальное участие детей, возможен только под тщательным руководством талантливого педагога при создании для них особой атмосферы - поощрения без оценки, психологического настроя (мотивации) на достижение успеха, а не на предотвращение неудачи.

Хорошо организованный психолого-педагогический процесс обучения музыке позволит учителю сделать правильный выбор среди методов обучения, который позволит максимально повысить мотивацию к достижению результатов. Выделим и более подробно проанализируем несколько фундаментальных аспектов, влияющих на совершенствование мотивационной сферы учеников:

- ориентация на личность ученика с его индивидуальными особенностями и способностями;
- создание благоприятной атмосферы, акцент на стремлении к успеху, а не на страхе неудачи;
- организация самостоятельной деятельности, стремление к саморазвитию;
- выбор эффективных форм обучения.

Ученые Сюзанна Хиди и К. Энн Реннингер [3] считает, что возникновение индивидуального интереса к любому предмету является следствием так называемого «ситуационного интереса», поддерживаемого учителем. Как отмечает А. В. Торопова: «Психологический аспект музыкально-педагогического воздействия делает каждого педагога не только учителем, но и наставником... но и диагностом особенностей индивидуальности каждого ученика, музыкальным психологом, подбирающим индивидуальные методы его музыкально - психологического развития, и арт-терапевтом - в случае необходимости «помощи» или восстановления прогрессивности в этом развитии» [4].

Согласно принятому в психологии определению, способности - это индивидуально-психологические характеристики, отличающие одного человека от другого. Способности также определяются им как особенности, связанные с успешным или неуспешным выполнением какой-либо деятельности. В этой же деятельности происходит развитие и совершенствование способностей. Следовательно, индивидуальные особенности ученика должны быть ведущим ориентиром для преподавателя при построении стратегии образовательного процесса.

Здесь очень важна диагностика педагогом «первичной зоны музыкальности» ученика, поскольку ведущая зона для каждого ученика может быть разной. Правильное выявление ведущей «первичной» зоны поможет педагогу грамотно воздействовать на каждого конкретного ученика и реально повысить эффективность его музыкальной деятельности, найти ключ к повышению мотивации. Первичные зоны могут быть сосредоточены вокруг нескольких областей:

1) вокруг эмоционально-телесной реакции на музыку, так называемой музыкальной реактивности. Эта область определяется как сенсорная чувствительность к музыке, и ученик может быть диагностирован как «музыкальное восприятие»;

2) вокруг активной социальной чувствительности, когда ученик стремится к коллективной музыкальной деятельности, активному учебному процессу, у него есть организаторские способности и желание принимать как можно большее участие в социальных общественных проектах (концертах, мероприятиях и т. д.). Такой ученик может быть диагностирован как «музыкальный коммуникатор»;

3) по мнению исследователей А.Эллиота, К. Мураяма [5], вокруг духовно-личностного развития ученика, когда музыкальность проявляется в стремлении к музыкальным знаниям и погружению в материал даже после школьных занятий, в поиске образов и смыслов изучаемого в данный момент музыкального стиля и языка.

Зная об особенностях ведущих «первичных зон музыкальности», педагог может избежать ряд ошибок. Так, неактивность ученика на уроке, его закрытость могут восприниматься учителем как слабый уровень его музыкальности, отсутствие потребности (мотивации) в музыкальной деятельности, когда на самом деле у данного ученика может быть слабо развита социальная потребность и образовательная коммуникация (социальная чувствительность), что никоим образом не влияет на его глубокий интерес к музыке и эмоциональную отзывчивость. Этот пример показывает, что за внешним чувством отсутствия интереса и мотивации у ученика могут скрываться совершенно иные проблемы, требующие от учителя умения найти индивидуальный подход к каждому ученику, умения диагностировать психологические и профессиональные качества и способности ученика.

Среда обитания - основа любой мотивации. В настоящее время в психолого - педагогической науке проблема учебной мотивации изучена достаточно широко. Часто система ценностей учеников (и, соответственно, мотивация их деятельности) формируется молодежной средой. Родители играют значительную роль в создании благоприятной атмосферы, способствующей личностному и профессиональному росту ученика. Если семья есть доминирует жесткий авторитарный стиль воспитания, где подавляются эмоции и потребности ученика, затем значительно снижается его познавательное развитие, происходит внешнее (телесное) и внутреннее (эмоциональное) сужение, а ресурсы направляются не на получение знаний, а на решение внутрисемейных конфликтов, поиск путей установления отношений с самыми близкими людьми. Этот путь развития ученика существенно влияет на его учебную деятельность, может стать основной причиной неуспеваемости в школе, проблем поведения, невротических заболеваний.

Если ведущей эмоцией ученика в учебной деятельности является страх (боязнь неудачи, наказания, плохих отметок), то вся его деятельность, все устремления будут направлены на то, чтобы избежать неудачи. Ученик будет крайне неуверен в себе, любая критика будет восприниматься резко негативно, учебная деятельность будет связана с

отрицательными эмоциями и не принесет удовольствия. Мотив избегания неудачи не приведет к положительным результатам обучения, этот путь регрессивен. Такие дети в основном связывают свои неудачи с отсутствием способностей, невезением, они не верят в успех своей деятельности, а если такое случается, то оправдывают это простотой выполнения задания или простым везением (происходит обесценивание). Страх неудачи часто приводит к нежеланию брать на себя даже самые простые задачи.

Дети, мотивированные на достижение успеха, будут вести себя иначе. Обычно они видят перед собой определенную позитивную цель и активно включаются в процесс ее достижения, выбирая подходящие средства для реализации. Они грамотно оценивают свои способности и возможности, учитывая сильные и слабые стороны. Они позитивно воспринимают учебную деятельность, преобладают эмоции интереса и возбуждения, мобилизуются внутренние ресурсы, концентрируется внимание на решении этой задачи. Неудача, если это так, будет восприниматься менее болезненно, чем у детей из предыдущей группы, так как это будет опыт, необходимый для дальнейшего успеха. Очевидно, что в учебной деятельности, как и в жизни, необходимо развивать у детей стремление к успеху, проектировать ситуации, способствующие успешному выполнению деятельности – «ситуации успеха».

Божович Л.И. [6] показала, что «многоинтервальные» и «описательные» оценки повышают учебную мотивацию учеников, в то время как традиционные оценки повышают тревожность и не способствуют их вовлечению в учебный процесс.

Обучение детей является одной из главных задач педагога и верным способом повышения мотивации и улучшения результатов учебной деятельности. Самостоятельная работа является неотъемлемой частью учебного процесса. Знаменитый учитель музыки Г. Г. Нейгауз считал, что учитель должен как можно скорее стать ненужным своему ученику, то есть привить ему такие качества, как самостоятельное мышление, поиск необходимых методов работы, стремление к самопознанию и умение достигать поставленной цели.

Связь между развитием креативности и развитием самостоятельности очевидна. Без независимости творчество не может ни возникнуть, ни существовать. Творческая деятельность – это процесс самостоятельной деятельности, свободной и индивидуальной. Поэтому развитие творческой личности должно начинаться с развития самостоятельности, с формирования желания и способности к самовыражению, с создания условий, при которых активность и инициатива ученика уважаются и поощряются. Уважая мысли, чувства и идеи своего ученика, учитель учит его уважать себя и других людей. Самоуважение переориентирует поведение ученика на самообразование и самообучение.

Воспитание самостоятельности должно начинаться с первого урока. Чтобы научить ученика быть творческим в учебе, учитель должен всегда оставлять ученику «пищу» для размышлений и самостоятельного поиска. Коучинг ученика на соответствие определенным требованиям не приводит ни к творческому развитию, ни к повышению мотивации. Музыкальные произведения, выученные под наблюдением и руководством учителя, забываются почти сразу после сдачи экзамена, так как учитель тратит ресурсы на детальное изучение произведения или этюда вместо того, чтобы научить ученика работать над ними самостоятельно. Привыкая к тому, что всю интеллектуальную и поисковую творческую работу выполняет учитель, ученик становится пассивным участником учебного процесса и не стремится ни к какой самостоятельности. Аналогичное исследование было проведено зарубежными учеными Алланом Уигфилдом, Джоном Т. Гатри [7] в области начального образования на примере уроков чтения. Установлено, что дети, выполнившие задания по чтению художественной и нехудожественной литературы, имели значительную мотивацию к чтению и демонстрировали высокий уровень понимания текста.

Истинно педагогический подход заключается в том, чтобы научить ученика работать самостоятельно. Для этого, начиная с первых уроков, учителю необходимо четко представлять, какие знания, советы, методы, приемы и упражнения ученик получит от него для дальнейшей работы без помощи учителя.

Ученик должен уметь «переносить» все теоретические знания и практические навыки, приобретенные на уроке, на домашнее задание. Четкие цели и знания, полученные на уроке, являются основой успешной самостоятельной работы. Западные ученые Hulleman С. S., Harackiewicz J. M. [10] пришли к выводу, что мотивация к обучению повышает понимание учениками применимости знаний и умений, полученных на занятиях в дальнейшей жизни. Мотивация-это создание и поддержка интереса учащихся к изучаемому материалу. Чтобы обучение было интересным и эффективным, ученик должен понимать, что и почему он изучает. Новая мысль, идея должна предстать перед ним как логический ответ на возникший вопрос, как выход из любой проблемной ситуации.

Выбор методов обучения для максимальной мотивации достижения может стать довольно сложным для учителя музыки, так как у каждого ученика есть своя мотивация, и иногда ее может определить только психолог. Но есть еще некоторые мотивирующие аспекты, которые наиболее часто встречаются у детей начального образования. Таким образом, основным источником учебной мотивации является ощущение себя активным участником образовательного процесса. Сформированные в этом возрасте установки на активное обучение станут основой образа ученика в будущем.

Метод активного обучения, предложенный в работе Пьератта Дженнифер Рэй [8], предполагает максимальную вовлеченность и активное участие учеников в учебном процессе. В этом случае учитель-это не просто источник знаний и умений, которые он должен передать ученику, а тот, в свою очередь, просто принять их. Учитель становится координатором, который всячески помогает своим ученикам и побуждает их к действию, организатором интересной и увлекательной атмосферы на уроке, способствующей тому, что ученик сам начинает проявлять активность и интерес к изучаемой теме (занятию, предмету). Метод активного обучения требует от преподавателя гораздо больших энергозатрат и творческого подхода к изложению материала, но дает гораздо большие результаты, чем традиционные формы обучения.

Очевидно, что для того, чтобы эффективно повысить уровень мотивации на своих занятиях, в ряде случаев учитель музыки должен отойти от традиционных форм обучения и применять современные методы, приемы и формы активного обучения, тем самым пробуждая в своих учениках стремление к поиску, творчеству, самостоятельной деятельности, повышая самооценку учащихся и эффективность их занятий.

Наличие внутренней мотивации к процессу изучения предмета необходимо для наиболее продуктивной учебной деятельности. Существует два основных типа мотивации - стремление к успеху и избегание неудачи. Дети с мотивацией достижения, ориентированные на успех и умеющие преодолевать трудности в достижении поставленной цели, гораздо эффективнее, чем Дети, мотивы которых мотивированы страхом неудачи или плохих оценок.

Занятия с учеником, особенно музыкальные, - это творческий процесс. Учитель должен реально оценивать свои сильные и слабые стороны, а также возможности и способности своего ученика. Грамотно организованный психолого-педагогический процесс обучения музыке позволит учителю сделать правильный выбор среди методов обучения, позволяющий добиться максимальной мотивации к достижениям, применительно к каждому отдельному ученику. Для этого ему нужно учесть несколько факторов:

- ориентация на личность ученика с его индивидуальными особенностями и способностями;
- стремитесь создать благоприятную атмосферу на занятиях;
- поощрять самостоятельную деятельность ученика, обучать его именно процессу «обучения» и самоорганизации, а со временем переводить в режим самостоятельного обучения;
- выбирать эффективные формы обучения, ведущей из которых является принцип активного обучения. Для формирования высокого уровня мотивации своих учеников

педагогу необходимо понять и осознать пути развития мотивов и потребностей каждого из них, для чего требуется более глубокое и детальное психолого - педагогическое изучение данной проблемы. В этом и заключается актуальность данного исследования. В большинстве случаев современные дети имеют недостаточное эмоциональное развитие, что затрудняет самовыражение через музыкальное искусство. Чтобы устранить эти психологические зажимы, необходимо разработать такие психолого-педагогические методы и средства, которые позволят максимально раскрыть и эмоционально высвободиться в творческой деятельности.

На уроках музыки необходимо учитывать индивидуальные особенности обучающегося, применять проверенные и инновационные психолого-педагогические методы, направленные на развитие мотивации к творческой деятельности, что будет способствовать формированию и развитию не только музыкальных способностей, но и общих интеллектуальных способностей обучающегося. Сфера мотивации требует от педагога-музыканта более глубокого и детального изучения и понимания с позиций психологии. Только осознанный, целенаправленный и последовательный подход в изучении и применении методов и приемов мотивации приведет к наиболее эффективному учебному процессу и желаемым результатам.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Никитская М.Г., Толстых Н.Н. Зарубежные исследования учебной мотивации: XXI век [Электронный ресурс] // Современная зарубежная психология. 2018. Т. 7. № 2. С. 100–113. URL: https://psyjournals.ru/files/93944/jmfp_2018_n_2_Nikitskaya_Tolstykh.pdf (дата обращения: 12.03.2021).
2. Алези М., Раппо Г., Пеппи А., Журнальная статья (2015) <https://doi.org/10.1177%2F2158244015589995>
3. С. Хиди, К. Энн Реннингер, Педагог-психолог 41(2), 111-127 (2006) <https://doi.org/10.1207/s15326985ep4102>
4. Бабицкая Л. А., Бубнова И. С., Кибальник А. В., Перке В. И., Федосова И. В. Теоретико-эмпирическое осмысление понятия «жизненная перспектива личности детей-сирот» // Social Sciences. 2016. Т. 11. № 27. С. 6451.
5. Elliot A.J., Murayama K., Pekrun R. A. 3x2 Achievement Goal Model // Journal of Educational Psychology. 2011. Vol. 103. № 3. P. 632–648 doi:10.1037/a0023952
6. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. СПб.: Питер, 2008. 400 с.
7. A. Wigfield, J.T. Guthrie, Handbook of Research on Schools, Schooling and Human Development <https://doi.org/10.4324/9780203874844.ch29>
8. J. Ray Pieratt, CGU Theses & Dissertations (2011) <https://doi.org/10.5642/cguetd/13>

DC 13.16789

INFORMATIZATION OF EDUCATION AS A PROCESS AND AREA OF PEDAGOGICAL KNOWLEDGE

Kudelko A.S., PhD doctors,

Kazakh Humanities-Pedagogicals Innovation Universities, Semey c.

E-mail: a.satyvaldieva@mail.ru

Ақпараттық технологияларды оқытуда қызығушылық компьютерлер пайда болған кезден бастап пайда болды. Мамандар қазірдің өзінде 50-60 жж. ХХ ғасыр. компьютерлік бағдарламалық жасақтаманың маңызды ерекшелігі - оқулық, теледидар немесе радио сияқты дәстүрлі құралдардан түбегейлі ажырататын мұғалім мен оқушы арасындағы

диалогты ұйымдастыру мүмкіндігі атап өтілді. Дәл осы негізгі жағдай оқу процесін автоматтандыру мүмкіндігіне деген қызығушылықты тудырды.

Тірек сөздер: ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, білім беру, оқыту және тәрбиелеу, оқушы, мұғалім

Интерес к использованию информационных технологий в обучении возник практически с момента появления ЭВМ. Специалистами уже в 50—60-х гг. XX в. была отмечена важнейшая черта программного обеспечения компьютера — возможность организации диалога между учителем и учеником, что принципиально отличало его от таких традиционных средств, как учебник, телевидение или радио. Именно это принципиальное обстоятельство вызвало волну интереса к возможности автоматизации процесса обучения.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, образование, обучение и воспитание, ученик, учитель

Interest in the use of information technology in teaching has arisen practically from the moment computers appeared. Specialists already in the 50-60s. XX century. the most important feature of computer software was noted - the possibility of organizing a dialogue between a teacher and a student, which fundamentally distinguished it from such traditional means as a textbook, television or radio. It is this fundamental circumstance that has caused a wave of interest in the possibility of automating the learning process.

Key words: information and communication technologies, education, training and upbringing, student, teacher

The branch of pedagogical science - the informatization of education - is engaged in the implementation of the capabilities of ICT in the field of education.

Informatization of education is the process of providing the education sector with methodology and practice for the development and optimal use of modern ICT tools, focused on the implementation of the psychological and pedagogical goals of education, upbringing in conditions of their safe use. This process initiates: the improvement of the methodology and strategy for the selection of content, methods and organizational forms of training, education, corresponding to the tasks of the student's personality development in modern conditions of the information society of global mass communication; improvement of methodological training systems focused on the development of the intellectual potential of the student, on the formation of skills to independently acquire knowledge, to carry out educational experimental research activities, various types of independent information activities; improving the management mechanisms of the education system based on the use of automated data banks of scientific and pedagogical information, information and methodological materials, as well as communication networks; creation and use of computer testing, diagnosing methods for monitoring and assessing the level of knowledge of trainees [23, 24, 30].

At the same time, the informatization of education is currently considered as a new area of pedagogical knowledge, which is focused on providing the education sector with methodology, technology and practice for solving the following problems and tasks:

- creation of a methodological basis for the selection of the content of education, the development of methods and organizational forms of training, upbringing, corresponding to the tasks of the development of the student's personality in the information society of mass communication and globalization;
- substantiation and development of models of innovative and development of existing pedagogical technologies for the use of ICT tools in various levels of education, including forms, methods and teaching aids;
- creation of methodological learning systems focused on the development of the student's intellectual potential, on the formation of skills to independently acquire knowledge, to carry out

activities for the collection, processing, transfer, storage of an information resource, for the production of information;

- development of research, demonstration prototypes of electronic educational tools, including software tools and systems;
- use of the distributed information resource of the Internet and the development of technologies for information interaction of educational purposes based on global communications, including the production of pedagogical applications in networks based on the potential of a distributed information resource;
- development of tools and systems for automating the processing of educational research, demonstration, laboratory experiments - both real and virtual, including remote access;
- creation and application of automation tools for psycho-pedagogical testers, diagnosing methods of monitoring and assessing the level of knowledge of students, their advancement in learning, establishing the intellectual potential of the student;
- implementation of pedagogical and ergonomic assessment of computer technology, information and communication technologies used in the field of education;
- development and use of automation tools for managing the education system based on the use of databases and data banks of scientific and pedagogical information, teaching materials, telecommunication networks, as well as the management of an educational institution or a system of educational institutions [23, 24]. Let us dwell on the description of the didactic capabilities of ICT, the implementation of which creates the prerequisites for the intensification of the educational process, as well as the creation of methods focused on the development of the student's intelligence, on the independent extraction and presentation of knowledge. Let's list them:
 - Immediate feedback between the user and the ITC means, which determines the implementation of an interactive dialogue, characterized by the fact that each user request triggers a response from the system and, conversely, a replica of the latter requires a response from the user;
 - visualization of educational information about the studied object, process (visual representation on the screen: an object, its constituent parts or their models; process or its model; graphic interpretation of the studied pattern, the studied process);
 - modeling and interpretation of information about the studied or investigated objects, their relations, processes, phenomena - both real and virtual (presentation on the screen of a mathematical, informational-descriptive, visual model is adequate to the original);
 - archiving, storage of large volumes of information with the possibility of easy access to it, its transmission, replication;
 - automation of the processes of computing, information retrieval activities, as well as processing the results of an educational experiment with the possibility of multiple repetition of a fragment or the experiment itself;
 - automation of information and methodological support processes, organizational management of educational activities and control over the results of assimilation, which includes automation of design, operational planning and management of the educational process in an educational institution, automation of information activities and information interaction between participants in the educational process using local and global computer networks.

In modern software developments intended for education, the above possibilities are actively implemented, which makes it possible to organize the following types of educational activities.

- Registration, collection, accumulation, storage, processing of information presented in digital form about the studied objects, phenomena, processes, including those actually occurring, and the transfer of sufficiently large amounts of information presented in various forms.

Interactive dialogue is a user interaction with a software (hardware and software) system, characterized (as opposed to a dialogue, which involves the exchange of text commands, requests and answers, invitations) by the implementation of more advanced dialogue means (for example, the ability to ask questions in any form, using "Key" word, in a form with a limited set of characters, etc.); at the same time, the possibility of choosing options for the content of educational

material, the mode of working with it is provided. The interactive mode of interaction between the user and the computer is characterized by the fact that each of his requests causes a response action of the program, and, conversely, a replica of the latter requires the user's response.

Computer visualization of educational information:

- computer visualization of the object under study - a visual representation on the computer screen of the object, its constituent parts or their models, and, if necessary, in all sorts of angles, in detail, with the possibility of demonstrating the internal relationships of the constituent parts; computer visualization of the process under study is a visual representation on the computer screen of this process or its model, including that hidden in the real world, and, if necessary, in development, in temporal and spatial movement, presentation of a graphic interpretation of the studied regularity of the process under study. The requirement to provide computer visualization of educational information presented to educational software means the implementation of the capabilities of modern means of visualization of objects, processes, phenomena (both real and "virtual"), as well as their models, their presentation in dynamics development, while maintaining the possibility of dialogue with the program.

- Control of real objects (for example, educational robots imitating industrial devices or mechanisms), laboratory installations or experimental stands.
- Controlling the display on the screen of models of various objects, including industrial or laboratory installations, systems, phenomena, processes, including those actually occurring.
- Automated control (self-control) of the results of educational activities, correction based on the results of control, training, testing.

The unique capabilities of information and communication technologies listed above allow to implement the following main functions of these tools in the educational process:

- information and reference, due to the presentation of various kinds of information (using databases, telecommunications and communications) on the screen, including theoretical material, methods of solving problems, etc .;
- visual demonstration of the material, computer visualization of the studied object and its components;
- individualization and differentiation of the process of mastering educational material in the course of classes and independent work of trainees, by generating tasks of various levels of complexity, issuing certificates and tips;
- optimization of the educational process due to the possibilities of stage-by-stage work or work at a certain pace;
- controlling due to the implementation of objective control with feedback, assessment of knowledge, abilities and skills with the diagnosis of errors, the implementation of self-control of knowledge, abilities, skills;
- corrective due to the implementation of training, consultations and other types of assistance in the learning process;
- diagnosing by informing the teacher about the learning outcomes, about the most common mistakes;
- automation of management processes of educational activities in the implementation of registration, collection, analysis, storage of information about trainees, distribution of the necessary material and information over the network;
- simulation of real experiments, imitation of the work of various laboratory stands, objects, processes and phenomena;
- automation of processes for processing the results of a laboratory experiment, building graphs, tables and diagrams; obtaining information about a process or phenomenon occurring in real conditions using a set of sensors interfaced with a PC, which allows displaying the data obtained during the experiment on the computer screen and processing them.

The specificity of each lesson using a teaching tool operating on the basis of ICT is determined by the teacher's individual experience, the level of theoretical and practical training of a particular class, etc.

The use of the above-mentioned teaching capabilities of ICT in the field of education is not an end in itself or a tribute to fashion. It necessarily involves the implementation of the capabilities of information and communication technologies to achieve certain pedagogical goals. Let's list the most important of these goals

Implementation of the social order of modern society in the context of informatization, globalization and mass communication.

Society is interested in the general education system providing its graduates with the necessary level of training in the field of informatics, information and communication technologies, and the vocational education system providing training for professional personnel and specialists to realize the potential of ICT in all spheres of their life in the information society.

1. Development of the student's personality, his preparation for a comfortable life in the modern information society of mass communication and globalization.

Achievement of this pedagogical goal involves the use of ICT tools for the development of students' thinking, the formation of a system of knowledge in them, allowing them to build the structure of their mental activity. ICT tools provide the ability to collect, process, produce, broadcast, archiving information, activities for the presentation and extraction of knowledge. At the same time, the student gets the opportunity to simultaneously perceive information of various types and from various information sources. This allows him to make the best decision or propose solutions in a difficult situation. In addition, with information interaction, it is possible to develop communication skills, the ability to carry out information retrieval, experimental research activities in a subject environment.

2. Intensification, improvement of the efficiency and quality of the educational process at all levels of the education system.

Improving the efficiency and quality of the educational process can be ensured through the implementation of the unique, from the point of view of pedagogy, capabilities of information and communication technologies, which were listed above. At the same time, incentives (incentives) to receive education are developed, which condition the activation of cognitive activity using ICT tools, interdisciplinary connections are deepened through the use of modern information processing tools, including audiovisual. A special place belongs to the possibility of implementing the idea of open education based on the use of a distributed information resource [23, 24].

REFERENCES:

1. Panyukova S.V. The concept of the implementation of personality-oriented learning using information and communication technologies. - M.: Publishing house of IOSO RAO, 1998. -- 120 p.
2. Prozorova Yu. A. Information and communication technologies in higher education in the humanities: Laboratory workshop. 4.1. - M.: Publishing house of URAO, 2002. -- 112 p.
3. Workbook on the discipline "The use of modern information and communication technologies in the educational process": teaching aid / comp. S. V. Panyukova. - Ryazan: RSPU, 2004. -- 50 p.
4. Robert IV Theory and methodology of informatization of education. - M.: IIO RAO, 2007. -- 304 p.
5. Robert I. V. Modern information technologies in education: didactic problems; prospects of use. - M.: School-Press, 1994. -- 205 p.
6. Robert IV, Polyakov VA The main directions of scientific research in the field of informatization of vocational education. - M.: Education and Informatics, 2004. - 68 p.
7. Rudinsky ID Fundamentals of formal-structural modeling of learning systems and automation of pedagogical knowledge testing. - M.: Hot line - Telecom, 2004. -- 204 p.

ӘОЖ 13.14890

ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ

Куделько А.С., PhD докторы,
Қазақ гуманитарлық-педагогикалық инновациялық университеті, Семей қ.
Шужебаева А.И., п.ғ.к., доцент
I.Жансугуров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: a.satyvaldieva@mail.ru, flovers_65@mail.ru

Перспективалы білім беру жүйесі оқушыны біліммен қаруландырып қана қоймай, сонымен бірге біздің дәуірдегі білімдердің үнемі және тез жаңарып отыруына байланысты, оларды үздіксіз өз бетінше игеру қажеттілігін, өзіндік дағдылар мен дағдыларды қалыптастыра алуы керек. білім беру, сонымен бірге бүкіл белсенді адам өмірі барысында білімге деген тәуелсіз және шығармашылық көзқарас. Нәтижесінде білім беру адамға үздіксіз оқуға мүмкіндік беретін түрлі білім беру қызметтерін көрсете алатын, қарапайым халыққа жоғары оқу орнынан кейінгі және қосымша білім алуға мүмкіндік беретін осындай әлеуметтік институтқа айналуы керек.

Тірек сөздер: білім беру, қашықтықтан білім беру, болашақ, білім беру кеңістігі, білім беру парадигмасы

Перспективная система образования должна быть способна не только вооружать знаниями обучающегося, но и, вследствие постоянного и быстрого обновления знаний в нашу эпоху, формировать потребность в непрерывном самостоятельном овладении ими, умения и навыки самообразования, а также самостоятельный и творческий подход к знаниям в течение всей активной жизни человека. Образование должно в итоге стать таким социальным институтом, который был бы способен предоставлять человеку разнообразные наборы образовательных услуг, позволяющих учиться непрерывно, обеспечивать широким слоям населения возможность получения послевузовского и дополнительного образования.

Ключевые слова: образование, дистанционное образование, будущее, образовательное пространство, парадигма образования

A promising education system should be able not only to equip the student with knowledge, but also, due to the constant and rapid updating of knowledge in our era, to form the need for continuous independent mastery of them, the skills and abilities of self-education, as well as an independent and creative approach to knowledge during the entire active human life. As a result, education should become such a social institution that would be able to provide a person with a variety of educational services that allow him to study continuously, provide the general population with the opportunity to receive postgraduate and additional education.

Key words: education, distance education, future, educational space, education paradigm

Қашықтықтан оқытудың қалыптасуы мен дамуының мәселелерін тарихи-педагогикалық талдау қазіргі кезде әлемде қашықтықтан оқыту жүйесін (ДҚЖ) енгізу тәжірибесінің жинақталғанын көрсетеді. Жалпы, дәстүрлі емес білім беру формаларына көшудің әлемдік тенденциясын университеттер санының өсуінен, жаңа ақпараттық технологияларға даярлаудан байқауға болады [1]. Егер 1980 жылы 187 болса, 1995 жылы 700-ге жуық болды.

АҚШ-та DL жүйесінде 1 миллионға жуық адам оқиды. Осылайша, 40 инженерлік мектептің консорциумын ұсынатын Ұлттық технологиялық университет 90-жылдардың басында магистратурада қашықтықтан оқыту әдістерін қолдана отырып, 1100-ден астам

студенттерге білім берді. Университеттердің жартысынан көбі DL технологияларын ересектерге білім беру үшін қолданады [2]. DO үшін теледидар кеңінен қолданылады. Миллионнан астам студент PBS-TV қоғамдық хабар тарату жүйесінде тіркелген. Ересектерге арналған білім беру бағдарламасы ғылым, бизнес, менеджмент курстарын қамтиды.

DO Ұлттық университеті (UNED) Испанияда 20 жылдан астам уақыт жұмыс істейді. Оның құрамына 58 оқу орталығы және 9 шет елдер кіреді. 1988 жылы құрылған. ересектерге арналған сырттай жоғары білім беруді ұйымдастыру мақсатында. Ол Білім министрлігінің құрамына кіреді және тікелей жоғары білім жөніндегі мемлекеттік хатшыға бағынады. Оның құрылымында біліктілікті арттыру жүйесі, атап айтқанда, орта мектеп мұғалімдеріне арналған.

Франциядағы Ұлттық DL орталығы әлемнің 120 еліндегі 35000 пайдаланушыға қашықтықтан оқытуды ұсынады.

Германия Федеративті Республикасында Хагендегі Ашық Университет (1976 жылы құрылған) сырттай білім алуға және біліктілігіңізді арттыруға мүмкіндік береді. Университет дипломдар мен марапаттар береді, оның ішінде Ph.D. Тюбингендегі DL институты радио мен теледидарды қолдана отырып білім беру бағдарламаларын жасайды. 2500 оқыту курстарын дайындауға 5000 мұғалім қатысады. Швециядағы Балтық университеті Балтық аймағындағы елуден астам университеттің күш-жігерін біріктіреді, DL технологиялары бойынша, Васала, Лунд, Гетеборг, Умеа және Линкопинг қалаларының университеттерінде білім алуға болады. Барлық оқу тапсырмалары университеттен тыс уақытта арнайы әзірлемелер негізінде және оқытушылардың кеңесімен жүзеге асырылады. Емтихан тапсыру процесі тікелей университетте жүзеге асырылады [3].

Финляндияда 70-ші жылдардан бастап, 10 университетте DL орталықтары, сонымен қатар жазғы университеттер деп аталатындар құрыла бастады, олардың 20 мыңнан астамы 30,000 студенттік халқы бар.

1974 жылдан бастап Түркияда Ашық Университет жұмыс істейді, оның мақсаты алыс аймақтардың тұрғындарына білім беру. Студенттер университеттен қажетті оқу материалдарының пакетін алады. Сонымен қатар, олар үшін оқу радио және теледидар бағдарламалары өткізіледі, жазғы курстар ұйымдастырылады, кешке және демалыс күндері сабақтар өткізуге болады. Мұндай оқуға 120 000-нан астам тыңдаушы тартылды.

DL-ның осындай білім беру мекемесі Австралияда жұмыс істейді және Швейцарияда жаңа қалыптасуда [4]. Андорра сияқты шағын еуропалық елде қашықтықтан білім беру жүйесін құру бағдарламасы бар.

DO әлемнің басқа аймақтарында да дамып келеді. DL-ді дамытатын мега-университеттердің мысалдары ретінде Қытай теледидар университеті (Қытай), Ұлттық ашық университет саналады. Индира Ганди (Үндістан), Пинеам Нур Университеті (Иран), Корея Ұлттық Ашық Университеті (Корея), Оңтүстік Африка Университеті, Сухотай Тампариат Ашық Университеті (Тайланд) [5].

Жапонияда 1980 жылдардың басынан бастап бірнеше гуманитарлық және жаратылыстану факультеттері бар, Білім министрлігінің қаржыландыратын және қатаң бақылауындағы мемлекеттік мекеме - Эфирдегі университет жұмыс істейді. Дәрістер белгілі бір уақытта теледидар мен радиода беріледі. Әрбір таңдалған пән бойынша студент аптасына екі рет бір сағаттық дәріс тыңдауы керек. Консультациялар әр префектурада құрылған арнайы оқу орталықтарында жүргізіледі. Студенттердің көпшілігі бес жыл оқиды және емтихандарды сәтті тапсырғаннан кейін бакалавр дәрежесін алады. Ашық университеттің кредиттері барлық басқа университеттермен бірдей. [6]

Халықтың білім деңгейі ең төмен және білім беру процесінің техникалық жабдықталуы жеткіліксіз Таяу Шығыс пен Орталық Америка елдерінде мектепке дейінгі білім берудің дамуы мектепке дейінгі білім берудің дамуынан едәуір артта қалатындығы назар аудартады. басқа аймақтарда білім беру.

DL ұлттық білім беру жүйелері шеңберінде ғана емес, сонымен қатар барлық жоғары білім беру бағдарламаларының төрттен бірін құрайтын бизнес саласында кадрларды

даярлауға басым назар аударатын жекелеген коммерциялық компаниялармен дамып келе жатқанын атап өту маңызды. Жеке корпоративті білім беру желілерін IBM, General Motors, Ford және басқалары сияқты компаниялар жасайды. Бұл көптеген білім беру жүйелері күрделілігі жағынан да, саны жағынан да университеттерде жасалған жүйелерден әлдеқайда озық тұрады. Бүгінгі күні көптеген компаниялар өз құрылымдарындағы оқу бөлімдерінің мәртебесін қарастыруда. Кәсіпорын менеджменті оқытуға инвестицияларды ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарға салынған инвестициялармен бірдей деп қарай бастады [7].

Штаб-пәтері Сан-Францискода (Америка Құрама Штаттары) орналасқан американдық мамандандырылған консалтингтік ВМІ (Business Management International) компаниясы американдық білім беру қызметтерін Ресей нарығына шығаруда өте белсенді. Компанияның негізгі қызметтері басқалармен қатар балалар мен ересектерге арналған жалпы білім беру және кәсіптік оқыту, іскерлік білім беру болып табылады. Барлық осы білім беру қызметтері DL технологияларын қолдану арқылы жүзеге асырылады.

Бірнеше жылдан бері британдық білім беру қызметтерін Ресейдің білім беру нарығына Британдық Ашық Университеттің серіктесі - Халықаралық DO орталығы (қазіргі Халықаралық менеджмент институты) «LINK» табысты ілгерілетіп келеді [8].

Отандық және шетелдік ДЛ теориясы мен практикасын талдау DL-ға тән сипаттамалық белгілерді атап өтуге мүмкіндік берді. Олардың ішінде:

1. «Икемділік». Студенттер өздеріне ыңғайлы уақытта, ыңғайлы жерде және қолайлы қарқынмен оқиды. Пәннің курсы менгеру және таңдалған пәндер бойынша қажетті білімді алу үшін әркім өзі қажет болғанша оқи алады.

2. «Модульдік». DO бағдарламаларының негізі модульдік принципке негізделген. Біз менгерген әрбір жеке пән (оқыту курсы) белгілі бір пәндік бағыттың мазмұны тұрғысынан сәйкес келеді. Бұл оқу бағдарламасын жеке оқыту курстарының жеке немесе топтық қажеттіліктеріне сай құруға мүмкіндік береді.

3. «Параллелизм». Оқытуды негізгі кәсіптік қызметті оқумен ұштастыру арқылы жүзеге асыруға болады, яғни. «жұмыста.»

4. «Ұзақ мерзімді әрекет». Студенттің орналасқан жерінен білім беру мекемесіне дейінгі қашықтық (сапалы байланыс жағдайында) тиімді білім беру үдерісіне кедергі бола алмайды.

5. «Асинхрония». Бұл оқыту процесінде жаттықтырушы мен тыңдаушының барлығына ыңғайлы кесте бойынша жұмыс жасайтындығын білдіреді.

6. «Қамту». Бұл функцияны кейде «бұқаралық сипат» деп те атайды. Оқушылар саны маңызды параметр болып табылмайды.

7. «Рентабельділік». Бұл ерекшелік ДО-ның экономикалық тиімділігін білдіреді.

8. «Мұғалім». Мұғалімнің жаңа рөлі мен функциялары туралы.

9. «Оқушы». Студентке қойылатын талаптар дәстүрліден айтарлықтай ерекшеленеді.

10. «ЖАТ» (жаңа ақпараттық технологиялар). LMS-те ақпараттық технологиялардың барлық түрлері қолданылады, бірақ негізінен жаңа ақпараттық технологиялар, олардың құралдары компьютерлер, компьютерлік желілер, мультимедиялық жүйелер және т.б.

11. «Әлеуметтілік». Мектепке дейінгі білім белгілі бір деңгейде тұрғылықты жері мен материалдық жағдайына қарамастан білім алу үшін тең мүмкіндіктер ұсына отырып, әлеуметтік шиеленісті жеңілдетеді.

12. «Интернационализм». DO білім беру қызметтерін экспорттауға және импорттауға қолайлы мүмкіндік береді.

Тізімделген ерекшеліктер DL-дің басқа білім беру түрлерінен артықшылықтарын анықтайды, бірақ сонымен бірге мұғалімге де, тыңдаушыға да белгілі бір нақты талаптарды қояды, ешқандай жағдайда жеңілдетпейді және кейде екеуінің де еңбек шығындарын көбейтеді.

Мәскеу мемлекеттік университетінің мамандары бес балдық шкала бойынша мектепке дейінгі білім берудің болашағын орташа есеппен 4,45 деп бағалады. DL орналастырудағы үлкен қолдауды, сарапшылардың пікірінше, университет басшылығы

(әкімшілік, ғылыми кеңес) ұсынады - (орташа балл 4.24). Олардың артынан оқушылар (орта есеппен 3,78), одан кейін мұғалімдер (орташа 3,67) келеді.

Белгілі бір дәрежеде мұғалімдердің мектепке дейінгі тәрбиеге деген «жағымсыз» қатынасы отандық педагогикалық практикаға тән және біздің ойымызша, білім беру жүйесіндегі педагогикалық іс-әрекеттің тиісті материалдық және моральдық өтемақысыз және білместіксіз елеулі асқынуынан туындайды, дегенмен мектепке дейінгі тәрбиеге қатысты шиеленістің төмендеуі байқалады. Осылайша, жүргізілген социологиялық сауалнама 2010 жылы мұғалімдер тарапынан DL-ға деген теріс көзқарастың 38% байқалғанын, ал 2016 жылы сұхбаттасқан мұғалімдердің 30% -ының байқалғанын көрсетті.

Білім беруді ақпараттандыру жағдайында білім алу формаларының эволюциясын талдау көрсеткендей, кейбір интегралды, синтетикалық форманы идеал ретінде қарастыруға болады, оған модернизация мен даму кезінде қазіргі уақытта белгілі білім алудың барлық белгілі формалары, соның ішінде қазіргі заманға дейінгі мектеп, эволюциялық жолмен асимптотикалық түрде тырысады. Бұл форманы біз қазіргі кезде бар және болашақта пайда болуы мүмкін барлық жақсы формаларды бойына сіңіретін қандай да бір идеал ретінде ойластырамыз. Кейбір сарапшылар бұл ойға жанама түрде бейім болып, ДО-ді ХХІ ғасырдағы білім берудің бір түрі деп атайды.

Мұнда Ресейдің бұрынғы білім министрлерінің ЖО туралы пікірлері келтірілген. Сонымен, Г.А. Ягодин 1995 жылы Ресейдің Жоғары білім беру жөніндегі мемлекеттік комитетінің отырысында «Ресейде қашықтықтан білім берудің бірыңғай жүйесін құрудың жағдайы мен болашағы туралы» мәселе бойынша: «... Егер әлеуметтік катаклизм болмаса алдағы 10 жылда әлем, ал қашықтықтан білім беру Жердегі білім берудің негізгі формасына айналады».

В.Г. Кинелев бұл туралы былай деп жазады: «Қашықтықтан білім беруді ХХІ ғасырдың білім беру жүйесі деп дұрыс атады. Біз мұны әлемде және біздің елімізде болып жатқан әлемдік білім беру реформаларының басты бағыттарының бірі ретінде қарастырамыз. Біз ХХІ ғасырдың басында Ресейдің қашықтықтан білім беру жүйесімен толық қаруланған болуымыз керек [9]. А.Н. Тихонов DL-ге «жоғары білім беру әлеуетін қолдаудың маңызды бағыты» ретінде анықтама береді.

Осылайша, логикалық пайымдаудың жиынтығы, белгілі сарапшылардың пікірлері және DL технологияларын дәстүрлі білім беру үдерісіне енгізудің тәжірибелік нәтижелері қолданыстағы табиғи қажеттілікпен білім алу формалары асимптотикалық түрде белгілі бір идеалға ұмтылады деген болжамды растайды гуманистік, әмбебап, синтетикалық, интегралды түрі, қазіргі заманға сәйкес изоморфты. Басқаша айтқанда, олар білім берудің бір формасына бірігеді.

Қорытындылай келе, қашықтықтан оқыту идеалды жағдайда:

- Тұрғылықты жерінен шықпай және өндірістік қызмет процесінде оқудан өтуге мүмкіндік береді;
- Білім берудің отандық және әлемдік ресурстарына кең қол жетімділікті қамтамасыз етеді;
- Өртүрлі өмірлік мәселелерді шешу үшін және бастауыш білім беру мен оқытудың кез келген деңгейінде білім алуға мүмкіндік береді;
- Өзін-өзі оқыту процесін өзі үшін тиімді етіп ұйымдастыруға және өздігінен білім алу үшін барлық қажетті құралдарды алуға мүмкіндік береді;
- Жеке мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне байланысты оқуды үзуге және жалғастыруға мүмкіндік береді;
- Білім беру ресурстарының барлық түрлеріне жас шектеусіз қол жетімді адамдар шеңберін едәуір кеңейтеді;
- Білім беру ресурстарының кең болуына байланысты оқыту құнын төмендетеді;
- Білім беру ұйымдары ұсынатын курстарды біріктіру арқылы бірегей білім беру бағдарламаларын құруға мүмкіндік береді;
- Қоғамның білім беру әлеуетінің деңгейі мен білім сапасын арттыруға мүмкіндік береді;
- Жоғары білімді мамандар мен білікті жұмысшыларға деген елдің қажеттіліктерін қанағаттандырады;

- Халықтың әлеуметтік және кәсіби ұтқырлығын, оның кәсіпкерлік және әлеуметтік белсенділігін, көзқарасы мен өзін-өзі тану деңгейін арттырады;
- Отандық білім беру жүйесінде жинақталған білімнің, кадрлар мен материалдық әлеуеттің өсуіне ықпал етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Andreev A.A., Varabanshikov A.V., Tarakanov G.V. State and long term researches of distance education problems in Military University // Proceedings of the ICDED'96. v. II.
2. Тихонов А.Н. О состоянии и перспективах создания единой системы ДО в России. // Проблемы информатизации ВШ. Бюлл.№3., 1995г.
3. Полякова Т.М. и др. Разработка обучающих курсов в среде мультимедиа. Материалы 2-й и 3-й конференции по ДО. -М.: МЭСИ.1997.с. 99-107.
4. Теория и практика систем интенсивного обучения. Кн. 1-4 под. Ред. А.А. Золотарева -М МГТУГА, 1994 г.
5. Фокин Ю.Г. Пути совершенствования методов обучения в ВШ. - М.:НИИВО, 1990.
6. Веришко К.И., Шаров Ф.Л. Концептуальная формула образовательной деятельности.-М: МИЭП,1994, с.26.
7. Агаев В.Т. Методические рекомендации по подготовке материалов для учебных аудио-видеосредств. -М.:МИЭП,1996, с.8.
8. Самолаев Ю.Н. Модульный принцип обучения в системе ДО сотрудников таможенных органов. -М: РТА, 1996.с.41.
9. Вдовюк В.И., Шабанов Г.А. Педагогика высшей школы:современные проблемы. - М: ВУ, 1996, 68с.

УДК 541.124

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ РАБОТЫ С ЦЕЛЮ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Куличенко К.И.

Жетысуский университет им.И.Жансугурова, г. Талдыкорган

E-mail: karinochka.kkk@mail.ru

Бұл баяндамада бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін оқу іс-әрекетінде қолданылатын тиімді формалар, әдістер, жаттығулар қарастырылады. Автор инновациялық педагогикалық әдістер мен әдістер адамның шығармашылық қабілеттерін дамытуға жағдай жасауға бағытталуы керек деген қорытындыға келеді. Себебі қазіргі әлемде кез-келген мәселені шешуге креативті және шығармашылық тұрғыдан ойлана алатын қызметкерлерге қажеттілік бар.

Тірек сөздер: *инновациялық әдістер, формалар, жаттығулар, қалыптастыру, шығармашылық қабілеттер, кіші мектеп оқушылары, педагогикалық міндеттер.*

В данном докладе рассматриваются результативные формы, методы, упражнения используемые в учебной деятельности для развития творческих способностей учащихся начальной школы. Автор приходит к выводу, что инновационные педагогические приемы и методы должны быть направлены на создание условий для развития творческих способностей личности. Поскольку в современном мире существует потребность в сотрудниках, которые креативно подходят к решению любого вопроса и умеющие творчески мыслить.

Ключевые слова: *инновационные методы, формы, упражнения, формирование, творческие способности, младшие школьники, педагогические задачи.*

This report examines the effective forms, methods, exercises used in educational activities for the development of creative abilities of primary school students. The author comes to the conclusion that innovative pedagogical techniques and methods should be aimed at creating conditions for the development of creative abilities of the individual. Because in the modern world, there is a need for employees who are creative in solving any issue and who are able to think creatively.

Key words: *innovative methods, forms, exercises, formation, creativity, primary school students, pedagogical tasks.*

В современном мире творчество высоко ценится. Развитие творческих способностей необходимо каждому ребенку. Творческий подход к решению тех или иных вопросов поможет ему в жизни, сделает его интересной личностью и человеком, способным преодолевать трудности, возникающие на его жизненном пути. Человеку с творческим складом ума легче не только сменить профессию, но и найти творческую «изюминку» в любом деле, увлечься любой работой и достичь высокой производительности труда.

Задача любой школы - поддержать ребенка и развить его способности, подготовить почву для того, чтобы эти способности были реализованы. Для решения данной проблемы, необходимым является активность, инициативность и творческий поиск самого педагога.

Меняется школьник - меняется и учитель. В XXI веке педагог должен использовать в своей работе инновационные методы, стать творчески ищущим человеком.

Одним из условий в развитие творческих способностей является создание атмосферы доброжелательности и доверия, которые побуждают у младших школьников потребность в творческом самовыражении.

Сегодня необходимо гармонично сочетать учебную деятельность с творческой деятельностью, формируя в рамках этой деятельности базовые знания, умения и навыки. Разумеется, далеко не у всех детей есть умение сочинять, воображать, придумывать. И, тем не менее, таланты каждого человека нужно развивать.

На развитие творческих способностей личности должны быть направлены развивающие формы, методы обучения и воспитания, которые осуществляются в процессе учебной деятельности.

Существуют различные формы работы:

- использование возможностей нетрадиционных уроков (уроки-конкурсы, уроки-сказки, уроки-аукционы и др.)
- использование активных форм обучения: проблемные ситуации, проблемные лекции, дискуссии, анализ парадоксальных и конфликтных ситуаций, размышлений вслух, диалогах, проведении деловых игр, игровых и практических занятий;
- проведение интегрированных занятий;
- организация самостоятельной работы учащихся;
- проведение исследований;
- использование новых педагогических технологий, инновационных форм и методов обучения и воспитания (технология метода проектов, игровые технологии, компьютерные технологии, нетрадиционные формы организации занятий, аукциона знаний, открытые микрофоны, устные журналы);
- применение разноуровневого контроля знаний в ходе внеурочной работы;
- проведение предметных конкурсов, выставок.

Эффективно использовать игровые технологии, технологии критического мышления, элементы разноуровневой технологии, развивающие технологии.

Для выявления способности детей очень важна индивидуальная работа, поощряющая творчество.

Можно использовать такие способы работы с детьми:

- а) работа по карточкам;
- б) применять дополнительные задания по интересам

Творчество - это, прежде всего умение отказаться от стереотипов мышления, только в том случае можно создать что-то новое. В этом отношении большие возможности имеются на уроках математики. Решение задач расширяет математический кругозор, формирует неординарность мышления, умение применять знания в нестандартных ситуациях, развивает упорство в достижении поставленных целей, прививает интерес к изучению математики.

Рассмотрим некоторые типы задач для развития активного самостоятельного творческого мышления детей:

- задачи с не сформулированным вопросом;
- задачи с недостающими данными;
- задачи с лишними данными;
- задачи с несколькими решениями;
- задачи с меняющимся содержанием;
- задачи на соображение, логическое мышление.

Важнейшими математическими операциями, способствующие развитию творческих способностей являются анализ и синтез, умение сравнивать, обобщать, проводить аналогии.

При целенаправленной и системной работе по развитию творческих способностей у учащихся развиваются следующие умения:

1. Умение анализировать проблемные ситуации;
2. Умение выдвигать альтернативные гипотезы решения проблемных ситуаций;
3. Умение разрешать противоречия;
4. Умения создавать творческие занятия.

Необходимым условием развития творческих способностей учащихся является правильно подобранные методы и упражнения. Так как метод - это способ достижения какой-либо цели, решения конкретной задачи. Но, подбирая задания и методы, надо учитывать, что:

1. Необходимо точно знать их цель, каких результатов нужно добиться;
2. Необходимо следить за точностью выполнения, чтобы своевременно проводить коррекцию, если в том возникла нужда, не закрепляя ошибок, следить за результатами упражнений, анализировать, какие достигнуты успехи и на каких недостатках следует фиксировать свое внимание, чтобы устранить их;

3. Количество задач и упражнений, зависящее от индивидуально-психологических особенностей школьников, должно быть достаточным для овладения умением принимать тот или иной прием рассуждений, действий, позволяющих решить проблему;

4. Упражнения не должны быть случайным набором однотипных задач, они должны способствовать развитию самостоятельности и творчества, для чего в их основу надо положить определенную систему, четко спланированную последовательность, их постепенное усложнение, представление известных объектов в нестандартной обстановке;

5. Важно развивать творческие способности систематически. Упражнения не должны прерываться на длительное время, развитие мышления требует постоянной нагрузки на интеллект, возникновение трудностей на пути мыслительной деятельности ученика.

Рассмотрим метод «Лингвистические угадки». Выполнение подобных заданий во многом напоминает кроссворд (без заполнения клеточек). Необходимо восстановить «первоисточник» (словосочетание, фразеологический оборот, предложение) по отдельным его деталям и признакам, либо «угадать» слово по его описанию (толкованию), например, закончить фразеологизм «Голоден, как ... (волк)». Эта работа способствует развитию творческих возможностей учащихся, часто вызывая желание создавать по аналогии свои произведения (сказки, загадки, кроссворды).

Лингвистические «почемучки» - это вопросы, целью которых является активизация мыслительной деятельности учащихся при воспроизведении полученных ранее знаний. Отвечая на вопросы, делая своеобразные маленькие «открытия» в области лингвистики, школьники убеждаются в практическом значении знаний по русскому языку, сам учебный предмет открывается для них по-новому.

Особое место в системе творческого развития занимает сочинение. Именно сочинение - высшая форма проявления творческих способностей. Сочинения совершенствуют письменную речь, увеличивают словарный запас, развивают детскую фантазию, воображение. Предлагаю следующие виды сочинений: сочинения нетрадиционного содержания: «Сочинение-сон», «Заметка в стенгазету», «Письмо бабушке», «Пожелание Деду Морозу», «Сочинение-фантазия», «Сказка», «Письмо в будущее» и др. На уроках и дома можно писать сочинения - сказки о частях речи и небольшие рассказы с использованием фразеологических оборотов и крылатых выражений.

Детям очень нравится такой вид работы, как ассоциативный мультфильм, например, Учитель - класс - ученики - парта - тетрадь... Самостоятельно подготовив цепочку слов, дети составляют сказку или рассказ, сюжет которого будет разворачиваться от одного слова к другому, например, «Учитель вошел в класс. В классе ученики приготовились к уроку. Они сели за парты и открыли тетрадь...» Постепенно работа усложняется. С выбранными случайно словарными запасами дети составляют связные рассказы.

Учащимся предлагаю следующие виды творческих заданий, которые можно использовать на уроках литературы и русского языка:

1. творческие задания, несущие новую информацию для учащихся;
2. творческие задания, знакомящие учащихся с новым для них методом решения;
3. творческие задания, в которых происходит создание нового;
4. творческие задания, которые могут быть выполнены разными способами;
5. творческие задания на нахождение закономерностей и составление своих закономерностей;
6. творческие задания, которые подразумевают организацию практической и познавательной деятельности: нарисовать, составить, разрезать, зашифровать, начертить, заполнить таблицу и др.;
7. творческие задания занимательного характера, на смекалку;
8. творческие задания, содержащие игровой момент;
9. творческие задания с элементами тренинга;

После проведенной работы:

1. Речь детей обогащается новыми словами, расширяется их лексикон.
2. Возрастает интерес к изучению русского языка.
3. Повышается орфографическая зоркость, улучшается успеваемость по русскому языку, литературному чтению.
4. Развиваются познавательные способности младших школьников, наблюдательность, мышление, воображение детей.
5. дети с удовольствием участвуют в творческих конкурсах, олимпиадах.

После применения данной системы у многих детей появляется положительное отношение к заданиям творческого, проблемно-поискового характера. Они постепенно начинают проявлять более высокую степень самостоятельности, уверенности. У детей изменяется отношение к собственным ошибкам и затруднениям. Таким образом, можно заключить, что применение системы творческих заданий на уроках и во внеурочное время в работе с детьми способствует развитию творческих способностей младших школьников.

Важным моментом в развитии творческих способностей у детей выступает комплексность, т. е. одновременное совершенствование нескольких взаимодополняющих друг друга способностей, при этом «многоплановость и разнообразие» видов деятельности, в которые одновременно включается ребёнок, выступает как одно из важнейших условий комплексного и разностороннего развития его способностей.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Никитин А.В. Развитие творческих способностей учащихся - Начальная школа - 2001. - № 9. - С. 34-37.
2. Развитие творческой активности школьников - Под ред. А.М. Матюшкин а. - М.: Педагогика, 1991.- 155с.

УДК 376

СЮЖЕТНО-РОЛЕВАЯ ИГРА КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ РЕЧИ ДЕТЕЙ

Кучер В.И., студентка 4 курса, специальности «Дефектология»
Научный руководитель: **Сыдыкбекова М.А.**, к.п.н.; и.о. ассоц. профессор (доцент)
Жетысуский университет им. И.Жансугурова, г.Талдыкорган

E-mail: veronika.kucher.00@mail.ru

Бұл мақалада балалардың сөйлеуін неғұрлым тиімді дамыту үшін оқу немесе түзету процестері кезінде рөлдік ойынды қолдану қарастырылады.

Түйінді сөздер: сөйлеу, рөлдік ойын, бала, даму.

This article discusses the use of story-role-playing games in the course of educational or correctional processes for more effective development of children's speech.

Keywords: speech, story-role-playing game, child, development.

Речь-эта важная психическая функция человека, универсальное средство мышления и существенный элемент человеческой деятельности. Вопрос о развитии речи и ее составляющих элементах, не одно столетие входил в разработки педагогики и психологии. Речь выступает важным элементом в обучении и воспитании, определяет продуктивность в вербализации и является необходимым условием для успешной социализации личности в общество. Многие исследования доказывают, что все высшие психические функции человека (восприятие, внимание, память, мышление, воображение) опосредованы речью. Говоря об этом, можно утверждать, что формирование и развитие ребенка возможно только при непреложном условии в овладении языковой системой. Речевое развитие непосредственно влияет на формирование интеллектуальных возможностей ребёнка, его эмоционально волевой сферы, характера и всей личности в целом. Поэтому функция речевой коммуникации детей играет большую роль для современного общества и образования.

В современной практике вопрос по формированию речевых способностей детей приобрел большую актуальность. Одна из основных задач языковой подготовки дошкольника – формирование языковой связности, навыков осмысленного и логичного построения высказывания. Связная речь, другими словами, подробные утверждения, состоящие из нескольких или многих предложений, позволяющих ребенку систематически и последовательно выражать свои мысли. Успехи детей в развитии связного языка в дошкольном возрасте способствуют эффективному общению, гарантируют и во многом определяют их академические успехи по всем предметам.

Л.С. Выготским [1], А.Р. Лурией [2], И.А. Зимней были затронуты вопросы о возникновении речи. А так же было доказано, что от уровня развития речи детей зависит качество овладения ими грамматическими свойствами языковой системы Г.А. Каше [3], Р.Е. Левина, Л.Ф. Спирина, Г.В. Чиркина [4].

Выдающиеся ученые как В.К. Воробьева, О.Е. Грибова, Р.И. Лалаева, Е.Ф. Соботович, Л.Б. Халилова, С.Н. Шаховская, Е.А. Стребелева, Т.Б. Филичева писали о необходимости правильного структурирования речи, особенно в ходе коррекционной работы.

Также над данными вопросами работали и Казахстанские ученые Ж.И. Намазбаева [5], Мовкебаева З.А [6].

На сегодняшний день, то есть в веке новых технологий, дети с раннего детства пользуются все возможными гаджетами. Можно утверждать, что при использовании смартфонов, компьютеров, планшетов, речевая функция уходит на задний план. Чтобы избежать подобных ситуаций, нам нужно вовлекать детей в ситуации, где он должен в первую очередь иметь успех в коммуникации. Этой ситуацией может стать сюжетно – ролевая игра.

Сюжетно-ролевая игра, по своей сути, представляет отражения общественной реальности, в сюжете которой могут быть действия и герои как настоящие, так и вымышленные. В ходе такой игры, каждый ее участник имеет свои задачи и роли, на протяжении всего времени игры. Со временем игра совершенствуется, благодаря приобретенным детьми новым знаниям и умениям в ней меняются персонажи, действия, содержание и сюжет.

Во время занятий игровая ситуация и частности сюжетно – ролевая игра помогает ребенку снять чувства напряжения и дискомфорта. Так же в ходе сюжетно – ролевой игры мы можем наблюдать большую активность в речи ребенка, здесь же развивается не только внешняя, но и смысловая сторона речи, вследствие чего речь приобретает большую мобильность.

Главными недостатками в детской речи в большей мере встречаются:

- Бедность активного и пассивного словарного запаса.
- Скучная, состоящая из элементарных высказываний, ситуативная речь.
- Более обширное употребление в речи слов-паразитов, сленговых обозначений, иностранных оборотов, нежели слов из родного языка.
- Неумение грамотно высказывать свои мысли, правильно выстраивать монологическую и диалогическую речь.
- Не логичность в доводах.
- Отсутствие способностей культуры речевого оформления: неспособность применять интонации, контролировать высоту и темп голоса, некорректная дикция.

Отсюда следует, что для развития речи детей, мы должны находить наиболее эффективные пути для реализации цели.

Как известно, для детей игра выступает большим стимулом для условия развития речи и в свою очередь является ведущей деятельностью. Характер игры обуславливает речевые способности, средства и содержание коммуникации. В ходе совершенствования языковых средств, в процессе игры, мы используем все ее виды. Развивающие игры используются для решения всех задач языкового развития. Они консолидируют и разъясняют словарный запас, изменения слов и их образования, практикуют составление связных утверждений и развивают пояснительную речь. Словарные игры помогают развивать как конкретные, так и общие концепции, усваивая слова в их обобщенном значении. В этих играх ребенок оказывается в ситуации, когда он вынужден использовать языковые знания и словарный запас, полученные в новых условиях. Знания проявляются в словах и действиях игроков. Игры являются эффективным методом закрепления грамматических навыков, поскольку в силу диалектики, эмоциональности поведения и интереса детей они позволяют несколько раз упражняться в повторении необходимых словоформ ребенку. Ролевые игры способствуют развитию связной речи у дошкольников.

В процессе сюжетно-ролевой игры мы пользуемся различными предметами: картинками, игрушками, различным подручным материалом. При применении всего этого игра приобретает индивидуальную особенность и становится намного интереснее ребенку. В процессе использования игрушек в игре, ребенок начинает говорить за нее, подражать различным персонажам, голосам зверей и звучанию транспорта. В игре разговаривая, дети не боятся сказать что-то не правильно, ведь это будут не его ошибки, а ошибки куклы или зверюшки.

На занятиях в детском саду, с логопедом или в простой игре с родителями, мы можем стимулировать ребенка говорить, сами являясь примером для подражания в речи. В дальнейшем, у детей появляется потребность в общении, им хочется играть с детьми, задавать разные вопросы, рассказать о том, что с ним произошло. В игре, мы стараемся разными способами активизировать речь ребенка: задаем вопросы, создаем ситуации, чтобы ребенок сам проявлял инициативу к общению, при этом, используя, весь свой словарный запас. Таким образом, в сюжетно-ролевой игре мы развиваем, совершенствуем, уточняем речевую функцию детей.

Мы можем отметить некоторые особенности сюжетно-ролевой игры:

- является формой неигровой деятельности;

- может выступать как средство или метод обучения;
- может быть составной частью в содержание и организацию неигровой деятельности детей;
- является эффективным методом развития речевой функции;
- ребенок находится в комфортных условиях;
- игра способствует развитию всех ВПФ, а также общей и мелкой моторики.

Следует отметить еще одну положительную особенность игры – это вхождение детей в контакт друг с другом. Это очень важная функция для детей, ведь именно при игре, дети разговаривая между собой формируют диалогическую речь. Данное утверждение в своих трудах отмечали и О. М. Дьяченко и Т.В. Лаврентьева. [7]

При игре велика роль слов, которые дети в ней будут употреблять. Оно помогает выразить свои идеи и эмоции, понять, что хочет рассказать тебе напарник. Можно отметить между игрой и речью двухстороннюю связь. С одной стороны, игра помогает ребенку развивать речь, с другой стороны, речь добавляет в игру ясность и вносит свой окрас. Можно сказать, игра должна опосредоваться речью, а речь развиваться и совершенствоваться в игровой деятельности. Говоря о речи, нужно заметить, что речь сама по себе ни откуда не возникает. Эта функция, которая, при условии не нарушенного слуха, возникает по подражанию. Носителем языка выступает другой человек – взрослый. Здесь, главным и эффективным средством для развития речи, будет являться игра вместе со старшими. В данной ситуации ребенок начинает подражать взрослому, как и в речи, так и действиях. При помощи родителей, педагогов и других, ребенок быстро усваивает новые слова, проговаривает и в последующем применяет их в необходимых случаях.

Исходя из общего положения и опираясь на совокупность всех ранее перечисленных фактов, можно утверждать, что при использовании сюжетно-ролевой игры, дети не только развивают все сферы: коммуникативную, эмоциональную, познавательную, личностную, так же совершенствуют ранее усвоенные знания и значительно лучше осваивают процесс речеобразования. Так, сюжетно-ролевая игра выступает наиболее простым и результативным средством развития функции речи наших детей.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Лев Семенович Выготский. Мышление и речь. Изд. 5, испр. — Издательство "Лабиринт", М., 1999. — 352 с.
2. Лурия, Александр Романович. Речь и развитие психических процессов у ребенка [Текст] : Эксперим. исследование / А. Р. Лурия, Ф. Я. Юдович ; Акад. пед. наук РСФСР. Ин-т дефектологии. - Москва : Изд-во Акад. Пед. наук РСФСР, 1956. - 94 с.; 20 см.
3. Каше Г.А. Подготовка к школе детей с недостатками речи: Пособие для логопеда
4. Чиркина Г.Ф. Основы логопедической работы с детьми: Учебное пособие для логопедов, воспитателей детских садов, учителей начальных классов, студентов педагогических училищ / Под общ. ред. д. п. н., проф. Г. В. Чиркиной. – 2-е изд., испр. – М.: АРКТИ, – 240стр.
5. Намазбаева Ж.И. Что такое личность? // Вестн. Науч.-пед. центра. – 1991. – № 1. – С. 240- 247.
6. Формирование готовности старших дошкольников с общим недоразвитием речи к школьному обучению : Автореферат дис. ... док. пед. наук : 13.00.03 / Мовкебаева, Зульфия Ахметвалиевна, - Алматы : [тип. ТОО Нур-Принт], 2010 . - 42, [4]
7. Дьяченко, О. М. Психологические особенности развития дошкольников [Текст] / О. М. Дьяченко, Т. В.Лаврентьева. — М.: Эксмо. 2009. – 292с.

ӘОК 37.01

СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ ДҮНИЕТАНЫМ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЭТНОПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Қазақбаева А.О., мұғалім,
Шұбар орта мектебі, Кербұлақ ауданы, Алматы облысы
Ахаева А. Ш., 2 курс докторанты,
Илияс Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: a_akmaral_86@mail.ru

Мақалада сыбайлас жемқорлыққа қарсы дүниетанымның қалыптасуының этнопедагогикалық негіздері айқындалған. Халық ауыз әдебиетінде және даланың ұлы ойшылдарының еңбектеріндегі әділетсіздікке, ұрлыққа төзбеушілік тақырыптары, сонымен бірге, ар мен намыс мәселелері қарастырылған.

Тірек сөздер: тәрбие, этнопедагогика, сыбайлас жемқорлық.

В статье раскрывается этнопедагогическая основа формирования антикоррупционного мировоззрения. Рассматривается тема нетерпимости к воровству, несправедливости, а также тема достоинства и чести в народном творчестве и в трудах великих мыслителей степи.

Ключевые слова: воспитание, этнопедагогика, коррупция.

The article reveals the ethnopedagogical basis for the formation of an anti-corruption worldview. The topic of intolerance to theft, injustice, and the topic of dignity and honor in folk art and in the works of the great thinkers of the steppe are considered.

Key words: education, ethno pedagogy, corruption.

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасы Үкіметінің алдыңғы қатарлы мәселелерінің бірі сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес болып табылады. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы дүниетаным қалыптастыру, сыбайлас жемқорлыққа қарсы ағартушылық жұмыстарының жалғасы болуы тиіс.

«Мәңгілік ел» идеясы түркі дәуірінен бүгінгі күнге дейін жеткен қазақ халқының ұлттық идеясы. «Мәңгілік Ел» жалпы ұлттық идеясының құндылықтары қазақстандық қоғамды біріктіруші ретінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті құруда негізін қалаушы болып табылады. Бұл – азаматтық теңдік, еңбекқорлық, ғалым мен білім ғибраты, зайырлы ел – толеранттылық елі сияқты құндылықтар [1;1]. Мәңгілік елдің тірегі адал ұрпақ. Адал ұрпақты тәрбиелеу қоғамның, білім беру мекемелерінің, тіпті әр азаматтың өзіндік міндеті.

Өсіп келе жатқан ұрпақтың азаматтық дүниетанымы, рухани-адамгершілік дамуы мен тәрбиесінің негізі мораль нормаларын, құндылық бағдарлары мен ұлттық құндылықтарды білім беру мен тәрбиелеу үрдістері барысында бойына сіңіруде жүзеге асады. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы дүниетанымның қалыптасуы өз халқына деген құрмет, Отанынан деген сүйіспеншілік, отбасылық және қоғамдық құндылықтарды қабылдауда көрініс табады.

Қазақ халқының сыбайлас жемқорлыққа қарсы көзқарастары әділетсіздік, жалқаулық, парақорлық, ұрлық сияқты теріс әдеттерді айыптауында көрінген. Ел арасында тараған мақал-мәтелдердің тәрбиелік мәні осындай әдеттерге қарсы көзқарасын білдіреді. Мысалы: «Арамдықпен еңбек ету, тамақты ұрлықпен тапқанға тең», «Оңай жолмен келген табыс, құт болмайды», «Қайыршының қарны тоймас, ұры бай болмас» және т.б. Сондай-ақ, өсіп келе жатқан ұрпаққа жағымды үлгі, қоғамдағы норма ретінде ар-намыс пен абырой ұғымдары да мақал-мәтел арқылы ұрпақтан-ұрпаққа таратылып отыр. Мысалға алсақ, «Біреудің ала жібін аттама», «Өмірде бір күн өмір сүрсең де, нағыз адам бол». Ар-намыс,

ұят қазақтың қыз-жігіттерінің ең жақсы қасиеті – «Байлықты өмір үшін, өмірді абырой үшін құрбан етемін» [2;38] халық арасында таралған сөздер сыбайлас жемқорлыққа қарсы дүниетанымның қалыптасқанның белгісі іспеттес.

Ғасырлар бойы Ұлы даламыздың даңқын шығарған кемеңгер данышпандардың көзқарастары өзектілігін жоғалтпаған. Адами формация, мемлекет, қоғам өзгерсе де, Әбу Насыр әл-Фараби, Жүсіп Баласағұн, Абай Құнанбаев сияқты ғұламалардың рухани-адамгершілік ойларына қайта оралып тұрамыз. Қазіргі сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мәселесі қатаң тұрғанда, өсіп келе жатқан ұрпаққа сыбайлас жемқорлыққа қарсы тәрбие беріп, дүниетанымның қалыптастыруда, сол ойшылдардың еңбектеріне негізделуіміз қажет.

Әбу Насыр әл-Фарабидің еңбектері — Қазақстан Республикасының ұлттық игілігі, рухани және мәдени мұрасы. Әл-Фараби шығармаларының ішіндегі ең атақтысы - «Қайырлы қала тұрғындарының көзқарастары» трактаты. Ғұлама бұл еңбегінде мемлекет қайраткерінің мақсаттарын жүзеге асыру және бақытқа жету үшін қажетті «мемлекет басқару өнерін» атап көрсетіп, саясат пен этика арасындағы тығыз байланысты талдайды. Оның айтуынша, басқару өнерінің басты мақсаты - адамдар мен әлеуметтік топтардың табиғи үйлесімділігіне қол жеткізу немесе олардың қайғы-қасіреті туралы ескерту. Бұл мәселе біз өмір сүріп отырған тарихи қоғамда да, атап айтқанда, ең өршіл әрі ауқымды экономикалық және әлеуметтік өзгерістер болып жатқан Қазақстан Республикасында да өте маңызды. Әл-Фарабидің атап көрсетуінше, «қайырымды қала» басшысының бойынан табылуға тиісті қасиеттердің мағынасын аша отырып, қысқаша анықтамасын бердік. 1. Басшының он екі мүшесі бүтін, дені сау болуы керек; 2. Ақыл-есі бүтін, айтылған сөзді ұғатын болуы керек; 3. Есте сақтау қабілеті мықты, алғыр да аңғарымпаз болуы керек; 4. Сөзі өткір, тілге шешен болуы керек; 5. Өнер-білімге құштар, оқып үйренуден шаршамайтын, білімпаз болуы керек; 6. Тамақсаулықтан, артық ішіп-жеуден, орынсыз сауыққұмарлықтан аулақ болуы керек; 7. Шыншыл болуы, маңына шыншыл адамдарды жиюы, өтірікшілерден аулақ болуы керек; 8. Рухы биік, ар-намысты биік ұстайтын болуы керек; 9. Пасықтықтан аулақ, игі істерге ынтызар болуы керек; 10. Байлыққа құмарлықтан, ашкөздіктен аулақ болуы керек; 10. Әділетсүйгіш болуы, озбырлар мен әділетсіздерді жақтаудан аулақ, ел-жұртқа қайырымды, мейірімді болуы керек; 11. Бір сөзді, бірақ қыңыр болмауы тиіс, жаман қылықтарға ымырасыз болуы керек; 12. Өзі дұрыс деп тапқан істі жүзеге асыруда шешімшіл, қорқып жасқануды білмейтін батыл да ержүрек болуы керек [3;1]. Бұл сипаттамалар бойында көшбасшылық қасиеттері дамыған, өз ісіне адал, шынайы тұлға болып тәрбиеленуіне және жастар арасында жағымды үлгі ретінде қабылдануы қажет.

Ортағасырлық аса көрнекі тұлғаларының бірі Жүсіп Баласағұн «Құтты білік» шығармасымен әділетті, ырысты елдің, құтты мемлекеттің үлгісін жасаған өз дәуірінің барынша кемел суреттерін түсірген [4;73].

Кісілер көп, кісілікке кендеміз
Адалы - аз адам атты пендеміз
Толып жатыр жүрген жандар жер басып,
Көңілі ашық, әділ ерге - ел ғашық.
Кісі сирек емес, сирек - кісілік,
Кісіліктің қадірін біл, түсініп.

Осы өлең жолдарында, ақын өзінің аты мен жеке басына кір келтірмей өмір сүру - нағыз бақыт деп санағанын көрсетеді. Ақиқатты әркім өз ақыл-ойымен, мүмкіндігі жеткен әсеріне дейін ғана танып келеді десек те, ақынның адамдық пен кісілікке деген құрметі кеңінен танылды.

Наданға төрден орын тисе, қор етеді,
Данышпанға босағадан орын тисе, төр етеді.

Шығармада жақсылық пен жамандық, әдептілік пен дөрекілік, шындық пен өтірік, аңқаулық пен қулық өзара қарама-қарсы қойылған. Сол арқылы автор айтар пікірін тереңдете түседі. Ақын кісіні адамгершілік арнасынан шығарып, жұртқа әдепсіз, дөрекі, надан етіп көрсететін кейбір мінез-қылықтарға көркем сөзбен сипаттама береді. Мұндай жағымсыз

мінездер мал-мүлікке тоймайтын аш көздік, сарандық, мейірімсіздік, ашушандық деп көрсетеді. Әке-шешеден тәрбие көрген, әдепті жандар қашанда нәпсісін тия білетін, жомарт, бауырмал, сабырлы, инабатты болып келетінін айтады [5;171]. Бұл ұрпақтан ұрпаққа сабақтас болатын тәрбие әдістерінің нәтижелілігін көрсетеді, яғни жастардың бойында отбасы, қоғам көмегімен қалыптасқан дүниетаным, болашақ үшін маңызды. Егер біз адал әрі әділетті қоғамда өмір сүргіміз келсе, өскелең ұрпақ бойында сыбайлас жемқорлыққа қарсы дүниетаным қалыптастыруды өзекті мәселе деп қарастыруымыз қажет.

Сөйтіп, Жүсіп Баласағұн қоғамдық-әлеуметтік көзқарасында кейбір қайшылықтары бола тұрса да өз дәуірі үшін прогрессивті роль атқарған бірқатар ағартушылық моральдық, этикалық принциптерді жырлап, оларды әлеуметтік мәселе ретінде көтере білген көрнекті қоғам қайраткері еді. Сан ғасырлар өтсе де, бүгінгі қоғам алдында бұл мәселелер жаңа деңгейде тұр.

Өз заманында шығармашылығы арқылы қоғамдағы сыбайлас жемқорлық әдеттеріне қарсы төзбеушілікті дәріптеген ұлы данышпан Абай Құнанбаевтың туылғанына 175 жыл толып отырса да, тұтас бір қазақ халқының рухани-адамгершілік сауатының сарқылмас қазынасы болып отыр. Абай сияқты ұлы жазушылардың ой күші әр адамның жеке қасиеттеріне әсер етіп қана қоймай, бүкіл халықтың, мемлекеттің моральдық бейнесін салмақтайды, адамзаттың адами қасиеттерін анықтайды. Ақынның этикалық құндылықтары бүкіл адамзатқа ортақ мәңгілік құндылықтарға негізделгендіктен, ол көтерген мәселелер тек қазақ баласы үшін емес, бүкіл адамзат үшін өзекті болып қала береді.

Жиырма тоғызыншы қара сөзінде, Абайдың «Алтын көрсе, періште жолдан таяды» дейді. Періштеден садаға кеткір-ай! Періште алтынды не қылсын, өзінің көрсеқызар сұмдығын қостағалы айтқаны» (Жиырма тоғызыншы сөз, 1895 ж.) деп жазуы, парақорлық, ұрлық сияқты теріс әрекеттер үшін жауапкершілік адамның өзінде ғана. Яғни егер адамның өзінің дүниетанымы дұрыс қалыптасып, құндылықтық бағдары дұрыс болса, онда сыбайлас жемқорлықпен байланысты заңбұзушылыққа сырттан ешкім итере алмайды деген мағынаны білдіреді.

Сондай-ақ, қырық бірінші Қара сөзінде былай айтылған: «...Екінші - ол адам есепсіз бай боларға керек. Аталарын паралап, балаларын алып, бастапқы айтқандай жолға салып, тағлым берсе, сонда түзелер еді.

Енді мұндай халықты еріксіз қорқытып көндіретін күш-қуат ешкімге бітпейді. Ол баланы қазақтың бәрін паралап көндіретін дәулет бір кісіге бітуге мүмкін де емес.

Қазақты я қорқытпай, я параламай, ақылменен не жырлап, не сырлап айтқанменен ешнәрсеге көндіру мүмкін де емес. Етінен өткен, сүйегіне жеткен, атадан мирас алған, ананың сүтіменен біткен надандық әлдеқашан адамшылықтан кетірген. Өздерінің ырбаңы бар ма, пыш-пышы бар ма, гуілдегі бар ма, дүрілдегі бар ма - сонысынан дүниеде ешбір қызықты нәрсе бар деп ойламайды, ойласа да бұрыла алмайды, егер сөз айтсаң, түгел тыңдап тұра алмайды, не көңілі, не көзі алаңдап отырады. Енді не қылдық, не болдық!..» (қырық бірінші сөз, 1897 ж.). Осы сөздерден дүниетанымның қалыптасуына тәрбиенің үлкен ықпалы көрінеді. Адамның парақорлыққа немесе ұрлыққа баруы, дұрыс тәрбиеленуіне, отбасында, өскен ортасында, қоршаған қоғамында тұрақталған құндылықтарға байланысты. Сондықтан қазіргі жастар бойында сыбайлас жемқорлыққа қарсы дүниетанымды қалыптастырып, тәрбиелеу болашақ қоғам үшін зор мәселе.

Абай өз шығармаларында рухани жұтаңдықты, білімсіздікті, көкірек көзінің мөрлілігін, надандықты, имансыздықты, тоғышарлықты, енжарлықты, жалқаулықты, сөзуарлықты, екіжүзділікті, күншілдікті, мақтанқұмарлықты, мақтансүйгіштікті, дүниеқоңыздықты, мансапқорлықты, көрсеқызарлықты, менмендікті, мақтаншақтықты, еңбексіздікті, әділетсіздікті, сатқындықты және т.б. қай замандарда болмасын адам бойында болатын моральдық-этикалық қасиеттерді сөз ете отырып, адам баласының бойындағы қасиеттерін жақсартуға, жетілдіруге, толықтыруға, жаман қасиеттері болса солармен күресуге, оларды ауыздықтауға талаптануы керектігін түсіндіріп, ғасырлар бойына адамзат баласының ақыл-ойында ұшталып келе жатқан, діни-пәлсафалық, моральдық-этикалық, интеллектуалдық, адамгершілік тұжырымдамасы – толық адам ілімін адамзат қоғамына мұра етіп қалдырды [6;1].

Ұлы даланың ұлттық тәрбиелік қағидалары мен ұлы данышпандардың ойларымен таныса отырып, жастардың сыбайлас жемқорлыққа деген жағымсыз қатынасы, бұл құбылысқа және оның пайда болуы мен кең таралуының себептеріне деген төзбеушілігі қалыптасып, өсе келе, ересек өмірінде сыбайлас жемқорлықпен күрес қажеттілігіне айналады.

Қорыта айтсақ, өсіп келе жатқан ұрпақтың сыбайлас жемқорлыққа қарсы дүниетанымын ағартушылық, білім беру және тәрбие құралдары арқылы қалыптастыру, құқықтық, саяси, экономикалық және т.б. әдістерімен қатарлас жалпы мемлекеттік сыбайлас жемқорлықпен күрес жүйесінің маңызды бөлігі болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Назарбаев Н. Ә. Нұрлы жол – Путь в будущее: Қазақстан халқына Жолдау. Астана, 11.11.2014.
2. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздері: оқу құралы / Жалпы редакциясын басқарған б.ғ.д., профессор Б. С. Абдрасилов. – Астана: Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы, 2016. – 176 б.
3. Байтанұлы А. Әл-Фарабидің «Қайырымды қаласы» және қазақ утопиясы. Adebportal@gmail.com/adebiportal.kz <https://adebiportal.kz/kz/news/view/22664>, 2019
4. Егеубаев А. Жүсіп Баласағұн. «Құтадғу білік» (XI ғ.) // Жұлдыз. № 3 1996.
5. Келімбетов Н. Ежелгі дәуір әдебиеті.- Алматы: Ана тілі, 1991.
6. Ноябрь Кенжеғарев, Абайдың қара сөздері хәм қазіргі қоғам. //Абай.kz, 2018

УДК 81(082)

ФОРМИРОВАНИЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

М.Х.Кылышпаева, докторант

Жетысуский университет им. И.Жансугурова, г.Талдыкорган

E-mail: madina_6709@mail.ru

Мақала бастауыш мектеп оқушыларының шет тілдік коммуникативті құзыреттілігін қалыптастыру мәселесіне арналған. Мақалада коммуникативті құзыреттіліктің компоненттері, сонымен қатар оны шет тілі сабағында қалыптастыру әдістері мен технологиялары қарастырылған.

Тірек сөздер: *кіші мектеп оқушылары, шет тілінің коммуникативті құзыреттілігі, коммуникативті құзыреттіліктің компоненттік құрамы.*

Статья посвящена проблеме формирования иноязычной коммуникативной компетенции младших школьников. В статье рассматриваются компоненты коммуникативной компетенции, а также методы и технологии ее формирования на уроке иностранного языка.

Ключевые слова: *младшие школьники, иноязычная коммуникативная компетенция, компонентный состав коммуникативной компетенции.*

The article addresses the problem of forming the foreign language communicative competence of primary schoolchildren. The article considers the components of communicative competence, as well as the methods and technologies of its formation in the lesson of a foreign language.

Keywords: *primary schoolchildren, foreign language communicative competence, component composition of communicative competence.*

В условиях модернизации системы образования, многоязычия и мультикультурализма особое значение приобретает проблема качества начального иноязычного образования. Стратегия дошкольного образования по иностранным языкам должна строиться в соответствии с новыми приоритетами школы в 21 веке, школы как источника развития способностей и творческой активности обучающихся, способных самостоятельно решать задачи в форме общения. Учебная дисциплина “Иностранный язык”, как и другие дисциплины, имеет большой потенциал воздействия на личность обучающегося, так как включает в себя все сферы человеческой деятельности и человеческого общения. Младший школьный возраст - это оптимальный период активного освоения социального поведения, искусства общения, приобретения коммуникативных и речевых навыков. В условиях современной школы возможности коммуникативно-психологической адаптации личности к новому языковому миру, отличному от мира родного языка и культуры, основы коммуникативной компетентности могут быть реализованы с помощью активных методов и интерактивных технологий, которые во многом определяют социокультурное и коммуникативное развитие обучающихся.

Иноязычное образование как один из компонентов общей системы национального образования нельзя рассматривать вне связи со средой, в которой оно функционирует и развивается. Расширение интеграционных процессов, углубление международного взаимодействия и сотрудничества в последнее десятилетие стимулировали поступательное развитие иноязычного образования. Система образования Казахстана претерпела значительные позитивные изменения, как в содержательном, так и в организационном плане: изучение иностранных языков признано социально-значимой гарантией практической и профессиональной жизни человека в современном полиязычном и поликультурном глобализированном мире; определено место иностранного языка как языка межнационального общения; осознается необходимость внедрения раннего обучения иностранным языкам с дальнейшим совершенствованием и углублением их овладения в вариативной последовательной структуре образовательных учреждений основного, среднего специального, послесреднего профессионального и высшего образования [1]. Когнитивно - лингвокультурологическая методология как универсальная концептуальная основа современной теории иноязычного и полиязычного образования обеспечивает инновационный подход к моделированию образовательного процесса изучения языка, к созданию отечественных международных адаптивных уровневых моделей языкового образования в условиях многоязычия; определяет уровни обучения как уровни достижения промежуточных и конечных результатов, а также существенно изменяет практику организации образовательного процесса [2].

В условиях социокультурных трансформаций казахстанского общества и расстановки школы, направленной на выявление способностей каждого учащегося, особое значение придается начальному этапу образования, который в настоящее время переживает новый период развития. Новизна этапа связана с радикальным изменением приоритетов начального образования, на первом плане которого выступает общекультурное, личностное и познавательное развитие младших школьников как его цель и главный результат (А. Г. Асмолов, В. В. Рубцов, Д. И. Фельдштейн, В. Д. Шадриков). Поэтому в 1998 году в рамках проекта Совета Европы “Изучение языка для европейского гражданства” в Австрии на международном семинаре, посвященном проблемам раннего изучения иностранного языка, были подведены и обсуждены результаты многолетних экспериментов и научных исследований, связанных с введением предмета “Иностранный язык” в программу начальной школы государств - членов Совета Европы. На этом семинаре были сформулированы рекомендации по программе начальной школы, реализация которых рассматривалась как основа успешного внедрения иностранного языка на начальном этапе обучения в странах Совета Европы. Выявлены наиболее актуальные направления исследований, связанные с выявлением возрастных моделей овладения иностранным

языком, специфичных для детей, и факторов, влияющих на процесс обучения иностранному языку детей. Эти направления сосредоточили наше внимание на проблеме изучения закономерностей овладения иностранным языком детьми в искусственных условиях, причем не с точки зрения деятельности учителя, а с точки зрения специфики процессов овладения иностранным языком ребенком младшего школьного возраста. Таким образом, существуют социокультурные предпосылки для введения понятия “начальное образование на иностранном языке” в терминологическую систему науки. К этим социокультурным предпосылкам мы относим следующие моменты: признание важности начального языкового образования на государственном уровне; востребованность иностранного языка в обществе и понимание родителями того, что иностранный язык является не только свидетельством образования, но и основой будущего социального и материального благополучия их детей; созданы и существуют модели развития образования в начальной школе.

Анализ современной образовательной ситуации в области иностранных языков позволил выявить основные тенденции и актуальные проблемы, к которым мы относим: цель и средства овладения иностранными языками в начальной школе в свете новых государственных требований к начальному иноязычному образованию; преемственность различных этапов школьного иноязычного образования; успешное формирование учебной деятельности по овладению иностранным языком речевой деятельности; создание мотивации в овладении ИЯ как средством общения и познания; закономерности овладения ИЯ младшими школьниками; развитие творческой иноязычной речи младших школьников; познавательный потенциал формирования иноязычной речевой деятельности в младшем школьном возрасте; духовно-нравственное воспитание младших школьников с помощью предмета “Иностранный язык”; оценка образовательных результатов учащихся. Существуют объективные тенденции, определяющие необходимость нового теоретического видения того, как должно быть организовано овладение ИЯ в начальной школе и каково значение начального иноязычного образования для реализации его новых задач. Коммуникативное развитие младших школьников в системе овладения ИЯ ориентировано не только на успешность овладения ими иноязычными коммуникативными навыками, но и на повышение уровня их успешности при общении на родном языке. В настоящее время коммуникативное целеполагание в младшем школьном возрасте становится предметом формирования коммуникативной компетентности. Учащиеся начальных классов должны иметь возможность получать информацию по интересующему их вопросу. В основе этой цели лежит познавательный интерес младшего школьника, то есть целью общения является запрос информации. В младшем школьном возрасте ученик выступает как источник информации, а не просто как потребитель. В этом случае целью общения становится представление или обмен информацией. Коммуникативное развитие в результате начального образования является сложным и новым образованием, необходимо выявить его компоненты и определить пути его развития.

Анализ литературы показал, что накоплены определенные научные предпосылки для решения проблемы формирования коммуникативных способностей младших школьников, свидетельствующие о том, что образовательный процесс, направленный на овладение коммуникативной деятельностью, будет способствовать гармонизации личностного развития. Ребенок, осваивающий иностранный язык в современной начальной школе - это не просто подражатель, повторяющий выученное, а человек, учащийся принимать самостоятельные решения. Задача состоит в том, чтобы помочь ученику научиться “создавать” речь на иностранном языке, а также производить ее на родном языке [3, с.319] Путь развития языковой личности младшего школьника - это не подражание и воспроизведение, а творчество овладения новым языком, которое становится возможным при условии формирования иноязычной речевой способности. Следует отметить, что эффективность овладения иностранным языком во многом зависит от того, как планируется начало первого года обучения, в ходе освоения которого приоритетную роль играют виды речевой деятельности.

К.С.Кричевская указывает, что коммуникативная компетенция является интегративной по своей сути и включает в себя несколько компонентов: коммуникативные умения говорить, слушать, читать и писать; лингвистические знания и умения как “строительный материал” для овладения языком, создания и распознавания информации; языковедение и страноведение для обеспечения вторичной социализации, социокультурного фона, без которого невозможно формирование коммуникативной компетенции. Таким образом, К. С. Кричевская считает, что в процессе достижения планируемого результата достигается и реализуется целый комплекс учебно-воспитательных и развивающих задач. Включение в целеполагание обучения иностранному языку, а, следовательно, и в содержание обучения страноведению знаний как полноценного компонента обеспечит усвоение учащимся других национально-культурных реалий, расширение их общего мировоззрения, что также повысит интерес к изучаемому иностранному языку и разовьет устойчивую мотивацию [4, с.15]

Рассмотрев различные подходы к рассмотрению понятия “коммуникативная компетентность”, мы уточнили это понятие. С нашей точки зрения, коммуникативные навыки учащихся являются интегральной личностной характеристикой, социальной адаптивностью, успешным использованием вербальных и невербальных средства общения, а также способность адекватно отражать психическое состояние и личность другого человека, обеспечивают прогнозирование поведения воспринимаемого человека и вклад в одно оптимальное решение различных коммуникативных задач. Речевое общение является основным условием развития речи и психики детей, а младший школьный возраст - это чувствительный период формирования внутренней речи, развития эмпатии, монологической речи и основы навыков письма [5, с.17]. Социальная роль личности требует коммуникативной компетентности в социальной среде. Коммуникативная компетентность необходима для правильной оценки общения в социально-коммуникативных ситуациях, по целям или структуре целей, правилам поведения, ролевой системе, характерной для ситуации, репертуару элементарных действий, имеющимся понятиям, определяющим ситуацию, их пониманию, их окружению, языковым и речевым средствам.

Исходя из основных задач, можно сделать вывод, что акцент в обучении иностранному языку смещается с языка на речь как систему. Рассматривая цели каждого вида речевой деятельности, можно выделить наиболее заметные из них: в говорении – умение грамотно передавать информацию посредством устной речи; в письме – умение корректировать высказывания посредством письменной речи; в чтении – навыки чтения аутентичных текстов; в аудировании – навыки понимания речи в ситуациях реального разговора.

Начиная с начальной школы действия и операции, специфические для каждого предмета, должны дополняться универсальными (метапредметными) учебными действиями [5]. Только если младший школьник овладеет необходимыми способами взаимодействия, то у него появится коммуникативная потребность и ценностное отношение к коммуникативной деятельности, готовность применять знания о коммуникации. Следовательно, необходимо предоставить ребенку свободу выбора в коммуникативной деятельности при формировании коммуникативных универсальных учебных действий: свободу выбора целей общения (Почему я должен общаться?), свободу выбора объекта общения (с кем я должен общаться?) и свободу выбора способа общения (Как я должен общаться?), считает С. Г. Батырева [6, с.195].

Как известно, младший школьный возраст является значимым этапом развития человека. Социальный статус и социальная роль ребенка меняются с началом школьных занятий. Он начинает заниматься общественно полезной деятельностью, его действия становятся социально значимыми и оцениваемыми. Умение общаться на иностранном языке является ключевой способностью, определяющей личностное развитие младшего школьника. Поскольку начальная школа является первым звеном в общей системе школьного образования, ее задачей является обеспечение основы такой способности,

позволяющей детям осуществлять иноязычное общение и взаимодействие на начальном уровне с учетом реальных потребностей и интересов детей данного возраста. Меняется познавательная и интеллектуальная сфера деятельности, происходит формирование волевых качеств. Наряду со всем новым ростом очень часто младший школьник испытывает трудности в решении учебных и коммуникативных задач, пока не сформулирует трудности вслух. «Мышление вслух, по мнению ученых, облегчает и формирует мышление как таковое» [7, с.93]. В этом возрасте происходит переход от зрительного и образного мышления к вербальному и логическому. Все психологические особенности младших школьников определяют мотив коммуникативной деятельности. Детский язык, как правило, изучается с точки зрения развития в дошкольном образовании. Теория развития Выготского подчеркивает, что дети активно конструируют смысл через взаимодействие с другими. Таким образом, в условиях распространения преимущественно коммуникативно-ориентированного обучения возникает необходимость применения активных методов обучения. Активные методы обучения систематически используются для обеспечения активности обучающихся и разнообразия их умственной и практической деятельности в процессе усвоения нового учебного материала. Целью таких методов является активизация умений и навыков обучающихся, вовлечение их в учебный процесс, в самостоятельное овладение учебным материалом.

Анализируя литературу, мы понимаем, что цель современной школы - подготовить человека, способного мыслить и чувствовать, который не только обладает знаниями, но и умеет применять эти знания в жизни. Каждый ученик должен уметь действовать и решать проблемы в любой ситуации. Иноязычное общение-это не только процесс передачи и получения информации, но и регулирование отношений между людьми, установление различных видов взаимодействия, умение оценивать, анализировать коммуникативную ситуацию, субъективно оценивать свой коммуникативный потенциал и принимать необходимые решения, что способствует значительному повышению эффективности общения. Овладение коммуникативными навыками является необходимым условием формирования социально активной личности. Поэтому одной из важнейших задач современного уровня обучения является развитие коммуникативных навыков. На развитие коммуникативных умений у младших школьников влияет ряд факторов: учет психологических особенностей младших школьников; дифференцированный подход с учетом индивидуальных особенностей младших школьников; ориентация на процесс формирования коммуникативных умений на основе положительного опыта коммуникативной деятельности младших школьников. Использование разнообразных методов и приемов деятельностной технологии и компетентностного подхода является эффективным средством развития коммуникативных навыков.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Кунанбаева, С.С. Концепция развития иноязычного образования в РК. - Алматы: Казахский университет Аблай хана международные отношения и мировые языки, 2006.
2. Кунанбаева, С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. – Алматы, 2010.
3. Румянцева, И.М. (2004) психология речи и лингвопедагогическая психология. М.: Пер.; Логос, 319 С.
4. Кричевская, К.С. (1996) прагматические материалы, знакомые ученым с рабовладением и средой обитания жителей стран изучаемого языка. Иностраный язык в школе, №1, с. 13-17.
5. Асмолов, А.Г. Бурменская, Г.В., Володарская, И.А. Карабанова, О.А. Салмина, Н.Г., Молчанов, С.В. (2008) How to design universal educational actions in primary school: from action to thought: manual for teachers. Эд. А.Г. Асмолов. Москва: Просвещение, с.16-17.
6. Батырева, С.Г. (2017). Педагогические условия формирования коммуникативной компетенции младших школьников: диссертация ... кандидат педагогических наук оф ПГУ: 13.00.01, 195 с.
7. Выготского, Л.С. (1984) В сборнике: Том 4. Детская психология. – М.: Педагогика, с. 93.

УДК 930.2

АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ҒАСЫРЫНДАҒЫ ТАРИХТЫ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қуанған Өнербек, «Қазақстан тарихы» кафедрасының оқытушысы, магистр
Ілияс Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

Onerbek_86@mail.ru

Бүгінгі таңда білімді құрылымдау идеясы жаңа өмірге ие болды, өйткені қазіргі кезеңдегі тарихи білім - бұл мұғалім мен оқушының ақпаратпен жұмысы. Жаңа ақпараттық технологиялардың пайда болуымен білім көлемі, алу, өңдеу және ұсыну тәсілдері бойынша айтарлықтай өзгерді. Біздің ғаламтор ғасырымызда ақпарат алу процесі, оны таңдау және құрылымдау кейде білімнің өзінен гәрі маңызды мақсатқа айналады.

Түйін сөздер: *Тарихты оқыту әдістемесі, болашақ тарих пәнінің маманы, Тарих пәнінің мұғалімі, оқушы, ақпараттық технологиялар, интерактивті әдіс-тәсілдер, кәсіби құзыреттілік.*

Сегодня идея структурирования знаний приобрела новую жизнь, поскольку историческое образование на современном этапе-это работа учителя и ученика с информацией. С появлением новых информационных технологий значительно изменились объёмы, способы получения, обработки и представления знаний. В наш век интернета процесс получения информации, её выбора и структурирования иногда становится более важной целью, чем само знание.

Ключевые слова: *Методика преподавания истории, будущий специалист по истории, учитель истории, ученик, информационные технологии, интерактивные методы и приемы, профессиональная компетентность.*

Today, the idea of structuring knowledge has gained new life, because historical knowledge at the present stage is the work of a teacher and student with information. With the advent of new information technologies, knowledge has changed significantly in terms of volume, methods of obtaining, processing and presenting. In our age of the internet, the process of obtaining information, its selection and structuring sometimes becomes a more important goal than knowledge itself.

Keywords: *Methods of teaching history, Future History specialist, history teacher, student, information technology, interactive methods and techniques, professional competence.*

Біздің білім беру реформаларына толы уақытымызда мектептің өзі, мұғалім мен оқушы ғана емес, сонымен қатар Тарихты оқыту әдістемесі де тез өзгеруде. Тарих пәнінің мұғалімі бүгін өзі және шәкірттері үшін жаңа ақпараттық алаң ашады. Ол өзінің ақпараттық мүмкіндіктері мен әдістемелік қалауына сәйкес сабақ бере алады. Қазіргі мектептерді оқулықтар мен оқу құралдарының әртүрлі жиынтығымен, жұмыс дәптерлерімен, дидактикалық материалдармен, қосымша әдебиеттермен және интернет ресурстарымен қамтамасыз ету тарих мұғалімінің шығармашылық әлеуетін іске асырудың сенімді негізі болып саналды. Педагогикалық нарық кез-келген талғамға арналған ұсыныстарға толы. Алайда, мұндай молшылық, өкінішке орай, әдістемелік ғылымдағы серпіліс әкелмейді, бірақ мұғалімді күнделікті әдістемелік нұсқаулықтарды іздеу жағдайына қояды.

Бүгінгі күннің басты мәселесі - мұғалімнің ақпаратпен жұмыс істеуі, оны сабаққа таңдау және осы материалды рефератта құрылымдау мәселесі. Бұл мәселені ХХ ғасырдың екінші жартысындағы көрнекті әдіскерлердің тобы зерттеді.

Ф.П. Коровкин келесі принципті алға тартты: «Мектептегі тарих курстарындағы фактілерді таңдау фактілерді тұтас тарихи процестерге байланыстыруға және олардың

зандылықтарын оқушылардың жасына сәйкес тереңдікпен түсінуге мүмкіндік беретін осындай жиілік «фактілерінің торын» құруы керек» [1].

Н.Г. Дайри фактілер иерархиясы идеясын және оларды таңдау принциптерін алға тартты, олардың ішінде: мақсаттылық (қол жеткізу керек), үнемділік (ең әсерлі және сенімді), студенттердің өзіндік жұмысын қамтамасыз ету [1].

Г.М. Донской теориялық материалды тарих курстарын зерттеудің негізі деп санады, сондықтан фактілерді таңдау қоғамның және оның жеке тараптарының дамуының заңдылықтары мен негізгі тенденцияларын ашу міндетін анықтады [2] [3].

И. Я. Лернер тарихтың маңызды аспектілері бойынша білімді құрылымдауды және олардың маңызды байланыстарын анықтауды ұсынды [4].

П.В. Гора бүгінгі күнге дейін мұғалімдер сабаққа дайындалу үшін қолданатын тарихи оқу материалын құрылымдық-функционалдық талдау теориясын жасады. Ол оқу материалында үш құрылымды - негізгі фактілерді, негізгі емес фактілер мен теорияны бөліп көрсетуді ұсынды және оларды таңдау критерийлерін жасады. Оның теориясына сәйкес, негізгі фактілер тақырыптың мазмұнын ғана емес, сонымен бірге ең бастысы - тарихтың жарқын, есте қаларлық суреттерін қайта құру, әртүрлі бейнелер жасау және «жасырын» теорияны қамту [5]. П.В. Гора негізгі фактілер тарихи шындық бейнелерін қайта құру арқылы оқушылардың эмоциясын оятуды талап етті. Оның пікірінше, бейнелерде бірнеше рет қайталанатын құбылыстар тарихи ұғымдарды ашады.

Бүгінгі таңда білімді құрылымдау идеясы жаңа өмірге ие болды, өйткені қазіргі кезеңдегі тарихи білім - бұл мұғалім мен оқушының ақпаратпен жұмысы. Жаңа ақпараттық технологиялардың пайда болуымен білім көлемі, алу, өңдеу және ұсыну тәсілдері бойынша айтарлықтай өзгерді. Біздің ғаламтор ғасырымызда ақпарат алу процесі, оны таңдау және құрылымдау кейде білімнің өзінен гөрі маңызды мақсатқа айналады. Қол жетімділігі мен таралуының арқасында тарихи білімнің өзі «орталықтандырылмаған» болды, әр түрлі көздер бойынша шашыранды және тұтас емес. Сонымен бірге жыл сайын мұғалім мен оқушының білімін екі есе арттыратыны анықталды [6]. Сондықтан оны «монокитке» жинау ғана емес, сонымен қатар тарих сабағын құрылымдау да ерекше маңызды. Бүгінгі күннің айқын парадоксы, бір жағынан, мұғалім мен оқушыны жүктейтін ақпарат ағынының көптігі, екінші жағынан, мұғалімнің құрылымдалған (белгілі бір жүйеге енгізілген) және материалдың тақырыбын толығымен ашатын қажеттілігі.

Негізгі фактілермен бірге теория сабақтың «қаңқасын» құрайды, ал бүгінгі таңда студенттерге ақпараттық кеңістікте алынған материалды танымдық мәселелерді шешуге, оны синтездеуге және өздерінің теориялық пікірлері мен тұжырымдарын жасауға үйрету өте маңызды. Алайда, тарихты қазіргі оқытуда тарихи шындық фактілерін ұсынудың сыртқы формаларының артында материалдың теориялық түсінігі жиі жоғалады. Мысалы, студент презентация жасайды, әдеттегі білімнен басқа, ол визуалды қатарлар құрып, тарихи білімді графикалық пішінге аударуы керек. Әсерлі слайдтар, «жүктелген» мәтіндер мен дыбыстық сүйемелдеу көбінесе презентацияның теориялық материалын түсінудің маңызды процесін жасырады. Оқытудың жаңа формасы сабақтың мазмұнынан басым болатыны белгілі болды. Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, материалды құрылымдық талдаудың бұл теориялық компоненті негізгі болып көрінеді [6]. Тарих мұғалімдерінің ақпараттық технологияларға деген құштарлығы тарихты оқытудың мазмұны мен әдістемесіне нұқсан келтіреді.

Бүгінгі таңда тарихты оқыту әдістемесінде әдістеме мәселелері көп жағдайда жоғалған. Сабақтарды жаңа нақты материалдармен байыту кейде жаһандық идеялар мен қорытынды тұжырымдарды жоққа шығарады. Көбінесе сабақтың соңында тарих мұғалімдері оқушыларға өз бетінше қорытынды жасауға және оқылған адамға өз бағаларын қалыптастыруға кеңес береді. Алайда, сабақ барысында студенттерге әдетте әртүрлі көзқарастар ұсынылатындықтан, мұндай тапсырма көбінесе таң қалдырады және шатастырады. Оқушылардың оқытудағы жаңа фактілерге деген қызығушылығының арқасында сабақтың әдіснамалық негізі жоғалады, бұл оның тұтастығы мен педагогикалық

әсерін едәуір төмендетеді. Әдістеме лакмус қағазы сияқты тарихи фактілердің әр жаңа қабатына, олардың Интернеттен және басқа ақпарат көздерінен шексіз ағымына жауап беруі керек, оларды жүйеге қалай енгізу керектігін, сабаққа қалай қосу керектігін және нәтижесі қандай болатынын анықтайды.

Тарих туралы бірыңғай оқулық құру мәселесі қазіргі сабақ үшін тарихи материалдарды таңдау мәселесімен тығыз байланысты. Оқулықтың бірыңғай доктринасын құру әдіснамалық сипаттағы үлкен қиындықтармен бірге жүреді, өйткені кәсіби ғылыми және педагогикалық қауымдастықтарда тарихтың маңызды кезеңдерін түсінудің әртүрлі тәсілдері бар. Стандартта жарияланған білім берудің өзгермелілігі жағдайында күрделі мәселені шешу керек - оқушының қандай білім, білік және құзыреттілік бір оқулық қалыптастыруы керек екенін анықтау. Әзірге оқулықтың жаһандық негізгі бағыты анықталды - елдің жағымды имиджін қалыптастыру және мектеп оқушыларының мәдениаралық құзыреттілігін қалыптастыру. Тарих оқулығы оқушының ақпарат көздері арасында біріншілік позициясын әлдеқашан жоғалтқанын есте ұстаған жөн. Қазіргі ақпараттық орта жағдайында, егер ол оқушыны шығармашылық іздеуге көмектесетін, оның ақпараттық өрістерін кеңейтетін, оқу іс-әрекетін жобалау қабілетін дамытатын және тиімді нәтижелерге қол жеткізетін навигатор болса, ол оқу-әдістемелік кешеннің өзегі бола алады.

Тарих пәнінің бүгінгі мақсаты - бұл тарих пәнінің мұғалімінің ғана проблемасы емес, сонымен қатар оқушының да проблемасы. Оқу процесінде жаңа педагогикалық технологияларды қолдану оқыту пәніндегі бірқатар маңызды өзгерістермен қатар жүреді, бұл технологияны дәстүрлі оқытудан ерекшелендіреді. Педагогикалық технология инструменталдылықтың жоғары деңгейіне ие, яғни оңай қабылданатын ұйғарым жүйесі, іс-қимыл алгоритмдері, және олар жоспарланған мақсаттарды жүзеге асыруға кепілдік береді. Мысалы, зерттеу технологиясының бір бөлігі ретінде жобалық қызмет («алға» деп аударылған) оқушы мұғаліммен бірге мәселені тұжырымдайды, оны шешу туралы гипотезалар жасайды, мәселені тексерумен және шешумен айналысады, ең бастысы нәтижені жасайды және ұсынады. Барлық осы әрекеттер мақсатты белгілеусіз және оқушының мұғаліммен бірге осы іс-әрекеттің міндеттерін тұжырымдаусыз мүмкін емес.

Жаңа ақпараттық технологиялар тарихты көрнекі түрде оқыту мәселесін түбегейлі өзгертті. Біз бүгінгі таңда визуалды серияның түбегейлі өзгергенін көреміз, оқыту, көрнекілікті көрсету технологиялары және оны қазіргі оқушының қабылдауы. Мысалы, аренадағы көрмеде «Православиелік Ресей. Романовтар» студенттер техникалық жағынан мүлдем жаңа компьютерлік қондырғыны көреді, өрт пен түгінге еліктейді. Мұражайда студент соқаны көтеріп, сенсорлық экранда жерді жыртуға болатын жердің тереңдігі көрсетілген. Бұл мультимедиялық (аудармада – «көп құралдар») және интерактивті көрнекілік.

Оқушыларды ХХ ғасырдың басындағы Санкт-Петербург қаласының интерактивті орналасуымен яғни жарықтандыру, дыбыстық сүйемелдеу және заттардың қозғалысы таң қалдыра алмаймыз..

Интерактивті үстелдің көмегімен оқушы тақырыптар, елдер мен континенттер бойынша саяхат жасай алады. «Виртуалды киім өлшейтін бөлмесі» оқушыға тірі қол тигізбейтін киімдерді киіп көруге мүмкіндік береді. «Суретке кіру» бағдарламасы оқушыға кез-келген тарихи суреттің тарихи ортасында болуға және әрекет етуге мүмкіндік береді. Бүгінгі таңда «мультимедиялық құрал» деген жаңа ұғым пайда болды, оған бір уақытта бейнелеу, графикалық және аудио визуализация кіреді, оған, мысалы, фотоиллюстрация, видео фрагмент, анимациялық карта кіреді. Бейнеинсталльдар, сенсорлық экрандар, танымдық қосымшалары мен викториналары бар планшеттік панельдер сияқты мультимедиялық құралдар - бұл тек 30 жыл ғана емес, 10-15 жыл бұрын мұғалімдер мен оқушылар армандай алмайтын көрінудің түбегейлі жаңа түрі. Проблемалық көріністерге байланысты Электронды оқулықтарға мультимедиялық қолдау туралы айту мүмкін емес.

Егер көрнекілік туралы байыпты айтатын болсақ, бейнелерді жасау технологиясы ретінде, қазіргі оқытуда П.В. Горы пайымдауыншы бейнелі құрылымдары маңыздылығын

жоғалтқан жоқ, өйткені ол материалдық заттардың, табиғи ортаның, адамдардың бейнелері мен оқиғалар мен құбылыстардың тұтас тарихи суреттерін ұсынды. Юни бүгінде қолданылады, өйткені олар оның формасын емес, көрнекі материалдың мазмұнын көрсетеді. Пішін біздің көз алдымызда тез өзгеріп отырады, ал мазмұны қалады: соқа - XVII ғасырдың басында жанып тұрған Мәскеу материалдық заттың бейнесі-динамикалық сурет, ал XX ғасырдың басындағы Петербург интерактивті макеті - тарихи ортаның образын көрсетеді. [7] [8].

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Методика обучения истории в средней школе/Под ред. Ф.П. Коровкина. - М., 1978. - 4.1. - С. 51.
2. Дайри Н.Г. Основное усвоить на уроке. - М., 1987. - С. 50.
3. Донской Г.М. Принципы отбора и описания фактов в учебниках истории //Проблемы школьного учения. - М., 1977. - С. 8.
4. Лернер И.Я. Развитие мышления учащихся в процессе обучения истории. - М., 1982. - С. 60-61.
5. Гора П.В. Повышение эффективности обучения истории в средней школе. - М., 1988. - С. 26-27.
6. Иванова Е.О., Осмоловская И.М. Теория обучения в информационном обществе. - М., 2011. - С. 5.
7. Осмоловская И.М. Наглядные методы обучения. - М., 2009. - С. 103-105.
8. Гора П.В. Методические приемы и средства наглядного обучения истории в средней школе. - М., 1971. - С. 212-214

УДК 541.124

ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К ОРГАНИЗАЦИИ ТВОРЧЕСКОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТРУДА

Кыстаубаева Б.К., докторант 2 курса специальности 8D01301

«Педагогика и методика начального обучения»,

Научный руководитель: **Майлыбаева Г.С.**, доктор философии PhD, и.о. асоц.профессора
Жетысуский университет им. И. Жансугурова, г. Талдыкорган

E-mail: botik8181@mail.ru, gulmirasabyr@mail.ru

В статье освещаются такие аспекты готовности педагогов к организации творческой-исследовательской деятельности, как теоретический аспект, включая методы и формы исследовательской деятельности, практический аспект, предполагающий использование диагностических материалов и мотивационный аспект, предполагающий готовность к дальнейшему обучению в данном направлении, саморазвитию и сотрудничеству. Уточняются термины «исследовательская деятельность» и «исследовательские навыки», «готовность».

Ключевые слова: *готовность, учитель начальных классов, исследовательская деятельность, творческая деятельность, проектный метод обучения*

Мақалада педагогтің шығармашылық-зерттеу қызметін ұйымдастыруға дайындық аспектілері, теориялық аспекті, оның ішінде зерттеу қызметінің әдістері мен нысандары, диагностикалық материалдарды пайдалануды көздейтін практикалық аспекті және осы бағытта әрі қарай оқуға, өзін-өзі дамытуға және ынтымақтастыққа дайындығын болжайтын мотивациялық аспект қамтылады. «Зерттеу қызметі» және «зерттеу дағдылары», «дайындық» терминдері нақтыланады.

Тірек сөздер: дайындық, бастауыш сынып мұғалімі, зерттеу қызметі, шығармашылық қызмет, жобалық оқыту әдісі.

The article highlights such aspects of the readiness of teachers to organize creative and research activities as the theoretical aspect, including methods and forms of research activities, the practical aspect, involving the use of diagnostic materials and the motivational aspect, involving the readiness for further training in this direction, self-development and cooperation. The terms "research activity" and "research skills", "readiness" are specified.

Key words: *readiness, primary school teacher, research activity, creative activity, project-based learning method.*

Система школьного образования Республики Казахстан на современном этапе подвергается системным и запланированным изменениям, что объективно требует и модернизации высшего педагогического образования. В этом контексте педагогическое образование должно и ориентируется общественно-социальной ситуации в XXI веке. В современных условиях реформирования всех ступеней образования особую значимость приобретают проблемы, связанные с подготовкой будущих педагогов, обладающих новыми профессиональными компетенциями, отвечающими вызовами XXI века.

Учитель начальной школы – педагог, который, в силу особенностей построения системы образования, оказывает большое влияние на становление личности школьника. Начальная школа как первая ступень школьного образования призвана помочь учащемуся овладеть общими способами учебной деятельности, а учитель должен содействовать не только адаптации личности в новых социальных условиях, но и формированию тех практических навыков, компетенций, которые будут основой для развития личности. Начальное школьное образование является обязательным практически во всех странах, дети находятся на попечении учителей значительную часть времени, требования к их профессиональной подготовке возрастают. Профессиональное образование – это неотъемлемая часть системы непрерывного образования.

Учитель начальных классов должен обладать организовывать различные виды деятельности на уроке художественного труда, в том числе проектную. Для того, чтобы уметь организовывать как художественно-продуктивную, так и другие виды творческой деятельности, учитель сам должен обладать творческими и исследовательскими способностями. Развитию творческого потенциала будущего учителя начальных классов во многом способствуют инновационные педагогические технологии. Одной из таких технологий являются метод проектов.

Изменение приоритетов и задач современного образования является главным направлением сегодняшних реформ. Усвоение учебного предметного материала от цели становится средством такого эмоционального, социального и интеллектуального развития ребенка, которое обеспечивает переход от обучения к самообразованию, а, следовательно, и успешную социализацию младших школьников. Одной из задач, стоящих перед учителем, является организация поиска новых способов работы и обеспечение баланса между поисковой и исполнительской частью школьной работы школьников. Там, где происходит самостоятельный поиск решения проблем, осуществляется поиск новых, оригинальных способов их решения, начинается подлинно творческая деятельность школьников. Учитель в этом случае не только передает готовые знания, не учит, но и помогает учиться и развиваться, создает ситуации, в которых ребенок сам формирует представление об изучаемом предмете, овладевает способами поисковой творческой деятельности. Исследовательский интерес – качество личности, свойственное ребенку в особенно сильной степени. И учителю нужно не гасить этот интерес, а поддерживать и развивать его [1].

Таким образом, развитие познавательных способностей учащихся, умение самостоятельно искать информацию, видеть, формулировать и решать проблему,

принимать решение является центральным вопросом в современной образовательной системе. Указанные исследовательские навыки младших школьников формируются в процессе проектной деятельности.

Изучению исследовательской деятельности школьников посвящены труды казахских (Е. Л. Ерохина, А. К. Мынбаева, Ю. Н. Кашицына, З. З. Шакурова), российских (И. И. Бойцов, А. К. Бруднов, В. В. Гузеев, т. Ивончик, Е. И. кассир, А. Леонтович, Д. монахов, А.И.Савенков) и зарубежных (Е. А. Нинбург, Д. Чечель, Е. И. Регирер) ученых, педагогов.

Что касается определения исследовательской деятельности, то различные авторы определяют ее как «научную», «исследовательскую», «поисковую» и «творческую». Исследования, как известно, являются естественной потребностью детей. Задача взрослых - не подавлять, а развивать эту потребность. В этом важную роль играет окружающая среда, родители и образовательные учреждения. Внутреннее стремление к познанию через исследование порождает исследовательскую деятельность.

По мнению И.А.Зимней, исследовательская деятельность - это специфическая деятельность человека, которая регулируется индивидуальным сознанием и деятельностью. Она направлена на удовлетворение познавательных, интеллектуальных потребностей как продукт новых знаний, полученных в соответствии с поставленной целью, законами и обстоятельствами [2].

Необходимым компонентом профессиональной подготовки будущего учителя начальных классов выступает формирование его готовности к организации творческой исследовательской деятельности, которую следует рассматривать как профессионально значимое качество педагога, чья профессиональная деятельность связана с обучением младших школьников художественному исследовательскому творчеству.

При формировании исследовательских умений младших школьников особое внимание следует уделять следующим условиям: *мотивация*.

Необходимо помочь учащимся увидеть смысл своей творческой исследовательской деятельности: *целенаправленно и систематично*.

Работа по развитию исследовательских навыков должна проходить на занятиях и во внеурочное время. Учитель должен использовать материал уроков художественного труда с целью развития исследовательских умений.

Творческая среда.

Педагог должен помочь создать творческую атмосферу, поддержать интерес к исследовательской работе.

1. Психологический комфорт. Одной из задач учителя является поощрение творческих проявлений учащихся, стремление к творческому поиску. Каждому ученику нужно дать возможность почувствовать свою силу, поверить в себя.

2. Учет возрастных особенностей.

Обучение исследовательским навыкам должно осуществляться на уровне, доступном восприятию ребенка, само исследование должно быть посильным, интересным и полезным [3].

Главной характеристикой профессионального мышления педагога является его творческий характер. Долгое время ученые пытались разгадать тайну творческого мышления. Анализ философской, психолого-педагогической литературы позволяет выстроить систему структурных компонентов творческого мышления. Это способность «видеть проблему», оригинальность и гибкость мышления, его диалектичность и критичность, творческое воображение.

Ряд ученых рассматривают умение «видеть проблему» как важную составляющую творческого мышления педагога - исследователя. В связи с этим используются и другие термины, имеющие то же значение: «проблемное видение», «ощущение проблемы», «чувствительность к проблеме», т. е. по существу это относится к способности педагога выявлять и устанавливать профессиональную проблему, к способности соотносить социальные задачи, стоящие перед школой, системой образования в целом, с содержанием конкретной профессиональной деятельности.

Важной составляющей творческого мышления является гибкость мышления, его самостоятельность и оригинальность, то есть способность видеть педагогическое явление или процесс необычно, не образно, в новом свете, способность быстро перестраиваться, предлагать несколько вариантов решения проблемы, комбинируя и варьируя отдельные элементы ситуации. Кроме того, гибкость интеллекта - это профессиональное качество педагога-исследователя, которое показывает его способность преодолевать стереотипы мышления [4, с. 16].

Личность педагога-исследователя представляет собой целостную развивающуюся систему, компонентами которой являются мотивационный, интеллектуальный и эмоционально-волевой компоненты.

В процессе исследовательской деятельности учителя решают несколько задач: повышение интереса к предмету, развитие мотивации к обучению, углубление знаний по теме.

В исследовательской деятельности, используя процесс, учителя решают несколько задач: повышение интереса к предмету, развитие мотивации к обучению и в зависимости от тематики знаний.

Ученые выделяют педагогические условия развития исследовательских умений у детей младшего школьного возраста:

1. Использование логических методов обучения, адаптация к понятиям, связанным с исследовательской деятельностью по возрасту, понимание форм и методов исследования, соответствие темы исследования возрасту, особенностям и интересам студентов;

2. Создание практических и интеллектуальных трудностей в учебной и внеучебной деятельности, повышение потребности в новых знаниях, расширение интересов. Студенты смогут понять суть своей исследовательской деятельности, в реализации своих способностей, увидеть возможности в саморазвитии, самосовершенствовании.

3. Учебно-исследовательская деятельность провайдеров осуществляется в роли преподавателя. Учитель должен обладать знаниями об исследовательской деятельности, он должен сотрудничать с учениками. Студент должен активно участвовать в совместной работе, обладать творческим потенциалом. Необходимо создать творческую среду обучения с использованием творческих исследовательских заданий, эффективных методов обучения и стимулирования студентов к самореализации своей самостоятельности и инициативы путем поощрения творческих инициатив [5, С. 23].

Учитель должен быть посредником в обучении, а не просто переводчиком информации. Основным фактором развития креативности ребенка, как показывают многие исследования, является не столько его включение в творческую деятельность, сколько наличие в его окружении «модели творческой деятельности». В любой работе, и учебно-исследовательская деятельность не является исключением, преобладают неформализуемые элементы, которые могут транслироваться и усваиваться только в непосредственном контакте с теми, кто способен творить сам. Большинство из этих неформальных, интуитивных элементов не могут быть изолированы и вербализованы, так как они часто не осознаются самими создателями или теми, кто наблюдает за их творчеством.

Преподаватель, готовый решать задачи исследовательской подготовки, должен обладать рядом характеристик. Его также нужно освоить набором специфических навыков. Основными из них являются те, которые характерны для успешного исследователя. Кроме того, специальные способности и умения специфически педагогические, такие как:

- иметь повышенную чувствительность к проблемам, уметь видеть «удивительное в обыденном»; уметь находить и ставить перед учащимися реальные учебно-исследовательские задачи в понятной для детей форме;

- уметь привлечь учащихся к дидактической ценностной проблеме, сделав ее проблемой для самих детей;

- уметь выполнять функции координатора и партнера в исследовательском поиске. Помогая детям, умейте избегать директив и административного давления;

- уметь терпимо относиться к ошибкам учащихся, допускаемым ими в попытках найти собственное решение. Предлагайте свою помощь или обращайтесь к нужным источникам информации только в тех случаях, когда вы учитесь чувствовать безнадежность своего поиска;
- организация мероприятий по наблюдениям, экспериментам и различным «полевым» исследованиям;
- Предоставление возможности для регулярных докладов рабочих групп и обмена мнениями в ходе открытых общих дискуссий;
- Поощрять и решительно развивать критическое отношение к исследовательским процедурам;
- уметь стимулировать предложения по улучшению работы и продвижению новых, оригинальных направлений исследований.;
- внимательно следить за динамикой интереса детей к изучаемой проблеме. Имея возможность завершить исследования и работу по обсуждению и внедрению решений на практике, мы сможем найти подходящий вариант для участия в проекте [6, С.32].

Организуя аудиторную деятельность, преподаватель стремится направить поиск на поиск наиболее распространенных решений, вовлечь в поиск большее количество студентов, добиться их активности. В процессе правильно организованной исследовательской деятельности ребенок выходит за пределы своего фактического опыта и знаний, достигает новых собственных вершин, начинает использовать свои потенциальные возможности. В этом случае высока роль педагога, его готовность организовать эту деятельность.

На наш взгляд, формирование готовности учителя к организации исследовательской деятельности младших школьников должно стать одним из направлений подготовки учителя к профессиональной деятельности, так как является важной составляющей профессиональной компетентности современного учителя.

В психолого-педагогической литературе понятие «готовность» рассматривается как состояние личности и сложное динамическое образование. Большинство авторов рассматривают «готовность» как понятие, включающее в себя несколько компонентов: личностные характеристики, отношение к профессии, профессиональную компетентность, способность к самооценке, потребность в профессиональном саморазвитии и др. [7].

Понятие «готовность к организации научно-исследовательской деятельности» не имеет конкретного определения, несмотря на то, что проблема организации научно-исследовательской деятельности не нова. В настоящее время отсутствуют целенаправленные научные исследования процесса формирования готовности учителя к организации исследовательской деятельности школьников. Отсутствуют действенные положения, обеспечивающие готовность педагога общеобразовательного учреждения к организации данного вида деятельности.

Проанализируем место готовности к творческой исследовательской деятельности направление характеризует готовность как определенное состояние, близкое будущим учителям в структуре подготовки учителя начальных классов.

По В.П. Беспалько «готовность – качество личности, которое наиболее полно проявляется в диагностируемом признаке». Готовность к трудовой деятельности означает, что всегда при возникновении трудовой ситуации человек, обладающий этим качеством, включается в нее непроизвольно, без напоминаний и, тем более, приказаний.

Ряд исследователей (В.П. Беспалько, М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович, К.М. Дурай-Новакова, Е.Г. Шаин) рассматривают профессиональную готовность как качество (профессиональное) личности со сложным структурным образованием и профессиональной направленностью.

В психологии «готовность» определяется как «целенаправленное выражение личности, включающее ее убеждения, взгляды, отношения, мотивы, чувства, волевые и интеллектуальные качества, знания, навыки, умения, установки, настроенность на определенное поведение».

В психологии ближнего зарубежья и в работах отечественных психологов видна явная ориентация на работы российских исследователей в сфере терминологии готовности и профессиональной готовности.

Готовность как предпосылка фокусирует внимание на адаптации учащихся к обучению и снимает ответственность с учителя за результаты обучения, в современном понимании готовности акцентируется внимание на готовность самого учителя создавать условия для обучения учеников.

На основе изучения научной литературы нами были выявлены аспекты готовности педагогов к организации научно-исследовательской деятельности, включающие определенные показатели:

Теоретический аспект готовности включает в себя следующие показатели: знание понятий «поисковый навык», «исследовательская деятельность», методов и форм исследовательской деятельности, понимание содержания умений, необходимых для исследовательской деятельности младших школьников.

Практический аспект готовности предполагает овладение методами и методами организации исследовательской деятельности, использование диагностических материалов.

Мотивационный аспект готовности предполагает готовность к дальнейшему обучению в данной области, саморазвитию и сотрудничеству.

Самым приемлемым способом организации творческой исследовательской деятельности учащихся является применение проектного обучения, так как охватывает развитие исследовательских и творческих навыков.

Актуальность исследования определяется так же тем, что именно в возрасте 7-9 лет наблюдаются наиболее благоприятные психологические условия для развития потенциала творческого мышления детей, навыков самостоятельного получения и усвоения знаний и их применения в новых условиях. У младших школьников в значительной мере отсутствуют психологические барьеры в поиске и реализации новых, нетрадиционных решений, их мышление нестереотипно. Показателен так же тот факт что согласно психолого-педагогическим исследованиям у нас в стране и за рубежом, обучаемость и способность применять знания в новой обстановке, творчески, нестандартно мыслить существенно снижается у учащихся старших классов по сравнению с младшими школьниками.

Проектное обучение понимается как возможность для каждого школьника непрерывно и последовательно развиваться и образовываться.

Метод проектов на уроках художественного труда способствует более качественной подготовке учащихся к профессиональному самоопределению, жизненной карьере. Учащийся, освоивший технологию выполнения проектов, сможет более квалифицированно подойти к решению проблемы собственного профессионального самоопределения (выбор профессии, специальности, открытие собственного дела и тд.) так как в проектной деятельности учащийся познает уровень развития своих интеллектуальных и физических качеств, склонностей и способностей, многократно самостоятельно выполняет профессиональные пробы, выдвигая идеи и альтернативные способы их решения с учетом своих интересов.

Применение метода проектов способствует развитию коммуникативной сферы личности, формируя в ней потребность в получении и переработке информации, коллективной и индивидуальной деятельности, умения представить свой проект, используя функциональные свойства личности (мимика, жесты, артистичность, постановка голоса, аргументированность выводов) способствует развитию самостоятельности и правильной самооценки учащихся, помогает реализовать основные потребности младшего школьника и естественным образом использовать их в процессе обучения.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Громыко Ю.В., Громыко Н.В. Исследование и проектирование в образовании // Школьные технологии. – 2005. - № 2.

2. Зимняя И. А., Шашенкова Е. А. (2001). Исследовательская работа как специфический вид человеческой деятельности. Ижевск: Ицпкпс.
3. Долгушина Н. Организация исследовательской деятельности младших школьников // Начальная школа (ПС). – 2006. - № 10..
4. Цукерман, Г. А. (2000). Как младшие школьники учатся учиться. Москва; Рига: педагогический центр «эксперимент».
5. Абильдина С. К. (2017). Оқушылардың зерттеушілік дағдыларын қалыптастыру [Формирование исследовательских умений студентов]. Современное дошкольное и начальное образование: теория, методология и опыт: Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция–Международная научно-практическая конференция. (242 С.). Алматы.
6. Савенков А. И. (2006). Психологические основы исследовательского подхода к обучению. М.: Просвещение.
7. Дрохнерис, О. Г. (2015). Модель формирования готовности учителя к организации исследовательской деятельности школьников [Электронный ресурс]. Молодой ученый – молодой ученый, 12, 734-737.

ӘОЖ 159.9

СТУДЕНТТЕРДІҢ ТҰЛҒАЛЫҚ ӨСУІНЕ КӘСІБИ ДАЯРЛАНУ ҮРДІСІНДЕГІ МОТИВАЦИЯНЫҢ ӘСЕРІ

Мамекова А.Т., бD010300-«Педагогика және психология» мамандығының докторанты,
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.
Токсанбаева Н.К., психология ғылымдарының докторы, профессор,
аль-Фараби атындағы Ұлттық университеті, Алматы қ.

E-mail: asem_mamekova1979@mail.ru

Мақалада студенттің тұлғалық өсуіне кәсіби даярлану үрдісіндегі мотивацияның тигізетін әсері қарастырылған. Мотивация түсінігінің теориялық аспектілері зерделенген. Студенттің оқу үрдісіне қатысты мотивтердің жіктелімдері мен түрлері көрсетілген. Мамандардың кәсіби даярлануындағы мотивацияның әсері қарастырылған.

Кілт сөздер: *мотив, мотивация, сыртқы мотивация, тұлға, студент, психология, кәсіби әрекет, еңбек әрекеті.*

В статье рассматривается влияние мотивации на личностный рост студента в процессе профессиональной подготовки. Изучаются теоретические аспекты концепции мотивации. Приведены классификации и виды мотивов, относящихся к учебному процессу студента. Рассмотрено влияние мотивации на профессиональную подготовку специалистов.

Ключевые слова: *мотив, мотивация, внешняя мотивация, личность, студент, психология, профессиональная деятельность, трудовая деятельность.*

The article considers the influence of motivation on the personal growth of a student in the process of professional training. The theoretical aspects of the concept of motivation are studied. The classifications and types of motives related to the student's learning process are given. The influence of motivation on professional training of specialists is considered.

Keywords: *motive, motivation, external motivation, personality, student, psychology, professional activity, work activity.*

Мотивацияның оқу іс-әрекетіне және оның нәтижесі болуына тигізетін әсері өте зор. Оқу іс-әрекетінің табыстылығы психологиялық әлеуметтік және педагогикалық

факторларға байланысты екендігі мәлім. Оқу іс-әрекетінің табыстылығына оқу мотивациясы мен оның құрылымының тигізер әсері ерекше. Осыған орай кезінде Черкс Дедсон өзінің классикалық заңы арқылы іс-әрекет тиімділігі мотивация күшіне тәуелді деп ашып көрсетеді. Сонда мотивация күші жоғарылаған сайын іс-әрекет нәтижесі өседі.

Студенттердің оқу мотиві олардың оқу әрекетінің әр түрлі жақтарына деген бағыттылығы деп анықтаймыз. Мысалы, егер студенттердің белсенділігі оқылатын объектіге (лингвистикалық, биологиялық т.б.) бағытталса, онда бұл жағдайда танымдық мотив түрлері туралы сөз қозғалады. Ал студенттің белсенділігі оқу барысында басқа адаммен қарым-қатынас жасауға бағытталса, онда мәселе әлеуметтік мотивтерді қамтиды.

Осыған сәйкес білімгерлердің оқу үрдісіне қатысты орын алатын мотивтерді үлкен екі топқа бөлуге болады:

- 1) танымдық мотивтер;
- 2) әлеуметтік мотивтер.

Танымдық мотивтер өз ішінен бірнеше шағын топтарға бөлінеді:

- 1) кең ауқымды танымдық мотивтер;
- 2) оқу-танымдық мотивтер;
- 3) өзін-өзі дамыту мотивтері.

Ал әлеуметтік мотивтердің түрлері мынадай болады:

- 1) кең ауқымды әлеуметтік мотивтер;
- 2) тар ауқымды әлеуметтік мотивтер немесе позиционды мотивтер;
- 3) әлеуметтік тұрғыдан бірлесіп еңбек ету мотиві.

Аталған мотив түрлерінің қалыптасуы келесі кезеңдерді қамтиды: дағдылы мотивтердің актуализациялануы, осы мотивтер негізінде жаңа мақсаттардың пайда болуы, мақсатқа жету барысында мотивтің бекуі және соның негізінде жаңа мотивтердің шығуы, әр түрлі мотивтер иерархиясының құрылуы, бірқатар мотивтерде жаңа қасиеттердің пайда болуы т.б. [1,89 б.]

Студенттерді танымдық іс-әрекеттің нәтижелігін жоғарылату жолдары еліктіретіндіктен, олардың ой еңбегін рационалды ұйымдастыру және оның мәдениеті туралы әдебиеттер қызықтыра түседі. Бұл жас шамасында үдемелі және нәтижелі оқу мотивациясының бірлігінің пайда болуы туралы сөз қозғауға болады.

Бұл кезеңде әлеуметтік мотивтер де бірнеше бағыттар бойынша дамиды.

Айналадағы қоршаған адамдармен қарым-қатынас негізінде пайда болатын әлеуметтік тұрғыдағы мотивтер де өзгеріске ұшырайды. Студент үшін өз қатарластарымен, оқытушылармен жасаған қарым-қатынас өте маңызды рөл атқарады. Бұл студенттердің оқытушымен іскерлік әрекеттерін тығыздандыра түседі.

Студенттердің жоғары оқу орындарында мотивация бойынша резервтері айтарлықтай кең көлемді және оқу әрекетінде студенттің мотивация құзыреттілігін қалыптастыруға жалпы ұйымдастырушылық– басқарушылық жүйе, жұмыс күшін кеңейтуді талап етеді. Сонымен қатар қазіргі таңда оқу әрекеті мен қоса мамандықтарына орай кәсіби қызмет атқаруда. Әрбір болашақ маманның мақсаттар, міндеттер, қажеттіліктер, қызығушылықтары, қарым-қатынастары, бағыттар; кәсіби тырысушылықтары, өзін-өзі кәсіби тұрғыдан бағалауы, өзін белгілі бір кәсіптің өкілі ретінде сезіне алуы; психологиялық қалыптары мен күйлері, басқа тұлғаның еңбек үдерісінен және нәтижесінен қанағат алуы, эмоциялық ерекшеліктері, кәсіби туралы білімдері, әрекеттері мен тәсілдері, іскерліктері, кәсіптік қабілеттеріне бейімделуде.

Қазіргі кезде ғалымдар студенттердің кәсіби мотивациялық құрылымымен қатар білім беруді жүзеге асырушы педагогтың жеке тұлғасын, мотивациясын психологиялық зерттеудің қажеттілігін бірауыздан мақұлдайды. Бұл бағыттағы зерттеудің маңыздылығы білім беру мен тәрбиелеудің мақсаты мен мотивін анықтаудан тұрады. Студенттердің кәсіби мотивациясы оның тікелей айналысатын күнделікті іс-әрекеті барысында қалыптасатындықтан оқыту мен тәрбиелеу жағдайындағы кәсіби мотивтердің маңызы зор[2, 234 б.].

Студенттердің тұлғалық өсуінде кәсіби іс-әрекетінің мотивациясын анықтау үшін негізгі әдіс ретінде сұрақ-жауап әдістері тандалды. Екі үлкен бағыттағы сыртқы және ішкі мотивацияны анықтауға мүмкіндік беретін келесі әдістемелер тандалды:

1. «Тұлғаның мотивациялық құрылымының диагностикасы». Авторы В.Э.Мильман. Бұл болашақ педагог-психологтардың келесідей мотивтерін анықтауға мүмкіндік берді: сыртқы мотивацияны сипаттайтын мотивтер: өмірлік жағдайды қамтамасыз ету; комфорт және әлеуметтік статус пен қарым-қатынас. Ішкі мотивацияны сипаттайтын: жалпы белсенділік; шығармашылық белсенділік және әлеуметтік пайдалылық.

2. В.Смейкал және М.Кучердің «Тұлға- бағыттылығы». Сыртқы мотивацияны сипаттайтын: 1)тұлғаның өзіне деген бағыттылығы және 2)өзара қарым-қатынас бағыттылығы; ішкі мотивацияны сипаттайтын тұлғаның іске бағыттылығын анықтауға мүмкіндік берді[3,12 б.].

3. Кәсіби іс-әрекеттің негізгі мотивтерін зерттеуге арналған сұрақ-жауап әдістемесі келесі мотивтерді анықтауға мүмкіндік береді:

- тікелей өз ісіне байланысты мотивтер (ішкі мотивация);
- еңбектің әлеуметтік маңыздылығы (сыртқы мотивация);
- еңбектің өзін жетілдіру мотивтері (ішкі мотивация);
- кәсіби шеберлік (ішкі мотивация).

4. К.Замфир өндеген «Еңбек іс-әрекетінің мотивациялық құрылымы» әдістемесі бойынша: ішкі мотивацияны білдіретін келесі мотивтер анықталды: 1) жақсы орындалған жұмысқа қанағаттану; 2) еңбектің қоғамдық мәні; сыртқы дұрыс мотивацияны білдіретін: 1) жалақы, 2) қызметте жоғарылауға талпыну; 3) басқалардың алдында сыйлы және беделді болуға талпыну және сыртқы кері мотивацияны білдіретін: басшы мен әріптестердің сынағанынан қашу және алдағы жағымсыз жазалардан қашу мотивтері[4,107 б.].

5. «МАС» сұрақ-жауап әдістемесі. Сыртқы мотивацияны білдіретін әлеуметтік беделділік, бәсекелестікке ұмтылу мотивтерін және мақсатқа жетуге талпыну (ішкі мотивация) мотивтерін анықтауға мүмкіндік берді.

6. Д.Марлоу мен Д.Краунның «Құптау» мотивациясын бағалау әдістемесі. Қаншалықты бұл мотив жоғары болса, сыртқы мотивация байқалады. Керісінше, төмен болуы ішкі мотивацияның басым болуына әкелді [5,18 б.].

Жоғарыда көрсетілген 6-ты әдістеме болашақ мамандардың кәсіби іс әрекеттегі сыртқы және ішкі мотивациясын білдіретін нақты мотивтерді анықтауға мүмкіндік береді. Студенттердің кәсіби іс-әрекетке деген мотивациясына толық сипаттама беру үшін іс-әрекеттің кейбір ерекшеліктері, еңбекке қанағаттану, қанағаттанбау дәрежесін анықтау үшін У.Т.Элерстің белгілі сәтсіздікті болдырмау мотивациясын анықтауға арналған әдістемесі тандалып алынды.

7. Т.Элерстің табысқа ұмтылу мотивациясын анықтауға арналған әдістеме еңбекте мотивацияның айқындалуы еңбекке қанағаттану немесе қанағаттанбау дәрежесінен де көрінеді. Осыған байланысты келесі екі әдістеме еңбекпен қанағаттану дәрежесін анықтау үшін қолданылды.

Осыған байланысты В.Э.Мильманның «Тұлғаның мотивациялық құрылымының диагностикасы» әдістемесі тұлғаның кейбір тұрақты бағыттылықтарын, мотивациялық ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік берді: жалпы және шығармашылық белсенділігін, қарым-қатынасқа талпыну дәрежесін, әлеуметтік статус пен өзіне қолайлы жағдай жасауды қамтамасыз етуге талпынуды және т.б. жауаптар негізінде тұлғаның қызметіне байланысты және жалпы өмірлік бағытына байланысты мотивациялық ерекшеліктерді анықтауға мүмкіндік берді. Әдістеме негізгі мотивтерді анықтайтын 7 шкаладан тұрады: 1.Өмірлік жағдайды қамтамасыз ету. 2.Комфорт. 3.Әлеуметтік статус. 4.Қарым-қатынас. 5.Жалпы белсенділік. 6.Шығармашылық белсенділік. 7.Әлеуметтік пайдалылық.

Эксперименттік жұмыстың жүру барысы және зерттелушілерге арналған нұсқау. Эксперименттік жұмыс әрбір топтағы кәсіби іс-әрекет саласындағы студенттердің топтық

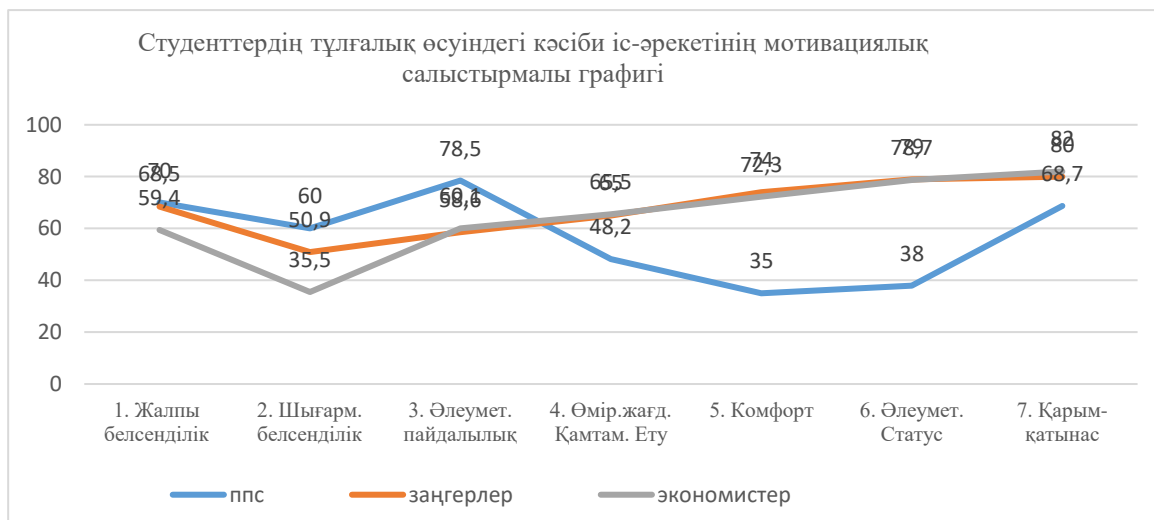
тәсіл арқылы жүзеге асырылды. Әрбір зерттелушілер тобына біртіндеп, барлығы әрбір мамандықтан 25 студент қатысты.

Эксперименттік жұмыстың басында зерттелушілер сұрақ-жауап әдісін жүзеге асыру нұсқауымен танысты: «Сіздердің алдарыңызда адамның өмірлік талпынуларына байланысты 14 тұжырым берілген. 8 нұсқадан тұратын жауаптардың әрқайсысына өзіңіздің қатынасыңызды білдіруіңізді өтінеміз. Жауап беру үшін берілген бланкінің сәйкес бөлімдеріне келесі белгілердің біреуін таңдап қойыңыз: «+» - келісемін; «=» - әрқилы; «-» - жоқ келіспеймін және «?» - білмеймін. Сұрақтарға тез, ұзақ уақыт ойланбай жауап беруге тырысыңыз, сұрақтарға біртіндеп (1-ші сұрағынан бастап 14-ші сұрағына дейін) жауап беріңіз, бланкінің клеткаларын шатастырып алмаңыз. Барлық жұмысты орындау уақыты - 20 минуттан аспауы тиіс.

Бұл әдістеме бойынша нәтижелерді талдау 3 кезеңмен жүзеге асырылды. Бірінші кезеңде әрбір болашақ (педагог-психологтар, заңгерлер, экономистер) мамандықтары бойынша баллдардың қосындылары анықталды. Талдау жұмысының екінші кезеңінде әдістеме бойынша берілген 7 мотивациялық шкалалар бойынша зерттелушілердің болашақ кәсіби іс-әрекетіне деген бағыттылығын көрсететін, яғни ішкі мотивацияны байқататын: жалпы белсенділік, шығармашылық белсенділік, әлеуметтік пайдалылық мотивтері бойынша және зерттелушінің жалпы өмірлік мотивациясы, яғни, сыртқы мотивация бойынша пайыздық көрсеткіштері анықталды. Соңынан, көрсеткіштер бойынша талдаудың үшінші кезеңі, әрбір мамандықтың кәсіби іс-әрекетінің мотивациялық графиктерін құруға мүмкіндік берді.

«Тұлғаның мотивациялық құрылымының диагностикасы» әдістемесінің нәтижелерімен салыстыру арқылы қорытынды шығару.

В.Смейкал және М. Кучердің «Тұлға бағыттылығы» әдістемесі тұлғаның 3 бағыттығына байланысты ажыратылады: 1) тұлғаның өзіне деген бағыттылығы; 2) тұлғаның өзара қарым-қатынас бағыттылығы; 3) іске бағыттылығы.

1 диаграмма. Студенттердің тұлғалық өсуіндегі кәсіби іс-әрекетінің мотивациялық салыстырмалы графигі

Тұлғаның өзіне деген бағыттылығы зерттелушіні жұмыстың ерекшелігіне, жұмыстағы адамдардың өзара қарым-қатынасына мән бермей, жұмыстан тікелей нәтиже тосатын адам ретінде сипаттайтын деңгейді көрсетеді. Осындай бағыттылыққағы адамдар жұмыс ұжымын өзінің жалпы қажеттіліктерін қанағаттандыра алатын, өзінің қиындықтарымен бөлісе алатын, өзін сыйлы, беделі, жоғары қоғамдық статусы бар адамдар ретінде көрсете алатын жұмысты «театр» ретінде қабылдайды. Мұндай адам өзінің айналасындағы адамдардың қажеттіліктеріне мән бермейді, билікті жақсы көреді. Берілген жұмысқа, тапсырмаларға мән бермейді, тек өзімен ғана айналысады.

Бұл әдістеме бойынша нәтижелерді талдау алға қойған міндеттерге сәйкес үш кезеңнен тұрды:

- әдістемеде берілген үш мотив бойынша баллдардың қосындысын анықтау;
- болашақ мамандардың, экономистердің, заңгерлердің пайыздық көрсеткіштеріне

жекелеп талдау жасау;

«Тұлға бағыттылығы» әдістемесінің нәтижелерімен салыстыра отырып, қорытынды шығару.

Сонымен, осы міндеттерді жүзеге асыра отырып, «Тұлға бағаттылығы» әдістемесі келесі қорытындыларды шығаруға мүмкіндік берді:

1.Тұлғаның өзіне деген бағыттылығы: 1.Заңгерлерде - 82,1%. 2.Экономистерде - 81,1%. 3.Педагог-психологтарда - 50,5%

2.Тұлғаның өзара қарым-қатынас бағыттылығы: 1.Заңгерлер - 59,6%. 2. Педагог-психологтар - 88,6%. 3.Экономистер - 40,6%

3.Тұлғаның іске бағыттылығы: 1.Педагог-психологтар - 87,3%. 2.Заңгерлер - 62,3%. 3.Экономистер - 66,5%.

Сонымен, бұл әдістеме бойынша да сыртқы мотивация заңгерлер мен экономистерде басым, ал педагог-психологтарда ішкі мотивация жоғары деңгейде көрінеді.

Жоғарыда көрсетілген екі әдістемесінің нәтижелерін дәлелдеу үшін және зерттеу жұмысының болжамдарын тексеру үшін, яғни болашақ маман ретінде студенттердің кәсіби іс-әрекеттегі сыртқы және ішкі мотивацияны анықтау мақсатымен келесі әдістеме ретінде «Кәсіби іс-әрекеттің негізгі мотивтерін зерттеуге арналған сұрақ-жауап әдістемесі» таңдалды.

Студенттерге кәсіби білім беруде мотивация мәселесін зерттеуде қолданылған кәсіби іс-әрекеттің мотивациясын анықтауға арналған сұрақ-жауап әдістемелерінің жиынтығы, зерттеудің қорытындыларына мотивацияның әсеріне байланысты және кәсіби іс-әрекеттің тиімділігін арттыру мәселесімен айналысқан зерттеушілерде қолданылуы мүмкін; ішкі және сыртқы мотивацияның ерекшеліктерін ескеру болашақ маманның кәсіби іс-әрекетінің деңгейін жоғарылатуға арналған фактор ретінде қарастыруға болады [6,136 б.].

Мотивациялық аймақтың дамуы ешқашан тоқтамайды. Жүргізілген зерттеулер оқу мотивтерінің студенттік шақта толассыз өзгеріске ұшырайтынын көрсетеді. Өзін-өзі дамыту мотивтері- өмір бойы адамның кәсіби іс-әрекеті барысында дамып, жетіліп отырады. Ересек адамның мотивациялық аймағының қалыптасуы - өзін-өзі тәрбиелеудің міндеті ретінде көрініс табады.

Қорыта келе, мотивтер мәселесі күрделі және жан-жақты. Мотив ұғымы, мотивтердің түрлері, студенттердің оқу мотивтері қарастырылды. Көптеген сұрақтар мен аспектілер әлі тереңдете зерттеуді қажет етеді. Студенттердің оқу мотивтерінің олардың тұлғалық бағыттылығымен, қарым-қатынасымен, құрылымымен, іс-әрекетінің мақсатымен байланысы шешілмеген мәселе болып отыр.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Якобсон П.М. Психофизиологический анализ мотивации достижения и избегания в трудовой деятельности // Физиология человека. - 1989. - Т.15, №1. - С. 81-90.
2. Климов Е.А. Психология профессионала. -М., 2006.- 400 с.
- 3.Карибаева Г.М. Кәсіби іс-әрекеттің мотивациялық құрылымының ерекшеліктері: психол. ғыл. канд. дис. автореф. - Алматы, 2003. - 25 б.
- 4.Замфир К. Удовлетворенность трудом. Мнение. Социология. —М., 1983.-142 с.
5. Қалымбетова Э.К. Методы изучения мотивации личности: Опыт исследования личностно-смыслового аспекта мотивации.- М.,2008.— 80с.
6. Аверин В.А. Психология личности// Учебное пособие 2-е издание, Санкт – Петербург, 2001г.-191с.

ӘОЖ 74.3

ЕСТУ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БАЛАЛАРДЫ ӘЛЕУМЕТТІК-ТҰРМЫСТЫҚ БЕЙІМДЕУ БОЙЫНША МАМАНДАРДЫҢ ЖҰМЫС ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Метербаева Г., Корғасбекова Д., Белгожаева А.

«Дефектология» мамандығының 4- курс студенттері

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: g.g.meterbaeva@mail.ru

Мақалада есту бұзылыстары бар балаларды әлеуметтік-тұрмыстық бейімдеу бойынша мамандардың жұмыс технологиясы қарастырылған. Авторлар балалардағы бұзылулардың әртүрлі нозологиялары бойынша ұсынылған өмірлік құзыреттілікті дамытуға қойылатын талаптар негізінде мамандардың жұмыс технологиясын талдайды.

Кілт сөздер: есту бұзылыстары, әлеуметтік-тұрмыстық бейімдеу, стандарт, өмірлік құзыреттілік, түзету жұмысы.

В статье рассмотрена технология работы специалистов по социально-бытовой адаптации детей с нарушениями слуха. Авторы анализируют технологию работы специалистов на основе предъявляемых требований к развитию жизненных компетенций по различным нозологиям нарушений у детей.

Ключевые слова: нарушения слуха, социально-бытовая адаптация, стандарт, жизненная компетентность, коррекционная работа.

The article considers the technology of work of specialists on social and household adaptation of children with hearing disorders. The authors analyze the technology of work of specialists based on the requirements for the development of vital competencies proposed by various nosologies of disorders in children.

Key words: hearing disorders, social and household adaptation, standard, life competence, correctional work.

Мүмкіндіктері шектеулі тұлғаларды әлеуметтік оңалту – әлеуметтік көмек пен әлеуметтік қызмет көрсетудің қазіргі заманғы жүйелерінің неғұрлым маңызды және қиын міндеттерінің бірі. Мүгедектер санының тұрақты өсуі, бір жағынан, олардың әрқайсысына көңіл бөлудің артуы – оның физикалық, психикалық және интеллектуалдық қабілеттеріне қарамастан, екінші жағынан, азаматтық қоғамға тән жеке тұлғаның құндылығын арттыру идеясы, үшінші жағынан, мұның бәрі бүкіл әлемдегі әлеуметтік – оңалту қызметінің маңыздылығын анықтайды.

Қазақстан Республикасының «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық - педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» заңында [1] дамуында психофизикалық ауытқуы бар балаларды медициналық түзету және оңалту міндеті бекітіліп көрсетілген. Осы заңға сүйене отырып қазіргі кезде елімізде арнайы ұйымдар жұмыс істейді және сурдологиялық кабинеттер ашылып, сонымен қатар мүмкіндігі шектеулі тұлғаларға қажетті техникалық көмек көрсетіліп жатыр.

Даму мүмкіндігі шектеулі балалар «Білім беру туралы» заң және Конституциямен сәйкес, басқа балалармен тең құқықты мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту, оларға арналған арнайы түзете - дамыта білім беру ортасын құруды қарастырады [2].

Сурдопедагогиканың теориясы мен практикасында есту қабілеті зақымдалған тұлғалар арнайы жағдайда ерекше оқытуды қажет ететіні көрсетілген [3]. Осыған байланысты, оқыту үрдісі есту қабілеті зақымдалған тұлғаның жеке ерекшеліктерін, жеке мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін ескеріп құрылады [4] және қажетті деңгейдегі

(бастауыш, негізгі, толық орта білім) жалпы білімді, кәсіби білімді (бастауыш, орта, жоғары) меңгеруді, дамуының кемшіліктерін түзетуді қарастырады.

Есту бұзылыстары бар оқушыларды арнайы оқыту – оқушының жеке тұлғасының жан-жақты дамуын және әлеуметке бейімделуін қамтамасыз ететін сурдопедагогиканың пәндік саласы болып табылады.

Есту қабілеті ішінара бұзылған баланың аномальды дамуының алғашқы себебі — биологиялық (есту қабілетінің физикалық кемістігі), ал *салдары* — әлеуметтік (психиканың қалыптасуының атипикалығына әкелетін қарым-қатынастың бұзылуы), бұл салдарлардың басты көріністері функционалдық сипатқа ие (сөйлеудің дамымауы, ойлау, есте сақтау, зейін, қабылдау, елестету ерекшеліктері).

Ерекше білім беруді қажет ететін есту бұзылыстары (зерде бұзылыстарымен) бар білім алушылар үшін мемлекеттік білім беру стандарты тек академиялық қана емес, ең алдымен, өмірлік құзыреттілікті қалыптастыруға қойылатын талаптарды бекіту ерекше білім беруді қажет ететін балаларды білім беру ұйымы жағдайында әлеуметтік-тұрмыстық бейімдеудің тиімді жолдарын іздеу қажеттілігін белгіледі.

Әлеуметтік-тұрмыстық бейімдеу жөніндегі мамандардың келісілген жұмысы барысында жоспарланған нәтижелерге қол жеткізу өмірлік құзыреттілікті игеруге қойылатын талаптармен айқындалады [5].

Төменде мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған стандарт жобаларының негізінде, әртүрлі нозологиялық топтардың ақыл-ой бұзылысының негізінде жасалған мүмкіндігі шектеулі балалардың өмірлік құзыреттілігін дамытуға қойылатын талаптар келтірілген.

Мүгедектігі бар білім алушылардың өмірлік компенсациясын меңгеру нәтижелеріне қойылатын талаптар екі құрамдас бөліктен: өзінің өмірлік құзыретінен және түзету жұмысының нәтижелерінен құралады.

Мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған білім беру стандарт талаптарды талдау, өмірлік құзыреттілікті дамытуға қойылатын негізгі талаптар мүмкіндігі шектеулі балалардың барлық топтарына ұқсас. Себебі барлық балалар ұқсас әлеуметтік жағдайда өмір сүреді, сондықтан қоғамда сәтті бейімделу үшін оларға ұқсас дағдылар жиынтығы қажет. Бұзушылықтың өзіндік ерекшелігімен анықталатын маңызды айырмашылықтар, әдетте, түзету жұмыстарының нәтижелерінде көрсетіледі.

Балалардағы бұзылулардың әртүрлі нозологиялары бойынша ұсынылған өмірлік құзыреттілікті дамытуға қойылатын талаптар негізінде жасалған бастауыш мектеп оқушыларының өмірлік құзыреттілігін игеруге қойылатын негізгі талаптарды береміз.

- Оқушылардың компенсация компонентін игеру нәтижесі негізінен жеке нәтижелер болып табылады. Оларға қойылатын арнайы талаптар өмірлік құзыреттілікті дамытудың әрбір бағыты бойынша айқындалады. Барлығы 6 бағыт бөлінді.

Өз мүмкіндіктері туралы толыққанды түсінікті дамыту, жеке өмірді қамтамасыз ету және жеке қауіпсіздікті қамтамасыз ету дағдылары.

Бұл бағыт білім алушылардың өз мүмкіндіктері, жеке қажеттіліктерді қамтамасыз ету қажеттілігі, медициналық сүйемелдеу мәселелері бойынша ересектермен байланысқа орнату және мектепте білім алу үшін арнаулы жағдайлар жасау қабілеті туралы жасына қарай қалыпты түсініктерін дамытуды көздейді.

Күнделікті өмірде қолданылатын әлеуметтік дағдыларды игеру.

• Жұмыстың осы бағыты үйде және білім беру ортасында өзіне – өзі қызмет көрсету дағдыларын меңгеруде баланың белсенді ұстанымын қалыптастыруды, өзіндік қызмет пен қажеттілікті қалыптастыруды, тұрмыста және оқу қызметінде басқа адамдарға көмек көрсетуді; үй және мектеп өмірі құрылғысының функциялары мен нұсқалары, білім беру ұйымындағы және үй ортасындағы күнделікті тұрмыстық істер кешені туралы барабар түсініктерді қалыптастыруды (бала өз бетінше орындайтын, сондай - ақ оның өзекті құзыреттілігі шеңберінен шығатын) көздейді.); тұрмыста және

оқу қызметінде пәндер мен заттарды тағайындау туралы барабар ұсыныстарды қалыптастыру;

• Әлеуметтік өмірге сәйкес қажеттілікті қалыптастыру (отбасы мүшесі, білім алушы және т.б.).

Коммуникация дағдыларын меңгеру. Бұл бағыт қарым-қатынас ережелері туралы өзекті ережелерді қалыптастыруды және оны бала үшін өзекті күнделікті жағдайларда қолдана білуді; баланың жақын және алыс ортадағы қарым - қатынас тәжірибесін кеңейту және байытуды қарастырады. Коммуникацияны ақпаратты қабылдау мен беруге бөлу арқылы қарым-қатынас дағдыларын бөлуге болады:

- ақпаратты қабылдау: тыңдау, оқу, мәтіндік ақпаратты түсіну, эмоционалды мәтінді қабылдау, паралингвистикалық контекстті қабылдау (қимылдар, қалып және т. б);

- ақпаратты беру: жазу, сөйлеу, графикалық ақпаратты беру, сандық ақпаратты беру, мәтіндік ақпаратты беру, эмоционалды контекстті беру, пара-лингвистикалық контекстті беру (ым-ишара, поза және т.б.).

Коммуникативті дағдыларды бағалау таңдалған параметрлердің әрқайсысы үшін жүзеге асырылады.

Қоршаған орта бейнесін саралау және түсіну. Бұл бағыт баланың ішкі ортамен, табиғи құбылыстар мен заттар әлемімен нақты өзара әрекеттесу тәжірибесін кеңейтуді және байытуды, баланың жасына сәйкес уақыт пен кеңістікте реттелген әлемнің тұтас және егжей-тегжейлі бейнесін қалыптастыруды қарастырады:

- баланың өз өмірінің барысы мен табиғи тәртіптің арасында байланыс орната білуін қалыптастыру; баланың қоршаған ортаның жаңалығы мен өзгергіштігіне, оларды зерделеуге, қоршаған ортамен өзара әрекет етудегі өз белсенділігінің мәнін түсінуге назары мен қызығушылығын қалыптастыру;

- баланың басқа адамдармен қарым-қатынас жасау, басқалардың тәжірибесін түсіну және тағайындау және ауызша және вербалды емес мүмкіндіктерді (ойын, оқу, сурет салу және т.б.) қолдана отырып, өз тәжірибесімен бөлісу қабілетін дамыту.

Әлеуметтік ортасының жасына, қабылданған құндылықтар мен әлеуметтік рөлдерге сәйкес саралау және түсіну. Бұл бағыт баланың ағымдағы әлеуметтік рөлі және оның баланың айналасындағы адамдардың әлеуметтік рөлдерімен байланысы туралы ұғымдарды қалыптастыруға; баланың жақын және алыс ортадағы өзара әрекеттесуінің әлеуметтік жағдайлары шеңберіндегі мінез - құлық ережелері туралы білімді қалыптастыруға; моральдық құндылықтарды қалыптастыруға (баланың жасын, оның даму ерекшеліктерін ескере отырып); балаға қажетті әлеуметтік рәсімдерді игеруге бағытталған.

Бейімделу механизмдерін меңгеру.

Бұл бағыт кез-келген бұзылысы бар баланың өмірін қамтамасыз ететін құралдар туралы ұғымдарын қалыптастыруды қамтиды. Белсенді тұлғаны қалыптастыру тұрғысынан бұл бағыт арнайы материалдарға, ақпарат құралдарына қажеттілікті білдіруге дайындықты қалыптастыруда жүзеге асырылады. Қоғамды ақпараттандыру және баланың әртүрлі, оның ішінде қашықтықтан оқыту формаларына дайындығы тұрғысынан осы бағытта оқу және рекреациялық мақсаттарда АКТ - мен күнделікті жұмысты жүзеге асыру үшін арнайы бағдарламалар мен көмекші құрылғыларды пайдалану мүмкіндігі қалыптасады.

Ұсынылған тізімнің практикалық маңыздылығы мүмкіндігі шектеулі балалардың барлық топтары үшін жоғары. Баланың функционалды жағдайының ерекшеліктеріне байланысты белгілі бір сөз тіркестерін белгілі бір денсаулық ерекшелігімен түзету баланың бейімделуі, оны бақылауға болатын нақты көрсеткіштерді игеру тұрғысынан оқытудың соңғы мақсатын мүмкіндігінше егжей-тегжейлі анықтауға мүмкіндік береді.

Балалардың дағдыларының жоспарланған нәтижелерге сәйкестігін және олар сәйкес келмеген жағдайда, дағдылардың ағымдағы (өзекті) деңгейін анықтау кешенді бағалау барысында жүзеге асырылады.

Әлеуметтік-тұрмыстық бейімдеу жөніндегі жұмысқа білім беру ұйымы мамандарының кең тобы (мұғалімдер, дефектолог-мұғалімдер, педагог-психологтар, тьюторлар, ассистенттер (көмекшілер), қосымша білім беру педагогтері, тәрбиешілер, әлеуметтік педагогтер, педагог - ұйымдастырушылар) тартылады. Олардың әрқайсысының мүгедек балаларды әлеуметтік - тұрмыстық бейімдеуге бағытталған өзіндік ерекше мақсаттары мен міндеттері бар. Бейімделген білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік-тұрмыстық бейімдеу жөніндегі мамандардың жұмыс технологиясын оларды үйлестіре отырып, оларды орындаудың оңтайлы құралдарын, әдістерін таңдау негізінде әлеуметтік оңалту жөніндегі қызметті жүзеге асыру тәсілдері ретінде айқындауға болады.

Әлеуметтік-тұрмыстық бойымдеудің ажырамас бөлігі мүгедек баланың отбасымен жұмыс істеу болып табылады. Бұл жұмыс проблемалық факторларды анықтау, ата-аналарға немесе бала тәрбиесімен айналысатын басқа адамдарға кеңес беру, мүгедек балаларды үйде өмірлік маңызды дағдыларға үйрету, отбасының қызмет ету аясын кеңейту және т. б. мақсатында отбасылық микро ортаны зерттеуді қамтиды.

Әлеуметтік бейімделу – адамның әлеуметтік ортаға бейімделу процесі, ол өзара әрекеттесуді және екі тараптың үміттерін біртіндеп үйлестіруді білдіреді. Оның мақсаты-әлеуметтік тәжірибенің тұрақтылығын, дәстүрлілігін, қайталануын қамтамасыз ету, сонымен қатар оны инновациялық байыту негізінде өзгерту. Ол оңтайлы психофизиологиялық шығындармен әлеуметтік іс-әрекеттер мен функцияларды өз бетінше жүзеге асыру үшін жеке тұлғаның субъективтілікке ие болуын болжайды.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. "Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы" ҚР Заңы . - Астана. - 2002.
2. ҚР «Білім туралы Заңы» 2007 жыл 27 шілдедегі № 319-III
3. Белущенко, В. А. Педагогическая реабилитация детей с нарушением слуха / В. А. Белущенко, А. Е. Наумова, М. Ю. Седова. – СПб. : КАРО, 2006.
4. Выготский Л.С. Собрание сочинений: в 6 т. . – М. : Педагогика, 1983. – Т. 5.
5. Социальная адаптация детей с ограниченными возможностями здоровья: из опыта работы / Под ред. Маллера А.Р. М., 2008.

ӘӨЖ 541.124

ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ ҒАЛАМТОРҒА ТӘУЕЛДІЛІГІНІҢ АЛДЫН АЛУДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҰМЫС ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мукаш С.Б., Педагогика және психология мамандығының 2 курс студенті,
Жексембаева Ж.Р., п.ғ.к., қауымдастырылған профессор (доцент) м.а.
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E.mail: mukasheva_saida01@mail.ru

Мақалада жеткіншектердің ғаламторға тәуелділігінің басты себептері зерттелді. Ғаламторға тәуелділіктің алдын алу жұмыстары қарастырылды. Жасөспірімдердің ғаламторға тәуелділігінің алдын алудағы психологиялық проблемалары анықталды. Ғаламтор шырмауында қалған жеткіншектің әрекетіне психологиялық сипаттама берілді. Ғаламтордың жасөспірім өміріндегі орны және оны дұрыс пайдалану туралы мәліметтер көрсетілді.

Кілт сөздер: *жаһандық проблема, ғаламторға тәуелділік, тәуелсіз тұлға қалыптасыту.*

В статье исследованы основные причины интернет-зависимости подростков. Рассмотрена работа по профилактике интернет-зависимости. Выявлены психологические проблемы профилактики интернет-зависимости подростков. Выявлена роль Интернета в жизни подростка и предоставлена информация о его правильном использовании.

Ключевые слова: глобальная проблема, интернет-зависимость, формирование независимой личности.

The article examines the main causes of Internet addiction in adolescents. The work on the prevention of Internet addiction is considered. Psychological problems of prevention of Internet addiction of adolescents are revealed. Information about the place of the Internet in the life of a teenager and its proper use was shown.

Key words: global problem, Internet addiction, formation of an independent personality.

Қазіргі уақытта интернетке тәуелділік проблемасын зерттеудің өзектілігі Қазақстан Республикасында және әлемде интернет пайдаланушылар санының өсуіне байланысты барынша айқын болып отыр. Бұл күні ақпараттық желі біздің қоғамның ажырамас бөлігіне айналды. Ғасырдың ең озық және жоғары жетістігі мен ауруы болып саналатын Интернет жастарға пайдасымен қоса зиянын да тигізеді.

Соңғы жылдары әлемнің әр елінде жастардың денсаулығы туралы мәселелерге көбірек көңіл аударыла бастады. Соның ішінде жасөспірімдер арасында сырқаттанушылық көрсеткіштерінің артуы байқалады. Қоршаған ортаның ластануы, денсаулығымызға теріс әсер ететін экологиялық проблемалар, бізге беймәлім сырқаттар түрі көбейіп кетті. Жаңа ғасырда біз жаңа аурулардан зардап шегеміз. Әрине, бұл шындық, өйткені технология дамыған сайын адамның өмірі жеңілдейді, ал адам өмірі жеңілдеген сайын денсаулық нашарлай бастайды. Бұл сұрақ бүгінгі күннің айқын ақиқаты болып отыр.

Жоғарыда аталған аурулардың бірі, жаңа ғасыр ауруы-Интернетке тәуелділік. Қазіргі уақытта жасөспірімдер интернет желісінің ықпалында, ал бұның арты жақсылыққа апарары кімге мәлім? Әсіресе, осы техниканың даму дәуірінде интернет қызметтері ұялы байланыс арқылы қол жетімді. Осылайша, ұялы байланыс нарығын тоқсандық зерттеу кезінде тұтынушылардың 82% - ы ай сайын телефонға 3 мың теңгеден жұмсайтыны анықталды. Олардың ішінде пайдаланушылардың ең көп саны 15 жастан 30 жасқа дейін. Сондай-ақ, елдегі әрбір төртінші адам сенсорлық телефонды пайдаланады. Жалпы, елдегі интернет пайдаланушылардың саны 12 миллион адамнан асты. Бұл халықтың 75 пайызы. Сондай-ақ, бес-алты жыл бұрын жастар интернетте негізінен Facebook, ВКонтакте, Instagram, WhatsApp, Skype сияқты қосымшаларды қолдана бастады. Қазір біз телефонсыз жүретін жастарды көрсек таңқалатын дәуірге келдік. Әлеуметтік желілерде көрген-білгендерін қызықтап, қажетті ақпаратпен бөлісу, фотосуреттер орнату, лайк басу, пікір білдіру, селфи жасау үрдісі қалыпты дағдыға айналды. Интернетке тәуелділіктің тағы бір айтып өтер жағдайы ол: жасөспірімдердің, яғни жалпы жастардың құмар ойындарға тәуелділігі, компьютерлік ойындар, клубтарға бару және т. б. [1]

Интернет жасөспірімдерге рефераттар, музыка және фильмдер, суреттер, ойындар, бір-бірімен хат алмасу үшін қажет. Алайда, егер сіз интернетті пайдалы жұмыс үшін емес, тек бос уақыт үшін қолдансаңыз, онда оның өз денсаулығыңызға төндіретін қатерін де естен шығармаған дұрыс.

ТМД елдері мен әлем қоғамдастығының желі пайдалануда көші бізден озады. Атап айтқанда, АҚШ-та балаларды Интернеттің салдарынан сақтандыру жолдары бірнеше жыл бұрын қарастырылған екен. 1998 жылы "кәмелетке толмағандардың жеке өмірін қорғау туралы акт" қабылданды және 13 жасқа дейінгі балалар үшін веб-ресурстарды міндетті түрде классификациялау нормасы енгізілген. Ал Қытайда кез-келген сайтты қауіпсіздік комитеті тексеріп, айына екі мыңға жуық әдепсіз сайттарды жабады екен. [2]

Ресей ғалымдарының пікірінше, Бүкіләлемдік ғаламторда қырықтан астам экстремистік және террористік сайттар жұмыс істейді екен. Бұл біздің жастарымыздың ойы мен дүниетанымын теріс жолға бағыттап, оларды қылмысқа итермелейтіні белгілі.

Интернет-тәуелділік феноменін психологиялық-педагогикалық зерттеудің негізін қалаушылар екі американдық: клиникалық психолог Кимберли Янг [3] және психиатр И.Голдберг[4]. К. Янг 1994 жылы интернетке тәуелділікті анықтайтын арнайы сұрақ дайындап, оны веб-сайтқа орналастырды. Нәтижесінде 500 сауалнама толтырылып, оның 400-ін аддиктілер толтырған. Өткен ғасырдың 90-жылдарының ортасында тәуелділік құбылысын анықтау үшін И. Голдберг "Интернет-аддикция" терминін және тәуелділікті анықтауға көмектесетін диагностикалық критерийлер жиынтығын ұсынды. [4]

М. Шоттон компьютерлік тәуелділіктің типологиясын дайындады, онда ол осы тәуелділіктің 3 түрін анықтады. [5]

Біріншіден, бұл "желілер": олар оптимист, тәуелділіктің басқа түрлерімен салыстырғанда-элеуметтік белсенді, адамдарға оң көзқарас танытады, жолдастары бар, ата-аналарымен оң қарым-қатынаста. Олар үшін Компьютер хобби ретінде: олар ажыратылған мәліметтер базасын іздей алады немесе mud типті рөлдік топтық ойындарды ойнай алады, бірақ олар басқа тәуелді түрлерге қарағанда өздігінен бағдарламаланады, компьютерлік графикаға немесе аппараттық құралдарға қызығушылық танытпайды.

Екіншіден, бұл "жұмысшылар" саны жағынан ең кішкентай топ. Олардың жаңа және қымбат компьютерлері бар. Бағдарламалау процесін нақты жоспарлаңыз және қажетті нәтижеге жету үшін осы бағдарламаларды дайындаңыз. Әдетте, осы топтың өкілдері жақсы оқытылған стандартты оқу бағдарламалары оларға сәйкес келмейді, сондықтан олар қосымша оқу курстарына қатысады. Оларға қатаң "қызметтік этика" тән.

Алматы қаласында тіркелген тәуелсіз элеуметтік-экономикалық және саяси зерттеулер институты жүргізген тағы бір элеуметтік сауалнама Қазақстанда Интернетті пайдаланушылар санының өскенін көрсетеді. Деректерге сәйкес, Қазақстанның интернет-аудиториясы бір жыл ішінде 13,2% - ға, яғни, 2,79-дан 3,16 миллион адамға дейін өсті. Кейбір адамдар виртуалды кеңістікке қызығушылық таныта бастады, сондықтан олар Интернетті компьютерде күніне 18 сағатқа дейін өткізуді жөн көрді. Интернеттен күрт бас тарту мұндай адамдарға алаңдаушылық пен эмоционалды толқуды тудырады. Кейбір сарапшылар "Интернетке тәуелділік" синдромының пайда болуы туралы айтады, онда адам ақпаратты, ойынды және басқа компьютерлік қызметті "сіңіреді", нақты уақыт сезімін жоғалтады, көбінесе нақты шындықтан виртуалды шындық әлеміне кетеді деген болатын.

Сонымен қатар, Кимберли Янг интернетке тәуелділіктің төрт белгісін бере отырып, бес түрін анықтады. [3].

Интернетке тәуелділіктің белгілері: тексеруге деген обсессивті тілек; келесі интернетке шығуға деген тұрақты тілек; басқалардың интернетте көп уақыт өткізетіні туралы шағымдары; басқалардың Интернетке тым көп ақша жұмсайтындығы туралы шағымдары.

Интернетке тәуелділіктің түрлері: виртуалды қарым-қатынас пен виртуалды таныстарға тәуелділік-хат алмасудың үлкен көлемі; чаттарға, веб-форумдарға үнемі қатысу: "желіде" таныстар мен достардың көптігі; ойынға тәуелділік-компьютерлік ойындарға деген обсессивті құмарлық; интрузивті веб-сервис-бүкіләлемдік ғаламтор арқылы шексіз саяхат; ақпарат іздеу; интернетте құмар ойнаудың интрузивті қаржылық қажеттілігі; интернет-дүкендердегі қажетсіз сатып алулар немесе 2009 жылы интернет-аукциондарға үнемі қатысу.

Интернетке тәуелділік кез-келген жаста пайда болуы мүмкін, бірақ жасөспірімдер бұған өте сезімтал болып келеді. Бұл проблема біздің елімізде де таралуда. "Ана мен бала" РҒПО балалар мен жасөспірімдердің денсаулық мәселелері зертханасының меңгерушісі Маргарита Девятовская 2010 жылғы 9 қыркүйектегі баспасөз конференциясында интернетке тәуелді жасөспірімдердің ата-аналарының жаппай өтініштері Қазақстанда жоқ екенін мәлімдеді. Алайда, оқшауланған жағдайлар тіркелген [6].

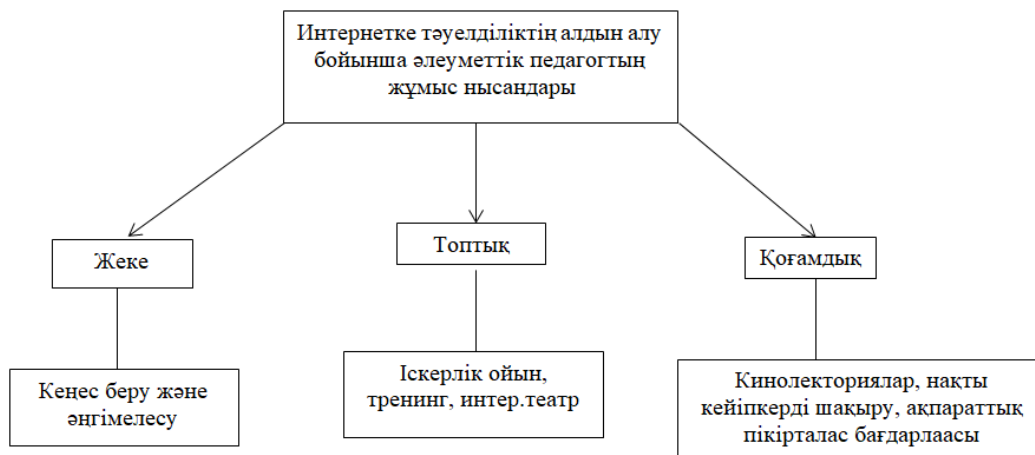
Қазіргі педагогикалық және психологиялық әдебиеттерде бірқатар зерттеулер тәуелді мінез-құлықтың әртүрлі түрлерін, соның ішінде интернетке тәуелділікті қалыптастыру мен дамыту мәселесіне арналған (С. Н. Буранов, Л.А. Журавлева, М. Коллинз, О. М. Овчинников, л. к. Фортова, В. Н. Чернышова, Кимберли Янг, Айвен Голдберг). Бұл әдебиеттерді талдау тәуелділіктің қалыптасуына ең сезімтал жасөспірімдер екенін көрсетеді. Жеке тұлғаның физиологиялық және психикалық дамуының күрделі кезеңін бастан кешіре отырып, жасөспірімдерде ересектер мен құрдастарға қатысты қалыптасқан мінез-құлық стратегиялары жоқ, әлеуметтік бейімделуде қиындықтарға тап болады және виртуалды әлемдегі шындықтан аулақ болып, өз мәселелерін шешеді.

Әдебиеттерге жүргізілген талдау қазіргі уақытта жасөспірімдерде Интернетке тәуелділіктің пайда болу салдары жеткілікті зерттелмегенін, тиімді профилактикалық бағдарламалар жоқ екенін анықтауға мүмкіндік береді.

Бұл іс-әрекет мұғалімдер мен ата-аналарда жасөспірімдерде Интернетке тәуелділіктің пайда болуы мен дамуының ерекшеліктері туралы нақты түсініктің болмауына, педагогикалық профилактиканың нысандары мен әдістерін білмеуіне, оны тиімді жүзеге асыру үшін жағдай жасау және анықтау қабілетінің болмауына байланысты қиын. Демек, тәуелді мінез-құлықтың алдын-алумен айналысатын әлеуметтік мұғалім, басқалар сияқты, интернетке тәуелділік саласындағы ақпаратқа ие болуы керек, оны ата-аналарға, мұғалімдерге, жасөспірімдерге беруі керек; түрлі алдын-алу шараларын ұйымдастыру. Интернетке тәуелділіктің барлық аспектілерін зерттей отырып, біз Талдықорған қаласындағы орта мектептердің бірінде 8-9 сынып оқушылары арасында сауалнама жүргіздік. Сауалнама нәтижелері бойынша оқушылардың 72% - ы бос уақытында "интернетте отыруды" жөн көретіні анықталды, сіз интернетте қаншалықты жиі отырады екенсіз деген сұраққа 50% - ы күніне 3 сағаттан артық, 37% - ы күніне 1 сағаттан 3 сағатқа дейін және 13% - ы күніне 1 сағат жауап берді. 86% интернетте бола отырып, олар on-line ойындарын ойнап, әлеуметтік желілерде сөйлесетінін атап өтті. Демек, интернет ақпаратты іздеу және өзін-өзі тәрбиелеу орны емес. Сондай - ақ, интернет жасөспірімнің психологиялық денсаулығына теріс әсер ететіні анықталды, соның салдарынан 92% - ы интернетте болудан бас тартқан кезде тітіркенуді сезінеді, 79% - ы интернетке қол жетімділік болмаған кезде депрессияны сезінеді, 62% - ы "нақты" өмірде проблемалары болса да, интернетте тыныштық табады. Бұл деректер жасөспірімнің өміріндегі интернет маңызды рөл атқаратындығын, барлық бос уақытты толтыратындығын, білімнің пайдалы көзі емес, жасөспірімнің денсаулығына қауіп төндіретін уақытты ысырап ететіндігін көрсетеді. Бұл нәтижелер мұның бәрі интернетке тәуелділіктің белгілері екенін көрсетеді. Біздің ойымызша, әртүрлі формалардан тұратын жасөспірімдерде Интернетке тәуелділіктің әлеуметтік-педагогикалық алдын-алу бағдарламасын әзірлеу және практикалық қолдану жағдайды өзгерте алады.

Төменде келтірілген формалар жасөспірімнің Интернетке тәуелділігі көрінетін деңгейлерден туындайды, яғни, олар: физиологиялық, эмоционалды және мінез-құлық. Эмоционалды: Интернетте болған кездегі әл-ауқат немесе эйфория; интернетте уақытты көбейту; Интернетке қол жетімділік болмаған кезде босансу, агрессия, депрессия сезімі. Физиологиялық: бұлшықеттің шамадан тыс жүктелуіне байланысты қолдың жүйке түйіндерінің зақымдануы; құрғақ көздер; мигрень түріндегі бас аурулары; арқадағы ауырсыну; ұйқының бұзылуы; ұйқының өзгеруі; дұрыс тамақтанбау; жеке гигиенаны елемеу. Мінез-құлық: отбасы мен достарына немқұрайды қарау; отбасы мүшелеріне олардың қызметі туралы өтірік айту; оқу проблемалары.

Осы деңгейлерге сүйене отырып, біз әлеуметтік педагогтың төмендегідей жұмыс түрлерін ұсынғымыз келеді:

Балаларды компьютерлерде ұзақ телміруден құтқаруға көмектесетін әдістер бар. Әрине, ата-аналар баласының хоббиіне қызығушылық танытуы керек, онымен уақыт өтуі керек. Өз ісімен айналысатын ата-аналар балаларын әлеуметтік желі мен қолдау іздеуге шақырады. Мектептен бос уақытта бала не істей алмайтыны туралы ойлану керек. Мұны істеу үшін сіз онымен сөйлесіп, сөйлесу кезінде балаңыз қандай серияларды ұстанатынын және қайсысы жоқ екенін сұрауыңыз керек. Интернеттегі Тәуелсіздіктің алдын-алу жасөспірім кезінде баланың компьютерлік технологияларға деген қызығушылығы пайда болғанға дейін қолданылуы керек. Осы нұсқауларды орындау интернетке деген құштарлықты азайтуға көмектеседі:

- бос уақытында дене жаттығуларымен айналысу: жүру, көлік жүргізу, жазалау құралдары;

- сіздің желіңізден мың бірлікте күн ұйымдастырыңыз. бұл қызықты жерлерге бару, қысқа сапарлар болуы мүмкін;

- саяхат және жаңа адамдармен танысу олардың әлемдік желіден тәуелсіздігін қайта қарауға әсер етуі мүмкін;

- оқуға, кітапқа көп көңіл бөлу керек. балаңызға оны талқылауға ұсыну үшін қызықты әдебиеттер немесе кітаптар аласыз.

Біздің ойымызша, кешенді қолданылатын және оқшауланбаған бұл формалар әлеуметтік мұғалімге интернет-Тәуелсіздіктің алдын-алу жұмысында көмектеседі. Жоғары деңгейде айтылғанның бәріне сүйене отырып, интернет-тәуелсіздікпен күрестің басты басымдығы оны алу болып табылады деп қорытынды жасау керек. Ол әлеуметтік мұғалімнің, ата-ананың, педагогикалық ұйымның және жасөспірімнің өзара әрекеттесуінде жүзеге асырылуы керек. Әлеуметтік педагогтың міндеті-әр түрлі формаларды қолдана отырып, жасөспірімдерге дұрыс және қызықты бағдарлама құру, ал бұл әдіс сөзсіз тиімді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. <https://stud.kz/referat/show/37264>
2. <https://mtdi.kz/uewqo/akparat/id/624>
3. Young K.S. Caught in the Net. How to Recognize the signs of Internet Addiction - And a Winning strategy for Recovery. - New York: John Wiley and Sons, Inc., 1998. - 55 p.
4. Гольдберг И. кіші мектеп оқушыларының теледидарлық ақпаратты қабылдауының салдары туралы // мектеп оқушыларын тәрбиелеу. – 2005. - № 9.
5. Shotton M.A. Computer Addiction? A study of computer dependency// J.Affective Disorders. - 1998. - N 5. - P. 56-59.
6. Швайко, О. Беларусьда жасөспірімдердің интернетке тәуелділігінің тіркелген жағдайлары [Электрондық ресурс] / О. Швайко // Беларусьдағы Интернетке тәуелділік: экраннан тақырып.

ӘОЖ: 373.1.02.37

АРНАЙЫ ПЕДАГОГТЫҢ ГУМАНИСТІК БАҒЫТЫ, АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУДІ ІЗГІЛЕНДІРУДІҢ ЖЕТЕКШІ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ

Мустафа Ф.Б., Болатханова Ж.Н., оқытушылар,
I. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: Fariza0502@mail.ru, bolatkhanova.zh@mail.ru

Бұл мақалада гуманизм терминінің мәні ашылады және пайда болу тарихы қарастырылады. Дефектолог мамандардың гуманистік бағыттылығын даярлау мәселесіне қатысты көзқарастар талданады. Арнайы педагогиканы ізгілендірудің маңызы атап өтіледі.

Түйінді сөздер: гуманизм, гуманистік педагогика, рухани құндылық, мүмкіндігі шектеулі тұлға, гуманизм идеясы, арнайы білім беруді ізгілендіру.

В данной статье рассматривается история возникновения термина гуманизм и выявляется его значение. Анализируются подходы к вопросам подготовки гуманистической направленности будущих дефектологов в коррекционные, образовательные учреждения. Отмечается значение гуманизации специальной педагогики.

Ключевые слова: гуманизм, гуманистическая педагогика, духовная ценность, личность с ограниченными возможностями, идея гуманизма, гуманизация специального образования.

This article discusses the history of the term humanism and reveals its meaning. The article analyzes the approaches to the training of professional and humanistic orientation of future speech pathologists in correctional and educational institutions. The importance of humanization of special pedagogy is noted.

Key words: humanism, humanistic pedagogy, spiritual value, a person with disabilities, the idea of humanism, humanization of special education.

Рухани-мәдени құбылыс ретінде гуманизм өркениеттік процестің басты мазмұнын құрайтыны мәлім, оның барысында әртүрлі қасиеттерде: этикалық норма, әлеуметтік идеал, рухани құндылық, ерік бостандығы, өзара көмек және ынтымақтастық, тұлғаның құқықтары мен қадір-қасиеттеріне құрмет, теңдік және тең құқылық, әділеттілік, зұлымдық пен зорлық-зомбылықтан қорғау және т. б. көрініс табады.

Гуманизм адамдар арасындағы рухани қатынастардың жоғары мазмұны ретінде саяси, философиялық, этикалық, діни тұжырымдамаларда, тарихи - әдеби шығармаларда, руханият пен мәдениеттің негіздерін толықтыра және нығайта отырып, адамзаттың одан әрі тарихи прогресінің мүмкіндігін қамтамасыз ете отырып әзірленеді. Адамға деген қарым-қатынас, оның құқықтары мен бостандықтарына ие болуы, руханилық деңгейі және рухани құндылықтардың мазмұны қоғамның өркениеттік деңгейінің негізгі көрсеткіші болып табылады.

Қоғамдық қатынастардың сипаты мен әлеуметтік даму деңгейіне байланысты гуманизм өзіндік нақты тарихи мазмұнға ие. Өркениеттің тарихи типтері гуманизмнің тарихи типтерін адамға қарым-қатынастың теориясы мен тәжірибесі ретінде анықталады.

Зерттеу міндеттері аясында біз философиялық-педагогикалық әдебиетке талдау жасадық, ол зерттеу проблемасына байланысты негізгі санаттар мен ұғымдардың мазмұнын анықтауға мүмкіндік берді, оның барысында гуманизм - бұл мағыналық маңызы нақты анықтамаға ие емес, күрделі көп қырлы құбылыс екені анықталды. Лосев А.Ф айтуы бойынша : "гуманизм терминінде өте үлкен белгісіздік, дегенмен, барлық басқа да танымал терминдерде де, көп мағыналылық болды..."[1]. Дегенмен Федосеев П. Ф. атап өткендей - "гуманизмнің тарихи дамуындағы барлық өзгерістерге қарамастан, оның негізі

адамгершілік, адам тұлғасы болып қалады" [2]. Мұндай көзқарас тұрғысынан гуманизм этиканы қарастырады, онда ол моральдің іргелі принципі ретінде көрінеді, " дүниетаным принципі (оның негізінде адамның мүмкіндіктерінің және оның өзін-өзі жетілдіру қабілетінің шектелмейтіндігіне сенім, бостандықты талап ету, жеке адамның қадір-қасиетін қорғау, адамның бақытқа құқығы туралы және оның қажеттіліктері мен мүдделерін қанағаттандыру қоғамның түпкі мақсаты болуы тиіс деген идея жатыр." [3]

Осы орайда, гуманизм термині өте көп мағынаға ие. Гуманизмнің идеялық-саяси немесе философиялық бағыттарының бары бәріне мәлім емес, көпшілігі гуманизм терминін гуманитарлық ғылымдармен байланыстырады, қалғандары гуманизмді адамгершілік қасиетпен теңестіреді. Ал, адамгершілік-адамзаттың ең жоғарғы өлшемі. Ол өзінің қоғам алдындағы борышын, жауапкершілігін сезінуден және жақсылықты басқа адам мүддесіне жұмсаудан басталады. Бұл адамгершілік қасиетінің идеалды формасы. Дегенмен мұның бәрі кең немесе тар мағынада гуманизмді анықтайды.

Гуманизм терминінің пайда болуын әдетте қайта өрлеу дәуірімен (XV ғасырда пайдаланылған құжаттар бойынша итал. humanista, uinanista,) байланыстырады. М. П. Алексеевтің пікірі бойынша қайта өрлеу қайраткерлері өздерін "гуманистер" деп атаған, яғни адамға, оның мұқтаждары мен сұраныстарына арналған білім өкілдері. [4] Антикалық гуманистік идеялармен сабақтастықты сақтай отырып, қайта жаңғырту ойшылдары бұрын бытыраңқы гуманистік идеялар мен дәстүрлерді дүниетанымдық көзқарастың үйлесімді жүйесіне әкелді. Ойшылдар В.да Фельтре, Э. Роттердамский, Т. Мор, Ф.Рабле, М. Монтень, Т. Кампанелла ортақ назарында үйлесімді дамыған және белсенді адам болды. Дәл осы дәуірде "гуманистік педагогика" ұғымы пайда болып, адам тұлғасының ұлылығын жариялап, адамға жоғары құндылық ретінде көзқарасты негіздеп, оның шексіз мүмкіндіктеріне деген сенімін дәлелдеді.

Оқу үдерісіндегі гуманизм идеясын талдау барысында, педагогикалық көзқарас бойынша тек қайта өрлеу кезеңінде ғана, адам өзін қоршаған ортаның бір бөлігі ретінде ұғынды, бұл ғылыми-гуманистік тәсіл негізінде жүзеге асырылды. Осы бастапқы кезеңнің гуманистік ойларының бағыты педагогиканы білімнің басқа салаларының ішінен ерекше ғылыми пәнге алғаш рет бөлген Френсис Бэконның философиялық жұмыстарын анықтады. Практикалық білімнің дербес саласы ретінде педагогиканың алғашқы әзірлеушісі Ян Амос Коменский болды.

Гуманистік педагогиканың одан әрі дамуы мен байытылуы Француз философтары-материалистердің (Ж. Ж. Руссо, А.Гельвеций, Д. Дидро, Д. Аламбер және т. б.) ілімдерімен байланысты. Ағартушылардың гуманистік көзқарастарының басты назарында адам туралы ілім болды.

Гуманистік педагогика неміс классикалық философиясының идеяларын байытады (Кант, Фихте, Шеллинг, Гегель). И. Кант тәрбиеден адам өмірін жетілдірудің үлкен құпиясын көрді. Адамның негізгі міндеті - Канттың пікірінше, өзін жетілдіру, өзін қалыптастыру, моральдық қасиеттерін дамыту. Барлық замандағы педагогтарға кеңес ретінде ұлы ғалым мен философтың: "барлық ақылға қонымды тіршілік иесін тек өзінің мақсаты үшін ғана жұмсамай, оларды мақсатқа айналдыр" деген сөздері серік болсын.

Тәрбиенің гуманистік мәні швейцариялық педагог, ғалым Иоганн Генрих Песталоццидің тәжірибесінде терең түсінікке ие. Ол жеке тұлғаны қалыптастырудағы шешуші рөлді адамгершілік тәрбиеге бөлеп, оны білім беру мекемесінің басты міндеті ретінде қойып, осы үдерісте тәрбиешінің жеке тұлғасына, тәрбиенің негізгі құралы ретінде қалыптасқан, балаларға деген сүйіспеншілігіне ерекше мән берді.

Осы орайда, гуманизациялау процестері арнайы білім беру жүйесінде ерекше маңызға ие, әсіресе қазіргі уақытта, мүмкіндіктері шектеулі тұлғаларды әлеуметтік оңалту және қоғамға бейімдеумен байланысты бірқатар мәселелер туындап отыр.

Қоғам өз дамуының кез келген кезеңінде дене, ақыл-ой және психикалық дамуында қандайда бір кемшілігі бар тұлғаларға белгілі бір қарым-қатынасты қалыптастырды. Осы

уақытқа дейін қоғамда әлеуметтік пайдалылықтың аксиологиялық тұжырымдамасы үстем болды, соған сәйкес мүмкіндігі шектеулі адамдар қолжетімді кәсіпті игерген, өзінің өмір сүруін материалдық қамтамасыз етуге қабілетті және қоғам үшін ауыртпалық тудырмайтын қоғамның бір бөлігі ретінде қарастырылды. Қазіргі кезеңде гуманистік бастаулардың өсуі мүмкіндіктері шектеулі адамдарға деген көзқарасты өзгертті. 90-шы жылдары әлеуметтік-саяси өзгерістердің әсерінен қоғамның құндылықтық бағдарларында өзгерістер болды. Сол уақытта елде адам құқықтары, Бала құқықтары, Мүгедектердің құқықтары заңнамалық деңгейде қайта ойластырылып, құрылып, бекітілді. Сонымен қатар жаңа философияны игеру басталды: қоғамның "толыққанды" және "толық емес" деп бөлінбейтіндігін, әртүрлі проблемалары бар әртүрлі адамдардан тұратын біртұтас қоғамның барын қабылдау. Әлемдік қоғамдық санада тек пайда көруден қарағанда қадір-қасиеттің дәрежесі ұлғайып, қалыптасты. Гуманистік жеке тұлғаға бағытталған жүйеде мүмкіндіктері шектеулі адам өзінің әрекет қабілеттілігі мен қоғам үшін пайдалылығына қарамастан, оны қоғамға барынша бейімдеудің мүмкіндіктерін іске асыру үшін барлық жағдай жасалып (соның ішінде педагогикалық), мүмкіндігі шектеулі тұлға ерекше әлеуметтік көмек пен қамқорлық объектісі ретінде қарастырылды. Осыған орай арнайы білім беруді ізгілендіру мәселелері, арнайы білім берудегі алғашқы орындардың біріне шықты.

Арнайы білім беруді ізгілендіру сияқты күрделі процесті тану, оны барлық аспектілер мен қарым-қатынаста, түрлі өзара байланысты проблемалар жиынтығының негізін зерделегенде ғана мүмкін болады. Соған байланысты біз осы проблеманың әртүрлі жақтары қарастырылатын ғылыми мақалалар мен диссертациялық зерттеулеріне (О.П.Лебединская., Р. О. Агавелян, Н. Н. Малофеев, Н. М. Назарова, М. И. Никитина, Л.Ф.Сербина, С.Г.Шевченко және т. б.) талдау жасадық. Ғалымдардың пікірінше арнайы білім беруді ізгілендіру мәселесі түзету,білім беру мекемесінде жұмыс істейтін мұғалімге тікелей байланысты. Оқушының әлемді қабылдауы, оның өмірдегі өз орнын сезінуі, адамдардың өзіне деген көзқарасын қалыптастыруы, мұғалімнің ойлауына, сезімнің, құндылықтар жүйесінің қандай түріне ие болғанына, оның ықпалының күші мен сапасына байланысты.

Арнайы мектепті ізгілендіру жағдайындағы мұғалімнің педагогикалық қызметінің ерекшеліктеріне келер болсақ, бірқатар ғалымдардың пікірі бойынша (Р.О. Агавелян, В.Н.Вовк, М. И. Никитина, В. А. Зинченко, Г. Н. Пенин) қазіргі таңда пәндік дайындықты емес, болашақ мұғалімнің жеке тұлғасын дамыту, әлемдік және отандық мәдениеттің құндылығын меңгеру, дамуында ерекшеліктері бар бала туралы терең психологиялық-педагогикалық білімді меңгеру ,гуманистік педагогикалық технологияларды меңгеру мәселелерін алдыңғы орынға қойып отыр. Авторлар білім беру - кәсіптік бағдарламасының гуманистік бастауларын күшейте отырып, студенттерді дамуында ерекшелігі бар балалармен оңалту жұмыстарының әртүрлі аспектілерімен таныстырады және оңалтуды елдің еңбек, әлеуметтік өміріне тең қатысуға, мәдениет, экономика, білім жетістіктерін пайдалануға барлық мүмкіндіктермен тең құқықтарын мойындау ретінде қарастырады.

Осы зерттеулер қатарында Р. О. Агавелянның жұмысы ерекше орынға ие. Автор, арнайы білім беруді ізгілендіру идеяларын жүзеге асыру үшін білім беру процесінің жалпы ұстанымдарын, мазмұнын өзгертуді көздейді. Ғалымның пікірінше, дефектология педагогиканың ерекше саласы болғандықтан, қалыпты дамып келе жатқан балаларға арналған жалпы педагогикалық және психологиялық әсер ету, білім беру саласын, білім беру процесін айқын ізгілендірусіз түпкілікті қалыптасқан болып саналмайды, өйткені мүмкіндігі шектеулі бала үнемі психологиялық көмекті қажет етеді. Р. О. Агавелянның жұмысында түзету, білім беру мекемелері үшін мамандарды кәсіби даярлау теориясында, алғаш рет мұғалімнің кәсіби-психологиялық дайындығының мазмұны терең және жан-жақты зерттеледі. Зерттеуде мұғалімнің педагогикалық қызметке психологиялық дайындығы негізделеді, ол эмпатияның когнитивті, эмоциялық және мінез-құлық компоненттерінің жоғары деңгейімен сипатталуы тиіс, соның арқасында ерекше білім беру қажеттілігі бар баламен қарым-қатынас өзара түсіністік пен қамқорлықтан құрылады. [5]

Осы тұрғыда, Н. М. Назарованың көзқарасы бойынша: "дефектологияның ғылыми және практикалық жетістіктерін, ғылым мен мәдени жинақтаған барлық зияткерлік және рухани құндылықтарды тәрбиелеу, дамыту, әлеуметтік бейімдеу және оңалту игілігі үшін табысты іске асыру тек эрудициялық, шығармашылық, жоғары кәсіби жұмыс істейтін дефектологтың еңбегімен ғана мүмкін болады". Оның пікірінше, түзету, білім беру орталығында жұмыс атқаратын мұғалімнің қазіргі қоғамдағы адамның (қалыпты жағдайда да, қандай да бір кемістігі бар жағдайда да) орны мен рөліне кәсіби көзқарасы, оның жеке көзқарасына қарағанда оптимизмімен және гуманизмімен ерекшеленуі тиіс; мүмкіндігі шектеулі тұлғаларды дамыту, оңалту және әлеуметтік интеграциялау мүмкіндіктеріне назар аударуы міндетті. [6] Бұл ереже педагогикалық университеттің оқыту курстарында педагогикалық тәжірибені ұйымдастыруға ерекше көзқарасымызды негіздеуге мүмкіндік береді. Біз студенттерді жоғары оқу орындарының төменгі курстарынан бастап, арнайы білімді қажет ететін балалармен белсенді педагогикалық қарым-қатынасқа түсу қажет деп санаймыз. Бұл түзету мекемелері мұғалімдерінің кәсіби - гуманистік бағыттылығын қалыптастырумен тікелей байланысты. Сонымен қатар Назарова Н. М. түзету, білім беру мекемелерінің болашақ мұғалімдерін практикалық кәсіби даярлау мәселесі бойынша ұстанымы назар аударуға тұрарлық деп санап, арнайы білімді қажет ететін балалармен жұмыста кәсіби практикалық дағдыларды меңгерудің қажетті деңгейіне қол жеткізілетіндігіне сенеміз.

Сонымен қатар, түзету мекемелерінің мұғалімдерін дайындаудың гуманистік аспектілері Л. Ф. Сербинаның диссертациялық зерттеуінде де қарастырылады. Автор педагогикалық жоғары оқу орнының оқу-тәрбие үрдісінде дефектолог мұғалім тұлғасының кәсіби-гуманистік бағыттылығын тәрбиелеуді қамтамасыз ететін психологиялық-педагогикалық жағдайлардың жиынтығын анықтайды. Бұл зерттеудің біз үшін әдіснамалық маңызы бар, өйткені оның теориялық-әдіснамалық негіздемесі түзету мекемесіндегі мұғалімнің тұлғасына бағытталған. Л. Ф. Сербина жоғары оқу орындарының дайындық жағдайында түзету мекемелері маманының тұлғалық дамуы мен өзін-өзі дамытуының заңдылықтары мен шарттарын ашуға әрекет жасайды. Автор түзету мекемелерінің болашақ мұғалімі тұлғасын кәсіби-гуманистік тәрбие берудің психологиялық-педагогикалық жағдайларын анықтады. Сонымен бірге, ғалым гуманист-мұғалімнің кәсіби даярлығының теориясы мен тәжірибесіне салмақты үлес қосты.[7]

Жоғарыдағы ғалымдардың пікірімен Н. А. Строгова да санасады. Оның зерттеуінде олигофренопедагогтың педагогикалық іс-әрекетін ізгілендірудің психологиялық-педагогикалық шарттарын іздестіруге әрекет жасалады. Зерттеудің басты нысаны, ақыл-есі кем балалармен қарым-қатынас барысында мұғалімнің педагогикалық қызметін ізгілендіру болып табылады. Н. А. Строгова осы мәселені шешу барысында, ақыл - ой кемістігі бар оқушыларды оқыту мен тәрбиелеудің жалпы гуманизациялану процесінде, сондай-ақ педагогикалық қызметті ізгілендіру процесінде олигофренопедагогтар мен ақыл-ой кемістігі бар оқушылардың өзара қарым-қатынасын ізгілендірудің жетекші рөлі болып табылатындығын басшылыққа алады.[8]

Сонымен, ғылыми-педагогикалық әдебиеттерге жүргізілген талдау, жалпы және арнайы педагогика бойынша зерттеулер, бізді қызықтыратын мәселе арнасында арнайы білім беруді ізгілендіру процесінің негізгі сипаттамасын анықтауға мүмкіндік берді:

- арнайы білім беруді ізгілендіру - бұл арнайы педагогиканың адамгершілік құндылықтар жүйесіне рухани-адамгершілік тұрғыда бағдарлануы;
- арнайы білім беруді гуманизациялау көп қырлы әлеуметтік процесс, оның басты объектісі адамгершілік құндылықтар жүйесін іске асыратын түзету мекемелерінің мұғалімі болып табылады;
- арнайы білім беруді ізгілендіру - бұл қатынастардың авторитарлы жүйесінен гуманистік, жасампаздық, сындарлы қатынастар жүйесіне көшу;
- ізгілендіру үдерісі түзеу мекемелерінің мұғаліміне қоғамдық қажеттілік, моральдық борыш түрінде қарастырылады.

Осылайша, түзету мекемелерінің мұғалімі үшін гуманизм педагогикалық моральдің принципі болып табылады, ол дамуында ауытқулары бар оқушының дамуына бағытталған кәсіби қызметінің мәнін және оған педагогикалық қызметтегі моральдың гуманистік әлеуетін жүзеге асыруды ұйғаратын адамгершілік норма.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Лосев А.Ф. Эстетика Возрождения. М.: Мысль, 1982.
2. Федосеев П.Н. Социалистический гуманизм: актуальные проблемы теории и практики- 1989.
3. Алексеев М.П. Эстетика Возрождения. - М.: Мысль, 1982.
4. Малофеев Н.Н. Социально-культурные основы становления и развития государственной системы специального образования в России: Диссертация на соиск. уч. степ, д-ра пед. наук,- М., 1996.
5. Агавелян Р.О. Эмпатия как фактор психологической готовности дефектолога к профессиональной деятельности: Автореф. дис. канд. психологических наук. - М., 1995.
6. Назарова Н.М. Развитие теории и практики дефектологического образования: Сурдопедагог: история, современные проблемы, перспективы профессиональной подготовки,- М., 1992.
7. Сербина Л.Ф. Воспитание профессионально- гуманистической направленности личности учителя- дефектолога: Автореф. дис. канд. пед. наук,- М., 1992.
8. Строгова Н.А. Гуманизация профессионально- педагогической деятельности олигофренопедагога: Автореф. канд. пед. наук,- М., 1999.

ӘӨЖ 541.124

ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН ОҚУШЫЛАРДЫ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУ

Мырзахмет Л.Қ., «Педагогика және психология» мамандығының докторанты
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

Дамуында әртүрлі тежеулері бар балаларды әлеуметтендіру үлкен қиындықтарға әкеледі. Бұл проблема, яғни ақыл-ойы дамуында тежеулері бар балаларды тәуелсіз өмірге, оқу процесіне және болашақ еңбекке баулуға дайындау даулы болып қала береді. Берілген мақалада психикалық дамуында ауытқуы бар балалардың қоршаған қоғаммен байланысқа психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуге бағытталған арнайы іс-шаралардың арқасында қол жеткізуге болатындығын, оқушылардың психикалық бұзылыстары бар санатқа жатқызылуы керек екенін анықтайды. Қазіргі қоғамдағы дамуында әртүрлі проблемалары бар балаларды әлеуметтендіру процесі қандай екендігі қарастырылады. Сондай-ақ, бұл мақалада психикалық дамуы тежеулері бар балалардың әлеуметтік таным саласы сипатталған. Ақыл-ой кемістігі бар оқушыларды әлеуметтендірудің негізгі проблемалары жүйеленген. Зерттеу негізінде жоғарыда аталған саладағы проблемаларды жою бойынша ұсыныстар жасалды.

Тірек сөздер: *әлеуметтендіру, мүмкіндігі шектеулі балалар, психикалық ақаулар, педагогикалық сүйемелдеу*

Социализация для детей с различными проблемами в развитии приводит к большим трудностям. И эта проблема подготовка детей с ментальными нарушениями к самостоятельной жизни, учебному процессу и будущей трудоспособности остается спорным. Связь этих детей с окружающим социумом может достигаться благодаря специальными мероприятиями, направленными на психолого-педагогическое

сопровождение В данной статье определено, каких учащихся следует относить к категории с ментальными нарушениями. Рассмотрено, что представляет собой процесс социализации детей с различными проблемами в развитии в современном обществе. Также в этой статье описывается область социального познания детей с нарушением психического развития. Систематизированы ключевые проблемы социализации учащихся с ментальными нарушениями. На основании проведенного исследования сформулированы рекомендации по устранению существующих проблем в вышеуказанной области.

Ключевые слова: социализация, дети с ограниченными возможностями, психические дефекты, педагогическое сопровождение.

Socialization for children with various developmental problems leads to great difficulties. And this problem of preparing children with mental disabilities for independent life, the educational process and future work capacity remains controversial. The connection of these children with the surrounding society can be achieved through special measures aimed at psychological and pedagogical support. This article defines which students should be classified as mentally impaired. It is considered what is the process of socialization of children with various developmental problems in modern society. This article also describes the field of social cognition of children with mental disorders. The key problems of socialization of students with mental disorders are systematized. Based on the conducted research, recommendations are formulated to eliminate existing problems in the above-mentioned area.

Key words: socialization, children with disabilities, mental defects, pedagogical support.

The main objective of the development of society is to achieve harmony in the relationships of the society with each individual that is going to be his socialization. Particularly relevant to the community socialization of the younger generation. In the process of socialization of the person assimilated social norms, ways to use social roles, social behavior skills. The socialization of the individual is based on knowledge of social reality.

The socialization of the younger generations is a complex continuous process in which, on the one hand, the needs of each individual to adapt to the needs of society. This adaptation is not passive. This process is active, creative. Directed to the assimilation of human values, when an individual voluntarily builds their role in society, improving himself or herself. On the other hand, society has a formative influence on the development of morality and behavior, pedagogically appropriate forms of human relations in the family, educational and leisure facilities, in the other surrounding the individual's social environment.

Shipitsyna L defines socialization as "becoming a child in the system of social relations as a component of this system, a child becomes part of society, thus there is element of assimilation their culture, social norms and values" [1,13].

Socialization of children with various developmental problems is very great difficulty. The question of preparing these children for independent living, learning and future work is the discussion. Communication of children with disabilities from the surrounding society can only be achieved by special measures aimed at psychological and pedagogical support of children in the course of training and education. Children play with disabilities into society, which can be understood, as "self-improvement of the society, its impact on the emerging personality of the child and to participate in this process of integration directly to the child." BI Pinsky indicates that certain children stands reduced and poor self-esteem; These children are very dependent on the assessment by the outside world. In others, children with more profound degrees of problems in development, self - esteem slightly overstated; Such children almost do not react to an assessment from the outside. It is necessary to understand this phenomenon as "a measure of independence from the external evaluation." This phenomenon can occur even at low value-behaved children, but accustomed to their own mistakes and create yourself some protection from the outside world [2,25].

Physiological basis of emotions and feelings is a combination of bonds, resulting in the cerebral cortex and subcortex. Reduced activity of the entire nervous system and the highest reduction in the speed and mental development of children with developmental problems consistent with its emotional processes and has a number of specific features.

In recent years, against the backdrop of social and economic reforms in Kazakhstan continues to develop processes of humanization and modernization of modern education, the basis of which there are questions of socialization, adaptation and integration of the child with disabilities, their social protection, assistance to the family in the upbringing.

The level of civilization of a society, the authority of the nation depends on the situation of children and the depth of caring for them, the state and society as a whole. Care for children with limited opportunities for development is different, since it is necessary to ensure not only the development of all systems and functions of the growing organism, but also to create conditions for the greatest possible social integration of these children.

Recent decades have brought to society many changes that are reflected in the education and upbringing of the younger generation, led to a number of difficulties in addressing issues of social adaptation of mentally retarded school leavers. There was a change in the priorities and objectives of the correctional school of VIII kind. In the first place there is the problem of social adaptation of mentally retarded graduate. Social adaptation, t. E. Active adaptation to the conditions of the social environment, by assimilation and acceptance of goals, values, norms, rules and behaviors adopted in society, is a universal basis for personal and social well-being of any person. Child, limited mental development, is unable to identify himself, understand and assimilate those links in social structures that allow the individual to maintain comfortable existence in a social environment and successfully implement it in their own needs and goals. In fact, he is deprived of the basics of independent, prosperous existence in a complex modern society. Therefore, social adaptation is not only the most important task of training and education of mentally retarded children, but also a means of primary defect compensation. This society is seen as an educational resource for the development of adaptive directional educational content, its enrichment, distribution and methodical software. According to Vygotsky deviation in child development with disabilities is primarily the social order deviations [3,17].

To ensure that these gaps are not purchased a chronic form of stable maladjustment, it is necessary to develop a child's compensatory mechanisms, certain socio-psychological attitudes that enable them to adapt and integrate into society. One of the significant provisions that have arisen in recent years, is the assertion that the potential to change the behavior of a dynamic nature of the violation.

Strebeleva E believes that "secondary violation cannot occur if the child education aimed at their prevention, or may be timely adjusted teaching methods." A child with developmental disabilities is objectively much less social opportunities habilitation compared with healthy. At the same time it is well known that early assistance significantly affects the whole course of rehabilitation and socialization. Therefore there is a need to develop and implement special (correctional) psycho-social programs for children with disabilities in intellectual development. Interaction with your child's social environment determines the path of development that leads to age-related tumors. The search for effective forms of correctional influence on children with intellectual disabilities is one of the important ways to improve their education, rehabilitation and reintegration into society [4, 57].

It should be noted that for a full development of a child with intellectual disabilities it is important to expand the frontiers of its living space, which means: to maximize the breadth of social contacts. The life of such a child should not be confined only to the range of specialized agencies (it should, as healthy children, attend children's events, various performances, sports events and, wherever possible, to participate in them).

Socialization, social and psychological adaptation of children with disabilities, the development of capabilities defined as the integration of the child in the society in which he finds himself in a variety of problem situations arising in the field of interpersonal relations. In this way,

the child with disabilities assimilate the mechanisms and rules of social behavior, attitudes, he formed the social motives of activity, certain character traits and other features which as a whole and ensure the socialization of the child.

Based on the conceptual provisions of Vygotsky abnormal child development theory, we consider it appropriate to maintain the organization of educational process in a boarding school in the direction of, primarily, the social formation of the child as an individual, which is formed during its active interaction with the environment as a result of which there are a qualitatively new psychological formation of personality. We believe that the preparation of the child for integration into the society must meet the requirements that apply to the Company man. Specifying units of social structures necessary for social adaptation and integration of graduates, selected by us, first of all, those ideas, skills, attitudes, without which life itself can not take place [5,54].

In order to implement the content of social adaptation problems of socio-educational support and educational-methodical maintenance in a boarding school most connected with the life experience of the child. Through the establishment of a clear link learning activities with the surrounding reality students with intellectual disabilities become clearer sense of their employment, creates motivation for cognitive activity. Thus he regarded society as a socio-educational resource for the development of adaptive directional learning content and methodical software. The program of socialization of boarding school pupils is based on the principle of student-centered interaction with students and adults involves the preparation of children with mental disorders to normal life in society, the formation of self-reliance. The objectives of this program are:

- 1) the creation of conditions for successful adaptation of the child to life in pupils group;
- 2) ensure the safe and conflict-free existence of a child in a boarding school and non-school spaces;
- 3) arms students with the knowledge about society, about the social structure of society, the rules of conduct in public places;
- 4) Development of existing inclinations, promotion of socially significant interests, needs;
- 5) realization of the students capabilities and personal characteristics, the ability to correlate them with the life plans;
- 6) The communication of knowledge about different occupations, their requirements, career guidance in accordance with the student capacity, the needs of local businesses, the conditions of life [6,45].

The implementation of the above tasks is carried out in the following areas: mental, spiritual, moral, national, patriotic, economic, aesthetic, physical labor. Then denote substantive components of the program of socialization of pupils

Mental direction. Tasks. Formation of basic educational skills. Development and correction of mental processes, stimulation of cognitive activity. The development of fine motor skills, speech. The content of the work. Diagnosis of the level of development; familiarity with the school. Organization of elementary game activity using intelligent games, didactic toys. Forms of work. Educational process. Plot-role-of-class games.

Spiritual and moral direction. Tasks. Assimilation of norms and rules of behavior and communication with peers and adults. Getting to know the difference between gender roles of boys and girls. Getting the initial ideas about the moral and ethical standards. The content of the work. Relation between students. Familiarity with the rules of behavior and communication. Ensure proper handling of children to adults and peers. Laying the foundations of co-operation and mutual assistance. Forms of work. Familiarity with the rules of communication in the classroom, special events. Joint event with their parents. Organization in the classroom mutual and mutual control.

The national-patriotic direction. Tasks. Education of love for his family, relatives and native home. Knowledge of the terms "citizen", "patriot" and so on. N. The realization of himself as a representative of the nation, a citizen of Kazakhstan. Knowledge of state symbols. Knowing the name of the country, the capital. The content of the work. The meaning of "Homeland." Astana - the capital of our country. Getting to know some of the works of folk culture, the main traditions of the Kazakh people. Understanding the terminology of the state. Forms of work. Conversations about the

anthem, emblem and flag. Design drawings on the theme of the motherland. Learning of folk songs, proverbs, games. Competition for knowledge of Kazakh proverbs, folk Kazakh traditions.

The economic direction. Tasks. Formation of the initial view of the main economic categories, education frugality, thrift. The content of the work. Familiarity with the concepts of "money", "price", "value", the formation of rules of conduct in commercial establishments. Forms of work. Trips to the store on the market, thematic discussions about the behavior in commercial establishments, role-playing games related to shopping.

Legal direction. Tasks. Mastering the knowledge of the rules of conduct in public places, the awareness of the meaning of "my" terms "alien", understanding the integrity of the property of others. Knowledge of rights and duties of the student. The content of the work. Familiarity with the rules, standards of conduct in public places. The fight against theft. Suggestion inadmissibility embezzlement. Forms of work. Memorizing the rules of behavior at school, on the street, in public transport, etc. Public areas. Reading instructive stories, fairy tales.

Employment direction. Tasks. Formation of respect for working people. Development work needs. Formation of skills of self-service, primary labor skills. The content of the work. The development of the initial training skills to teach to the discipline during class and self. Reading fairy tales, stories about the importance of work in human life. Stories of parents about their profession. Memorizing poems, proverbs about the significance of work, about the dangers of sloth. Organization of self-care for the plants, to maintain order in the workplace, in the classroom. Forms of work. The collective reading and discussion of reading. Meetings with parents. Distribution instructions in the classroom. Preparing homemade gifts to parents, the birthday.

The physical direction. Tasks. The development of fine motor skills, coordination, major muscle groups. Formation gaming skills. Laying the foundations of personal hygiene and quenching. The content of the work. Getting to know the basics of hygiene. Inclusion in the schedule of mandatory hygiene, tempering procedures. Organization of mobile games. Forms of work. Enforcement of rules of personal hygiene. Dynamic clock gaming sessions. "Merry starts", competitions in team sports. Performance criteria. Observance of personal hygiene. Reducing fatigue and the level of disease [7, 75].

REFERENCES:

1. Shipitsyna LM "Unteachable" children in the family and society. Socialization of children with intellectual disabilities // 2 nd ed., Revised. and complementary. - SPb.: Rech, 2005.
2. Andreeva GM Social Psychology. - M., 1997.3
3. Androsov, GL course "Socio-home orientation" as a pedagogical tool teenager socialization with intellectual disabilities
4. Vasenkov GV Actual problems of vocational training of mentally retarded students // Defectology. 1998. № 4. S.40-46
5. Voronkov, S.Kazakova - 2015.Sotsialnaya adaptation, active adaptation to the conditions of the social environment by learning and adopting goals property law and ways of behavior accepted in a society is a universal basis for personal and social well-being;
6. Muraveva EV Features of development of career-oriented focus of mentally retarded schoolboys // Correctional pedagogics. 2009. № 5. C. 75-80;
7. Nurmuratova AK, Kultaeva J. B. Socialization of pupils with mental disorders in a correctional school: problems and solutions Education: Tradition and Innovation: Proceedings V Intern. scientific. Conf. (Chelyabinsk, June 2014);

ӘӨЖ 541.124

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛЫРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ЕРТЕГІ ТЕРАПИЯСЫ АРҚЫЛЫ ДАМУ

Әлейханова Ж.Б., Жұмақанова А.Е., Имангелдінов А.Е.,
«Педагогика және психология» мамандығының 3 курс студенттері
Ғылыми жетекшісі: **Наубаева Х.Т.**, п.ғ. докторы, қауымдастырылған профессор
І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

Мақалада ертегі терапияның мазмұны қамтылған. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығы туралы сипаттап, оқыту әдісінің маңыздылығы қамтылған.

Кілт сөздер: *бастауыш сынып, танымдық қызығушылық, ертегі терапиясы, арт терапия.*

В статье освещено содержание сказкотерапии. Описывая познавательный интерес младших школьников, освещается значимость метода обучения.

Ключевые слова: *начальная школа, познавательный интерес, сказкотерапия, арт-терапия.*

The article highlights the content of fairy-tale therapy. Describing the cognitive interest of younger students, the significance of the teaching method is highlighted.

Keywords: *primary school, cognitive interest, fairy-tale therapy, art therapy.*

Мектепте бастауыш сыныпта халықтың мәдени мұрасына, соның ішінде ауызекі шығармашылығынан тәрбиені балалар «Әдебиеттік оқу» сабағында алады. Алайда шектеулі жоспармен өтілетін бұл сабақтарда халықтың ауызекі шығармашылығы түгел, оның бір бағыты - ертегіні толығымен меңгертіп шығу мүмкін емес. Бұл мәселені шешуде балалардың қызығушылығына, таңдауына қарай ұйымдастырылатын бастауыш сыныпта тәрбиелеу мүмкіншілігі ерекше. Бастауыш сыныпта сабақтан тыс уақытта, күн тәртібі бойындағы тәрбиелеу процесінде (серуенде) балалар «Үйірме, сынып» сабағында естіген-тыңдаған ертегілерін тереңдете түседі: халықтың тұрмыс-қаракеті, салт-дәстүрлері, мінез-құлқы, үлгі өнегесі сияқты білім негіздерін меңгереді. Ертегіні тыңдап-білу балалардың эстетикалық талғамын, құндылық көзқарасын қалыптастырумен бірге, эмоциялық сезімін және адами асыл қасиеттерін жетілдіреді [1].

Біз бәріміз ертегілермен өстік. Балалық шағы ертегімен байланысты емес адам жоқ шығар. Мындаған жылдар бойы ертегі әңгімелері, аңыздары, эпостары, мифтері ауызша айтылады. Бір қызығы, уақыт өзгере келе, ертегілерді айту дәстүрі жоғалмайды. Біздің ата-бабаларымыз балаларды тәрбиелеп, оларға ертегілерді Нұсқаулық әңгімелер ретінде айтып берді. ХІХ ғасырдың ортасынан бастап ертегі филологтар мен лингвистердің зерттеу объектісіне айналады, ал кейінірек психологтар оған назар аударады. Ертегінің жанды емдеу қабілетін ежелгі Шығыстың емшілері оны іс жүзінде қолданған. Осылайша, ертегілерді адамзат интуитивті түрде қолданатын практикалық психологияның ең көне әдісі деп атауға болады.

Біздің елімізде соңғы 10 жыл қарқынды даму және психокоррекцияның жаңа түрлерін дамыту кезеңі болды. Арт-терапия мамандардың үлкен қызығушылығын тудырады. Арт-терапия – бұл адамның шығармашылық әлеуетін ашуға, оның жасырын энергетикалық резервтерін босатуға және нәтижесінде олардың проблемаларын шешудің оңтайлы жолдарын табуға байланысты әдіс.

Негізгі арт-терапиялық әдістер:

- Суреттерапия
- Ертегі терапия
- Ойын терапиясы
- Құм терапия
- Музыкалық терапия

Мектепке қабылдау және оқудың бастапқы кезеңі баланың бүкіл өмір салты мен іс-әрекетін қайта құруға әкеледі. Бірінші сынып оқушыларының арасында олар үшін жаңа жағдайларға бейімделу қиын балалар бар. Арт-терапия сабақтары мен жаттығулары өзін-өзі бейнелеуді жақсартуға және өзін-өзі бағалауды нығайтуға көмектеседі – бұл балаларға арналған; баланың мәртебесін көтеру – бұл ата-аналарға арналған; балаларға сабақтарды әдеттегі мектеп тәрбиесінің бөлігі деп санауға мүмкіндік береді - бұл мұғалімдерге арналған. Біз өз жұмысымызда бірінші сынып оқушыларын біріктіру, жанжалдарды шешу, өзара құрмет пен бір-бірімді түсіну, әлеуметтік дағдыларды игеру үшін сабақтарды қолдандым. Баланың өзі туралы немесе басқалардың өзі туралы пікірін жақсарту, жаңа достар табуға, әлеуметтік дағдылармен жұмыс істеуге және сынып кезінде, серуендеу кезінде және т.б. оң көзқараста көрінуге көмектесу. Арт-терапия жаттығулары сезімдерді, идеяларды, оқиғаларды зерттеу, тұлғааралық дағдылар мен қатынастарды дамыту, өзін-өзі бағалауды нығайту, өзіне сенімді имиджді қалыптастыру құралы ретінде қызмет етеді. Біз өз жұмысымызда ертегі терапиясын қолдандым.

Ертегі – бұл кейіпкерлердің мінез-құлқын сипаттап жеткізетін, бірақ баланың есінде және санасында ең бастысы: қиын жағдайдан шығудың жолы бар. «Ертегі терапиясы» термині кейбіреулерге күлімсіреу мен немқұрайды, «балалық» әдіс ретінде қарайды. Ертегі терапиясы адамзат өркениетіндегі практикалық психологияның ең ежелгі әдісі және қазіргі ғылыми практикадағы ең қолайлы әдістердің бірі.

Ертегі терапиясы – бұл эмоционалды бұзылуларды түзету және сыртқы әлеммен қарым-қатынасты жақсарту үшін ертегі формасын қолданатын әдіс. Ертегі мен мифологиялық әңгімелер – бұл балаға әлем туралы білім берудің ең жақсы тәсілі. Егер өмірдің алғашқы онжылдығы осыған байланысты балада сәтті дамыған болса (қамқор ата-аналар мен мұғалімдер оқыды, ертегі әңгімелерін айтты, оларды бірге талқылады), онда бейсаналық кішкентай адамда өмірлік жағдайлардың өзіндік «банкі» қалыптасады. Бұл ішкі процестердің динамикасы, адамдармен қарым-қатынас жолдары, өзін-өзі тану мүмкіндіктері, әлемді құру және т.б. туралы білім жиынтығы. Егер ертегі әңгімелері жай оқылса немесе айтылса, бұл «банк», бұл білім пассивті күйде болады (сәтті әлеуметтену процесі де бар). Ертегі терапиясы ішкі баланы тәрбиелеу, жанды дамыту, оқиғалар туралы хабардар болу деңгейін арттыру, өмір заңдылықтары мен шығармашылық шығармашылық күштің әлеуметтік көрінісі туралы білім алу процесі ретінде. Сонымен қатар танымдық қызығушылығын қалыптастырады. Ертегі терапиясының мақсаты мен міндеті-балалардағы агрессивтілікті азайту, алаңдаушылық пен қорқынышты жою, эмоционалды өзін-өзі реттеуді және басқа адамдармен оң қарым-қатынасты дамыту. Ересектердің алдында маңызды міндеттер түр: баланың не сезінетінін түсіну, оған ертегінің сюжетімен байланысты немесе қауымдастықта пайда болған сезімдерін білдіруге көмектесу [2].

Қазір ертегілермен жұмыс істеуге арналған көптеген әдебиеттер бар, олар жұмыстың әдістемелік ерекшеліктерін, әдістемелік әдістерді, ертегілерді жеке жұмыс үшін де, топта жұмыс істеу үшін де қолданады. Ұсыныстардың көпшілігі психологтарға беріледі, бірақ тәрбиеші де, бастауыш сынып мұғалімі де, ата-аналар да баламен жұмыс жасауда ертегі терапиясын қолдана алады, Әрине, осы мақсат үшін арнайы жасалған оқу материалы болған жағдайда. Әр ертегіде өз авторының энергиясының бір бөлігі бар, ол туралы ақпарат бар. Л.Д. Короткованың авторлық ертегілері әдістемелік әзірлемелерді, олардың әрқайсысын практикалық қолдану тұрғысынан талдауды қамтиды. Оның «мектептегі ертегі терапиясы» кітабында ұсынылған ертегілердің әрқайсысына түзету және педагогикалық жұмыс әдістері бар. Біз өз жұмысымызда да осы әдісті қолданамыз. Балаларға бұл жұмыс түрі ұнайды. Балалар ойынға белсенді қатысады. 1-2 сыныптардағы бұл жұмыс оқушылар ұжымын біріктіруге, көптеген жанжалды жағдайларды шешуге көмектесті. Сыныпта балалар бір-бірін тыңдауға, басқалардың пікірін құрметтеуге, спикерлерді үзбеуге үйретті. Ертегі терапиясы арқылы бастауыш сынып оқушыларында оқуға деген қызығушылықты қалыптастыру - оқыту сапасын арттырудың маңызды құралы [4]. Біз маңызды деп санаймыз

және әр оқушының осы қабілеттерін сезініп, дамыта отырып, өз қабілеттерінің деңгейінде жұмыс істеуіне қол жеткізуге тырысамыз. Егер балалар қырық бес минут бойы белсенді жұмыс істеп, жаңа білім алуға ұмтылса, бірақ қанағат сезімімен кетсе, балалар сабаққа баруға дайын. Бұған қалай қол жеткізуге болады? Бастауыш мектеп осы жастағы балалардың қажеттіліктеріне сәйкес келуі керек (танымда, қарым-қатынаста, әртүрлі өнімді іс-әрекетте), олардың танымдық белсенділігінің ерекшеліктерін ескеруі керек. Баланың дамуының сәттілігі әр оқушының өзін толығымен жүзеге асыра алатын, оқуға дайын және қабілетті ілімнің шынайы тақырыбына айналған жағдайларға байланысты екені жасырын емес.

Бастауыш мектеп жасындағы балаларды оқыту мен тәрбиелеу аясында басты міндетке назар аудару керек. Бұл бастауыш сынып оқушысының салауатты өмір салтын қамтамасыз етуден, қалыптасқан мінез-құлық пен әдеттердің теріс реакцияларын түзетуден тұрады. Ол тұлғаны қалыптастыратын маңызды құрал ретінде әрекет етеді. Онда оқыту, ескерту, тәрбиелеу, іс-әрекетке ынталандыру элементтері біріктірілген. Ертегі әңгімелері балаларды ойлануға, ауруларды емдеуге, теріс ойлардан босатуға итермелейді. Ертегілер балалар психикасына жақсы әсер етеді, өйткені олардағы мораль жабық. Сиқырлы әңгімелер жан тыныштығын қалпына келтіреді, күш береді, олармен бірге бала қиялды, ойлауды, қиялды дамытатын эмоцияларды сезінеді. Негізгі әдістер мұндай балалармен жұмыс істеудің әртүрлі тәсілдері бар: түсіндіру әдісі; әңгімелеу; ертегілерді қайта жазу; ертегілерді тәуелсіз құру. Балалардың шығармашылық ойлау, сауатты сөйлеу, қиялды дамытады.

Психологиялық зерттеулерге сәйкес, баланың дамуындағы ең үлкен өзгеріс оқудың бірінші жылында болады. Әрі қарай, оқушылардың ақыл-ой дамуының қарқыны баяулайды, ал оқуға деген қызығушылық оқытудың дамушы жағына жеткіліксіз көңіл бөлудің салдарынан төмендейді.

Сондықтан бастауыш сынып мұғалімінің алдында оқушылардың зерттелетін материалға деген қызығушылығын қалай ояту, олардың жұмысын қалай жандандыру мәселесі тұр. Балалардың бастауыш мектепте қаншалықты саналы, шығармашылық, ықыласпен оқитындығынан, олардың ойлауының тәуелсіздігі, теориялық материалды практикалық іс-әрекетпен байланыстыру қабілеті болашақта байланысты болады. Тұрақты танымдық қызығушылық әртүрлі тәсілдермен қалыптасады. Олардың бірі-көңіл көтеру. Жоғарыда айтылған ертегі терапиясы, ойын-сауық элементтері, ойын, барлық ерекше, күтпеген нәрсе балалардың таңқаларлық сезімін, таным процесіне деген қызығушылығын тудырады, кез-келген оқу материалын игеруге көмектеседі.

Егер, сіз келесі кеңестерді ұстанатын болсаңыз, бастауыш сынып оқушыларының ертегі терапиясы арқылы оқуға деген танымдық қызығушылықты арттырып, білім сапасын арттыра аласыз.

- ❖ Ішінара таңдау еркіндігін беру.
- ❖ Қызығушылық пен қуаныш оқу процесінде оқушының негізгі тәжірибесі болуы керек.
- ❖ Оқыту кезінде балалардың қажеттіліктерін, қызығушылықтары мен ұмтылыстарын ескеру қажет.
- ❖ Баланың жетістіктерін атап өтіңіз. Оның жетістіктерін бағалау оқуды жалғастыруға көмектеседі. Мысалы, жетістіктердің тізімі оның тәуелсіз болуына ықпал етуі мүмкін.
- ❖ Сәтсіздік үшін жазаламаңыз, сәтсіздік – бұл жаза. Қорқыныш пен шиеленіс оқу процесін қиындатады. Сәтсіздік мотивацияны төмендетеді.
- ❖ Оқушылар үшін мұғалімнің жеке басы өте маңызды
- ❖ Оқу материалының мазмұнын қызықты ету үшін дұрыс ұсыну.
- ❖ Оқытудың әдістері мен тәсілдерін өзгерту.
- ❖ Мүмкіндігінше, сабақта үнемі «кері байланыс» жасай отырып, әр оқушыға жиі жүгінуге тырысыңыз.
- ❖ Оқушыға жеке жауап үшін емес, бірнеше (сабақтың әртүрлі кезеңдерінде) баға қою – сабақ баланың ұмытылған түсінігін енгізу.

❖ Танымдық қабілеттердің дамуына негізделген қасиеттерді үнемі және мақсатты түрде дамыту: реакция жылдамдығы, есте сақтаудың барлық түрлері, зейін, қиял және т.б. әр мұғалімнің басты міндеті – тек үйрету ғана емес, сонымен қатар баланың ойлау қабілетін дамыту.

❖ Оқушылардың оқуға деген қызығушылығын оятудың барлық мүмкін жолдары - қызықты болу, ақпаратты ұсынудың қызықты әдістерін жасау және пәніңізді қызықты ету.

❖ Музыкалық фрагменттерді, ойын және жарыс формаларын, әзіл-оспақ минуттарын пайдалану арқылы ойын-сауық, сабақтың ерекше басталуы.

❖ Бағалау, ризашылық, ауызша ынталандыру, үздік жұмыстар көрмесі, мұғалімнің шамалы көмек көрсетуі, тапсырмаларды қиындату арқылы қызметті ынталандыру.

❖ Баланың оқу процесіне деген қызығушылығын арттыруда баламен байланыс және сенімді атмосфера өте маңызды.

❖ Балалардың өз қабілеттері мен мүмкіндіктеріне деген ынта, оптимизм және сенім атмосферасын құру.

❖ Жаңа ақпараттық технологияларды қолданыңыз.

❖ Баланың жеке басын құрметтеңіз. Әр баланың жеке екенін есте ұстаған жөн.

Неміс педагогы А.Дистервег дұрыс атап өткендей: «баланың ақыл-ойы біліммен толтырылмауы керек, оны өзі ұстап, игеруі керек». Демек, оқушы кез-келген әрекетке, қажет болған кезде, оны орындау үшін белгілі бір себеп болған кезде қосылады. Мұның бәрі оқу мотивациясын арттыру, оқу процесін заманауи құру үшін оқушылардың танымдық қызығушылығын дамыту мәселесінің өзектілігін көрсетеді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Бахир В.К. Развивающее обучение // Начальная школа. (1997, № 5.)
2. Соколов Д.Ю. Ертегілер мен ертегі терапиясы. – Мәскеу: Эксмо-баспасөз, 2005 ж. – 224 с.
3. Пчелина Л.В. Нестандартные уроки в начальной школе//Издательство “Учитель”. (2003)
4. Семяшкіна Н.И. Значение дидактических игр и заданий при обучении грамоте // Начальная школа. (1997, № 2.)
5. Яковенко Н.П. Использование средств наглядности и занимательного материала на уроках русского языка // Начальная школа. (1997, № 3.)
6. Сарбасова Қ.А. Инновациялық педагогикалық технологиялар негізінде бастауыш сынып мұғалімдерінің даярлығын жетілдіру. - Қарағанды, 2005. 29 б.

ӘОЖ 159.9

ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ ӨЗАРА ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ӘЛЕУМЕТТІК ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТРЕНИНГТІҢ РОЛІ

Наубаева Х.Т., п.ғ. докторы, қауымдастырылған профессор,

Бәйтен Б., Біржан М., Батқалова А.,

«Педагогика және психология» мамандығының білімгерлері
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

Мақалада жеткіншек кезеңінің басты ерекшелігі-дамудың барлық аспектілеріне әсер ететін күрт, сапалы өзгерістер туралы. Жеткіншек кезіндегі психикалық дамудың маңызды факторы-осы кезеңнің жетекші қызметі ретінде ерекшеленетін құрдастарымен қарым-қатынасы. Жеткіншек жастағы балалардың қарым-қатынасын қалыптасуындағы әлеуметтік психологиялық тренингтің ролі туралы қарастырылады.

Кілт сөздер: жеткіншек, қарым-қатынас, физиологиялық даму, психологиялық даму, әлеуметтік психологиялық тренинг.

Главная особенность статьи - резкие качественные изменения, затрагивающие все аспекты развития. Важным фактором психического развития подросткового возраста являются отношения со сверстниками, которые выделяются как ведущая деятельность этого периода. Рассмотрена роль социально-психологического тренинга в формировании отношений у подростков.

Ключевые слова: *подростковый возраст, общение, физиологическое развитие, психологическое развитие, социально-психологический тренинг.*

The main feature of the article is sharp qualitative changes affecting all aspects of development. An important factor in the mental development of adolescence is relationships with peers, which stand out as the leading activity of this period. The role of socio-psychological training in the formation of relationships among adolescents is considered.

Keywords: *adolescence, communication, physiological development, psychological development, social and psychological training.*

Жеткіншек (Жасөспірім)-онтогенез кезеңі, бала мен ерте жастың арасында. Ол 10-11 жастан 13-14 жасқа дейінгі кезеңді қамтиды (V–VIII сыныптар). Жасөспірім ұғымы жасөспірім, кіші жасөспірім және орта жасөспірімді біріктіреді. Жасөспірімдіктің басталуы бірқатар ерекше белгілердің пайда болуымен сипатталады, олардың ең бастысы-құрдастарымен қарым-қатынас жасауға деген ұмтылыс және мінез-құлықта олардың тәуелсіздігін, тәуелсіздігін және жеке дербестігін растайтын белгілердің пайда болуы.

Жеткіншек кезеңінің басты ерекшелігі-дамудың барлық аспектілеріне әсер ететін күрт, сапалы өзгерістер. Әр түрлі жасөспірімдерде бұл өзгерістер әр түрлі уақытта болады: кейбір жасөспірімдер тез дамиды, кейбіреулері басқаларынан біршама артта қалады, ал бір жағынан олардан озып кетеді және т. б.. Жеткіншек жас кезеңінде баланың бойында бұрын қалыптасқан қасиеттерге жаңа сапалар немесе жаңа құрылымдар қосылады. Бұл құрылымдар бұрынғы психологиялық және физиологиялық көріністерге жаңа сапа беріп, олардың бір-бірімен бітісуі әлі аяқталмаған кез болғандықтан, көптеген екі жақтылық орын алады.

Жеткіншектердің дене мүшелерінің дамуында да үлкен үйлеспеушілік орын алады. Мәселен, олардың аяқ-қолдары, бет-мойындары тез ұзарады да, кеудесінің өсуі, бұлшық еттерінің ұзаруы кешеулейді. Дене мүшелерінің бір келкі дамымауы салдарынан жеткіндекте “өзін жарым-жан сезіну” деп аталатын комплекс пайда болады. Ол денесін тік ұстауға қиналып, көбінесе бүкшейіп, немесе бір жағына қисайып жүреді[1].

Жеткіншек кезіндегі психикалық дамудың маңызды факторы-осы кезеңнің жетекші қызметі ретінде ерекшеленетін құрдастарымен қарым-қатынас. Жасөспірімнің құрдастарының арасында қанағаттанарлық жағдайға ие болуға деген ұмтылысы құрдастар тобының құндылықтары мен нормаларына сәйкестіктің жоғарылауымен бірге жүреді.

Жеткіншек кезеңі-танымдық белсенділік, қызығушылық сияқты жеке тұлғаның көптеген аспектілерін дамыту үшін қолайлы кезең. Бұл тұрғыда ең маңыздысы-10-12 жас. 11-14 жас-бұл жеткіншектің өзін – өзі тануының, оның рефлексиясының, өзіндік тұжырымдамасының, өзін-өзі сезінуінің маңызды кезеңі, әдетте 13-14 жас өзін-өзі тәрбиелеу әдебиетімен, психологиядағы танымал әдебиеттермен, жас физиологиясымен алғашқы танысу уа Жасөспірімдік жастағы бала жанында үлкен көлемде өсу мен жыныстық гормондар бөліне бастайды. Соның нәтижесінде баланың бойы мен салмағы артып, жыныстық жетілу, көңіл-күйінде өзгерістер байқалады[2].

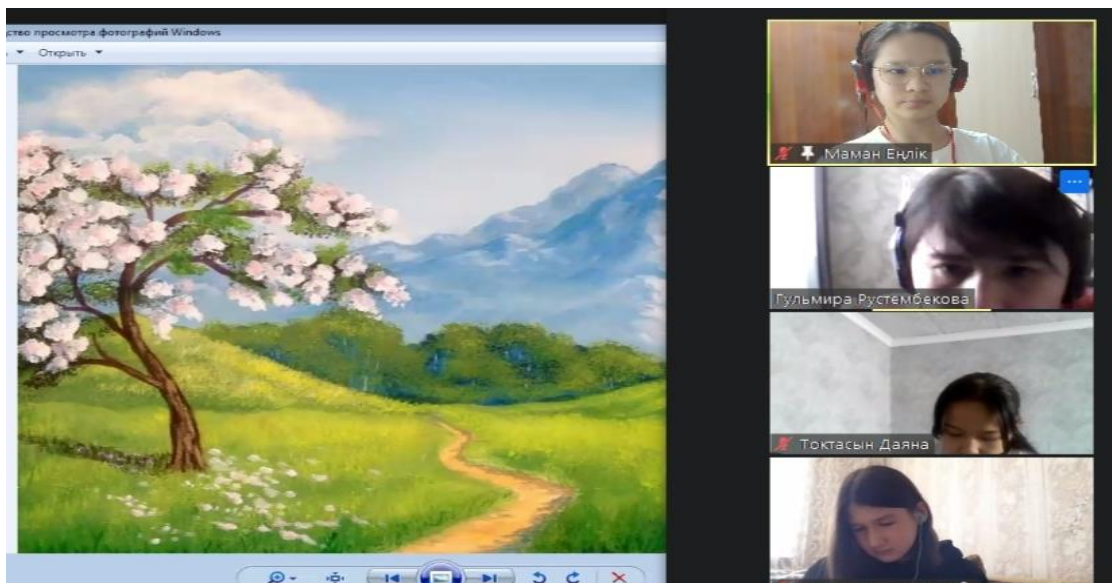
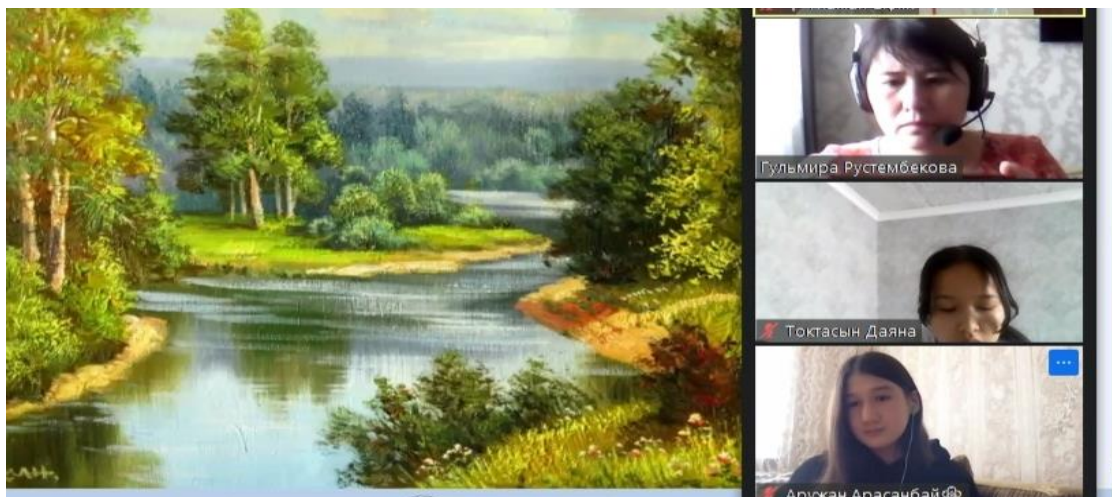
Жасөспірімдік жас дағдарысы процесінде кездесетін физиологиялық және психологиялық өзгерістердің әкелетін нәтижелерді «Өзгерістер нәтижелері» сызба нұсқасынан көруге болады:

Сурет 1. «Өзгерістер нәтижелері»

Алайда, өзін-өзі тәрбиелеу проблемаларына деген қызығушылықтың, осы жаста өзін түсінуге және өзгертуге деген ұмтылыстың артында, әдетте, ешқандай нақты іс-әрекеттер жоқ немесе олар өте сәйкес емес және ұзаққа созылмайды. Сондықтан жасөспірімдерге өзін-өзі дамыту процесін ұйымдастыру мен жүзеге асыруда арнайы көмек қажет. Жеткіншек жасындағы балалардың қарым-қатынас проблемасының әртүрлі аспектілерін Л.С.Выготский[1], Б.Г.Ананьев[2], А.А.Бодалев[4], Қ.А.Айдарбеков[5], Т.М.Шалғынбаев[6] және т.б. ғалымдар зерттеген. Қарым-қатынастың бұзылу себептерін анықтап, оны түзету жолдарын ұсынғандар Э.Берн, Дж.Морено, Д.Карнеги. Олар әлеуметтік ортаға адамның икемделуіне негіз болатын себептер және факторларды анықтап, қарым-қатынас функциялары мен түрлерін сыныптастырып жүйеге келтірген. Ең негізгі қарым-қатынас құралы - тіл. Психологиялық-педагогикалық ғылымында бірнеше қарым-қатынас түрлері қарастырылуда. Қарым-қатынас түрлері: 1) «Маска контактісі» – формальді қарым-қатынас, онда әңгімелесушінің жеке даралық ерекшеліктері ескерілмейді, яғни бастапқы маска қолданылады (кішіпейілділік, салмақтылық, қатысушылық және тағы басқа). Әңгімелесушіге деген шын қатынасын, эмоциясын көрсетпей, жестер, мимика қолданылады. 2) «Жабайы қарым-қатынас» – басқа адамды керекті және бөгет жасайтын объект ретінде бағалау – егер әңгімелесуші адам керек болса, қарым-қатынасқа белсенді түрде түседі, ал егер бөгет жасаса, агрессивті, ұнамсыз қылықтармен жауап береді. 3) Формальді-рөлдік қарым-қатынас. Қарым-қатынастың тәсілі мен мазмұны алдын-ала белгіленіп қойған, және де әңгімелесуші туралы пікір оның әлеуметтік орнына қарай анықталады. 4) Іскерлік қарым-қатынас – онда әңгімелесушінің мінезі, жеке өзіне тән ерекшеліктері, жасы, оның көңіл күйі ескеріледі, бірақ іс мәнді болып қала береді. 5) Рухани, жеке адам аралық достық қарым-қатынас – мұнда кез-келген тақырыпта әңгімелесуге болады және тек қана сөзбен емес, бір-бірін бет әлпеті, қозғалысы, интонациясы арқылы-ақ ұғады. Мұндай қарым-қатынас егер, қарым-қатынасқа түсушілер бір-бірінің көзқарасын, қызығушылығын жақсы білсе ғана жүзеге асады[7]. Осыған байланысты жеткіншек жаста өзара қарым-қатынасын қалыптастыруда тренингтің алатын орны зор.

Қазыргі таңда елімізде болып жатқан жағдайға байланысты мектеп оқушылары қашықтықтан білім алуда. Соған байланыстан жеткіншектерде көптеген қиындықтар байқалды. Зертеу барысында жеткіншек кезеңдегі оқушылармен қашықтықта өзара қарым-қатынас орнатылуда. Оқыту үрдісі мектеп әкімшілігінің ұйымдастыруымен, пән мұғалімдерінің басқаруымен және сынып жетекшілерінің бақылауымен үздіксіз жүргізілуде.

Сурет-2 «Жеткіншектердің қарым-қатынасындағы тренингтің барысы»

Тренинг-қарым-қатынаста құзыреттілікті дамыту мақсатында топтық психологиялық жұмыстың белсенді әдістерін қолдануға бағытталған практикалық психологияның саласы. Әлеуметтік-психологиялық тренингтің негізгі әдістері-әртүрлі модификациялар мен комбинациялардағы топтық пікірталас және рөлдік ойын. Әлеуметтік-психологиялық тренингтің жалпы мақсаты мынадай міндеттерде нақтыланады: 1) психологиялық білімді меңгеру; 2) қарым-қатынас саласында білік пен дағдыларды қалыптастыру; 3) табысты қарым-қатынас жасау үшін қажетті көзқарастарды түзету, қалыптастыру және дамыту; 4) өзін және басқа адамдарды барабар және толық тану қабілетін дамыту; 5) жеке қарым-қатынас жүйесін түзету және дамыту. Нақты тапсырмалардағы, бастапқы үй-жайлардағы және әдістемелік модификациялардағы екпіндердің айырмашылығы әлеуметтік-психологиялық оқытудың әртүрлі формаларына әкеледі. Олардың ішінде ең танымал мінез-құлық жаттығулары, сезімталдық жаттығулары, рөлдік жаттығулар, бейне жаттығулар және т.б. қатысушылардың негізгі контингенті адамдармен байланыс саласында қиындықтарға тап болған адамдар болып табылады.

Тренинг аясында оқыту келесі тетіктерді іске асыру арқылы жүзеге асырылады:

1. Өзін - өзі таныстыру. Өзін-өзі ашу ретінде-бір-бірін түсінудің тиімділігін қамтамасыз етеді, ашылуға деген ұмтылыс қауіпсіздік пен сенім деңгейін анықтайды.

2. Кері байланыс-топтың басқа мүшелерінің сөздеріне, эмоцияларына, әрекеттеріне эмоционалды, ауызша, мінез-құлық реакциясы арқылы қамтамасыз етіледі. тиімді кері байланыс тікелей және дереу беріледі, адамның мінез-құлқына адамның өзін сынамай және бағаламай-ақ қатынасын ашады. Бірқатар зерттеулерде оқыту нақты білімге негізделген және оқытудың басқа формалары тек теориялық идеяларды беретін тәжірибеден өтуге мүмкіндік беретін оқытудың ерекше түрі ретінде анықталады [7].

Тікелей тәжірибе қазіргі уақытта болып жатқан және тәжірибелі оқиғаларға назар аударуды және қатысуды қамтамасыз етеді. Сондықтан, оқумен бірге көптеген авторлар "тәжірибе" ұғымын ажыратады. Сонымен, И.В.Вачков жаттығу формасын "оқу тәжірибесінің өзегі" деп атайды, жеке басын шектейтін көзқарастар мен сенімдерді талдау мен қайта бағалаудың кең мүмкіндіктерін атап өтеді.

Кейбір психологтар топтық психологиялық оқытуды психологиялық әсер ету әдістеріне жатқызады және оны даму тұжырымдамасы арқылы анықтайды.

Алайда, В.Ромектен кейін әлеуметтік-психологиялық оқытуды топтық өзара әрекеттесу процесінде өзінің өмірлік тәжірибесін алу, талдау және қайта бағалау арқылы адамның жеке және кәсіби дамуына бағытталған қасақана өзгерістер әдісі деп атаған дұрыс болар еді [2].

Әлеуметтік-психологиялық тренинг жалпы құзіреттілікті қалыптастыру үшін де, коммуникативті дайындық кәсібиліктің міндетті құрамдас бөлігі болып табылатын кәсіп өкілдерінің нақты коммуникативтік дағдыларын дамыту үшін де қолданылады. Тренингте алынған ақпарат пен қызметті дереу байланыстыру мүмкіндігі жасалады, бұл теориялық білім мен практикалық дағдыларды кәсіби білімнің үйлесімді жүйесіне біріктіруге мүмкіндік береді. Жаңа мінез-құлық үлгілерінің эмоционалды өмір сүруі және тікелей кері әсер алуы мүмкін. Дағдылар мен дағдылардың жетіспеушілігін, теориялық білімдегі кемшіліктерді, көзқарастардың, стереотиптердің жеткіліксіздігін анықтауға және кәсіби қызметтің тиімді стратегиясын жасауға мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта топтардың төрт негізгі категориясы ерекшеленеді, олардың қатысушылары алға қойған мақсаттарымен ерекшеленеді:

1. Ұйымдастырушылық даму тобы немесе проблемаларды шешу тобы.
2. Менеджерлерді оқыту және тұлғааралық дағдыларды дамыту тобы.
3. Жеке даму тобы.
4. Терапиялық топ [7].

Тренингтік топтың жетекшісі (жаттықтырушы) тренингтің негізгі тұлғасы болып табылады. Бұл топ мүшелеріне өздерінің жеке ерекшеліктерін жобалайтын экранның бір түрі ретінде қызмет етеді. Жалпы, көшбасшы топтың анықтамалық мүшесі болып

табылады, оның мінез-құлқы басқаларға еліктейді. Топтағы көшбасшының белсенділігі өте жоғары және тұрақты болуы мүмкін (мысалы, мінез-құлық жаттығуларында) түсініксіз, эпизодтық (кездесулер тобында).

Топ жетекшісінің негізгі функциялары:

1. Топ мүшелерін белсенділікке, мәселелерді талқылауға, басқа қатысушыларға кері байланыс беруге ынталандыру.

2. Топта өзара сенім, ізгілік, психологиялық қауіпсіздік атмосферасын құру, оқу мақсаттарын жүзеге асыруға, топ мүшелерінің жеке өсуіне және мінез-құлқын өзгертуге ықпал ету.

3. Сабақтың барысын құрылымдау және оларды түсіндіру, қатысушылар үшін әр сабақтың мақсаттары мен мазмұнын нақтылау.

4. Топ мүшелері туралы психологиялық ақпарат жинау, жеке өзгерістерді қадағалау, қатысушылардың жеке өсуін қолдау.

Балаға ұжыммен араласуға көмектесу керек, ол үшін маңызды сұрақтарын тыңдап, оның мәселесін шешуде көмектесу қажет.

Жеткіншектің «жауына» айналмас үшін онымен қарым-қатынасыңыз қандай болу керек? - деген сауалға мына төмендегі кеңеске мән берейік.

1. Жасөспірім қарым-қатынасында ең маңыздысы - «ойнамау», жағдай мен көңіл-күйге байланысты өзгеруге икемділігіңізді көрсетуіңіз керек, баланың пікіріне құлақ асу, оның тұлғасын құрметтеу керек.

2. Ата-аналардың бұйрық беріп, жетекшілік жасау уақыты әлдеқашан өтіп кетті. Сондықтан балаңызға айғайлап ұрысқаннан еш нәтиже шықпайды. Сіз жеңіліске ұшырайсыз. Оның орнына өзіңізді ұстамды, дәрежелі көрсетіп, нақты ісіңізбен ғана қарым-қатынасты орната аласыз.

3. Жасөспірімдік жастың ерекшелігі – өз ісінің дұрыстығын дәлелдеу болып табылады. Оны түсіну қиын, алайда балаңызбен бірге тәуекелге бел байлауға тура келеді. Осылайша оған біршама жақын болып, өзіңіздің тапқырлығыңызды көрсетесіз.

4. Әзіл мен оптимистік сезімді ұмытпаған дұрыс. Жасөспірім басынан өткен оқиғаның бәрінде трагедияның үлесі бар деп ойлайды. Сондықтан бұл жерде сіздің тарапыңыздан әзілдеу көмекке келеді. Алайда баланың сезіміне күлудің еш қажеті жоқ, әзіл сол қалыптасқан жағдайдың өзіне бағытталуы керек.

Адам өмірге келген сәттен бастап үлкен әлеуметтік ортаға тап болады. Оның өзін ортада нық, еркін сезінуі мен үйлесімді дамуы үшін көптеген факторлар қажет. Әрине, жеткіншек кезеңде баланың өзара қарым-қатынасына және психологиялық ерекшеліктеріне көңіл бөлуіміз қажет. Қазіргі көп мәдениетті қоғамда балаға сырттан әсер етуші жағдайлар оның жаңадан қалыптасып келе жатқан тұлғасына ауқымды әсерін тигізеді. Сондықтан мектепте жеткіншектермен әлеуметтік психологиялық тренингтерді өткізудің ролі зор.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Выготский Л.С. Өтпелі кезеңдегі жоғары психикалық функциялардың дамуы. Психология. Адамзат ақыл-ой қазынасы. 10 томдық 1 том. Алматы, 2005.

2. Снайдер Д. Практическая психология для подростков. М., 1999.

3. Бодалев А.А. Личность и общение – М., 1995.

4. Айдарбеков Қ.А. Развитие диалогической структуры самосознания у подростков в системе внутрисемейных взаимодействий. Алматы, 2003.

5. Шалгинбаев Т.М. Особенности личностных свойств и межличностных отношений подростков с дезадаптивным поведением и их учет в реабилитационной работе. А., 2004.

6. Берн Э. Игры, в которые играют люди.. М., 1991.

7. Наубаева Х.Т. Білім берудің практикалық психологиясы. оқу әдістемелік құрал/Талдықорған 2016ж.228б.

УДК 378

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ В ОБЛАСТИ РАБОТЫ С ДЕТЬМИ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Невзорова А.В., к.п.н., доцент,
Иваницкая П.А., магистрант

*Ярославский государственный педагогический университет им. К.Д. Ушинского,
г. Ярославль*

E-mail: a.nevzorova@yspu.org, esli.budet.sneg@yandex.ru

Статья посвящена проблеме профессиональных компетенций в области работы с детьми с особыми образовательными потребностями у студентов бакалавриата, обучающихся по профилю Начальное образование. Представлены результаты эмпирического исследования самооценки студентами сформированности данной группы компетенций. Предложены направления работы по совершенствованию системы формирования компетенций будущих педагогов, связанные с работой в системе инклюзивного образования.

Ключевые слова: профессиональные компетенции, учитель начальных классов, особые образовательные потребности.

The article is devoted to the problem of professional competencies in the field of working with children with special educational needs in undergraduate students studying in the Primary Education profile. The results of an empirical study of students' self-assessment of the formation of this group of competencies are presented. The directions of work on improving the system of forming the competencies of future teachers related to work in the system of inclusive education are proposed.

Key words: professional competencies, primary school teacher, special educational needs.

Профессия учителя, как и любая другая, предусматривает ряд определенных профессиональных компетенций. В них входит спектр трудовых функций, обеспечивающих готовность и способность к решению трудовых задач в области обучения, развития и воспитания обучающихся. Перед учителем начальных классов стоит еще более непростая задача – научить учиться, именно он формирует основы организации и регуляции учебной деятельности детей. Для того, чтобы педагог смог выполнить все предписанные ему требования, ему нужно иметь четкое представление о профессиональном стандарте, быть высоко мотивированным к профессиональной деятельности и успешно выполнить программу профессиональной подготовки [1, 2].

В числе основных трудовых функций учителя начальных классов есть общепедагогическая функция обучения, к которой сформулирован ряд необходимых специальных умений, а именно: «... использовать и апробировать специальные подходы к обучению в целях включения в образовательный процесс всех обучающихся, в том числе с особыми потребностями в образовании...» [3]. Также обозначены развивающие трудовые действия, к которым относится применение психолого-педагогических технологий (в том числе инклюзивных) необходимых для адресной работы с различными контингентами учащихся.

И для того, чтобы идти в ногу со временем, выучиться и быть, даже на первых ступенях своей карьеры, уверенным учителем начальных классов, необходимо иметь серьезную подготовку в учебном учреждении и высокую мотивацию к собственной профессиональной реализации.

В нашем исследовании изучалась мотивация будущих учителей начальных классов и выраженность их профессиональных компетенций, отдельно были изучены компетенции в области работы с детьми с особыми образовательными потребностями. Эмпирическое

исследование проводилось на педагогическом факультете ЯГПУ, в нем приняли участие 35 студентов выпускного курса академического и прикладного бакалавриата, обучающиеся по профилю Начальное образование.

Согласно полученным результатам, у участников исследования обнаружен адекватный выбор профессии и удовлетворенность ею, они стремятся приобрести знания и овладеть выбранной профессией.

На основе изучения профессионального стандарта педагога нами был составлен опросник для студентов выпускных четвертых курсов педагогического вуза. Студенты проводили самооценку сформированности профессиональных компетенций, исходя из личного опыта. Был составлен список компетенций, сформированный по определенным группам: общепедагогическая функция обучения, воспитательная деятельность, развивающая деятельность, педагогическая деятельность по реализации программ начального образования и профессиональных компетенций в области работы с детьми с особыми образовательными потребностями (далее ООП). Анкетированным было предложено оценить каждую компетенцию по мере выраженности лично у респондента по десятибалльной шкале.

По всем группам компетенций участники оценили себя выше среднего балла.

В группе, касающейся общепедагогической функции обучения, средним значением являлись 61-64% от общего количества баллов. Согласно результатам такого же исследования, проводившегося в 2017 году также среди студентов выпускного курса, где среднее значение было 58-60%, видно, что выраженность данной группы компетенций возросла.

В группе компетенций, относящихся к воспитательной деятельности, участники оценили их сформированность у себя в диапазоне 61-70%, что также оказалось существенно выше, чем у студентов-четверокурсников в ранее проведенном исследовании (57-58%). В частности, более высоко были оценены следующие компетенции: выявление в ходе наблюдения поведенческих и личностных проблем обучающихся, связанных с особенностями их развития; формирование системы регуляции поведения и деятельности обучающихся; закономерности формирования детско-взрослых сообществ, их социально-психологических особенностей и закономерностей развития детских и подростковых сообществ.

Самооценка готовности к развивающей деятельности оказалась 62-69%. Результаты также являются выше, чем в предыдущем исследовании на 10-12%.

Педагогическая деятельность по реализации программ начального образования имеет наименьший разрыв по средним значениям с прошлым исследованием. Самооценка готовности к реализации программ начального общего образования составила 64-66%, наиболее высоко студенты выделили следующие: реагирование на непосредственные по форме обращения детей к учителю и распознавание за ними серьезных личных проблем; соблюдение правовых, нравственных и этических норм, требований профессиональной этики; формирование межпредметных компетенций, умения учиться и универсальных учебных действий до уровня, необходимого для освоения образовательных программ основного общего образования.

Самооценка профессиональных компетенций в области работы с детьми с особыми образовательными потребностями ранее нами не изучалась, она была проведена только в 2020 году в связи с актуальностью этого направления и введением инклюзивного образования во всех общеобразовательных школах. С каждым годом увеличивается численность детей с ООП и растет потребность в приобретении компетенций, связанных с направлением работы с такими детьми. Поэтому возникла необходимость проведения самооценки профессиональных компетенций в области инклюзивного образования у студентов выпускного курса бакалавриата педагогического вуза. Студенты оценили свою выраженность компетенций в данной области профессиональных задач в среднем на 67-70%, что является достаточно высоким результатом для будущих учителей начальных классов.

Помимо проведения самооценки компетенций, нами было проведено анкетирование с возможностью предоставления открытых ответов. С помощью анкетирования студентов мы выясняли следующие вопросы: насколько знакомы студенты с понятием инклюзивного образования, их отношение к совместному обучению здоровых детей и детей с ограниченными возможностями здоровья, готовность преподавать в таком классе и собственная оценка своих знаний в данном направлении работы.

По результатам анкетирования можно отметить следующее. Большая часть будущих учителей начальных классов положительно относится к совместному обучению здоровых детей с детьми с ограниченными возможностями и готова обучать ребенка с ООП совместно с другими детьми. Будущие учителя оценили свою готовность в среднем на 5 баллов из 10.

Уровень своих знаний об особенностях обучения детей с ООП большинство определили как «средний», есть также те, кто отметил «высокий» и двое – «низкий». Анкетируемые отметили, что получают информацию для работы в области образования детей с ООП не больше, чем дает образовательное учреждение.

Статистическая обработка полученных результатов показала выраженную взаимосвязь между мотивацией и профессиональными компетенциями студентов: высокой учебной мотивации будущих учителей начальных классов соответствует высокий уровень самооценки ими сформированности профессиональных компетенций. Из всех полученных результатов видно, что в процентном соотношении к общему количеству компетенций, среднее значение их выраженности у испытуемых выше 60% по всем выделенным группам компетенций, что свидетельствует о хорошей информированности студентов в области профессиональной деятельности, их уверенности в собственной готовности к будущей профессиональной деятельности. Также можно сказать о том, что будущие педагоги оптимистично настроены и готовы работать в инклюзивных классах, сотрудничать с другими педагогическими работниками и взаимодействовать со специалистами в решении воспитательных задач.

В то же время, обнадеживающие результаты проведенного эмпирического исследования не дают нам возможности быть уверенными в том, что достаточно высокая самооценка студентами сформированности профессиональных компетенций соответствует их актуальному уровню развития профессиональных компетенций, так как имеет место субъективность при использовании подобных методов сбора информации. Для проверки достоверности полученных результатов необходимо провести оценку профессиональных компетенций студентов с помощью привлечения экспертов – преподавателей, работающих с этими студентами и руководителей практики студентов в профильных организациях.

С нашей точки зрения, формирование профессиональных компетенций студентов в области работы с детьми с особыми образовательными потребностями остается актуальной и сложной задачей, требующей системы теоретической и практической подготовки в период обучения студентов в вузе. Теоретическая подготовка включает освоение необходимых психолого-педагогических знаний при изучении таких дисциплин, как нормативно-правовые основы профессиональной деятельности, теория и методика педагогической деятельности, общая, социальная, педагогическая психология, психология развития, обучение детей с особыми образовательными потребностями, ценностно-смысловые основы и технологии воспитательной деятельности, методика обучения и воспитания в области начального образования, психодиагностика в педагогической практике и другие. Освоение практических навыков работы происходит в ходе прохождения следующих видов практики: учебная ознакомительная практика "Нормативно-правовые основы начального общего образования", учебная научно-исследовательская практика "Здоровьесберегающие технологии в начальном общем образовании", психолого-педагогический практикум. Кроме обеспечения необходимого содержания образовательной программы, формы и методы работы преподавателей должны соответствовать намеченным результатам – формируемым у студентов компетенциям, а

значит, они должны быть практико-ориентированными, создавать все условия для формирования у студентов мотивации к профессиональной деятельности и активного включения их в самостоятельный поиск и освоение способов решения профессиональных задач. Несомненно, эта работа предполагает и личностное, нравственное развитие личности студента, становление его индивидуального стиля профессиональной деятельности в русле гуманистической парадигмы образования.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Карпова, Е.В. Взаимосвязь мотивации учебной деятельности студентов и внеучебных мотивов // Развитие личности педагога и обучающегося в образовательном пространстве начальной школы и вуза Материалы Всероссийской (с международным участием) научно-практической конференции. Под ред. Л. И. Буровой. Череповец: ЧГУ, 2016. С. 160-167.
2. Невзорова, А.В. Непрерывное педагогическое образование в условиях внедрения профессионального стандарта педагога // Философско-педагогические проблемы непрерывного образования [Электронный ресурс]: сборник научных статей / под ред. М. И. Вишневецкого, Е. И. Снопковой. Электрон. данные. Могилев: МГУ имени А.А.Кулешова, 2016. С. 101-105
3. Педагог (педагогическая деятельность в сфере дошкольного, начального общего, основного общего, среднего общего образования) (воспитатель, учитель) URL:<http://fgosvo.ru/docs/101/69/2/1> (Дата обращения 16.03.2021)

УДК 378

VOCATIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS IN THE PROCESS OF PROJECT-BASED LEARNING

Nussupova Sh.M., PhD student,
Sapargaliyeva A.Zh., Phd doctor, associate professor
I. Zhansugurov Zhetysu University

E-mail: sholpan.nusupova@bk.ru, aizhan_sapargaliyeva@mail.ru

The article deals with the process of preparing university students for personal participation in the preparation and implementation of pedagogical projects. The influence of project-based learning on the process of forming professional competencies of future teachers is noted. The article focuses on and defines the importance of the sequence of compliance with the main stages used in the formation of students' project activities. The article highlights the importance of project activities for the personal development of future teachers, emphasizes the need for the formation of skills and abilities to transfer the theoretical knowledge gained in the experience of practical activity.

Key words: *pedagogical project, project-based learning, universal educational activities, pedagogical competencies.*

В статье рассмотрены требования к построению обучения с учетом личностной парадигмы профессиональной подготовки будущих педагогов в процессе проектного обучения. В рамках личностно-ориентированного подхода рассмотрена проектная деятельность студентов для формирования способности применения и сознательного усвоения материала в процессе проектного обучения, мотивы ее осуществления, структура и функции общения как специфической формы взаимодействия в процессе проектного обучения.

Ключевые слова: *педагогический проект, проектная деятельность, универсальные учебные действия, педагогические компетенции.*

Мақалада жобалық оқытудың болашақ педагогтарды даярлаудағы алатын орны мен ерекшелігі қарастырылған. Сондай-ақ, жобалық оқытудың құрылымы мен қызметі зерттелген. Мақалада жобалық оқыту технологиясының пайда болу және даму тарихының қысқаша сипаттамасы берілген, шетелдік және отандық педагогиканың теориясы мен практикасында жобалық оқытуды қолданудың заманауи тәсілін түсіндірмесі ұсынылған. Жобалық оқыту процесіне қойылатын талаптар болашақ педагогтарды кәсіби даярлаудың жеке парадигмасын ескере отырып қарастырылды. Жеке тұлғаға бағытталған әдіс шеңберінде студенттердің жобалық оқыту қызметі олардың материалды пайдалану және саналы түрде игеру қабілетін қалыптастыру үшін қолданылса, оны жүзеге асыру себептері, қарым-қатынас құрылымы мен функциялары жобалық оқыту процесінде өзара әрекеттесудің нақты формасы ретінде қарастырылады.

Түйін сөздер: жобалық оқыту, кәсіби даярлау, жеке тұлғаға бағытталған оқыту, бірлескен қызмет.

The rapid growth of technology has sparked a revolution in all life's aspects, and the future is even more uncertain. Today's labor market requires students to possess a wide range of skills, often referred to as 21st century skills, beyond mastering the basic skills of their specific disciplines.

The educational standards of the new generation are based on a competence-based approach and focus students on mastering useful knowledge necessary for successful achievement of goals in real life conditions.

It is well known that vocational training is a dynamic process determined by internal and external factors, the ultimate goal of which is to form such a quality as readiness to carry out professional activities. Professional and pedagogical training is a complex synthesis of closely interrelated structural components: psychological, scientific and theoretical, practical, psychophysical [1, p.45] Great value (along with the unity of theoretical and practical training of future teachers, equipped with the knowledge, skills and abilities) is the creation of conditions for the development of the student's personality itself (his personal qualities, abilities, the need for self-actualization and creative self-realization, professional and pedagogical self-awareness, etc.). Vocational training in the process of project-based learning can and should be considered as one of the most important means of forming students' personal qualities that determine their readiness for pedagogical activity. It is important to note that the problem of preparing students for project-based learning is quite multifaceted and should be considered in various aspects.

Analyzing various studies, it can be noted that the issues of the importance of preparing students for project activities are considered in sufficient detail in the works of N. V. Kuzmina, V. A. Slastenin, A. I. Shcherbakov, I. S. Yakimanskaya and other researchers. In the works of V. V. Guzeev, E. A. Kryukova, E. S. Polat, I. D. Churchill, and others, attention is drawn to the peculiarities of project based learning.

In spite of the fact that the project-based learning approach does not have a precise definition, its proponents usually agree on some of its basic features [2, p.34]. The project-based learning approach is a typical form of cooperative and research-based learning technique, characterized by active student engagement and comparative learning.

Students who learn through the project-based learning method usually work together to solve a specific problem, develop a product for a specific audience, and then evaluate the project and development process. The project-based learning approach is an effective way to develop 21st-century capabilities by promoting critical thinking as well as problem-solving, interpersonal communication, information and media literacy, cooperation, leadership and teamwork, innovation, and creativity.

In Kazakhstan, project-based learning has become the object of attention of many researchers and the subject of concern of both the education management system and teachers directly working in the field of education. Kazakh scientist and sociologist Biyekenov K. I. believes that the project-based learning should be implemented in stages.

In the study of I. V. Nikolayuk, project activity is considered as a way of adapting students of junior courses of a pedagogical university to educational activities.[3,p.21].

In the research studies, Stripling defined project-based learning as the instructional strategy of triggering learners to grab cognitive competences by themselves and to demonstrate their comprehensions through many different models. Later, their research notified project-based learning as an inquiry process that is based on interest and need, which begins by raising curiosity in the form of ideas or questions. Furthermore, project-based learning exists or is implemented when the participants are engaged in the real situation with authentic materials that trigger their creativity and totality to grab the goal with full motivation. [4,p.8]

It should be noted that the actualization of the project activities of students at the university is achieved by observing the principle of continuity and consistency in the construction of the pedagogical process. Creating pedagogical projects from the first year, students move from university-level projects to creating projects of a broad social orientation, during which the following skills are acquired: to integrate and apply the theoretical knowledge gained in various academic disciplines; to think independently and make decisions, to show ingenuity; to master the methods of psychological and pedagogical research; to reveal professional pedagogical abilities and implement them in future professional activities .

The purpose of this work is to determine the conditions under which almost one hundred percent efficiency of students ' learning activities is achieved within the framework of the project-based learning method. With this approach to teaching students, each student acquires the competencies defined by the training program. We propose a variant of the project method for obtaining high results in the educational and scientific activities of students. In contrast to the traditional approach to learning, this approach assumes that each student fulfills the requirements of the training program. Created conditions under which students have external and internal motivations for the implementation of the specified educational projects. These conditions are based on the following principles of interaction between the teacher and the students:

- psychological comfort of training;
- stability and transparency of project acceptance;
- full methodological support of the learning process.

The teacher in his professional activity has to teach students who find it difficult to master academic disciplines. As a rule, they do not have time at the same time in several disciplines. This is largely due to their lack of training in school, with insufficient strong-willed qualities and productiveness. But the main reason for the low educational achievement of such students is the lack of internal motivation to learn. They have no motivation to learn, because for many years the learning process has not been associated with the positive emotions that should arise in the process of learning. The formation of learning motives is a very complex process, which is caused by many aspects of family relations, culture and human psychology [5, p.105], relationships in the student environment. It is purely personal in nature, but it is also connected with the external conditions of learning: a clear organization of the educational process, the obligation to fulfill all the requirements of the curriculum for each student at a given time, a positive assessment of his activities by the teacher even with small successes, support by his teacher in cases of unsuccessful attempts to solve a particular educational task. The student's assessment by other students also plays a huge role. This assessment can be crucial in shaping the internal motives of learning. Gaining motivation to learn is a process associated with cognitive activity, as a result of which students have a new state of perception of the learning process, based on the need and need for knowledge acquisition. The formation of motivation for students ' academic and scientific activities is closely related to the acquisition of competencies that will be necessary in their professional activities. The complexity of this process is that students do not fully understand these competencies at the training stage. The problem of formation of motivation for learning is relevant, as it contributes to the training of highly qualified specialists and is directly related to the methodology of teaching students within the project method.

In our understanding of the project, we share the point of view of V. I. Zagvyazinsky that the project is a mental realization of the idea and the opinion of V. E. Radionov about the intermediary function of the project between people who have a common view on the subject, goals and values of their proposed activities [6,p. 24]. As part of our research, we define a project as a result for implementation in practice, obtained in the process of individual or group solution of a practically significant professional problem.

The essence of the proposed project method of teaching is that the student team together with the teacher is a single system that has the following features: - a friendly psychological climate in the classroom combined with an objective assessment of the students' work; – stable and equal requirements of the teacher for students to complete educational projects; – optimal and accessible methodological assistance of the teacher to students in the implementation of projects. At the beginning of the study of each discipline, the teacher explains to students the general requirements that are necessary for the successful development of the discipline:

- number of projects to be completed;
- project delivery deadlines;
- conditions under which the project is considered completed;
- the nature of students' interaction with each other in the implementation of projects;
- conditions for the implementation of the curriculum in this discipline;

Students perceive such a learning process as natural, and the requirements imposed on them as the only possible and fair, which leads to a sharp increase in the motivation of students to learn. A student becomes not just a passive target of the teacher's influence, but an active member of the student's teaching and research team in the project teaching method. Many students take the initiative in scientific research, they invite the teacher to publish the results of their research, report them at conferences, discuss these results with the scientific supervisor. [7, p.15]

Under these conditions, students gain motivation to learn due to external influences and their internal psychological characteristics. At the same time, the main task of the teacher is to organize the educational process and create stable conditions for the formation of motivation for the educational and scientific activities of students with the aim of qualified training.

It should be noted that within the framework of project-based learning, conditions are created for the formation of both motivation for learning and such competence as the ability of students to co-curricular activities and social interaction.

The use of project-based learning provides high practical results in training, which lead to the formation of the skills of heuristic thinking and research work of students.

With a traditional approach to learning, students with different levels of training individually address the learning challenge and the process may take time. This requires significant teacher-student interaction at a group level. Unlike the research projects of classrooms past where students were given due dates and instructions and then left to fend for themselves, project based learning aims to link real-world issues with in-classroom efforts. [8,p.58]

At the same time, hypotheses are put forward, methods of solving problems are proposed and discussed, and that is, self-learning and mutual learning takes place. The result of the joint efforts of students to complete educational tasks exceeds the sum of the efforts of each of them individually – this is the main effect of collective creativity.

In accordance with the curriculum, the teacher sets a task-a project for each group. Students discuss the set project, offer directions for its solution. As a result, the competence of cooperation is formed, the attitude of students to study changes, the most effective ways of solving problems are developed, and the motivation to acquire knowledge increases. A project is considered to be completed only if each member of the team equally understands how the teacher's task has been accomplished, explains its solution and answers all the teacher's questions. Thus, students are put in conditions when the training becomes a necessity. Mutual training of students forms a whole range of competencies: the ability to clearly express their thoughts, prove the correctness of their approach to solving problems, make conclusions and suggest possible directions for their future

research. The variant of the project method used in the training of students ensures the high quality of their training, forms the principles of relations in the educational and scientific group of students.

Students acquire important competencies:

- creativity in learning and motivation for academic and scientific activities
- readiness to solve problems;
- ability to self-education;
- readiness to use information resources
- ability to social interaction.

At the same time, the effect of self-learning and mutual learning of students is achieved. Students have a clear understanding of educational and scientific problems, scientific creativity. They have partnerships in educational activities with the teacher and with each other, the ability to defend their point of view.

Thus, as a result of the application of the project method, the effectiveness of students' educational and scientific activities is achieved. With this approach to learning, students acquire the competencies, knowledge, skills and abilities necessary for further professional activity.

REFERENCES:

1. Davydov V.V .The problems of developing training: Experience of theoretical and experimentally psychological research. - М .: Pedagogika, 1986 .- 240 p.
2. Seven essentials for project-based learning J. Larmer, J.R. Mergendoller, Educational leadership 68 (1), 34-37
3. Nikolayuk I.V. Promotion adaptation students of the first years of pedagogical high school to learning activities through project-based learning technologies: dis . ..Cand. ped . sciences. - Chita, 2009 .- 197 p.
4. Stripling B. Inquiry and the learning process, Media 21 Inquiry Project, November 9, 2011
5. Mitrofanova E.A. Preparing students for project activities: author . dis . .. Cand. ped . sciences. - Saratov, 2005 .- 24 p.
6. A.Sapargaliyeva , Improvement of professional training of the pedagogue-psychologist as a specialist of helping professions, dissertation of doctor PHD:/Sapargaliyeva Aizhan/-Almaty 2015-148p
7. Nazarov, S. A. Pedagogical bases of designing a personal-developing information and educational environment of a technical University: dis. ... candidate of pedagogical Sciences: 13.00.08 / Nazarov, S. - 2006. - 156 p.
8. Saurenko N.E. Project based learning as means of formation of creative assets - Nosta college: Dis . . Cand. ped . sciences. - М., 2004 .- 248 p.

ӘӨЖ 371.2

КӨПМӘДЕНИЕТТІ ТӘРБИЕ БОЙЫНША БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМІНІҢ ҚЫЗМЕТІ

Нұржанова Т.Т., п.ғ.к., қауымдастырылған профессор (доцент),
Оразова Б.К., п.ғ.магистрі, оқытушы
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: Akbayan_kuatovna@mail.ru

Мақалада бастауыш сынып мұғалімінің оқушыларды көпмәдениетті тұлға тәрбиелеу бойынша қызметінің мәселелері қарастырылады. Бастауыш сынып оқушыларын көп мәдениетті тұлға тәрбиелеудегі басты нәрсе -бұл аналитикалық және диагностикалық нәтижелерге сүйене отырып, оқушылар мен олардың ата-аналарын бірлескен іс-шараларға тартатын мұғалім екендігі көрсетілген, оның негізгі түрлері білім беру мекемесі жағдайында оқу, ойын, жұмыс, бос уақыт, сонымен қатар адамгершілік ағарту болып табылады.

Кілт сөздер: көпмәдениетті тәрбие, этнотолерантты қалыптастыру, толерантты тұлға.

В статье рассматриваются вопросы деятельности учителя начальных классов по поликультурному воспитанию учащихся. Показано, что ключевой фигурой в поликультурном воспитании младших школьников является учитель, который, основываясь на аналитико-диагностических результатах вовлекает учащихся и их родителей в совместную деятельность, основными видами которой в условиях образовательного учреждения выступают учеба, игра, труд, досуг, а также нравственное просвещение.

Ключевые слова: поликультурное воспитание, формирование этнотолерантности, толерантная личность.

The article deals with the issues of the activity of the primary school teacher on the multicultural education of students. It is shown that the key figure in the multicultural education of primary schoolchildren is the teacher, who, based on analytical and diagnostic results, involves students and their parents in joint activities, the main types of which in the conditions of an educational institution are study, play, work, leisure, and moral education. ...

Key words: multicultural education, formation of ethno-tolerance, tolerant personality.

Қалыптасқан шиеленіскен ұлтаралық қатынастар жағдайындағы көпмәдениетті тәрбие тек қазақстандық қана емес, бірінші дәрежелі шешуді талап ететін халықаралық проблемалардың бірі болып табылады.

Соңғы жылдары білім берудің көп мәдениетті бағыты, оқушылардың көп мәдениетті білім, тәжірибе, мінез-құлық нормаларын меңгеру мәселелері педагогикалық ғылым мен практикада ерекше байқалады.

XX ғасырдың 60-жылдарынан бастап әлемдік педагогикадағы ерекше зерттеулердің тақырыбы болды. Алайда, полимәдени тәрбие тұжырымдамасының теориялық негіздерін өткеннің мұғалімдері мен ойшылдары Я. А. Коменский [1], Ф.А. Дистервег [2], К.Д. Ушинский [3] қалаған.

Қазақстанда көпмәдениетті тәрбие педагогикалық білімнің салыстырмалы түрде жаңа саласына жатады. Сондықтан теория практикадан артта қалады. Ұлтаралық қарым-қатынас мәселесіне арналған жеке теориялық зерттеулер ғана бар (Н.А. Асипова, Р.А. Дюсукова, Д. М. Жазықбаев, З. Ж. Қашқимбаева, А. Т. Москаленко), студент жастарды көп мәдениетті оқыту және тәрбиелеу (З. Б. Кабылбекова, Л. В. Колесникова, Б. Э. Тлеулов)[4].

Көпмәдениетті тәрбие әртүрлі ұлттық және этникалық азшылықтардың мәдени және тәрбиелік мүдделерін ескеруді көздейтін психологиялық-педагогикалық процесс ретінде түсіндіреді және мыналарды көздейді: көптеген гетерогенді мәдениеттердің өмір сүру жағдайында адамның әртүрлі құндылықтарға бейімделуі; әртүрлі дәстүрлердегі адамдар арасындағы өзара іс-қимыл; мәдениеттер диалогына бағдарлану; басқа ұлттар мен халықтарға қатысты мәдени-білім беру монополиясынан бас тарту. Көпмәдениетті тәрбие процесі білім беру мекемесі өмірінің барлық салаларын қамтиды және өзінің бағалау қызметін жүзеге асыруға, қатты адамгершілік сенімдеріне негізделген өмірлік ұстанымды дербес дамытуға қабілетті жоғары адамгершілік тұлғаны қалыптастыруға бағытталған [5].

Л. И. Божовичтің пікірінше, кіші мектеп жасы баланың этникалық әлеуметтенуінің маңызды кезеңі болып табылады, онда оның ұлттық сипатын, мінез-құлық нормаларын, талғамы мен мәдени дәстүрлерін қалыптастыру процестері белсенді жүреді. Бұл жаста балалар басқа халықтармен қарым-қатынас жасауға ашық, олардың тілдері мен ұлттық ерекшеліктерін оңай үйренеді. Мектептің міндеті- баланың осы табиғи қасиеттерін нығайту және олардың әрі қарай дамуына берік негіз қалау [6].

Жеке тұлғаны тәрбиелеу сапасы барлық білім беру институттарының өзара әрекеттесуіне байланысты, бұл үздіксіз педагогикалық білім беруде білім беру жүйесінің

көп мәдениетті моделін жобалау қажеттілігін анықтайды. Бұл тәрбие процесінің тұтастығын, жүйелілігін, үздіксіздігін, әртүрлі халықтардың мәдени құндылықтарын тануды және шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыруды қамтамасыз етеді. Сондықтан тәрбие жұмысының басым бағыттарының бірі бастауыш сынып мұғалімінің жұмысында жүзеге асырылатын мектеп оқушыларын көпмәдениетті тәрбиелеу болып табылады.

Бастауыш сынып мұғалімі мектеп өміріндегі алғашқы және өте қиын қадамдарды балалардың жеңуінде үлкен рөл атқаратын сынып жетекшісінің рөлін атқарады. Уақыт өте келе мұғалімнің басым функциялары өзгерді. Бүгінгі таңда бұл баланың жеке басының дамуына, оның жеке әлеуетін іске асыруға, сәтті әлеуметтік бейімделуге жағдай жасауға ықпал ету. Бұл сынып жетекшісі, ол мектеп оқушысын тәрбиелеудегі басты тұлға, өйткені ол күн сайын "оның жеке басына тиеді" [7].

Мектеп тәжірибесінде көп мәдениетті тәрбие стратегиясын жүзеге асыру бірқатар жаңа әдістемелік шешімдерді қажет етеді. Көпмәдениетті тәрбие жолында бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз етудің жеткіліксіздігі, оқу сабақтарында педагогикалық технологиялардың нашар пысықталуы, көпмәдениетті тәрбие бойынша тәрбие жұмысының тәжірибесінің болмауы және үздіксіз білім беру шегінде көпмәдениетті іске асыруға назардың болмауы елеулі кедергілер болып табылады.

Көп мәдениетті тұлғаны қалыптастыру ұзақ және күрделі процесс болып табылады, оны тәуелсіз немесе топтық қызметті жүзеге асыру кезінде балалар бар әлемнің барлық түрлерін көріп, оның әмбебаптығын қабылдай бастайды және басқалардан өзгеше болудан қорықпайтын етіп құру керек. Оқушыларды толеранттылық рухында тәрбиелеу үшін өте маңызды болып табылатын орыс тілі, әдебиеттік оқу, математика, еңбекке баулу, әлемді тану, Музыка және бейнелеу өнері сабақтарында бастауыш сыныптарда оқытылатын танымдық материалдың көмегімен көрсету өте ыңғайлы, тиімді.

Өздеріңіз білетіндей, кез-келген жеке сапаның қалыптасуы іс-әрекетте жүреді. Мұғалімнің басты міндеті – оқушыларды бірлескен іс-әрекетке тарту, оның негізгі түрлері білім беру мекемесі жағдайында оқу, ойын, жұмыс, бос уақыт, сондай-ақ адамгершілік ағарту болып табылады. Сондықтан толеранттылық пен этнотолерантизмге тәрбиелеудің үлкен мүмкіндіктері аналитикалық – диагностикалық нәтижелерге негізделген оқу және сабақтан тыс іс-әрекеттерден тұрады. Мұғалімнің, ата-ананың және оқушылардың бірлескен іс-әрекеті қарым-қатынас пен іс-әрекет бірлігі түрінде қоршаған әлемге толерантты қарым-қатынасты қалыптастыруға жағдай жасайды. Мұндай жұмыстың нәтижесі қарым-қатынастағы кедергілерді жеңу, өзін және "басқаларды" жақсы түсінуді дамыту, бейбітшілікті қалыптастыру мақсатында өзін-өзі көрсетуге мүмкіндіктер жасау болып табылады.

Бастауыш сынып оқушыларының этнотолерантизмін қалыптастыру процесін өз арсеналында заманауи психологиялық-педагогикалық технологияларды қолдана отырып басқару қажет. Бастауыш мектепте сабақтар өте танымал-экскурсиялар, диспуттар, фестивальдар мен карнавалдардың барлық түрлері, мұражайларға, театрларға, көрмелерге бару. Сынып жетекшісінің өз сыныбының оқушыларымен бірге бұл жұмысты қалай құрайтыны, оның мазмұны қандай болатыны маңызды.

Бала қатысатын іс-әрекетке, оны қоршап тұрған балалар қауымдастығына, мұғалімнің өзіне деген көзқарасын, баланың отбасында немесе көшеде алатын көзқарастарын ескермеу мүмкін емес. Мұғалімнің тәрбиелік қызметі-бұл баланың жеке басының дамуына қолайлы жағдай жасауға бағытталған іс-әрекет. Бірақ мұғалім өзі этнотолерантизм сияқты жеке қасиетке ие болған жағдайда ғана сауатты болады. Баланың жеке қасиеттерін қалыптастыра отырып, мұғалімнің өзі басқа халықтардың мәдениеттерімен түсінуге, қабылдауға және ынтымақтастыққа негізделген ұлтаралық өзара әрекеттесудің қажетті білімі, дағдылары мен дағдыларына ие болуы керек. Ата-ана, өз кезегінде, балаға басқа ұлттың немесе басқа мәдениеттің адамдары туралы өз пікірін білдірмеуі керек, ал егер баланың басқа мәдениетке деген сұрақтары мен қызығушылығы болса, онда еркін түрде одан басқа адамдардың өмір салты қандай екенін түсіндіруге болады.

Мұғалім тарапынан ата-аналарға этнотолерантты қарым-қатынас, ұлтаралық қарым-қатынас мәдениеті мәселесі бойынша білім беру арқылы тікелей көмек көрсету қажет. Мұның бәрі балалар, мұғалім, ата-аналар арасындағы қатынастардың үйлесуіне әкеледі.

Тәжірибе көрсеткендей, қазіргі мектеп оқушыларының ұлттық құрамы әр түрлі: қазақтар, орыстар, татарлар, немістер, шешендер және т.б. олардың барлығында дәстүрге байланысты әртүрлі дін, әдет-ғұрып, киім стилі бар, бұл кейде мазақ етеді. Кіші мектеп оқушыларының мінез - құлқын, қарым-қатынасын, олардың сыныптастарына қатынасын бақылау нәтижелері балалардың жас ерекшеліктеріне байланысты басқа ұлттардың балаларына төзбеушілік жиі кездеседі, өйткені оларда "жақсы", "жаман" сияқты ұғымдар бар-бұл жаста орташа көрсеткіш жоқ. Көбінесе төзбеушіліктің негізгі формалары-қорлау, мазақ ету, немқұрайдылықты білдіру, бұл одан әрі төзімсіздік формаларын тудыруы мүмкін.

Осының негізінде біз бастауыш сынып оқушыларының көп мәдениетті тәрбиесін қалыптастыру және диагностикалау бойынша жұмыстың бірқатар негізгі бағыттарын анықтадық: мінез-құлық шеберлігі, этнотолерантизмге тәрбиелеу:

1. аналитикалық-диагностикалық қызмет, оның мақсаты-сауалнама, тестілеу, бақылау, нәтижелерді талдау сияқты әдістердің көмегімен этнотолеранттылық деңгейін анықтау;

2. бастауыш сынып оқушыларын шетелдік мәдени топтың негізгі нормаларымен, мәдениетімен, құндылықтарымен таныстыруға ықпал ететін әртүрлі халықтардың салт-дәстүрлеріне, әдет-ғұрыптарына арналған сабақтар, әңгімелер, сынып сағаттарын өткізу процесінде танымдық іс-әрекетті ұйымдастыру;

3. ата-аналармен жұмыс, оларды ата-аналар жиналыстарын өткізуді қамтитын балалардағы көп мәдениетті тәрбиелеу бойынша жалпы сынып істерімен таныстыру.

Біз әзірлеген көп мәдениетті білім берудің мазмұны, формалары, әдістері мен технологиясы жеке тұлғаны ең жоғары құндылық ретінде қарастыратын жеке тұлғаға бағытталған тәсілдің бастапқы принциптеріне негізделген.

Біздің зерттеу жұмысымыз Талдықорған қаласындағы № 6 орта мектеп базасында 1 "Б" сынып оқушыларының қатысуымен 21 оқушы құрамымен өткізілді. Сынып контингенті әлеуметтік мәртебесі мен ұлттық құрамы бойынша біртекті емес, сыныпта орыстар, қазақтар, кәрістер, немістер, татарлар, шешендер оқиды, сондықтан зерттеудің маңызды міндеті баланың ұжымның басқа мүшелеріне толерантты қарым-қатынасын қалыптастыру болып табылады.

Біз этникалық толеранттылық дағдыларын қалыптастыру бойынша бағдарлама әзірледік, онда әртүрлі құралдар қолданылады:

- түрлі ұлт өкілдерімен қарым-қатынас;
- халық ауыз әдебиеті;
- көркем әдебиет;
- ойын.

Көп мәдениетті тәрбие бағдарламасы балаларды көп мәдениетті тәрбиелеу бойынша іс-шаралар кешенін әзірлеуді және іске асыруды көздейді, оған оқу және сыныптан тыс жұмыстар, ата-аналармен жұмыс кіреді.

Жұмыс әр қатысушы әр түрлі жағдайларды "өмір сүретін", көшбасшылық, қолдау және басқаның еңбегін тану қабілеттерін анықтайтын етіп құрылады. Сонымен, әркім өзін қарым-қатынас серіктесі ретінде таниды, әр түрлі жақтарын ашады: байланыс орнатуға көмектесетіндер және оған кедергі келтіретіндер. Сабақтар ойын түрінде құрылады. Жұмысты құру кезінде біз балалар іс жүзінде басқаларға деген құрмет пен төзімділікті үйренеді, бейбітшілік құру және толеранттылық сипаттамаларын сәтті қалыптастыру үшін қажетті негіздерді алады. Балаларға төзімділік таныту – бұл бір-бірін түсіну, елде ғана емес, бүкіл әлемде бейбіт Болашақты бірге құру деген идеяға келді.

Бағдарламаның сабақтар цикліндегі бірінші және негізгі болып біз "Мен әлемде тұрмын... менің ішімдегі әлем...түсіну – әлемге жол" атты сынып сағатын өткіздік. Бұл сабақта біз балалармен толерантты адамның қасиеттерін талқыладық, олардың мәні, рөлі туралы сөйлестік. Топтарда жұмыс істей отырып, балалар бірқатар танымдық

тапсырмаларды орындады, мысалы, толеранттылық бейнесін ойлап табу. Содан кейін балалар толеранттылық бейнесін қорғады, барлық жұмыстар тақтаға орналастырылды және нәтижесінде "толеранттылық ағашы" пайда болды. Толерантты қарым-қатынасы бар адамды сипаттай отырып, балалар келесі қасиеттер тобын анықтады: құрмет, мейірімділік, бейбітшілік, жомарттық, жанашырлық. Сынып сағатының соңында оқушылар тұлғаның келесі қасиеттерін толығырақ зерттеуді шешті: құрмет, мейірімділік, бейбітшілік, жомарттық, жанашырлық. Осы сабақтың негізінде барлық кейінгі жұмыстар салынды.

Сонымен, біз "достарымыздың идеялары" мерекесін өткіздік, оның міндеттері:

- оқушыларды этнос, ұлт, мәдениет, халық мәдениеті, дәстүр, әдет – ғұрып, фольклор ұғымдарымен таныстыру;

- "басқаша болу" ұғымын қарастырыңыз...»;

- балаларды ұлттық ашық ойындармен таныстыру.

Әр халық ойынына оқушылар ата-аналарымен бірге ұлттық киімдер дайындап, осы ойын өкілдері туралы қысқаша айтып берді. Осылайша, балалар әртүрлі халықтардың сүйікті ойындарымен ғана емес, олардың өмірімен, мәдениетімен де танысты. Кіші мектеп оқушылары әртүрлі халықтардың ойындары қызықты және тартымды екенін, ал барлық ұлттардың балалары ойнағанды жақсы көретінін түсінді, бұл оларды жақындастырады.

"Ертегілер елінде" сабағының міндеттері:

- оқушыларды әр түрлі халықтардың ертегілерімен және әр түрлі халықтардың жақсылық пен жамандық туралы идеяларымен таныстыру;

- сахналық дағдыларды дамыту.

"Топ" тақырыбында әдеби оқу сабағы өткізілді:

- балаларды әртүрлі халықтардың жұмбақтарымен фольклордың кішкентай түрі ретінде таныстыру;

- әр түрлі халықтардың жұмбақтары формасының мазмұнын талқылау;

- балаларды жұмбақ жасауға үйрету.

Одан әрі біз "халықтар достығы отбасы" атты әдеби-этнографиялық саяхат өткіздік.

Осы іс-шараны дайындауға және өткізуге қазақ, орыс, армян, эзирбайжан, татар, корей және басқа да Қазақстанның байырғы халықтарының өкілдері қатысты. Ата-аналар безендіруге көмектескен иллюстрациялық, кітап-этнографиялық көрме безендіру және маңызды қосымша болды.

Балалар "халықтар достық отбасы" әдеби-этнографиялық сапарына белсенді қатысты, бұл оларға жақын жерде қанша түрлі халық өмір сүретінін және таныс "жақсы" адамдар басқа ұлт болуы мүмкін екенін түсінуге көмектесті.

Сонымен қатар, біз отбасымызбен жұмыс жасадық, "толеранттылық туралы сөйлесейік" атты ата-аналар жиналысы, "көп мәдениетті тұлғаны қалай тәрбиелеу керек?", "төзімді болуды үйрену" дөңгелек үстелі. Іс-шаралардың мақсаты ата-аналарды толеранттылық ұғымымен таныстыру, толеранттылық тұрғысынан қақтығыстарды шешу қабілетін қалыптастыру, ата-аналарды көп мәдениетті тұлғаны тәрбиелеу бойынша бірлескен жұмысқа тарту болды.

Ата-аналармен әңгімелесу және сауалнама нәтижелері көптеген отбасыларда олар көп мәдениетті дүниетаным мен басқа мәдениет өкілдеріне толерантты көзқарас қалыптастыруға тырысатындығын көрсетеді.

Кейбір отбасыларда олар іс жүзінде бала тәрбиесімен айналыспайды, бұл мәселеге тиісті назар аудармайды, бұл тек ата-аналардың ғана емес, балалардың да сауатсыздығына әкеледі.

Осылайша, біздің жұмысымыздың нәтижелері бойынша мыналарды атап өтуге болады, біздің балалар өмірдің ұлттық ерекше жағдайларына шынайы қызығушылықтың болуымен, әртүрлі этникалық қауымдастықтар өкілдерінің өзара қарым-қатынастарын реттейтін нормалар мен ережелерді білуімен ерекшеленеді. Ал ең бастысы, отбасы мен мектептің тығыз ынтымақтастығының арқасында балалар өзге этностық қоғамдастық өкілдерінің дәстүрлеріне, әдеттеріне, ойлау тәсіліне, мінез-құлық стиліне тиімді бейімделуге мүмкіндік алды және өз халқының құндылықтарына деген құрметті сақтап қалды.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения / Я. А. Коменский. – М.: Учпедгиз, 1955. – 651 с.
2. Пискунов А. И. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики: учебное пособие для студентов пед. ин-тов. / Сост. и автор ввводных статей А. И. Пискунов. – 2-е изд., перераб. – М.: Просвещение, 1981. – 528с.
3. Ушинский К. Д. Избранные педагогические произведения / К. Д. Ушинский. – М.: Просвещение, 1968. – 557с.
4. Образование в поликультурной среде: Пособие для преподавателей факультативных курсов средней школы. – Алматы: ШДС «Парасат». – 2001. – 218 с.
5. Харькова Н. Н. Значимость поликультурного воспитания в современном обществе / Н. М. Харькова // Духовность личности: Методология, теория и практика: сб. науч. трудов. - Вип. 6. — Луганск, 2008. – 236 с.
6. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. М.:Просвещение, 1990. – 464с.
7. Саляхова Л.И. Настольная книга классного руководителя: личностное развитие, учебная деятельность, духовное и физическое здоровье школьника. 1-4 классы. М.: Глобус, 2009. - 367 с.

МРНТИ 14.01.79

СТУДЕНТТЕРДІҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТАРИХИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ӘДІСНАМАЛЫҚ ТҰҒЫРЛАРЫ

Рамазанов С.Ж., 3 курс PhD докторанты,
Г.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.
Жакупбекова Г.О., Тохтбаев Ш.Е., оқытушылар,
Талдықорған өнеркәсіптік индустрия және жаңа технологиялар колледжі

E-mail: kzsanaksal@mail.ru

Мақалада студенттердің рухани адамгершілік құндылықтарын қалыптастырудағы тарихи-педагогикалық әдіснамалық тұғырлардың теориялық педагогикалық, философиялық талдауларының сипаттамалары алынған

Тірек сөздер: рух, адамгершілік, тұғыр, құндылық

В статье взята характеристика теоретического педагогического, философского анализа историко-педагогических методологических позиций в формировании духовно-нравственных ценностей студентов

Ключевые слова: дух, нравственность, подход, ценность

The article describes the theoretical pedagogical, philosophical analysis of historical and pedagogical methodological positions in the formation of spiritual and moral values of students

Key words: spirit, morality, approach, value

Бүгінгі күні өскелең ұрпақтың рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыру мәселелері басты назардан тыс қалмас үшін және үнемі үздіксіз қоғамнан қалдырмай оларға бағдарлар жасап отыру керек. Сол себеппен осы мәселелерді шешу адам болмысының сипаты мен оның даму бағытын, қоршаған әлеммен қарым-қатынасын белгілейді. Ғылыми зерттеудің әдіснамалық тұғырының міндеттерін таңдап, негіздеу проблемасы бүгін немесе кеше пайда болмағаны белгілі. Бұл тұғыр міндеттері тарихи-педагогикалық ғылымның

шығуымен бірге күн тәртібіне қойылған мәселе болып табылады. Біздің зертеуімізде рухани адамгершілік құндылықтар бойынша тарихи-педагогикалық тұғырлар өте маңызды.

Қазіргі заманғы педагогикалық әдебиеттерде болашақ мамандардың тарихи-педагогикалық білімді меңгеруінің қажеттілігін негіздеу белгілі педагог-тарихшылардың Қ. Бержанов, С. Мусин[1], Қ. Жарықбаев, С.Қалиев[2], Г.Б.Корнетов[3] еңбектерінде жүзеге асырылған.

Ғылыми-педагогикалық зерттеулердің әдіснамалық тұғырлары болып жатқан әлеуметтік, саяси тарихи экономикалық жағдаяттар бағыты бойынша білім мазмұнын қайта құруға әсер етеді және жетілдірудің сипатын анықтайды. Осы тұрғыдан ғалым «...Ш. Таубаева өзінің «Педагогикалық зерттеулердің әдіснамасы мен әдістері» атты еңбегінде «тұғыр» термині күрделі пәнаралық ұғымды білдіреді дейді. Заманауи жастардың рухани-адамгершілік құндылық бағдарларын қалыптастырудың маңызды жолы ретінде сендіру әдіс тұғырлардың әрқайсының технологиялық құрам бөлігі. Ғалымның тұжырымдамасы бойынша әдіснамалық тұғырлар дегеніміз қайсыбір педагогикалық мәселені зерттеудегі қолданылатын ұстанымдар, әдістер, тәсілдер жиынтығы...»[4, 64 б.]. Студенттердің рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыруда тұғыр аясында қажетті модернизацияны пайдалануға септігін тигізеді.

Тарихи-педагогикалық зерттеулерде тарихи-мәдени, жүйелік құрылымдық, әлеуметтік, кешенді және т.б. тұғырларды кеңінен қолданады. А.Б. Айтбаева Қазақстандағы тарихи-педагогикалық зерттеулердің әдіснамасы мен істерінің даму тенденциялары атты монографиялық еңбегінде Тұғыр дегеніміздің өзі-қойылған зерттеушілік міндетті шешудің негізгі жолы, осы шешімнің бағыттары мен стратегиясын ашып көрсетеді [5, 70 б.].

Сондықтан кез келген халықтың болашағы, ең алдымен өскелең ұрпақтың халықтың рухани-адамгершілік құндылықтары мен ел тарихын оқуда ол халықтың дәстүрлерін қаншалықты меңгеріп, сақтап қалуына байланысты болуы мүмкін. Қазіргі білім бірқатар тұғырлар арқылы адамгершілік қасиеттерге ие болған студенттерді тәрбиелеуде ортақ міндет қояды. Тарихи тұғыр-барлық әлеуметтік ғылымдар үшін фундаменталды болып табылатын, әлем болмысына объективті, уақыт аралығында өзгеріп тұратын, дамушы көзқарасты қалыптастыратын тарихилық принципіне негізделеді.

«...Бобрышов С. В. Методология историко-педагогического исследования развития педагогического знания атты еңбегінде қазіргі заманғы тарихи-педагогикалық ғылым мойындап отырғандай әдіснамалық тұғыр бойынша қабылдаған тұғырлық теориялық негізге және ашылған тарихи-педагогикалық проблемалардың ерекшелігіне сәйкес...» [6,46].

«...Ғалым Прикот Олег Георгиевич Избранные статьи по педагогике атты мақаласында автор фактілермен оқиғаларды көріп, түсініп интерпретациялауының модельдерін ұсынып қана қоймай, тарихи-педагогикалық үрдістің жалпыадамзаттық тарихпен және қоғам мен мемлекеттің, мәдениеттің, ғылымның, адамдар тағдырының тарихымен белгілі бір аспектілерде тұтастай талдануы мен ұсынылуының ғылыми негізделген аксиоматикалық ролде...»[7,63 б.]. Ғылыми-білім және ел тарихын оқыту іс-әрекетімен әдістерінде рухани-адамгершілік құндылықтардың қалыптастыру маман иесі адамнан ең алдымен терең және жан-жақты ғылыми білімді болуын, мамандық шеберлігі шыныққандықты, саяси-адамгершілік сапаларды, мықты ерік қасиеттерді, адамшылық пен ұстамдылықты талап етеді.

Мұндай зор талап өз өмірлерін жас ұрпақты тәрбиелеу ісіне арнаған педагог білім беру орындарының студенттеріне көптеген міндеттерді жүктейді. Ел тарихын оқытуда колледждерде дайындалатын студенттердің мамандық бағытын анықтауда олардың мамандыққа қызығушылық пен ынтасын қалыптастыруда тарихи-педагогикалық тұғырлардың орыны ерекше. Осы автордың еңбегінде Н.К. Крупская жаңа адамды тәрбиелеу туралы тұжырымдамасын келтіре тарихи тұғырлықтың әдістері негізінде былай дейді. Жас ұрпақты адамгершілік рухында тәрбиелеуде оларды қалыптастыруда әр мектептің алар орны бар дейді.[8, 214б.].

Қазақ педагогикасындағы тұңғыш педагогика ғылымдарының докторы Т.Тәжібаевтың еңбектерінде «...тарихи тұғырдың педагогикалық қырларын ашуға келтірілген факторлармен дәйектемелері теориялық тұғырдан талданған ғылымның ізденістік қисының...»[9, 491б.].

Тарихи тұғыр бойынша дәл осы зерттелетін нысанның даму жағдайын белгілі бір дәуірдің ерекшеліктеріне сәйкес нақты қасиеттері мен өзара байланыстарын ескере отырып оның тұтастығы мен санқырлығын түсіну бұл тұғырдың жүйекұраушылық мәндік негізі болып табылады. Бұл жағдайда дамуға акцент жасалуы нысанның өзгеруінің ерекше типін жетілдіруге, жоғарылатуға байланысты типтерін таңдап аулды меңзейді. Сондықтан шын мәнінде тарихилық принципі іске асырылатын ізденістер өз зейінін кез келген құрылымдық өзгерістерге шоғырландыра бермей, тек олардың ішіндегі жоғарыға көтерілудің бір ғана жолын нұсқайтындарға тоқталады [10, 200 б.].

Ғалымдардың пікірінше дербес алынған тұғыр ешқашан зерттеудің әдіснамалық сипатын толық ашпайтыны белгілі, сондықтан әрбір нақты зерттеуде әдетте бірнеше тұғырлардың жиынтығы қолданылады. Студенттердің рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастырудың тарихи-педагогикалық әдіснамалық тұғырлық мағынасы тарихи алған білімдерімен қоғамдық өмірдің объективтік заңдылығына сәйкес, адамдар арасындағы қарым-қатынастарды реттеуге негіз болып табылатын талапқа сай белгілі бір объективті бағаланатындығы. Дегенмен рухани адамгершілік құндылықтары біздің зерттеуімізде өте негізгі орын алады. «...адамгершілікті моральмен алғаш байланыстырып зерттеген И.Кант Құрылымдық және функционалдық сипаттау жасай отырып оның ойынша мораль адамгершіліктің кішкентай бір жасушасы...»[11, 13 б.]. Демек ғалымдар рухани-адамгершілік құндылықтарын жіктеуде Г. П. Богомолова, М. В. Сурнина бес тобын анықтайды. Анықтаған топтары біздің зерттеуімізге өте жақын:

- адам өмірі мен денсаулығының құндылықтары;
- оның эмоционалды-психикалық және моральдық әл-ауқаты;
- тұлғаның рухани-адамгершілік және азаматтық қалыптасуының құндылығы;
- жеке тұлғаның ішкі әлемінің құндылығы, өмірде, мәдениетте, танымда, қарым-қатынаста өзін-өзі жүзеге асыру қажеттілігі;
- білім алушылардың (студенттер) оқыту мен тәрбиелеудегі, олардың тұлғалық дамуын қолдаудағы педагогтердің гуманистік ұстанымының құндылықтары. [12, 6 б.].

Тарихи-педагогикалық зерттеулердің әдіснамасында (әдіснамалық тұғыр, ұстаным, мәселелер, тарихи педагогикалық зерттеулердің әдіснамалық қызметтері мен әдістері) зерттеудің тарихи көздері адам үшін ортақ болып келеді. Демек тарихи салыстырмалы зерттеудің пәніне айналады [13, 256 б.].

Жұмыстың жалпы сипаттамасы тарихи-педагогикалық әдіснамалық тұғырлар бойынша Қазақстанның қазіргі заман тарихы мысалы ретінде рухани-адамгершілік құндылықтар негізі мәселесі тарихи-педагогикалық, әлеуметтік-философиялық тұрғысынан талданады. Сондықтан қазақ ұлтының тарихи-рухани қалыптасуы бойынша осы тарихи тұғырдың маңыздылығын тереңдете зерттеуге белгілі философ ғалымдары Ғ.Есім, Ж.А. Алтаев, Г.Ж. Нұрышев және белгілі тарихшылардың А.Ақышев, М.К. Қозыбаев, К.М. Байпақов, М.Қ. Қойгелдиев, Қ.Атабаевтардың еңбектерінің құндылығын ерекше атауға болады. Ғарифолла Есімінің пікірінше студенттердің рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыруға тарихи тұғыр бойынша қарайтын болсақ ол шындықты растау, ақиқатты көрсету. Мәсленің басын ашып алу үшін адам тарихы және адамзат тарихы деп қарастырады. Сондықтан рухани-адамгершілік құндылықтардың қалыптасу дегенде жан мен ақыл ол адамның идеясы. Адамзат болмысына қатысты, сегіз жүйе бар: 1) Тән, 2) Жан, 3) Нәпсі, 4) Ақыл, 5) Тылсым, 6) Көңіл, 7) Рух, 8) Ар [14, 8 б.].

Педагогикалық өлшемдер шеңберіндегі зерттеу тұғырларының бұдан әрі қарайғы да перспективасына келер болсақ, біздіңше, бұл жұмыстар, ең бірінші кезекте нақты-тарихи және тарихи-логикалық тұғырлардың маңында шоғырлануы мүмкін. «...зерттеушілер бұл тұғыр бойынша тарихилық нысан негізінде оның даму жағына барлық қарым қатынастағы теориялық жағынан байқату болып табылады дейді. Осы зерттеуде логикалық тұғыр теорияласа, ал тарихилығы дәл нақты көшірме...»[15,10 б.].

«...Логикалық тұғыр әрбір зерттелетін педагогикалық құбылыстың жүру барысында оның әрі қарай да мықты жүйелік құрылым ретінде өмір сүру мен дамуының қажетті

шарттары қалыптасқан белгілі бір үрдістің нәтижесі, қорытындысы ретінде қарастырылуын меңзейді. Ғалымның пікірінше осы тұғыр бойынша берілген құбылыстың нақты көріністерін дәл сол зерттелініп отырған кезеңдегі жеткен даму деңгейінде белгілеу аса маңызды...»[5,846.]. Студенттердің рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастырудың тарихи-педагогикалық әдіснамалық тұғырлары аясындағы зерттеп оны ашуда Антропологиялық өлшем контексінде жасақталған тарихи-педагогикалық үрдісті зерттеуге сәйкесінше мамандандырылған тұғырлардың, идеялардың және принциптердің кешені ретінде антропологиялық тұғырды ХХ ғасыр басындағы қазақ рухани элитасына ұстаз болған, ойшылдықтың, сыншылдықтың үрдістерін қалдырған дана Абай дүниеден қайтқан соң, екінші ұстаз іспетінде болған Ш.Құдайбердиевтің рухани адамгершілік құндылықтары[16] және Ресейдің ғалымдары Е.Н.Шиянов, Н.Б.Ромаева педагогикалық ой-пікірдің және білім беру практикасының шығуы мен дамуының антропологиялық негіздерін ашып көрсетеді[17].«...антропологиялық тұғырдың аспекетісін зерттеудің өзектілігі оқыту мен тәрбие тәжірибесін ізгілендіру міндеттерімен байланысты. Адам туралы ілімді тәрбиелік идеалмен байланыстыра отырып, педагогикалық антропология сөзсіз жастардың табиғатын түсінуді нақтылауы керек...»[18,8 б.].

Атақты ғалым М. М. Кром «...тарихи антропология деген оқулығында тарихи-педагогикалық әдіснамалық тұғырлар ретінде тарихи антропология қалыптасуы мен жаңа бағыттың пайда болуы және оның ізшарлары, зерттеу парадигмаларының ауысу әлеуметтік ғылымдармен әртүрлі жылдардағы пікір таластар...». Антропологиялық зерттеулердегі философиялық идеялар даралық болады[19].

Антропологиялық көзқарас педагогика ғылымының тілінше адамның шынайылығын бейнелеуде және қабілетін бағалауда «руханилық», «рух» немесе адамға байланысты дүниені анықтап оны айқындап адамға қатысты міндеттермен дүниетанымдық рухани-адамгершілік және әдіснамалық негізін құрайды, жаңа позициялардан бастауға мүмкіндік береді[20, 218б.]. Философ Х. Плеснердің антропологиясында адам өз өмірінің объектісі мен субъектісі ретінде қарастырылады[21,101б.].

Г.Умбетова Шәкәрім дүниетанымының антропологиялық сипаты деген мақаласында Шәкәрімнің адам дүниетанымындағы бес мәселесін былай көрсеткен:

1. Алланың адамды жаратқандағы мақсаты не?
2. Адамға тіршіліктің ең керегі не үшін?
3. Адамға өлген соң мейлі не жөнмен болсын рахат – бейнет (сауал-азап) бар ма?
4. Ең жақсы адам не қылған кісі?

5. Заман өткен сайын адамдардың адамшылдығы түзеліп бара ма, бұзылып бара жатыр ма? Яғни автордың Шәкәрім философиясының басты мәселесі, яғни бастауы да, тоқтауы да – адам табиғаты, оның адам атына сайлығы, болашағы деп келісуді жөн көрдік[22, 26.]. Осы саланы зерттеуші ғалымдар педагогикалық антропологиялық тұғырдың мазмұнын жетілдіруде философиялық, мәдениеттік, биологиялық, аксиологиялық, тарих, этнографиялық ғылымдары жинақтаған мәліметтерге жүгінуде міндетті, маңызды. Яғни бұл студенттердің рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыруда жүйелік бойынша қол жеткізіледі дейді[23, 36 б.].

Қазіргі кезде тәуелсіз Қазақстан республикасының жаңа тарихы құрылып жатқан кезде, олардың мұраларына деген көзқарастарды түзету қажет, ең алдымен, олардың жас ұрпақтың жан дүниесін қалыптастырудың жалпы адамзаттық адамгершілік тұжырымдамасын түсіну қажет, өйткені біздің қиын өтпелі кезеңіміздің әлеуметтік - экономикалық және моральдық катаклизмдері жастардың адамгершілік бейнесіне ең ауыр әсер етеді. Міне жоғардағы айтылған тұғырмен осы рухани-адамгершілік құндылықтарды студенттердің бойында Қазақстанның қазіргі заман тарихын оқытуда тарихи-педагогикалық тұғырлар арқылы қалыптастыруда аксиологиялық тұғырдың механизмдері мен феномендері басты рөл атқарады. Сондықтан отандық ғалым Э.А.Урунбасарованың «методология и методика духовного-нравственного воспитания» еңбегінің «аксиологические основы духовно-нравственного воспитания современного студента» деген бөлімінде қазіргі заманғы рухани-адамгершілік тәрбие жеке бағыттарға емес, адамгершілік құндылықтарға

бағытталған. Бұл приоритеттік құндылықтарды оқу орнының мүмкіндіктеріне және студенттердің жеке басының бейімділігіне байланысты кез-келген бағыт аясында қалыптастыруға болады. Осы жердегі тәрбиеленуші студенттердің рухани құндылықтарын қалыптастыруда ішкі жандүниесіне байланысты болады. Рухани-адамгершілік тәрбиенің аксиологиялық негізі адамға таным, қарым-қатынас және шығармашылық субъектісі ретінде көзқарасты растайтын гуманистік әдіснаманы көрсетеді. [24, 21-22 .б.].

Ресейлік ғалым Косоухова Н.Н. «...рухани құндылықтар негізінде жеке қасиеттерін қалыптастыруда жасаған аксиологиялық компонент критерилері: рухани құндылықтар, рухани қажеттіліктер деңгейі, рухани-адамгершілік ұмтылыстар, өзін-өзі жетілдіру және өзін-өзі дамыту қажеттілігі, кәсіби моральдық...»[25,58б.].

Зерттеуші Ш. Майғанарованың пікірінше тұлғаның руханилығы- оның гуманистік бағыттағы дүниелік қатынастраға енуі. Рухани дамыған тұлға адамзат санасынан туындаған дүниелік құндылықтарды бойына жинақтап, сол арқылы дүниеге тұлғалық мәндегі объект деп қарайды. Өмірге осындай дүниелік қатынастан, өмірге қанағаттанбаудан тұлға ізденіске түсіп, өзін-өзі дамытады. Өмірдегі қанағаттанбаушылық тұлғаның рухани қалыптасуының белгісі, руханилықтың өлшемі болады. Тұлға бойында рухани-адамгершілік құндылықтары қалыптасып дамыған көрсеткіштері:

- Басқаларға жанаршылық білдіру;
- Өзге адамдарға жақсылық тілеу;
- Адамдарға көмек көрсету;
- Айналадағы өмірді жақсартуға ұмтылау, оны жүзеге асыру;
- Өмір туралы мәселелер жайында толғану[26,8б.].

Студенттердің рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастырудың ұғымына жоғарыда жасаған тарихи-педагогикалық тұғырлар келесі қорытынды шығаруға мүмкіндіктерді берді. Студенттердің рухани-адамгершілік құндылық бағдарының құрылуына ықпал ететін тарихи тұғыр, логикалық, антропологиялық, аксиологиялық, мәдениеттанушылық тұғырлар аясында жүзеге асады. Жаңарушы қоғам жағдайында студенттердің қазіргі замандағы Қазақстанның тарихи-педагогикалық мұра құралдары арқылы қалыптасуын анықтайды.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Қ. Бержанов, С. Мусин Педагогика тарихы : Оқулық - Алматы : "Мектеп" 1983. - 256 б.
2. Қ. Жарықбаев, С.Қалиев Қазақтың тәлімдік ой-пікір антологиясы: Бірінші том- Алматы, Рауан-1994-320б
3. Корнетов Г.Б. Педагогика- М;Издательство УРАО 2003-184с.
4. Таубаева Ш. Педагогикалық зерттеулердің әдіснамасы мен әдістері:оқулық,- Алматы: Қазақ университеті, 2019.-360 б.
5. Айтбаева, А. Б. Қазақстандағы тарихи-педагогикалық зерттеулердің әдіснамасы мен істерінің даму тенденциялары : монография - Алматы : ҚазҰПУ, "Ұлағат" баспасы, 2013. - 224 б.
6. Бобрышов С. В. Методология историко-педогогического исследования развития педагогического знания. Автореферат диссертации на соискание учено и степени доктора педагогических наук: -Санкт-Петербург 2007- с.46
7. Прикот О.Г. Избранные статьи по педагогике.-СПб.: Изд-во ТВПинк,-2001-с.42-44.
8. Қ. Бержанов, С. Мусин Педагогика тарихы : Оқулық - Алматы : "Мектеп" 1983. - 256 б.
9. Тажибаев, Т. Просвещение и школы Казахстана во второй половине XIX века - Алма-Ата: Казахское государственное издательство политической литературы, Казгосполитиздат, 1962. - 507 с
10. Тажибаев, Т.Т.Педагогическая мысль в Казахстане во второй половине XIX века – Алма-Ата: Казучпедгиз,1965. – 245 с.
11. Конт И Сочинение В 6 т.-Т-1 –М., 1963-543 с.
12. Богомолова Г.П., Сурнина М.В. Культурологический социально-педагогический комплекс как среда духовно-нравственного и гражданского становления личности // Развитие личности в образовательных системах Юга России, Центральной Азии и Казахстана:

материалы докладов XXVIII Международных психолого-педагогических чтений. – Ростов-н/Д.: ИПОПИ ЮФУ, 2009. – Ч.1. – С. 3-9.

13. Таубаева Ш. Педагогика әдіснамасы. Оқу құралы.-Алматы: Қарасай, 2013.-432 б.
14. Есім, Ғарифолла. Адам-зат - Астана : Ақарман, 2008. - 382 б.
15. Лихачев Б.Т. Методологические основы педагогики.-Самара,-1998,-200 с
16. Құдайбердіұлы Ш.Үш анық : философиялық еңбек / - Алматы : "Қазақстан" және "Ғақлия" ғылыми-әдеби орталығы, 1991. - 80 б.
17. Шиянов Е.Н, Ромаева Н.Б. Полипарадигмальность как методологический принцип современной педагогики//Педагогика.2005.№29с 17-25
- 18.Плеханов Е.А.Становление и развитие религиозноантропологической концепции образования в отечественной педагогике (вторая половина XIX-начало XX вв.) АВТОРЕФЕАРТ дисс. на соискание ученой степени доктор педагогических наук: Елец,-2004-48с
19. Кром, М. М. Тарихи антропология : - Алматы : «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2020. - 204 б
20. Чигинцева О.Н. Антропологический подход в разработке структуры способностей к изобразительному творчеству у взрослых Символ науки- г Уфа №1/2016-221 с
21. Плеснер, Х. Ступени органического и человек / Х. Плеснер // Проблема человека в западной философии. – переводы / сост. и послесл. П.С. Гуревича; общ. ред. Ю.Н. Попова. – М.: Прогресс, 1988. – С. 96-151
- 22.Г. Умбетова Шәкәрім дүниетанымының антропологиялық сипаты ҚазҰУ хабаршысы. Философия сериясы. Мәдениеттану сериясы. Саясаттану сериясы. № 2 (37). 2011-300 б
23. Бим-Бад Б.М. Антропологические основания теории и практики современного образования. Очерк проблем и методов их решения.-М., 1994-150
24. Урунбасарова, Э. А. Методология и методика духовно-нравственного воспитания : учебное пособие. - Алматы: 2010. - 139 с.
25. Косоухова Н.Н. Формирование духовных ценностей в процессе профессионально-педагогического образования Вестник ФГОУ ВПО МГАУ № 6/2'2008-с 58
26. Майғаранова, Ш. Тұлғаны рухани дамыту мәселелері : - Алматы : «Арда» баспасы, 2016. - 220 б

УДК 13.14.1236

ПРОФИЛАКТИКА ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ ПЕРЕЖИВАНИЙ У ДЕТЕЙ

Рустамова Н.,

Научный руководитель: **Нуржанова Т.Т.,** к.п.н., ассоциированный профессор (доцент)
Жетысуский университет имени И.Жансугурова, г.Талдыкорган

E-mail: gadzhieva.naina@mail.ru

Адамның эмоционалдық сферасы - бұл күрделі реттеу жүйесі. Бұл саладағы бұзушылықтар жеке тұлғаның сыртқы әлеммен өзара әрекеттесуіне кедергі келтіреді, тұлғаның дамуындағы ауытқуларға әкеліп соғады және психологиялық бұзылыстардың пайда болуын ынталандырады. Ересектердегі эмоционалды проблемалардың көпшілігі балалық шақтан бастау алады. Қазіргі уақытта мазасыздық, сенімсіздік және эмоционалды тұрақсыздықтың жоғарылауымен сипатталатын балалар саны өсті. Осы бағыттағы зерттеулер бірқатар жоғары мектеп жасына дейінгі мәселелерді, соның ішінде 7 жылдық дағдарыс кезіндегі тұлғаны дамыту мәселелерін шеше алады.

Тірек сөздер: *эмоционалды бұзылулар, аға мектепке дейінгі жас, эмоционалды бұзылулардың алдын алу, мазасыздық, агрессивтілік, қорқыныш.*

Эмоциональная сфера человека представляет собой сложную регуляторную систему. Нарушения в этой сфере препятствуют свободному взаимодействию личности с окружающим миром, приводят к отклонениям в личностном развитии, стимулируют появление психологических расстройств. Корни большинства эмоциональных проблем взрослых кроются в детском возрасте. В настоящее время увеличилось количество детей, отличающихся повышенным беспокойством, неуверенностью, эмоциональной неустойчивостью. Исследования в данном направлении могут решить ряд проблем старшего дошкольного возраста, в том числе, проблемы развития личности в период кризиса 7 лет.

Ключевые слова: эмоциональные нарушения, старший дошкольный возраст, профилактика эмоциональных нарушений, тревожность, агрессивность, страхи.

The emotional sphere of a person is a complex regulatory system. Violations in this area impede the free interaction of the individual with the outside world, lead to deviations in personal development, and stimulate the emergence of psychological disorders. Most emotional problems in adults are rooted in childhood. Currently, the number of children characterized by increased anxiety, insecurity, and emotional instability has increased. Research in this direction can solve a number of problems of senior preschool age, including the problems of personality development during a crisis of 7 years.

Key words: emotional disorders, senior preschool age, prevention of emotional disorders, anxiety, aggressiveness, fears.

Профилактика эмоциональных переживаний у детей должна начинаться до рождения. Молодым парам важно знать, что беременность - не лучшее время, чтобы сомневаться в своей способности иметь детей, сдавать экзамены, налаживать отношения и брать на себя повышенные обязанности. Когда наступает беременность, женщину нужно беречь, она должна быть осторожной и чуткой, потому что на этом этапе она будет ранимой и тревожной. После рождения ребенка эмоциональное состояние матери должно быть в поле зрения педиатра, ведь благополучие ребенка и его устойчивость к будущим заболеваниям во многом зависит от состояния матери.

Первый год жизни. Повышенная тревожность у детей первых месяцев жизни часто возникает, когда они не удовлетворяют все потребности, определяющие питание, сон, активность, дефекацию, тепло, физический и эмоциональный комфорт ребенка. Если физиологические потребности удовлетворены не полностью, вызываемое ими беспокойство может сохраняться в течение длительного времени, например, во время сна или еды.

Психологические потребности как источник беспокойства проявляются не сразу. Первое проявление эмоциональной связи - обоюдная улыбка малыша от 1 до 2 месяцев, которая говорит не только о потребности в положительных эмоциях, но и о разлуке матери с другими и вскоре с другими взрослыми. В 2 месяца возникает тревога из-за отсутствия матери и в новом окружении[1].

7-8 месяцев. Снижается тревога в новой среде, но ребенок становится сильнее, формируется умение отличать его от других. Это свидетельствует о формировании эмоционального образа матери. Привязанность характеризуется тремя основными характеристиками среди других людей, которые разговаривают с ребенком, которые проявляются в радости во время встреч, потребности в эмоциональном общении и страхе, когда оно прекращается.

Беспокойство из-за отсутствия матери в течение 7 месяцев. означает прекращение эмоциональной связи - это первое травматическое переживание потери связи с внешним миром у матери, переживание, которое является предпосылкой развития страха одиночества для дальнейшего усиления, но затем постепенно уменьшается и исчезает на 3-4 года.

В 8 месяцев малыш становится более чувствительным к голосу матери. 8-месячный ребенок чувствителен к лжи и обману в голосе другого человека, который адаптирован к голосу матери.

Тревога и страх разлуки очень похожи. Согласно многим психиатрическим теориям, этот этап жизни ребенка - время решить, подвергнется ли человек страху перед открытым в будущем или он или она будут спасены от такой судьбы. Мы видим, что тревога в отсутствие матери и в присутствии посторонних людей зависит от сформированности и психологической природы ожидания как неотъемлемой части ребенка. Возраст 7-9 месяцев. - Это период повышенной чувствительности к тревоге и страху соответственно[2].

С 14-го месяца жизни при отсутствии матери наблюдается снижение тревожности и практически уменьшается страх перед посторонними людьми.

От 1 года до 3 лет. В этом возрасте быстро развиваются интеллект и мышление, координируются движения, совершенствуются формы поведенческих исследований, появляется настойчивость в преодолении трудностей, к двум годам интересы сосредоточены на близких, семье и при этом не ощущается потребность во взаимодействии со сверстниками. Когда семейная среда стабильна, эмоциональное развитие ребенка безопасно, что снижает вероятность беспокойства и способствует нормальному развитию.

Дети до 2 лет отчетливо различают сострадание родителей. Это тот возраст, когда они плачут от обиды, вмешиваются в разговор взрослых, не выносят недостатка внимания (цепляясь за родителей) и следуют за ними. Тревога по поводу отсутствия разделения чувств родителей отражается во сне, полностью заполняя горе потери матери[3].

Родители, которые запрещают, ограничивают, защищают независимость ребенка, препятствуют развитию ранней активности, способствующей возникновению страха. Если вы упустите момент, соединяющий эмоциональную и волевую стороны развивающейся психики ребенка, они будут жить независимо друг от друга. Такой ребенок ведет себя спокойно, подавленно, агрессивно или беспокойно дома и со сверстниками. Ночные ужасы не редкость.

На втором году жизни они могут появиться в результате неправильного воспитания. Ребенок боится спрятаться от мамы и буквально цепляется за ее юбку. Она всегда ждет чего-то страшного, внимательно смотрит в лица незнакомцев, не подпускает к себе посторонних, прячется за мамой и громко плачет, боится заводных игрушек, а также гремящих, свистящих, шепчущихся игрушек. Особый страх вызывают прыжки игрушек, взмахи крыльями, горящие глаза, маски, отображающие их эмоциональные состояния (боль, страх, сарказм), а также чрезмерные части лица (большие глаза, зубы с выступающим ртом, выступающая часть языка, большой нос, неестественно). Выход. уши и т. д.). Как уже говорилось выше, детям второго года жизни свойственна очень сфокусированная реакция на новости. Эмоциональный негативный опыт раннего детства может привести к развитию таких негативных черт, как страх и трусость. Взрослые не должны бояться вызывать беспокойство. Профилактика тревожности - это чуткий, внимательный подход к ребенку, защита его нервной системы.

Личная паника близка к страху (по своим проявлениям и механизму) [4]. Он отличается от опасности реальным недостатком, реальным уровнем опасности. Главная особенность панического поведения - желание человека спастись. На первый план выходят защитные эмоции, что снижает самоконтроль и сохраняет нашу физическую безопасность. Чтобы спастись, паникер убивает других и берет у них деньги, чтобы помочь им справиться с надвигающейся опасностью. Возможны и другие проявления личной паники: человек чувствует себя совершенно беспомощным, теряет способность думать, ориентироваться, правильно соотносит цель и средства ее достижения, серьезно относится к событиям и взаимодействует с другими. Человек, находящийся в состоянии паники, склонен к небрежному подражанию, особенно в самосохранении.

Страх и личную панику можно преодолеть по-разному: активизируя внешнее поведение, сосредотачиваясь на рутинных действиях, отойдя от объекта, который вызывает затруднения, вселит уверенность, укрепит чувство долга и т. В этом случае решающая роль принадлежит мужественному поведению любой части народа. , постоянное руководство, четкие инструкции, мобилизация привычного поведения и сосредоточение на целевых

действиях тех, кто может показать пример стойкости и смелости в этих ситуациях. Особенно важен пример самообладания, чистой совести, ответственности и долга. В критической ситуации личный пример лидера может стать ключевым инструментом в управлении поведением людей, которые поддаются страху или панике.

В научно-методической литературе показаны социокультурные и психологические предпосылки развития страха [5]. С развитием человеческой психики и усложнением форм ее жизни страх приобрел социальный опосредующий характер и выразил психологически тонкий спектр моральных и этических чувств и переживаний. Как и человек на ранних этапах своего социального развития, ребенок в первые годы жизни боится всего нового и неизведанного, одушевляет предметы и сказочных персонажей, боится незнакомцев и верит, что он и его родители будут жить вечно. У маленьких детей все по-настоящему, поэтому их опасения реальны. Баба Яга - существо, которое живет поблизости и ждет, чтобы его понесли в сумке, если его брат слушается родителей. Только когда вы научитесь различать эмоции, справляться с эмоциями и мыслить абстрактно и логически, постепенно развивается объективная природа образа. Также усложняется психологическая структура страха, а также способность планировать свои действия и предсказывать действия других, способность сопереживать, чувства стыда, вины, гордости и высокомерия.

Страх, основанный на эгоцентрических инстинктах самосохранения, дополняется социальными посредниками, которые влияют на жизнь и благополучие других, сначала заботясь о родителях и ребенке, а затем о людях, не связанных с ними прямыми отношениями. Процесс анализа страха в истории и отдельных аспектах - это путь от страха к тревоге, который можно описать в дошкольном возрасте и имеет особое значение в школьном возрасте как социальный посредник страха.

В разных цивилизациях дети в своем развитии испытывают ряд простых страхов: дошкольный возраст - разлука с матерью, страх животных, темноты, 6-8 лет - страх смерти. Психические структуры, развивающиеся под влиянием этих социальных факторов, служат свидетельством общих законов развития, когда они являются основой для проявления этого страха. Степень проявления того или иного страха и выраженность его вообще зависит от индивидуальных особенностей психического развития и конкретных социальных условий, в которых формируется личность ребенка [6].

Продолжающийся процесс урбанизации отчуждает человека от его естественного окружения, приводит к усложнению межличностных отношений, увеличивая темп жизни. Прямо или косвенно, через родителей, это может негативно сказаться на эмоциональном развитии детей. В большом городе иногда сложно заводить друзей и поддерживать с ними связь. Кроме того, отсутствует самостоятельность в организации досуга вне дома из-за чрезмерной заботы взрослых.

Дети, живущие в частных квартирах, боятся больше, чем дети, живущие в коммунальных квартирах, особенно девочки. В коммуналке много взрослых, у них больше сверстников, возможность вместе играть и меньше страха. В частных квартирах дети теряют прямой контакт друг с другом. Они больше боятся одиночества, тьмы, кошмаров и монстров. В первую очередь, это касается только детей, и взрослые относятся к ним с большой заботой и вниманием [7].

Недостаток физической и игровой активности, а также потеря навыков командной игры способствуют развитию тревожности у детей. Большинство из них уже не может спрятаться от азарта, пиратов, казаков, тачки и так далее. Отсутствие эмоционально насыщенных, шумных и активных игр значительно обедняет эмоциональную жизнь, приводя к слишком ранней и односторонней интеллектуализации психики. В то же время игра была и остается самым естественным способом избавиться от страха, поскольку многие из самых страшных столкновений жизни воспроизводятся аллегорически. В результате, чтобы избавиться от страха, необходимо использовать игры, в которые современные дети могут играть, но не в специально созданной среде. Они не только живут в большом городе, построенном для взрослых, но еще и не играют, потому что их родители слишком строги и

считают игру слишком взрослой и бесплатным развлечением. Кроме того, многие родители боятся игр, потому что боятся своих детей, потому что во время игры ребенок всегда травмируется, боится ... уровня. В результате ребенок учится беспричинно волноваться, не может активно и уверенно справляться с различными жизненными вызовами [8].

Страх и тревога у детей могут привести к эмоциональному и психическому стрессу, который мать постоянно испытывает в результате принудительной или преднамеренной смены семейных ролей (прежде всего роли отца). Таким образом, мальчики и девочки часто боятся думать о своей матери как об отце, а не об отце. Работающая и доминирующая мать в семье часто тревожна и раздражительна при общении с детьми, что заставляет их реагировать на беспокойство, доминирование матери также отражает неактивное положение и авторитет отца в семье, что усложняет отношения сыновей и увеличивает способность матери распространять беспокойство. ... Если «семья» выберет роль вымышленных 5-7-летних мальчиков, а не роль отца, как большинство их сверстников, то они будут больше бояться. Тревога у эмоционально чувствительных детей первых лет жизни возникает также в результате стремления некоторых матерей поскорее уйти на работу, где сосредоточена основная часть их интересов. Эти мамы испытывают постоянный внутренний конфликт из-за борьбы мотивов, стремления быть на двух фронтах одновременно. Они отправляют своих детей в дошкольные учреждения, на попечение бабушек и дедушек, других родственников, опекунов и не принимают во внимание их эмоциональные потребности[9].

Честолюбивые, излишне принципиальные, сообразительные, бескомпромиссные матери слишком требовательны и формальны в обращении с детьми, которые всегда недовольны своим полом, темпераментом или характером. У гиперсоциализированных матерей уход в основном был возможен с ребенком, поэтому он проявляется в тревоге по поводу неожиданных несчастий. Их типичная суровость проистекает из желания заранее определить свой образ жизни в соответствии с заранее разработанным планом, который принимает форму процедурного предписания[10]. Эмоционально чувствительные и впечатлительные дети дошкольного возраста стремятся к формально правильным, но недостаточно теплым и нежным материнским отношениям, потому что в этом возрасте они как никогда нуждаются в любви и поддержке взрослых.

ЛИТЕРАТУРА:

- 1.Х.Т.Шерьязданова, Э.В.Исхакова Сказкотерапия, как метод психологической работы с детьми подросткового и юношеского возраста Астана 2016
3. Захаров Л.И., Дневные и ночные страхи у детей. - С-П., 2016.
4. Захаров Д.И. Авторский пакет методик Клинико-психологическое консультирование при неврозах у детей и подростков. М., 2015]
5. Захаров Д.И. Как предупредить отклонения в поведении детей. - М, 2017.
6. А.И. Захарова и МА. Панфила страхи в домиках. - М, 2017.
7. А.И. Захарова Проективная методика изучения страха, мои страхи. - М, 2019.
8. Г.П. Лаврентьевой и Т.М. Титаренко, опросник для оценки уровня тревожности. - М, 2016.
9. П. Бейкер и М. Алворд Опросник для выявления страха разлуки, а так же проективная методика изучения эмоциональных проблем и трудностей взаимоотношений в семье. - М, 2013.
- 10.А.И Шужебаева, У.И. Ауталипова «Основные направления психолого – педагогической помощи детям с проблемами в поведении и общении». - М, 2017.

EDC 616.891.7.

TYPES OF DOMESTIC VIOLENCE AGAINST CHILDREN AND WAYS OF ITS PREVENTION

Salimova Zh.Y., Nurzhanova T.T.

Zhetysu University named after I. Zhansugirov, Taldykorgan

E-mail: *zhuldyz.salimova@bk.ru*

The concepts of "home" and "violence" seem to be incompatible. Home gives protection, security, love and the opportunity to open up and develop the abilities of the child and adult. However, every year thousands of children and adults die in the world not from a criminal on the street, not from an unknown random aggressor, but from a close, dear person. And psychological abuse as a form of upbringing inflicts even more trauma.

Domestic violence is a problem that exists in many countries around the world. The prevalence of cases of violence against children, according to research by various authors, ranges from 3% to 30% of the total child population. Domestic violence is repeated cycles of physical, sexual, psychological, emotional and economic abuse against loved ones in order to gain power and control over them.

One of the main features of domestic violence is that it is neither accidental nor an annoying episode, but is systemic in nature and manifests itself in repeated cycles of different types of violence. Domestic violence is not a conflict that can be resolved through negotiation, compromise and mutual concessions. In a situation of domestic violence, the reason for aggression is not a problem, but the interests of only one side - the offender, whose goal is to control and manage the behavior and feelings of the other.

The second difference between domestic violence and other aggressive acts is that it occurs in relation to close people: spouses, parents, children, other relatives, i.e. those people who count on safety and love.

The third important feature of domestic violence is that women most often become its victims. Children who witness violence are also vulnerable to trauma and experience the same psychological consequences as the victim. This is important for mothers who maintain a relationship with the abuser "for the sake of their children" or for other reasons.

There are four types of child abuse:

1. Physical abuse
2. Neglect
3. Psychological abuse
4. Sexual abuse

Physical abuse is a type of attitude towards a child when he is intentionally inflicted with pain, bodily harm, or does not prevent the possibility of their infliction.

In some families, various types of physical punishment are used as disciplinary measures - from cuffs and slaps to whipping with a belt, beating, torture, concussion, burning with hot objects, liquids, lighted cigarettes, in the form of bites, etc. Physical abuse also includes the involvement of a child drugs, alcohol, giving him drugs that cause intoxication (for example, sleeping pills not prescribed by a doctor). Physical violence can manifest itself in the form of actions that harm health or pose a threat to the child's life: parents drive the child out into the cold outside without warm clothes; locked up for a long time, depriving food and drink, etc. In addition, this also includes such actions as a gross violation of the necessary regime: for example, a child is often woken up at night, forcing him to follow any orders, making noise, interfering with sleep or learning lessons, etc.

Signs that the child has been a victim of physical abuse: unexplained bruising; scars, binding marks, fingernail marks, finger marks; traces of impacts with objects (belt, stick, traces of a rope loop); bite mark on the skin; the presence of areas of skin without hair on the head; burn marks (from the tip of a cigarette, burns in the form of a "mitten" or "sock", from an iron);

unexplained bone fractures, dislocations, wounds; damage to internal organs (rupture of the liver, bruises of the kidneys, bladder).

Features of the behavior of a child who is a victim of physical abuse: fears when a parent approaches him; he is passive or increased aggressive; he has inexplicable changes in behavior (formerly cheerful, now he is constantly sad, thoughtful, withdrawn); he feels fear of going home; more frequent cases of self-harm - self-destructive behavior (alcohol, drug use, smoking); running away from home; desperate pleas and pleas of the child not to inform the parents about his failures (deuces, absenteeism, bad behavior) at school.

Physical abuse is common in our society. The main reasons that provoke adults to use physical measures are the following: bad behavior, school failure, non-fulfillment of household duties, etc. Often, adults who use physical violence against a child are convinced of the benefits of physical punishment; they have no emotional contact with the child, they are poorly aware of the child's real capabilities, demonstrate unrealistic expectations from him; in a relationship with a child, they almost do not use praise, do not show positive emotions.

A child who has experienced physical abuse, observing the behavior of an aggressive parent, develops his own aggressive behavior model. But the expression of anger towards the abuser can be too dangerous or unsuccessful, so the child's anger turns to himself, causing depression, self-loathing, and self-destructive behavior. Victims of physical violence feel unpopular, unhappy, disobedient, and any punishment is considered fair.

The main consequences of physical abuse for children are the inability to control their impulsivity, a decrease in the ability to express themselves, and a lack of trust in people. In the immediate aftermath of the trauma, acute states of anxiety develop, and sadistic tendencies can be delayed.

Neglect negatively affects the emotional and mental development of the child. Parental care, warmth and emotional closeness create in the child a sense of attachment, which is the basis for the development of the child's personality, instilling confidence that he is desirable, worthy of love and can count on his parents as caring and taking into account his needs. A child who is attached to their parents uses them as a source of security, confidence in the face of tension and stress. This first experience of attachment to parents is a model for subsequent relationships with other people.

Psychological abuse is an act committed against a child that inhibits or harms the development of his potential abilities. Psychological abuse includes, for example, frequent conflicts in the family and unpredictable behavior of parents towards a child. Because of mental violence, the intellectual development of the child is inhibited, the adequate development of cognitive processes and adaptive abilities are threatened. He becomes easily vulnerable, the ability to self-esteem decreases. The child develops socially helpless, easily gets into conflict situations and is more likely to be rejected by peers.

Emotional abuse as a component of psychological abuse is any action that causes a state of emotional stress in a child, endangering the age-related development of his emotional life. In the process of development, the child has to repeatedly experience stress due to inadequate emotional reactions of an adult or another child: fear, humiliation, excitement, depression, etc. Prolonged emotional stress inhibits normal, age-appropriate, self-expression,

Parents' normal reactions to a child's success are praise, pride, and joy. However, sometimes parents express indifference and even irritation. In the future, a child who repeatedly has to deal with inappropriate parental reactions in response to his achievements quickly loses motivation and a sense of pride in his successes, he even concludes that it is wrong to show joy.

Constant experiences of negative emotions due to conflicts, quarrels, aggression and violence in the family, as well as the inability to admit to someone in their troubles (since this is the secret of the family) and even a little relieve your soul lead to the fact that the child's feelings seem to be frozen ... There is a kind of emotional dullness that drowns out the pain. Without this, one simply cannot survive. The "freezing" of feelings is also facilitated by the fact that in such families it is generally not customary to express their emotions. From early childhood, the child hears: "Do not cry!", "Do not be angry", "Leave me alone, do not bother me", "Do not get underfoot!" etc.

Psychological abuse inflicts on a child no less profound trauma than physical abuse, and affects the whole life in the future. “Don’t touch, you’ll break again”, “fool, clumsy, stupid”, “where do your hands grow from”, “who did you get such a birth into” - that you just don’t hear when parents scold a child for any offense or oversight. Raising a child in conditions where parents systematically humiliate and insult him, express disbelief in his strength and ability, compare with a hated relative, blame all failures, leads to personality deformation, the child grows up with the knowledge that he is bad and untenable in everything. In the future, he reproduces the already assimilated models of behavior in his own life, including in communication with his children.

Sexual abuse committed against a child is one of the most severe psychological trauma in terms of its consequences. Child sexual abuse is any sexual experience between a child under 18 and a person at least 5 years older than him or her. In sexually vicious treatment of a child, by intent, they distinguish sexual abuse (use in pornography, etc.) and sexual violence itself.

In practice, it is difficult to distinguish incipient sexual abuse from positive bodily contact, which is absolutely necessary when dealing with young children. The differences between the two situations are determined by the intentions of the adult (the situation could have been normal if there were no "back" thought, and the child should feel it), as well as the ability for the child to freely say "no".

Physical and sexual abuse leaves an indelible mark on a child: abuse experienced in childhood leads to long-term consequences and affects the rest of his life, since such a traumatic experience will form specific family relationships and "launch" special life scenarios. Thus, many adults who show violent actions in relation to other people's and their own children have themselves had "unworked" experience of violence in childhood. The psychological trauma suffered by child bystanders is equal in strength to that of child victims of abuse. Traumatic experiences make them difficult to develop and reduce their self-esteem.

If physical abuse may not touch the child, then psychological trauma is present in all children who grew up in an atmosphere of aggression. Domestic violence is a serious barrier to the normal mental development of a teenager. Physical and sexual abuse is experienced at first as acute trauma, but as it repeats, the victim experiences fear and a sense of helplessness in preventing it.

There are many tricks, techniques, lures and strategies that a perpetrator uses to commit an act of violence against children. First, the adult tries to create conditions to be alone with the child, at first it can be accidental, then the rapist seeks to repeat the situation. The main goal of the rapist at this stage is to win over the child and convince him that there is nothing unusual in their relationship. He usually tells the child: "It will be a game", "Usually adults do it with their children", "I will teach you about sex." Gradually, the abuser leads the child to perceive it as something natural. The process develops incrementally: from innocent touches - to caresses of an intimate nature, then intimate caresses turn into sexual intercourse.

Typically, the victims of sexual abuse are children under the age of 12, but most often they are between the ages of 3-7. At this age, the child still does not understand what is happening, it is easier to intimidate him, to persuade him not to tell anyone what happened. The abuser also hopes that at this age the child will not yet be able to describe what happened in words. Since the child's fantasies are often mixed with reality, they probably will not believe his story, even if he tells something about it.

Children aged five years and older who know the abuser and have a personal relationship with him are faced with a choice: love and loyalty to this person and the realization that such a relationship is unacceptable. If the child tries to end the relationship, the abuser may threaten violence or lack of love. When violence occurs in the family, the child may fear anger, jealousy, or shame from other family members, thinking that the family will collapse if everyone finds out about it.

When parents first talk about sex, parents often immediately warn their children about the dangers of sexual abuse, but they do it in such strong expressions that it is impossible not to see the fear that dads and moms experience behind them. Therefore, children often try to hide sexual harassment or violence from their parents, and feel guilty about it, because they are afraid to upset their mother or father. Child psychologists recommend initially establishing a relationship with a

child based on trust in everything related to sex. Then he will treat parental warnings about child sexual abuse with more understanding, rather than feelings of guilt or fear.

Parents should try to make the child understand that his body belongs only to him and to no one else. Explain to your child that he doesn't have to hug or kiss someone if he doesn't want to. This approach is more effective than scary threats and warnings. Let the child understand that never a single adult should touch his genitals and everything that is between the legs, ask him to undress in order to see something there (unless we are talking about a doctor's examination in his office in the presence of parents or with their permission). Some parents tell their children that touching other people's bodies can be "good" or "bad." But sometimes it is difficult for a child to understand how "good" touches differ from "bad" ones. A pedophile can present everything in such a way that the concepts of "good" and "bad" will only play into his hands.

If someone ever, under any circumstances, touches any place on his body, takes a photo or video camera and asks him not to tell anyone about this, then he must definitely tell about it. You should warn your child that if a stranger asks him to go with him (help find an address, a missing pet, or help get home), the child should go home immediately and tell the adults about it.

It is important to talk with teenagers of any gender about how other people can perceive their behavior, dancing, what signals their clothes send to the opposite sex, a photo album on social networks, etc.

One of the surest ways to help you teach your child about sexual abuse is to spend as much time with him as possible. Children who lack parental attention are more likely to take an interest in the attention the abuser can give them. Criminals of this kind understand children very well and easily grab the attention of those who lack such attention at home. Such people quickly gain confidence in them, they know how to empathize with them and understand them, becoming for them an example of an adult to whom they are drawn. Unfortunately, even the most conscientious and considerate parents cannot fully protect their child from sexual abuse - there are too many factors that cannot be controlled. However, parents are able to give their children support that will help them not fall for the tricks of the criminal. Frank talk and love can save you and your child from pain and suffering.

UDC-378; 371

ҚАШЫҚТЫҚТЫ ОҚЫТУ ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІН ДАМУДЫҢ ЖАҢА ПАРАДИГМАСЫ

**Сапарғалиева А.Ж., PhD, қауымдастырылған профессор м.а.,
Абыканова Г.С., Шакарова Д.Е., 1 курс магистранттары
I.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.**

Мақала қашықтан оқытуды қолданыстағы анықтамалар, технологиялар, мүмкіндіктер, қиындықтар, тұжырымдамалар мен қосымшалар аясында шолуды қамтамасыз етуге бағытталған, өйткені ол дамыған және дамушы елдердегі білім беру жүйелерінің ажырамас бөлігіне айналуға. Жаңа технологиялардың арқасында оқыту мен жаңа білім алу жолдары енді кеңістік пен уақытпен шектелмейді. Жаңа технологиялар оқытуды және білімді игеруді қашан, қайда және қалай бөлуге болатынын анықтауда икемділікті ұсынады, жеке адамдарға және оқушыларға топтарда оқытудың икемді мүмкіндіктерін ұсынады. Қашықтықтан оқыту - бұл білім берудің қарқынды дамып келе жатқан бағыттарының бірі және оның білім берудің барлық жүйелеріне әсер етуі Интернетке негізделген ақпараттық технологиялардың дамуымен айтарлықтай жақсарды. Өзгермелі әлемнің қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін болашақты қашықтықтан оқыту географиялық кедергілерсіз, бәсекеге қабілетті баға/ сапа қатынасы және студенттерге бағытталған уақыт бойынша икемді болуы керек.

Тірек сөздер: білім сапасы, бақылау, бағалау, талдау, үрдіс, нәтижелер.

Статья направлена на обзор дистанционного обучения в контексте существующих определений, технологий, возможностей, проблем, концепций и вкладов, поскольку оно быстро становится неотъемлемой частью образовательных систем как в развитых, так и в развивающихся странах. Благодаря новым технологиям способы обучения и получения новых знаний больше не ограничены пространством и временем. Новые технологии предлагают большую гибкость, позволяющую определять, когда, где и как распространять обучение и приобретение знаний, предлагая гибкие возможности обучения отдельным лицам и учащимся в группах. Дистанционное обучение является одной из наиболее быстрорастущих областей образования, и его потенциальное влияние на все системы предоставления образования в значительной степени усилилось благодаря развитию информационных технологий на базе Интернета. Чтобы соответствовать потребностям меняющегося мира, дистанционное обучение будущего должно быть гибким по времени, без географических барьеров, конкурентоспособным соотношением цена / качество и ориентированным на обучающегося.

Ключевые слова: качество образования, мониторинг, оценка, анализ, процесс, результаты.

The article aims to review distance learning in the context of present definitions, technologies, opportunities, challenges, concepts and contributions as it is fast becoming an essential part of educational systems in both developed and developing countries. By virtue of new technologies the ways of teaching and acquiring new knowledge aren't confined by space and time any more. New technologies offer great flexibility to define when, where and how to distribute teaching and acquiring knowledge offering flexible learning opportunities to individuals and group learners. Distance learning is one of the most rapidly growing fields of education and its potential impact on all education delivery systems has been greatly accentuated through the development of Internet-based information technologies and in particular the World Wide Web. In order to meet the needs of the changing world future distance learning must be time flexible, lacking geographical barriers, competitive cost/value, and learner-centred.

Key words: quality of education, monitoring, evaluation, analysis, process, results.

Дамыған аймақтардың демографиялық құрылымындағы және жаһандану ерекшеліктеріндегі елеулі өзгерістерге байланысты әркімнің білім алуына қол жетімділікті қамтамасыз ету және адамдарды осы үдеріске қосылуға итермелеу қажет. Атап айтқанда, қашықтықтан оқыту білімнің диффузиясында үлкен көмек бола алады. Қазіргі өмірдің барлық аспектілері сияқты, одан әрі дамыту үшін білім беру ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануды көздейді. Ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы білім беруде жаңа әдістердің құрылуына ықпал етті. Осы тұжырымға сүйене отырып, оқыту мен жаңа білімді алу жолдары енді кеңістік пен уақытпен шектелмейді. Оқытуды қашан, қайда және қалай үлестіруге және білімді игеруге икемділікті қамтамасыз ететін көптеген технологиялар бар. Атап айтқанда, технологияның көмегімен қашықтықтан оқыту көбірек қолданылуда. Дүниежүзілік Интернет желісінің кеңеюі, ақпаратты өңдеу, сақтау және беру шығындарының үнемі төмендеуімен бірге қашықтықтан оқытуды тәрбиешілер қалай қабылдайтындығы және оны қалай жобалайтындығы, жеткізетіні және басқаратындығы айтарлықтай өзгеріске ұшырады.

Сонымен, қашықтықтан оқыту - бұл студенттер мен уақыт шектеулерінен босатып, білім мен оқытуға қол жетімділікті ашуға бағытталған тәсіл. Бұл жеке және топтық оқушылар үшін икемді оқыту нұсқаларын ұсынады. Бұл білім берудің ең тез дамып келе жатқан сегменті.

Қашықтықтан оқытуды әртүрлі технологиялық қосымшаларды іске асыруды көздейтін оқыту деп қорытындылауға болады. Бұл термин оқытуды уақыт пен кеңістіктен алыстағы біреудің оқушылармен жүргізетіндігін де көрсетеді. Ғылыми дереккөздерді

талдаудан, қашықтықтан оқыту миссиясы қол жетімділік, оқу жоспары немесе басқа құрылымдық элементтер тұрғысынан болсын, ашықтық пен икемділіктің кең аспектілерін қамтиды деген қорытынды шығады. Сондықтан бұл жұмыс қашықтықтан оқытудың терминдері мен анықтамаларын түсіндіруге, оның артықшылықтары мен кемшіліктеріне, байланысты технологияларға, әдістерге және іске асыруға бағытталған.

Қашықтықтан білім беру «шекарасыз» оқыту ретінде «ашық білімге» [1] ауысып, мемлекеттер шекарасынан шығып кетті.

Зерттеуші П.В.Закотнованың «қашықтықтан оқытудың мақсаты - білім беру ұйымдарындағы студенттерге орта және жоғары кәсіптік білім берудің негізгі және қосымша кәсіптік білім беру бағдарламаларын тікелей тұрғылықты жері немесе уақытша болу орны бойынша игеру мүмкіндігін беру» деген пікірімен келісеміз. Қашықтықтан оқыту:

- өндірістік қызмет процесінде тұрғылықты жерінен шықпай оқудан өтуге мүмкіндік береді;
- отандық және әлемдік білім беру ресурстарына кең қол жетімділікті қамтамасыз етеді;
- жеке мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне байланысты білім беруді үзуге және жалғастыруға мүмкіндік береді.

Қашықтықтан оқыту белгілі бір дәрежеде жоғары білім берудің өзекті мәселелерін шешуге (жалпы халықтың жоғары білімге қол жетімділігі, білім беру қызметін тұрғылықты жерге жақындату, үздіксіз білім беру принципін жүзеге асыру мүмкіндігі) ықпал ете алады. оқытудың және тестілеудің автоматтандырылған жүйелерін, мамандандырылған оқу-әдістемелік материалдарды қолдануға, оқу процесін әдістемелік қамтамасыз етуді жедел жаңартуға, жаңа педагогикалық және ақпараттық технологияларды тиімді үйлестіруге және т.с.с назар аударту арқылы оқыту»[2].

Бұл перспективалар қазірдің өзінде айқын. Бұл бағытта жаңа мекемелер құрылуда, ал ескілері оқу мекемелерінде де, олардың сыртында да оқыту әдістерін қайта қарайды. Бұл сонымен қатар университеттердің, ірі медиа корпорациялардың жергілікті деңгейде ғана емес, сонымен қатар әлемдік нарықтық трендпен серіктестіктің дамуына ықпал етеді. Қоғамдағы өзгерістер барған сайын серпінді болып келеді. Алайда, ұлттық деңгейде де, жаһандық деңгейде де маңызды айырмашылықтар бар екенін ұмытпаған жөн, олар қосымша әрекеттерді қажет етуі мүмкін [3].

Костиков А.Н. өзінің зерттеуінде «қашықтықтан оқытудың қалыптасуы мен дамуына арналған басылымдардың саны үнемі өсіп келе жатқанына қарамастан, олар әлі де осындай виртуалды оқытуды ұйымдастырудың нақты жүйесін, сонымен қатар автоматтандырылған қашықтықты ұсынбайтындығына назар аударады. оқыту жүйелері және қашықтықтан оқыту қызметіне оқытушылардың кәсіби дайындығы. Сонымен қатар, қашықтықтан оқыту технологияларын енгізетін университет оқытушылары көп жағдайда мұндай оқытудың ерекшеліктерімен таныс емес және дәстүрлі схемалар бойынша жұмыс істейді. Сонымен қатар, қазіргі ақпараттық қоғам мұғалімге жаңа талаптарды қояды, оны тиімді өмірді қамтамасыз ету және олардың кәсіби қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін орындау қажет»[4]. Қашықтықтан білім берудегі халықаралық педагогика ғылымы мен практикасын зерттеуді талдау оның модельдерінің әртүрлілігі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді, бұл білім беру саласындағы көзқарастардың, саясаттың, ұлттық жағдайлардың айырмашылығымен байланысты [5,6,7,8, 9,10].

Біздің зерттеуіміздің аясында қашықтықтан білім берудің стратегиялық мақсаттарын қарастыратын зерттеушілердің еңбектері ерекше қызығушылық тудырады.

Көптеген авторлар қашықтықтан оқытудың стратегиялық мақсатын азаматтарға жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану негізінде тұрғылықты жері немесе кәсіби қызметі бойынша кез-келген деңгейде білім алудың тең мүмкіндігі болу мүмкіндігі ретінде анықтайды. Білім беру жүйесіне енгізілген қашықтықтан оқыту:

- оқыту мазмұнын жаңарту, пәндерді оқыту әдістемесі мен білімді берудің жаңа мүмкіндіктерін қалыптастыру;
- оқудың бағасына, оқушының физикалық ерекшеліктеріне, бос уақытының болуына және т.с.с қарамастан барлық білім деңгейлерінің қол жетімділік дәрежесін арттыру;

• әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқытуға тұлғалық-бағдарланған тәсілді жүзеге асыру;

• мектептен жоғары оқу орнына дейінгі өмір бойы білім беруді дамыту [11].

Ғылыми-зерттеу әдебиеттеріне шолу [12,13,14,15] заманауи қашықтықтан оқыту технологиясының келесі айрықша белгілерін анықтауға мүмкіндік берді: білім беру процесінің қатысатын пәндерінің қашықтығы; қазіргі заманғы интернет технологияларын белсенді қолдану; білім беру процесін ұйымдастыру үшін желілік серверлерді қолдану.

Осы бағытта А.А. Андреева қашықтықтан оқыту бойынша:

- «жеке бағдар» (жеке икемді кесте мен орынға оқытуды жүзеге асыру); модульдік (модульдік оқыту принципі);

- «тәуелсіздік» (жұмыс істейтін студенттер үшін оқу мүмкіндігі);

- «қашықтық» (жаттығу үшін белгілі бір жерде болудың қажеті жоқ);

- «қатаң мерзімдердің болмауы» (әр оқушы өзіне ыңғайлы оқыту схемасын таңдайды);

- «бұқаралық сипат» (аудитория санына шектеу болмауы);

- «қайтарым» (қайтарымның жоғары дәрежесі);

- «оқыту моделі» (екпін провайдерге аударылады);

- «тыңдаушы» (жеке бағдарлау және тіпті білім мазмұнын әр тыңдаушының қажеттілігіне қарай түзету);

- «инновация» (Интернет, мультимедиялық жүйелер);

- «әлеуметтік» (білім беру процесіне қатысушыларға ешқандай шектеулердің болмауы) [16].

Оқытудың осы формасы бойынша ғылыми дереккөздерді талдау негізінде [17,18,19,20,21 және т.б.], бұл жұмыстың авторлары ақпаратты жүйелеп, қашықтықтан білім берудің даму дәйектілігін құрастырды (1 кесте).

Қашықтықтан оқыту, ақпараттық технологияларды енгізу, әсіресе мобильді оқыту арқылы оқытудың бүгінгі мен болашағы және болашақта кез-келген білім беру процесінің ажырамас бөлігі ретінде көрінеді. Қашықтан оқытуды дамытуға екі перспективалы бағытты көбірек тарту қажет: мобильді есептеу және электронды оқыту. Оны ұялы телефон, жеке цифрлық көмекші (PDA), смартфондар, планшеттер, компьютерлер және т.с.с. әр түрлі құрылғылардың көмегімен мобильді ортада орындауға болады.

Қашықтан оқытуды жүзеге асыратын білім беру ұйымдары жекелеген білім беру саясатын, дамудың нұсқаулықтарын және осындай мекеменің бүкіл ақпараттық жүйесінде түбегейлі өзгеріске әкелетін білім беруді басқару жүйесін жүзеге асыруы керек.

Қашықтықтан білім берудің артықшылықтары бүкіл әлемде айқын көрініп келеді және оның дамуы білім беру жүйесі мен біздің еліміз үшін келесі процестердің әсерінен ерекше өзектілікке ие болуда:

• білім берудің жаңа талаптарын алға тартқан экономикалық реформаларды жалғастыру;

• білім берудің жаңа мазмұны мен технологияларына халықтың жаңа қажеттіліктерін қалыптастыру;

• халықаралық қатынастардың, оның ішінде білім беру саласының өсуіне ықпал ететін саяси өзгерістер;

• білім беру үдерісіне қатысушылар арасында сапалы жаңа техникалық ақпарат құралдарының пайда болуы және қарқынды дамуы;

• білім беру қызметтерінің әлемдік нарықтарындағы бәсекелестіктің күшеюімен білім берудегі халықаралық интеграцияның өсуі;

• қоғамның білімге деген қажеттіліктерінің өзгеруі және білім берудің әртүрлі формаларын құру қажеттілігі;

• елдің әрбір азаматының білім алуға конституциялық құқығын жүзеге асыру.

Сонымен, қазіргі кезде қашықтықтан оқыту - бұл білім беру мен оқытудың қарқынды дамып келе жатқан бағыттарының бірі. Дүниежүзілік трендтер болып табылатын елдердегі қашықтықтан білім берудің қолданыстағы модельдері жоспарланған мақсаттарға жету үшін - елдің бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін тиімді жұмыс істейді және біздің

жағдайымызда қолданыла алатын баламалы нұсқа ретінде қолданылуы мүмкін және қашықтықтан оқытуды ұсынатын мекемелер олардың кеңеюіне мүмкіндік береді әр түрлі актерлермен өзара әрекеттесу мүмкіндігі. студенттерді, оқытушыларды, қызметкерлерді және т.б. қоса алғанда, интеллектуалды және қаржылық ресурстарды көп қайталанатын жоғары сапалы оқу материалдары мен бағдарламаларын құруға шоғырландыру қабілеті бүкіл қоғам үшін экономикалық тұрғыдан оқушының жоғары кәсіби деңгейін анықтайды.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Солдаткин В.И. Ашық білім беру негіздері. Т. 1 / Отв. ред. Ресей мемлекеттік ашық білім беру институты. Мәскеу: НИТс RAO, 2002.676 б.
2. Закотнова П.В. ЖОО оқытушыларын қашықтықтан оқыту жүйесіндегі іс-шараларға дайындау: Dis. ... Cand. пед. Ғылымдар: 13.00.08: Омбы, 2004 211 б. RSL OD, 61: 04-13 / 1532
3. Polat E. S. Қашықтықтан білім беру: ұйымдастырушылық-педагогикалық аспектілер // Информатика және білім.-1996., No 3.S.87-92.
4. Костиков А.Н. Қашықтықтан оқытуды ұйымдастыруға арналған университет оқытушысын кәсіби даярлау жүйесінің тұжырымдамасы // Санкт-Петербург мемлекеттік университетінің хабаршысы. 12 серия. Әлеуметтану. 2011. No 4. [Электрондық ресурс]: URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/> (кіру күні: 05.03.2017).
5. Добрынин М.А. Франциядағы қашықтықтан оқыту // Педагогика.-2001., No8, 81-85 бб.
6. Александров В.Л., Данилов А.Д. Санкт-Петербуркте және Ленинград облысында қашықтықтан оқыту // Қашықтықтан оқыту. 1998. №5.С.6-14
7. Карпенко О.М., Бершадская М.Д., Вознесенская Ю.А. Дүние жүзі елдеріндегі қашықтықтан білім беру: ауқым факторы // Трансшекаралық білім беру: қазіргі заманғы шындықтар мен перспективалар .: Мемлекеттік өнер академиясының ғылыми еңбектері, Мәскеу, 2008, 11-39 бб.
8. Гершунский Б.С. Білім берудегі компьютерлендіру: мәселелері мен болашағы. М .: Педагогика, 1999.-264 б.
9. Степанова В.А. Ұлыбританияда жоғары білім беру жүйесінің қалыптасуы және дамуы. - Мн.: Ұлттық білім институты, 1998.-102 б.
10. Тавген И.А. Қашықтықтан оқыту: тәжірибе, мәселелер, перспективалар.-Мн.: «БМУ-дің электронды кітабы», 2004 ж.
11. Жук А.И., Курбатский А.Н., Листопад Н.И., Тавген И.А. Беларусьда қашықтықтан білім беруді құру мен дамытудың тұжырымдамалық негіздері. Минск: BSU баспасы, 2002.-20с.
12. Лазарев В.О., Овсянников В. Қашықтықтан оқыту тұжырымдамасы // Жаңа білім. 2000. №6. S.40-42
13. Моисеев М.В. Қашықтықтан және виртуалды білім беру: орыс және шетелдік баспасөздің дайджесті // Қашықтықтан оқыту. 2001 № 1. Б.39.
14. Овсянников В.И. Ресейдегі қашықтықтан оқыту: миф және нақты перспектива // Педагогика. 1996, No3, 117-118 б.
15. Тихомиров В.П. Виртуалды білім беру ортасы: принциптері, ұйымы / Халықаралық ашық білім беру академиясы), Мәскеу: MESI баспасы, 1999, б. 164.
16. Андреев А.А., Солдаткин В.И. Қашықтықтан оқыту: мәні, технологиясы, ұйымдастырылуы. - М .: МЭСИ баспасы, 2009. б.196.
17. Web-3.Ru порталы [Электрондық ресурс]: URL: <http://dtraining.web-3.ru/introduction/history/>
18. Овсянников, В.И. Ресейдегі қашықтықтан білім беру. // Педагогика, 2006, №5. - S.101-108.
19. «Білім берудегі ақпараттық-қашықтық технологиялар: XXI ғасырға жол» Халықаралық конференциясының материалдары. // Заң және білім, 2001, №1.П.48-54.
20. Гуркин В.А., Трайнев О.В. Қашықтықтан оқыту және оны дамыту. М.: Дашков және Ко, 2012, 294б.
21. Андреев А.А. Қашықтықтан оқытуға кіріспе. М., 2007.450 б.

ӘОЖ 398

ФОЛЬКЛОР – ХАЛЫҚТЫҚ ТӘРБИЕНІҢ ОЗЫҚ ҮЛГІСІ

Сарсекулова Д.М., п.ғ.м., оқытушы,
Тугелбаева Ж.Н., п.ғ.м., аға оқытушы

І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: *dilyara1203@mail.ru*

Бұл мақалада қазақ халқының бала тәрбиелеудегі фольклордың, ұлттық өнерінің әсері туралы айтылған. Баланың рухани-адамгершілік дамуындағы ұлттық дәстүр мен діннің алатын орны баяндалады.

Тірек сөздер: *фольклор, ұлттық тәрбие, ұлттық дәстүр мен дін, халық даналығы*

В этой статье рассказывается о влиянии фольклора и национального искусства казахского народа на воспитание детей. Роль национальных традиций и религии в духовно-нравственном развитии ребенка.

Ключевые слова: *фольклор, народное воспитание, национальные традиции и религия, народная мудрость*

This article tells about the influence of folklore and national art of the Kazakh people on the upbringing of children. The role of national traditions and religion in the spiritual and moral development of the child

Key words: *folklore, folk education, national traditions and religion, folk wisdom*

«Баланы тәрбиелеуде біз халық тәжірибесіне сүйенеміз» - дейді ертедегі грек философы Аристотель. Ал халықтың тәжірибелері оның арғы тегіне, халық болып қалыптасуына, тұрмыс-тіршілігінен бастау алады.

Адамзат баласы табиғаттың сыр-сипатын, жұмбағын, қоғам өміріндегі түрлі болмыстың мәні мен мақсатын, шындығы мен қайшылығын ой-сана қуатымен, ғылыми-дидактикалық әдіспен зерттеп білсе, енді бірде көркем сөз өнері, соның ішінде өмір құбылыстарын образдық ой арқылы жеткізетін халықтың ұжымдық творчествосы – фольклор шығармаларынан танып біледі.

Фольклор ілкі заманда туып, ұрпақтан-ұрпаққа аманат ретінде, қалдырылатын рухани мұра, синкреттік өнер. Оның бойында халықтың тұрмыс-салты, театр, сөз, би, ән-күй өнері бір-бірінен дараланбай, тұтас күйінде көрінеді.

Фольклор шығармаларын орындаушылар отбасы, ошақ қасындағы қарт-қариялар болған. Оларды халық поэзиясының қарапайым жасаушылары деп атайды. Сонда фольклор шығармаларының жасаушылары да, айтушылары да халықтың өзі болып шығады. Өнері өрге жүзген дарын иелерінің аузынан шыққан үлгілі де ғибратты сөздер мен жырларды басқа айтушылар іліп әкетіп, өңдеп, дамытып, нақышына келтіре орындайтын болған. Жырау мен жыраушылар көлемді эпостық жырларды айтуды үрдіс етсе, жұмбақ, жаңылтпаш, мақал-мәтел, тұрмыс-салт, айтыс сияқты ұсақ формалы өлеңдерді кішігірім айтушылар тудырып, көпшілікке ортақ рухани мұраға айналдырып отырған. Осы ретпен туып, атадан балаға жетіп, ел аузында сақталып келген көркем сөз өнерін, оның айтылу және орындалу ерекшеліктерін фольклор дейміз.

Неміс ғалымы И.Ф.Кнафльдің анықтауынша бұл атау халық даналығы деген ұғымды білдіреді. Осы пікірді (folk – халық, lore – білім, даналық) ағылшын ғалымы У.Дж. Томс та дамыта түсіп, фольклорды ел арасында туған өлең-жыр, ертегі, аңыз, түрлі наным-сенімдерді жинақтайтын термин ретінде ұсынады.

Қазақ фольклорының образдары жанды әрі шынайы болып табылады. Олар адамға терең ой салып, ғибрат береді. Фольклор туындылары адам тәрбиесі, қоғам мәселелерінен шет жырланған емес. Оның басты айтар ойы – халықты, адам баласын сүйе біл, еңбек пен

ерлікті қастерле, досқа жылы, қамқор, дұшпанға берік бол, жас та болсаң, елге ағалық көрсете біл, өмірден үйрен де, өрге, өнерге ұмтыл дейтін ғибрат. Мұның бәрі адам, әсіресе жас ұрпақ тәрбиесі үшін аса қажет болған. Ертегі мен эпосқа көптеген образдар бар десек, солардың мінез-құлықтарының психологиясы бір-біріне қарсы қойылған. Онда бірлік пен араздық, достық пен жаулық сарындары шендескен.

Бұл халық гуманизмінің фольклордағы көрінісі, ал фольклор – халықтың көркемдік қызметінің ерекше саласы. Ауыз әдебиетінде қарапайым халық өзі және қоршаған орта туралы білімін, өзінің мұң-мұқтажын, дүниеге көзқарасын, болмыс пен адам өмірінің мәні туралы түсінігін бейнелеп, оны ұрпақтан ұрпаққа мұра етіп отырды.

Қазіргі жастарға ұлттық тәрбие беруде қазақ халқының сан ғасырлық мәдени мұралары маңызды зор. Ұлттық мәдени мұраларға халқымыздың салт-дәстүрлері, әдет-ғұрыптары, халық ауыз әдебиеті үлгілері сәулет, бейнелеу, музыка, қолөнері және т.б. өнер түрлері жатады. Қай елдің болмасын мәдени мұраларында сол елдің өз халқына ғана тән қасиеттер, ұлттық ерекшеліктер бейнеленеді.

Халық даналығы – мақал-мәтел, ертегі, өлең-жыр түрінде, ақын-жыраулардың, шешендердің сөздері толғау-өсиет өлеңдері арқылы баяндалып отырған. Ақын-жыраулардың даналық сөздерінің этикалық, философиялық маңызы зор. Олардың өсиет өлеңдерінде адам баласының мінезіне, психологиялық, этикалық сипаттама бере отырып, өнер білімді игеру, ел қамын, оның болашағын ойлау т.б. мәселесі де баяндалған.

Ұлттық тәрбиенің көздері:

Мақал-мәтелдер – нақыл, өсиет түрінде айтылатын философиялық ой түйіндер.

Мәтелдер – тұжырым-тұспал өлеңде, сыңар тармақты қара сөзде нұсқалы сөз ретінде беріледі. Мысалы, «Қызым, саған айтам, келінім сен тыңда» т.б.

Жұмбақтар – нақты бір зат туралы тұспалдап ұқсатып, бейнелеп, айту арқылы баланы ойлату танымдық білімдік, ұғымдар мен түсініктерді ой-қиял елегінен өткізіп тұжырым жасау.

Батырлар жырларында ел қорғау, басқыншыларға қарсы күресу кезінде батырлардың ерліктері жырланады. Батырлардың отбасына, еліне, Отанына деген сүйіспеншілік шынайы патриоттық сезім дәріптеледі (Ер Тарғын, Қобыланды, Алпамыс батыр т.б.).

Эпостық шығармаларда батырлар – айтқан антта, берген сертте тұратын табанды жандар. Олар жауына да әділетті, досына әдепті, халқына мейірімді қарсыласына қатал, елі үшін кешірімді де қайырымды.

Батырлар жыры осындай тәрбиелік әсер етуімен қатар, өткен замандардан мәлімет береді, жаңа заманның артықшылығын қадірлеуге себепші болады, оймен бірге тілді де дамытады, халықтың тұрмыс-салтын, ой-арманын айқындайды, жеке адамдардың өзін-өзі тәрбиеленуіне, мінез-құлықтарының қалыптасуына себепші болады.

Ертегілер бала тәрбиесінде ерекше орын алады. Ол баланың қиялын дамытуға, келешекке сеніммен қарауға, ақымықтық пен ақылдыны ажырата білуге, ел қорғайтын, халқын қастерлеуге, хайуанаттардың киесі бар оны сүйе білуге тәрбиелейді. Қазақ ертегілері төрт мыңға жуық сан-алуан. Оларды хайуанаттар туралы ертегілер, қиял ғажайып ертегілер, тұрмыс-салтқа байланысты батырларға, күлдіргі ертегілер деп бірнеше топқа бөлінеді.

Ырым – халықтың жақсы ниетінен туындаған ғұрып. Қазақ халқының ырымдары әрқашан жақсылықтың нышаны ретіндегі өнегелі өсиет болып дарыған. Ырым сөздер арқылы жас ұрпақты жат қылықтан бойын аулақ салдыру көзделген. Мәселен, «Кісіге қарап керілме», «Жағынды сүйенбе», «Бос бесікті тербетпе» т.б.

Рәсім – сөзі ырымды білдіреді. Рәсім-әртүрлі жауапты қажеттіліктен туындаған ырымның бөлшектері.

Бата - халықтың рухани алатын құдіретті сенім күші. Ол сенімін ақтайтын абзал азаматтарға талантты жастарға, көптің жүгін көтеретін адамдарға немесе үлкендер жақсы іске риза болған жағдайларда берілетін ақ тілек.

Әдет-ғұрып – бұл адамдардың өзара қарым-қатынасында, мінез-құлқында, іс-әрекетінде, күнделікті өмір сүру барысында және ерекше бір жағдаяттарда тұрақты орныққан ереже.

Дәстүр – адамдардың қоғамдық қатынастарының тарихи қалыптасқан тұрақты және мейлінше қорытылған нормалары мен принциптері, олар ұрпақтан-ұрпаққа беріліп отырады және қоғамдық мінез-құлықтың арқасында сақталады. Дәстүрлердің жалпыға ортақ ең маңызды мүмкінділігі – жалпы адамзат мәдениетіне үлес қосуымен, адамдар арасындағы өркендеп және өзгеріп отыратын қарым-қатынасты, тұрақтылықты ретке келтіріп отыруында.

Дін – жас ұрпақты адамгершілікке тәрбиелеудегі әр ұлттың өзіндік ерекшелігіне байланысты рухани байлығы. Дін көпқырлы мәңгілік құндылықтардың жиынтығы болғандықтан, онда адамгершіліктің негізі жатыр деп болжаймыз. Ислам дінінен туындап отырған ең құнды өсиет, насихаттар – ізгіліктің алғышарты. Дін өзінің мазмұны арқылы қоғамның материалдық және рухани байлығының көзі, ол дінге сенген адамдардың тәні мен жанының тазалығын және адамгершілік қасиет-сапаларының байлығын дәріптейді.

Қоғамдық сананың көне формасының бір түрі – *өнер*. *Өнер* объективтік шындықты көркемдік бейнелер арқылы бейнелеп көрсетеді. Көркемдік бейне құбылыстарды нақтылы сезімталдықпен, барынша ерекше, типтік тұрғыдан ашып көрсетеді. Былайша айтқанда, ол жалпылық пен жекенің, объективтік пен субъективтіктің материалдық және идеялықтың диалектикалық ерекшелігінің бірлігі болып табылады.

Дәстүрлі өнер дегенде қазақ халқының қол өнері шығармаларын, ою-өрнек композицияларын, дәстүрлі сәулет өнерінің өзіндік келбетін туралы айтылады. Дәстүрлі өнер студент жастардың көркемдік талғамын қалыптастыру мен қатар олардың теориялық білімдерін жетілдіреді, тәжірибеде оларды еркін қолдана білуге үйретеді, шығармашылық ізденістерге итермелейді және рухани мәдениеттілікті, жеке тұлғалық сапаны дамытады.

Қазақтың *халық әндерінің* ерекшеліктерінің бірі – халықтылығы, оны жасаушы халықтың өзі және фольклордың өзге түрлері сияқты сол халықтың ұжымдық іс-әрекетінің жемісі болып табылады. Ғасырлар бойы ұрпақтан-ұрпаққа тарату үстінде әр орындаушы өз бойындағы білімін, біліктілігін жетілдіре көркемдік қасиеттерін байытып отырды. Халық әнінің келесі ерекшелігі – оның тарихилық сипаты. Ән мазмұнынан елдің әдет-ғұрып, салт-санасын, эстетикалық-адамгершілікті сезімдерін танумен бірге сол елдің басынан кешкен оқиғасын, тұрмыс-тіршілігін танып білуге болады, яғни ... фольклор шығармалар өзінің тарихилығы жағынан авторлық сипаты бар кез-келген туындылардан анағұрлым шыншыл, әсерлі, де көркем», - деген пайымдауларын жас ұрпақтың отансүйгіштік, ұлтжандылық қасиеттерін дамытудағы заман шежіресі ретінде қарастыруды меңзейді. Қазақ әндеріндегі философиялық ой тереңдігі үнемі дидактикалық мәселелермен қатар қалыптасқан.

Мағынасы құнарлы қазақ әндерінің қай жанрын алмасақ та өнегелі өсиетпен, ізгілікті мейірбандыққа, татулық пен бірлікке, адамгершілікке, байсалды мінез-құлыққа, саликалы ақылдылыққа насихаттап отырады. Сонымен бірге қазақ халқының тарихын, өмір сүру тіршілігінің сан қилылығын, қоғамдық көзқарастарын, ақыл-ойының жиынтығын танытады. Яғни, қазақ әндерінің дидактикалық, танымдық қасиеті оның негізгі ерекшеліктерін тағы бір қырынан көрсетеді.

Біздің мемлекетіміздің болашағы – жастар. Олардың тәлім-тәрбиесіне жауап беретін – ұстаз, отбасы, қоғам. Болашақ ұрпағымызды тәрбиелегенде, оларға жастайынан имандылық пен сауаттылық қасиеттерді сіңіре білсек, сонда ғана біз ұлттық рухы дамыған, Отанының гүлденуіне өз үлесін қоса алатын азамат өсіре аламыз. Қазақ дініне, тіліне берік болған халық. Дүние жүзіндегі әр елдің өзіне ғана тән әдет-ғұрпы, салт-дәстүрлері бар. Олардың екі ауыз сөзбен халықтың рухани келбеті, тәрбиелік ережесі деуге болатын сияқты. Қазақ халқының өнегелі дәстүрлері арқылы ұлтжанды ұрпақ тәрбиелеу жайлы 20-шы жылдары ең алғаш сөз қозғаған М. Жұмабаев болды. Мағжан сол кездің өзінде бала тәрбиесінде «әр тәрбиешінің қолданатын жолы – ұлт тәрбиесі... Әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында, өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті» – деп, көрегендік тұжырым жасаған. Бүгінгі күні қазақ халқының ұлттық мәдениетінің қайта өркендеу жағдайында оқушыларды өз халқының рухани қазынасымен тереңірек таныстыру қажеттігі туды. Себебі өз халқымыздың ұлттық ерекшеліктерін білмей,

оқушылардың бойында адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру мүмкін емес. Халықтың сан ғасырлар бойы өзі жасаған бастауларға сүйенген тәрбие ғана өз күшіне ие бола алады. Бұл тәрбиенің артықшылығы: әр адамның ең алдымен өз халқының перзенті екендігін, екіншіден өз халқының болашағы сол жекелеген адамдарға байланысты екендігін сезінуінде. Сондақтан да әр ұрпақ өз уақытын, өз талаптарын негізге ала отырып, ата-баба тәрбиесін, яғни халықтық педагогиканы игеріп отырғаны жөн. Аталар сөзі тәлім-тәрбиенің көзі деп тегін айтылмаса керек. Кез-келген ата-ана өз баласына ата-бабамыздан қалған өсиет сөздерді мысал ретінде келтіріп ұлтжандылыққа тәрбиелеп отыруы дұрыс болады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Пірәлиев С.Ж., Иманбаева С.Т., Төлеубекова Р.К. Ұлттық тәрбие. – Алматы, 2015.
2. Аманова Ғ. Халықтық педагогика – даналық мектебі. – Алматы: «Сарыжайлау» қоғамдық қоры, 2012. 3-4б.
3. М.А. Даутбаев. Ұрпаққа қалған ұлағатты сөздер. Тараз қаласы, 2012 жыл. 4б.
4. Қ. Жарықбаев, С. Қалиев. Қазақ тәлім-тәрбиесі. Оқу құралы. – Алматы, «Санат», 1995.

УДК 541.124

ТЕАТРАЛИЗОВАННАЯ ИГРА КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ РЕЧИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Саутбекова К.Л., магистрант

Жетысуский университет им. И.Жансугурова, г. Талдыкорган

E-mail: pedagogika.2016@mail.ru

Сөйлеу қабілеті – білім алудың, барлық психикалық функцияларды дамытудың, өзін-өзі көрсетудің және басқаларды білудің маңызды құралы, сонымен қатар қарым-қатынастың басты объектісі. Берілген мақалада балалардың сөйлеу дамуының мәселелері қарастырылады және театр ойыны мектеп жасына дейінгі баланың сөйлеу дамуының педагогикалық құралы ретінде талданатын болады. Автор теориялық негізде мұғалімдер мен тәрбиешілердің үйлесімді сөйлеуді жандандыру, баланың театр қабілеттерін ашу, әлеуметтік дағдыларды жетілдіру, балалардың жақын болашақта сауатты және үйлесімді сөйлеу қабілетін анықтау қабілеттерін талдайды.

Тірек сөздер: мектепке дейінгі жас, мектепке дейінгі білім беру мекемесі, сөйлеуді дамыту, театрландырылған ойын, әдістер, театр қызметі, театр.

Речь – это важнейшее средство приобретения знаний, развития всех психических функций, самовыражения и познания других, а также главное средство общения. В статье освещаются проблемы речевого развития детей и исследуется театральная игра как педагогическое средство речевого развития ребенка дошкольного возраста. Автор на теоретической основе анализирует способность педагогов и воспитателей активизировать связную речь, раскрыть театральные способности ребенка, совершенствовать социальные навыки, выявлять способность детей говорить грамотно и связно в ближайшем будущем.

Ключевые слова: дошкольный возраст, дошкольное образовательное учреждение, речевое развитие, театрализованная игра, методы, театральная деятельность, театр.

Speech is the most important means of acquiring knowledge, developing all mental functions, expressing oneself and knowing others, as well as the main means of communication. The article highlights the problems of speech development of children and examines the theater

game as a pedagogical tool for the speech development of a preschool child. The author analyzes on a theoretical basis the ability of teachers and educators to activate coherent speech, to reveal the theatrical abilities of the child, to improve social skills, to identify the ability of children to speak competently and coherently in the near future.

Keywords: *preschool age, preschool educational institution, speech development, theatrical play, methods, theatrical activity, theater.*

Речевое развитие детей является одной из основных составляющих их готовности к школьному обучению. Речь – это средство приобретения знаний, развития всех психических функций, самовыражения и познания других, а также главное средство общения. Поэтому уровень речевого развития существенно влияет на успешность дальнейшего обучения детей дошкольного возраста. Дети с высоким уровнем речевого развития, как правило, не испытывают трудностей в обучении, быстро овладевают навыками чтения и письма. У дошкольников с низким уровнем речевого развития соответственно обнаруживаются трудности в обучении и грамотности. Дети со средним же уровнем речевого развития часто характеризуются дальнейшей неустойчивостью успехов в школе. Сегодня ученые различают внешнюю и внутреннюю речь [1]. Дети используют внешнюю речь, чтобы учиться друг у друга. Разновидностями внешней речи является устная и письменная речь. Устная речь – это монологическая речь (то есть повествование о каких-либо событиях, явлениях и т.д.) и диалогическая речь. Письменная речь – это передача информации посредством письма. Из внешней речи развивается уже внутренняя речь (мышление), которая позволяет детям дошкольного возраста мыслить на основе языкового материала. Одним словом, речь не является врожденной способностью, она формируется постепенно по мере развития личности, и главным образом в дошкольном возрасте человека, через выстроенную методику, постоянное обучение и эмоционально-волеву атмосферу вокруг ребенка.

Итак, речь развивается как не иначе на стадии раннего детства и интенсивно совершенствуются в дошкольном и младшем школьном возрасте не потому, что растет тело, а только при непременном условии овладения человеком речью. Если окружающие ребенка взрослые начинают применять нужные методики и правильно учить его говорить уже с младенчества, то такой ребенок развивается нормально: у него уже будет способность воображать, потом думать и воображать: с каждым днем эти способности начнут совершенствоваться. Так, постепенно, параллельно с развитием речевого интеллекта, развивается и эмоционально-волевая сфера ребенка [2]. Поэтому без развития речи и социальной среды, человек не может стать полноценной личностью. Для этого и применяются различные методы речевого развития детей в дошкольных образовательных учреждениях. Одним из таких немаловажных методов и приемов как раз-таки является театрализованная игра.

Известны случаи, когда в силу каких-то трагических обстоятельств дети младенческого возраста попадали в логово животных (волков, пантер, собак) и кормились ими. Когда люди обнаруживали этих детей через три года и возвращали их в человеческое общество, всегда оказывалось, что у них есть привычки животного, которое их питало, и нет тех психических элементов, которые отличают человека от животных: у них не было мыслительного аппарата; высших эмоций, их нельзя было научить говорить. Есть случаи, которые не столь трагичны, но печальны, из-за невежества взрослых: дети были умственно недоразвиты, плохо усваивали речь (испытывали трудности), так как родители (иногда и воспитатели ДОО) в свое время не практиковали их речевое развитие в младенчестве, раннем детстве и дошкольном возрасте (иногда вовсе и не обращали на это внимание) [3]. Чтобы избежать подобной участи полезно применять театральную игру. Многие ученые считают, что театральная игра является эффективным средством формирования интонационной стороны речи у дошкольников [4]. Она позволяет формировать аналитическую и синтетическую деятельность дошкольника, положительно влияет на

звучовую культуру речи, ее интонационную структуру, способствует обогащению активного и пассивного словарного запаса детей. Театральная деятельность позволяет формировать социальные навыки поведения через литературное произведение, сказку. Действительно, сказки для детей школьного и, конечно, дошкольного возраста имеют важную, воспитательную нравственную направленность, благодаря простым элементам театральности. В сказках ребенок познает мир не только умом, но и сердцем, а также поступками героев. Играя в театре, ребенок пробует также много ролей. Ребенок самостоятельно придумывает сюжет и озвучивает персонажей, передает их настроение и поступки. Велико значение данного метода и для умственно-речевого развития детей: театральная деятельность помогает детям вступать в вербальное взаимодействие со сверстниками и взрослыми. Это сильное, но ненавязчивое педагогическое средство, позволяющее решать большинство речевых задач, за счет того, что через театральную деятельность совершенствуется диалогическая и монологическая речь, овладевается выразительность речи, ее интонационная окраска. Однако важно, чтобы содержание театрализованной игры, ее формы и методы одновременно способствовали достижению следующих трех целей. Первая цель – создание атмосферы творчества; вторая – социально-эмоциональное развитие детей; и, наконец, третья – развитие речевых и театрально-исполнительских навыков [5]. Так более вероятно, что театральная деятельность станет эффективным средством самовыражения и самореализации ребенка дошкольного возраста.

С другой стороны, театрализованная игра по своей природе является и одним из видов творческой игры детей дошкольного возраста. Театральные игры играют в лицах литературных произведений и делятся на две основные группы: ролевые (драматизационные) и режиссерские. В игре-драматизации ребенок, играя роль художника, создает образ самостоятельно, используя средства вербальной и невербальной речевой выразительности. Разновидностями такой драматургической игры в основном являются: игра-имитация образов животных, людей, литературных персонажей; ролевой диалог на основе фрагмента текста; исполнение отрывка или целого произведения; спектакль на основе одного или нескольких произведений. В режиссерской же игре артисты являются игрушками или их заменителями, а ребенок самостоятельно организует управленческую деятельность как «сценарист и режиссер». «Озвучивая» персонажей и комментируя сюжет, дошкольник начинает совершенствовать свой словарный запас и использовать различные средства словесной выразительности. Виды режиссерских игр определяются в соответствии с разнообразием театров, используемых в детском саду: настольный и объемно-настольный театр, игрушечный и картинный театр, кукольный театр (бибабо, пальчиковый, кукольный) и др. [6].

Содержание занятий по театральной деятельности включает: просмотр кукольных спектаклей и беседы на них; драматизационные игры; упражнения для социально-эмоционального развития детей; коррекционно-развивающие игры; дикционные упражнения (артикуляционная гимнастика); задания на развитие интонационной выразительности речи; трансформационные игры (например, «Учись управлять своим телом»); образные упражнения; упражнения на развитие детской пластики; ритмические минуты (логоритмика); пальчиковые игровые тренировки для развития моторики рук, необходимой для свободного движения; кукловодство; упражнения на развитие выразительной мимики, элементов искусства пантомимы; театральные этюды; индивидуальные упражнения по этике во время инсценировок; подготовка (репетиции) и разыгрывание различных сказок и инсценировок; знакомство не только с текстом сказки, но и со средствами ее инсценировки – жестом, мимикой, движением, костюмом, декорациями (реквизитом), мизансценой и др. [7].

Между тем, интонация – одно из важнейших выразительных средств речи. Его изучение ведется под разными углами и различными методами. Все элементы интонации действуют вместе, согласованно, поддерживая и усиливая друг друга. Интонация – это единство взаимосвязанных компонентов: мелодии, интенсивности, ритма и темпа речи, тембра

произношения, включая ударения и логические паузы, каждая из которых является неотъемлемой частью интонации речи и других характеристик. При нарушении какого-либо компонента речь теряет соответствующие свойства выразительности. В своем развитии интонационная сторона речи проходит ряд физиологических стадий, и в своем законченном, сформировавшемся виде она представляет собой динамический стереотип, сложную сбалансированную систему связей, возникающих и укрепляющихся в процессе развития организма. Онтогенез интонационной стороны речи определяет правильность речеобразования [8]. Например, заикание, являясь системным недоразвитием всех сторон речи и других аспектов, также несет в себе интонационные несовершенства одной или нескольких характеристик интонации. Поэтому формирование навыков интонационного оформления высказывания посредством использования театральной деятельности не должно оставаться вне работы по развитию детской речи. Каждому ребенку необходимо предоставить возможность соприкоснуться с интонационным богатством языка и помочь в его развитии.

Содержание театрализованной игры, интонация, произносимые слова, последовательность событий, создание определенной декорации, атрибутики и подбор музыкального сопровождения – все это помогает ребенку влиться в содержание драматизируемого произведения. Однако, действия, выполняемые детьми в драматической игре, более сложны, чем в ролевой игре, в подражании тому, что они видят в жизни. Здесь ребенку необходимо не только воссоздать какой-либо из предметов, встречающихся в жизни, но и поставить его в условия, предложенные автором художественного текста. Литературное произведение подсказывает, какие действия следует выполнять, но нет указаний на способы их выполнения – движения, мимику, интонации. Это, в свою очередь, инициирует проявление детского творчества в подборе выразительных и графических средств создаваемых образов [9]. Так сохраняя авторский замысел и основную идею художественного произведения, дошкольники привносят в сюжет свои впечатления от окружающей действительности, реализуют свой жизненный опыт, тем самым развивают свою эмоционально-речевую системность.

В педагогической литературе предлагаются различные подходы к организации театрализованных игр в детском саду. Первый подход, как мы полагаем, является наиболее традиционным для методологии и практики театральной игры как средства речевого развития. Его авторы (П.Г. Саморуков, Л.В. Артемова, Н.С. Карпинская), рассматривая театрализованную игру как деятельность по развитию речи детей, считали основным методом педагогической работы обучение, основанное на подражании взрослому. Сначала учитель брал текст, несколько раз читал его своим детям, вел беседы, рисуя по его содержанию, делал атрибуты и декорации, запоминал отрывки из текста и приглашал детей поиграть с ним, проявляя интерес и ряд театральных приемов. Такое руководство часто приводило к тому, что дети повторяли стереотипные движения и речевые интонации взрослого. Второй подход представлен в работах А.И. Бурениной, Н. Сорокиной, Л.С. Фурминой, где предлагается ряд творческих заданий и этюдов для развития интонационно-пластической речевой выразительности детей [10]. Их работы справедливо подтверждают целесообразность развития умственно-речевых способностей детей в процессе индивидуальных вариаций в создании образов героев театральной игры. Однако следует отметить, что развитие театральной игры дошкольников невозможно только с помощью этюдов. Ребенок должен научиться самостоятельно выбирать выразительные средства воплощения героя, овладеть рядом других игровых навыков: строить сюжет в соответствии с текстом, подчинять свой замысел общему ходу игры и т.д. Такой анализ теоретических исследований в области театральных игр, опыта работы педагогов свидетельствует о необходимости как кропотливой работы педагога (воспитателя) с детьми над текстом литературного произведения, анализа его с нравственной, художественной стороны, так и творческой работы педагога над развитием речевых способностей детей, над их эмоциональными впечатлениями и развитием словесно-выразительных средств.

На практике часто встречаются дети с заиканием. Заикание у детей – это расстройство темпоритмической стороны речи, обусловленное повторяющимися судорогами в артикуляционном, голосовом или дыхательном отделах речевого аппарата [11]. Однако, известно, что заикающийся ребенок, входя в определенный образ, может говорить свободно. Поэтому в коррекционно-развивающей работе по перевоспитанию речи и личности заикающихся детей эта возможность перевоплощения, присущая всем людям, а тем более дошкольникам, очень активно используется. Потому что, используя театральную деятельность в сочетании с логопедическими занятиями воспитательного и развивающего характера у детей с заиканием, можно положительно влиять на динамику речевого развития, эмоционально-волевой сферы, развитие основных психических процессов. Здесь театральная игра выполняет также роль важнейшего средства формирования интонационной стороны детской речи, а также развития эмпатии, то есть умения распознавать эмоциональное состояние другого человека по мимике, жестам, интонации, умения ставить себя на его место в различных ситуациях, находить адекватные способы помощи [12]. Сегодня в работе с заикающимися детьми театральная игра является частью любой деятельности или режима. Она осуществляется систематически, при этом отбор и распределение речевого материала необходимо осуществлять в соответствии с возможностями детей. Через различные виды театра возможно также развитие у детей мелкой и общей моторики, для этого необходимо подбирать игры для театрализации на первых этапах работы с заикающимися детьми по схеме «учитель – дети», а на последних – «ребенок – дети». В результате театрализованные игры смогут помочь развить речевые ситуации, способствующие развитию речевых и умственно-коммуникативных навыков.

Мы придерживаемся мнения, что для правильного и эффективного использования театрализованной игры важно установить для каждой дошкольной группы свои цели и задачи. Только тогда учителя (воспитатели) смогут быстро развить способность каждой группы говорить систематично, проявлять свое мнение в правильном направлении. Целесообразно выделить следующие задачи театрально-речевой развивающей деятельности для средней группы: расширяйте и активизируйте детский словарный запас; формируйте умение определять и называть места расположения театральных персонажей, предметов, декораций; устно характеризуйте душевное состояние и настроение каждого из персонажей театрального представления; исправьте правильное произношение гласных и согласных; улучшите четкое произношение слов и фраз; сформируйте интонацию и выразительность речи дошкольников; и, наконец, развивайте диалогическую речь детей в процессе театрально-игровой деятельности. Задачи театрально-речевой развивающей деятельности для старшей группы: продолжайте обогащать и активизировать словарный запас детей, используя в речи существительные, прилагательные, глаголы, наречия и предлоги; закрепляйте правильное произношение всех звуков; улучшите интонационную выразительность речи; продолжайте учить детей использовать прямую и косвенную речь в сказочных инсценировках; развивайте диалогическую и монологическую речь, ее форму; совершенствуйте умение связно и выразительно пересказывать сказки без помощи взрослого. Таковы задачи театрализованной игры для подготовительной группы: продолжайте активизировать и совершенствовать словарный запас детей; расширьте словарный запас, обозначающий названия предметов, действий и знаков; закрепите правильное произношение всех звуков; практикуйте детей в дикции; продолжайте работу над интонационной выразительностью речи; совершенствуйте диалогическую и монологическую форму речи; воспитайте культуру речевого общения.

Резюмируя вышесказанное, стоит отметить, что еще одним из условий успешного развития речи посредством театральной деятельности детей, совершенствования речи является эффективное взаимодействие педагога с родителями. Именно в семейной среде можно уделять ребенку достаточное внимание, в зависимости от особенностей его развития, склонностей, читательских интересов и т.д. С мамой можно послушать сказку в

исполнении мастеров художественного чтения, рассмотреть иллюстрации к литературному произведению, обсудить сказочного персонажа [13]. Однако важно помнить, что театрализованная игра оказывает влияние на развитие речи у детей дошкольного возраста только тогда, когда она вызывает интерес и желание заниматься игрой, а также учитывает все возрастные и индивидуальные особенности детей.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Абраменко Л.В. Социально-коммуникативное развитие дошкольников / Л.В. Абраменко, И.Ф. Слепцова. – М.: Мозаика-Синтез, 2017. – 104 с.
2. Алексеева М.М. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников / М.М. Алексеева, В.И. Яшина. – М. Академия, 2000. – 400с.
3. Гербова В.В. Развитие речи в детском саду. — М.: Мозаика-Синтез, 2016. – 112 с.
4. Артемова Л. В. Театрализованные игры дошкольников: Кн. для воспитателя дет. сада.—М.: Просвещение, 1991.— 127 с; ил.
5. Мигунова Е.В. Организация театрализованной деятельности в детском саду: Учеб.-метод. пособие; НовГУ имени Ярослава Мудрого. – Великий Новгород, 2006. – 126 с. – с.53-55
6. Маханева М.Д. Занятия по театрализованной деятельности в детском саду. – М., 2009.
7. Bilenko O.A., & Ivanova K.V. (2020). Theatrical play as a pedagogical tool for developing coherent speech of preschool children. Educational environment today: development strategy, 77-79. Cheboksary: SCC «Interaktiv plus», LLC.
8. Маханева М.Д. Театральные занятия в детском саду: Пособие для работников дошкольных учреждений / М. Д. Махнева. - М.:Сфера - 2001. - 210 с.
9. Реуцкая Н.А. Театрализованные игры дошкольников / Н. А. Реуцкая // Игра дошкольника / под ред. С. Л. Новоселова. - М.: Образование, 1999.- 268 с.
10. Бородич А. М. Методика развития детской речи / А. М. Бородич. - М.: Образование, 2001. - 256с.
11. Белякова Л. И. Логопедия. Заикание. / Л. И. Белякова, Е. А. Дьякова –М.: Эксмо-Пресс, 2001. - 380 с.
12. Волкова Г. А. Игровая деятельность в устранении заикания у дошкольников / Г. А. Волкова. - Спб.: Детство-Пресс, 2003. - 240 с.
13. Флоренская Ю. А. Избранные труды по логопедии / Ю. А. Флоренская-М.: Астрель, 2007. - 277 с.

УДК 541.124

ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В ОБУЧЕНИИ УЧАЩИХСЯ МЛАДШИХ КЛАССОВ

Севериненко А.Н.,

Жетысуский университет им. И.Жансугурова, г.Талдыкорган

E-mail: severinenko.alena@mail.ru

В статье рассматриваются инновационные подходы в обучении младших школьников. Широкое внедрение новых форм и методов обучения, в том числе современных информационных технологий, для обеспечения возможности индивидуального развития каждого ребенка.

Ключевые слова: инновации, педагогические подходы, обучение, младшие школьники.

Мақалада бастауыш сынып оқушыларын оқытудағы инновациялық тәсілдер қарастырылады. Әр баланың жеке даму мүмкіндігін қамтамасыз ету үшін оқытудың жаңа нысандары мен әдістерін, оның ішінде заманауи ақпараттық технологияларды кеңінен енгізу.

Тірек сөздер: инновациялар, педагогикалық тәсілдер, оқу процесі, кіші мектеп оқушылары.

The article deals with innovative approaches in teaching primary school children. Widespread introduction of new forms and methods of education, including modern information technologies, to ensure the possibility of individual development of each child.

Key words: *innovations, pedagogical approaches, teaching, primary school students.*

В современных условиях бурного развития науки и техники, а также глобальной информатизации общества созданы условия для успешной интеграции науки и образования. В связи с этим, значительно увеличивается требования к учащимся начальной школы. Владея весомым объемом теоретических знаний, современный младший школьник должен уметь применять их в различных жизненных ситуациях, анализировать и критически мыслить, проявлять социальную, творческую и познавательную активность.

В связи с этим модернизация современной школы должна обеспечивать учащимся младших классов их личностное развитие и успешность в учебной деятельности. Одним из главных и ведущих критериев эффективности педагогического процесса является устойчивый познавательный интерес младших школьников в учебной деятельности. Одной из главных и центральных проблем современной школы является сформированность познавательного интереса младших школьников.

Актуальность её определяется обновленным содержанием образования, учебной деятельности, а также необходимостью формирования у младших школьников навыков самостоятельного приобретения знаний. Познавательный интерес, по мнению многих ученых-педагогов, самопроизвольно не возникает из определенных потребностей, а специально развивается и формируется. Мы считаем, что образовательным учреждениям, начиная с начальной школы, необходимо решать задачу развития и формирования познавательного интереса младших школьников, так как именно в данный период начинают выявляться задатки и способности ребенка, а также формируются его нравственные убеждения и потребности в определенных видах деятельности.

Сформированность познавательного интереса у младших школьников ведет к возникновению внутренней цели деятельности самого ученика, которая превращает его в активный субъект учебной деятельности. На основе этого можно сказать, что время которое проводится школьником на уроке, становится не подготовкой к жизни, а собственно жизнью, осмысленной и значимой для самого ученика.

В послании Первого Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу говорится: «Первое, прежде всего должна измениться роль системы образования. Наша задача – сделать образование центральным звеном новой модели экономического роста. Учебные программы необходимо нацелить на развитие способностей критического мышления и навыков самостоятельного поиска информации.[1].

В частности, обновления содержания начального образования требует реализацию идеи личностно-ориентированной, развивающей модели начальной школы, которое будет направлено на обеспечение самоопределения и самообразования личности, на овладение способами познавательной деятельности, приобретение детьми опыта различных видов деятельности. Познавательная деятельность младших школьников - это творческая деятельность, которая направлена на постижение окружающего мира, открытие детьми новых для них знаний. Она обеспечивает условия для продуктивного развития их ценностного, интеллектуального и творческого потенциала, а также является основным средством активизации учащихся, формирования у них интереса к изучаемому материалу, которая позволяет существенно расширять рамки изучаемого материала, формирует предметные и общие умения [2,326с.].

Формирование познавательного интереса является одной из актуальных проблем современного образования. Осуществление всесторонней подготовки к обучению на основной ступени школы, активизация познавательных способностей, применение творческих заданий, которые способствуют становлению личности ребенка, развитию мышления, формированию

интеллектуальной и эмоционально – волевой активности младших школьников. На основе этого, данная проблема связана с поиском путей повышения эффективности целенаправленного обучения и воспитания детей младшего школьного возраста.

На сегодняшний день современными учителями можно назвать тех, кто открыт новому, понимает особенности детской психологии и развития младших школьников, хорошо знает свой предмет. Главная задача педагога - помочь ребенку найти себя в будущем и стать самостоятельной, творческой и уверенной в себе личностью. XXI век породил взрыв новой информации. Расширение пространства знаний, объем информации, ее многопрофильность сделали очевидным тот факт, что всё знать и уметь – невозможно. На сегодняшний день ценность не там, где мы ее воспринимаем, по этой схеме знаю–не знаю, могу-не могу, но по новому ищу - нахожу, думаю – и узнаю, тренируюсь и делаю. Где происходит: сбор информации, обработка информации, анализ информации, умение принимать решение, доведение до исполнения.

В свою очередь, задача учителя становится иной-не учить, а поощрять, не судить, а анализировать. Ассоциация учителя с учеником перестает быть источником информации и становится организацией, получающей информацию, которая является источником духовных и интеллектуальных импульсов, побуждающих к действию. Если раньше ученики ходили в школу, чтобы получить знания, то сегодня знания уже не являются самоцелью. Знать - еще не значит быть готовым эти знания использовать. Без усилий воли, без личного участия камень не сдвинуть, воду не «открыть».

На сегодняшний день в обществе сложилось новое понимание главной цели образования, а именно формирование готовности к саморазвитию, обеспечивающей интеграцию личности в национальную и мировую культуру, освоение ее прошлого, настоящего и будущего, вхождение в созидание и сотворение. Реализация этой цели требует

Обучение деятельности – умение ставить цели, организовывать свою деятельность для их достижения и оценивать результаты своих действий.

Формирование личностных качеств – ума, воли, чувств и эмоций, нравственных качеств, познавательных мотивов деятельности.

Формирование картины мира - адекватной современному уровню знаний и уровню образовательной программы. [3,684с.].

Сейчас чётко обозначился переход на гуманистические способы обучения и воспитания детей. Одним из важных направлений решения названных проблем являются разработка и внедрение педагогических методов, приемов, технологий и подходов. Разработка новых методов и средств обучения, их классификация и систематизация привели к «рождению» инновационных педагогических технологий. Однако в понимании самого термина «педагогическая технология» и в его употреблении до сих пор существуют разногласия.

Таким образом, педагогическая технология функционирует и в качестве науки, которая исследует наиболее рациональные пути обучения, и в качестве системы способов, принципов и регуляторов, которые применяются в обучении. Конечно, невозможно ребёнка обучить всему, дать ему готовые представления и знания буквально обо всем. Но его можно научить получать знания самостоятельно, анализировать ситуацию, обобщать, делать выводы, находить решение для задачи или проблемы, которую он не решал. Сосредотачивая усилия на повышение качества и эффективности учебной и воспитательной работы, необходимо добиваться того, чтобы каждый урок способствовал развитию и формированию познавательных интересов младших школьников, активности и творческих способностей, а, следовательно, повышению качества обучения.

На сегодняшний день наибольшее изменение претерпевает начальное образование как фундамент для формирования личности и развития духовного и интеллектуального потенциала ученика. Процесс обновления начального образования выдвинул на первый план новые приоритеты целей обучения, о которых говорилось выше. В образовательной практике начального обучения наиболее приемлемы те педагогические технологии

современной школы, которые прежде всего обеспечивают комфортные условия и для учащихся, и для учителя, а также прочное усвоение базовых знаний, умений и навыков. Поэтому можно отметить несколько наиболее важных и известных в инновационной школе образовательных технологий начального звена, которые оправдывают себя, проверенны временем и практикой.

Среди многообразия современных образовательных технологий мы выделяем те, которые, на наш взгляд, можно использовать в работе с учащимися начальной школы основываясь на личностно-ориентированных и деятельностный подходы, а именно:

- Здоровьесберегающие технологии;
- Арт-технологии;
- Игровые технологии;
- Информационно-компьютерные технологии(ИКТ);
- Внедрение проектной и исследовательской деятельности;
- Технология проблемного обучение. [4,7с.]

Личностно-ориентированный подход обеспечивает перевод деятельности каждого учащегося на основе равноуровневого подхода к организации содержания, методов, форм учебно-познавательной деятельности, с самостоятельным восприятием, взаимным сотрудничеством преподавателей и учащихся. Новые условия жизни предъявляют свои требования к формированию всесторонне гармонически развитой личности. Для этого нужно не только понимать, но и быть умными, активными и независимыми.

Деятельностный подход характеризуется тем, что современные технологии не отбрасывают преподавания информации ученикам, а просто меняют роль информации. Она необходима не сколько для запоминания и усвоения, сколько для того, чтобы учащиеся использовали её в качестве условий или среды для создания собственного творческого продукта. Известно всем, что личность развивается только в процессе собственной деятельности. Итак, в основе деятельностного подхода лежит личностное включение школьника в процесс, когда компоненты деятельности направляются и контролируются им самим.[5,118с.]

Учитывая, что основным видом деятельности детей семи-деяти лет является игра, можно предположить, что именно компьютер с его широким спектром возможностей интерактивного взаимодействия поможет решить обозначенную выше проблему.

Современные компьютерные системы обучения ставят перед учащимся реальную, понятную, вполне достижимую цель: правильно решишь примеры - откроешь картинку, вставишь правильно все буквы - продвинешь сказочного героя ближе к цели. Использование игровых, компьютерных и арт-технологий позволяют учащимся более активно включаться в учебно-воспитательный процесс, в ходе которого развивают творческие способности, вызывают живой интерес учащихся, создают положительную мотивацию к самообразованию, помогают решать вопросы социализации и здоровьесбережения.

Сохранение здоровья школьников начинается с организации всего учебно-воспитательного процесса. Основной целью здоровьесберегающих технологий обучения является обеспечение школьников возможностью сохранения здоровья за период обучения в школе, сформировать у них необходимые знания, умения и навыки по здоровому образу жизни, научить использовать полученные знания в повседневной жизни. В деятельности образовательного учреждения это выражается через непосредственное обучение детей элементарным приёмам здорового образа жизни, привитие детям элементарных гигиенических навыков.

Учителю необходимо помнить, чтобы утомление не разрушало здоровье, важно учитывать суточные циклы работоспособности детей. Наиболее резкие изменения функционального состояния центральной нервной системы происходят после четвертого часа занятий. Именно в это время не стоит загружать младших школьников сложной и объемной учебной работой.

Анализируя данные подходы мы пришли к выводу что на любом современном уроке нельзя обойтись без технологии проблемного обучения или без его элементов. В чем же заключается его актуальность?

Актуальность данной технологии определяется развитием высокого уровня мотивации к учебной деятельности, активизации познавательных интересов учащихся, что становится возможным при разрешении возникающих противоречий, создании проблемных ситуаций на уроке. В преодолении посильных трудностей у учащихся возникает постоянная потребность в овладении новыми знаниями, новыми способами действий, умениями и навыками. Решение учебных проблем оказывает положительное воздействие на эмоциональную сферу младших школьников, что создаёт благоприятные условия для развития коммуникативных способностей детей, развития их индивидуальности и творческого мышления.

Создание проблемных ситуаций на уроках является одним из способов развития творческого мышления младших школьников. Методы проблемного обучения можно применять на всех уроках, создавая проблемную ситуацию на любом его этапе. Игра — одно из замечательных явлений жизни, деятельность, как будто бесполезная и вместе с тем необходимая. В данный момент игра оказалась весьма серьёзной и трудной проблемой. В современной методике преподавания игра, дидактическая игра используется в качестве самостоятельной технологии для освоения понятия темы и даже раздела учебного предмета, а также как элемент более общей технологии.

Игра является сильнейшим средством социализации младшего школьника, она даёт возможность моделировать различные ситуации жизни, искать выход, подбирать различные способы решения проблем. Игра важна как сфера реализации себя как личности, это деятельность коммуникативная. Игры позволяют осуществлять дифференцированный подход к учащимся, вовлекать каждого школьника в работу, учитывая его интерес, склонность, уровень подготовки по предмету. Упражнения игрового характера обогащают младших школьников новыми впечатлениями, выполняют развивающую, воспитательную и обучающую функцию, снимают утомляемость. Они могут быть разными по своему назначению, содержанию, способам организации и проведения. Это могут быть разнообразные игры — соревнования, эстафеты, в которых предлагается найти значение выражения, вставить нужный знак, придумать пример и т. д.

Арт-технология основана на деятельностном подходе и соответствует стандартам нового образования. Она создаёт условия для творчества, развития, обретения уверенности в себе и раскрепощённости. Арт-технология обучения может быть использована на уроке сразу в рамках двух тенденций развития современных образовательных технологий: свободного воспитания и образования в процессе жизни. Порой чувствуешь эмоциональное обеднение обучения, односторонность интеллектуального развития своих учеников. Тогда поневоле обращаешься к искусству с его неисчислимыми возможностями. Искусство способно восстановить внутренние силы младших школьников, поддержать и даже ускорить темп их общего и интеллектуального развития, обеспечить устойчивость эмоционального состояния, соединить дух, душу и тело мыслящего человека. Действительно, вряд ли найдётся учитель, не испробовавший на уроке силу инсценированной сказки, художественного сочинительства, рисования, лепки, игры и музыки. Такие уроки, что самое главное, будят воображение, развивают образное мышление, создают прецедент проживания изучаемого материала, расширяют кругозор, формируют мобильность личности.

Арт-технология – это обучение интеллектуальной деятельности средствами художественного творчества. По сути, это педагогика воспитания обыкновенных учеников по самым обыкновенным общеобразовательным программам. Дети учатся легко воспринимать все жанры искусства (театр, живопись, танец, музыку), не ставя цель стать в этой области профессионалами. Искусство помогает осваивать сложный учебный материал, являясь не целью, а только средством познания.[6,258с.]

Решая поставленную познавательную задачу, младшие школьники полностью или частично выбирает способы исполнения своей роли в соответствии с определёнными правилами игры. При этом у него остаётся достаточно степеней свободы, чтобы импровизировать, выдумывать, выбирать, догадываться, прогнозировать. Арт-урок часто

идёт по алгоритму «что будет, если...». Учащиеся могут общаться, помогать друг другу, рассуждать, анализировать, слушать свой внутренний голос и самовыражаться.

Примеры арт-уроков: театрализованный урок, урок-психодрама, урок имитационного моделирования, урок диалога культур, заочные путешествия, уроки предметного рисования, учебные игры.

Мы считаем, что наша задача, задача учителей сегодня — научить ребенка различным приёмам и методам сохранения и укрепления своего здоровья, чтобы затем, перейдя в среднюю школу и далее, ребята могли уже самостоятельно их применять.

В нынешнее время особое внимание в урочное и внеурочное время также уделяется проектной деятельности. Проектную деятельность младших школьников можно рассматривать как исследовательскую деятельность. Дело в том, что именно исследовательская деятельность ставит целью проекта получение новых знаний, а это соответствует целям образования. Учитель, предлагая проектную исследовательскую деятельность детям, ориентируется на получение новых знаний, в соответствии с учебными программами. Основной целью проектной деятельности можно считать реализацию детьми своих способностей и потенциала личности.

А также немаловажным является развитие следующих умений и навыков: осмысленно читать художественные, научно-популярные и публицистические тексты которые способствуют возрасту, выделять в тексте главную мысль; пересказывать текст; искать информацию в учебной литературе, в словарях и справочниках; выполнять работу по несложному алгоритму; индивидуально, совместно ставить новую задачу, определять последовательность действий по её решению; доводить начатое дело до конца; описывать объект наблюдения, проводить классификацию отдельных объектов по общему признаку, сравнивать объекты для того, чтобы найти их общие и специфические свойства, высказывать суждения по результатам сравнения; видеть границу между известным и неизвестным; соотносить результат своей деятельности с образцом; находить ошибки в своей и чужой учебной работе и устранять их; вырабатывать критерии для оценки учебной работы; оценивать свои и чужие действия по заданным критериям; обращаться к взрослым с запросом недостающей информации или просьбой о консультации, а главное — склонность искать недостающие способы и средства решения задач, а не получать их в готовом виде; вступать в учебное общение, участвовать в дискуссии, организовывать свою работу в малых группах, владеть приёмами и навыками учебного сотрудничества (умение регулировать конфликты, понять точку зрения другого, содержательно оценивать достоинства и недостатки действий и суждений своих одноклассников по совместной работе, скоординировать разные точки зрения и достигнуть общего результата).[7, 178с.]

При выполнении каждого нового проекта (здуманного самим ребёнком, группой, классом, самостоятельно или при участии учителя), мы решаем несколько интересных, полезных и связанных с реальной жизнью задач. От ребенка требуется умение координировать свои усилия с усилиями других.

На наш взгляд, чтобы добиться успеха, ему придется добывать необходимые знания и с их помощью проделывать конкретную работу. Включение школьников в проектную деятельность учит их размышлять, прогнозировать, анализировать, предвидеть, формирует адекватную самооценку и, самое главное, происходит интенсивное развитие детей.

Таким образом, хотим отметить, что данные технологии позволяют младшим школьникам, и учителю максимально реализовывать все свои творческие возможности, благодаря чему уроки станут наиболее интересными, яркими и продуктивными.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Послание Первого Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана. 31 января 2017 г. Четвертый приоритет – улучшение качества человеческого капитала https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nnazarbaeva-narodu-kazahstana-31-anvary-a-2017-g

2. Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М.: Педагогика-Пресс, 1996 г.
3. Соловьёва Т. И. Современные педагогические технологии в начальной школе [Текст] / Т. И. Соловьёва // Молодой учёный. — 2015. — №6. — С. 684-686.
4. Бадиев С. От традиций – к инновациям (к вопросу о сущности технологий обучения) С.Бадиев //Учитель.-2008. №6.-С.7-9
5. Деятельностный метод обучения: описание технологии, конспекты уроков. 1-4 классы / авт.-сост. И.Н. Корбакова, Л.В. Терешина. - Волгоград: Учитель, 2008.-118 с.
6. Хуртова Т.В. Инновационные технологии обучения / Т.В. Хуртова //Обучающие семинары: методическая поддержка компетентностного обучения/ Т.В. Хуртова. – Волгоград: Учитель, 2007.
7. Цукерман Г. А. Может ли младший школьник стать субъектом учебной деятельности? Вестник Ассоциации "Развивающее обучение". 1997. №2

УДК 541.124

FORMATION OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN'S INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE THROUGH DIGITAL TECHNOLOGIES

Seisembay A.F., student

Scientific supervisor: senior lecturer, master's degree **Abilgazieva Zh.K.**
Zhetysu University named after I.Zhansugurov, Taldykorgan

E-mail: aruzhan.a99@mail.ru

Мақалада мәдениетаралық коммуникация тұжырымдамалары талданып, қазіргі жағдайда мәдениетаралық коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырудың негізгі белгілері мен ерекшеліктері қарастырылған. Автор цифрлық технологиялардың көмегімен бастауыш сынып оқушылары үшін мәдениетаралық коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырудағы шет тілдерінің рөліне назар аудара отырып, мәдениетаралық тәртіпті қалыптастыру қажеттілігі туралы қорытындыға келеді.

Тірек сөздер: Интернет, мәдениетаралық коммуникация, цифрлық технологиялар, шет тілі, құзыреттілік, коммуникация, білім, әдістер, процесс, қабілеттер.

В статье проанализирована концепции межкультурной коммуникации, рассмотрены главные признаки и особенности формирования межкультурной коммуникативной компетентности в современных условиях. Автор, акцентируя внимание на роли иностранных языков в формировании межкультурной коммуникативной компетентности для младших школьников с помощью цифровых технологий, приходит к выводу о необходимости формирование межкультурной дисциплины.

Ключевые слова: Интернет, межкультурная коммуникация, цифровые технологии, иностранный язык, компетенция, коммуникация, знание, методы, процесс, способности.

The article analyzes the concepts of intercultural communication, considers the main features and features of the formation of intercultural communicative competence in modern conditions. The author, focusing on the role of foreign languages in the formation of intercultural communicative competence for primary school students with the help of digital technologies, comes to the conclusion that it is necessary to form an intercultural discipline.

Key words: Internet, cross-cultural communication, digital technologies, foreign language, competence, communication, education, methods, process, abilities

The formation of intercultural competence of students and the use of digital technologies in the educational process are determined by the trends in the development of modern society and education.

The main goal of learning a foreign language at school is to develop students' foreign language communicative competence, i.e. the ability and willingness to carry out foreign language interpersonal and intercultural communication with native speakers. To influence the processes of development, training and education of the student, pedagogical technology is necessary. Its formula is quite complex: a set of special forms, methods, techniques of teaching and upbringing, systematically used in the educational process, based on the declared psychological and pedagogical attitudes. The modern type of communication sets new tasks for the teacher:

– to involve each student in active learning process in the target language, i.e. not a passive process of mastering linguistic knowledge, speech skills, but in communicative-cognitive, research and creative activity;

- create conditions for the conscious application of the acquired knowledge, skills and abilities by each student in practice;

- provide students with the opportunity to work together, in cooperation in solving a variety of problems, as well as free access to the necessary reference for the purpose of using it in their own statements.

A teacher of a foreign language in primary school should promote early familiarization of younger students with a new space for them; form a positive attitude in children to further study it, should form elementary communicative skills in speaking, listening, reading and writing younger students, familiarize younger students with foreign song, verse and fairy-tale folklore, form some universal linguistic concepts observed in their native and foreign languages, thereby developing the intellectual, speech and cognitive abilities of students.

At the modern foreign language lesson in primary school, the following technologies are used: personality-oriented, developmental learning technologies, game-based, computer-based learning technologies, explanatory and illustrative learning, creative development, and of course health – saving technologies. In order to interest the student, relieve the tension from the lesson and make the lessons exciting in the lessons of a foreign language in elementary school, it is recommended to use the work with presentations and small video fragments when studying various topics.

Data and computer technologies implement a system of computer training based on the "student-machine" dialogue with the help of various types of training programs (information, control). With the use of interactive technology, the learning process is carried out in conditions of constant, active interaction of all students. The student and the teacher are equal subjects of learning: learning takes place in the interaction of all students, including the teacher.

Foreign language in modern society is in demand more and more not only as a means of communication, but also as a tool of cognitive and professional activity. In this regard, it becomes relevant to address the problem of bilingual education, which acts as an alternative way of learning a foreign language, which, in turn, is transformed from the goal of learning into a means of understanding the world of special knowledge and multicultural education.

Since communication in modern society is often mediated by a computer, the process of forming cross-cultural competence within the framework of computer-mediated communication in foreign language lessons is the most important task of a foreign language teacher. The process of forming intercultural competence will be considered on the example of teaching English, since, firstly, this language is a means of international communication, and secondly, when learning a foreign language, the intercultural component of education is implemented.

An important factor determining the relevance of studying the problem of the formation of intercultural competence of students using digital technologies is also the need to introduce data technologies in education.

The study of scientific pedagogical literature, as well as personal experience of working as a foreign language teacher, allows us to formulate a problem: determining the optimal ways and methods of forming an individual's intercultural competence using ICT tools in the process of teaching foreign languages.

Information technologies of training are based on the use of special methods, software and technical means (cinema, audio and video means, computers, telecommunications networks) to work with reference.

The use of digital technologies in a foreign language lesson opens up new prospects for greater individualization of learning, for the widespread use of forms of pair and group work (via the Internet), and the teaching of reading and writing takes on a new meaning.

Let's look at some of the possibilities of using digital technologies in foreign language lessons:

1) Use of ready-made multimedia products and computer training systems

This direction is the most common in the field of teaching foreign languages using digital technologies. The number of computer programs created for learning English already exceeds the number of "ordinary" school textbooks, but their quality is still unsatisfactory. All of them are based on the use of ready-made multimedia training courses that offer exercises to consolidate the studied phonetic, grammatical and lexical materials.

2) The use of digital technologies in extracurricular activities

Today, digital technologies are being introduced not only in traditional lessons, but are also increasingly used in the organization of extracurricular activities of students. First of all, it is the preparation and execution of various projects, essays, reports, conducting extracurricular activities and games, creating a school newspaper in English.

In the course of working on educational projects, students turn to various information resources: electronic encyclopedias, multimedia programs, Internet search engines. To edit, process and present the results, students work with text and image editors, often performing reports on the work done using presentations, photo slides or videos.

The use of data and communication technologies at the English lessons helps to increase the motivation of students and enhance their intellect activity, effective learning, forming an integrated system of knowledge, allows to increase the pace of work in class without prejudice to the learning of students. Effective use of digital technologies does not require many years of additional training. These technologies open up wide opportunities for teachers who are looking for additional tools in these technologies to solve their professional tasks.

All these properties of multimedia programs help to solve the main task of language education, defined by the Program on Foreign Languages-the formation of students' intercultural communicative competence.

Noting all the positive aspects of using multimedia programs, it should be noted that no state-of-the-art electronic technologies can replace the teacher in the classroom. Only a teacher can awaken emotions, look into the soul of a child. The most important thing in the lesson is live communication. The joy of creativity, the joy of teaching and learning - this can only be given to each other by the teacher and his students. Only a teacher with his personal charm and high professionalism will be able to create a psychologically comfortable environment in the classroom.

No one will replace the teacher as a role model for students when practicing pronunciation skills, there is no alternative to working in pairs and groups in the classroom to teach communication in educational and speech situations. Therefore, the use of even the most successful textbooks and multimedia programs cannot replace live communication in the classroom. Thus, the teacher remains the main and leading figure in the lesson, and the use of computer technologies should be considered as one of the effective ways to organize the educational process. And since the country is modernizing education, one of the main requirements for the professional activity of a teacher is information competence.

Thus, the use of reference technologies in English lessons is relevant and effective, increases the level of practical knowledge of a foreign language and a computer, and most importantly, forms the skills of independent activity, initiative. The data space contains a huge cultural and didactic potential, which is already used in education around the world.

REFERENCES:

1. Maksimov V.G. Formation of the professional and creative personality of the teacher, 1996. 227 p.
2. F. Sh. Orazbayeva, "theory and methodology of language communication", 2005, p. 272
3. Kantarbayev S. E. formation of educational activity of Primary School students: methodology of formation of theory and practice. - Aktobe. 2001.24-page 25.

ӘОЖ 9.433

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ҚАЛАЛЫҚ КЕҢІСТІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ КЕЗЕҢДЕРІ (АЛМАТЫ ОБЛЫСЫ МЫСАЛЫНДА)

Ж.Қ.Сейлханова, Тарих, Филология және Халықаралық Қатынастар факультетінің
2 курс магистранты,
Ғылыми жетекшісі: **Ж.С.Аубакирова**, т.ғ.к.
С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік университеті, Өскемен қ.

E-mail: zhanar.seylhanova@mail.ru

Аталған мақалада Алматы обылысы бойынша алғашқы қалалардың пайда болуы және қала мәдениеті феноменінің жан-жақтылығы қарастырылады. Қойылған мақсат келесі міндеттемелер арқылы жүзеге асырылады: біріншіден, қоғам дамуының әртүрлі кезеңдерінде қалалар функциясы талданады; екіншіден, жалпылама Қазақстан қалаларының өсу динамикасы қарастырылады; үшіншіден, Алматы обылысының қала кеңістігінің қалыптасуы баяндалады.

Кілт сөздер: *Қала, Қазақстан, заманауи, Алматы обылысы*

В статье рассматривается возникновение первых городов и многообразие феномена городской культуры. Эта цель достигается за счет следующих обязательств: во-первых, анализируется функция городов на разных этапах развития общества; во-вторых, рассматривается динамика роста городов Казахстана в целом; в-третьих, формирование городского пространства Алматинской области.

Ключевые слова: *Город, Казахстан, современный, Алматинская область*

This article discusses the emergence of the first cities and the diversity of the phenomenon of urban culture. This goal is achieved through the following commitments: first, the function of cities at different stages of development of society is analyzed; secondly, the dynamics of growth of Kazakhstan's cities in general is considered; thirdly, the formation of the urban space of Almaty region.

Key words: *City, Kazakhstan, modern, Almaty region*

Қазіргі таңдағы жаһандану жағдайында әлемдік кеңістікте қалалық мәдениеттің орасан зор өзгерістері жүруде. Американдық зерттеуші Ричард Флорида (2005) қазіргі қаланы жасампаздық, хаб орталық, жігерлі адамдардың дамып келе жатқан орталығы ретінде қарастырады. Шығармашылық күш - аймақтық экономикалық өсуді қамтамасыз етеді [1, 35].

Дүниежүзілік кеңістікте қала тұрғындарының саны күрт өсуде екені көрініп-ақ тұр. БҰҰ-ның соңғы мәліметіне сүйеснек 2010 жылы әлемнің жартысына жуығы қала халқы болды, бұл 3,5 миллиард адамды құрайды. Ал қалада тұратын адам саны, 2030 жылға қарай 5 млрд адамға дейін жетуі мүмкін деп күтілуде [2, 420]. Көптеген американдық зерттеу орталықтары (LeesLinda, 2012) өз еңбектерінде урбанизацияның өсуін және инновацияны қалыптастырудағы мәдениеттің рөлін талдайды қалалардың даму импульстарын көрсетіп келеді. Және бұның қауіпті тұстары да аз емес.

Қазіргі жағдай әртүрлі ғылыми білім салалары кез-келген адамның қала өміріне деген қызығушылығының артып отырғанын анықтады. Қоғамды құруда басты назар мега политиктерді дамытуға аударылады. Өркениеттің негізгі формалары қалаларда көрінеді және ресурстардың санын түрлендіреді деп есептеліп келеді. Біз зерттеу жұмысының мақсаты ретінде қаланы ерекше әлеуметтік-мәдени құбылыс орталығы ретінде қарастыруды мақсат еткендіктен, осы құбылыстардың тәуелсіз Қазақстанда қалай көрініс табуда соған тоқталғымыз келді. Соның бір мысалы ретінде Алматы облысы және Алматы Талдықорған қаларының пайда болу себептеріне, сонымен қатар қазіргі заманғы

қалалардың маңызды ерекшеліктері мен даму тенденцияларын анықтау және байланысу қажет болады. Сондай-ақ, қазіргі заманғы қала кеңістігінде адамның өмірі мен қызметінің ерекшеліктерін ескеру қажет деп білдік.

Қала сансыз көп халықтың тіршілігін қамтамасыз ететін ортаға айналғаны өте ертеден бері ежелгі тарихтан белгілі, кез-келген елдің экономикалық күш қуатын және халықтың әлауқатын асырайтын өте үлкен рөлдерді орындайтын ошақ болып табылады. Қалалар экономикалық өсудің және әлеуметтік қайта құрудың кең орталықтары болып табылады және олар адами көріністің дәлелі болып табылады. Жаһандық қалалар көптеген ресурстар арқылы байланыс жасайды, ақпарат алмасу қаланың өмір сүру сапасының артуына әкеледі.

Көптеген зертеушілер қаланы тарихи процесстің әлеуметтік-мәдени құбылысы ретінде қарастырады. Орыс ғалымы В.Л.Глазычев (1995) урбанизация процесстерінің жалпы заңдылықтары мен әлеуметтік және экономикалық принциптерін қарастырады, қаланың ерекшеліктерін сипаттайды иә, әр түрлі қоғамдық дамудың кезеңдерінде және әр түрлі тарихта, географиялық және мәдени аймақтарда. Оның сөзімен айтқанда «...қала әдеттегі дәстүрден, қоғамдық қатынастар мен әлемнің байланыстарынан шығады» [3,3]. Мұнда қала ерекше мәдени құбылыс ретінде және адам білімінің күрделі құрылымдарының орталығы ретінде жұмыс істейді. Қоғамның әрбір тарихы мен мәдени жетістігі қаланың функционалды қасиетіне ие дейді.

Заманауи отандық мәдениеттанушы К.Медеуова сөзімен айтқанда, қазіргі заманғы қалалардың бірі Астана - өзінше Жаңалық тұжырымдамасында өз бойында көшпенділер әлемін ғана емес, жаһандық әлемді бейнелейтін ерекшеліктер бар деп баға береді [4,170]. Әрбір параметр қоғамның кеңістіктік ұйымы мен кеңістіктің әлеуметтік ұйымындағы түбегейлі өзгерістерге әсер етеді. Әрбір процесс (жаһандану, өмірді саралау және постмодернизм) қаланың функционалды құрылымымен тығыз байланысты. X-XI ғасырларда қалалардың қызметі өзгереді: металдың орнына темір рудалары пайда болады, «азаматтар» ұғымы пайда болады. XII-XIII ғғ. Батыс және Орталық Еуропада қалалар саны мыңға дейін өсті. «Қаланың ауасы өз еркіндігін әкеледі» деген сөз қаланың орталық кеңістігі ретіндегі рөлін дәл көрсетеді, оның шеңберінде ол қамтамасыз етілуі мүмкін бостандық және әркімнің құқығын қорғау. Дәл осы «еркіндік ауасының» шоғырлануы қаланы қоғамдық өмірдің барлық салаларында инновациялар орталығына айналдырды. Кейінгі орта ғасырлар кезеңінде саяси орталықтану күшейіп, бір жағынан «капиталдың» тууы ретінде көрініс тапты. Екінші жағынан, қалалық экономиканың өсуіне алып келетін технологиялық инновациялық жаңалық ретінде XIX ғасырда Еуропада маңызды, іргелі оқиғалар қалаларда өтеді, олар қалалардың мағынасын түбегейлі өзгертеді. Бұл өндірістік өркениеттің қалыптасу кезеңі болды [5,25].

Қазіргі заманғы қалалар ұжымдық экологиялық номиналды, әлеуметтік және саяси мүдделерді білдіре алады, олардың негізінде тұрғындар ие болады. Бөлінген нормалар мен құндылықтар, анықталған сезімдер, ұжымдық сәйкестілік және азаматтық сезім. Мұндай қалалар қалалық мәдениет пен қала өмірін қамтитын символдық ақпараттық шеңберді ұсынады. Урбанизацияның жоғары қарқыны елдер үшін қала тарихының барлық кезеңдеріне тән болды. Қазақ тарихында отарлау барысында пайда болған Қазақстанның далалы аймақтарындағы қалалардың өсуімен ерекшеленеді. Дамудың қазіргі кезеңі турбулентті урбанизация процесстерімен сипатталады. XX ғасырдың 70-жылдарында тарихында алғаш рет Қазақстан халқының алдында қала мен ауыл тұрғындарының үлесі теңестіріліп, 1980 жылдан бастап қалалардың кең таралуы үшін мүмкіндіктер ерекше қарқынмен дамыған болатын. Бұндай урбандалу біздің Қазақ КСР-інде айналып өткен жоқ. Ол төмендегідей ретте дамыған болатын:

Қазақстандағы урбандалу үдерісі

Халық саны бойынша қалалар жіктелуі
кіші (20 мың адамға дейін)
орта (50 мың адамға дейін)

үлкен (100 мың адамға дейін)
аса ірі (500 мың адамға дейін)
Миллионер қалалар

Қазір Қазақстанда 87 қала мен 200-ден аса қала типтес елді мекен бар. Республикада 3 миллионер қала бар: Алматы (1 854 556 адам), Нұр-Сұлтан (1 078 362 адам) және Шымкент (1 011 551 адам).

Егер ХХ ғасырдың 20-жылдарында қалаларда халықтың 9%-ы ғана тұратын болса, қазір оның үлесі бүкіл қала халқының 57,8%-ын құрайды. Болжам бойынша жақын арада 60%-ға жетеді. Қала халқы Қарағанды (79,5%) және Павлодар сияқты өндірістік (70,7%) облыстарда басым. Бұл аталған аймақтарда қала халқының басым болуы өнеркәсіптің дамуымен тікелей байланысты.

Урбандалудың қазіргі деңгейіне үлкен қалалардың өсуі, қала агломерацияларының қалыптасуы, мегаполистердің пайда болуы тән. Кейбір ірі өндірістік орталықтар айналасында өндірістік, транспорттық,

мәдени және тұрмыстық байланыстарға ие көптеген ұсақ және орта қалалардың шоғырлауын агломерация деп атайды. Қарағанды мен Теміртау айналасында Саран, Абай, Шахты, Топар, Долинка агломерациялары т.б. қалалар қалыптасқан. Біз мысалға алып зерттеу басымдығын беріп отырған қала агломерациясы – Алматы қаласы болып отыр. Бұл қаланың даму динамикасы өте тез көз ілеспес шапшаңдықпен өсуде. Бүгінгі таңдағы Тәуелсіз Қазақстан қоғамындағы қалалардың дамуы ішіндегі локомотиві десек артық айтқандық емес.

Болашақта әлемдік және аймақтық нарықпен бірігу нәтижесінде жаңа қала агломерациялары пайда болуы мүмкін. Әр агломерацияның экономиканың белгілі бір саласына қатысты өзіндік мамандануы және белгілі бір бағыттары бар. Сонымен қатар, урбандалу үдерісі қарқынды байқалатын аймақтарға Ақтөбе, Шығыс Қазақстан, Қостанай облыстарында жатқызуға болады. Бұл үш аймақтың екеуінде хаб қалалар орналасқан: Орталық-шығыс макроаймақтың орталығы - Өскемен, Батыс макроаймақтың орталығы - Ақтөбе. Жалпы болжам бойынша Қазақстанда 5 қала даму үстінде. Ақтөбе мен Өскеменнен басқа Солтүстік макроаймақ орталығы - Нұр-Сұлтан және Оңтүстік макроаймақ хабтары - Алматы мен Шымкент.

Қаржылық орталықтар халқының өсу қарқыны жоспарланғаннан да жоғары екенін айта кету керек. Елдің аумақтық дамуының болжамдық сызбасына сәйкес Алматы халқының саны 2019 жылы қаңтар айында 1 854 556 мың адама жетті. Жалпы Алматы Оңтүстік макроаймақ хабы болғандықтан, Алматы - Тараз - Шымкент бағыттарын байланыстыратын ірі көліктік-логистикалық орталыққа айналды. Нұр-Сұлтан хаб қаласының дамуы қала агломерациясының қалыптасуымен байланысты. Агломерацияны Қарағанды, Көкшетау мен Щучинск-Бурабай курорттық аймағын дамыту арқылы кеңейту қарастырылған. Елорда халқы бүгінде екі миллион адамға жетуі мүмкін екені болжанып отыр. Осындай болжамдарға сәйкес қала әкімшілігі екі миллион тұрғынға есептелген «Астана мастер» жобасына халықаралық сайыс жариялады [6].

Қазақстанда атмосфераны ластайтын заттардың максималды концентрациясы басым бірнеше қала бар. Бұлар: Ақтөбе, Алматы, Нұр-Сұлтан, Қарағанды, Талдықорған, Балқаш және т.б. қалалар. Алматыда ластанудың 15,5%-ы зауыттарға, 23,3%-ы қалааралық көлікке, 58,6%-ы автокөлікке тиесілі. Алматы қаласының ауасында жоғары температурада отынның жануы кезінде пайда болатын азот диоксиді басым. Оның негізгі көздері автокөлік қалдық газдары, ЖЭС-тің ауаға зиянды шығарылымдары, қатты қалдықтарды жағу мен газдың жануы болып табылады. Қаланың лас ауасы тұрғындардың денсаулығына зиян, ал күкірт қосылыстары тарихи сәулеттік ескерткіштерге кері әсер тигізеді. Мұндай қалаларда

көмірқышқыл газын сіңіріп, оттегін бөліп шығаратын, шуды төмендететін орман алқаптарын отырғызып, ал өндірістік кәсіпорындарында тазалау сүзгілерін орнату керек.

Алматы облысы - Қазақстан Республикасының оңтүстік-шығысындағы әкімшілік бөлік. Жерінің аумағы 224,0 мың шаршы шақырым. Облыс аумағында 17 аудан және 3 облыстық бағыныстағы қала (Қапшағай, Талдықорған, Текелі) бар. Тұрғыны 2 038 934 адам (2019). Әкімшілік орталығы — Талдықорған қаласы. Алматы облысы батысында Жамбыл, солтүстігінде Балқаш көлі арқылы Қарағанды, солтүстік-шығысында Шығыс Қазақстан облыстарымен, шығысында Қытай Халық Республикасымен, оңтүстігінде Қырғызстан Республикасымен шектеседі.

Алматы облысының жері ежелден Сақ, Үйсін, Қаңлы тайпаларының, Ұлы жүз қазақтарының атамекені болды. XIX ғ. ортасында Жетісуды патшалық Ресей жаулап алды. 1848 ж. 10 қаңтарда отаршылық-әкімшілік құрылым - Ұлы Жүз «Қапал» приставтығы құрылды. Ол 1856 ж. Верный бекінісіне ауыстырылып «Алатау» округі аталды. 1867 ж. Түркістан генерал-губернаторлығы құрылғанда қазіргі Алматы облысының бірталай бөлігі Верный уезі атанып, Жетісу облысының құрамына кірді. Сонымен қатар орталығы Верный (Алматы) бекінісі болып белгіленген жаңа облысқа Жаркент, Қапал, Сергиополь, Тоқмақ, Ыстықкөл уездері енді. 1882 - 1897 жж. Жетісу облысы Дала генерал-губернаторлығына қарады. 1897 ж. бастап ол Түркістан генерал-губернаторлығының, 1918 - 1924 жж. Түркістан АКСР-і құрамында болып келді. 1924 ж. Орта Азияда жүргізілген ұлттық-территориялық межелеу нәтижесінде Жетісу облысының қазақ аудандары Қазақ АКСР-іне енді. 1929 - 1932 жж. Алматы округі аталды. 1932 жылдың 10 наурызында Алматы облысы болып қайта құрылды. 1944 ж. 16 наурызда Алматы облысынан Талдықорған облысы бөлініп шықты. Талдықорған облысы 1959 - 1967 жж. Алматы облысы құрамында болып, 1967 ж. 23 желтоқсанда қайта бөлінді. 1997 ж. 22 сәуірде Талдықорған облысы таратылып, оның аудандары Алматы облысына қосылды. Қазақстан Республикасы Президентінің 2001 жылғы 14 сәуірдегі «Алматы облысының әкімшілік орталығын көшіру туралы» № 585 Жарлығына сәйкес 2001 жылдан бастап Талдықорған қаласы облыс орталығы болды [7].

Ең алғаш қазіргі Талдықорған аумағында орналасқан XIX ғасырдың екінші жартысында, яғни 1869 жылы «Гавриловка» селосы бой көтерді. Бұл өңірді алғаш рет қоныстаған казактар болды. Кейін Жетісу облысполкомының ұйғаруымен 1920 жылы (кейбір деректерде 1921 жылы) «Гавриловка» селосының атауы ресми түрде «Талды-Қорған» селосы деп өзгертіліп, Қапал уезінің орталығы дәрежесін алады. 1930 – 1944 жылдар аралығында Талды-Қорған Қазақ КСР-ның Алматы округі, Талды-Қорған ауданының орталығы болып бекітіледі. 1944 жылы Талды-Қорған селосына қала дәрежесі беріліп, Алматы округінен бөлініп кеткеннен кейін, 1944 жылдан 1959 жыл аралығында және 1967 жылдан 1997 жылдар аралығында Қазақ КСР Талдықорған облысының орталығы дәрежесін алады. Ал 1993 жылы қала атауы ресми түрде Талдықорған деп өзгертілді. Қазіргі кезде Талдықорған қаласы 2001 жылдың 22 қыркүйегінен бастап, Қазақстан Республикасы Алматы облысының орталығы болып саналады.

Қалада 1570 жұмыс істейтін ауыл шаруашылық, өнеркәсіп кәсіпорыны мен ұжымдар тіркелген, олардың арасында серіктес шаруашылықтар саны — 1055, 72 АҚ, 82 егістік кооператив бар. Өнеркәсіп бағытындағы ірі кәсіпорындарға «Қайнар», «Қазақаккумулятор», «Темірбетон», «Ажар» тігін фабрикасы, «Нан», «Өрнек», «Аққу», «Сайман», «Қаласүтзауыты», «Мирас», т.б. акционерлік қоғамдар жатады. Ауыл шарушылығы бағытында 95, құрылыста 96 акционерлік қоғамдар бар. Қалада әр турлі салаларға маманданған «Гамма» АҚ, «Механикаландырылған жұмыстар» ЖАҚ, «Құрылысшы» АҚ, «Шымыр» ЖАҚ, «Ақ сұңқар-ай» ЖАҚ, «Талдықорған электр желілері құрылысы» АҚ, «Ақжол» ЖАҚ, «Қалалық жол құрылысы» ЖАҚ, т.б. жұмыс істейді. Сондай-ақ, 64 көлік мекемесі, 406 сауда және қоғамдық тамақтандыру орындары бар. Талдықорған қаласына қарасты жер аумағының (82333 га) ауыл шаруашылығына жарамды бөлігі 92,1%, оның ішінде егістігі 7527 га, жайылымы 65429 га, шабындығы 873 га.

Қаланың әлеуметтік инфрақұрылымы жақсы дамыған. С.Сейфуллин атындағы облыстық әмбебап кітапхана, қалалық балалар кітапханасы, В.Маяковский атындағы кітапхана, М. Тынышпаев атындағы тарихи-өлкетану мұражайы, І. Жансүгіровтің әдеби мұражайы, І. Жансүгіров атындағы мәдениет сарайы, 7 халықтық көркемөнерпаздар ұжымы бар. Сондай-ақ, І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, медицина колледжі, Қ. Байсеитов атындағы музыкалық колледжі, Агро-техникалық колледж, 3 кәсіптік-техникалық лицей мен мектептер, жалпы білім беретін 28 мектеп жұмыс істейді. Қала аумағындағы республика және облыстық деңгейде қамқорлыққа алынған мәдени-архитектура ескерткіштері санатында «Даңқ» ескерткіші (1968 ж. салынған), «Атамекен» кинотеатры (1950 ж.), Пионерлер үйі (көркем-сурет галереясы, 1957 ж.), № 3 кәсіптік-техника мектеп ғимараты (1958), Сән ательесі (1959), қалалық әкімшілік ғимараты (1950), Аяқ-киім фабрикасы (1952), І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің ғимараты (1975), Ақ мешіт (1996), С.Сейфуллин атындағы кітапхана (1982), М.Тынышпаев атындағы тарихи-өлкелік мұражай (1980), т.б. бар. Қалада Б. Римова атындағы облыстық драма театры, «Алтын дән», «Туған тел», «Ачимноуль», «Контраст», Ардагерлер хоры, Қуыршақ театры, «Улыбка», «Солнышко»-атты көркемөнерпаздар тобы жұмыс істейді. Қала аумағындағы автокөлік жолының ұзындығы 352 км, оның ішінде 247 шақырымына асфальт төселген, 96 шақырымы тас жол. Талдықорған арқылы Алматы-Өскемен, Семей-Алматы, т.б. бағыттарға автокөлік өтеді. Қалада темір жолы стансасы 1949 ж. салынды. Одан Көксу, Текелі, Қарабұлақ темір жолы стансаларына жүк поездары қатынайды. 19 емдеу-сауықтыру орындары: қалалық емхана, жүрек ауруларын емдейтін орталық, қалалық, санитарлық-эпидемиология станса, облыстық онкология диспансері, әйелдерге дәрігерлік көмек беретін орталық, облыстық перинатальдық орталығы, облыстық аурухана, қалалық облыстық балалар ауруханасы, жұқпалы аурулар ауруханасы, туберкулез диспансері, облыстық наркология диспансері, қалалық жедел және шұғыл жәрдем көрсету стансасы, қалалық қан орталығы, қалалық бөбектер үйі, т.б. жұмыс істейді. Талдықорған қаласынан Астана қаласына дейін қашықтық 758 км, Алматы қаласына дейінгі 279 км. Тұрғындар саны (2020ж) 146 000 мың адамды құрайды. Орталық Азия, Ресей мемлекеттеріне шығуға мүмкіндік беретін әуежай, теміржол станциясы бар. Жалпы мемлекеттік және облыстық маңызы бар автомобиль жолдары тораптарының жүйесі арқасында қала Қазақстанның басқа да қалаларымен, Орталық Азиямен, Ресеймен және Қытаймен байланысып жатыр [8].

Білім, мәдениет, туризм орталығы және халықаралық, өңіраралық өндірістік-қызмет көрсету орталығы ретінде аса тартымды қала. Сонымен қатар Талдықорған қаласы Алматы облысының орталығы дәрежесінде бола тұра маңайында Текелі, Үштөбе, Қапшағай, Сарқан, Үшарал сынды шағын қалаларға шығатын тікелей авто және темір әуе жолдары бар. Сондай-ақ, қалада драма театры, филармония, мұражайлар, мәдениет және демалыс парктері, кітапханалар мен кинотеатрлар, стадиондар, спорт кешені, аквапарк және ипподром бар.

Қаланың құрылыс индустриясын дамыту, балаларға арналған тағамдар, электр сорғылары, сүт өнімін, керамика-граниттан жасалған плиталар, жұмыртқа және құс етін өндіру әлеуеті бар.

Талдықорған - қала (1944 ж.), Алматы облысының орталығы (2000 ж.), темір жол станциясы.

Тұрғындарының орташа тығыздығы 1 шаршы шақырымға 7,3 адамнан (1997), тау етегінде (теңіз деңгейінен 500-900 м) 1 шаршы шақырымға 19 адамнан, Балқаш атырабында 1 шаршы шақырымға 2,6 адамнан келеді. Олардың 30,3 пайызы (Алматы қаласын қоспағанда) қалада тұрады. Қалалары: Талдықорған, Қапшағай, Текелі, Талғар, Жаркент, Үштөбе, Үшарал, Қаскелең, Есік, Сарқан.

Алматы облысы халқының саны:

2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (1 ақпанға)
1 872 844	1 908 785	1 946 831	1 984 572	1 921 888	1 947 552	1 983 465	2 017 277	2 038 934	2 057 800

Этникалық құрамы. Алматы облысы халқының жекелеген этностар бойынша саны, 2019 жылдың басындағы мәліметтер:

	1989, ад. ^{[5][6]}	% ^[5]	1999, ад. ^[7]	%	2009, ад. ^[8]	%	2019, ад. ^[9]	%
Барлығы	1642917	100,00	1558534	100,00%	1807894	100,00%	2038934	100,00%
Қазақтар	741737	45,15	926137	59,42%	1223181	67,66%	1469519	72,07%
Орыстар	518315	31,55	339984	21,81%	306383	16,95%	271886	13,33%
Ұйғырлар	128057	7,79%	140725	9,03%	144063	7,97%	157655	7,73%
Түріктер	18352	1,12%	29448	1,89%	35599	1,97%	37564	1,84%
Әзірбайжандар	18922	1,15%	16073	1,03%	14881	0,82%	17617	0,86%
Корейлер	18483	1,13%	17488	1,12%	16627	0,92%	14987	0,74%
Күрдтер	8966	0,55%	13264	0,85%	13517	0,75%	15028	0,74%
Татарлар	19551	1,19%	15647	1,00%	13513	0,75%	12448	0,61%
Немістер	94123	5,73%	18927	1,21%	8709	0,48%	8551	0,42%
Шешендер	9304	0,57%	6091	0,39%	5891	0,33%	5874	0,29%
Өзбектер	736	0,04%	2650	0,17%	3581	0,20%	5252	0,26%
Украиндар	29971	1,82%	13512	0,87%	6458	0,36%	3580	0,18%
Қырғыздар	1536	0,09%	1231	0,08%	2174	0,12%	3736	0,18%
Гректер	5016	0,31%	2052	0,13%	1535	0,08%	1520	0,07%
Дүнгендер	570	0,03%	1542	0,10%	1608	0,09%	1269	0,06%
Поляктар	2909	0,18%	2106	0,14%	1221	0,07%	1023	0,05%
Белорустар	4721	0,29%	2053	0,13%	879	0,05%	527	0,03%
басқалары	21648	1,32%	9604	0,62%	8074	0,45%	10898	0,53%

Алматы облысының экономикалық әлеуеті (потенциал) көп салалы өнеркәсіп, ауыл шаруашылығы, көлік пен байланыс және сауда құрылымдарынан тұрады. Өнеркәсіпте электр энергетикасы (1997 ж. жалпы өнеркәсіп өнімдегі үлесі 39,9 пайыз), машина жасау және металл өңдеу (6,5 пайыз), құрылыс материалдары (6,2 пайыз), тамақ өнеркәсібі (38,2 пайыз), ұн, жарма және құрама жем (5,5 пайыз) салалары жақсы дамыған. Облыста жеңіл өнеркәсіп, ағаш өңдеу, фарфор-фаянс өндірістері қалыптасқан. 1991 — 97 ж. өнеркәсіп өнімі 2,6 есе артты. Сонымен қатар қызылша, картоп, көкөніс, бақша жеміс-жидек және жүзім шаруашылықтары айрықша дамыған. Одан тыс мал ш., құс ш., бал, сүт және қымыз өндірістік шаруашылықтары бар. Балқаш, Алакөл к-дерінен сазан, көксерке, табан балық, алабұға ауланады. Алматы облысы Еуропа, Азия және Америка құрлықтарының қырық шақты елімен сауда қатынасын жасайды. Экспортқа шығарылған өнімдерге тері шикізаттары, жүн, аккумулятор, түсті металдар жатады. Сырттан электр аппараттары, есептеу техникасы т.б. құрал-жабдықтар алынады. Қазақстанның ішкі жиынтық өніміндегі облыстың үлесі 6,5 пайыз шамасында (1997).

Осы аталған көрсеткіштерді саралай отырып Қазақстан Республикасының қала агломерациясының дамуында Алматы облысы мен Алматы қаласының дамуы ерекше үлгі бола алатынын көріп отырымыз.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Richard Florida, *Cities and Creative Class*. – New York; Oxon: Routledge, 2005. – 198 p.
2. Lees, Linda, *Culture Counts: A «New Math» for the Future of Innovative Cities*. *Vital Speeches of the Day*, 2012, 78 Issue 12, p. 420-425.
3. *Город как социокультурное явление исторического процесса*. – М.: «Наука», 1995.
4. Медеуова К. *Отражение города*. – Вильнюс, Европейский гуманитарный университет, 2008.
5. Short, John R. *Urban theory a critical assessment*. Basingstoke [England]; New York: Palgrave Macmillan, 2006.
6. 2018 жылдың басынан 2018 жылдың 1 қарашасына дейінгі Қазақстан Республикасы халық санының өзгеруі туралы]. Қазақстан Республикасы Ұлттық Экономика министрлігі Статистика комитеті. Тексерілді, 3 қаңтар 2019.

7. В современных границах Алматинской области, включая бывшую Талды-Курганскую область и исключая город Алма-Ата
8. Талдықорған қаласы туралы мәліметтер. Тарихы. Көрнекі жерлері.

ӘОК 373.5

ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ БОЛАШАҚ МАМАНДЫҚ ТАҢДАУҒА ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Серікбаева Б.Ж.

Талдықорған қаласы

E-mail: *Bagzhana-s@mail.ru*

Мақалада жоғары сынып оқушыларының кәсіби өзін-өзі анықтауға дайындығын қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Ол келесі компоненттерді қамтиды: мақсаты, міндеттері, мазмұны, әдістері, құралдары, ұйымдастырушылық формалары, нәтижесі жас ұрпақтың мамандық таңдауға дайындығын қалыптастыру жүйесін ұйымдастыруға, ынталандыруға және түзетуге ықпал етеді.

Кілттік сөздер: *дайындық, мамандық таңдау, кәсіби өзін-өзі анықтау, педагогикалық әсер.*

Мамандық[1]– қызметкердің кәсіп шегіндегі қызметінің нақты саласы. Ол лауазымнан өзгеше түрде белгілі бір білімді және арнаулы түрде оқып-үйрену немесе жұмыс тәжірибесін жинақтау барысында алған еңбек машықтарын талап ететін еңбек қызметінің тегін сипаттайды. Лауазымдық міндеттердің шеңберін айқындайды. Мамандық қызметкер еңбегінің бүкіл шеңберін қамтығанда ол кәсіп ұғымына сай келеді.[2]

Мамандық - адамнан арнаулы білім, еңбек дағдылары мен іскерлікті талап ететін еңбек іс-әрекетінің түрі.

Еңбек нарығындағы қазіргі жағдай жұмысшылардан жоғары кәсіби білім, білік және дағдыларды, сондай-ақ жауапкершілік, бастамашылық, стресске төзімділік сияқты жеке қасиеттерді талап етеді. Мамандарды даярлау олардың орта және жоғары оқу орындарында оқудан басталады деп есептеледі. кәсіптік білім. Алайда, егер біз осы мәселеге терең қарайтын болсақ, кәсіптік оқыту орта мектептегі білім беру кезеңінде оқушының кәсіби өзін-өзі анықтау сәтінен басталады. Мұнда бала өзінің қабілеттері мен қызығушылықтарын қолдану аясын таңдайды, өзінің болашақ кәсіби өзіндік бейнесін қалыптастырады.

Педагогика ғылымында "мамандық таңдауға, кәсіби өзін-өзі анықтауға дайындық" ұғымы келесідей қарастырылады:

- белгілі бір қасиеттердің динамикалық үйлесіміне негізделген, оның ішінде қызығушылықтар мен бейімділіктердің бағыты, оның практикалық тәжірибесі және мамандық таңдауға байланысты оның ерекшеліктерін білу;

- Мамандық таңдау факторының ішкі сенімділігі мен хабардарлығы, еңбек әлемі туралы, мамандықтың адамға қандай физикалық және психологиялық талаптар қоятыны туралы хабардар болуы;

- жеке ерекшеліктерді тану қабілеті ("мен" бейнесі), мамандықтарды талдау және білімнің осы екі түрін салыстыру негізінде шешім қабылдау, яғни мамандықты саналы түрде таңдау мүмкіндігі.

Тәжірибе көрсеткендей, жалпы білім беретін мектептердің жекелеген түлектері әлі де өздері үшін айқын өмір жолын көрмейді, өздерінің кәсіби мансаптарын көрсетпейді, өздерінің кәсіби перспективаларын барабар бағалай алмайды. Бұл жоғары сынып оқушыларының еңбек нарығының қажеттіліктері туралы жеткілікті ақпараттың болмауына, кәсіби қызметтің түрі мен сипатын анықтайтын әлеуметтік-экономикалық жағдайлардың ерекшеліктерін ескере алмайтындығына және еңбек қызметінің сипаты туралы нақты түсініктерге ие екендігіне байланысты. Жастардың көпшілігі қалаған өмір салтына жетуге,

белгілі бір кәсіби бағытты табуға тырысады, алайда ол нақты кәсіби қызметті болашақ өмір салтының бөлігі ретінде қарастырмайды. Соның салдарынан көпшілік жағдайда бітіруші түлектер мамандық таңдауда қателесіп жатады.

Мамандық таңдаудағы негізгі қателіктерді атап өтсек:

- Мамандықты «беделді» және «беделді емес» деп бөлу;
- Біреудің ықпалымен мамандық таңдау;
- Белгілі бір еңбек әрекетінде еңбек сипаты туралы қате түсінік;
- Белгілі бір жағдайлардың әсерінен мамандық таңдау;
- Жеңіл жұмыс, қиындықсыз жеңіл өмір туралы ойлар.

Сол себепті оқушыларда болашақ мамандығын таңдау сәтте қиындықтар туады. Бұл кезеңде, яғни кәсіби өзін-өзі анықтау кезеңінде жоғары сынып оқушылары отбасының, мектеп мұғалімдерінің, психологтарының және кәсіби кеңесшілерінің білікті көмегі мен қолдауына зәру болатындығы анық. Бұл мәселеде отбасылық көмек әрқашан объективті және тиімді бола бермейді. Осы жерден «Педагог-психолог бұл сұрақта қалай көмек тигізуі мүмкін?» деген сұраққа жауап аламыз.

Педагог-психологтың оқушыға берер көмегі бұл мамандық таңдауға берер бағыты. Педагог-психолог жоғары сынып оқушыларына психологиялық тәсіл қолданады. Бұл тәсіл психологиялық ағарту, психологиялық профилактика, психологиялық кеңес беру, психологиялық диагностика, психологиялық түзету жұмыстарын, сондай-ақ оқушының жеке қызығушылықтарын, ерекшеліктерін, қабілеттерін, темпераментін ескере отырып жұмыс жасауға негізделген.

Мектеп жұмысындағы басты бағыттардың бірі – бұл жоғары сынып оқушыларын психологиялық қолдау болып табылады. Жоғары сынып оқушыларының болашақ мамандығын саналы таңдауына елеулі әсер ететін факторларға (ішкі және сыртқы) мыналар жатады: болашақ мамандықты таңдау мотивтері; оқушылардың қойылған мақсаттарға қол жеткізудегі өз мүмкіндіктерін ұғыну; қабілеттер, құндылық бағдарлары, бейімділіктер; болашақ мамандықты таңдау мотивіне қоғамдық әсер ету және т. б.

Жеке-мақсатты, ақпараттық-гностикалық және рефлексивті-бағалау компоненттерінің қалыптасуы жоғары сынып оқушыларының болашақ мамандықты саналы түрде таңдауға дайындығын қалыптастыру процесінің маңызды психологиялық шарты болып табылады.

Жоғары сынып оқушыларының мамандық таңдаудағы критерийлері мыналар болып табылады: жеке-мақсатты компонентте бастамашылық, негізделген кәсіби жоспардың болуына қанағаттану; ақпараттық-гностикалық компонентте мамандықтар әлемі туралы ақпаратты алуға, іздеуге және өңдеуге дайындық, белгілі бір мамандықты игеру үшін білім, дағдыларды игеруге, болашақ кәсіби қызметті болжау, таңдалған мамандықтың ерекшеліктерін ескере отырып, еңбек жағдайларының барлық түрлерін модельдеу дағдыларын қалыптастыру жатады; рефлексивті-бағалау компонентінде – өзін-өзі бағалау, өзінің бейімділігін, қабілеттерін, жеке қасиеттерін білу, өзін-өзі диагностикалау және өзін-өзі дамыту тәсілдерін меңгеру, еңбек және кәсіптер әлемінің алуан түрлілігін білу, өз қалауына, бейімділігі мен қабілеттеріне сәйкес кәсіби таңдау қажеттілігі жатады.

Психологиялық қолдау мәселесі А. Адлер, Т. В. Азарова, М. Александровская, Г.Бардиер, М. Р. Битянова, Э.Ф. Зеер, Е. А. Казакова, Л. А. Кандыбович, Е.И. Козырева, Г.Меррей, Р. В. Овчарова, Н. Ромазан, Т. И. Чиркова және т. б. еңбектерінде келтірілген.

Психологиялық қолдаудың талапкерге тигізетін көмегі: жоғары сынып оқушыларының кәсіби қызметті саналы таңдауға дайындығын қалыптастырудағы қажеттілік болып табылады.

Психологиялық қолдау әр түрлі формада жүзеге асырылуы мүмкін, мысалы, әңгіме, рөлдік және белсенді ойындар, жаттығу сабақтары, арнайы курстар және т.б.

Біз психологиялық тренингті ең тиімді форма деп санаймыз. Оған қатысу арқылы оқушы тренингтің басқа қатысушыларына эмоционалды түрде ашылуы оңайырақ болады; жаттығулар негізінде ол жаңа мінез-құлық үлгілерін алады және бекітеді; сондай-ақ рефлексияның әсерінен олардың жеке, мінез-құлық және басқа ерекшеліктерін білуге ықпал етеді.

Психолог өз жұмысында талапкерлердің мамандықтар әлемі туралы хабардар болуына, мамандық таңдауда талапкерлер арасында басым болатын мотивацияға, сондай-ақ олардың кәсіби болашағын жоспарлауға ерекше назар аударуы керек.

Мамандық таңдауға септігін тигізетін психологиялық тренингтің жоспарына мынадай тақырыптарды енгізуге кеңес береміз:

- Мамандықтардың жіктелуі;
- Темперамент пен мінездің кәсіби өзін-өзі анықтаудағы рөлі;
- Кәсіби қызығушылықтар, бейімділіктер мен қабілеттер;
- Мотивтердің адам өміріндегі рөлі және олардың мамандық таңдаудағы рөлі;
- Өзін-өзі бағалау және өзіне деген сенімділік;
- Іс-әрекетті ұйымдастырудың әдістері мен тәсілдері;
- Қарым-қатынас және мінез-құлық туралы білім, білік және дағды.

Сонымен, қатысушылардың кәсіби өзін-өзі анықтауға бағытталған оқыту бағдарламасының нәтижелері негізінде мамандықтар әлемі туралы жалпы түсінікке ие болады (оларға қойылатын талаптар, мамандардың жеке және кәсіби қасиеттері), олардың жеке басының ерекшеліктері туралы; олардың қызметін жоспарлау және ұйымдастыру дағдылары, сондай-ақ тиімді өзара әрекеттесі дағдылары дамиды. Осы жаңа формацияларға сүйене отырып, оқушы мамандықты өз бетінше жауапкершілікпен таңдай алады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. «Қазақстан»: Ұлттық энциклопедия / Бас редактор Ә. Нысанбаев – Алматы «Қазақ энциклопедиясы» Бас редакциясы, 1998 жыл. ISBN 5-89800-123-9, X том
2. Қаржы-экономика сөздігі. — Алматы: ҚР Білім және ғылым министрлігінің Экономика институты, «Зияткер» ЖШС, 2007. ISBN 978-601-215-003-2
3. Микаэляп, Д.А. Самоопределение личности, как одна из актуальных проблем современности [Текст] / Д.А. Микаэлян // Теоретические и прикладные проблемы психологии: сб. мат-лов III Всерос. науч. 21 конф. - Ставрополь: Сервисшкола, 2009.

ӘОЖ 37.01

БАСТАУЫШ ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ САТЫСЫНАН БАЗАЛЫҚ КЕЗЕҢГЕ ӨТУ КЕЗІНДЕ БАЛАНЫҢ СӘТТІ БЕЙІМДЕЛУІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Сыдыкбекова М.А., п.ғ.к., қауымдастырылған профессор м.а, доцент,
Болат Г.Б., ғылыми-педогогикалық бағыт
педагогика және психология 1 курс магистранты

І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: Gulnara_98.21@mail.ru

Статья посвящена успешности адаптации школьника к обучению в 5-6 классах реализации преемственных связей между начальным общим и основным общим образованием.

Ключевые слова: адаптация, начальный класс, общее образование.

The article is devoted to the success of the student's adaptation to learning in grades 5-6, the implementation of the continuity of relations between primary general and basic general education.

Key words: adaptation, primary school, general education..

Мақала бастауыш жалпы және негізгі жалпы білім беру арасындағы сабақтастық байланыстарды жүзеге асырудың 5-6 сыныптарында оқушының оқуға бейімделуінің сәттілігіне арналған.

Кілт сөздер: бейімделу, бастауыш сынып, жалпы білім беру.

Оқушының 5-6 сыныптарда оқуға бейімделуінің сәттілігі бастауыш жалпы және негізгі жалпы білім арасындағы сабақтастық байланыстарды жүзеге асыруға байланысты. Сабақтастық мәселесін шешу кезінде, әсіресе кешегі жас оқушының 5-сыныптағы жаңа оқу жағдайларына бейімделуі қажет:

- жасөспірім даму кезеңіне енетін 10-12 жастағы балалардың психологиялық ерекшеліктерін ескеру; бала 5 сыныпқа көшкен танымдық іс-әрекет деңгейі;

- сәтсіз бейімделу кезеңінің себептерін және оқушының бейімделу қиындықтарын түзету мүмкіндіктерін (жолдарын) талдау. Оқушылардың 5-6 сыныптардағы оқу жағдайларына бейімделуінің дәлелі-оқу мен үлгерімге қызығушылықтың төмендеуі; мазасыздық белгілерінің пайда болуы, мұғалімнің ескертулері мен ескертулеріне мінез-құлықтың жеткіліксіздігі; құрдастарымен қарым-қатынастағы бұзылулар. Мұның бәрі бастауыш білім беру сатысынан негізгі білімге көшу педагогикалық түсіну мен педагогикалық ұжымның мақсатты іс-әрекетінің тақырыбына айналмаған жерде байқалады. Осы қиын кезеңде білім алушыларға көмек көрсету бесінші сынып оқушыларымен жұмысқа кірісетін мұғалімдердің күрделі дайындық жұмысымен байланысты.

- бастауыш және негізгі сатыларда білім берудің мақсаттары мен нәтижелері туралы нақты түсінікке ие болу;

- бастауыш мектепте оқытудың соңғы кезеңінің (4-сынып) және негізгі мектепте оқытудың бірінші кезеңінің (5-6-сынып) мазмұны мен әдістерінде сабақтастық байланыстарды белгілеу);

- оқытуды ұйымдастыру нысандарының ерекшеліктерін, оқу диалогын дамыту мүмкіндіктерін, кіші оқушының қарым-қатынас психологиясын ескеретін мұғалім мен оқушылардың өзара іс-қимыл стилінің ерекшеліктерін білу.

Бұл ұсыныстардың мақсаты: мектеп ұжымына оқушылардың бастауыш сыныптан негізгі мектепке біртіндеп, біртіндеп және жарақатсыз ауысуын қамтамасыз етуге көмектесу.

Бастауыш мектептегі білім беру мақсаттары мен нәтижелерінің қысқаша сипаттамасы.

Жалпы білім беруді жаңғырту дәстүрлі көзқарастан ашық қоғамның жаңа жағдайында өмір сүру үшін қажетті жеке қасиеттерді тәрбиелеуге басым түрде "білім, білік, дағдыларды" қалыптастыруға көшуді талап етеді. Оларға мыналар жатады: жауапкершілік, бастамашылдық, Тәуелсіздік, рефлексия қабілеті және т.б. осылайша, қазіргі мектепте білім берудің басым мақсаты сыртқы әлеммен дұрыс өзара әрекеттесуге, өзін-өзі тәрбиелеуге және өзін-өзі дамытуға дайын тұлғаны дамыту болып табылады. Бұл жалпы мақсат оқытудың әр кезеңінде оның өзіндік ерекшелігі мен өзіндік құндылығын ескере отырып нақтыланады. Жалпы бастауыш білім беру үшін қоғам дамуының осы кезеңінде оқу іс-әрекетін оқуға деген ықылас пен қабілет ретінде қалыптастыру, танымдық қызығушылықтарды дамыту және негізгі буында оқуға дайындық басым болып табылады. Оқу іс - әрекетінің бұл көрсеткіштері біртіндеп адамның ең маңызды әмбебап қабілеті-өзін-өзі тәрбиелеу қажеттілігі сипатына ие болады. Кіші оқушының оқу тәуелсіздігіне, бастамашылығына және жауапкершілігіне қол жеткізу үшін баланың бақылау-бағалау тәуелсіздігі, яғни оның қызметін өз бетінше бақылау және бағалау, туындаған қиындықтардың себептерін анықтау және жою мүмкіндігі ерекше маңызды. Бұл дағдыларды қалыптастыру үшін бақылау және бағалау қызметіне айтарлықтай өзгерістер енгізу, оның мақсаттарын қайта қарау қажет. Атап айтқанда, жалпы білім берудің құрылымы мен мазмұнын жақсарту бойынша эксперимент барысында сынақтан өткізілетін педагогикалық емес бағалау технологияларын қолданған жөн.

Бастапқы кезеңнің басым міндеті-баланың жеке басын сақтау, оның өзін білдіруге жағдай жасау. Бұл міндет сараланған оқыту арқылы шешіледі, ол оқушының іс-әрекетінің қарқынын, оның оқу деңгейін, дағдыларының қалыптасуын ескереді. Бұл жағдайда топтық оқыту формаларын ұйымдастыру үлкен рөл атқарады, біріншіден, олар кіші мектеп

оқушыларының оқу ынтымақтастығына негізделген, екіншіден, студенттер қадамдық мұғалімдер басшылығымен және бақылауынсыз жұмыс істейді. Оқушылар жаңа материалды өз бетінше оқуға, мәселені шешудің әртүрлі нұсқаларын, бір құбылыстың әртүрлі көзқарастарын талқылауға арналған топтарға бөлінеді. Сабақты ұйымдастырудың топтық формаларына негізделген оқыту бастауыш мектептің соңында сыныпты оқу міндетін қоюға қабілетті және бейім, оны шешудің жолдарын іздейтін және алынған нәтижелерді жеке мәселелердің үлкен шеңберін шешу үшін қолдана алатын оқу қауымдастығы ретінде құруға мүмкіндік береді. 5-6 сыныптарда оқытуды ұйымдастырудың осы түрін қолдану өзін-өзі оқыту дағдыларын қалыптастыруды сәтті жалғастыруға мүмкіндік береді. Бастауыш мектепте оқытудың негізгі нәтижелері оқытудың осы кезеңіндегі білім берудің басым мақсаттарымен байланысты және оны жалпы білім беру дағдылары, іс-әрекет дағдылары мен тәсілдері тобы және пәндік білім, дағдылар мен дағдылар тобы ұсына алады. Бірінші топтағы оқушылардың жетістіктерінің мәні 5-6 (және одан әрі) сыныптардағы танымдық іс-әрекеттің сапасына жалпы, пәнаралық дағдылар мен дағдылардың әсерімен анықталады; жасөспірім кезеңі үшін іс-әрекеттің дамуына жетекші қалыптастыру; оқу-танымдық уәжді қалыптастыру.

Жалпы оқу іскерліктері мен дағдыларын шартты түрде үш топқа бөлуге болады: 1) танымдық қызметпен байланысты іскерліктер, дағдылар, қызмет тәсілдері; 2) сөйлеу және коммуникативтік қызметпен байланысты іскерліктер, дағдылар, қызмет тәсілдері; 3) өз қызметін ұйымдастыра білу.

Келесі жалпы білім беру дағдылары, дағдылары мен іс-әрекет әдістері ерекше маңызды:

- жасына сәйкес келетін көркем, ғылыми-танымал және публицистикалық мәтіндерді мағыналы оқып, мәтіндегі негізгі ойды бөліп көрсету; мәтінді қайталау; оқу әдебиеттеріндегі, сөздіктер мен анықтамалықтардағы ақпаратты іздеу (соның ішінде компьютерді пайдалану);

- жұмысты күрделі емес алгоритм бойынша орындау; жеке, бірлесіп (барлық сыныппен) жаңа міндет қою, оны шешу бойынша әрекеттердің дәйектілігін анықтау; басталған істі аяғына дейін жеткізу;

- бақылау объектісін сипаттау, жеке объектілерді ортақ белгі бойынша жіктеуді жүргізу, олардың жалпы және ерекше қасиеттерін табу үшін объектілерді салыстыру, салыстыру нәтижелері бойынша пікір білдіру;

- белгілі және белгісіз арасындағы шекараны көру; өз қызметінің нәтижесін үлгімен байланыстыру; өз және басқа біреудің оқу жұмысындағы қателіктерді табу және оларды жою; Оқу жұмысын бағалау үшін критерийлерді әзірлеу; берілген критерийлер бойынша өзіңіздің және басқалардың іс - әрекеттерін бағалау; ересек адамға жетіспейтін ақпаратты сұрап, баланың өзі белгілеген оқу қиындықтарын қалай жою керектігі туралы кеңес сұраңыз; ең бастысы-проблемаларды шешудің жетіспейтін тәсілдері мен құралдарын іздеуге бейімділік, оларды дайын түрінде алмау;

- оқу қарым-қатынасына қосылу, пікірталасқа қатысу, шағын топтарда өз жұмысын ұйымдастыру, оқу ынтымақтастығының әдістері мен дағдыларын меңгеру (қақтығыстарды реттеу, басқаның көзқарасын түсіну, бірлескен жұмыс бойынша сыныптастарының іс-әрекеттері мен пікірлерінің артықшылықтары мен кемшіліктерін мазмұнды бағалау; әртүрлі көзқарастарды үйлестіру және жалпы нәтижеге қол жеткізу).

Баланың дамуы мен білім берудегі өтпелі кезеңнің психологиялық-педагогикалық ерекшеліктері (10-12 жас)

4-6 сынып, яғни 10-12 жас, бала мен жасөспірім арасындағы шекара-бұл бастауыш деңгейден негізгі білім деңгейіне біртіндеп, біртіндеп ауысуды ұйымдастыруға арналған педагогикалық іс — қимылдардың кеңістігі мен уақыты. Мұндай ұзақ өтпелі интервал екі дағдарыстың сәйкес келмеуіне байланысты ерекшеленеді, олардың бірі өтпелі кезеңнің ерекшелігімен (жас дағдарысы), ал екіншісі оқытуды ұйымдастырудағы қателіктермен (шартты педагогикалық дағдарыс) байланысты. Олардың бірі баланың дамуының осы кезеңінің "ішінен", ал екіншісі "сырттан" қарама-қайшылықтарын тудырады. 5-6 сынып

оқушыларының маңызды психологиялық ерекшеліктерін қысқаша сипаттау маңызды: жыныстық жетілу кезеңінің басталуына байланысты жас жасөспірімнің танымдық саласында өзгерістер орын алады: олардың қызмет қарқыны баяулайды, енді студент белгілі бір жұмысты орындауға көп уақыт алады. Балалар жиі алаңдайды, түсініктемелерге дұрыс жауап бермейді, кейде өздерін әдепсіз ұстайды, тітіркенеді, көңіл-күйі өзгереді. Бұл ескертулердің, жазалардың себебі, оқу үлгерімінің төмендеуіне және қарым-қатынастағы қақтығыстарға әкеледі. Мұғалім барлық осы ерекшеліктердің объективті екенін және егер мұғалім өзара әрекеттесудің жұмсақ әдістері мен формаларын орындай деп тапса, олар тез өтіп, оқуға теріс әсер етпейтінін білуі керек. Оқу процесін ұйымдастыруда оқушыларды кабинеттік оқыту жүйесіне көшу кезінде бейімдеу керек. Бүгінгі мектепте оқыту формаларының өзгеруі "серпіліс" арқылы жүреді: әр баламен және оның отбасымен жан-жақты қарым-қатынас орнатқан бір бастауыш сынып мұғалімінің орнына көптеген пәндер пайда болады, олардың оқушы мен оның ата-анасымен қарым-қатынасы ситуациялық сипатқа ие болады және негізінен сабақтардағы сәттілік пен мінез-құлық мәселелеріне қатысты. Оның бір кеңсесінің орнына кеңсе жүйесі пайда болады, мектеп ғимаратында Балалардың "панасыздығы" (тыныштық) құбылысы таралады. Бастауыш сыныптарда орынсыз оқыту нормаға айналған мектептерде оқушылар үшін "жабық" болып қалатын бес балдық бағалау жүйесіне күрт көшу орын алуда. Күнделікті көптеген жағдайлар бар, сонымен қатар оқу үлгерімі мен бастауыш сыныптан негізгі мектепке ауысуға деген қызығушылықтың төмендеуін түсіндіреді. Ең алдымен, бастауыш сынып мұғалімі балаларын негізгі мектепке бітіріп, әр баланың қалай өскенін және одан әрі өсу үшін қандай білім әлеуетін жинағанын анық көреді, яғни оны оптимистік бағалайды. Негізгі мектепте жаңа сыныпты қабылдай отырып, пән мұғалімі жоғары сыныптардан сабаққа келеді және өзінің жаңа студенттерін өте тәуелсіз және тым білімді емес кішкентай ойсыз адамдар ретінде көреді. Ол оқыту әдістерін, үлкен мектеп оқушыларымен қарым-қатынас формаларын жасөспірімдерге аударады, және олардың көптеген психологиялық ерекшеліктері бойынша олар әлі де жас студенттер, сондықтан олар үшін ерекше оқыту әдістерін жеңе алмайды. Осыны ескере отырып, оқушылардың оқу жұмысын ұйымдастырудың жаңа мазмұны мен жаңа нысандарын біртіндеп енгізу қажет. Мысалы, көптеген пән мұғалімдерінің пікірінше, бастауыш мектеп түлектерінің оқу қабілетсіздігі ең алдымен мәтіндермен жұмыс жасауда кездеседі. Бастауыш мектепте ауызша жұмыс басым болады, диалог ретінде дамиды, оның негізінде оқулықпен жалпы сынып жұмысы жатыр. Бастауыш мектепте басқа жазбаша ақпарат көздерімен жұмыс әлі ашылмаған, сондықтан қиындық тудырады. Сонымен қатар, кіші мектеп оқушылары танысатын негізгі мәтіндер - бұл көркем мәтіндер немесе танымал ғылыми мақалалар (сипаттамалар), олар негізінен кішкентай оқырмандардың қиялына және жадына жүгінеді. Негізгі мектепте тек нақты сипаттамалық ақпаратты ғана емес, сонымен бірге егжей-тегжейлі ойлауды, фактілерді талдау және жалпылау әдістерінің сипаттамаларын, белгілі бір эмпирикалық мәліметтер негізінде жасауға болатын әртүрлі түсіндірмелер мен қорытындыларды қамтитын мәтіндер (жазбаша және ауызша) пайда болады. Оқу құралдарының жанрындағы және сөзсіз тәрбиелік қарым-қатынас сипатындағы мұндай күрт өзгеріс көптеген балаларды оқу мазмұнын түсінудегі қиындықтарға, "мұғалім-оқушы" жүйесіндегі өзара әрекеттесудің бұзылуына әкеледі.

10-12 жас аралығындағы оқушының психологиялық ерекшеліктері туралы айта отырып, 4-6 сыныптар үшін білім беру ортасын құру кезінде еленбейтін жас ерекшеліктеріне қысқаша тоқталу керек, ал нашар жағдайда мұғалімдер мен оқушылар арасындағы қақтығыстардың пайда болуына негіз болады. "Ересектік сезімі" әлі де нақты жауапкершілікпен бекітілмеген, өтпелі кезеңде пайда болатын және жас жасөспірімдердің әлеммен негізгі қатынастарын анықтайтын өзін - өзі танудың ерекше түрі. "Ересектік сезімі" теңдік қажеттілігінде пайда болады; құрмет пен тәуелсіздік, ересектер тарапынан байыпты, сенімді қарым-қатынасты талап ету. Осы талаптарды елемей, бұл қажеттілікке қанағаттанбау жасөспірімдер дағдарысының жағымсыз белгілерін күшейтеді. Егер мектеп студенттерге

өздерінің ересек сезімдерін жүзеге асырудың құралдарын ұсынбаса, ол әлі де көрінеді, бірақ ең тиімсіз - жасөспірімнің мұғалімнің әділетсіздігі мен әділетсіздігіне деген сенімі. Қиялға бейімділік, оның болашағын сыни емес жоспарлау. Іс-әрекеттің нәтижесі қайталама болады, оның өзіндік авторлық жоспары бірінші орынға шығады. Егер мұғалім тек оқушылардың оқу жұмысының "өнімдерінің" сапасын бақыласа және балалардың шығармашылығын, бастамасын, тәуелсіздігін бағалауға орын таппаса, онда оқу процесі оқушы үшін өзектілігі мен тартымдылығын жоғалтады. Өз мүмкіндіктерін қолдана отырып тәжірибе жасауға деген ұмтылыс жас жасөспірімдердің ең жарқын сипаттамасы болып табылады. Егер мектеп оқушыларға мұндай эксперименттің мәдени формаларын ұсынбаса, онда ол тек үстірт және қарабайыр формада - сыртқы келбеті бар эксперименттерде жүзеге асырылады.

5-6 сынып оқушыларының мектеп өмірінің ағымы жоғары сыныптарда жұмыс істеуге дағдыланған мұғалімдерге қойылатын негізсіз талаптармен күрделене түседі. Бұл кем дегенде үш себепке байланысты қолайсыз:

- Негізгі мектептің оқу курстарының мазмұны жүйелі түрде құрылады, бұл жасөспірімдердің жақсы дамыған теориялық ойлауын болжайды. Алайда, мұндай ойлау осы жаста өзінің дамуының бастапқы кезеңінде ғана кездеседі, осы уақытқа дейін студент тек жеке тұжырымдамалармен, тек кейбір тұжырымдамалық қатынастармен жұмыс істеді. Сондықтан бесінші сынып оқушылары-алтыншы сынып оқушыларының жаңа ұғымдарының шамадан тыс жүктелу үрдісі қауіпті. Жаңа ғылыми терминдер мен ұғымдар біртіндеп, оқушылардың әртүрлі практикалық іс-әрекеттері барысында қол жетімді идеялары мен жалпы бағдарлары негізінде енгізілуі керек.

- Негізгі мектепте оқушылардың дербестігіне, жауапкершілігіне және бастамашылығына қойылатын талаптардың жоғары деңгейі, әсіресе жеке оқу траекторияларын еркін таңдау жағдайларында, кейде бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктерін ескермейді және білім алушылардың басым бөлігінің эмоциялық әл-ауқатына қауіп төндіреді. Сондықтан оқушымен "оның проксимальды даму аймағында" жұмыс істеу өте маңызды, бұл оқушы бұл оқу міндетін өз бетінше шеше алмайтын жағдайларда мұғалімнің көмегі мен қолдауын білдіреді. "Ашық" көмек біртіндеп жанама көмекке айналады, бұл оқушыға тапсырманы өз бетінше орындауға мүмкіндік береді. Бұл оқытудың дамушы әсерін қамтамасыз етеді.

- Ересектер қоғамдастығы жасөспірімдерден басқа адамдарды түсіну және олармен теңдік пен төзімділік қағидаттарында бірге өмір сүру қабілетін күтеді. Адамның бұл қабілеті орталықсыздандыру деп аталады, ол адамның басқа мәдениетті, басқа дәуірді, басқа дүниетанымды түсінуіне жағдай жасайды. Бастауыш сынып оқушыларында ол енді қалыптаса бастайды-қазір жасөспірім шағында, оқу диалогын шебер құра отырып, ол күшейіп, жеке тұлға бола алады. Бірақ бұл қабілеттің дамуы қобалжуға жол бермейді, абай болуды және байқамауды талап етеді. Бұл жасөспірімдерге әртүрлі көзқарастарды қабылдауға үйрететін оқу жағдайларын құру туралы, ең алдымен оқулықтар мен оқу хрестоматияларының авторлары.

5-6 сынып оқушыларын бейімдеу кезеңіндегі педагогикалық ұжымның міндеттері

5-6 сыныптарда бейімделу кезеңінің сәтті жанжалсыз өтуін қамтамасыз ету бойынша педагогикалық ұжымның міндеттері келесідей:

- Баланың өміріндегі денсаулықты сақтау ретінде өтпелі кезеңді қамтамасыз ету үшін жұмсартылуы керек өзгерістерді анықтау.

- Жалпы білім беру дағдыларын, дағдылары мен қызмет тәсілдерін дамытудағы сабақтастықты қамтамасыз ету, қалыптасқан дағдыларға талдау жүргізу және түзетудің қажетті жолдарын анықтау. 4-6 сынып оқушыларымен жұмыста бастауыш мектептің білім беру процесін ұйымдастырудың негізгі тәсілдері мен нысандарын сақтау және дамыту; оқушылардың сыни жас кезеңін ескере отырып, олардың даму міндеттерін шешуге мүмкіндік беретін оқу процесін ұйымдастырудың жаңа нысандары мен өзара әрекеттесулерін іздеуді ұйымдастыру қажет.

Бастауыш мектепке жақын сыныпта эмоционалды жағдай жасау (сенімділік, шынайылық, жұмсақтық, оптимизм, кеңес алу, шағымдану, ашық сөйлесу мүмкіндігі).

Мектеп бұл жұмысты бастауыш және негізгі мектеп мұғалімдерінің өзара әрекеттесуінің жаңа ұйымдастырушылық формалары табылған жағдайда ғана жасай алатындығын атап өткен жөн. Сонда ғана мектептің педагогикалық ұжымы жаңа, өтпелі формалар мен оқу процесінің мазмұнын іздеу бағыттарын екі жағынан: өткеннен және болашақтан бере алады. Өткен тиіс қойған сол міндеттер даму шешіледі оқыту құралдарымен бұрын аяқталады бастауыш саты оқыту. Соңғы жылдары бастауыш мектепте соңғы оқу жылында оқушылар оқу материалын мектеп өмірінің алғашқы екі жылындағыдай құралдармен және тәсілдермен игеруді жалғастыратындығы туралы көптеген бақылаулар мен эксперименттік дәлелдер жиналды. Нәтижесінде білім, дағды көлемінің айтарлықтай өсуі байқалады, бірақ балалардың дамуында айқын өзгерістер болмайды. Атап айтқанда, оқушылар оқу техникасын, жалпы білім беру дағдылары ретінде сауатты жазуды жеткілікті меңгермейді, олардың шығармашылық міндеттерді шешу қабілеті дамымаған және т. б., оқу ынтымақтастығы дағдылары жеткіліксіз дамыған және т. б.

Бейімделу кезеңіндегі (5-6 сыныптар) бастауыш және негізгі білім беру мұғалімдерінің өзара әрекеттесу формалары)

Жоғарыда айтылғандай, бейімделу кезеңіндегі қиындықтар көбінесе педагогикалық қателіктер мен қателіктер нәтижесінде пайда болады. Оларға жол бермеу үшін негізгі мектеп мұғалімдері алдын-ала белгілі бір жұмыс жүргізуі керек. Ең алдымен, 5-сыныпта жұмыс істейтін мұғалімдер ұжымы бастауыш мектеп жұмыс істеген оқу бағдарламасымен және оқу құралдарымен танысып, сынып негізгі мектепке ауысатын нақты бастауыш мектеп мұғалімінің оқыту әдістемесін үйренуі керек. Туындаған мәселелерді шешуге тырысу, әдетте, оқу бағдарламалары мен оқу жоспарларын түзетуге, сабақтарға өзара қатысуға және т.б. Кіші жасөспірімге (10-12 жас) өмірінің қиын кезеңін өздері үшін ең аз шығынмен өткізуге көмектесу, осы өтпелі кезеңде жеке тұлға ретінде болу — мектептің бүкіл педагогикалық ұжымының, яғни әкімшіліктің, мұғалімдер мен ата-аналардың әдістемелік бірлестіктерінің міндеті. Әрбір педагогикалық ұжым бұл мәселені өзінің нақты жағдайлары мен мүмкіндіктеріне қарай шешеді. Алайда, мектептердің тәжірибесі көрсеткендей, оқушылардың негізгі мектепте оқуға тиімді бейімделуіне көмектесетін бірқатар жалпы жағдайларды атап өтуге болады.

Оқу процесін мектепшілік басқару құрылымының өзгеруіне қатысты мәселенің ұйымдастырушылық аспектілері екі нұсқаның бірінде шешілуі мүмкін:

1 нұсқа. Өтпелі кезең сыныптарына жедел басшылықты мектеп директорының бастауыш сыныптар жөніндегі орынбасары жүзеге асырады. Оқу жоспарының пәндерінің бірін тиісті білімі бар бастауыш сынып мұғалімі жүргізеді, қалған пәндерді негізгі мектеп мұғалімдері жүргізеді. Өтпелі сыныптарға олардың бұрынғы сынып бөлмелері бекітіледі.

2 нұсқа. Оқу жоспарының барлық пәндерін негізгі мектеп мұғалімдері жүргізеді, ал сынып жетекшілері бастауыш мектеп мұғалімінде қалады. Барлық мектепшілік бақылау (бақылау және бағалау жүйесі, құжаттаманы жүргізу, жыл соңына оқушыларды аттестаттау, мұғалімдермен және ата-аналармен жұмыс жүйесі және т.б.) бастауыш мектепте қабылданған жүйе шеңберінде құрылады. Негізгі мектеп құрылымына толық көшу біртіндеп, алтыншы сыныптың соңына қарай жүреді. Бұл нұсқада орынбасардың өтпелі кезең сыныптарына бірлескен жедел басшылық жүзеге асырылады. бастауыш және негізгі мектеп директорлары келесі функцияларды бөледі: бастауыш мектеп директорының орынбасары бесінші сынып оқушылары үшін оңтайлы білім беру ортасын құруға жауап береді. Сынып жетекшісі (бастауыш мектеп мұғалімі) бастауыш мектеп меңгерушісімен бірге бесінші сыныпта жұмыс істейтін негізгі мектеп мұғалімдерінің бірлескен жұмысын қамтамасыз етеді; негізгі мектеп директорының орынбасары оқу процесінің мазмұнындағы сабақтастықты қамтамасыз етеді. Бірлескен күш-жігермен директордың екі орынбасары бесінші сыныптағы оқушыларды "бастауды" ұйымдастырады (бесінші сынып

оқушыларының негізгі мектепте оқуға жалпы дайындығын анықтау мақсатында "кіріс" тексеру жұмыстары жүргізіледі; бесінші сыныптан "шығудағы" нәтижелер бірге жасалады және талқыланады және алынған нәтижелер талданады). 5-6 сыныптарда бейімделу кезеңінде қойылған міндеттерді сәтті жүзеге асыру тек бастауыш және негізгі мектеп мұғалімдерінің бірыңғай командасын құру арқылы мүмкін болады. Мұғалімдер тобы дегеніміз-өзара түсінушілікпен, олардың ұстанымдарын келісу қабілетімен сипатталатын жалпы құндылықтар мен мағыналар мен міндеттер негізінде адамдарды біріктіру.

Егер мектепте мұғалімдердің осындай тобы болмаса, онда мектепте педагогикалық "команда" құру үшін арнайы жұмыс қажет, оның қызметі келесі принциптерге сәйкес жүзеге асырылады:

1. Бесінші-алтыншы сыныптармен (немесе сыныптар тобымен немесе тұтас параллельмен) жұмыс істейтін мұғалімдердің іс-әрекеттерін неғұрлым терең үйлестіруді жүзеге асыру. Бесінші сыныптардың параллельдерінде жұмыс істейтін мұғалімдер біртұтас топ құруы керек, онда пәндердің жұмысын үйлестіру, байланыс нүктелерін іздеу, мүмкіндігінше әр сыныптың бірыңғай режимі мен жұмыс ырғағын құру қажет. Сонымен бірге пән мұғалімдерінің әдістемелік ұстанымдары келісілуі керек, бұл мұғалімдерге бесінші сынып оқушыларының алдында жалпы көзқарастармен, тұжырымдамалармен, талаптармен "команда" болуға мүмкіндік береді. Мұндай топта жұмыс істейтін мұғалімдер бәрі бірдей мақсаттарды жүзеге асыратынын және бірлескен іс-әрекеттің нәтижесіне әр пәннің жалпы мәселелерді шешуге қосқан үлесі арқылы қол жеткізілетінін түсінуі керек.

2. 5-6 сынып мұғалімдері өздерінің кәсіби, психологиялық және жеке сипаттамалары бойынша (қарым-қатынастың демократиялық стилі, балаларға деген сүйіспеншілік пен құрмет, оқыту мен оқытудың ұжымдық нысандарын ұйымдастыра білу, күрделі ғылыми шындықтарды аша білу) неғұрлым тәжірибелі, білікті педагог болуы тиіс. Қол жетімді, жарқын және терең) жас жасөспірімге оның дамуындағы өтпелі кезеңді ауыртпалықсыз "өмір сүру" мүмкіндігін қамтамасыз ету.

3. Ауысу кезеңінде бастауыш мектеп режимінде мұғалім мен оқушылар тарапынан бақылау мен бағалау жүйесін сақтаған жөн. Оқушылардың негізгі өмір салты (оқу жылының соңында оқушыларды аттестаттау, ата-аналар жиналысы, оқудан тыс қызмет және т.б.) бастауыш мектепте қабылданған жүйе шеңберінде құрылады.

4. Мектепте бейімделу кезеңінде кіші жасөспірімнің білім беру кеңістігін ұйымдастыру бойынша жұмысты, оның ішінде оқу сабақтарының кестесін, әртүрлі жастағы ынтымақтастықты ұйымдастыру үшін күнтізбелік-тақырыптық жоспарларды құруды және т. б. өз мойнына алатын мұғалімдердің шығармашылық тобы (пәнаралық әдістемелік бірлестік және т. б.) болуы тиіс.

Мұндай "командаларды" құруға мүмкіндік беретін ұйымдастырушылық формалар нақты жағдайларға байланысты болуы мүмкін:

- Бесінші сыныпта жұмыс істейтін мұғалімдердің барлық тобы оқитын арнайы курстар мен біліктілікті арттыру семинарлары;

- Оқыту сабақтастығы мәселесі бойынша арнайы іскерлік ойындар мен тренингтер өткізу;

- Бастауыш және негізгі мектеп педагогтерінің белсенді қатысуымен 1-6 сынып балаларының әртүрлі жастағы ынтымақтастығын ұйымдастыру;

- Педагогтердің өздері 1-ден 6-сыныпқа дейін білім беру процесінің әдістері (тәсілдері), нысандары мен мазмұнының өзгеру серпінін қадағалайтын ашық сабақтар жүйесі;

- Жас жасөспірімдердің жеке маңызды мәселелерін шешу үшін ересектер мен балалардың өзара әрекеттесуінің әртүрлі формаларын ұйымдастыру үшін ақпараттық ресурстар мен технологияларды пайдалану.

5. Мұғалімдер тобының болуы студенттерге оқу іс-әрекетінің шегінен шығуға, Жобалық іс-әрекет пен әлеуметтік практика элементтерінің пайда болуына жалпы өріс құруға, пәннен тыс және пәннен тыс тәсілдерді қолдануға мүмкіндік беруі керек. Бұл сыныпта және параллельде қолайлы психологиялық жағдай жасауға мүмкіндік береді, балаларға қоршаған әлемге бейімделуге көмектеседі. Жұмыстың жобалық формалары әр баланың жеке қабілеті ретінде оқу іс-әрекетін

калыптастыруға жағдай жасайды, өйткені оқу іс-әрекеті жобаға "қызмет ете" бастайды.

6. Мектепте оқушының бала кезінен жасөспірімге ауысу дәстүрі болған жөн. Мұндай ауысудың "салттығы" өсіп келе жатқан адамның өзіне деген жаңа көзқарасының пайда болуы және қоғамның оған деген жаңа көзқарасын қалыптастыру үшін маңызды.

Сонымен, бастауыш мектептен бастап негізгі кезеңге өту кезеңінде білім беру процесінің барлық қатысушыларының қызметін ұйымдастыру, басқару және бақылау мәселесін сәтті білім беру ортасын құруға мүдделі мұғалімдер тобын құру арқылы ғана сәтті шешуге болады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии / Л.С. Выготский.- М., 1997.
2. Лусканова А.Г. Методика определения школьной мотивации 1993г
3. А. Маслоу Мотивация — адаптация теории иерархии потребностей 1943г
4. Реан Артур Александрович, Баранов А. А., Кудашев А. Р. 2008 г <https://www.labirint.ru/books/594465/>
5. Абрамова Галина Сёргеевна. Практическая психология: Учебник. М.: Академический проект, 2000. -512с
6. Чуткина Г.М. Психологические проблемы общения учителя с подросткам. М., 1984.
7. Ковалева Л.М. Психологический анализ особенностей адаптации первоклассников к школе / Л.М. Ковалева, Н.Н. Тарасенко // Начальная школа.- 1996.- №7.
8. Александровский Ю.А. Состояние психической дезадаптации и их компенсация / Ю.А. Александровский.- М.: Медицина, 1976.

ӘОЖ 541.124

КӨРКЕМ ЕҢБЕК, БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІ ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР

Касымбекова М.А., студент,

Ғылыми жетекші: **Сыдыкбекова М.А.**, п.ғ.к., қауымдастырылған профессор м.а (доцент)
И.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: Moldir_kasymbekova01@mail.ru

В статье рассматриваются инновационные подходы в преподавании художественного труда. Использование учителем инновационных технологий повышает не только степень его профессионализма, но также развивает творческий потенциал, стимулирует его к приобретению новых знаний, умений, навыков. Инновация- это внедрение в учебную деятельность передовых решений, которые помогают не только улучшить учебный процесс, но и достичь наиболее высших результатов.

Ключевые слова: инновация, профессиональная компетентность учителя, инновационная деятельность.

The article deals with innovative approaches in the teaching of art work. The use of innovative technologies by the teacher increases not only the degree of his professionalism, but also develops creative potential, encourages him to acquire new knowledge, skills, and skills. Innovation is the introduction of advanced solutions into educational activities that help not only to improve the educational process, but also to achieve the highest results.

Keywords: innovation, professional competence of the teacher, innovative activity.

Кәсіби мұғалімнің басты ерекшелігі - бұл инновацияға дайындық, онсыз қазіргі әлемде педагогикалық шеберліктің жоғары деңгейіне жету мүмкін емес.

Бейнелеу өнері, көркем еңбек, әлемдік көркем мәдениет жалпы білім беретін мектептің пәні ретінде бір-бірімен тығыз байланысты. Үш пән де оқушының эстетикалық талғамын қалыптастыруға, мәдени дамуына ықпал етеді. Қазіргі мектептің міндеті-қарқынды дамып келе жатқан қазіргі қоғам жағдайында әрекет ету және табысты болу қабілетін қалыптастыру. Сондықтан оқу процесін қалай тиімді ету керектігін қарастырған жөн. Әдетте, студенттер бейнелеу өнері, еңбек және өнер тарихы пәндерін оқуға қызығушылық танытады, олар ежелгі дәуірден қазіргі уақытқа дейін отандық және шетелдік өнер туындыларымен сурет салғанды және танысқанды ұнатады. Мұғалімге сабақ материалын түсінікті түрде түсіндіре білу, оқытуда инновациялық тәсілдерді қолдана білу маңызды.

Білім берудегі инновациялық тәсілдер дегеніміз не? Білім беруді инновациялық режимге көшіру үшін мұғалімнің инновацияға дайындығы шешуші болып табылады. Мұғалімнің инновациялық педагогикалық технологияларды практикаға енгізуге дайындық деңгейі көптеген факторларға байланысты:

- мұғалімнің білімі;
- оның кешенді педагогикалық дайындық деңгейі;
- ой-өрісі;
- әдістемелік дайындық, инновациялық технологияларды меңгеру;
- оқыту үдерісінің медиа - жабдықталуы;
- өз тәжірибесін авторлық әдістемелік жүйеге айналдыру.

Инновация дегеніміз не?

1. Инновация арқылы біз оқу процесіне жаңа заманауи әдістерді, әзірлемелерді, бағдарламаларды енгізуді түсінеміз: Денсаулық сақтау, ақпараттық, жеке тұлғаға бағытталған және тағы басқалар, бұл оқушылардың білім сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

2. Бұл алдыңғыға қарағанда жаңа нәрсе, және бұл жаңа білім беру сапасын арттыруға бағытталған.

3. Бұл жоғары нәтижелерге қол жеткізу үшін оқу процесін салыстыру және зерттеу арқылы өзіңіздің педагогикалық тәжірибеңізді түсінуге негізделген мақсатты педагогикалық қызмет.

4. Бұл педагогикалық практикадағы әдейі сапалы немесе сандық өзгеріс, оқу сапасын жақсарту.

Педагогикалық мәселелерді ескірген әдістермен шешу мүмкін емес екені анық. Осы мәселелерді шешу үшін қазіргі мектепте көптеген инновациялық технологиялар қолданылады:

- ынтымақтастық бойынша оқыту (ынтымақтастық бойынша оқыту – бұл бірлескен (бөлінген, бөлінген) тергеу, нәтижесінде студенттер бірлесіп жұмыс істейді, бірлесіп құрастырады, жаңа білім шығарады);

- сараланған оқыту (саралап оқытудың мақсаты: жеке тұлғаның жеке ерекшеліктерін есепке алу негізінде, яғни оның мүмкіндіктері мен қабілеттері деңгейінде оқу процесін ұйымдастыру. Негізгі міндет: оқушының жеке басын көру және оны сақтау, баланың өз күшіне сенуіне көмектесу, оның максималды дамуын қамтамасыз ету.);

- жеке тұлғаға бағытталған оқыту технологиялары (жеке тұлғаға бағытталған оқыту-бұл баланың жеке басы, өзіндік ерекшелігі, өзіндік құндылығы басты назарда болатын оқыту.);

- ойын технологиясы (ойын интерактивті оқыту құралы ретінде көркем еңбек пәнінің негіздерін білуге еріксіз қызығушылықтың пайда болуына ықпал етеді.) Әр түрлі ойын түрлерін қолдану осы пәнді оқуға оң мотивацияны қалыптастырады. Ойын балалардың оқу процесіне белсенді қатысуын ынталандырады және тіпті ең пассивтілерді де тартады. Ойын нәтижесінде қарым-қатынас дағдылары, алған білімдерін әртүрлі салаларда қолдану қабілеті, проблемаларды шешу қабілеті, толеранттылық, жауапкершілік қалыптасады.

- оқытудың белсенді әдістері (оқу процесін белсендіруге мүмкіндік беретін әдістер, оқушыны оған шығармашылық қатысуға ынталандыру. міндеті-оқушының жеке ерекшеліктері мен қабілеттерін анықтау негізінде оның жеке басының дамуы мен өзін-өзі дамытуын қамтамасыз ету, зерттелетін модельдердің ішкі қайшылықтарын түсінуді қамтитын теориялық ойлауды дамыту ерекше орын алады);

- интеграцияланған оқыту технологиясы (интеграцияланған оқыту пәнаралық байланыстарды кеңінен қолдана отырып, екілік сабақтар мен сабақтарды өткізуді білдіреді. Бұл сабақтардың түрлері мен формалары: сабақ-дәріс; сабақ-саяхат; сабақ-экспедиция; сабақ-зерттеу; сабақ-драматизация; оқу конференциясы; сабақ-экскурсия; мультимедиа - сабақ; проблемалық сабақ.

- проблемалық оқыту (мұғалім ойлауды дамыту заңдылықтарын білуге сүйене отырып, оқу процесінде оқушылардың ойлау қабілеттері мен танымдық қажеттіліктерін қалыптастыру бойынша арнайы педагогикалық құралдармен жұмыс жасайтын оқыту:

1) түсіндіру әдісі – мұғалімнің осы ғылымның фактілерін хабарлауы мен жалпылауын, оларды сипаттау мен түсіндіруді қамтитын әдістер жүйесінен тұрады;

2) репродуктивті әдіс – теориялық білімді түсінуді түсіну, дағдыларды өңдеу, Оқу материалын жаттау және т. б. үшін қолданылады. д.;

3) практикалық әдіс – заттарды дайындау, жетілдіру мақсатында оларды өңдеу бойынша практикалық іс-әрекеттер дағдыларын өңдеу тәсілдерінің үйлесімі болып табылады, техникалық модельдеумен және құрастырумен байланысты қызметті болжайды;

4) ішінара – іздеу әдісі – танымдық процестің барлық кезеңдерінен өз бетінше өтуді талап ететін жұмыстарды орындау бойынша оқушының мұғалімнің түсініктемелерін қабылдауын өзінің іздеу қызметімен үйлестіру болып табылады;

5) зерттеу әдісі-мәселені тұжырымдау және оны шешу жолдарын табу бойынша ақыл-ой әрекеттерін білдіреді;

- дамытушылық оқыту технологиясы (сабақ икемді құрылымға ие, оның ішінде бейнелеу өнері бойынша пікірталастар, дидактикалық ойындар, оқушылардың қарқынды тәуелсіз белсенділігі, байқау, салыстыру, топтау, жіктеу, заңдылықтарды нақтылау, қорытындыларды тәуелсіз тұжырымдау негізінде ұжымдық іздеу. Бұл жағдайда студент көп білімді игермейді, бірақ әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастыру, теориялық ойлауды дамыту, оқушының аналитикалық қабілеттерін дамыту, оқушының ғылыми таным логикасын абстрактіден нақтыға дейін дамытуды үйренеді.);

- оқу жобасының әдісі (оқу шығармашылық жобасы - бұл идеядан оны жүзеге асыруға дейінгі, субъективті немесе объективті жаңалыққа ие, мұғалімнің бақылауымен және кеңес беруімен жүзеге асырылатын дербес әзірленген және дайындалған өнім (материалдық немесе зияткерлік).);

Көркем еңбек сабақтарында жоба әдісін қолданудың негізгі мақсаты оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту, жеке іс-әрекеттерді жандандыру, зерттеу дағдыларын қалыптастыру болып табылады. Жобалар қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді, өзіндік жұмыс аясында өзін-өзі тәрбиелеу түрінде білім беру қызметін кеңейтуге арналған. Практикалық дағдыларды кеңейту және тереңдетумен бірге оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігі қалыптасады. Мұндай сабақтарда студенттер алған білімдерін қайда және қалай қолдана алатындығын түсіне бастайды. Оқушының өзі қанша сәтті жұмыс істегенін көреді, белгі жобаның мақсатына жетумен салыстырғанда маңызды факторға айналады. Жобалау қызметі оқушыларды көп деңгейлі даярлау мәселесін шешеді. Жоба әдісі әр оқушы мұғалім мен оқушының ынтымақтастық және бірлесіп құру әдістемесі негізінде белсенді танымдық процеске қатысатын зерттеу, шығармашылық атмосфераны құруға мүмкіндік береді. Жобалық тапсырмалар мәдениетін игере отырып, оқушы шығармашылық ойлауға, алдына қойылған міндеттерді шешудің мүмкін болатын нұсқаларын болжауға, өз іс-әрекеттерін өз бетінше жоспарлауға, игерген құралдары мен жұмыс тәсілдерін жүзеге асыруға үйренеді. Жобамен жұмыс жасай отырып, оқушылар өз тапсырмаларын орындауға жауапкершілікпен қарауға, өз еңбегі мен жолдастарының еңбегінің нәтижелерін бағалауға үйренеді. Ең бастысы, студент жобаның барлық кезеңдерінен өтіп, материалды электронды түрде жазып, презентациялар жасау тәжірибесіне ие бола отырып, өзінің презентацияларын жасай алады және сол арқылы әртүрлі деңгейдегі семинарлар мен конференцияларға қатыса алады.

Оқытудың ақпараттық технологиялары.

Ақпараттық-коммуникативтік технологияларды (АКТ) енгізу білім беру процесін оңтайландырады, ақпарат берудің дәстүрлі нысандарын өзгертеді, жеңілдік пен ыңғайлылықты қамтамасыз етеді. Цифрланған фото-және бейнематериалдар сабақтарға арналған презентацияларды әзірлеу үшін база құрады. Компьютерлік білім беру бағдарламалары ойын түрінде мұражайларға, көркем галереяларға, концерт залдарына виртуалды баруды ұсынады, суретшілер, композиторлар, сәулетшілер, мүсіншілер шығармашылығының қыр-сырына еруге мүмкіндік береді. Интернет ресурстары планетаның ең қызықты жерлерінде "болуға" және теориялық пәндерді оқу кезінде туындайтын сұрақтарға жауап табуға мүмкіндік береді. Компьютер мұғалімді алмастырмайды, тек толықтырады.

Мультимедиялық сабақтарды құру оқушылардың танымдық белсенділігі мен шығармашылық әлеуетін дамытады, пәннің мәртебесін арттырады. Көркем еңбек сабақтарында компьютерлік технологияны қолданудың артықшылықтары айқын:

- ақпаратты визуалды қабылдауды қамтамасыз ету мүмкіндігі;
- тақырыпты қараудың дәйектілігін қамтамасыз етеді;
- суреттер барлық студенттерге қол жетімді, экрандағы сурет көркем шығарманың ұсақ бөлшектерін, артықшылықтарын қарастыруға мүмкіндік береді;

Жаңа компьютерлік технологияларды қолдану оқу процесін жеделдетуге және балаларды қызықтыруға мүмкіндік береді.

Қазіргі студент-дербес компьютердің тұрақты пайдаланушысы. Теориялық және демонстрациялық материалдарды (слайдтар, фильмдер, бейнероликтер, музыка, сабаққа арналған презентациялар) біріктіру мүмкіндігі пайда болды. Көркем еңбек сабақтары визуалды серияға негізделгендіктен, мультимедиялық жабдықтардың мүмкіндіктерін пайдалану мұғалімді көрнекілік қолданылатын сабаққа дайындауды жеңілдетеді. Өнер әлеміне ену, суретші, дизайнер, сәулетші рөлінде болу, балаларға қол жетімді болады. Компьютер мұғалімді алмастыра алмайтындығын ескеру керек, тек оны толықтырады. Сабақта мультимедияны қолдануды алдымен студенттер ойын деңгейінде қабылдайды, оларды біртіндеп оқушының жеке басы дамитын маңызды шығармашылық жұмысқа тартады.

"Оқушы портфолиосы".

Оқу нәтижелері тек белгімен ғана емес, сонымен қатар басқа құралдармен де бағалануы мүмкін (ауызша мақұлдау және мақұлдамау, мақтау қағаздарымен және медальдармен марапаттау және т.б.). Оқушылардың дайындық деңгейін бағалау нұсқаларының бірі жетістіктер папкасы – оқушының үздік шығармашылық жұмыстарын, түрлі деңгейдегі көрмелер мен конкурстарға қатысу нәтижелерін және т. б. қамтитын портфолио болып табылады.

Өнер нысандарының өзіндік ерекшелігі мұғалімнің алдына дайын білімді зерттеу және аудару, ұлы шеберлердің өмірі мен шығармашылығы, көркем туындылардың құрылу тарихы туралы ақпарат беру ғана емес, сонымен қатар мектеп оқушыларының рухани әлемін тәрбиелеу, олардың эмоционалды-сезімдік саласын, бейнелі ойлауын және қоршаған әлемді сұлулық заңдарына сәйкес бағалау қабілетін дамыту міндеті қойылады.

Стандартты енгізу жағдайындағы заманауи сабақтың жаңалығы неде?

Кәдімгі сабақ қалай өтеді? Көркем еңбек сабағының басында мұғалім тақырыпты айтып, практикалық тапсырма береді, ал сабақтың соңында оқушылар аяқталған тапсырмалары бар альбомдарды тапсырады, содан кейін мұғалім баға қояды. Енді жаңа стандарттарға сәйкес, ең алдымен, баланың қоршаған әлемді білуге деген ынтасын күшейту керек, оған мектеп сабақтары өмірден алшақтатылған білім алу емес, керісінше – өмірге қажетті дайындық, оны тану, пайдалы ақпаратты іздеу және оны нақты өмірде қолдану дағдылары екенін көрсету керек. Енді жаңа стандарттарға сәйкес, ең алдымен, баланың қоршаған әлемді білуге деген ынтасын күшейту керек, оған мектеп сабақтары өмірден алшақтатылған білім алу емес, керісінше – өмірге қажетті дайындық, оны тану, пайдалы ақпаратты іздеу және оны нақты өмірде қолдану дағдылары екенін көрсету керек.

Қазіргі сабаққа қойылатын талаптар:

- жақсы жабдықталған кабинетте жақсы ұйымдастырылған сабақ жақсы басталуы және жақсы аяқталуы керек;
- мұғалім өз іс-әрекеті мен оқушылардың іс-әрекетін жоспарлап, сабақтың тақырыбын, мақсатын, міндеттерін нақты тұжырымдауы керек;
- сабақ проблемалық және дамытушылық болуы керек: мұғалімнің өзі оқушылармен ынтымақтастыққа бағытталған және оқушыларды мұғаліммен және сыныптастарымен ынтымақтастыққа бағыттай алады;
- мұғалім проблемалық және іздеу жағдайларын ұйымдастырады, оқушылардың белсенділігін арттырады;
- қорытынды оқушылардың өздері жасайды;
- шығармашылық пен шығармашылықтың максимумы;
- уақытты үнемдеу және денсаулықты сақтау;
- сабақтың назарында-балалар;
- сынып профилі, оқушылардың ұмтылысы, балалардың көңіл-күйі сияқты аспектілерді ескеретін оқушылардың деңгейі мен мүмкіндіктерін ескеру;
- мұғалімнің әдістемелік өнерін көрсете білу;
- кері байланысты жоспарлау;
- сабақ мейірімді болуы керек.

Сабақтың негізгі түрлері өзгеріссіз қалады, бірақ оларға өзгерістер енгізілді:

1. Жаңа сабақ. Олар: дәстүрлі (аралас), дәріс, экскурсия, зерттеу жұмысы, оқу және еңбек практикумы. Оның мақсаты-жаңа білімді зерттеу және бастапқы шоғырландыру.
2. Білімді бекіту сабағы. Олар: семинар, экскурсия, сұхбат, Кеңес.
3. Білімді жалпылау және жүйелеу сабағы. Бұл: семинар, конференция, дөңгелек үстел және т.б. мақсаты-жүйеге жеке білімді жалпылау.
4. Білімді бақылау, бағалау және түзету сабағы. Бұл: бақылау жұмысы, сынақ, білім байқауы және т.б. оның мақсаты-білімді, дағдыларды меңгеру деңгейін анықтау.

Барлық оқу іс-әрекеті іс-әрекеттің тәсіліне негізделуі керек, оның мақсаты іс-әрекеттің әмбебап әдістерін игеру негізінде оқушының жеке басын дамыту болып табылады. Бала оқу материалын пассивті қабылдаумен дами алмайды. Бұл болашақта оның тәуелсіздігін қалыптастырудың негізі бола алатын өз әрекеті. Сонымен, білім беру міндеті-балалардың іс-әрекетін қоздыратын жағдайларды ұйымдастыру.

Қорытынды: қазіргі қоғамға мобильді, ақпараттандырылған, әлемдегі барлық өзгерістерге тез жауап бере алатын, өзін-өзі тануға және өзін-өзі жетілдіруге қабілетті тұлға қажет. Бірақ білім берудің құрылымы мен мазмұнын жаңарту жағдайында көркем еңбек, бейнелеу өнері, әлемдік көркем мәдениет, өнер тарихы сияқты пәндер маңыздылығын жоғалтпағанын және артта қалмағанын қалаймын. "Өнер" саласының пәндері арқылы эстетикалық дүниетанымның негізі, сұлулықты көру және түсіну қаланады.

Мұғалім, оның оқу процесіне деген көзқарасы, шығармашылығы мен кәсібилігі, әр баланың қабілеттерін ашуға деген ұмтылысы – осының бәрі басты ресурсы.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Андреев В.И. шығармашылық дамуға арналған оқу курсы / в. и. Андреев. – Қазан: ҚМУ, 2012. – 98 б.
2. Волков и. п. педагогикалық ізденіс / құраст. И.Н. Баженова. – М.: Педагогика, 1987. – 554 б.
3. Полонский В.М. Білім берудегі инновациялар (әдіснамалық талдау) // Білім берудегі инновациялар. 2017. № 3.4.18.
4. "Ресей Федерациясындағы білім туралы" Ресей Федерациясының 2012 жылғы 29 желтоқсандағы №273-ФЗ Федералдық заңы // Российская газета. №5976, 31.12.2012.
4. В.А.Сластенин, И.Ф.Исаев, А.И.Мищенко, Е.Н.Шиянов ПЕДАГОГИКА: педагогикалық оқу орындарының студенттеріне арналған оқу құралы. — М.: Мектеп-Баспасөз, 1997. — 512 б.

5. Кларин М.В. оқытудағы инновациялар: метафоралар мен модельдер: шетелдік тәжірибені талдау. М., 1997. – Б. 6.

6. Загвязинский В.И. білім берудегі инновациялық процестер және педагогикалық ғылым/ В. И. Загвязинский// білім берудегі инновациялық процестер: ғылыми еңбектер жинағы. - Тюмень, 1990. - Б. 8.

DC 541.124

FORMATION OF PSYCHOLOGICAL STABILITY IN THE CONDITIONS OF MODERN EDUCATION

Sydykbekova M.A., Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Bondar M.V., Master's degree student

Zhetysu University named after I. Zhansugurov, Taldykorgan

E-mail: margoreetka@mail.ru

Бұл мақалада қазіргі білім беру жағдайында оқушылардың психологиялық тұрақтылығын қалыптастыру мәселесі қарастырылған. Жасыратыны жоқ, бүгінде барлық заманауи білім беру жүйесі күннен-күнге көптеген өзгерістер мен түзетулерге ұшырайды. Нәтижесінде студенттер әртүрлі психологиялық кедергілерді сезінуі және оқуға деген ынтасы төмендеуі мүмкін. Мақалада себептері талқыланып, осы мәселені шешудің жолдары көрсетілген.

Тірек сөздер: психологиялық тұрақтылық, заманауи білім беру жүйесі, мотивация, психологиялық тұрақтылықты қалыптастыру, білім беру қызметі.

В данной статье рассматривается проблема формирования психологической устойчивости учащихся в условиях современного образования. Ни для кого не секрет, что на сегодняшний день вся система современного образования изо дня в день подвержена множественным изменениям и корректировкам. В следствие чего у учащихся могут возникать различного рода психологические барьеры и снижение мотивации к обучению. В статье рассмотрены причины и предложены пути решения данной проблемы.

Ключевые слова: психологическая устойчивость, современная система образования, мотивация, формирование психологической устойчивости, учебная деятельность.

This article considers the problem of the formation of psychological stability of students in the conditions of modern education. It's no secret that today the entire system of modern education is subject to multiple changes and adjustments from day to day. As a result, students may experience various kinds of psychological barriers and a decrease in motivation to learn. The article discusses the reasons and suggests ways to solve this problem.

Key words: psychological stability, modern education system, motivation, the formation of psychological stability, educational activities.

In modern Kazakhstan, a new education system focused on the global educational space is being formed. This process is accompanied by significant changes in pedagogical theory and practice. Qualitative changes in any area of our life, and even more so in education, are impossible without the formation of a new view of the teacher on his place and role in the educational process. Without understanding, by our teachers, new goals and objectives in the updated content and technology of teaching, new forms of assessment, taking into account the competence-based approach in teaching, this is probably almost impossible to do. That is why the teacher needs a readiness to perceive the methodology and content of the updated state educational standard of secondary general education, to change the software and methodological support of the educational process, to change the goals and methods of pedagogical activity.

Why is it important to develop psychological stability during educational process? There are many reasons, some of them are:

1. During their studies, students are repeatedly exposed to stress in connection with exams, control cuts, etc.
2. While visiting various educational organizations, students should be able to find a common language and interact with the people around them. Including peers, teachers, etc.

The process of the formation of psychological stability students is currently one of the objects of attention of psychologists, teachers, and parents. Timely and high-quality diagnostics of the psyche, adequate corrective measures can prevent the emergence of undesirable tendencies in personality development, the emergence of various forms of deviant behavior, difficulties in school and non-school activities of a teenager. An important component of the psychological stability of a person is: the level of neuropsychic stability, the type of temperament and properties of the nervous system, the level of anxiety, the level of self-esteem.

Students are characterized by an average and low level of neuropsychic stability. This indicates that they tend to experience stress in situations of expectation, speed of decision-making, and frustration. They experience a variety of experiences in these situations: aggression, resentment, confusion, guilt. Frequent experiences of stress lead to headaches, sleep disturbances, and chronic fatigue. Factors that affect the improvement of psychological stability: Social environment and the immediate environment Self-esteem and attitude towards oneself Self-realization and self-expression Independence and self-sufficiency Correspondence between how you see yourself and who you really are Faith and spirituality Having positive emotions Awareness their meaning in life, purposefulness, self-acceptance.[1]

Numerous studies have shown that in various emergency situations most people (70-75%) are not psychologically stable: they do not know how to behave in a given situation, they lose control over their actions, and are easily influenced by various negative factors. In this regard, the development of psychological resistance to actions in emergency situations of a natural nature among students of general education institutions is the main task of this scientific work. The problem of the development of psychological sustainability in emergency situations in students in general education institutions is represented widely in pedagogical and psychological literature (Krupnik E. P., Pozalov V.F., Stakhneeva I. Yu., Ionin L.G., Chaldini R., Chimunovsky V. E., Basarov B. S., Leontyev K.K., Piece M.F., Gryzlova I. N., Evstafyev E. N. Dyachenko L.A., etc.), confirming its relevance, as the most important issue of modernity.[2]

The issues of psychological sustainability of the individual are of great practical importance, since stability protects the identity from disintegration and personal disorders, creates the basis of internal harmony, full mental health, high work. The disintegration of the personality understands as the loss of the organizing role of the highest level of the psyche in the regulation of behavior and activity, the collapse of the hierarchy of life meanings, values, motives, goals. Psychological sustainability of the individual directly determines its viability, mental and somatic health.

Psychological stability of the individual is an integral indicator, which reflects the experience of interaction with the environment. The process of the development of psychological sustainability among students is currently one of the objects of attention of psychologists, teachers, parents. Of great importance to the development of psychological sustainability among students of educational institutions is paid to the development of the school courage. The Federal State Standard of the second generation focuses teachers to form personal, meta-concrete and subject results, including in the aspects of the development of psychological sustainability. In the conditions of accelerated development, expanding the possibilities of political and social selection, society, schools must prepare young people to conscious personal choice aimed at creating, and develop responsibility for their decision.

An important factor in the development of education is the formation of students in students to learn, self-cognitive skills using modern information technologies. Social processes occurring in modern society create prerequisites for the development of new objectives of the education

oriented child and its inner world. Student life is communication with interesting people, various events, acquaintances, as well as new educational activities, a new format of knowledge, a new teaching staff. For freshmen, this is a time of serious testing, their life situation is changing and they need to adapt to all this. The new format of education requires more independence, responsibility and personal self-organization, and not all students are ready to solve problems and problems. Their first session is a particular challenge. [3] The principal purpose of education, as Piaget believes, is to create people who are able to make new things, and not just repeating what other generations did. According to John Dewey-known philosopher and teacher, we deprive the children of the future if we continue to teach them today as they taught it yesterday.

In general, all changes made to curricula and plans are aimed at improving the efficiency and productivity of the learning process. The very fact that in the process of approbation certain adjustments are made to the content is quite normal. The content of school education requires constant changes. Innovation is necessary to see the world not as it is, but as it could be, says business consultant Roger Martin. As Einstein once said, "We cannot solve problems using the same type of thinking that we used when we created them." In the modern world, "catch-up development" is no longer in demand. We live in an age of accelerated development, when a high dynamic pace persists throughout a person's life.[4]

Today, a successful, comprehensively developed personality is not only a highly educated, competent professional who possesses knowledge, purposefulness, the ability to make correct moral, social and professional choices, but also knows how to get along with people, think flexibly, protect themselves from stress, socialize and be accepted in society. Updating the content of education is a huge challenge for us and a serious test that will require high organization, responsibility, discipline, mobility of each of our employees, team cohesion, mutual support and understanding.

The learning outcomes of students require teachers, to comprehensively and objectively assess the success in achieving the expected learning outcomes of each student, his attitude to learning and the dynamics of personality development in general. [5] But updating the content of education, broadcasting the best experience of introducing new approaches to teaching and teaching methods, should also take into account the positive experience of the traditional one. The synthesis of traditional and innovative teaching methods will diversify the forms of conducting classes that activate the cognitive activity of students. In general, the level of Kazakhstani secondary general education should correspond to the tasks of the state's development and ensure its competitiveness in the modern world.

The psychological stability of the individual allows you to maintain internal harmony, favorable interpersonal relationships, the experience of well-being in situations of life trials. Psychological stability is a quality of a student's personality, the individual aspects of which are stability, poise, and resistance. It allows the individual to withstand life's difficulties, unfavorable pressure of circumstances, to maintain health and performance in various trials.

Without preserving psychological stability, the realization of physical and spiritual potencies is impossible. Consequently, satisfaction from the process of self-realization is also impossible, the feeling of mental and social well-being is impossible. The psychological stability of a student directly determines his vitality, mental and somatic health. The issues of psychological stability of the personality are of great practical importance, since stability protects the personality from disintegration and personality disorders, creates the basis for inner harmony, full-fledged mental health, and high working capacity. The analysis of scientific publications on the problem of psychological stability of the student's personality undertaken in the work made it possible to make sure that the research carried out in this direction is relevant.

REFERENCES:

1. Костандов, Э. А. Восприятие и эмоции [Текст] / Э. А. Костандов. - М.: Медицина, 2007. - 470 с.
2. Piaget J. Rownowazenie struktur poznawczych centralny problem rozwoju. Warszawa: PWN, 1981.

3. Крупник, Е. П. Психологическая устойчивость личности как методологическая категория [Текст] / Е. П. Крупник. – М.: «Слово», 2004. –
4. Lewin K. Behavior and development as a function of total situation // Carmichael L. (ed.). Manual of child development. N.Y., 1954. S. 918—970.
5. Бодров, В. А. Психологический стресс: развитие и преодоление [Текст] / В. А. Бодров. - М.: «Академия», 2006. - 528 с.

ӘОЖ 541.124

ПЕДАГОГ МАМАНДАРДЫҢ БАЛАЛАРМЕН РУХАНИ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТЫҚ ӘРЕКЕТІ ТУРАЛЫ

Таубалдиева Жұматай, п.ғ.к., қауымдастырылған профессор (доцент)

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

Кемалова Д.Ж., мәдениеттану магистрі,

Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

E-mail: z.taubaldieva@mail.ru, kemalovad@mail.ru

Мақалада музыка пәні мұғалімінің оқу іс-әрекеті мен сабақтан тыс шаралар кезінде баламен қатысымдық әрекетінің музыкамен рухани қарым-қатынас әрекеті ретіндегі маңызы қарастырылған. Авторлар 3-9 жас арасындағы баланың музыка тілін ұғынуға тиімді сөздік және вербальді әдістерді сараптап, балалардың музыканы сезіммен қабылдау қабілеттерін дамытуға ұсыныстар жасаған.

Тірек сөздер: қарым-қатынас, сөйлеу, музыка ырғағы, ұлттық аспап, домбырада ойнау, ән салу, тілдік логикалық жаттығулар, рухани тәрбие, сезіммен қабылдау

В статье рассматривается важность взаимодействия учителя музыки с ребенком в ходе учебной и во внеучебной деятельности, как деятельности духовного общения с музыкой. Авторы анализируют эффективные вербальные и словесные методы понимания музыкального языка детьми 3-9 лет, дают рекомендации по развитию у детей эмоционального восприятия музыки.

Ключевые слова. Общение, речь, музыкальный ритм, национальный инструмент, игра на домбре, пение, речевое логическое упражнение, духовное воспитание, эмоциональное восприятие

The article examines the importance of the interaction of a music teacher with a child in the course of educational and extracurricular activities, as an activity of spiritual communication with music. The authors analyze effective verbal and verbal methods of understanding musical language by children 3-9 years old, give recommendations for the development of emotional perception of music in children.

Key words: Communication, speech, musical rhythm, national instrument, dombra playing, singing, speech logical exercise, spiritual education, emotional perception

Әлеуметтік ортаны негізінен айналадағы адамдардың еңбегі, олардың бір-бірімен қарым-қатынасы және өзара ауызекі сөйлесу тілі құрайды. Үлкендер өмірде қандай әрекеттер жасаса, бір-бірімен қай тілде сөйлессе, балалар да сондай әрекеттер жасап, өзінің ой-өрісін, дүниетанымын сол тілде дамытады.

Балалардың сензитивті даму кезеңінде(3-9жас аралығы) қоршаған әлеммен қарым-қатынас белсенділігі мен музыка тілін қабылдау қабілеттері үлкендермен сөйлесу барысында туындап жатады. Күнделікті өмір мен табиғаттағы құбылыстарды түсіну үшін

балалардың сезім түйсіктері ұшқыр болуы керек. «Интонация музыка тілінің – негізі» делінеді музыкаға үйрету әдістемесінде[4,5б.]. Бала айналасынан түрлі мәнерлі дыбыстарды естісе, тыныштала қалады. Музыка ырғақты өлеңді сөздермен пара-пар, қасиетті құбылыс. Ананың құрсағында жатқанда әлди жырын естіп өскен баланың мінез-құлқы, адамдармен қарым-қатынастық этикасы өзгеше, тартымды болады. Сөйлеу үшін тілдік орта қажет болса, музыкадан рухани-адамгершілік тәрбие алу үшін халық шығармаларынан ләззат алып, танымал күйшілердің, композиторлардың балаларға арнап шығарған музыкалық шығармаларының ырғағын, яғни көңіл - күйін бала мектепке дейінгі жастан қабылдай білуі керек.

Қазақстан Республикасының этникалық-мәдени білім тұжырымдамасында (1996): «Тәрбиенің түп мақсаты - қоғамның нарықтық қарым-қатынасқа көшуі кезінде саяси экономикалық және рухани дағдарыстарды жеңіп шыға алатын, өмірге икемделген, білікті, жан-жақты мәдениетті жеке тұлғаны тәрбиелеу» - деп өнер мен мәдениетті дамытуға ерекше мән берілген [4].

Музыка өнерінің маманы қай салада болсын (домбыра,) әртүрлі балалардың жекелеген қызығушылықтарын жақсы танып, олармен тіл табыса білуіне, солардың жан дүниесіне жақын тақырыптар төңірегінде әңгімеге тарту қабілетіне байланысты.

Ғалымдардың бір тобы зерттеген келесі әдіс – оқытудың ізденімдік (проблемалық) әдісі. Бала тілін арнайы зерттеушілер осы кезеңде балаларға бірыңғай еліктеу әдісін қолданумен интелектісін дамыту жұмыстарын жүргізуді дұрыс деп есептемейді. Олардың ақыл-ойының даму құбылыстардың және сөйлеу тілінің заңдылықтарын біршама меңгеруді ұсынған (Ф.А. Сохин, А.А. Леонтьев, Д.П. Эльконин т.б.) ғалымдар балаларға тілдік логикалық жаттығулар, проблемалық сұрақтар, шығармашылық тапсырмалар, модельдеу, салыстыру, жаттығулар мен дидактикалық ойындар арқылы берілетін материалды тиімді меңгере бастайтынын ескертеді.

Тілдің басты қызметі – қарым-қатынас құралы екендігінде. Сөйлей білу – тіл-құрал арқылы басқалармен қиналмай қатыса алу. Бұл педагогтің өз саласында оқытатын балаларымен тілдік қарым-қатынасқа сабақ үдерісінде сұрақты нақты және ойландыратындай етіп қоя білуі арқылы түсуін талап етеді. Тілдің осы қатысымдық қызметіне орай шыққан әдісті қатысымдық-коммуникативтік әдіс деп атайды. Бұл әдіс бұрыннан бар және сұрақ-жауап әдісі музыка, сурет, драма сабақтарында маңызды орын алып келген. Сұрақ-жауап әдісі – баламен ұйымдастырылатын барлық әрекеттерде, баланың ғана емес, жалпы адамның танымын, қиялын, тілін дамытуда жиі қолданылатын әдістің бірі.

Ал балалардың ойлауы мен сөйлеуін музыка сабақтарында қалыпты дамытуда ең нәтижелі әдістің бірі – кітаптағы мәтін бойынша немесе нотаға орналастырылған үйретілетін күйдің не әннің мазмұнына қарай сұрақтар тізбегін дұрыс қою әдісі болып саналады.. Өте белгілі де тиімді әдіс саналатын сұрақ-жауап әдісін таңдаудың критерийлері, қойылатын талаптары бар екендігін ескерткен ғалымдар олардың бірқатарын жіктейді. Сұрақтардың түрлеріне қарай ескерілетін сипаттары: түсініктілігі, баланың жас ерекшелігіне және жеке бас қабілетіне сәйкестігі, сұрақтың қойылу жағдаяттарының бала қабылдауына лайықтылығы, күрделілік деңгейінің бала ұғымына сәйкестігі, қысқалығы, ашықтығы дәлдігі, т.б. Сөздік әдісінің бастапқы, ең қарапайым түрі бола тұра, қазіргі АҚТ құралдарында ойландыратын сұрақтары бар көптеген бейнефильмдер орналастырылған.

Балабақша жасындағы баланың музыка ырғағы туралы түсінігін дамыту үшін әр кезеңнің өзіне тән белгілері басшылыққа алынады. М.Р. Львов бұл әдіс туралы төмендегідей теориялық ой-тұжырымдар жасаған:

1. Кез келген баланың сөзі белгілі бір қажеттіліктен туындауы керек.
2. Балабақшада баланы сөйлететін себеп-мотивтер: ойын барысында баланы табиғи сөйлеуге жеткізетін жағдаяттар туғызу, орындайтын рөліне, ойын шартына қарай өз атынан сөйлеуге (нақтылау, дәлелдеу, түсіндіру, хабарлау, сұрау т.б.) бағыттау болуы керек.
3. Ертегі, әңгіме не бір қызықты аңызды тыңдауға жағдаят тудыру [2,34б.].

Сөздік әдістері арқылы мынандай жағдаяттар тудыру тиімді екендігін тәжірибеден көріп келеміз: достарын, сыныптастырын өздері дайындаған мерекелік концерттік бағдарламаға шақыру хатын құрастыру, атақты әншілер, күйшілер, вокалдық ансамбльдер туралы бейнежазбалар тыңдағаннан соң өзара қызықты әңгімелесулер өткізу, мұғалімнің белгілі бір туындыға салынған картиналар бойынша әңгімелету жағдаяттарын ойластыруы. Дәл осы музыкалық бейінділікке үйрету кезеңінде бала естіген әңгімесі туралы айта алуға, белгілі хабарламаны еркін жеткізе білуге үйретілуі керек. Айтар хабары болмаса, баланың әңгімеге араласуы мардымсыз болмақ.

Қатысымдық-коммуникативтік мақсатта сахналық ойындар ұйымдастырылғанда, баланың музыкалық танымын арттыру үшін «Не үйрендің?», «Аспапта қалай ойнадым деп ойлайсың?», «Шығарма мәнері ашылды ма?» деген сұрақтарға жауап бергізетін әдіс баланың өзін-өзі бағалау әдісі болып табылады. Әр баланың сөзіне баға бере отырып, топтастарына «Тағы қалай әдемі жауап беруге болады?», «Бұл рөлді басқаша бейнелі етіп қалай ойнауға болады?» деген сұрақтармен толықтырулар жүргізу көзделеді. Сөйлеу тілі үш қызмет атқарады: қарым-қатынастық, танымдық және тәртіптеушілік. Бұны сабақта қойылатын міндеттерден байқай аламыз. Тілдің қарым-қатынаста, сөйлеу ортасында дамитыны ғылыми тұрғыда дәлелденген. Тіл балаға қоршаған ортаны, оның мәдени-тұрмыстық құралдарын тануға көмектеседі. Туындаған жағдайларға байланысты орыс мектебінде оқытылатын, немесе өз ана тілінде белгілі себептерге орай еркін сөйлеп дағдыланбаған балалардың сөйлеу тілі тиісті деңгейде қалыптаспайды. Сондықтан саз, өнер мектептерінің әрқайсысында сабақ барысында әңгімелесу, баламен жеке және топтық сөйлесулер үздіксіз пайдаланылуы керек.

Күнделікті қарым-қатынаста диалогтік сөйлеуді қалыптастырудың негізгі әдісі – пән мұғалімінің өз сабағына қатысты балалармен әңгімелесуі. Мысалы, оқушы балаға, әсіресе, көркемөнерге ата-анасының қалауымен келген балаға өнердің табиғаты, күші жайында жағымды атмосфера тудырған жағдайда сабақта дамытушылық сипат болады. Живописьтегі, музыкадағы, әдебиеттегі дарынды жаңалықтардың танымал болып жатуы ата-бабаның қанындағы еңбекқорлық, табиғи қасиеттен деуімізге мықты негіз бар. Өнер мектептеріне алғаш келген бала тұлғасын түсіну оны әңгімеге тартып қабылдаудан басталады. «Сен неліктен осы аспапты таңдап келдің? Қай жасыңнан осы аспапта орындалған музыканы тыңдай бастадың? Қай орындаушыны ұнатасың? деп, өзінің осы өнерге қалай келгенін айтып шыққан жөн. Бала бірден жауап бере алмаса да, ойға қалады. Дәл осы алғашқы әңгімеден ақылдылық, қызығушылық сезінсе, ол өз үйретушісімен қарым-қатынасқа шын ниетімен кіріседі.

Ұлттық аспапта ойнауға үйренуге бала 5 жастан келеді, бұл сыныпта баламен жеке әңгіме басымырақ болады. Баланы қызықтырып, өзіне қарату өте маңызды. Оқытушы алғашқы нота түрлерін үйретуде бала көңілін аударатындай етіп машина ойыншығын немесе түрлі көңіл-күйдегі смайликтерді пайдаланады. Слайдқа орналастырылған ашық түсті түрлі машиналарды қозғалысқа келтіре отырып, әр нотаның ырғағын салу, қысқа, созылықты ноталарды бірлесе айту тәсілімен баланы нота әлеміне апара алады.

Баланы музыканы қабылдауға үйретуде педагог музыкалық шулы аспаптарды көрсете көрсете отырып сөйлесу, ән сабағында әннің сөзін мәнерлеп жатқа оқу, балаға сөздік не музыкалық қимылдық тапсырмалар беру, түрлі ырғақты қимылдық ойындар ойнату – осылардың барлығы сөйлесу жағдаяттарын тудыру әдістері арқылы жүзеге асырылады. Музыкалық оқу іс-әрекеттерінде қолданылатын дидактикалық ойын түрлеріне ертеңгіліктерде балалар қатыстырылатын мазмұнды рөлдік, сөздік дидактикалық, қимылдық, сахналық және драматизациялық ойындар жатады [4,27]. Олар балалардың ана тілінде сөйлеуінің даму деңгейлеріне, жас ерекшеліктеріне, бойларындағы табиғи ерекшеліктеріне қарай сахнадан образды бейнені жеткізе білуге үйретеді. Көркем сөздің, тыңдатылатын ән мен күйдің мазмұнына орай баланың жан дүниесі тебіреніп, өмірге деген эстетикалық көзқарасы қалыптасады [2].

А.Н. Леонтьев педагогпен ең аз қатынас жасаса да, әр бала өзгелермен қарым-қатынасқа түсуге үлкендердің бағдарлауымен баратынын, балада үлкенге деген сенім мықты болған жағдайда, ол тіпті ата-анасынан гөрі өзін толғандыратын мәселелерді өзінің музыка не денешынықтыру жетекшілеріне айта бастайтынын психолог ғалым ерекше Ғалым өз тұжырымында қабілеттілікті педагогтің тани білуі керектігін айтып: «..қабілеттілік балада өте нәзік, өзіне көп көңіл бөліп, баптап, тәрбиелеп отыру қажет ететін қасиет. (Мысалы: музыкалық, техникалық, шығармашылық, өнерпаздық, математикалық т.б.» деп көрсеткен. [3,1276.]. Педагог музыка сабағында кез келген тақырыпта, кез келген жағдаятта баламен сөйлесуге міндетті. Бұл сөйлесулер еркін түрде, қыспақтаусыз өтіп жатуы тиіс. Оқытушының сөзі сұрақ қою, түсінік беру, нұсқау жасау, бір нысан туралы түсіндіру тәсілдерімен көрінеді. Әзірліксіз жүріп жататын, бір сәттік сөйлесулер де балаға аспапты, не әннің сөздерін тез үйренуіне мықты түрткі болады. Ол баланың материалды қабылдауын тұрақтандырады, өз ойын жеткізіп сөйлеу қабілеттерін арттырады.

Педагог пен балалар арасындағы тіл қатынасы бала өзінің үйретушісін жақын досы, жаңашыры ретінде қабылдағанда ғана дұрыс жолға қойылады. Педагогтің балаша ойнай білуі, бүлдіршіндердің барлық ренішіне, қуанышына ортақтаса білуі қажет. Ән тыңдау, ырғағына қарай қимыл-қозғалыстар жасау сияқты тапсырмаларды түсіндірумен қатар, өзі бірге орындауы, баланы ән әлеміне жетелейтін ұсыныстар беруі этикалық мәдениет пен мәдениетті сөзімен іске асып жатса, жас оқушы да көркем сөзге, көркем өнерге қатарынан қызыға түседі деп ойлаймыз.

5-7 жастағы балалармен сөйлесулер саз сабағында жекелей және жалпы топпен де ұйымдастырылады. Мысалы, қолға домбыра аспабын алып: «Сендердің үйлеріңде осындай аспап бар ма? Үлкендігі қандай?» - деп, жалпы сұрақтар қоюмен қатар, «Бізде мынандай аспаптар бар? Мынау не?» - деп деп, оқытушы әр балаға аспапты жекелей ататқызады. «Аспапта ойнар алдында қолдарыңды жуыңдар, сүлгімен білектеріңе дейін сүртіндер! Ойнап болған соң, домбыраны қорабына салып қойыңдар» - деп жаппай тапсырғанмен, қай баланың тапсырманы түсініп қабылдағанына көз жеткізуі тиіс. Әсіресе, қалалық жердегі топтарда көптеген балалар берілген тапсырманы түсінбей қалуы мүмкін. «Шертіп ойнау», «идеяны ойша қағып алу», «секіртпе», «бейнеге ене білу», «рөлдік бояуды сақтау» т.б. түсініктерді кіші жастан қабылдатып, баланы саз мектебінің ерекшеліктеріне қызықтыра түсу керек.

Белгілі педагогтар тапсырма, ұсыныстарды практика жүзінде орындату б кезеңнен тұратынын айтады.

- 1) Баланың өзіне айтылғанды жақсылап тыңдауы;
- 2) Айтылған сөздің мағынасын түсінуі;
- 3) Айтылғанды еске ұстауы;
- 4) Тапсырманың орындалуы;
- 5) Орындағанын хабарлауы;
- 6) Қорытындысына практикалық көмек беру[4].

Ата –аналар тарапынан тапсырма-ұсыныстар балаға 3-5 жастан үздіксіз беріліп отыруы керек. Мысалы, анасы қызын «Гүлдерге су бүркі», «Кеуіп қалмап па, айт», «Ойыншықтарды үстелдің үстіне қатарлап қой» деп жұмсап үйретсе, мектепке келгенде де педагог маманға «Анарға сурет топтамаларын жинауға көмектес, қандай топтама жинастырғаныңды айтып бересіңдер», «Музыкалық ойыншықтарды сүртіндер, олармен қандай әуендер ойнауға болады?», «Кітаптарды жинаңдар, қайсың қай кітапты жақсы көресіңдер?», «Онда кімдердің суреттері (репертуарлары) бар екен?» деген ұсыныстар жасап, қоңырау арасында оқушының рухани тәрбие алуына жағдай тудыру осы заманда өте қажет болып тұр.

«Қазақ халқына күй өнері, ән салу, сыбызғыда, сырнайда ойнау неге қонған деп ойлайсың?» деп ойландыратын сұрақ қойып, «Осы өнерлердің ең мықтысы қазақтың – қара сөзі. Домбырада күй де сөйлейді.» деп алып, күй бөліктерін тыңдатып, баланың қандай көңіл-күйге бөленгенін сұрау керек. Қуанышты әуен адамды жадырататынын, қайғылы әуен жүректі мұңға шомдыратынын күй тарту барысында қара-ақ-қызыл смайликтерді

өздеріне жината отырып сездірту, баланы естіген әуендеріндегі музыка тілін ажыратқызуға жеткізеді. Олар қуанышты әуенге көп смайлик жинап шықса, рухтанып, шаттанады, ақ смайликтрмен табиғаттағы бейнелерді анықтап, әңгімелеуге тырысады. Осы сәтте оқытушы: «Адам және көркем өнер – адам жанының байлығы. Ал адам мен ғылым–ақылдың байлығы» деген дана халқымыз. Мектепте оқып, білім жинайсыңдар, ал музыка мектебінде не жинайсыңдар, ойланыңдаршы!» деуіне болады.

Халық жырларын «Әлди-әлди», «Әй-әй бөпем», не халықтық күй әуендерін тыңдатқанда алған әсерлерімен бөлісіп : «Халықтың мелодиясы ата-бабалардың жаны мен тәні» дейді музыка тілін зерттеушілер. Сендерді әжелерің, аталарың «жаным», «күнім» деп жан-тәнімен сүйеді ғой, балалар. Ендеше, неге бізге жан-тәнімізбен беріле халық әндерін тыңдамасқа? Сендерге қазір 7 түстен тұратын кемпірқосақтың сырын түсіндірейін. Түстер де сөйлейді екен. Қане, көңіл аударайықшы:

1. Ақшылт, ал қызыл түс: (розовый) ренішті азайтады;
2. Қызыл: ашу-ызаны көтереді;
3. Сары, сап-сары: үрей, қорқыныш туғызады;
4. Жасыл: көңіл-күйді көтереді;
5. Көк түс: тыныштандырады;
6. Сия көк (фиолетовый): демалдырады, ұйқы келтіреді
7. Көгілдір түс: армандауға шақырады екен, балалар!.

Музыканы кемпірқосақ деп елестетіп көріңдерші!» дейміз. Осындай түсіндіруден соң, оқушыға күйдің құдіретті тілі түсінікті болады» деп ойлаймыз. «Гамманың ноталар санының да жетеу екені неліктен деп ойлайсыңдар?» деген сұрақ балаларды салыстыруға, оймен қиялдауға жеткізеді. «Тыңдарман халық Димашты тыңдаса, не өте сауатты орындалған Қорқыттың күйін қобызда, Төлеген Момбековтың «Салтанат» күйін домбырада тыңдаса, неге адамдар бір ысып, бір тонады, көктен жерге түскендей, не жерден аспанға ұшқандай болады, өйткені планетамызда энергияның жеті түрі бар. Олар: 1)қызу, 2)жылы, 3)дымқыл, 4)желді, 5)құрғақ, 6)суық, 7)жарық энергиялар. Адам эмоцияға берілгенде ерекше күйге түсетіні осы энергиялардың тоғысуынан, араласуынан екен.» Мұндай әңгімелер, біздіңше, діліміз бен (менталитет) мен тіліміздің (музыкалық іштей сөйлеудің) тұтастығына байланысты балаға ерекше әсер етеді . 3, 7, 9. 13 сандары қазақ халқында қасиетті сандар саналады. Дәл осындай әңгімелер баланың ұлттық рухын оятады. Елінің өнерін ардақтайтын ұрпақ ертеңгі ұлтжанды патриот ұрпаққа айналады.

Келесі жылғы бағдарлама бойынша балаға үйретілетін күйлердің тарихын білгізу, әнді орындаушылардан Қазақстаннан 100 атақты орындаушысынан кімдер енгенін айтып әңгімелеу тиімді болды. Атап айтқанда, 90 жасқа аяқ басқан Бибігүл Төлегенова, халық қамын ойлап өткен Роза Бағланова және жарқ етіп 100 вокалист қатарына бірден енген, табиғи дауысы әлемді шарлап кеткен Димаш Құдайбергенов туралы әңгімелесу баланы рухани тұрғыда өнерді ұлықтай білу керек деген түсінікке жеткізді. «Мен,- деді болашақ жас әнші,- домбырамды көтеріп келе жатқанымда, жолда кездескен адамдардың көбінің қызыға қарағанын байқаймын». Міне, бұл – саз оқытушысы мен бала әңгімесінің нәтижесі.

Балаларға үйреніп отырған күйдің шығуына негіз болған тарихи оқиғаны әңгімелеп беріп, мазмұнын еске ұстауды тапсырған оқытушы, баланың қайталап айтқан әңгімесінің жүйелі болуына назар аударғаны жөн.

Оқушымен бірлесе өнер бұрышын безендіру, онда белгілі әнші-күйшілердің өмірі жайлы кітап көшірмелерін орналастыру, аудиожазба дискілерін сақтау баланы оқытушысымен сөйлесуге ниеттендіреді. Нәтижесінде, баланың саз әлеміне қызығушылығы арттырылып, музыкаға қатысты терминдермен, білуге тиісті ән сөздерімен байланыстырып сөйлеу тілі молыға түседі. Ал қазір тәжірибе көрсетіп отырғандай, баланың сабаққа жанталаса жетіп, жаппай берілетін тапсырмаларды эмоционалды қабылдаусыз орындауы оның ләззаттана рухани дамуына пәрменді болмай тұр.

Еврей халқының баланы жастан «Мен мұны өзім орындай аламын», «Мен бәрінен де артық орындаймын» деген ойға баланы мадақтау, мақтау арқылы тәрбиелейтінін естен шығармайық. Үлкеннің тілін алуға, айтылған сөзді ұқыптылықпен тыңдауға, тапсырманы орындауға, түсінікті, таза сөйлеуге қатысты жақсы қадамдарын бағалай отыра тәрбиелеуі педагогтің баламен рухани қарым-қатынастық әрекетін көрсетеді. Тиімді, оңтайлы әрекеттер баланың өзіне деген сенімін қалыптастырып, айналасынан рухани азық ала өсуіне ықпал етеді. Мысалы, музыка мектебіндегі эстетикалық тұрғыда керемет безендірілген заттарды, әшекейлі полотноларды тікелей көріп, түйсініп қабылдауы баланың эмоционалды танымын арттыруда өте тиімді. Баланың қызыға бақылауын назарға алып, пән оқытушысы баламен осы тақырыптарға сөйлесу сәттерін алдын ала әзірлеп алғаны жөн. «Мына полотнода не бейнеленген?», «Үйлерінде қандай суреттер бар?», «Графика және живописінің айырмашылығын байқадың ба?» т.б. деп, баламен сабақтан тыс сәттерде сөйлесу қоршаған шындықты эстетикалық қабылдауын арттырып, баланың эстетикалық бейнелер қорын қалыптастырады.

Жинақтап айтқанда, музыка пәнінің мұғалімі айналаны тереңірек танып-білуге үйрететін сөйлесулерді жиі ұйымдастыруы тиіс. Бұл мақсатта танымдық-шығармашылық ойындарды көбірек қолдану тиімді болмақ. Танымдық-шығармашылық ойындар балалардың таным мүшелерін (есту, көру, ойлау, сөйлеу), сонымен бірге, шығармашылық қабілетін дамытуда таптырмас ойын болып табылады. Танымдық-шығармашылық ойындарды ойлап тауып, оны музыка, өнер мектептерінде ұйымдастырылатын оқу іс-әрекетінде қолдану педагогтің шеберлігіне байланысты. Мысалы, магнитофон немесе аудиожазбаны, жан-жануарлардың дауысы бар дискіні пайдаланып, балаларды ән-күй суреттемелеріндегі табиғат құбылыстарына, кейіпкерлерінің көңіл-күйі, қимылдарына байланысты «Бұл ненің дауысы?», «Қанеки, көзімізді жұмайық, қай мезгіл екенін елестетейік», «Кейіпкер қуанышты ма, әлде ренішті ме?» т.б. сұрақтар қойып, педагог оқушыға туынды идеясын дәл табуды немесе қызықты етіп, мимика, пантомимка, бейнелі қимылдар арқылы жеткізуді тапсырады.

Ұйымдастырылатын оқу іс-әрекеті кезінде тақырыпқа қатыстыра отырып, баламен ана тілінде аңызға құрылған күйлердің тарихы туралы жиі сөйлесуіміз ұлттық болмысымызды сақтауға жетелейді. Сәбилердің буыны қатпай жатып ана тілінде сөйлеуін үйде ата-аналар қалыптастырады. Ал балабақшада тәрбиешілердің, оқу-тәрбие мекемелерінде мұғалімдердің оқушының өнер тілі арқылы рухани дамуына күнделікті көңіл бөлуі оларды ұлттық өнерге баулумен қатар, мейірімділік, қайырымдылық, адалдық, шынайылық сияқты адамгершілік қасиеттерге тәрбиелейді. Осы мақсатты музыка, өнер мектептері, балалар сүйіспеншілікпен баратын спорт кешендерінің тренерлері есте ұстап, балалармен рухани қарым-қатынаста болып, өнер әлемі жайында бір сәттік сөйлесулер, кейде арнайы әңгімелесулер ұйымдастырып тұрса, елдігіміздің мәңгілік белгісі – ана тіліміздің негізі нығайып, рухы мықты ұрпақ тәрбиелей аламыз.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Қазақстан Республикасындағы этникалық-мәдени білім тұжырымдамасы. Қазақстан Республикасы Президентінің 1996ж.15 шілдеде №3058 өкімімен мақұлданған.
2. Музыкалық білім берудің теориясы мен тәжірибесі - М., 2004.- 245 б. - М., 2004.-245 б.
3. Леонтьев А.А. Деятельность. Сознание. Личность (сборник) А. Н. Издательство: Смысл, Академ 2004. На livelib.ru: <https://www.livelib.ru/author/15349/top-aleksej-leontev>.
4. Г.А. Праслова Мектепке дейінгі балаларға музыкалық білім берудің теориясы мен әдістемесі. Детство-пресс, 2005. – 129 б.

ӘӨЖ 372.461.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛІН ДАМЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Таурбекова А.С.

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

Тлеуова А.Ж.

№11 "Құлынишақ" бөбекжай аралас балабақша, Талдықорған қ.

E-mail: taurbekova71@mail.ru

Мақалада балалардың тілін дамытуға арналған мақал-мәтелдер мен жұмбақтарды үйрету жолдары, балабақша тәрбиешілеріне тақпақтар мен өлеңдерді сәбилермен бірлесе жаттату тәсілдері айтылған.

Тірек сөздер: тіл дамыту, тақпақтар, өлеңдер, мақалдар, мәтін бөліктерін қайталау

В статье рассказывается о том, как учить детей пословицам и загадкам на развитие речи, воспитателям детского сада совместно с детьми заучивать песни и стихов.

Ключевые слова: развитие речи, повторение стихотворений, стихов, пословиц, частей текста

The article describes how to teach children proverbs and riddles for the development of speech, kindergarten teachers together with children to memorize songs and poems.

Key words: development of speech, repetition of poems, verses, proverbs, parts of the text

Тілдің қоғамдық, тәрбиелік қызметі ерекше екені мәлім. Өйткені, тіл – адамдардың бір-бірімен пікір алысып, қарым- қатынас жасайтын құралы. Тіл адам қоғамына тән. Ол қоғамдағы, еңбек процесіндегі қажеттіліктен, мұқтаждықтан келіп туған.

Тіл мәдениетін меңгеру – адамның сәби шағынан іске асатын, келе – келе біртіндеп жетіліотыратын нәрсе. Олай болса, тілді ұстарту отбасында, қоғамдық мекемелерде, мектепке жүйелі жүргізілетін тәрбие процесінде іске асады.

Ұлттық білім берудің барлық буындарын жетілдіру бойынша үлкен жұмыстар үргізілуде. Қазақстандағы 3-6 жас аралығындағы балаларды заманауи білім беру әдістемелерімен және жоғары білікті мамандармен қамтамасыз ету аса маңызды болып табылады. Оқытудың нәтижесінде балалардың сын тұрғысынан ойлау дағдыларын, өз бетінше зерттеу жүргізу және ақпаратты қабылдап, талдау дағдыларын меңгеруіге тәрбиелеу қажет[1].

Бүгінгі күні әр пәннің оқу бағдарламаларында көп тілді оқу ортасын құрудағы әр пән қосқан үлесі үш тілде білім беру саясатын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Тіл үйретудің негізі болып табылатын коммуникативтік тәсілдеме әрбір оқу пәнінің түрлі оқу жағдаяттарында білім және білікпен алмасу, тілдік және сөйлеу нормалары жүйесін дұрыс қолдану сияқты әдіс-тәсілдері арқылы балалардың сөйлеу әрекеттерін дамытудың жетекші қағидаты ретінде қарастырылады.

Ж. Аймауытов « ... бала әуелі тәжірибеге талпынып, нәрсемен танысып, сонан кейін сол нәрсе туралы сөйлесін, тыңдасын, жазсын, оқысын, тілге үйренсін» деген. Сонымен қатар тілді үйретуге байланысты Ж. Аймауытов ана тілін оқытуға өз ұсыныстарын берген:

1. Басқа пәндерден тіл оқыту айырым болмасын, қайта өзге пәндер тіл үйренуге керек етсін.

2. Жан дүниесінде тіл үйрену басты жұмыс емес, жанама жұмыс болғандықтан, бала әуелі тәжірибеге талпынып, нәрсемен танысып, сонан кейін сол нәрсе туралы сөйлесін, тыңдасын, жазсын, оқысын, тілге үйренсін.

3. Баланы тілдің әр түріне машықтандырғанда белгілі жүйе қолданылсын. Жазу, оқу тыңдаудан, сөйлеуден соң келеді. Сондықтан әуелі баланың көрген-білгені туралы әңгіме құрып, сонан кейін оқуға, жазуға үйретілсін.

4. Бала әуелі өз бетімен сөйлеуге, жазуға төселіп, сонан кейін үлгілі сөздерге еліктеуге мүмкіндік берілсін.

5. Әңгіме үшін берілетін мағлұмат кітаптағы даяр заттар бола бермей, баланың тәжірибесінен, көрген-білгенінен алынсын. Кітаптан өмірге емес, өмірден кітапқа қарай жылжысын[2].

Тіл дамыту тәрбиешімен баланың бірлескен ұзақ жұмысын талап етеді. Тіл дамыту жаттығуларын мейлінше түрлендіре жүргізу оқыту барысында балалардың жасына лайық жұмыс түрлерін кеңінен қолдану бұл жұмысқа қойылатын басты талаптардың бірі болып табылады. Тіл дамыту баланың ойын дамыту мен тығыз байланысты болғандықтан тілді меңгеру барысында балада өзіндік ой, пікір қалыптасып қорытынды жасай алуға төселеді. Тілді меңгеру, сөз байлығын арттыру ойдың дамуына алғы шарт жасайды.

Сөздің пайда болуы жөнінде ғалымдар әртүрлі пікірлер айтады. Сөз – тіл механизмінің негізгі буындарының байланысатын жері. Сөз дыбыстардан тұрады. Я.А.Коменский «Аналар мектебі» еңбегінде: «Сөз әр заттың мәнін бейнелейді, сөзді түсінбес бұрын заттың мәнін түсіну керек, сөз заттардың жеке белгілерін түсінуі барысында сыртқа шығады» деген ойы бүгінгі таңда өз мәнін сақтауда [3].

Сөздің дыбыстық элементтерін таңдап алу үшін дыбыстардың қасиеттерін талдау және жинақтау қажет. Есту мүшелері арқылы қабылданатын дыбыстың барлық қасиеттері біртұтас болып келеді. Сөз екі форма арқылы жүзеге асырылады: сенсорлық, маторлық. Сенсорлық дегеніміз - сөйлеушінің тілін түсіну, ал маторлық дегеніміз- адамның өзінің сөйлеуі. Бұл екі форма бір-бірімен тығыз байланысты. Дегенмен, айырмашылықтары да бар. Себебі сенсорлық, маторлық сөз мидың әртүрлі бөліктері арқылы іске асып, ойлау қабілетін туғызады. Бұл жөнінде Л.С.Выготский «Ой сөзде өмір сүрмейді, сөзді құраушы мағынада өмір сүреді, дейді де мағынана сөз бен ойдың арасындағы дәнекер» , - деп атайды [5].

Психолог Н.И.Жинкин: «Сөйлеу интеллектінің даму каналы. Тіл неғұрлым ерте меңгерілсе, білім де соғұрлым оңай және толық меңгеріледі» десе[3], ұлы педагог К.Д.Ушинский: «Ана тілін толық меңгермеген бала тарихты, географияны, жаратылыс ғылымдарын және математиканы үйренген кезде, теореманы, математикалық бір есепті өз сөзімен айтып бере алмай, дәл осындай күйге ұшырайды. Ана тілі - басқа пәндердің бәріне қатысы бар және олардың нәтижелерін өзіне жинастыратын басты, өзекті пән екені енді түсінікті емес пе?» деп көрсетеді [5].

Балаларға сөйлеу үлгісін беру, сөйлеу ортасын жасау қажет. Шығармашылық қасиетті адам баласының бойында қалыптастыруда сөз өнерінің маңызы зор. Мектепте ана тілі сабағында оқыған әрбір мәтінде айтылар ойдың негізін түйіндеп, өзіндік ой туғызу арқылы шығармашылыққа үйрету, яғни оқушылардың назарын шығармашылық арнаға бұру үшін үнемі шығармашылық тапсырма –міндеттер, жаттығу, ойын түрлерін ұсынған жөн. Әрбір шығармашылық тапсырманы оқушыға ұсынудың жолын, әдіс-тәсілін білу керек. Шығармашылық жаттығу ойын тапсырмалардың мазмұны оқушының жас ерекшелігіне қызығушылығына үйлесуі керек.

Халықтық мұрамызда сәбилерге арналған салт өлең-тақпақтар баршылық. Тақпақтардың өлеңнен басты ерекшелігі мазмұны әр заманның ұрпақтарын қызықтыратын жағдаяттарға бағытталуы және балаларға тәрбиелік мақсатта жиіайта жүруге ыңғайлы келіп, тақпақталып, әр жолы дестеленіп, бөлініп-бөлініп жеткізілуі, әрбір жолы 4-8 бунақты, қысқа келіп, бір шумағы 4-6 жолдан құрылуы. Мәңгілік ұлттық рухын сақтаған, балаға өзінің ата-тегінің дәстүрін ескесалатын, тілін ардақтауға баулитын халық атынан айтылып, бүгінге жеткен тақпақтарды ерекше бағалап, тәрбиеде жиі қолдануымыз керек.

Балабақша тәрбиешілері көп тақпақты жатқаалдымен өздері білуі керек. Ал тақпақ дегеніміз не? Оның өлеңнен айырмашылығы неде? Теориялық еңбектерде өлең жанр ретінде қарастырылып, оның түр және мазмұн жағынан бөлінісі жіктеледі. Олардың көңіл-күй лирикасы, табиғат лирикасы, азаматтық лирика, мысал өлең, ода, эпитафия, поэма деген түрлерін мектеп қабырғасынан білеміз. Олардың ішінде тақпақтар деп бөлінген аталым жоқ.

Ал балаларға арналған зерттеулерде тақпақты «жаттамақтар» деп театау да ұшырасады. Интернеттік жүйеде өз тәжірибесімен бөліскен бір ізденуші тәрбиеші «Бір жастан асқан баласуретті кітапшалар қараудан жалықпайды. Ал тақпақ тыңдағанды жаны сүйеді. Бастапқыда 2-4 қатардан тұратын өлеңдерді оқып берген дұрыс. Бастысы, оны мәжбүрлемейсіз. Өзіңіз бірнеше рет оқығаннан кейін, жұмсақ үнмен қайталауын сұраңыз, тақпақты сәбидің көңіл-қошы бар кезде жаттатқан қолайлы» деп жазыпты. Бұл жерде мақалаавторы тақпақ пен өлеңді араластырып айтып отыр.

Біздің топшылауымызша, бала кезден үлкендердің ықпалымен баланың есінде тез жатталып қалған өлең-жырлар тақпаққа айналады. Олар мысалы, «Бақа-бақа, балпақ», «Аю отыр партада», «Айгөлек-ау, айгөлек», «Нәйім-нәйім, бауырсақ», «Қара нан-ау, қара нан» деп басталатын қып-қысқа ойды жеткізетін және ойын барысында жатталып қалатын санамақ, қаламақ, мазақтама өлеңдер. Сәбилерге арналған салт өлеңдерін зерттеген қазақ ғалымы Кенжехан Исләмжанұлы мұндай өлең-тақпақтарды рухани уызға балайды. Түрік ғалымы Ибраһим Иылдырымның «Тақпақтың әр жолындағы буындар саны 7-8-ден аспауы керек. Өйткені қара өлең үлгісіндегі өлеңдер қабылдауға, жаттауға қиын, әрі баланы тез шаршатады» деген ойын келтіріп, кіші-гірім тез жатталатын өлеңдерді тақпақтар деп атау дәстүрге айналған деп есептейді [3]. Біз тақпақтарды таңдағанда, осы қағиданы басшылыққа алуды көздеп отырмыз.

Тақпақтар мен өлеңдерді сәбилермен бірлесе жаттату тәсілдері өте көп. Балаға мәтінді есінде сақтап қалуға қалай үйретеді? Алдымен шығарма мазмұнын ескертусіз, балаларды ойната, оймантала отырып оқылады. Екінші рет оқығаннан кейін, тәрбиеші балаларға есте сақтау, жадында ұстау деген сөздердің лексикалық мәнін түсіндіреді. Сәбилерге тақпақ жаттату мәтіндегі сөздерді жекелей не топпен қайталап айту деген сөздің синонимі ретінде түсіндірілсе, жоғары топтарда шығарма мәтініндегі бейнелі сөздерді талдай білу, құрылысын ұғындыру, автордың идеяны жеткізуде қолданған суреттеу тәсілдерін таба білу бағытында ұйымдастырылады.

Психология теориясы мен әдістемелік зерттеулерде жаттатылатын материалды есте сақтаудың бірнеше жолдары қарастырылған:

1) өздігінен есте сақталу, яғни басқа бір мақсаттағы іс-әрекет үдерісінде адам еркінен тыс есте қалу;

2) өз еркімен есте сақтау, бұл есте сақтауға саналы түрде ұмтылудың нәтижесі болып табылады;

3) еріксіз жаттау;

4) есте сақтауға үйрету;

5) мәтін бөліктерін қайталау;

6) мәтінді толық еске түсіру.

Мектепке дейінгі бала тілін дамыту әдістемесінде өз еркімен есте сақтаудың екі тәсілі берілген:

1) мәтінді бірнеше рет қайталау;

2) жаттағанын еске түсіру.

Бірақ мектепке дейінгі бала мәтінді қайталағысы, әсіресе еске түсіргісі келмеуі мүмкін. Тәрбиеші К.Д. Ушинскийдің еске түсіруді сипаттаған мына сөзін есте ұстауы керек: «Еңбек, кейде қиын еңбек те, баланы аз-аздап үйретеді, өйткені ұмытшақтықтың себебі әрдайым ұмытқанды еске түсіруге еріншектіктен болады». Есіне түсіргенді қолдап, қуаттап, «ұмытқанды еске түсіруге еріншектікті болдырмау» тәрбиеші үшін ақиқат болуы керек.

Қайталау мен еске түсіруге балаларды ынталандыруда тәрбиеші мынадай құралдарды қолдануына болады:

1) Алдымен көркем поэтикалық шығарма балаларға ұнауы керек (музыкалылығымен, образдардың көркемділігімен, этикалық мазмұнымен), ол балаларға эстетикалық ләззат беру керек, адамгершілік қанағат әкелуі тиіс (балалар оның кейіпкерлерін ұнатуы, олармен тағы да кездесуді күтуі, өлеңді тағы да тамсана тыңдағылары келіп отыруға тиіс);

2) Тәрбиешіні жақсы көретін балалар оны қуантуға, оның мақтаған сөзін естуге талаптанып, оның өтінішін орындауға тырысады [5, 221].

Егер мәтін мәнерлеп жақсы оқылса, даусымен және мимикасымен өлеңдегі оқиғаға қатысты сезімін тәрбиеші балаларға жан-тәнімен жеткізе алса, өзінің шыншылдығымен, әдептілігімен, тілектестігімен, балалардың табысына адал құштарлықпен қарайтынына сендіре алса, көркем шығармаларды өз еркімен есте сақтаудың жоғарыда аталған құралдарының пәрменділігі толық қамтамасыз етіледі.

Тәрбиеші өзі айтқан нәрсені баланың есте сақтайтынына және ойына түсіре алатынына әрбір баланы сендіре білуге тиіс (бұл әсіресе ұялшақ, жасқаншақ балалар үшін керек).

Жолдастарымен жарысқа түсу ниетін қолдау (Кім артық біледі?), сондай-ақ оларға сыйлық жасау ниеті (үйден жаттап келген өлеңді топтаайтып беру) және тағы басқалар балалардың көркем мәтіндерді естесактауына осындай көтермелеу, белсендіру тәсілдері көмек бола алады.

Мәтінді ескесактау үшін, психологтардың мәліметтеріне қарағанда, балаға 8-10 рет қайталау керек, бірақ бір сабақта емес; 2-3 сабақ бойы есіне түсіріп отыру қажет [5,223].

Шығарманы бірден тұтас жаттатату бұл ұйқас үндестігін, образдар құрылымын, айтылу үндестігін түсіну үшін қажет. Өлеңді әрбір сабаққа бөліп жаттату шығарманың маңызын жояды, оны естесактауға, қабылдауға зиянын тигізеді.

Балабақшада тәрбиеленетін сәбилердің бірінші, екінші топтарындағы балалар үшін өлеңнің көркемдік қуатының әсерлі болуы, жеке тұлғалардың семантикалық мағынасының тыңдаушыға таныс болуының ықпалы ерекше болады. Бірінші топтағы сәбилер жұмсақ, дыбыс буындары қайталанып келетін сөздері көп туындыларды жақсы қабылдайды, яғни қайталанып келетін сөздерді, тіркестерді тез үйренеді. Баланың жас шамасы жоғарылаған сайын өлеңнің оқиғаға құрылуына қызығушылық байқалады.

Баланы бірден-бір сөзге араластыратын сүйікті нысандары – оның үйдегі және топтағы ойыншықтары, олармен жасалатын қимыл-әрекеттері, өзіне жақын тартып дос ететін аппақ ұлпа жүнді мысық, лақ, кішкентай балапан т.б., осыларды тосыннан көрген сәбидің қай-қайсысы да тіл қатып қалуға тырмысады.

Жоғарыда берілген кіші-гірім шумақты жаттамақтар ойын үстінде жаттатылатын жеңіл өлеңдер. Сондықтан да оларды кейде «жаттамақ» деп дәстүрдегі сөзбен атауға да болады. Ал оқу-тәрбие мақсатындағы, арнайы ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінде жаттату үдерісінде шығарма түріне қарай әртүрлі әдіс-тәсілдер қолданылады.

Балабақшаның 2-ші кіші, ортаңғы және жоғары топтарының жас ерекшеліктеріне қарата шығарма жаттатудың бірнеше тәсілдері қолданылады.

Көлемі үлкен шығарманы жаттаған уақытта оны бөлік-бөлігімен есте сақтауға рұқсат етіледі, 1-2 шумақтан немесе шұбыртпалы ұйқастан тұратын мәтіндер (Санамақ, қаламақтар т.б.) бірден жаттатылады.

Тақпақ жаттау әдістемесінің негізгі құрылымы:

1) тәрбиешінің өлеңді мәнерлеп оқуы: оқығанда балаға жақсы естілетіндей дауыста және жағдаятта болумен қатар, сезіміне әсер ететіндей, ол туындыны жазған авторға риза болатындай көңіл-күй туғызу;

2) балалармен мәтіндегі таныс емес сөздерді, сөз тіркестерін талқылау;

3) мазмұны бойынша есте ұстау қабілеті жақсы балалардан «Өлең не туралы?»; «Автор қандай ат берген?», «Неге осылай жазды екен?» деп сұрау, тәрбиешінің өзі дайындаған қызықты мотивацияны келтіру;

4) мәтінді түгелдей қайталап оқу, есте ұстау қабілеті нашарлау бірнеше балаға айтылуы қиын дыбыстары бар сөздерді, өлең ырғағына қарай кейбір бір деммен оқылатын тіркестерді, мәтіндегі жаңа сөздерді қайталау;

5) жаттап алған балаларға 2-3 рет қайталату, әр жолдың дауыс ырғағын келтіріп, тиісті жерлеріне дауыс екпінін түсіріп, мәтіннің оқылу сарынын, кідірістерін келтіріп оқуға жаттықтыру.

Есте ұстау қабілеті нашар балаларға тәрбиеші көмектеседі: көзқарасымен, қимылымен мақұлдап, сөздерді есіне салады, интонацияны өзі көрсетіп береді, өйткені алғашқы уақытта мәтінді қайталау баланың үлкенге жай еліктеуді талап етеді.

Бір мәтінді бірнеше рет қайталауда, балаларды жалықтырмас үшін, тәрбиеші жұмысқа ойын элементтерін кірістіреді. Олар:

- Жаттатылатын өлеңдегі заттармен қимыл-әрекеттер, қозғалыстар (мысалы, «Ақ кояң», «Әтешім» өлеңдеріндегідей) жасату; әрбір жолы (басында не аяғында) қайталанып тұратын сөздерді балалармен бірлесе қайталау, жоғары топтарда өлең жолдарын өздеріне аяқтатуға рұқсат беру;

- Жаттап болғаннан кейін диалогті мәтіндерді рөлге бөліп айтқызу;

- Жаттау үдерісіне қарқын беру үшін рөлге бөлінген жолдарды түрлішедауыс сарынында (көңілді, ренішті, бір сарынды, монотонды, кекештене, басқа образға еліктету: робот, дию, батыр т.б.) айтқызу.

Бір сабақ түгелдей бір шығарманы жаттатуға арналуы дұрыс емес, яғни бұлай ету балаларды берілген өлеңге деген ынтасын жойып, жалықтырып жібереді. Жаттатуға арналған сабақты, тәжірибе көрсетіп отырғанындай, басқа жұмыс түрлерімен, мысалы, бұрын жаттаған өлеңді қайталаумен (немесе еске түсірумен), сөйлеу техникасы жөніндегі ойындармен (айтылуы қиын дыбыстарға, мәтіндегі жаңа сөздерге қатысты фонетикалық, лексикалық ойындар ойнату) толықтыру орынды болмақ.

Бала тілі неғұрлым бай болса, адамның табиғат пен қоғамдағы күрделі байланыстарды дұрыс тану мүмкіндігі де соғұрлым мол болады. Ана тілі жақсы дамыған бала ойын да дәл, шебер жеткізеді. Қазіргі кезде қоғамға қажетті мамандықтар тез бейімделуді, ептілікті, шапшаңдықты, ерекше ойлау қабілетті, қиындықтан шыға білуді, адамдармен тіл табыса білу өнерін қажет етеді. Бұл қасиеттердің барлығы да шығармашылық жолдан бастау алады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Мектепке дейінгі тәрбиені оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. Астана, 2016.
2. Аймауытов Ж.
3. Федоренко Л.П., Фомичева Г.А., Лотарев В.К. Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту методикасы. Алма -Ата, Мектеп, 1981. -221-222б.
4. Ушинский К. Д. Балаларды тәрбиелеу және оқыту жөнінде таңдамалы пікірлері, А.1985 ж.
5. А.Байтұрсынов Тіл тағлымы.-Алматы: Ана тілі, 1992Ерте жастағы (1 жастан 3 жасқа дейінгі) балаларды тәрбиелеу мен оқытуға арналған «Алғашқы қадам» бағдарламасы: - Астана, 2009. - 26 б.
6. Федоренко Л.П., Фомичева Г.А., Лотарев В.К. Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту методикасы. Алма -Ата, Мектеп, 1981. -221-222б.

УДК 373.1

КРИТЕРИАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ И ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ КАК ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА

Тулєпова С.И., магистр, старший преподаватель
Жетысуский университет имени И. Жансугурова

E-mail: tulierova.saltanat.80@mail.ru

В данной статье автор рассматривает компетентный подход преподавания в высшей школе, раскрывает SMART технологию постановки целей при определении критериев оценивания учебных достижений к практическим занятиям, методы и разноуровневые задания по таксономии Б. Блума

Ключевые слова: компетенции, модернизация, критериальное оценивание, SMART-технология, таксономия Б.Блума

Осы ғылыми мақалада автор жоғары мектептің оқыту жүйесіндегі құзырлы тұрғыларға теориялық талдау жасайды, практикалық сабақтарда оқу жетістіктерін бағалаудың SMART технология мақсаттарының көрсеткіштерін анықтайды, Б.Блум таксономия бойынша әдістер және әртүрлі деңгейдегі тапсырмалар.

Ключевые слова: құзыреттілік, модернизация, критериалды бағалау, SMART-технология, Б.Блум таксономиясы

In this article the author examines compares approach teaching in high school, reveals the SMART goal setting technique in determining the criteria of assessment of educational achievements for practical classes, methods and multilevel task taxonomy B. Bloom

Keywords: competence, modernization, criteria-based assessment, SMART-technology, taxonomy B.Blum.

В Послании народу «Социально-экономическая модернизация – главный вектор развития Казахстана. Глава государства поручил внедрять в образовательные процессы новые методики для повышения качества обучения. Модернизация образования в Казахстане определила необходимость реформы в целях приведение ее в соответствии с мировыми тенденциями развития образования в мире [1 с.61].

Современная система мирового образования характеризуется тенденциями от репродукции и трансляций знаний к формированию новых форм социально-культурного опыта, новых типов межличностных и социальных отношений. Иными словами происходит формирование компетенций как способность не только знать и использовать знания, но и генерировать знания, разрабатывать новые идеи, достигая научных результатов имеющих теоретическую и практическую значимость.

Для чего мы формируем компетенции будущих специалистов, почему эта идея актуальна? В 2000 г. была создана Европейская сеть агентства качества высшего образования (ENQA) с целью обеспечения качества в европейском образовательном пространстве. В рамках Болонского процесса философия образования направлена на повышение конкурентоспособности европейского образования. Образование становится все больше прагматичным, ориентированным на работодателя. Появление конкурентной среды, в системе высшего образования, настроило высшую школу на потребителя, на рынок труда.

Стратегия модернизации образования Республики Казахстан предполагает что в основу содержания общего образования будут положены ключевые компетентности. В мировой системе образования понятие компетентности выступает как идеология интерпретации содержания образования, обладает интегративной природой вбирает в себя ряд компетенций [7 с.121]

Теоретический анализ международных исследований системы образования (Европейские дескрипторы квалификаций высшего образования) показал, что протекает образовательный процесс по следующей формуле [2 с.3]:

Формирование знания _____ Применение знания _____ Генерация нового знания
Компетентностный подход реализуется через организацию модульного обучения.

Учебные программы выстраиваются по модульному принципу для реализации индивидуальных образовательных траекторий.

Что же такое компетентность и компетенции? Существуют различные подходы к толкованию сущности этих синонимических понятий. Компетенция – включает в себя совокупность качеств личности (знаний, умений и навыков, способов деятельности) по отношению к качественной продуктивной деятельности. Компетентность – владение, обладание человеком соответствующей компетенцией, включающей его личностное отношение к ней [6 с.81].

На основании проведенного обзора мы рассмотрели структуру профессиональной компетентности через принципы модульного обучения который отражает содержание общих компетенций.

Мы рассмотрели принципы когнитивной природы модуля, который направлен на формирование общих компетенций: *предметных, инструментальных и системных*:

- Принцип концептуальной организации учебного материала – знание всегда организовано в концептуальные системы;

- Принцип ассоциаций – от того насколько студент понимает материал, зависит уровень его восприятия материала с ассоциациями с другими понятиями. Таким насколько мы часто используем метод ассоциограмм зависит процесс обучения.

- Принцип деятельностного подхода – усвоение знаний и формирование компетенций осуществляется в процессе целенаправленной деятельности;

- Принцип интерактивности – обучение взаимодействию с партнерами в процессах приобретения и генерации знания.

Вопросы выявления и оценивания уровня сформированности у учащихся знаний, умений и навыков являются одними из основных в современной системе преподавания. Мы обратились к анализу международных исследований оценки учебных достижений и рассмотрели систему критериального оценивания учебных достижений.

Критериальное оценивание – это сравнение достижений студентов в учебной деятельности с критериями, которые должны быть четко определены, согласованы, в соответствии с образовательными целями и содержанием, которые способствуют формированию компетенций обучаемых [3 с.28].

Цели образования являются критериями оценки учебных достижений.

В далеком 1954 году Питером Друкером была разработана SMART-технология постановки целей при определении критериев оценивания учебных достижений[4 с.31].

SMART содержит в себе пять критериев целей:

- Specific – конкретность;
- Measurable – измеряемость;
- Achievable – достижение;
- Realistic – реальность;
- Timed – определенность во времени.

При изучении конкретной темы назревает необходимая педагогическая задача – определить конкретные цели и описать уровни их проявления, который мы оценим определенным количеством баллов. Опираясь на данную классификацию, мы разрабатываем SMART-цели наших практических занятий. Например, мы преподаем элективную дисциплину «Теория межличностных коммуникаций». При проведении практического занятия «Коммуникативный стиль взаимодействия в межличностном общении», мы составили SMART-цель темы:

S – изучение теории коммуникативного взаимодействия в межличностном общении;

M – структура межличностного общения, модели поведения в различных ситуациях;

A – разбор ситуационных упражнений, проведение ролевых игр направленных на формирование умений и навыков коммуникативного взаимодействия межличностного общения;

R – выработка индивидуального стиля коммуникативного взаимодействия в межличностном общении, формирование коммуникативных компетенций;

T – в течение 4 часов.

Таким образом, мы даем студентам SMART-технология постановки целей при определении критериев оценивания учебных достижений к практическому занятию.

В данной классификации мы поставили конкретные цели сформировать у студентов знания о стиле коммуникативного взаимодействия, на примерах решения ситуаций из реальной жизни, применяя методы проблемного обучения, мозгового штурма, ролевых игр для изучения психологии межличностного общения и формирования коммуникативных компетенций в течение определенного времени – 2 часов.

В определении целей мы также используем таксономию целей Блума, разноуровневые задания которых мы используем при проведении практического занятия, они же определяют конечный результат, который должен достичь студент при овладении материалом.

Таксономия Блума используется как инструмент планирования занятий, как разработка стратегий методов и средств опроса от простого к сложному [5 с.15].

Опираясь на данную таблицу глаголов таксономии Блума, мы разработали SMART – цели критериев оценивания практического занятия на тему «Коммуникативные стили взаимодействия в межличностном общении» (указанные выше), определили уровень мышления студентов и разработали разноуровневые задания которые определили конечный результат, которым должен овладеть студент при усвоении темы.

Задания		Учебный процесс	
Уровни познания по таксономии Блума	Разноуровневые задания	Действия педагога	Действия студента
Знание	Объясните какие ассоциации у вас вызывают слова межличностное общение. Дайте определение понятию межличностное взаимодействие Перечислите функции межличностного общения	По методу ассоциограмм производит разбор ключевых слов совместно со студентами	Воспроизводит ассоциации, демонстрирует знания, дает краткую информацию
Понимание	Объясните что мы знаем о коммуникативном стиле взаимодействия; о стратегиях взаимодействия; что мы хотим узнать.	Таблица Донны Огл <u>«Знаю-Хочу узнать-Узнал»</u> З- что мы знаем; Х- что мы хотим узнать; У- что мы узнали и что нам осталось узнать	Заполняет таблицу или же листы бумаги, работая с текстом лекции по темам «Теории стратегии взаимодействия по К.Томасу, теории поведенческого анализа Н.Рэкхема, «Решетки управления Р.Блейка и Дж. Мутона»
Применение	Опираясь на теорию стратегии взаимодействия по К.Томасу решите проблемную ситуацию (приводятся примеры)	Разбор проблемных ситуаций связанные с стилем коммуникативного взаимодействия	Решает проблемные ситуации, демонстрирует знания применения теории на практике
Анализ	Заполните таблицу V – я это знаю; + - это для меня абсолютно новое; - это противоречит тому, что я знал; ? – я хочу знать об этом больше.	Таблица Инсерт (Вогана, Эстеса) Самоактивизирующая , системная разметка для эффективного чтения и размышления	Во время чтения материала делает на полях пометки: V – уже знал; + - новое; - думал иначе; ? – не понял, есть вопросы
Синтез	На основе теории К.Томаса проанализируйте стратегии взаимодействия, составьте критерии сравнения данных стратегий	Концептуальная таблица. Сравнение трех и более аспектов или вопросов.	Заполняет таблицу Объект -1 Объект-2 Объект-3
Оценка	Белая шляпа: Только факты. Конкретизируются, подбираются новые данные. Желтая шляпа: положительные стороны оценки данного события, поиск доказательств и аргументов; Черная шляпа- критическое	Прием 6 шляп. (Эдвард Боно)	Происходит обсуждение полученной информации

	отношение к событию, явлению. Найти аргументы против Красная шляпа - эмоциональное восприятие познания новой информации Зеленая шляпа - творчество, альтернативы, новые возможности и идеи; Синяя шляпа - мышление о мышлении. Чего мы достигли? Что нужно сделать дальше?		

Таблица 1. Разноуровневые задания по таксономии Блума к практическому занятию на тему:
«Коммуникативный стиль взаимодействия в межличностном общении»

В заключении хотелось бы добавить, что в соответствии со следующими требованиями образовательной политики Республики Казахстан – вхождение в единое образовательное пространство, где главной целью европейской школы ставится формирование критического мышления, формирование компетенций будущих специалистов, мы стараемся внедрять в процесс обучения инновационные методы преподавания, опираясь на технологии обучения, принятые в Европейской системе образования.

В данной статье мы рассмотрели компетентностный подходы преподавания в высшей школы, раскрыли SMART-технологии постановки целей при определении критериев оценивания учебных достижений к практическим занятиям, методы и разноуровневые задания по таксономии Б. Блума.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Послание Президента Республики Казахстан – лидера нации Н.А.Назарбаева народу Казахстана Стратегия «Казахстан-2050». Новый политический курс состоявшегося государства. Астана. Акорда 2012. с.61
2. Европейские рамка квалификаций высшего образования (Дублинские дескрипторы). с.3
3. Омарова В.К. Инновационные подходы в образовании: учеб.пособие – Алматы. «Отан» 2014 г.-248 с. с.28
4. Питер Друкер. Классические работы по менеджменту. М. 2008 г.с.31
5. Таксономия образовательных целей: сфера познания. Бенджамин Блум. 1956 г.с.15
6. Педагогика. Учебник для магистратуры университетов. Г.К.Ахметова., З.А.Исаева. с.81
7. Педагогика. Учебник для магистратуры университетов. Г.К.Ахметова., З.А.Исаева. с.121

UDC 888.111

THE PECULIARITIES OF USING ICT IN ASSESSMENT AT ENGLISH LANGUAGE LESSONS

M.Tumanbayeva, Master student,
Scientific supervisor: **K.T.Naubayeva**
Zhetysu University named after I. Zhansugurov, Taldykorgan

E-mail: meiramgul_tumanbayeva@mail.ru

This article is devoted to the peculiarities of using information-computer technology at the assessment level. New information technologies are not only new technical means, but also new forms and methods of teaching, a new approach to the process of training and education. The use of ICT in education is one of the most important areas of the development of the information society.

Key words: *information-computer technologies (ICT), assessment, informatization, multimedia, innovation, computer, presentation, internet resources, communication, interactivity.*

New information technologies are not only new technical means, but also new forms and methods of teaching, a new approach to the process of training and education. Modern pedagogical technologies, such as the project methodology, the use of information technologies, Internet resources allow you to implement a personality-oriented approach to learning, provide individualization and differentiation of learning, taking into account the abilities of children, their level of training, interests. The use of ICT in education is one of the most important areas of the development of the information society. The education system today is developing in a situation of “shock from the future” - a person is born and learns in one world, and he will have to act independently in another. In these conditions, the school should form new skills in students - the ability to adapt and find themselves in this world, the ability to independently collect information, analyze, generalize and transmit it to other people, to master new technologies. An adequate response to the challenges of the time is the implementation of a new model of the educational process, focused on independent work of students, collective forms of training, the formation of necessary skills. An important role in this transformation can and should be played by the active use of information and communication technologies (ICT) in the educational process, since:

- the study and application of ICT in the educational process allows students to obtain the skills and qualifications necessary for life and work in modern society;
- ICTs are an effective tool for the development of new forms and methods of training that improve the quality of education;
- the widespread use of ICT creates the conditions for increasing the availability of education, for the transition from lifelong learning to lifelong learning (Life Long Learning - LLL paradigm), which ensures constant adaptation to the conditions of development of the information society and knowledge-based economy.

Informatization is a necessary component and condition for the general modernization of education, updating the content and forms of educational activity, the entire school system, and education management. It is impossible to complete the modernization program without informatization. Informatization of education is a priority for the development of the social sphere of Kazakhstan. Learning a foreign language, as part of the educational process, cannot stay away from these global changes in the school.

Not only the novelty of working with a computer, which in itself contributes to an increase in interest in learning, but also the ability to regulate the presentation of educational tasks according to the degree of difficulty, encouraging the right decisions positively affect motivation.

The fundamental difference between the training system with the use of ICT from the traditional one lies in its technological base, in the realization of the high potential of computer and communication technologies. This allows you to solve one of the main problems of education:

- improving the quality of education;
- increasing the availability of education;
- increasing the economic potential in the country due to the growth of education of the population (human capital);
- integration of the national education system into the scientific, industrial, social, social and cultural information infrastructure of the world community.

The **purpose** of this work is to identify the effectiveness of the use of ICT and Internet resources in an English lesson and the principles of creating educational ICT software in the educational process within the framework of this subject, contributing to the development of motivation for students' educational activities.

The main purpose of teaching foreign languages is the formation and development of a communicative culture of schoolchildren, teaching practical mastery of a foreign language. The teacher's **task** is to create the conditions for practical mastery of the language for each student, to choose such teaching methods that would allow each student to show their activity, their creativity. The task of the teacher is to intensify the cognitive activity of students in the process of teaching foreign languages.

Unlike traditional methods, where the teacher is used to giving and demanding certain knowledge, when using interactive forms of learning, the student himself becomes the main acting figure and opens the way for mastering knowledge. The teacher acts in this situation as an active assistant, and his main function is the organization and stimulation of the educational process.

In English lessons using a computer you can solve a number of problems:

- to form reading and reading skills, directly using network materials of varying degrees of complexity;
- improve listening skills based on authentic audio texts;
- improve writing skills; replenish your vocabulary, both active and passive, with the vocabulary of the modern foreign language, which reflects a certain stage in the development of the culture of the people, the social and political structure of society;
- acquaint with cultural knowledge, including speech etiquette, features of the speech behavior of different peoples in communication, features of culture, traditions of the country of the language being studied;
- form a sustainable motivation of students' foreign language activities in the lesson.

Thus, the substantial basis of mass computerization of education is, of course, associated with the fact that a modern computer is a technical tool that promotes effective learning, and subsequently affects the overall development of students.

Computer technology in teaching English.

The processes of updating in the field of teaching foreign languages in a modern school create a situation in which teachers are given the right and opportunity to independently choose textbooks and other teaching aids. A modern teacher refuses ready-made methodological “recipes” that strictly regulate activities within a specific methodological system, in favor of analyzing the current situation in teaching foreign languages, in favor of the effective use of new technologies in the educational process. The teacher’s task is to create the conditions for practical mastery of the language for each student, to choose such teaching methods that would allow each student to show their activity, their creativity. The teacher’s task is to intensify the student’s cognitive activity in the process of teaching foreign languages. Modern pedagogical technologies, such as training in collaboration, a project methodology, the use of new information technologies, Internet resources help to implement a personality-oriented approach to learning, provide individualization and differentiation of learning, taking into account the abilities of children, their level of training, inclinations, etc.

Modern technology is, of course, computer technology, which has a number of advantages over traditional methods.

Computer training carries a huge motivational potential.

A computer is a tool used by a teacher in the educational process, which can perform various functions in the process of teaching foreign languages:

- Training tool;
- Means of creating texts in the target language;
- A tool for processing and storing statistical information about educational activities;
- Means of communication with native speakers in the e-mail system, etc.

The main areas of ICT used by foreign language teachers are:

- Multimedia lessons
- Testing on computers.
- Remote Olympiads.
- Telecommunication projects.
- Lessons based on copyright computer presentations in the form of lectures, seminars, students’ reports.
- Project activities.

All this, except telecommunication projects, I apply at various stages of the lesson and in various types of speech activity. One of the most essential parts of education is assessment of students. Without assessment we can’t go further in teaching, in presenting new material;

assessment gives the teacher an opportunity to analyze the result, planning of future work totally depends on the results. That's why a great attention is paid to assessment.

There is an endless amount of types of assessment using ICT. Here are just some of them:

Testing on computers. With the help of tests and online tests I check how well the student knows this or that material, how well he has learned English grammar, how vast his vocabulary is. You can also learn the general level of English proficiency. I use the following types of tests:

General installation tests - aimed at checking the knowledge of the language in general, as well as checking certain areas of knowledge: the use of idioms, slang expressions, phrasal verbs.

Grammar tests - I use to test knowledge of the rules of English grammar. The tests test various aspects of the English grammar, their correct understanding, and the ability to use them.

Lexical tests - I use to check the vocabulary of English learners. The tests test the knowledge of the basic necessary vocabulary for language learners in different areas of the English language.

Remote Olympiads. They are held in almost all subjects of the school curriculum, including the English language.

Lessons based on copyright computer **presentations** in the form of lectures, seminars, student reports.

One of the possibilities of using **multimedia technologies** in the lesson is a multimedia presentation with a vivid video sequence (illustrations, video clips, and sound).

The use of **computer presentations** in the educational process allows one to intensify the learning of material by students and conduct classes at a qualitatively new level, using projection of slide films and reference tables from a computer screen onto a large wall screen instead of a classroom board.

The presentation allows you to immediately act on several types of memory: visual, auditory, emotional, and in some cases motor.

The effectiveness of the impact of educational material on students largely depends on the degree and level of illustrative material. The visual richness of the educational material makes it vivid, convincing and helps to intensify the process of its assimilation. Computer presentations allow students to focus on the significant aspects of the information presented and create visual spectacular images in the form of illustrations, diagrams, diagrams, graphic compositions, etc.

Possessing such an opportunity as interactivity, computer presentations allow you to effectively adapt educational material to the characteristics of students. Strengthening interactivity leads to a more intensive participation in the learning process of the learner, this helps to increase the efficiency of perception and memorization of educational material.

You can use the presentation in the educational process at various stages of the lesson, while its essence as a visual means remains unchanged, only its forms change, depending on the purpose of its use.

I do not use presentations all the time, especially since in some cases this can be harmful, however, in cases where the lesson material contains a large amount of illustrative material (for example, regional geographic material), the use of computer presentations will significantly increase the effectiveness of the lesson.

The basis of the use of multimedia presentations in the foreign language lessons is a communicative approach to mastering all aspects of a foreign language culture: cognitive, educational, developing and educational, and within the educational aspect - all types of speech activity: reading, speaking, listening, writing.

Project activity. A multimedia presentation can also be used as a project activity. It is very important for students to feel an interest in independent creative work, to feel the significance of the results of their work, since the presentation is a ready-made teaching material for the lesson. It should be noted that every year students make multimedia presentations with great interest, more efficiently, professionally, feeling their success.

Kahoot is a game learning platform used as educational technology in schools and other educational institutions. The Kahoot educational games are a multi-choice quiz that generate users and are accessible through a web browser. Kahoot can be used to test students' knowledge, for formative assessment, or as a break from classroom activities. Kahoot also includes elements of quiz.

Conclusion

1. A lesson using ICT makes it possible to conduct classes with different levels of students, give them assignments of varying degrees of difficulty, offer a set of assignments and exercises according to their abilities, ensure 100% participation, while maintaining an atmosphere of goodwill and calmness, use various types of assessment which can interest students of all ages.

2. With the correct organization of the educational process, the motivation for self-training of students' increases and a conscious attitude to learning appears.

3. The lack of interest in learning among students is largely due to the inability to independently organize their educational activities.

4. Students cease to be passive participants in the learning process and become active participants.

REFERENCES:

1. N. Stangaliyeva. Foreign language teaching based on information and communication technologies. Bulletin of KarNU, 2018.

2. Beaty Ken. Computer-assisted Language Learning. Longman, Pearson Education, 2014.

3. Chapelle Carol.A. Computer Applications in Second Language Acquisition: Foundations for teaching, testing and research. – Cambridge University Press, 2015.

4. Dudeney Gavin. The Internet and the Language Classroom. A practical guide for teachers. – Cambridge University Press, 2005.

УДК 373.1

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА АТА-АНАЛАР МЕН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҰЖЫМ АРАСЫНДАҒЫ ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕРДІҢ ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Тұлымшақова Г.Д., Педагогика және психология факультетінің магистранты
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: tulymshakova81@mail.ru

Мақалада мектепке дейінгі ұйымдарда ата-аналар мен педагогикалық ұжым арасындағы өзара әрекеттердің психолого-педагогикалық мәселелері қарастырылады. Баланың отбасы жағдайында тәрбиеленуінен ерекшеленетін мектепке дейінгі ұйымдағы бейімделуі мен әлеуметтенуіндегі кездесетін кедергілер мен оны шешу жолдары ата-аналар мен мектепке дейінгі ұйым педагогтарының өзара әрекеттерімен сипатталады. Баланың тәрбиесі мен әлеуметтенуіне отбасы және педагогикалық ұжым тарапынан жасалған екі жақты жайлылық оның алдағы уақытта мектепке дейінгі ұйымда, өз қатарластары арасында әлеуметтенуіне және мектепалды білім алуының нәтижелілігіне тікелей әсер етеді.

Тірек сөздер: *Мектепке дейінгі ұйым, ата-аналар, педагогикалық ұжым, өзара әрекеттер.*

В статье описываются психолого-педагогические вопросы взаимодействия родителей и педагогов в дошкольных организациях. Приводятся примеры барьеров адаптации и социализации ребенка в дошкольной организации, которые отличаются от воспитания ребенка в семейной среде, так же рассматриваются способы их преодоления, характеризующиеся взаимодействием родителей и педагогов дошкольной организации. Взаимный комфорт, создаваемый семьей и педагогическим коллективом в целях успешного воспитания и обучения ребенка, напрямую влияет на его дальнейшую социализацию, среди сверстников в дошкольной организации и эффективность приобретения предшкольных знаний.

Ключевые слова: Дошкольная организация, родители, педагогический коллектив, взаимодействие.

The article describes the psychological and pedagogical issues of interaction between parents and teachers in preschool organizations. Examples of barriers to adaptation and socialization of a child in a preschool organization, which differ from raising a child in a family environment, are given, as well as ways to overcome them, characterized by the interaction of parents and teachers of a preschool organization. The mutual comfort created by the family and the teaching staff for the successful upbringing and education of the child directly affects his further socialization among peers in the preschool organization and the effectiveness of the acquisition of preschool knowledge.

Key words: Preschool organization, parents, teaching staff, interaction.

Мектепке дейінгі ұйымдарда мектепалды тәрбие мен білім беру үрдісінің жүзеге асырылуы ата-ана, бала, педагог, арқылы ұйымдастырылады. Себебі, мектепке дейінгі ұйымға келместен бұрын бала отбасында, яғни ата-анасының қамқорлығында болады. Отбасының маңызы мектепке дейінгі жастағы балалар үшін ерекше. Олар ата-анасынан алғашқы өмір тәжірибесін алып, еліктейтін үлгілерді қабылдайды. Бұл жөнінде Қазақстан Республикасының Конституциясында (27-бап) «Неке мен отбасы, ана мен әке және бала мемлекеттің қорғауында болады. Балаларына қамқорлық жасау және оларды тәрбиелеу ата-ананың етене құқығы, әрі міндеті», - делінген. [1] Мектепке дейінгі ұйымға келген шағында бала әлеуметтену сатысына өтеді. Ол отбасындағы үйреншікті дағдылардан өзгелеу қағидаттармен кездеседі. Бұл өзгерістер баланың басқа ортаға, өзгеше күн тәртібіне бейімделуін талап ететін үрдіс. Көп жағдайларда мектепке дейінгі ұйымдағы күн тәртібі мен балаға үйреншікті отбасындағы күн тәртіптері сәйкес келе бермейді. Себебі мектепке дейінгі ұйымдарда барлық балаларға қатысты өзгеше ортақ талаптар болады. Атап айтқанда, қарапайым ертеңгілік жаттығулар мен гигиеналық шаралар уақытылы тамақтану мәдениеті мен тәрбиелік-білімділік ойын сағаттары, серуен, күндізгі тынығуды, өзіне-өзі қызмет ету дағдыларын атап өтуге болады. [2] Отбасы жағдайында бұл ережелер мүлдем сақталмайды деген түсінік те қате, өйткені мектепке дейінгі ұйым тәртіптемелеріне ұқсас дағдыларды қалыптастыратын да отбасылар кездеседі. Бұл ретте баланың мектепке дейінгі ұйымда әлеуметтенуі жеңілдеу болады. Бұл жөнінде белгілі ғалым Л.Д Столяренко әлеуметтенуді қарастырғанда, әлеуметтену немесе бейімделу сатысы деп көрсетеді. Әлеуметтік бейімделу жеке позицияны, әлеуметтік статусын түсінуін, сондай-ақ оны мен байланысты ролдік мінез-құлық түрі ретінде жалпы топтық міндеттерді шешу процесінде тұлғаның дара ерекшеліктерін жүзеге асыруды қарастырады [3]. Алайда, өзге қоғам мен ортаға үйрену балаға әсерсіз өтпейтіні белгілі. Мектепке дейінгі ұйымға келген шағында баланың бойында, мінез-құлқында міндетті түрде өзгерістер пайда болады. Көп жағдайда ол күйзеліспен, яғни жылау, сағыну, тәбеттің болмауы тіпті инмундық жүйесінің төмендеуіне де әкеліп соқтырады. Бұл құбылысты баланың қарапайым мектепке дейінгі ұйымға келуінен бастап, мұнда күні бойы болуынан бақылап көруге болады. Осындай жағдаяттардың алдын алу мен бейімделуді анағұрлым жеңілдетіп, баланың ерте жастан жақсы тәрбие, жас ерекшелігіне сай білім алуына жағдай жасау мақсатында, мектепке дейінгі ұйымдарда ата-аналар мен педагогикалық ұжымның өзара әрекеттерінің психолого-педагогикалық жоспарлары құрылып, бірлесе атқарылуына ұсынылады. Бұл жағдайды тұлға аралық өзара әрекет ретінде де қарастыруға болады. Баланың балабақшаға тез бейімделіп тәрбиелеу мен білім беру үрдісінде табысты болуына бірлескен жалпы ортақ мақсатта әрекет ететін тұлғалар болып, ата-аналар және педагогикалық ұжым көрініс табады. Өзара әрекеттің бастапқы көрінісі бірлескен -диалогтық танымдық әрекет үрдісі жүзеге асады. Бұл жөнінде Қазақстандық ғалым психолог С.М Жақыпов «Танымдық іс-әрекет психологиясы» еңбегінде [4], ал Е.В. Зинченко тұлға аралық қарым-қатынасты зерттеуді негізгі

психологиялық мәселелердің бірі деп қарастырды. Ол қарым-қатынастың тұлғаның күйі мен қасиетінің көптеген сипатының қалыптасуына ықпал ететіндігін айтып өтті. [5]

Аталған еңбектерді назарға ала отырып, мектепке дейінгі ұйым педагогтары ата-аналармен қарым қатынаста балаға қатысты екі жақты орындалатын өзара әрекеттерді анықтайды, ата-аналарға мектепке дейінгі ұйымның ережелерін орындаудың маңызымен таныстырып, баланың бейімделуіне септігін тигізетін кеңестер береді. Мектепке дейінгі ұйымдардың педагог қызметкерлерінің ата-аналармен өзара әрекеттерінің психолого-педагогикалық негізгі ұстанымы – баланы тәрбиелеуге қатысты кәсіптік көмек беру, баланың қызығушылығы мен қажеттілігі, бала тәрбиесіндегі ата-аналардың міндеттері жауапкершіліктері, балаға жан-жақты қолдау көрсету, баланың жеке өзіне тән табиғатымен қабылдау және түсіну, балаға бірден-бір жеке тұлға ретінде сену және сыйлау. Одан кейін отбасының ортақ мәдениетін көтеруге және ата-аналардың психолого – педагогикалық жағдаяттарды түсіне алуына, балалармен жұмыстың дағдыларын қалыптастыруда мектепке дейінгі ұйым педагогтарының теориялық және практикалық берген көмектерін өздігінен бала тәрбиесінде қолдана алуына көмек көрсетіледі. Ата-аналар мен педагогикалық ұжым арасындағы өзара әрекеттердің жеке, топтық тәсілдері қарастырылады, ата-аналармен әріптестіктің әртүрлі формалары мен біріккен шығармашылығы қолданылады. Мектепке дейінгі ұйым мен ата-аналар арасында сенімді қарым-қатынас құру үшін педагогтың үнемі зерттеу жүргізгені жөн. Ол үшін педагог-тәрбиешілер ата-аналардың жеке ерекшеліктерін, олардың білімін, ортақ мәдени деңгейлерін, сондай-ақ, олардың бала тәрбиесіне қатысты көзқарастарын, отбасылық қатынастардың мінездемесін, т.б. білуі қажет. Сонымен қатар мектепке дейінгі ұйымның ата-аналар үшін үнемі ашық екендігін, өздерін мазалайтын мәселелері төңірегінде психолого- педагогикалық талқылауға дайын болуы, консультация мен көмек бере алатындай болғаны жөн. Педагогтың жұмысы ата-анамен және балалармен өзара әрекетте психолого-педагогикалық тұрғыда үйлестірілген болуы міндетті. Мектепке дейінгі ұйым педагогы ата-аналармен өзара әрекетте сенімді орта құру үшін олармен жұмыс мазмұны мен формаларын ойластыруы міндетті. Мысалы, олардың қажеттілігі зерттеу және алынған мәліметтерді келешек жұмыста қолдану мақсатында экспресс-сұрақ жүргізу. Тәрбиешілер мен ата-аналар арасында өзара әрекеттегі әріптестік үшін жағымды қарым-қатынас орнағаны жөн. Педагог ата-аналармен жұмыста олар қызыға қатыса алатын, бала бейнесінің жағымдылығын қалыптастыратын жұмыстарын ұйымдастыруы қажет. Ата-аналарда баланың жағымды бейнесін формалау үшін отбасында айтылмайтын, ата-анасы күтпеген, олар үшін қызықты ақпаратты хабарлауы тиіс. Ол баланың құрбыларымен тіл табысудағы ерекшелігі, оның еңбекке деген қатынасы, іс-әрекеттерінің жетістіктері болуы мүмкін. Ата-аналар педагогты бала тәрбиесіндегі отбасы мәселелерімен таныстыру өте маңызды. Бұл кезеңде тәрбиешілер ата-аналармен диалог жүргізеді, отбасымен сөйлескенде тек жағымды жақтарын емес, бала қылығындағы қиыншылықтар, кедергілер туралы да айтады. Ата-аналармен біріккен зерттеулерде қызметтің нақты түрлері жоспарланады және әріптестік формалары таңдалады. Қазақстан республикасында мектепке дейінгі ұйымдарда ата-аналармен жұмысты ұйымдастырудың бірнеше түрлері енгізілген:

- нұсқаулық көрінісіндегі психолого-педагогикалық (лекциялар, семинарлар, онлайн кездесулер, дөңгелек үстелдер);
- ұйымдастырушылық-әдістемелік (ойындық жетекші әрекеттер)
- психологиялық – медициналық (кеңестер, сауалнамалар тренингтер);
- Іс-тәжірибелік дағдыларды жетілдіру (тәжірибе алмасу, үйірмелер, консультациялық пункттер).

Мектепке дейінгі ұйымдарда білім беру үрдісін жоспарлауға ата-аналарды қосуды келесі бағыттармен де жүзеге асыруға болады:

- білім беру жағдайларына ата-аналардың қажеттілігін, қызығушылығын зерттеу;

• әлеуметтік тапсырысты әзірлеуге ата-аналарды тарту: мектепке дейінгі ұйым миссиясын анықтау, білім беру мазмұнын таңдау (бағдарламалар, білім беру технологиялары, балаларды тәрбиелеу мен оқыту әдістемесі); түлек моделін құру;

• жоспарды әзірлеудің барлық деңгейіне ата-аналарды тарту: мектепке дейінгі ұйымның даму бағдарламасы, жылдық және оқу жоспарлары, баланың жеке даму картасы, тәрбиешілермен біріккен жоспарлар кіреді. [6]

Баланың балабақшаға тез бейімделуі ата-анасы мен педагог- тәрбиешінің өзара әрекеттерінің психологиялық- педагогикалық ынтымақтастығына байланысты болады. Мәселен күнделікті баланы мектепке дейінгі ұйымға әкелу мен оның жан күйзелісін болдырмау ата-аналар мен педагогикалық ұжымның өзара бірлескен жоспарлары арқылы жүзеге асырылса, бала мектепке дейінгі ұйымға сенімі артып, тез үйренуді ғана емес, өзінің жас ерекшелігіне тән сипаттағы білім мен білік дағдыларын меңгеретін болады. Баланың мектепке дейінгі ұйымға тез бейімделіп, ерте жастан білімге қызыға тартылуы педагогикалық ұжымның кәсіби құзыреттілігімен де айқындалады. Осыған орай, педагог қызметкерлердің өзіндік шығармашылығы мен теориялық білімдерінің тәжірибемен ұштастуға ғана емес, ата-аналармен өзара ынтымақтасты әрекетте жүзеге асырылуы тиімді болмақ. Себебі жанартылған білім беру жағдайында балаға білімді сапалы меңгерту үшін педагог-қызметкерлердің өзі де кәсіби құзырлы болуы, дамуы міндетті шарт. «...педагогикалық ұжымның құзырлы болуы – тек кәсіби білімі емес, тұлғаның жалпы мәдениеті мен шығармашылық әлеуетін дамыту қабілеті...»- деп түйіндейді белгілі ғалым [Т. Г. Браже.] [7] Сол секілді қазақтың дара тұлғасы [Ұлы Абай] «...Тегінде, адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез деген нәрселермен озады...», [8] – деген сөздері ұстаздық мамандықтың болмысын ашатын сөздер ретінде де айқын анықтама беруде. Өз тәжірибемізде жақсы педагог, тек балалармен жүргізетін қызметінде ғана емес, ата-аналармен әлеуметпен байланыста да құзырлы, үнемі кәсіби даму үстіндегі педагог деп білеміз. Кәсіби даму – бұл жүйелі беку, білім саласында жетілу және кеңею, тұлғалық сапалардың дамуы, ата-аналармен бала тәрбиесіне қатысты өзара әрекеттерде жаңа кәсіби білімдер мен дағдыларды меңгерудегі қажеттілік. Мұнда педагогикалық еңбекте басшылыққа алынатын мектепке дейінгі ұйым педагогтарының ата-аналармен өзара әрекеттерді ынтымақтастықпен қалыптастыруға ықпал ететін тиімді әдіс-тәсілдер қаралады. Ол педагог қызметкерлер үшін, тәрбиеленуші балалар үшін ынтымақтастық жоспар негізінде білім беру үрдісіне тартылатын ата-аналар үшін бірнеше міндеттер қарастырады. Атап айтсақ:

1. Балаларға берілетін тәрбие мен білім мазмұнын таңдауда мектепке дейінгі білім мен тәрбие беруді мектепке дейінгі тәрбиелеудің үлгілік типтік оқу бағдарламасы мен жалпыға міндетті мектепке дейінгі білім беру стандартына сәйкес тиімді ұйымдастыру;

2. Үлгілік оқу бағдарламасының мазмұнын ауытқушылықсыз инвариативті және вариативті жүктемелерге сәйкес ұйымдастыруды басшылыққа алу және қосымша зияткерлік бағытта дамытатын қызметтері ұйымдастыру;

3. Балалармен күнделікті ұйымдастырылатын жұмыс түрлерін күн тәртібіне сәйкес үздіксіз жүргізу;

4. Балалардың түрлі кезеңде даму деңгейлерін анықтау, саралау, тиімді жұмыс түрлерін алмастырып отыру. Тиімсіз әдістемені тоқтатып, тиімді әдістемеге ауысу тәртіптерін рәсімдеу;

5. Балалардың жеке мүмкіндіктері мен қабілеттерін анықтай отырып, оның белгілі бір бағытта дамуына және өзге үлгермейтін жақтарын назарға алу жұмыстары мен қосымша тиімді әдістемелер мен озық тәжірибелерді басшылыққа алу; [9]

Аталған міндеттер балабақша қызметкерлеріне балалардың жас шақтары ерекшеліктеріне сәйкес жұмыстар жүргізудің негізін айқындайды. Анықталған мақсат міндеттер балабақшаның жалпы ата-аналар жиналысында талданып, бекітіледі. Мұндай

Ұйымдастырылған жұмыстар мектепке дейінгі ұйым педагогтарының ата-аналармен бала тәрбиесіне қатысты өзара психолого- педагогикалық қызметінде бірнеше тиімділіктерді береді. Атап айтқанда, ата-аналар мектепке дейінгі ұйымның жалпы қызметі мен өзінің баласына қатысты атқарылатын жұмыстар мен көрсетілетін қызметтер туралы толық хабардар болуы. Баласының қандай ортада дамып отырғандығы, мемлекет тарапынан мектепалды білім беруге қатысты сапалы қызметке қол жеткізіп отырғандығы туралы мәлімет алып, баласының табысты оқушы болуына өзінің де үлесін қаса алатындығы туралы назарда болуы. Балалар педагогикалық ұжым мен ата-аналардың психолого-педагогикалық өзара ынтымақтастық іс-әрекетіндегі үрдістер нәтижесінде мектепке дейінгі ұйымға тез бейімделіп, берілген тәрбие мен білім, білік дағдыларын үй жағдайында ата-аналардың көмегімен бекітіп, меңгере алады. Мектепке дейінгі ұйымның педагогтары үшін өзінің кәсіби еңбегінің нәтижелілігін ата-аналар тарапынан бағаланып, болашақта тура мақсаттылыққа бағытталуына, жағдай туғызылады.

Қорыта келгенде, педагогикалық ұжым ата-аналармен өзара әрекетте бүгінгі бала, ертеңгі еліміздің азаматтарын тәрбиелеуде мектепке дейінгі ұйым педагогтарының, ата-аналардың өзара бірлескен әрекеттерінен баланың болашақта табысты болуының айқындалатынын ескере отырып, үздіксіз білім беру жағдайындағы осы бағыттың маңыздылығын назарда ұстап, қызметінде орынды қолдана алса, онда мектепке ұйым қызметі ата-аналармен ынтымақтастықта баланың дамуы мен денсаулығын нығайта отырып, ол үшін қауіпсіз, педагогикалық сауатты және психологиялық тұрғыдан жайлы жағдай жасайтын болады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 жылғы 30 тамызда қабылданған. (27 бап)
2. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы Білім және ғылым министрлігінің 2016 жылдың 12 тамыздағы №499 бұйрығы(24.09.2020 жылғы №412 бұйрығындағы өзгертулерімен)
3. Столяренко Л.Д. Основы психологии. Издание 3-е, переработанное и дополненное. - Ростов-на-Дону: «Феникс», 2000.
4. С.М Жақыпов «Жалпы психология» Алматы 2007ж.,
5. Зинченко Е.В. Психология общения. Энциклопедический словарь / Под общ.ред. А.А. Бодалёва. – М.: Изд-во «Когито-Центр», 2013.- С. 110.
6. Мектепке дейінгі ұйымдарда ата-аналар мен жұмыс формалары мен заманауи модельдері Қазақстан Республикасының білім және ғылым министрлігінің Балалық шақ республикалық орталығының әдістемелік ұстанымдар. Астана-2013 ж.-7-8 б.
7. Браже Т.Г. Современная аттестация учителей: цели и тенденции.// Педагогика. 1995. №3, с 69.)
8. Абайдың қара сөздері Алматы кітап-2020ж-246
9. Мектепке дейінгі ұйымдарда ата-аналармен жүргізілетін жұмыстың түрлері Қазақстан Республикасының білім және ғылым министрлігінің Балалық шақ республикалық орталығының әдістемелік ұстанымдар. Астана -2017ж - 8-9б.

ӘӨЖ 541.124

ЖАСӨСПІРІМДЕР ДЕВИАЦИЯСЫ ӘЛЕУМЕТТІК ПРОБЛЕМА РЕТІНДЕ

Тұрсынғалиев А.Б., Педагогика және психология факультетінің 2 курс студенті
I.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

Email: vipakovip@bk.ru

Девиантты мінез-құлық әр түрлі жастағы адамдарға тән. Девиантты мінез-құлық проблемасы ұзақ уақыт бойы зерттелген, бірақ бұған қарамастан, ол қазіргі әлемде өзекті болып қала береді. Бұл проблема - қазіргі жастар мен жасөспірімдердің қанық проблемасы. Мінез-құлық ауытқулары барлық дерлік жасөспірімдерде кездеседі. Бұл жасқа тән ерекшеліктер сезімталдық, көңіл-күйдің жиі кенеттен өзгеруі, мазақтан қорқу және өзін-өзі бағалаудың төмендеуі. Көптеген балалар үшін бұл уақыт өте келе өздігінен жойылады, ал кейбіреулері психологтың көмегіне мұқтаж. Сонымен, неге жасөспірімдерде девиантты мінез-құлық белгілері байқалады? Бұған не немесе кім әсер етеді? Мақала жазу барысында осы сұрақтарға жауап табуға тырысамыз.

Кілт сөздер: девиация, девиантты мінез-құлық, профилактика.

Девиантное поведение характерно для людей разного возраста. Проблема девиантного поведения изучается давно, но несмотря на это и в современном мире остается актуальной. Эта проблема является насыщенной проблемой современной молодежи и подростков. Отклонения в поведении свойственны почти всем подросткам. Характерные черты этого возраста - чувствительность, частая резкая смена настроения, боязнь насмешек, снижение самооценки. У большинства детей со временем это проходит само собой, некоторым же нужна помощь психолога. Так почему же у подростков проявляются признаки девиантного поведения? Что или кто на это влияет? Ответы на эти вопросы мы постараемся найти в процессе написания статьи.

Ключевые слова: девиация, девиантное поведение, профилактика.

Deviant behavior is typical for people of different ages. The problem of deviant behavior has been studied for a long time, but despite this, it remains relevant in the modern world. This problem is a saturated problem of modern youth and adolescents. Behavioral deviations are common in almost all adolescents. The characteristic features of this age are sensitivity, frequent sudden mood swings, fear of ridicule, and decreased self-esteem. For most children, this goes away by itself over time, while some need the help of a psychologist. So why do adolescents show signs of deviant behavior? What or who influences this? We will try to find answers to these questions in the process of writing this article.

Key words: deviation, deviant behavior, prevention.

Девиантология нормадан ауытқуды зерттейді. Ең алдымен, біз адамдардың мінез-құлқындағы ауытқуларды айтамыз. Девиантологтар адамзат қоғамының өмірін реттейтін нормалардан ауытқулар қалай және неге пайда болады деген сұрақтарға жауап іздейді.[1]

Девиантты мінез-құлық (лат. Deviation - ауытқу) - жалпы қабылданған, кең таралған және қалыптасқан әлеуметтік нормалардан ауытқитын тұрақты жеке мінез-құлық. Теріс девиантты мінез-құлық қоғамның белгілі бір ресми және бейресми санкциялар қолдануына әкеледі (оқшаулау, емдеу, қылмыскерді түзету немесе жазалау)[2]

Девиантологиялық білім ХХ ғасырдың басында әлеуметтанудың тереңдігінде девиантты мінез-құлық социологиясы деп аталатын арнайы теория ретінде пайда болды. «Девианттылық» және «девиация» терминдерінің пайда болуы француз әлеуметтанушысы Эмиль Дюркгеймнің есімімен байланысты.[3]

Жасөспірімдердің девиантты мінез-құлқы материалдық, жеке әл-ауқатқа, сондай-ақ «мен қалағандай» қағидасы бойынша өмірге деген бағдармен, кез-келген тәсілмен және кез-келген бағамен өзін-өзі дәлелдей отырып белгіленеді. Көп жағдайда жастар қажеттіліктер мен жеке мүдделерді қылмыстық жолмен қанағаттандыруға деген ұмтылысты басшылыққа алмайды, бірақ ерлік таныту үшін компанияға қатысуды көздейді. Жасөспірімдердің ауытқуы (мінез-құлықтың белгіленген әлеуметтік-мәдени нормадан ауытқуы) - бұл жалпы феномен, ол жетілу және әлеуметтену процестерімен қатар жүреді, жасөспірім кезеңінде өсіп, 18 жастан кейін төмендейді.[3]

Жасөспірімдердегі девиантты мінез-құлықтың ерекшеліктері ер балаларда 11-13 жаста, ал қыздарда 13-15 жаста тұрақсыз көңіл-күйде байқалады. Осы жаста ол айқын қыңырлыққа үйретеді. Егде жастағы балалар тәуелсіздікке қызығушылық танытады, өйткені олар осы өмірден өз орындарын іздейді. Мұнда қызығушылықтар, қабілеттер бөлінеді, дүниетаным дамиды. Шешімділік пен табандылық көбінесе тұрақсыздық пен импульсивтілікпен қатар жүреді. Жасөспірімдердің шамадан тыс өзіне деген сенімділігі және категоризмі өзіне деген сенімсіздікпен үйлеседі. Ұзартылған байланыстарға деген ұмтылыс жалғыздыққа, тәкаппарлыққа ұялшақтықпен, романтизмге цинизммен және прагматизммен, ал нәзіктікке садизммен қажеттілікпен үйлеседі. Жасөспірімнің жеке басының дамуы қоғам мен мәдениеттің әсерінен жүзеге асырылады және экономикалық жағдаймен, сондай-ақ гендермен тікелей байланысты.[4]

Девиантты мінез-құлық мәселесін философия, құқық, медицина, педагогика, психология, биология және әрине әлеуметтану сияқты әр түрлі ғылымдардың өкілдері зерттеді. Социологиядағы девиантты мінез-құлықты зерттеу көбінесе оның Габриэль Тарде, Эмиль Дюркгейм, Георг Симмель, Роберт Мертон, Питирим Сорокин және басқалары сияқты ғылым ретінде қалыптасуында маңызды рөл атқарды.

Ғалымдар әлеуметтік патологияның әртүрлі формаларын зерттеді

- қылмыс;
- алкоголизм;
- нашақорлық;
- суицид.

Қылмыс - бұл белгілі бір аумақта белгілі бір уақыт аралығында жасалған қылмыстар жүйесі болып табылатын тарихи өзгермелі әлеуметтік және қылмыстық-құқықтық жағымсыз құбылыс.

Жасөспірімдер арасындағы құқық бұзушылықтың себептері:

- қолайсыз отбасылық орта;

Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтың басты себебі - отбасындағы тәрбие факторы. Зорлық-зомбылық пен тәуелділікке бейім ата-аналар тұлғаның қалыпты даму қабілетін бұза алады. Ол кез-келген тәсілмен ол жерден кетуге тырысады. Олардың бірі қылмыс болады.

- құқық қорғау органдарының миустары;

Кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыстың алдын-алуға жауапты органдардың әлсіз жұмыс істеуі құқық бұзушылықтың көбеюінің маңызды себептерінің бірі болып табылады.

- Мектептегі білім берудің кемшіліктері.

Мектептер білім беру функциясын ескермей, оқушыларды емтиханға даярлаумен айналысатындығы бірнеше рет атап көрсетілді. Көптеген психологтардың көзқарасы бойынша мектеп әлеуметтік институт ретінде оқушылардың дамуына жауап береді. Сондықтан тек білім деңгейіне шоғырлану дұрыс емес.

Алкоголизм - бұл ішімдікке тәуелділікпен сипатталатын, оған психикалық және физикалық тәуелділікпен сипатталатын созылмалы психикалық ауру. Жасөспірімдерді ішудің ең көп тараған себебі - қызығушылық пен жаңа сезімдерді бастан өткеруге деген ұмтылыс.

Әсер:

- бедеулік және толыққанды ұрпақты көтеруге, босануға және өсіруге қабілетсіздік;
- Асқазан-ішек жолдарының жұмысындағы ақаулар;

• бүйрек пен зәр шығару жолдарының қабыну аурулары;
• ағзаның иммундық қорғанысының төмендеуі, бұл инфекциялық ауруларға бейімділіктің жоғарылауына әкеледі;

• Бауырдың зақымдануы, гепатиттің дамуы, бауыр циррозы.

Нашақорлық - бұл есірткіні қолданудан туындаған прогрессивті ауру.

Қолдану себептері

• биологиялық (жылдам тәуелділікке ықпал ететін мидағы нейротрансмиттер алмасуының тұқым қуалайтын сипаттамасы);

• Психологиялық (нақты өмірлік нұсқаулардың болмауы, әлсіз ерік-жігер, ләззат алуға деген ұмтылыс және салдарын ескермей-ақ қалағаныңызды тез арада алу қажеттілігі);

• әлеуметтік (топтың басқа мүшелерімен «ілесуге» ұмтылу, олардың мәртебесін көтеру және басқаларға әсер ету қажеттілігі).

Суицид, суицид дегеніміз - өз өмірін қасақана алу, әдетте, тәуелсіз және ерікті.

Жасөспірімдердегі суицидтің себептері

• отбасында баланы қабылдамау, ата-аналардың тым жоғары талаптары немесе, керісінше, жасөспірімге назар аудармау;

• мектептегі жанжалдар, құрдастарының қорқытуы;

• бұқаралық ақпарат құралдары мен компьютерлік ойындардың әсері;

• Есірткіні, алкогольді және басқа да психотроптық заттарды қолдану.[5]

Шындығында, девиантты мінез-құлық табиғатында өте күрделі. Бұл күрделі өзара әрекеттесу мен өзара әрекеттесуде болатын әр түрлі факторларға байланысты. Адамның девиантты мінез-құлқын анықтайтын себептердің ішінде біз ең маңыздыларын бөліп көрсетеміз:

• биологиялық;

• психологиялық;

• әлеуметтік;

• отбасы;

• әлеуметтік-экономикалық;

• моральдық-этикалық факторлар.

Биологиялық балалар организмінің әлеуметтік бейімделуін қиындататын қолайсыз анатомиялық немесе психофизиологиялық сипаттамаларының болуымен көрінеді:

- генетикалық, бұл тұқым қуалайтындар, мысалы, көру мен естудегі ақаулар, психикалық дамудың бұзылуы немесе жүйке жүйесінің зақымдануы;

- психофизиологиялық адам ағзасына түрлі токсикалық, соматикалық және аллергиялық ауруларға соқтыратын жанжалды жағдайлардың, қоршаған ортаның химиялық құрамының әсер етуімен байланысты;

- физиологиялық құрамға сыртқы жағымсыздық, қоршаған ортаның жағымсыз қатынасын тудыратын сөйлеу кемістігі жатады, бұл құрдастар арасындағы қатынастар жүйесінің бұрмалануына әкеледі.[5]

Жасөспірімнің психологиялық ерекшеліктері де девиантты мінез-құлыққа бейімділікті анықтай алады. Мысалы, психологиялық норма шеңберіндегі тұлғалық ерекшеліктер - бұл өзін-өзі бақылаудың төмен деңгейі, тәуекелге бейімділік, мазасыздық пен агрессивтілік, қызығушылықтардың тар шеңбері, жеткіліксіз қалыптасқан коммуникативті дағдылар, стресске төзімділіктің төмендігі, тұлғаның жетілмегендігі, өзін-өзі бұзу - стим.

Жасөспірімдердің девиантты мінез-құлқының әлеуметтік себептері қолайсыз әлеуметтік орта болып табылады (девиантты жастар субмәдениетіне жататын); құрдастар тобындағы төмен мәртебе және т.б.

Девиантты мінез-құлықтың отбасылық себептері балаға тәрбиелеуді бұзу болып табылады; неке қатынастары; қатыгездік; қорлау; отбасындағы зорлық-зомбылық; жұмыстан тыс қатынас; отбасының төмен әлеуметтік мәртебесі; елемей; ата-ананың психикалық ауруы; отбасы мүшелерінің әлеуметтік немесе қылмыстық әрекеттері, күрделі өзгерістер, отбасындағы стресс.

Девиантты мінез-құлықтың әлеуметтік-экономикалық факторларына әлеуметтік теңсіздік жатады; жұмыссыздық, қоғамның байлар мен кедейлерге жіктелуі; лайықты табыс алудың әлеуметтік қолайлы тәсілдерімен шектеу; халықтың кедейленуі; инфляция және, әдетте, нәтижесінде әлеуметтік шиеленістер.

Моральдық-этикалық факторлар қазіргі қоғамның төмен моральдық-этикалық деңгейінде, құндылықтардың жойылуында (ең алдымен рухани), моральдың құлдырауында, екінші жағынан, девиантты мінез-құлық көріністеріне қоғамның бейтарап қатынасында көрінеді. .

Осылайша, жасөспірімнің өзіне девиантты мінез-құлықты таңдауының себептері әр түрлі. Бұл себептер кейде жеке тұлғаны үстем ететіндей, оның ерік-жігерін жоғалтады, ақылға қонымды ойлау қабілеті, өздігінен шешім қабылдай алады. Девиантты мінез-құлықтың кез-келген түрі өте жойқын, олар адамды өте сезімтал және бақытсыз етеді. Тұлға біртіндеп нашарлай бастайды, әлеуметтік дағдыларды жоғалтады, үйреншікті құндылықтардан және тіпті өзінің жағымды мінез ерекшеліктерінен айырылады.

Девиантты мінез-құлықтың алдын-алу тәуекел факторларының мониторингін қамтуы керек. Көбіне девиантты мінез-құлықтың алғышарттары отбасында жасырылады. Отбасы балаға негізгі, негізгі құндылықтарды, мінез-құлық стереотиптерін, нормаларын береді. Бала психикасының эмоционалдық саласы отбасында қалыптасады, бірақ үйдегі тәрбиенің кемшіліктерін түзету өте қиын. Қазіргі кезде ата-аналар мен балалардың ортақ істері минимумға дейін азайды. Уақытында байқалған ауытқулар және дұрыс көрсетілген психологиялық-медициналық көмек жасөспірімнің жеке басының деформациясын болдырмауы мүмкін.

Девиантты мінез-құлықтың алдын алу екі бағытты қамтиды: жалпы профилактикалық шаралар, сондай-ақ арнайы профилактикалық шаралар.

Жалпы профилактикалық шаралар барлық оқушылардың мектеп өміріне араласуын және олардың оқу үлгермеуінің алдын алуды білдіреді.

Арнайы профилактикалық шаралар педагогикалық ерекше назарға зәру балаларды анықтауға және жеке деңгейде түзету жұмыстарын жүргізуге мүмкіндік береді. Арнайы профилактика жүйесінің келесі элементтері ерекшеленеді: ерекше назар аударуды қажет ететін балаларды анықтау және тіркеу; девиантты мінез-құлықтың себептерін талдау; жұмыс түзету шараларын анықтау.[6]

Қорытындылай келе, девиантты мінез-құлық дегеніміз - кең таралған, жалпы қабылданған, сондай-ақ қалыптасқан нормалар мен стандарттардан ауытқатын мінез-құлық.

Девиантты мінез-құлық - бұл белгілі бір қоғамдастықта іс жүзінде үстемдік ететін нормаларға, стандарттарға және стереотиптерге қайшы келетін кез-келген іс-әрекет.

Девиантты мінез-құлық ресми бекітілген, сондай-ақ жалпы қабылданған әлеуметтік нормаларға сәйкес келмейтін ауытқу белгілерімен анықталады. Қатыгез мінез-құлық адамдарда жағымсыз бағалауды тудырады.

Жасөспірімдер арасында девиацияны анықтау үшін тест-сауалнамалар қолданылады. Девиацияға ұшыраған жасөспірімдермен әңгіме сұхбат арқылы алдын алуға болады. Сондай-ақ, девиант жасөспірімдерді, дөңгелек үстелге жинап, өз арасында әңгімелесу арқылы түзеуге болады деген ой да бар.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Хагуров Т.А. Қазіргі девиантологияға кіріспе / оқу құралы / - Дондағы Ростов, 2003. 343б.
2. Громов И.А., Мацкевич И.А., Семенов В.А. Батыс әлеуметтануы: университеттерге арналған оқулық. - СПб.: ДНК баспасы, 2003. - 560 б. - (Классикалық білім). ISBN 5-901562-41-0.S.532.
3. Дюркгейм Э. Суицид. Социологиялық зерттеу. М., 1998.
4. Райс Ф. Жасөспірім және жас кезеңінің психологиясы.- Мәскеу: Питер, 2008, 656 б.
5. Аухорн А. Қиын жасөспірім.- М.: ЕКСМО-Press, 2011. 304 б.
6. Василькова Ю.В. Қиын жасөспірімдермен жүргізілетін әлеуметтік мұғалімнің жұмысы.- М.: Академия, 2001, 440 б.

UDC 373.31

SOURCES OF FORMATION AUTO-PEDAGOGICAL COMPETENCES OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

A. Tynyskhanova, 2nd year doctoral student,
S. Zhakipbekova, doctor PhD
Zhansugurov State University, (Taldykorgan, Kazakhstan)

The article examines the sources of formation of autopedagogic competencies of primary school teachers, the sources of implementation of knowledge and skills, as well as the importance of the need for self-education of future primary school teachers.

Key words: auto-pedagogics, competence, primary school teacher.

One of the indicators of a teacher's professional competence is the ability to reorganize and change, the ability to learn, not to concentrate only with a certain amount of knowledge – autopedagogics, self - education, the ability to self-develop, which manifests itself in dissatisfaction, imperfection of the current state of the educational process and the desire to grow, self-improvement. This is because it is no secret that most new knowledge and technologies lose their relevance after an average of five years. After analyzing the situation of professional development, we can come to the conclusion that the most effective way to improve the pedagogical skills of teachers is the formation of autopedagogic competence.

The need for pedagogical self-education is due to the changes that are constantly taking place in education: new methods of teaching and upbringing are emerging, new methods and means of pedagogical activity are being developed, educational programs and textbooks are being updated, new standards are being introduced, and legislation is being adjusted. This reflects the natural process of social development, because education is a part of society. The knowledge and skills once acquired by a teacher can be forgotten and become obsolete. Therefore, a professional teacher needs to update them and acquire new ones [1].

Another aspect of pedagogical self-education should not be underestimated. It is much easier for a teacher who constantly learns by himself, is engaged in self-education, develops as a person, to understand another developing person – his student: "put himself" in the student's place, understand his problems, anticipate possible difficulties, see and evaluate a non-standard solution, encourage by referring to his own experience of teaching.

In the organization of self-education, as in any activity, the key role is played by concentration on a certain area of work. How to choose this direction, where to start? The time-tested way is to work on a specific topic. The topic chosen for self-education should be relevant for the teacher himself, for the educational organization in which he works. The above-mentioned motives of a primary school teacher determine the need to form autopedagogic competence of future primary school teachers in the educational process.

Modern requirements require the education of future specialists focused on comprehensive education, in other words, the formation of competent young professionals to improve the quality of Education. In the preparation of students for pedagogical activity, it is necessary to instill professional values inherent in the teacher, such as knowledge, skills, personal and professional competencies, if there is a comprehensive and harmonious education of the individual, understanding of social goals and creating and directing their students to achieve this goal. Only then will the ideal model of the teacher, in which the qualities of the teacher's personality, knowledge, skills and abilities are differentiated, that is, a professionogram is formed and the abilities of the teacher are determined.

A professionally necessary component of a person's personality is professional competence. The problem of professional competence is considered in the works of domestic and

foreign scientists. Modern trends and interpretations of professional competence are very diverse. The definitions of professional competence that exist today in foreign literature, i.e. "deep knowledge", "State of adequate performance of a task", "ability to perform an actual activity" and others, do not fully explain the content of this concept. At the same time, the problem of professional competence is actively studied by domestic scientists. In most cases, this concept is used internally to define a high level of qualification and professionalism. Professional competence is considered as a characteristic of the quality of training of a specialist, the potential of effective labor activity. In pedagogy, this category is considered either as a productive component derived from "general cultural competence", or as a "level of knowledge of a specialist". If we determine the place of competence in the system of professional skill levels, then it is located between performance and maturity[2]. Below we will reveal in pedagogical research the personal qualities of a teacher's professional competence, the content and procedural components of professional activity.

Of interest is the hierarchical model of pedagogical competence, in which each subsequent block relies on the previous one, creating a platform for the "growth" of the next components. The block component model provides six types of pedagogical competence: educational, service, communication, emotional, personal, and creative. In the process of teaching a teacher, the special importance of the principle of consistency is emphasized, which is directly related to the formation of his competence. A separate block taken from the text does not provide the teacher with the necessary professional competence. Taking into account the analysis of research on the problem of professional competence, we clarify the concept under consideration in relation to specialists of a pedagogical profile. In accordance with the above, the professional competence of a teacher provides a qualitative characteristic of the personality of a specialist, which includes a system of scientific and theoretical knowledge both in the subject area and in the field of pedagogy and psychology. Competence training is promising, since when working with this approach, the educational activity becomes research-oriented and practical-oriented, and becomes a means of acquiring knowledge [3].

"Competence" is a sign of sincerity today. In determining the reality of competence as a category, we take into account other laws of logic "opposite view", "equilibrium" and the laws of materialistic dialectics "unity and struggle of opposites", "transition of quantitative changes to qualitative changes", "negation of negation" [4]. After all, the basic laws and principles of pedagogy arise from Reason and the truth of facts. The development of competence as a pedagogical category is revealed on the basis of the relationship between pedagogical positions, laws arising from the laws of logic and materialistic dialectics

As a result, autopedagogic competencies are formed, which form the basis of the professional qualification of the future primary school teacher, adapted to the existing educational content:

1. Value-oriented competence – the ability to understand pedagogical phenomena in society and the social environment in relation to the professional activity of the future specialist from the point of view of an innovative approach, the ability and competitiveness to find their place in a changing society based on ethical values based on personal intelligence, citizenship and patriotism, and high interest in their chosen teaching profession. This competence provides and contributes to the ability to intelligently find ways, make positive decisions in various situations that occur in the life experience of the social and social environment.

2. Cultural and cognitive competence-the use of national cultural values and the foundations of cultural achievements of universal civilization in the organization of personal professional practice. Understanding the place of science that contributes to the development of the individual and social structure, while preserving the National factual features that allow us to harmoniously master the basics of personal, family-friendly culture and the rhythm of life formed in society, the social environment. Master the ability to understand and evaluate the culture of your nation and the cultural diversity of different nationalities in the world, master the ability to master a set of knowledge and use it rationally in your professional activities;

3. Communicative competence-the ability of the future specialist to find a common language with colleagues in their professional activities, to solve the difficulties that arise in the teaching profession, which has a complex scientific basis, through language communication in compliance with cultural and ethical requirements. Excellent knowledge of vocabulary art based on the specifics of the profession in speech communication. In the pedagogical process organized in the context of updated education, the ability to teach students to speak culturally and to guide and implement artistic and figurative speech based on language rules based on the relationship between students.

4. Information and technological competence-the ability to find, analyze, analyze, work with a system of textbooks, manuals, methodological manuals, educational books and didactic materials that provide scientific theoretical and methodological knowledge based on the content features of the specialty, which is formed as a traditional system. He also has computer literacy in accordance with modern requirements, thereby demonstrating the ability to use mass information technology tools from the Internet, Web sites, etc.in his professional activities.

5. Social and labor competence-ability to understand and respect the content of the teaching profession in the social environment in the social structure, be proud of your profession. Implementation of creative communication in improving the system of its structural content with a great responsibility for professional activities. Understanding the specifics of pedagogical activity, familiarizing yourself with the content of laws and regulations that guide its quality, and developing a person who shows conscious activity in compliance with them.

6. Competence of personal self-development – acquisition of knowledge in the written works in the field of philosophy of education, pedagogy, psychology, methodological Sciences, in a good understanding of the structural system and content features of the future professional profession. Critical attitude to their activities as a specialist, as a condition for improving their knowledge, fully accepting the opinions expressed by colleagues or in the social environment. It also reflects the image of an active, highly sought-after specialist who has the ability to draw positive conclusions based on his knowledge and constantly improve himself, based on scientific reality with the truth on models of various pedagogical practices.

7. Research competence - determines the readiness of future primary school teachers, adapted to the updated content of education, to independently acquire knowledge and acquire new knowledge, to reflect the problem, to work with various sources of knowledge, to study the topic, to conduct observations, experiments, experiments.

REFERENCES:

1. Андреев, В. И. Педагогика: учеб. курс для творческого саморазвития / В. И. Андреев. — Казань, 2003. — 608 с.
2. Вишневская, Л. П. Самообразование как психолого-педагогическая проблема / Л. П. Вишневская, Г. В. Вишневская / Известия ПГПУ им. В. Г. Белинского.- 2009.- № 16- с.156–158
3. Аренова А.Х. Профессиональные компетентности как отражение специфики педагогической деятельности // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2012. – №8. – С.75-77
4. Şerbănescu Laura, The Relationship between the Motivation to Attend the Teacher Education Programme and the Acquisition of Professional Competences. The Case of Romanian Teachers - <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/>

ӘОЖ 13.1625

ОҚЫТУДАҒЫ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Умиркалыкова М.

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: madeka_altynym@mail.ru

Үшінші мыңжылдықтың басында өркениеттің дамуы индустриялық қоғамнан ақпараттық қоғамға ауысумен анықталады, ол қоғамдық еңбек бөлінісі құрылымының түбегейлі өзгеруімен, ауырлық центрінің ауысуымен сипатталады. материалдық өндіріс саласынан ақпараттық өнімді құру, ақпараттық қызмет пен ақпараттық өзара әрекеттесуді жүзеге асыратын, ақпараттық процестер мен технологияларды жүзеге асыратын салаға дейін[1]. Ақпараттық қоғамда оның мүшелерінің интеллектуалды даму деңгейі негізгі стратегиялық ресурсқа айналады, бұл білімнің мәртебесін едәуір арттыратын, оның деңгейі мен сапасына жаңа талаптар қоятын экономика дамуының маңызды факторы. Қазіргі кезде бүкіл дүниежүзілік қауымдастыққа тән және көптеген елдердегі білім беру саласындағы саясатты анықтайтын білім беруді дамытудың заманауи тенденцияларын талдау ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың мүмкіндіктерін іске асыратын жаңа білім беру жүйесінің қалыптасуына сенімді. Қоғамды жаһандық ақпараттандыру ақпараттық-коммуникациялық орта мен білімге негізделген экономиканы қалыптастыруға бастама жасайды. Сонымен бірге білімді игере алатын, оны шығармашылықпен қолдана алатын, сонымен қатар жаңа білімді құру мен пайдалану процесіне қатыса алатын адам оның негізгі қорына айналады[2]. Мұндай адамды оқыту тұлғаның озық дамуына бағытталған жаңа білім беру жүйесінде ғана мүмкін болады. Білім беру өзі қоғамның экономикалық дамуының жетекші факторына айналады, болашақта қоғамның мүмкіндіктерін, әлеуетін анықтайды, білімдер жеке тұлғаны дамытудың маңызды көзі болып табылатын білікті кадрларды қалыптастырады. Жалпы орта және кәсіптік білім беру мекемелерінің түлектерін даярлау үшін білімнің жағдайы мен қоғам қажеттіліктерін ескере отырып, отандық және шетелдік әдебиеттің көптеген дереккөздерін талдау және жалпылау келесі тенденцияларды бөліп көрсетуге мүмкіндік береді: білім беру саласындағы мамандар жеке тұлғаның жеке қасиеттері мен кәсіби әлеуетін дамыту мақсатында ізгілендіру, жалпы адамзаттық құндылықтар императиві, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мүмкіндіктерін іске асыру негізінде оны дамытудың жаңа жолдарын іздейді; жоғары технологиялық өндірістер үшін кадрларды даярлау адамның жалпы және кәсіптік білім деңгейіне ғана емес, оның шығармашылық қабілеттерін, оның интеллектуалды әлеуетін дамытуға қойылатын талаптар деңгейін сөзсіз арттырады; нарықтық экономика жағдайында адам өзінің негізгі жеке капиталын тауар ретінде ұсынатын еңбек нарығында барған сайын белсенді рөл атқарады - құзыреттілік, кәсіпқойлық, біліктілік және оның біліктілік деңгейі неғұрлым жоғары болса, соғұрлым оның таңдау еркіндігі бар еңбек нарығы, соғұрлым ол сұранысқа ие өмірде; еңбек нарығындағы үнемі өзгеріп отыратын жағдайға байланысты адам жаңа мамандықтарды қысқа мерзімде игеруге мүмкіндік беретін білім алуға мәжбүр болады; ақпарат саласында жұмыс істейтіндердің саны өнеркәсіпте және ауыл шаруашылығында жұмыс істейтін мамандармен салыстырғанда үнемі өсіп отырады[3].

Кәсіби қызмет саласындағы осы өзгерістердің барлығы білім беру құрылымын сөзсіз өзгертеді, қазіргі қоғамға оны ақпараттандыру кезеңіне тән белгіні анықтайды.

Қоғамды ақпараттандыру - бұл жаһандық әлеуметтік процесс, оның ерекшелігі - бұл қоғамдық өндіріс саласындағы қызметтің басым түрі болып негізге алынған ақпарат жинау, жинақтау, өңдеу, сақтау, беру, пайдалану, өндіру табылады. микропроцессорлық және компьютерлік техниканың заманауи құралдары, сондай-ақ ақпараттың өзара әрекеттесуі

мен алмасудың әр түрлі құралдары. Қоғамды ақпараттандыру: баспа қорына шоғырланған қоғамның үнемі кеңейіп отыратын зияткерлік әлеуетін, оның мүшелерінің ғылыми, өндірістік және басқа қызметінде белсенді пайдалануды қамтамасыз етеді; ақпараттық технологияларды ғылыми, өндірістік, қоғамдық өндірістің барлық салаларын дамытуға бастамашылық ету, еңбек қызметін интеллектуалдау; ақпараттық қызметтердің жоғары деңгейі, қоғамның кез-келген мүшесінің сенімді ақпарат көздеріне қол жетімділігі, ұсынылған ақпаратты визуалдау, қолданылған мәліметтердің маңыздылығы [4].

Қоғамдық құрылымның қазіргі даму кезеңінің ерекшелігі - қазіргі кезде қоғамға қол жетімді ақпараттың барлық массивін пайдалануға арналған ашық ақпараттық жүйелерді пайдалану. Бұл бізге заманауи қоғамды басқару тетіктерін жетілдіруге мүмкіндік береді, қоғамды ізгілендіру мен демократияландыруға ықпал етеді және оның мүшелерінің әлауқатын арттырады. Қоғамды ақпараттандыруға байланысты болып жатқан процестер ғылыми-техникалық прогресті жеделдетуге, адам қызметінің барлық түрлерін интеллектуализациялауға ғана емес, сонымен қатар мүмкіндік туғызатын қоғамның сапалы жаңа ақпараттық ортасын құруға да ықпал етеді. әрбір жеке тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамыту үшін[5].

Бұл кезеңге тән ерекшелік - бұл әр ақпараттық тұтынушының қызығушылықтары мен қалауына сәйкес ақпараттық сұраныстарды, ақпараттық ағындарды қалыптастыруға мүмкіндік беретін Дүниежүзілік ақпараттық желінің қалыптасуы мен жұмыс істеуі. Ақпарат ғылымда, өнерде, өндірісте, технологияда және білім беруде маңызды бола бастайды. Сонымен қатар, ақпарат дербестендірілген. 1980 жылдардың аяғында - 90 жылдардың басында. Интернет желісінің бірегей жылдам дамуы мен жетілдірілуі қазіргі қоғамның ақпараттық ресурстарының ауқымын едәуір кеңейтті, бұл пайдаланушыға әлемдегі ең ірі кітапханалардың, радиостудиялардың, телестудиялардың, мәліметтер базаларының ақпараттық ресурстарына қол жетімділікті қамтамасыз етуге мүмкіндік берді, және нақты тарихи құжаттардың көшірмелері. Ақпаратты берудің заманауи құралдары іс жүзінде берілетін ақпараттың көлеміне де, жылдамдығына да шектеулерді алып тастайды, ал навигация құралдары кез-келген ақпаратқа қаншалықты қашықтықта болса да қол жеткізуге және кез-келген көлемде ақпарат алуға мүмкіндік береді. 20-шы ғасырдың аяғында Дүниежүзілік ақпараттық желінің мүмкіндіктері кеңеюде - серіктестермен, пікірлестермен, жұмыстағы және ғылыми зерттеулердегі әріптестермен тікелей ақпараттық өзара әрекеттесуді қамтамасыз ету, сонымен қатар ақпарат көздерімен интерактивті ақпараттық өзара әрекеттесу мүмкін болады. ақпараттық ресурстар.

Ақпараттандыру және жаһандық бұқаралық коммуникация сатысының қазіргі қоғамы ақпаратты әлеуметтік өнім ретінде белсенді пайдалану процестерімен сипатталады. Информатиканың әдістері мен құралдарын ғылыми білім саласы ретінде пайдалану оқу және кәсіптік мәселелерді тиімді және сапалы шешуге, адамның жеке басын дамыту, оның қазіргі жағдайға бейімделуі үшін ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың мүмкіндіктерін іске асыруға мүмкіндік береді. ақпараттық қоғамдағы өмір.

Сонымен бірге АКТ құралдарын пайдалану кез-келген мамандық иесінің қызметін техникалық және технологиялық қамтамасыз ету саласында да, осы қызметтің эргономикалық, физиологиялық және гигиеналық аспектілерінде де өзгерістерге әкеледі. Сонымен қатар, осы салада болып жатқан өзгерістердің жылдамдығы бұрын теңдесі жоқ. Осыған байланысты болашақ маманға информатика әдістері мен құралдарын, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануға қазіргі заманғы қоғам мүшесінің ақпараттық мәдениетінің қажетті деңгейіне және кәсіби дайындықтың белгілі бір деңгейіне кепілдік беретін осындай алғашқы дайындық қажет[6].

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды білім беру жүйесіне енгізуге байланысты мәселелерді жан-жақты қарастыру белгілі бір ұғымдар мен терминдерді қолдануды көздейді. Олардың кейбіреулері көбінесе педагогикада және информатикада қолданылады, қалғандары соңғы онжылдықта пайда болды және бүкіл қоғамның да, білім

беру секторының да үнемі өсіп келе жатқан ақпараттандыру процесінің көрінісі болып табылады. Бұл терминология, сондай-ақ сөздер мен сөз тіркестерін түсіндіру сияқты терминдер сөздігінде берілген. Төменде келтірілген негізгі, негізгі ұғымдар мен терминдермен қатар, оқулықтың беттерінде, білім беруді ақпараттандыру процесінің кейбір проблемалары мен перспективаларын қарастыру барысында[7].

Олардың ішіндегі ең негізгілері, ең алдымен, біз бір жағынан «информатиканың» нақты пәндік саласының маңызды тұжырымдамаларының «логикалық дамуы» болып табылатын ұғымдарды жіктейтін боламыз (мысалы, « ақпараттық-коммуникациялық технологиялар »,« ақпараттық өзара іс-қимыл »), ал екінші жағынан, АКТ-ны білім беру жүйесіне енгізу жолдары мен тәсілдерін қарастыру кезінде:« ақпараттық-коммуникациялық технологиялар құралдары »,« ақпараттандыру құралдары және білім беру мақсатының байланысы »,« білім беру мақсатының ақпараттық өзара әрекеті ». Дәл осы ұғымдар білім беруде АКТ-ны енгізуге байланысты мәселелерді осы нұсқаулықта жүйелі түрде қарастыруға негіз болады[8].

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар құралдары (АКТ құралдары) - микропроцессор, компьютерлік технологиялар негізінде жұмыс істейтін бағдарламалық жасақтама, бағдарламалық-техникалық және техникалық құралдар мен құрылғылар, сонымен қатар ақпаратты жинауға арналған операцияларды қамтамасыз ететін, ақпарат тарату, ақпарат алмасу үшін заманауи құралдар мен жүйелер , ақпаратты өндіру, жинақтау, сақтау, өңдеу, беру және жергілікті және әлемдік компьютерлік желілердің ақпараттық ресурстарына қол жеткізу мүмкіндігі. АКТ құралдарына мыналар жатады: компьютерлер, дербес компьютерлер; барлық сыныптардың компьютерлеріне арналған терминалды жабдықтардың жиынтығы; ақпараттық желілер; ақпаратты енгізу-шығару құрылғылары; мәтіндік, графикалық, аудиовизуалды ақпаратты манипуляциялауға арналған құралдар мен құрылғылар; ақпараттың үлкен көлемін мұрағаттық сақтау құралдары; деректерді, мәтіндік, графикалық немесе дыбыстық формада мәліметтерді сандық түрге және керісінше түрлендіруге арналған құрылғылар; жасанды интеллект жүйелері; компьютерлік графикалық жүйелер; бағдарламалық қамтамасыз ету жүйелері (бағдарламалау тілдері, аудармашылар, компиляторлар, операциялық жүйелер, қолданбалы бумалар және т.б.); жергілікті деңгейде (мысалы, бір ұйымның немесе бірнеше ұйымның шеңберінде), сондай-ақ ғаламдық деңгейде (Дүниежүзілік ақпараттық желілік Интернет шеңберінде) пайдаланушылардың ақпараттық өзара әрекеттесуін қамтамасыз ететін заманауи байланыс құралдары; мультимедиялық технологиялар, гипермәтін, гипермедиа, телекоммуникация негізінде жүзеге асырылатын білім берудің электрондық құралдары [9].

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Баймұманов Б., Қараев Ж. Дидактические особенности использования информационных технологий обучения//Высшая школа Казахстана. – 2000. – №6. – С.46 .
2. Караев Ж. Активизация познавательной деятельности учащихся в условиях применения компьютерной технологии обучения: автореф. дисс. канд. наук. – Алматы, 1994
3. Тульбасов Б.К. Дидактические условия подготовки учителей в институте повышения квалификации к использованию технологии обучения: – автореф. дисс. канд. наук.– Алматы, 2000.
4. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан – 2030: барлық қазақстандықтардың өсіп-өркендеуі, қауіпсіздігі және әл-ауқатының артуы. Ел Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы. – Алматы: Білім, 1997. – 176 б.
5. «Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы № 1118 Жарлығы
6. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 - 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 жылғы 1 наурыздағы № 205 Жарлығы

7. "Білім беру ұйымдарында пайдалануға рұқсат етілген оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық жеткізгіштердегі тізбесін бекіту туралы" Қазақстан Республкасы Білім және ғылым Министрінің міндетін атқарушының 2016 жылғы 8 қаңтардағы № 13 бұйрығы

8. Кенжебаева Г. М., Жоғары оқу орындарында «Қазақ диалектологиясы» пәнін модульдік технология арқылы оқыту, кандидаттық диссертация авторефераты 2010

9. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы // Егемен Қазақстан. 14 желтоқсан 2010.

УДК 541.124

МЕТОДИКА КОНСТРУИРОВАНИЕ ЭЛЕКТИВНЫХ ПРЕДМЕТОВ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Ұланұлы Д., магистрант

Жетысуский университет им. Жансугурова, г. Талдықорған

E-mail: daniar-99.kz@mail.ru

Мақалада жоғары мектептерде әлеуметтік ғылымдар бойынша элективті курстар құру әдістемесі мен мәселесі қарастырылады. Педагогикалық және әдістемелік әдебиеттерді талдау негізінде элективті курстарды құру кезеңдері тұжырымдалған

Тірек сөздер: жоғары білім, элективті курстар, оқу жоспарлары, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, жоғары мектептегі құрастыру әдістемесі

В статье рассматривается методика и проблема создания элективных курсов по обществознанию в высших школах. На основе анализа педагогической и методической литературы сформулированы этапы конструирования элективных курсов.

Ключевые слова: высшее обучение, элективные курсы, учебные планы, информационно-коммуникационные технологии, конструирование, методика обществознания в высшей школе.

The article deals with the methodology and problem of creating elective courses in social studies in higher schools. Based on the analysis of pedagogical and methodological literature, the stages of designing elective courses are formulated.

Keywords: higher training, elective courses, curricula, information and communication technologies, methods of construction in higher education.

Элективный курс – данное вспомогательные учащие обучения согласно подбору. «Электив» (англ. elective) – обозначает избирательный, дополнительный. Перечень подобных направлений предполагается подросткам либо учащимся во истоке тренировочного годы. Они расширяют сущность выдержки, сливущей профильной во этой высочайшей школе, но кроме того вызваны актуализовать также индивидуализировать процедура создания. Равно Как принцип, данные обучения предоставляют наиболее основательные познания, какие нереально извлечь с обычной проекты. Формирование элективных объектов считается потребностью нынешнего создания. В Соответствии С главной миссии преподавания , обучающийся обязан применять речь равно как способ общения во разговоре цивилизаций нынешнего общества. С Целью данного следует коммуникативное также социокультурное формирование обучающихся согласно орудиям объектов. [Конобеев 2006: 45].

Для определения места элективных курсов в модели образовательного процесса высшей школы, необходимо определиться с их характерными особенностями и задачами.

Анализируя работы некоторых исследователей, посвященные теме элективных курсов (А.Г. Каспржак, Г.А. Рогова, А.А. Кузнецов) можно выделить их следующие задачи [5, 6, 7]:

– элективные направления имеют все шансы представлять во свойстве добавочной элементом нахождения профиля;

– элективные направления имеют все шансы представлять во свойстве независимых тренировочных направлений, удовлетворяя различные познавательные круг интересов обучающихся. Но около обучаемых отсутствует способности реализации персонального подбора тренировочного направления, такого рода подбор, во наилучшем случае, считается массовым;

– элективные направления имеют все шансы представлять во свойстве наращенной, глубокой доли определенного тренировочного направления;

– элективные направления имеют все шансы являться направленными в характерные черты предстоящей высококласной работы, внедрять обучаемого во основные принципы фактической работы, увеличивать его круг интересов, заинтересовывать ко инициативному высококласному саморазвитию.

Во согласовании преподавания в этапа верховного создания глубокое подготовка реализуется линией сочетания 3-х видов тренировочных объектов – базисных, профильных а также элективных направлениях. Конкретного интереса стоят непосредственно элективные направления – неотъемлемые с целью посещения направления согласно подбору обучающихся, какие вступают во структура определенного верховного преподавания [1, с.15]. Данное сопряжено со этим, непосредственно, то что они реализуются из-за результат верховного школьного элемента тренировочного проекта профиля также обязаны разрабатываться педагогом либо методичным союзом педагога. Сведения направления вызваны равно как б «компенсировать» в значительном достаточно узкие способности профильных объектов с целью удовлетворение просветительных запросов обучающихся.

Академический проект просветительного института учитывает вероятность подбирать ученикам 3 элективных направления с 5-6, порекомендованных. С данного необходимо, то что число предлагаемых элективных направлений обязано являться необходимым с целью этого, для того чтобы обучающийся обладали вероятность подбирать. Подобным способом, пред педагогом делается ключевая цель предоставления требуемого числа сведений направлений.

Низкокачественное проектирование элективных направлений приводит ко внушительному смещению в худшую сторону производительности хода профильного преподавания. В Соответствии С нынешнему словарю зарубежных текстов [3, с.303], проектирование, с единица. *constructio* 'составление', 'построение'. По Этой Причине около определением «конструирование элективного курса» я подразумеваем непосредственно процедура его формирования, содержащий план также методичные советы с целью освоения нахождения элективного направления. Нередко сущность проектов элективных направлений повторяет использованный материал учебников также приводит ко недопониманию обучающимися полнее их исследования. Во взаимосвязи со данным главной проблемой этой заметки считается исследование существующего преподавательского навыка согласно вопросу конструирования элективных направлений.

Проблемам создания элективных курсов были посвящены работы Т. П. Афанасьевой [8], В. В. Бесценной [4], Г. А. Ворониной [9], Д. С. Ермакова [10], и др. Невзирая в существующие изучения, целого методичного расклада ко обобщению элективных направлений во наше время период никак не выковано. Авторы предлагают различные методические рекомендации, которые дополняют друг друга.

В педагогической и методической литературе выделяются основные этапы конструирования элективных курсов, среди которых: аналитический, конструктивный этапы и этап экспертизы [4, с.42].

В умо заключительном стадии немаловажно установить тему элективного направления, его основные элементы: миссии, проблемы, ценностные ориентиры, роль

направления во концепции профильного преподавания(просветительные, воспитательские также развивающие способности, связь со иными базисными также профильными объектами, элективными курсами), главные массивные направления, метод группы нахождения (согласно вопросам, согласно вопросам, согласно планам также полиадельфит. п.), прогнозируемые итоги.

Последующий стадия – функциональный – подразумевает формирование напрямую наиболее проекты элективного направления. Возлюбленная содержит соответствующие элементы:

1) наименование направления также единый размер времен (наименование направления обязано являться сформулировано неординарно, с целью этого для того чтобы вызвать интерес также обосновывать обучающихся);

2) объяснительная письмо, что обязана содержать во себе: подтверждение актуальности также массивной свежести элективного направления, его миссии также проблемы; главные способы также фигуры деятельность, их подтверждение; методичные советы ко компании деятельность обучающихся; роль направления во просветительном ходе;

3) сущность проекты согласно вопросам (либо согласно разделам) со неотъемлемым предписанием времен в их исследование;

4) предполагаемые итоги также ресурсы их диагностики;

5) ресурсное предоставление проекты (источники, ТСО, Сеть Интернет также др.).

Подобным способом, введение элективных направлений во академический процедура высочайшей этапа создания, в свой мнение, могут помочь найти решение несколько задач:

1. угодить персональные просветительные круг интересов, предрасположенности также необходимости любого обучающегося, во следствии чего же никак не потерпит мотивационная составная часть просветительного хода;

2. построить персональные проекты преподавания, во рамках любой тренировочной выдержки, полиадельфит.буква. обеспечить обучающимся настоящую вероятность принимать участие во создании нахождения своего создания, равно как этого потребует эталон;

3. увеличить свойство изучения профильных направлений, со одной края, также гарантировать интенсификацию тренировочного хода, со иной, из-за результат наиболее углубленного исследования единичных этим также областей;

4. гарантировать время независимой деятельность обучаемых, из-за результат этого, то что осваивание элективных направлений воспитывается в независимую службу со дальнейшим контролированием освоения познаний также умений;

5. гарантировать развитие высококлассных компетенций либо компонентов компетенций. На этапе экспертизы устанавливается соответствие содержания программы элективного курса целям профиля и потребностям учащихся, оценивается актуальность, новизна, значимость содержания в развитии познавательного интереса и творческого потенциала учащегося. При этом учитываются: требования государственного стандарта общего образования; полнота и доступность содержания элективного курса для учащихся, его вариативность; мотивационный потенциал; соответствие предлагаемого материала современному уровню достижений в конкретной предметной области; практическая направленность; целесообразность способа развертывания учебного материала; обоснованность выбора форм и методов обучения; диагностичность; резерв учебного времени в случае возможных сбоях; реалистичность и эффективность временных затрат [2, с. 54].

Проблемой нашего изучения возникло анализ трудности конструирования элективных направлений согласно общественности во общеобразовательных школах. С Целью данного существовала проложена диалог также опрос педагогов Жетысуского Института им.Жансугурова. Существовало опрошено Тридцать педагогов верховных средних учебных заведений согласно различным дисциплинам.

Во следствии разговора со педагогами существовало установлено, то что проектирование элективных направлений согласно познанию вынашивает произвольный вид также находится в зависимости во главном с уровня готовности педагога. Педагога во

основной массе ситуации (67%) проявили неподготовленность ко независимому конструированию элективных направлений, присутствие существенных проблем во ходе обучения с-из-за недоступности требуемых пособий, учебно-методичных использованных материалов также поурочных советов. По Этой Причине большая часть педагоги склоняется ко применению ранее отделанных элективных направлений, взятых с методичной литературы либо узы Сеть Интернет.

Исследование анкет педагогов выявил, то что педагоги представляют потребность во проектировании элективных направлений во главном с целью подготовки ко сессии (53%) со предпочтительным освещением этих этими, какие слабо пересмотрены в глубоком степенях (38%). Присутствие данном 67% анкетированных педагогов никак не имеют все шансы без помощи других создать элективные направления во взаимосвязи со недостатком требуемых пособий с целью их формирования.

В базе проделанного анкетирования также рассмотрения существующей преподавательской также методичной литературы, писатель прибыл ко заключению об этом, то что педагоги имеют необходимость во методе исследования элективных направлений, вследствие который значительная доля педагогов сумела б без помощи других, в отсутствии затруднений создать элективные направления согласно различным дисциплинам.

ЛИТЕРАТУРА:

1. [Электронный ресурс] // Министерство образования и науки Республики Казахстан : [сайт]. [2011]. URL: <http://минобнауки.рк/документы/2974> (дата обращения 28.09.2013).
2. Концепция профильного обучения на старшей ступени общего образования // Профильная школа. 2003. № 1. С. 12–18.3. Современный словарь иностранных слов: Ок. 20000 слов. М.: Рус. яз., 1992. 740 с.
4. Бесценная В. В. Конструирование содержания элективных курсов в профильном обучении: дис. ... канд. пед. наук. Омск, 2006. 173 с.
5. Каспржак А.Г. Проблема выбора: элективные курсы в школе. – М.: Новая школа, 2004. 160 с.
6. Г.А. Рогова. Методика обучения иностранным языкам в средней школе. М.: Просвещение, 1991. 287с.
7. Кузнецов А.А. Общая методика обучения информатике. Часть 1. М: Прометей, 2016. 300с.
8. Афанасьева Т. П. Разработка и экспертиза программ элективных курсов // Профильное обучение: педагогическая система и управление. система профильного обучения старшеклассников/ Т. П. Афанасьева, Н. В. Немова. М.: АПКПРО, 2004. С. 52–60.
9. Воронина Г. А. Элективные курсы: алгоритмы создания, примеры программ: практическое руководство для учителя. М.: Айрис-пресс, 2008. 128 с.
10. Ермаков Д. С. Организационно-педагогические проблемы разработки и изучения элективных курсов // Педагогика. 2009. № 2. С. 36–41.

ӘОЖ 14.23.05

ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫН МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТҮСІНІКТЕРІН ДАМУ ТҰРАЛЫ

Фейзулдаева С.А., Phd докторы
Аманжолова М.Д., Тухайқызы Е., Ыдырысова Ж.С.
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: salta7172@mail.ru

Бұл мақалада білім беру процесінде дидактикалық ойындардың экологиялық түсініктерінің қалыптасу мен дамуы қарастырылады.

Түйін сөздер: дидактикалық ойындар, экологиялық түсінік, ойын түрлері.

Қазіргі әлемде мектеп жасына дейінгі баланы экологиялық түсінігін қалыптастыру мәселесі өте өзекті, өйткені мектепке дейінгі білім берудің мемлекеттік білім беру стандартына Үлгілі оқыту бағдарламасына сәйкес білім беру нәтижелеріне қойылатын талаптардың бірі балалардың жеке басының жалпы экологиялық мәдениетін қалыптастыру, баланың әлеуметтік, адамгершілік, қасиеттерін мен жауапкершілігін дамыту болып табылады. Мектеп жасына дейінгі балалардың экологиялық түсінігін қоршаған әлемнің құбылыстарын білуге де маңызды жеке қасиеттерді тәрбиелеуге ықпал етеді [1,2].

Экологиялық проблемалар және оларды жеңу қажеттілігі білім берудің жаңа бағытын тудырды. Экология әр адам табиғатпен қалай байланысты екенін және оған қалай тәуелді екенін, табиғатта қандай заңдылықтар бар екенін және адамзаттың оларды елемуге құқығы жоқ екенін түсінуі керек. Соңғы жылдары экологиялық білім беру кеңістігінің қалыптасу маңызды мәселелердің бірі болып отыр. Бұл "экологиялық сана", "экологиялық ойлау", "экологиялық мәдениет", "үздіксіз экологиялық білім" және басқа да көптеген жаңа ұғымдарды, соның ішінде "мектеп жасына дейінгі балалардың экологиялық тәрбиесі" ұғымдарын дамыту кезеңі [6; 25].

Мектеп жасына дейінгі баланың экологиялық мәдениетінің құрамдас бөліктері - бұл табиғат туралы идеялар және олардың экологиялық бағыты, оларды нақты өмірде, мінез-құлықта, табиғаттағы әр түрлі іс-әрекетте және өмірдің осы кезеңінде тікелей қоршаған ортаны құрайтын құбылыстарға, тірі және жансыз табиғатқа деген көзқарас.

Болашақта бала кім болса да, ол қоршаған әлемдегі рөлін жақсы түсінуі керек, өз әрекеттерінің салдарын білуі керек, табиғат заңдары туралы түсінікке ие болуы керек. Ал бұл өз кезегінде мектеп жасына дейінгі балаларды экологиялық тәрбиелеудің мазмұны мен әдістемесін әзірлеуді өзектендіреді.

Мектеп жасына дейінгі баланы экологиялық түсінігін қалыптастыру болашақ өмірі үшін маңызы мектепке дейінгі тәрбие теориясы мен іс-тәжірибесіне балабақшадағы экологиялық білім берудің ең тиімді құралдары мен әдістерін әзірлеу және қолдану міндетін қойды.

Балалардың кіші топтарынан заттар мен құбылыстардың сипаттамалық қасиеттерінің, белгілерінің жалпы қабылданған анықтамаларын қолдануға үйрету керек. Мектеп жасына дейінгі балаларда өсімдіктер мен жануарлар туралы түсініктерін қалыптастыру қоршаған ортаға ұқыпты қарауды тәрбиелеудің маңызды шарты болып табылады.

Экологиялық білім берудің тиімді және қызықты құралдарының бірі-дидактикалық ойындар. Олар мектеп жасына дейінгі балаларды оқытудың нақты мәселелерін шешуге бағытталған, бірақ сонымен бірге олардың тәрбиелік маңызы өте зор. Дидактикалық ойындарды қолдану мектеп жасына дейінгі балаларды өсімдіктер мен жануарлар әлемімен таныстыру және табиғатқа ұқыпты қарауды тәрбиелеу. Демек, мұндай ойындар баланың дамуы үшін аса маңызды [3; 15].

Бүгінгі таңда дидактикалық ойындардың функциялары белгіленді, дидактикалық ойындардың ерекшеліктері анықталды, ойындардың мазмұны, тәрбиеші оларды қолданудың әдістері жасалды.

Дайын мазмұны мен ережелері бар ойын бола отырып, дидактикалық ойын балалардың іс-әрекетін, олардың қарым-қатынасын ұйымдастырады, балаларға белгілі бір әрекет режимін көрсетеді, белсенділіктің, шыдамдылықтың, мақсаттылықтың дамуына әсер етеді. Ережелерді игеру және оларға бағыну балаларда белгілі бір мінез-құлық нормаларына сәйкес әрекет ету қабілетін дамытады, осы нормаларға оң көзқарасты қалыптастырады. Дидактикалық ойындарды балалармен бірге де, жеке-жеке де өткізуге болады, оларды балалардың жасын ескере отырып қиындатады. Дидактикалық ойындар бос уақытта, сабақтарда және серуендерде өткізіледі.

Сондықтан дидактикалық ойын мектеп жасына дейінгі балаларды экологиялық түсініктің қалыптасуының құнды құралы болады[4; 20].

Экологиялық мазмұндағы дидактикалық ойындар балалардың адам мен табиғаттың өзара қарым-қатынасын, табиғаттағы баланың іс-әрекеті, табиғатта болатын қатынастар туралы түсініктерін кеңейтеді. Ойындар сонымен қатар табиғатқа құндылық қатынасын тәрбиелеуге, қоршаған ортадағы мінез-құлық мәдениеті мен іс-әрекет дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Мектеп жасына дейінгі балалардың экологиялық тәрбиесінде әртүрлі дидактикалық ойындар кеңінен қолданылады: заттармен (суреттермен), үстел-баспа және ауызша. Дидактикалық материалдар ретінде ойыншықтарды (өсімдіктер мен жануарлардың резеңке, жұмсақ, пластикалық түрлері), кесілген суреттерді, сондай-ақ табиғаттың нақты нысандарын (мысық, ит, балық, көкөністер, жемістер, және т.б.) пайдалана аласыз. Заттармен және суреттермен ойнау кезінде тәрбиешілер әртүрлі білім беру және білім беру міндеттерін шешуге мүмкіндік алады: еркін түрде балалардың маңызды белгілерін бөліп көрсету негізінде тірі және жансыз табиғаттың ерекшеліктері туралы идеяларын кеңейту және нақтылау, қоршаған ортаның құбылыстары мен табиғат объектілеріне саналы түрде дұрыс көзқарас қалыптастыру[7; 4].

Үстел ойындарының мазмұны, міндеттері және дизайны бойынша әртүрлі. Олар балалардың табиғат әлемі туралы түсініктерін нақтылауға және кеңейтуге, экологиялық түсініктерінің негіздерін жүйелеуге, мектеп жасына дейінгі баланың қоршаған ортаға саналы көзқарасын дамытуға көмектеседі. Мектеп жасына дейінгі балаларға арналған үстел-баспа ойындарының ішінде "гүлдер гүлдейді", "орман өсімдіктері" және т.б..

Ауызша ойындар оқу процесінде қолда бар идеялар негізінде және көрнекілікке сүйенбестен ақыл-ой тұрғысынан жүзеге асырылып ерекшеленеді. Сондықтан ауызша ойындар негізінен орта және үлкен мектеп жасына дейінгі балалармен өткізіледі. Дидактикалық ойындар мектеп жасына дейінгі балалар үшін экологиялық білімді түсінікті етуге көмектеседі. Бұл баланың белгілі бір ойын рөлін орындау арқылы жүзеге асыратын нақты өмірлік жағдайлары келтіріледі. Оқу-ойын міндеті мен шындықтың үйлесуі балалардың негізгі экологиялық ұғымдарды игеруіне, олардың қарапайым экологиялық іс-әрекеттерді игеруіне, табиғатқа саналы түрде дұрыс көзқарас қалыптастыруға тиімді әсер етеді.

Дидактикалық ойындарды ойын әрекеттерінің сипатына қарай жіктеуге болады:

- ойын-саяхат;
- ойындар-болжамдар;
- тапсырма ойындары;
- ойындар-жұмбақтар;
- ойындар-әңгімелер;
- ашық дидактикалық ойындар.

- саяхат ойынының мақсаты-балалардың назарын жақын, бірақ олар байқамайтын нәрсеге аудару арқылы әсерді күшейту[5;36]. Саяхат ойыны нақты фактілер мен оқиғаларды бейнелейді, бірақ әдеттегі нәрсе ерекше, қарапайым – жұмбақ, қиын – жеңу арқылы ашылады. Бұл ойын мазмұнымен бірге танымдық мазмұнды ашудың көптеген әдістерін қолданады: міндеттерді қою, оны шешу жолдарын түсіндіру, кейде саяхат бағыттарын әзірлеу, кезең-кезеңмен шешу, тапсырмалар, оны шешудің қуанышы. Ойын сыйлықтар, әндер, жұмбақтар және тағы басқаларды қамтуы мүмкін. Бұған "ертегі орманына саяхат", "біздің пойыз алыс елге барады" және т. б. сияқты ойындар кіреді.

Тапсырма ойындары саяхат ойындарымен бірдей құрылымдық элементтерге ие, бірақ мазмұны жағынан олар қарапайым және ұзақтығы қысқа. Олар заттармен, ойыншықтармен, ауызша бұйрықтармен әрекеттерге негізделген. Ойын тапсырмасы және олардағы ойын әрекеттері бір нәрсе жасау туралы ұсынысқа негізделген.

Экологиялық білім беру бұл мәселені жүзеге асыруда үлкен маңызға ие. Экологиялық білім берудің басты мақсаты-бастапқы экологиялық мәдениетті қалыптастыру, атап айтқанда баланың өзіне, айналасындағы әлемге және айналадағы адамдарға табиғаттың бір бөлігі ретінде оң көзқарасы.

Қоғамымызда болып жатқан әлеуметтік-экономикалық өзгерістер мен еліміздің білім беру саласының әлемдік білім кеңістігіне шығуы - білім беру саласында, соның ішінде

мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуға уақыт талабына сай өзгерістер енгізуді талап етіп отыр. Жаңа заман баласын қалыптастырып, дамыту үшін, тұлғаның ішкі дүниесі мен оның қыр-сырын анықтап, мүмкіншіліктері мен қабілетінің дамуына жағдай туғызу қажет.

Дидактикалық ойындардың кең таралуы және оны ғылымының әртүрлі саласында пайдалану мүмкіндігі бізге экологиялық түсінікті қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Дидактикалық ойын мектеп жасына дейінгі балалардың экологиялық түсінігін қалыптастыру процесінде жеке тұлға етіп тәрбиелеуде алатын орны ерекше. Осы орайда дидактикалық ойындардың дамыту құралы ретінде анықтау арқылы мектеп жасына дейінгі балалардың экологиялық түсінігін қалыптастыру мәселесін ашамыз.

Сондықтан мектеп жасына дейінгі балалардың экологиялық түсінігін қалыптастыруды зерттеу, оның маңыздылығы, көкейтестілігі қоғам өмірінде объективті түрде туындайтын қажеттіліктер жиынтығын қажет етеді.

Қазіргі экологиялық және әлеуметтік мәдени жағдай адам мен қоршаған орта арасындағы қарым-қатынастың шиеленісуімен, экологиялық дағдарыстың тереңдеуімен сипаттады, мектеп жасына дейінгі балалардың экология түсінігін дамыту проблемасын туындатып отыр. Бұл балабақша тәжірибесінде балалардың экологиялық түсінігін дамытудың, қалыптастырудың дидактикалық ойындардың мүмкіндіктерін айтады. Сондықтан мектеп жасына дейінгі балалардың экологиялық түсінігін, мәдениетін қалыптастыру, дамыту мақсатында қоғам, табиғат және бала ойының даму дидактикалық ойындар процесінде көрініс табу қажет.

Қазіргі ғылым мен техниканың жетістіктері қоғамның табиғи орта жағдайына кері ықпалын тигізуіне байланысты. Бұл ықпалды бәсеңдету үшін алдымен балаларда экологиялық мәдениетті болуы қажет. Осыған орай, барлық іс-әрекеттің және мінез-құлықтың реттеушісі экологиялық сананы қалыптастыру керек. Экологиялық мәдениет табиғи ортаға ұқыптылық қарам-қатынасының талаптарына сәйкес білімнің және сенімнің болуын, іс-әрекетке, сонымен бірге іс-тәжірибелік әрекетке дайындықты талап етеді оны мектеп жасына дейінгі балаға дидактикалық ойындар арқылы жеткізу болып табылады. Сондықтан экологиялық түсінік – баланың қоғамдық белсенділігінің және саналылығының маңызды көрсеткіші болып табылады[8; 156].

Қорыта айтқанда, мектеп жасына дейінгі балаға экологиялық түсінікті игеру, экологиялық сана-сезімі де жоғары деңгейдегі тұрақты дамыған қоғамды жаһандық масштабта қалыптастыру – қазіргі таңның көкейтесті мәселесі. Бұл үдерісті іске асыру барысындағы, яғни экологиялық мәдениеті мен дүниетанымы жақсы жетілген тұрақты даму үстіндегі қоғам қалыптастыру барысындағы негізгі де шешуші рөлді нақ осы мектеп жасына дейінгі балаға дидактикалық ойын арқылы жеткізуге болады, себебі ойын мектеп жасына дейінгі балаға білім берудің барлық сатыларында экологиялық түсінікті қалыптастыруға мүмкіндік береді. Экологиялық қауіпсіздік мәселесі бүкіл әлем ауқымында тұрақты экологиялық дүниетаным орнатуға қол жеткен жағдайда ғана шешілетін болады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Білім туралы – Об образовании: Қазақстан Республикасының Заңы. А.: «Литера», 2007.
2. «Үлгілі оқыту бағдарламасы»
3. Ақназаров Б.З., Шыныбекова Э.И. Оқыту процесінде тәрбиелеу.- А., 1972.
4. Яницкий О.Н. Экологический аспект проблемы культурного прогресса. // Культурный прогресс: философские проблемалары. – М., 1994.
5. Когай Е.А. Социальная экология. Культура и природа: этапы развития // Социально-политический журнал. – 1998. – №9.
6. Кружалин В.И., Мазуров Ю.Л. Образование и экологическая культура // Высшее образование. – 2002. – № 12.
7. Культура и экология <http://www.xserver.ru/user/kulik/>
8. Стратегия экологического образования и воспитания в XXI веке // Тезисы докладов VI Международной конференции по экологическому образованию. – М.: Изд-во МНЭПУ, 2000.

ӘОЖ 14.23.17

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАНЫҢ ЖЕКЕ БАСЫН ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУДЕ СЮЖЕТТІК-РӨЛДІК ОЙЫННЫҢ МАҢЫЗЫ

Фейзулдаева С.А., философия докторы, аға оқытушы,
Джампейсова А.Е., «Көгершін» мектепалды даярлық тобының тәрбиешісі
І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.
«Шалқар» бөбекжай балабақшасы, Алматы қ.

E-mail: salta7172@mail.ru, aseldzampeisova489@gmail.com

Мақалада мектеп жасына дейінгі баланың жеке басын сюжеттік-рөлдік ойын арқылы әлеуметтендіру мәселелері қарастырылады. Мектеп жасына дейінгі балалардың жеке басын әлеуметтендіруде сюжеттік-рөлдік ойындардың ерекшеліктері мен маңызы және баланы әлеуметтендірудің негізгі мәні ашып көрсетілген.

Тірек сөздер: мектепке дейінгі жас, әлеуметтендіру, әлеуметтену үдерісі, ойын, сюжеттік-рөлдік ойын.

В статье рассматриваются вопросы социализации личности дошкольника через сюжетно-ролевою игру. Раскрыты особенности и значение сюжетно-ролевых игр в социализации личности дошкольников и основное значение социализации ребенка.

Ключевые слова: дошкольный возраст, социализация, процесс социализации, игра, сюжетно-ролевая игра.

The article deals with the issues of socialization of the preschool child's personality through a story-role-playing game. The features of plot-role-playing games in the socialization of the personality of preschoolers and the main significance of the child's socialization are revealed.

Key words: preschool age, socialization, the process of socialization, game, story-role-playing game.

XXI ғасырда елімізде мектепке дейінгі білім беруде айтарлықтай өзгерістер болды. Мектепке дейінгі білім беру бастауыш және орта білім беру буындарымен қатар білім беру жүйесінің бірінші деңгейі мәртебесін алды. Мектепке дейінгі және бастауыш жалпы білім беру сабақтастығының негізі «мектепке дейінгі білім берудің соңына қарай баланың мүмкін болатын жетістіктерінің жас ерекшеліктерін білдіретін» нысаналы бағдарлар болып табылады.

Сонымен қатар ақпаратқа қол жетімділіктің жоғары деңгейі және қоғам өмірінің барлық салаларын білімге ізгілендіру, оның ішінде мектепке дейінгі сатыға да айтарлықтай әсер етті. Осыған байланысты ерте жастан бастап коммуникативті қабілеттер мен дағдыларды қалыптастыру ерекше мәнге ие болады, өйткені бұл дағдылардың қалыптасу дәрежесі баланың әлеуметтену үдерісіне және тұтастай тұлғаның дамуына әсер етеді. Бұл тақырыптың өзектілігіде бүгінде баланың өзін қоршаған айналасындағы әлеммен өзара әрекеттесу проблемасы бірінші орынға шығады.

Мектепке дейінгі жас-әлеуметтік нормаларды игерудің белсенді кезеңі. Мектепке дейінгі жаста әлеуметтік мінез-құлықтың алғашқы стереотиптері, адамның мінез-құлқының жеке стилі, дұрыс мінез-құлық дағдылары мен әдеттері дамиды, мінез қалыптасады [1].

А.В. Петровский «әлеуметтену» терминін «іс-әрекетте және қарым-қатынаста жүзеге асырылатын тарихи анықталған процесс, әлеуметтік тәжірибенің жеке тұлғаларының ассимиляциясы мен белсенді көбеюінің нәтижесі» деп түсіндіреді [2].

Ол әлеуметтенудің екі кезеңін анықтады:

- осы қауымдастықта қолданылатын өзара әрекеттесу нормалары мен формаларына бейімделу, еліктеу;

- даралау-өзгелерден ерекшелену, қоғамда өз орнын табуға деген ұмтылыс; осы қауымдастықтағы жеке тұлғаның интеграциясы.

Әлеуметтену-бұл жеке тұлғаны қалыптастыру үдерісі. Мұндай қалыптасу үдерісінде жеке адамның тілді, әлеуметтік құндылықтар мен тәжірибені (нормалар, көзқарастар, мінез-құлық үлгілері), белгілі бір қоғамға, әлеуметтік қауымдастыққа, топтарға тән мәдениетті игеруі және оның әлеуметтік байланыстар мен әлеуметтік тәжірибені жаңғыртуы жүреді.

Баланы әлеуметтендірудің негізгі мәні - адамның әлеуметтік тәжірибесін тағайындау-рефлексиядан, өзін-өзі қабылдаудан және өзін-өзі бағалаудан бастап өзін-өзі тануға, әлеуметтік жауапкершілікке, өз мүмкіндіктерін өзін-өзі жүзеге асыру қажеттілігіне, өзін қоғамның толық мүшесі ретінде тануға, оның орны мен мақсатын түсіну болып табылады.

Балалық шақтың әртүрлі кезеңдеріндегі тұлғаның қалыптасу жағдайларын талдау зерттеушілерге баланың қоғамға қатысты «Мен қоғаммын» және «Мен және қоғам» деп аталатын ұстанымдарының екі түрін анықтауға мүмкіндік берді [3].

Бірінші ұстаным баланың өзінің «Мен» және не істей алатынымды түсінуге деген ұмтылысын көрсетеді. Екіншісі-баланың өзін қарым-қатынас субъектісі ретінде тануына қатысты. Бұл екі ұстаным да балалық шақтың кезеңдерімен байланысты, баланың әлеуметтік қызметке қатысты жағдайын, оған ену және ондағы даму мүмкіндігін білдіреді.

Дамудың алғашқы кезеңдерінде әлеуметтену негізгі қызмет түрі - ойын арқылы жүзеге асырылады. Ойын барысында бала қоғамдағы әртүрлі әлеуметтік рөлдерді, нормалар мен мінез-құлық ережелерін үйренеді. Ойын баланың ойлау және қиялының ерекшеліктерін, оның эмоционалдылығын, белсенділігін, қарым-қатынастың дамып келе жатқан қажеттілігін айқын көрсетеді.

А.Н. Леонтьев, Д.Б. Эльконин [4] ойынды баланың әлеуметтік қатынастар әлеміне практикалық енуінің ерекше формасы ретінде қарастырды. Ойын барысында бала табиғи, белсенді әрекет етеді, шын жүректен алаңдайды, ойлап табады, жасайды, елестетеді.

Сюжеттік-рөлдік ойындар мектеп жасына дейінгі балаларға тән ойындар болып табылады және олардың өмірінде маңызды орын алады. Сюжеттік-рөлдік ойынның ерекшелігі-оны балалардың өздері жасайды, ал олардың ойын әрекеті жан-жақты және шығармашылық сипатта айқын көрінеді.

Мектепке дейінгі жаста сюжеттік-рөлдік ойындар айналадағы адамдармен қарым-қатынас жасау қабілетін қалыптастыруға үлкен мүмкіндіктер береді. Сюжеттік-рөлдік ойынды жүргізу кезінде мінез - құлық ережелері міндетті болып табылады, балалардың мінез-құлқын бақылау, импульсивтілікті шектеу, серіктестермен келіссөздер жүргізу, мінез-құлықты қалыптастыруға ықпал етеді.

Сюжеттік-рөлдік ойын барысында балалар маңызды әлеуметтік рөлдерді және негізгі қарым-қатынас дағдыларын игеру мақсатында ересектердің өмірі мен өзара әрекеттесуінің белгілі бір саласын ойнайды. Ойын жағдайының ерекшелігі-объектілердің ойын мақсаты, онда бір заттың ерекшеліктері басқа затқа ауысады және ол оған берілген жаңа мәнге байланысты қолданылады. Сюжеттік-рөлдік ойын балада орындалатын рөлдердің мазмұнымен, әр баланың рөлінің сапасымен және балалар ұжымдық ойын барысында оның жалпы жоспарын орындау кезінде кіретін нақты қарым-қатынастармен байланысты күшті эмоционалды тәжірибені тудырады. Рөлдік ойында мектепке дейінгі балалық шақтың негізгі жаңа білімдер қалыптасады: қиялдың дамуы, ерікті мінез-құлық элементтерінің қалыптасуы, символдық және символдық функцияның дамуы.

Д.Б. Эльконин мектеп жасына дейінгі балалық шақтағы даму динамикасын көрсететін сюжеттік-рөлдік ойынның дамуының төрт деңгейін анықтайды [5]:

1-деңгей: ойынның орталық мазмұны негізінен тақырыптық әрекеттер болып табылады. Рөлдер іс жүзінде бар, бірақ олар іс-әрекеттерді анықтамайды, бірақ өздері баланың жасаған әрекеттерінің сипатынан туындайды. Әдетте, рөлдер балалар деп аталмайды, бірақ ойын әрекеті аяқталғаннан кейін белгіленеді. Әрекеттер монотонды және қайталанатын, олардың логикасы оңай бұзылады.

2-деңгей: ойынның орталық мазмұны әлі де тақырыптық әрекеттер болып табылады. Бұл жағдайда ойын әрекетінің нақты әрекетке сәйкестігі алдыңғы қатарға шығарылады. Рөлдерді балалар деп атайды. Іс-әрекеттің логикасы олардың нақты өмірдегі реттілігімен анықталады. Ойын әрекеттерінің саны мен түрлері кеңейеді.

3-деңгей: ойынның негізгі мазмұны рөлді және онымен байланысты әрекеттерді орындау болып табылады. Модельденген әлеуметтік қатынастардың сипатын жеткізетін ойын әрекеттері пайда болады. Рөлдер айқын және нақты, ойын басталғанға дейін балалар деп аталады. Рөл іс-әрекеттің логикасы мен сипатын анықтайды. Әрекеттер әр түрлі болады. Нақты рөлдік сөйлеу пайда болады.

4-деңгей: ойынның негізгі мазмұны-басқа адамдарға деген көзқарасты көрсететін әрекеттерді орындау. Рөлдер айқын және нақты, ойын басталғанға дейін балалар деп аталады. Ойын барысында бала мінез-құлықтың бір жолын анық көрсетеді. Сөз беретіні анық рөлдік сипатта болады. Әрекеттер нақты ретпен орналастырылған, логикалық, әртүрлі. Бала ережелерді нақты өмірден оқшаулайды және ойында осы ережелерге бағынатындығын көрсетеді.

Мектеп жасына дейінгі балалардың сюжеттік-рөлдік ойындарының келесі ерекшеліктерін бөліп көрсетуге болады [6]:

1. Ойынның тұрақтылық, даму, динамика сияқты сипаттамаларға негізделген жоспары бар.

2. Үдеріс ретінде балалардың ойынды бірлесіп жоспарлауы маңызды.

3. Сюжеттік-рөлдік ойын - ойын шығармашылығының жоғары деңгейін көрсетеді, ойынның перспективасы қалыптасады.

4. Балалар ұжымында адамдар арасындағы әртүрлі қатынастарды бірлесіп модельдеу бар.

5. Балалар ұжымында ойын сюжетін дамытудың бірлескен құрылысы бар.

6. Маңызды сәт рөлдік өзара әрекеттесу, мазмұны, әр түрлі экспрессивті құралдарды қолдану болып табылады.

7. Мектеп жасына дейінгі баланың сөйлеуі оның ойындағы рөлін жүзеге асыруда да маңызды орын алады.

8. Пәндік ортаны қолдану маңызды.

9. Балалар ұжымында сюжеттік-рөлдік ойынды жүргізу кезінде ережелерді сақтау маңызды болады.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымында әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын дамытудағы сюжеттік-рөлдік ойынның мүмкіндігі өте зор, бұл:

- рөлдік ойында құрдастарымен қарым-қатынасты дамыту;

- топтағы өз рөлін игеру;

- әртүрлі рөлдерде немесе осы әрекетте өзін сынап көру мүмкіндігі;

- тиімді байланыстар мен өзара іс-қимылдарды құру арқылы;

- әлеуметтік-коммуникативтік дағдыларды дамыту үшін жағдай жасау.

Осылайша, сюжеттік-рөлдік ойын әрқашан нақты өмірді бейнелейді, сондықтан оның мазмұны әлеуметтік жағдайлардың өзгеруімен байланысты. Сюжеттік-рөлдік ойындар мектеп жасына дейінгі балаларды жаңа әсерлермен байытады, әлеуметтік дағдыларын, әлеуметтік белсенділіктерін қалыптастыруға ықпал етеді, балаларға жеке басының дамуы үшін маңызды жаңа әлеуметтік тәжірибе береді. Демек, сюжеттік-рөлдік ойындарды ойнау негізінде мектеп жасына дейінгі бала әлеуметтену үдерісіне қосылады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Голованова, Н.Ф. Социализация и воспитание ребенка: учебное пособие для студентов высших учебных заведений [Текст] / Н.Ф. Голованова. – СПб. 2004. – 308 с.

2. Петровский, А. В. Психология : учебник для студентов высших учебных заведений / А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский. – 9-е изд., стер. – Москва : Изд. центр «Академия», 2009. – 500 с.

3. Галигузова Л.Н. Искусство общения с ребёнком. М.: Аркти, 2004. 160 с.
4. Эльконин Д.Б. Детская психология. - М. Российское педагогическое агентство, 1996.
5. Эльконин, Д.Б. Психология игры [Текст] / Д.Б. Эльконин. - М., 2010. - 360с.
6. Михайленко, Н.Я. Организация сюжетной игры в детском саду [Текст] / Н.Я. Михайленко, Н.А. Короткова. – М., 2000. – 95 с.

ӘОЖ 14.25.07

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДА ПӘНДЕРДІ ИНТЕГРАЦИЯЛАУ НЕГІЗІ

Фейзулдаева С.А., философия докторы (PhD), аға оқытушы,
Жарақтан Т.М., магистрант

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: salta7172@mail.ru, tzharatkan@mail.ru

Осы мақаланың таңдалған тақырыбының өзектілігі жақында бастауыш сыныптарда интеграцияланған оқытуға ерекше назар аударумен байланысты. Оқытудың бастапқы кезеңінде пәндерді біртұтас тұтастыққа біріктіру ең тиімді болып табылады, өйткені жас оқушы қоршаған әлемді толығымен қабылдайды және ол үшін пәндер арасында ешқандай шекара болмауы керек. Интеграциялық оқыту бастауыш сынып оқушысының білім сапасын арттыруда маңызды рөл атқарады.

Тірек сөздер: *Бастауыш сынып оқушысы, интеграция, интеграциялық оқыту, білім сапасы*

Актуальность выбранной темы данной статьи обусловлена появившимся в последнее время акцентом на интегрированное обучение в начальной школе. На начальном этапе обучения наиболее эффективно объединение предметов в единое целое, так как молодой студент полностью воспринимает окружающий мир и для этого не должно быть границ между предметами. Интегрированное обучение играет важную роль в повышении качества образования младшего школьника.

Ключевые слова: *Младший школьник, интеграция, интеграционное обучение, качество образования*

The relevance of the chosen topic of this article is due to the recent emphasis on integrated learning in primary schools. At the initial stage of training, it is most effective to combine subjects into a single whole, since a young student fully perceives the surrounding world and for this there should be no boundaries between subjects. Integrated learning plays an important role in improving the quality of education of a primary school student.

Keywords: *Primary School student, integration, integration learning, quality of education*

Білім беру тамыры тереңдеп, міндеттер жиынтығы молайған тұсында жас ұрпаққа заман талабына сай білім беру, тәрбиелеу, дамыту ауадай қажет екендігі баршаға мәлім. Өйткені әлемнің таңдаулы мүшесі болу еліміздің рухани, мәдени қуатына, ғылымы мен біліміне байланысты. Бұл туралы Елбасы Н.Ә.Назарбаев: «Білім мен ғылымды өз дәрежесінде меңгерген елдер ғана әлемдік дамудың алдында, озық көштің бойда ұстар тұсында болады», — деген болатын[1].

Осы орайда жаңа әлеуметтік сұраныстар мен қоғамның жаңа талаптары шығармашылық тұрғыда ойлай білетін, тез арада дұрыс шешім қабылдай алатын, шығармашылыққа бағытталған, ғылымның әр саласынан жан-жақты білімді т.с.с. тұлғаны қажет етуде. Еліміздің болашақ тұтқасын ұстар бүгінгі жас ұрпақ білімді де білікті болуға тиіс.

«Интеграция» ұғымын сөз еткенде, М. Вебер бұл үдерісті индивид пен оның іс-әрекетінің тұтастығы десе, И.Х. Кули о бастан-ақ индивид пен қоғамның тұтастығы ретінде қараған. Әлеуметтанушы ғалымдар болса, интеграция ұғымын индивидтің қоғам-экономикалық шарттарға, рөлдік функцияларға, қоғам нормалар мен оның тіршілік әрекетін біріктірілу ретінде қарайды[2].

Яғни бұл тұжырымдамаларды жалпы интеграция терминіне анықтама берілген. Ия жоғарыда аталған ғалымдар интеграцияны көлемді деңгейде қарастырған, жалпы қоғамдық деңгейде анықтама берген. Біз бұл тұжырымдамалармен толықтай келісеміз.

Бізді қоршаған дүние заттарын зерттегенде біржақты және оны бір-бірінен бөліп қарауға болмайды: Себебі ғалымдардың пікірінше, затты шындап білу үшін, оның барлық жақтарын, барлық байланыстары мен «жанама түрдегі байланыстарын қамтып зерттеу керек», - деген болатын». Демек, құбылыстарды бір бірімен байланыста, бірлікте қарастыру, оны ғылыми тұрғыда танып – білуге мүмкіндік береді. Міне, сондықтан оқыту процесінде оқу курстарын байланыстырып оқыту қажеттілігі туындайды. Мұның алғы шарттары Я.А.Коменский, И.Г. Пестолоцци, А.Дистерверг, К.Д.Ушинский, Л.Н.Толстой, Ы.Алтынсарин, т.б.еңбектерінде қарастырылған.

Я.А.Коменский оқу пәндерін байланыстырып оқыту кезінде білімденушілерде оқу материалы жайлы толық мағлұмат қалатынын, оның терең әрі жүйелі білімнің шарты екенін түсіндіре келіп, «Ұлы дидактика» деп аталатын кітабында: «Байланысы барлардың барлығын байланыстыра оқыту керек»- деп көрсетті[3].

Немістің көрнекті педагогі А.Дистерверг пәнаралық байланыстың қажеттілігін атай отырып, оның екі түрін бір циклдегі және әр циклдегі пәндерді байланыстырып оқыту әдістемесін көрсетті. «Барлығы бір-бірімен жалғасуы керек. Бірі басқамен толықтырылып жетіледі», - деп пәнаралық байланысты жастарға толық, терең білім берудің әдіс-тәсілі ретінде қарастырады[4].

Белгілі педагог О.Вильман пәнаралық байланыстың маңызын түсіндіріп, оны іске асыруда мұғалімге әдістемелік кеңес береді. Ол «Дидактиканың білім беру теориясы тұрғысынан социология мен педагогика тарихына қатысты» деп аталатын еңбегінде «Оқытудағы пәнаралық байланыс» деген атпен арнайы тарау беріп, онда пәндерді байланыстырып оқытудың мазмұны, тәсілдері, тиімділігі көрсетіліп, мұны іске асырмай келе жатқан мамандарды сынға алды.

Жоғарыда есімі аталып өткен ғалымдардың барлығы оқушыға білім және тәрбие беруде пәнаралық байланыстың болуы шарт екенін атап айтты. Өмірдегі әр нәрсенің бір-бірімен тығыз байланыста екенін нақтылай отырып, «Байланысы барлардың барлығын байланыстыра оқыту керек», - деген Я.А. Коменскийдің ойымен толықтай келісеміз.

XIX ғасырдың басында білім беру мазмұнының күрделенуі мектепте оқыту пәндерінің көбеюіне соқтырды. Нәтижесінде оқу бағдарламасында пәндерді байланыстырып оқыту назардан тыс қалады.

Пәнаралық интеграция мәселесі ұлы орыс педагогі К.Д.Ушинский еңбектерінде жан-жақты қарастырылады. Оның ойынша, әр түрлі ғылым саласынан тамшылап берілетін білім, икемділіктер және дағды білімденушінің ми сыңарларында жаттанды түрде жинақталмай, саналы түрде психикасында жеті түрлі ассоциативтік байланысқа сай берілуі керек.

Н.К.Крупская да пәнаралық байланысты жетілдіруге елеулі үлес қосты. Ол «Кейбір пәндерді дидактикалық тұрғыдан оқыту» деп аталатын мақаласында пәнаралық байланыс, оқушының оқу материалын терең, тиянақты меңгеруінің және теория мен практиканы тығыз байланыстырудың тиімді шарты, принципі деп қарады. Автор пәндердің интеграциясының маңыздылығын айта келе, оны мақсатсыз, жасанды ұйымдастырудан аулақ болуға шақырады.

Ия оқушыға жаттанды түрде берілген білімнің ғұмыр жасы қысқа болатыны сөзсіз. К. Д. Ушинский тұжырымдағандай оқушы миында берілген ақпарат саналы түрде психикасында жеті түрлі ассоциативтік байланысқа сай берілуі керек.

Пәндерді интеграциялау арқылы оқытудың тиімділігі ғылымда дәлелденгенмен, XX ғасырдың 50-жылдарына дейін өз дәрежесінде дамымады, өйткені комплекстік

бағдарламаның тиімсіздігі оған әсерін тигізді. Тек 50- жылдардың екінші жартысынан бастап М.Н.Скаткин, И.Д.Зверев, В.Н. Федорова, Д.П. Ерыгин, Д.М. Кирюшкин, В.Н. Максимова, А. А. Бейсенбаева, т.б. ғалым-педагогтардың күрделі зерттеулеріне сай дами түсті. Педагогикамен тек дәстүрлі байланыстағы пәндер –психология, әлеуметтану, физиология ғана емес, информатика, статистика, және экономика және басқалары ғылыми, техникалық, ұйымдастырушылық, қоғамдық және мәдени инновацияның зор әлеуетін жинақтаған. Бұл әлеует жаңа оқыту технологиясының ірге тасы болуы керек.

Интеграциялық оқыту — бұл бір пәннен алған білімді екінші пәнге жай көшіру емес, ол жаңа дидактикалық эквивалент жасау. Оқытудағы интеграция процесінің бірнеше жағын бөліп көрсетуге болады.

Интеграция оқыту мақсаты ретінде (интеграциялық оқыту оқушыларды дүние туралы тұтас түсініктерін қалыптастыруы қажет); интеграция оқыту құралы ретінде (интеграциялық оқыту пәндік білімді жақындастырудың жалпы негізін табуға көмектеседі); интеграция оқушыларды дамыту құралы ретінде.

Интеграциялық сабақ келесі талаптарға сай жүргізілуі қажет, біріншіден, сабақ балаға әр түрлі пәннен білімді меңгертуі қажет, екіншіден, сабақтар көмегімен мұғалім оқу әрекетін түрлендіре отырып, оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыруы керек, үшіншіден, сабақ оқушылардың ойлау әрекетін белсендіруі және сонымен бірге оқушылар өздерінің шығармашылық іскерліктерін көрсетуі қажет. Интеграциялық сабақ формасы сан алуан, ертегі-сабақ, шығармашылық ізденіс сабағы, өзара тексеру сабағы, газет шығару сабағы, шығармашылық жұмысты қорғау сабағы, есеп- сабақ, ертеңгілік-сабақ, ауызша журнал сабағы т.с.с.

Интеграциялық сабақ — бұл мұғалімнің шығармашылығы. Бұл сабақтардың оқу-танымдық міндеті анық болуы қажет, бұл басқа пәннен алған білімге сүйеніп шешіледі, екіншіден, мұндай сабақ басқа пәннен алған білімді пайдалану бойынша жоғары белсенділікпен қамтамасыз етілуі қажет, үшіншіден, пәнаралық байланысты жүзеге асыру оқылған құбылыс мәнін түсіндіруге бағытталуы қажет, төртіншіден, сабақ оқушылардың әр түрлі пәндерден алған білімдері арасындағы байланысты тануға деген қызығушылықтарын оятуы қажет.

Осы орайда мұғалімнің алдына қойған мақсаты — сабақ сапасын арттырып, оқушыларды ізденімпаздыққа, белсенділікке тәрбиелей отырып, өз бетінше шығармашылық және ғылыми жұмыстарға жұмылдыра білу. Оқушыларды шығармашылық жұмысқа бағыттау жалпы білім беретін пәндерді оқып-үйрену кезінде және ойлаудың өмірлік тәжірибесі негізінде алған білімдерінің шеберліктері мен дағдыларының негізінде жүзеге асады. Интеграциялық оқыту пәнаралық байланысты жоғары деңгейде жүзеге асыру тәсілі мен оқыту процесін шығармашылықпен толықтыру екендігі даусыз.

Ә.Мұханбетжанова өз әріптестерімен біріге отырып дүниенің ғылыми бейнесін қалыптастыру мақсатында бастауыш мектеп пәндерінің интеграцияланған бағдарламасын құрудың ғылыми-әдістемелік негіздерін жасап, оны мектеп практикасында қолданудың негізгі бағыттарын атап көрсетеді. Оқыту процесінде оқушылардың санасында білімдер қатары сап түзейді, оның әрқайсысының белгілі бір мазмұны бар. Осы білімдік ситуацияда оқушылар көптеген білімді меңгеріп қана қоймайды, әрі ең бастысы, олардың білімге қатынасы өзгереді, олар оның мағынасына жетеді, жекелеген білімдердің, яғни табиғи құбылыстардың, артында тұрған, бірақ көзге көрінбейтін әлде бір «нәрсені» олардың құндылығын анықтайды[5].

Мысалы, математика сабағында жануарлар әлеміндегі сандық қатынастағы білімдерді, оларды танбалық бейнелеу тәсілдерін меңгерді, ол одан әрі теориялық ойлау элементтерін меңгеруге көмектеседі. Ана тілі мен қазақ тілі сабақтарында жануарлар әлемі өкілдерін белгілі бір модельмен- сөзбен белгілеуге үйренеді, ол балалар жазушылары мен ақындарының шығармашылығындағы жануарлар өмірінің сөздік бейнеленуі туралы білімдерімен кеңейеді. Еңбек сабағында жануарлардың материалдық моделін даярлай отырып, олардың дене тепе-теңдіктерін, табиғатта өмірдің бейнелену жағдайын таниды. Жануарлар туралы білімдері бейнелеу және музыка сабақтарында сурет салу, суретшілердің

еңбектерін, музыкалық шығармаларды зерделеу арқылы кеңейеді. Дене тәрбиесі сабағында дене жаттығуларын орындай отырып өз қозғалыстарында жануарлар қозғалысын қайталайды, салыстырады. Бастауыш мектеп оқушыларының пәнаралық интеграциялық мазмұнының бірлігінде, бұл ұғымдар бастауыш мектептің барлық пәндерінің бір уақыт бөлігінде (күн, апта, ай) оқылғанда тиімді болатындығын өз зерттеуінде дәлелдейді.

Тәжірибелі педагог Е.Н.Потапова бастауыш мектепте оқушыға санай білу, жазу, оқуды ғана меңгертумен шектелмей, қоршаған әлемнің түстері, түрлері мен дыбыстарын біртұтас қабылдауға үйретуге интеграциялық оқыту жолымен қалай жетуге болатындығын көрсетеді. Мұның маңыздылығын былайша түсіндіреді, көптеген оқушылардың біртұтас көп сырлы әлем туралы мәліметтері үзік және үзінді сипатта. Мектеп бітірушілердің басынан таңдаған мамандықтарында белгілі бір аймақтағы білім қоры қажет емес деген түсінікпен бұл мәліметтердің бір бөлігі оңайлықпен ұшып кетеді. Ол аздай, тіпті мазмұны бойынша жақын оқу пәндері мен курстарын оқытудағы біржақтылық пен бөлшектеушілік математикадан үздік оқушы өзінің математикалық білімін физика сабағында пайдалана алмайтындығына, ал әдебиеттен көркем жазылған шығармада көптеген грамматикалық қателер жіберетіндігіне әкеледі. Оқушылар бір аймақтан алған білім және дағдыларын басқа аймаққа көшіре алмайтындығын көрсететін мұндай мысалдар өте көп. Бұл оқушыларда әлемнің біртұтас бейнесін баланың дене, жүйке және рухани күштерін есепке ала отырып, кіші жастан бастап қалыптастыру қажеттігін міндеттейді [6].

Қорыта келе, бастауыш сынып оқушыларының білім сапасын арттыруда интеграциялық оқытудың маңызы зор, оған жоғарыда келтірілген ғалымдардың тұжырымдамалары мен тәжірибелері дәлел. Интеграциялық оқыту оқушыны жан-жақты түрде білім алумен ғана шектемей, оқушы бойында талдау, салыстыру, байланыстыру, түйсіну, қабылдау сияқты қасиеттерді дамытады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан–2030. — Алматы: Білім, 1997. — 176-б.
2. Жогин Б.Г., Маслова Т.Ф., Шаповлов В.К. Интеграция вынужденных мигрантов в местное сообщество: опыт практической и исследовательской деятельности. – Ставрополь: Ставропольсервисшкола, 2002. – 432 с.
3. История педагогики. Часть 2. С XVII века до середины XX века. Учебное пособие для педагогических университетов. /Под ред. А.И.Пискунова –М.; ТЦ «Сфера», 1997. –304с.
4. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. Конец XIX века – начало XX века. – М.; Педагогика, 1991. –446с.
5. Мұханбетжанова Ә. Бастауыш білімнің интеграциясы арқылы оқушыларда дүниенің ғылыми бейнесін қалыптастырудың теориялық-әдіснамалық негіздері. — Пед. ғыл. д-ры ... автореф. — Алматы,
6. Потапова Е.Н. Интегрированные уроки в начальной школе, или как создать у младших школьников целостную картину мира: Пособие для учителя. — М.: Новая шк., 2002. — 400 с.

ӘОЖ 14.23.17

БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМІНІҢ АКТ ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ

Фейзулдаева С.А., философия докторы., аға оқытушы, **Ниязшина А.Ж.**, Бастауыш оқытудың педагогикасы және әдістемесі мамандығының магистранты
І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: salta7172@mail.ru, niyazshina73@mail.ru

Мақалада бастауыш сынып мұғалімінің АКТ қолдану тиімділігін арттыру жолдары қарастырылады. Ақпараттық технологияларды педогогикалық тұрғыдан дұрыс

пайдалана білу оқушының сабаққа деген қызығушылығын арттырады, өз бетімен жұмыс істеуге дағдыландырады АКТ қолдану тиімділігіне көз жеткізеді.

Тірек сөздер: Бастауыш сынып мұғалімі, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, интернет, тиімділік, қолдану.

В статье рассмотрены пути повышения эффективности использования ИКТ учителями начальных классов. Правильное педагогическое использование информационных технологий повышает интерес ученика к уроку, развивает способность к самостоятельной работе, обеспечивает эффективность использования ИКТ.

Ключевые слова: учитель начальных классов, информационно-коммуникационные технологии, интернет, эффективность, использование.

The article considers ways to increase the effectiveness of the use of ICT by primary school teachers. The ability to correctly use information technologies from pedagogical point of view increases the student's interest in the lesson, teaches them to work independently, makes sure of the effectiveness.

Key words: Primary school teacher, information and communication technologies, Internet, efficiency, application.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудағы Мемлекеттік бағдарламасы еліміздің интеллектуалдық ұлт қалыптастыру идеясымен сабақтасып жатыр. Осы идеяны жүзеге асырудың логикалық құрамдас бөлігінің бірі - электрондық оқыту жүйесін білім беру ұйымдарына енгізу [1].

Олай болса, электрондық оқыту жүйесін енгізудің негізгі индикаторы педагогтардың АКТ-құзырлығын қалыптастыруға негізделеді. Электрондық оқыту жүйесі педагог мамандардың «өмір бойы білім алу» қағидасының қолжетімділігін арттырумен қатар ауыл мен қала мектептеріндегі педагогтардың білім деңгейлерін теңестіру үшін өздігінен кәсіби шығармашылық траекториясын дамытуы.

Ақпараттық-коммуникациялық технология ресурстарын бастауыш мектепте оқыту үдерісінің барлық кезеңдерінде, атап айтқанда, жаңа тақырыпты түсіндіруде, алынған білімді бекітуде, қайталауда, білім, білік, дағдысын бақылау барысында қолдануға болады [2].

Сондықтан оқытудың АКТ ресурстарын **интерактивті** деп атайды, себебі ол оқытушы мен оқушының өзара қарым-қатынас іс-әрекетіне мүмкіндік береді

Бүгінде қарқынды өзгеріп отырған әлем жағдайында оқушыларда ХХІ ғасыр дағдыларын тиімді қалыптастыра алу үшін, мұғалімдердің өздерінен де сол дағдыларды толық меңгеруді талап етеді. Сондай дағдылардың бірі – ақпараттық - коммуникациялық технологияларды игеру барысында ақпараттық – коммуникациялық технологиялардың дамуы білімді бағалау және пайдалану жүйесін де уақтылы өзгертіп отыруды талап етеді [3]. Қазіргі заман - ақпараттық технологиялар заманы. Осыған байланысты бастауыш сынып мұғалімінің АКТ қолдану тиімділігін арттыру барысында оқытуда қолданылатын әдіс-тәсілдер, әдістемелер, технологиялар жаңартылып отырады .

Бастауыш сыныпта ақпараттық технологияларды сабақта пайдаланудың негізгі мақсаты: Қазақстан Республикасында біртұтас білімдік ақпараттық ортаны құру, жаңа ақпараттық технологияны пайдалану, Қазақстан Республикасындағы ақпараттық кеңістікті әлемдік білім беру кеңістігімен сабақтастыру болып табылады [4].

АКТ оқушыларға ғылыми ұғымдарды түсіндіруді және олардың қабылдауын, түсінуін жеңілдетуге мүмкіндік беріп, мұғалімдерге сабақ беруде көмектесетін маңызды құрал болып есептелетіне көз жеткіземіз.

Заманауи қарқынды дамып келе жатқан жас жеткіншектерге заман ағымына қарай білім беру мен өмір сүріп отырған кезеңіне сай қажеттіліктерін қанағаттандыру бастауыш сынып мұғаліміне жүктеледі.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиясын жүзеге асырудың ұтымдылығы және пайдаланудың жолын түсіндіруде, бастауыш сынып мұғалімі компьютерлік

технологияларды жетік меңгере отырып, пәнді оқыту барысында АКТ тиімді қолдана бастады. Атап айтсақ:

- 1) Оқушылардың ақпаратпен жұмыс жасау іскерлігін қалыптастыру ;
- 2) Коммуникативтік қабілеттерін, ақыл-ойын, танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамыту;
- 3) Алған білімдерін практикалық іс-әрекетте қолдануға үйрету.

Іс-тәжірибе кезінде белгілі бір пәнді оқыту барысында тек пән мазмұнын жан-жақты білу мұғалімнің біліктілігін және оқушылардың оқу нәтижелілігіне кепілдік бермейді. Осы ретте, мұғалімнің біліктілігі педагогикалық білімдерді дамыту қажеттігін көрсетеді. Педагогикалық - білім берудің жалпы негіздерін, оқыту мақсаты мен міндеттерін білуге негізделетін оқу мен оқыту үдерістері, тәжірибесі мен әдістері туралы терең білімділікті қажет етеді

АКТ-ны пайдалануда «Microsoft Word», «MS PowerPoint» бағдарламаларымен қатар «YouTube» желісіндегі көрсетілімдерді көшіріп алуды білу жеткіліксіз. Сонымен қатар, әрбір мұғалім «Activstudio», «ActivInspire» бағдарламаларымен де жұмыс жасай білуді үйренулері қажет.

Ал, ACTIVstudio-ның объектілер құратын, арнайы эффектілер енгізетін презентацияда интерактивті элементтерді қолданатын көптеген құралдары бар. Бұл құралдарды пайдалану үшін нақты презентацияларда құралдар панелінің көмегі қажет

ActinPen – бұл меңзерді басқару құрылғысы және компьютер мен тақта арасындағы байланысты іске асырушы құрылғы .

Ақпараттық және компьютерлік құзыреттілік бастауыш мектептің білім беру процесінде көрінеді, өйткені бастауыш мектепте білім беру баланың барлық одан әрі білімінің негізі болып табылады. АКТ-ны қолдану оқушылардың шығармашылығы мен зерттеушілік қабілеттерін анағұрлым толық дамытады, балаларды ақпаратпен жұмыс істеуге үйретеді, коммуникативті дағдыларды дамытады, оқушыларды ақпараттық қоғамның жетістіктерімен таныстырады. АКТ сабақтары бастауыш сынып оқушылары үшін және мұғалімдер үшін күнделікті жұмыс дағдысына айналуы мүмкін - бұл менің ойымша мектептердегі инновациялық жұмыстың маңызды нәтижелерінің бірі. Компьютерлік технологияны кез-келген мектеп пәніне қолдануға болады. Сабақты шынымен дамытатын және танымдық ететін сызықты табу маңызды [5].

Бүгінде бастауыш сынып мұғалімінің кабинетіне интерактивті тақта орнатылып, заман ағымына қарай оқушы сұранысын қанағаттандыратын ұстаз, әр сабақты қызықты өткізуді ойластырып, «bilim land» сайтындағы интерактивті сабақтар жинағын қолдануды жоспарлап отырады.

Интерактивті құралдарды сабаққа пайдаланғанда дидактикалық мәселелерге көмектеседі:

- Оқушының алған білімін жүйелей отырып;
- Өзін – өзі бақылау дағдыларын қалыптастырып;
- Жалпы оқуға деген ынтасын арттырады [6].

Сабақта тыңдалым

Бастауыш сыныптарды оқытуда ақпараттық технологияларды қолданудың мүмкіндіктері 1-2 сыныптарға қарағанда 3-4 сыныптарда өте мол. Мысалы, 4-сыныпта, әдебиеттік оқу пәні бойынша бір сабаққа тоқталатын болсақ, «Қазақстан көлдері» тақырыбын өткізген кезде:

- оқушылардың түрлі амал-тәсілдерді көрсетуі, (web сайттар арқылы «Қазақстан көлдері» туралы зерттеу нәтижелері, іріктеу, бөлісу.)

- Қазақстан көлдерін салыстыру.

- Зерделеу мен талқылау мақсатында басқа топтардағы оқушылармен жұмыстарын алмастыру; («WhatsApp» желісі арқылы топ құру арқылы) көрсетілімдер дайындауға мүмкіндік беруге болады.

- Тақырып аясында фото-суреттерден бейнебаяндар немесе бейнежазбалар дайындау. Кейбір оқушылар отбасымен табиғат аясынадағы суреттерден бейнебаян дайындаса, кейбірі

«Қазақстан көлдеріне» бейнежазбаға түсіріп, сабақта тыңдалым жүргізеді.

Ал математика сабақтарында сандарды, нысандар мен модельдерді жасауда тиімді.

Бастауыш сынып мұғалімінің өз сабақтарында АКТ пайдалану арқылы оқушылардың жаңа ойларын, әсерлі идеяларын тартымды етіп көрсететіндігін аңғардық. Әсіресе, мұғалімнің дайындап келген көрсетілім, тыңдалымдарына гөрі, оқушы өздері жасап келген тапсырмаларымен бөліскенде терең білім алатындарына көз жеткіземіз.

АКТ ны қолдану 1-4сыныптарда аса өзекті болып саналады. Бастауыш сынып оқушыларында негізгі ойлау әрекеті – көрнекілік - образды. Сондықтан, оларды оқытуда көптеген сапалы иллюстрацияларды қолдануда АКТ-ның үлесі зор. Тақырып мазмұнын игеруде тек көру емес, сонымен бірге есту, іс - әрекет орындау, эмоция мен қиял да қосылады [7].

АКТ сабақтың негізгі элементі емес, қосымша - көмекші элементі түрінде болатынына көз жеткіздік. Бастауыш сынып оқушыларының психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, АКТ- ны қолдану жұмысы нақты сабақтың қай бөлімінде, қалай қолданылатыны ойластырылған және уақыт мөлшері ескеріле отырып, бүгінде АКТ – ны қолдану арқылы өткізілетін сабақтарда баланың денсаулығын сақтауға аса назар аудару қажет. Сабақ жоспарына сергіту сәтін, динамикалық үзіліс, көзге арналған жаттығулар, денсаулық сақтау технологияларын міндетті түрде енгізу керектігіне көз жеткіздік.

Елбасының «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты жолдауында: «Біз бүкіл еліміз бойынша әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім беру қызметін көрсетуге қол жеткізуіміз керек» десе, осы жолдаудың III тарауы, он сегізінші бағытының жетінші тармақшасында: «Ақпараттық технологиялар мен ақпаратты таратудың жаңа нысандарына бағытталған мамандандырылған білім беру бағыттарын құру міндеті де алдымызда тұр» делінген, сондай – ақ он жетінші бағыттың үшінші тармақшасында «Он - лайн тәсілінде оқыту тәжірибесін дамытып, елімізде оқу теледидарын құру қажет» деп атап көрсетілгендей бүгінгі күні білім беру жүйесі жаңа педагогикалық технологияға негізделуін және ақпараттық құралдардың кеңінен қолданылуын қажет етеді [8].

Сондықтан, ақпараттық технологияларды педагогикалық тұрғыдан дұрыс пайдалана білу оқушының сабаққа деген қызығушылығын арттырып, сабаққа деген ынтасын оятады, өз бетімен жұмыс істеуге, дебат ұйымдастыруға, проблемалық сұрақтарға жауап беруге, өмірмен байланыстыруға еркін де кең мүмкіндік беретіне, заманауи тұрғыда, бастауыш сынып мұғалімінің АКТ қолдану тиімділігін арттыру деп ойлаймыз.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. МАН II деңгей, үшінші басылым, интернет материалдары.
2. Е.С.Полат. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М: Academia, 2000, 171 стр.
3. Б.А.Әлмұхамбетова, М.А.Ғалымжанова «Білім беру жүйесі қызметкерлерінің біліктілігін арттыруда ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қолданылуы»
4. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы
5. Сеть творческих учителей /ИКТ в начальной школе http://www.itn.ru/communities.aspx?cat_no=5025&tmpl=com
6. М.А.Ғалымжанова «Педагогтардың ақпараттық-коммуникациялық құзырлығын қалыптастыру бағыттары»
7. <http://www.tarbie.kz> сайты
8. «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» жолдауы

УДК 37.04

ВЛИЯНИЕ СЕМЕЙНОЙ ДЕПРИВАЦИИ НА РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА

Халилова Х.Б., Владимирова А.А., Абдрахимов Р.М., студенты 4 курса,
Научный руководитель: Сапаргалиева А.Ж.

Жетысуский университет им. И. Жансугурова, г.Талдыкорган

E-mail: abdrahimov.rama@mail.ru, anna.VVV.00@mail.ru, halida2000@mail.ru

В данной статье рассматривается актуальная проблема семейной депривации, которая пагубно влияет на интеллектуальное развитие и формирование личности детей.

Ключевые слова: депривация, семейная депривация, материнская и отцовская депривация, девиантное поведение, деликвентное поведение, общение, воспитание.

Бұл мақалада балалардың интеллектуалды дамуы мен тұлғалық қалыптасуына кері әсер ететін отбасылық депривацияның өзекті мәселесі қарастырылған.

Тірек сөздер: депривация, отбасылық депривация, аналық және әкелік айыру, девиантты мінез-құлық, құқық бұзушылық, қарым-қатынас, білім беру.

This article discusses the actual problem of family deprivation, which has a detrimental effect on the intellectual development and personality formation of children.

Key words: deprivation, family deprivation, maternal and paternal deprivation, deviant behavior, delinquent behavior, communication, education.

Семья для каждого человека является главным талисманом в жизни, то есть в семье зарождаются первые начинания, формирования, узнавание нового. Одним словом, «семья»- это то, что ставит человека на ноги и дает первые толчки в жизнь.

Еще в первобытном обществе, семья была на первом месте по развитию личности ребенка, что и остается по сей день. Но везде есть противоречия.

На современном этапе, семья, как мы привыкли рассуждать, это то, где есть родители, бабушки, дедушки, братья и сестры, где все они живут в согласии и помогают друг другу. Но в наше время семьей уже сложно назвать то, что происходит сегодня. В сегодняшних семьях происходит недопонимания, разводы, депривация внутри семьи, появляются дети с психическими травмами, которые далеко не лучшим образом сказываются на их судьбе. В последствии данные дети попадают в группу риска.

Жизнь в кругу семьи является жизненно необходимым для развития ребенка, не менее важным, чем количество и качество еды и своевременная медицинская помощь. О чем и пойдет речь в нашей статье.

Что же такое депривация? Депривация – это психоэмоциональное состояние, которое описывается в психологии, как возникающее из-за ограничения или продолжительного лишения возможности удовлетворения базовых потребностей личности. Что же такое депривация и каковы ее причины, изучали разные психологи мира к примеру, А.Адлер, А.Р.Лурия, И.В.Ярославцева.

Депривация распространилась и стала известной еще сто лет назад, где был период массового сиротства. Изучение тех лет показали, что дети, которые были лишены в необходимых потребностях, как в семье, так и в общении, плохо переносили все это.

А.Р.Лурия говорил о детях-сиротах, о том, как они выживали в военное время без родителей. В Военное время в 40-50-х годах огромное количество детей остались без родителей, что очень плачевно сказалось на жизни, а также повлияло на здоровье детей. Дети младшего возраста совсем потеряли детство, они резко стали взрослыми, чтобы жить. Соответственно у таких детей поменялись взгляды на жизнь, пропала вера в хорошее, чаще

всего такие дети закрывались в себе, и просто уходили в себя, становились замкнутыми, их жизнь была пуста и без смысла жизни. Дети груднички, которых передали в дома-малютки, умирали, не дожив даже до года. А все потому, что им нужно было тепло, любовь, ласка, которую, к сожалению, не могли дать ни нянечки, ни врачи. [1]

В своей работе “Лишенные родительского попечительства” В.С.Мухина пишет дети, попадающие в дома ребенка, как правило, имеют непростые показатели в своем анамнезе. У них могут быть отклонения в физическом и психическом развитии.

Ребенок, растущий в условиях учреждений интернатного типа, помимо прочих дефектов не умеет общаться. Его контакты поверхностны, нервозны и поспешны — он одновременно домогается внимания и отторгает его, переходя на агрессию или пассивное отчуждение. Нуждаясь в любви и внимании, он не умеет вести себя таким образом, чтобы с ним обращались в соответствии с этой потребностью. [2] [1-2 с.].

Все мы знаем, что детям нужен уход, чувство любви и получать необходимую непосредственную эмоциональную связь между мамой и папой. Но если не возникает данная потребность, то происходит семейная недостаточность. Поскольку на сегодняшний момент распространён такой феномен как депривация. Такие дети испытывают потребность в эмоциональной связи и чувстве любви.

А.Адлер описывал депривацию-как недостаток тепла и защиты у детей. По его словам, для того чтобы стать полноценной личностью, ребенок должен воспитываться в эмоционально теплой и стабильной обстановке. То есть, как мы уже говорили ранее, семья закладывает первый фундамент в становлении человека как личности. В семьях, где царит депривация родителей, всегда обладает чувство страха, потерянности и ненужности, а значит неумения найти свою личность, полюбить свое поведение и влиться в общество. Такой ребенок постоянно находится в апатии, боязни положиться на мир. У детей проявляются проблемы с поведением, а именно: недисциплинированность, отсутствие цели, воспитания. [3]

А.М. Прихожан, Н.Н. Толстых рассматривают депривацию как «лишение или ограничение возможностей удовлетворения жизненно важных потребностей». [4]

С данным определением, мы более согласны они точно определили данную проблему лишения чего-либо. Исходя из этого всего, мы даём свое определение. Депривация - это прежде всего недостаток жизненно важных необходимых потребностей, которые оказывают негативное влияние на человека. Само слово, семейная депривация рассматривается, как недостаток семейной связи между теплом и защитой, заботой и любовью самих родителей к детям.

По мнению М.А.Илюк термином «психическая депривация» обозначают то своеобразие, которое отличает детей, воспитывающихся вне семьи. Это состояние возникает у ребенка в первую очередь от недостатка эмоциональных контактов с родителями. [5].

Как упоминалось выше, недостаток взаимодействия с родителями приводит детей к депривации. Ребенок чувствует пустоту и ненужность. Депривация не приводит к хорошим последствиям, а наоборот усугубляет ситуацию и влияет на соматическое состояние ребенка.

Очень большую роль для ребенка и его формирования, играет любовь и поддержка от родителей, тогда ребенок силен духом, умом и желаниями. Закладываются его начинания, желания, воспитанность, хорошее отношение в окружающему миру и людям. В семье, где родители относятся к своим детям, как к пустому месту, или же где дети видят постоянные ссоры и конфликты родителей, такого успеха и мотивации нет. С самого начала становления личности, у ребенка не будет того корня, того стержня, который отвечает за продуктивное отношение к жизни. Такой ребенок будет всегда один, потому, что он не знает, что такое сплоченность, поддержка и крепость.

О.Е.Девятова в книге “Пограничные психические расстройства у детей, находящихся в условиях семейной депривации” утверждала, что из социальных факторов, причинено воздействующих на социализацию ребенка, следует выделить родительскую семью, которая является ключевым условием оптимального психосоциального развития ребенка и наиболее часто выступает источником нарушений возрастного психического

развития, безнадзорности, беспризорности и связанных с этими социально обусловленными явлениями различными психическими расстройствами у несовершеннолетнего члена семьи. [6]

Как и утверждалось выше, семья является главным институтом для ребенка, но также она может быть источником нарушений психики ребенка и может способствовать развитию девиантного поведения у детей, что приводит к плачевным результатам и разрушениям стандартов общества. Если в семье родители не ставят ребенка на первый план, а отталкивают его от себя и игнорируют, то ребенок растет и живет с чувством пустоты, ненужности.

Еще американский детский психиатр Чарльз Зина наблюдал у детей, подвергшихся тяжелому пренебрежению родителей в Соединенных Штатах. Так, например, дети, потребностями которых постоянно пренебрегали, могли испытывать и проявлять дистресс, но не стремились к утешению и не откликались на него; были эмоционально зажаты; могли в любой момент подойти к чужому или уйти с ним; не знали или легко нарушали социальные границы. [7]

Этим самым, старается привлечь на себя внимание и вливается в такое общество нетрадиционными способами, которое принимает его таким какой он есть, к таким как:

- Вовлечение в нетрадиционные субкультуры (Эмо, готы, панки)
- Употребление наркотиков и алкоголя,
- Начинает часто убегать из дома,
- В школе ведет себя невоспитанно, не выполняет домашние задания и т.д.

И все это для того, чтобы родители хотя бы на некоторое время обратили на него внимание, вызвав родителей в школу, дети надеются, что хоть сейчас появится защита со стороны родителей и забота. Вступая в субкультуры, этим они хотят показать, что могут быть самостоятельными, хотя внутри они так и ждут поддержки, доброты и тепла. На основе этих причин и появляются люди, которые беспризорничают, пьют, ведут разгульный образ жизни. Со временем такие дети привыкают к такому образу жизни, так сказать, не добившись от родителей любви, это им становится привычным и нормальным, но они не знают, что этим они портят жизнь себе и окружающим. Поэтому, будущим родителям, молодежи, следует очень серьезно подходить к этой теме, не тыкать пальцем на таких людей, так как вы не знаете их судьбы, а лучше стараться быть образованными, начитанными, грамотными, чтобы не повторять такие судьбы, а устраивать жизнь во благо себе, обществу и стране.

Результатом этого идет формирование агрессивности, нарушается психика подростка, чаще всего возникает делинквентное поведение, влекущее за собой противоправное действие. Сильное отрицательное воздействие на развивающуюся личность, ведет к плохому формированию самосознания и деятельности.

На сегодняшний момент существуют много разных форм лишения потребностей, они могут переплетаться между собой. Семейная депривация может подразумеваться как: материнская, отцовская и детская депривация. К симптомам недостатка семьи относятся, утрата отца\матери или обоих родителей, а также это негативное воздействие семейного круга на ребенка.

Исследователи В.М.Сорокина, В.Л.Кокоренко выделяют, такие виды депривации:

- материнская и семейная депривация
- недостаточность материнского тепла и эмоционального резонанса в общении с ребёнком, отсутствие родителей\матери (истинное сиротство) или отсутствие семьи при живых родителях (социальное сиротство) [8]

И.В.Ярославцева в своей работе “Психическая депривация в детском и подростковом возрасте” писала о том, что материнская депривация это:

- отсутствие базового доверия к миру;
- несформированность самосознания;
- несформированность произвольных форм поведения;

- инфантилизм. [9]

Говоря об отсутствии базовой веры к миру, можно точно сказать, что это так. Как и уже упоминалось выше, главным стержнем у ребенка является поддержка и любовь, а если этого нет, то и не будет никакого доверия, и положительного взгляда на жизнь.

Необходимо отметить роль матери в жизни ребенка, мать закладывает первые чувства и уверенность у него. Все мы знаем, что с грудного возраста ребенок полностью находится под защитой и любовью матери, так и продолжается до конца жизни. Мать в младшем возрасте ребенка является главным проводником в жизнь. Поэтому говорят, что связь матери и ребенка является особой.

Это и подтверждает, что любовь матери играет огромную роль в формировании личности ребенка. Если мать не уделяет время своему ребенку, насильственно относится к нему, бьет, унижает, оставляет одного с самим собой, у такого ребенка просто не окажется никакого доверия к миру, он будет несформированным, что и приведет к плачевным последствиям. У ребенка будет чувство, что он никому не нужен, это будет отражаться на учебной успеваемости, его поведении и многом другом. И снова ребенок никому не нужен, будет очень трудно, практически невозможно вытащить ребенка с такого состояния.

Чтобы этого всего не произошло, нужно плотно заняться таким ребенком. Найти тонкость в его душе, постараться найти особый подход к нему. Научить общаться со сверстниками, научить сдерживаться. Чтобы научить подход следует применять различные методики, это могут быть аутотренинг, расслабляющие упражнения и так далее. А также можно найти то хобби, которым любит увлекаться ребенок.

После проделанной работы, с ребенком нужно часто беседовать, проводить тест и тренинги, для дальнейшего наблюдения.

Потребуется помощь со стороны психолога, тем детям у которых возникла семейная депривация. Психолог должен будет проводить: психодиагностику, психокоррекцию, психопрофилактику в индивидуальной форме.

Если найти правильный подход к такому ребенку, можно избежать плохого результата и дать возможность ему почувствовать себя свободным и легким, и дать понять, что он личность с уникальными возможностями.

Что касаемо родителей из таких семей, то с ними нужно будет заниматься индивидуально. Также искать причины, от чего они стали такими, а также нужен будет постоянный контроль за такими семьями. То есть, они должны стоять на учете. Решая проблемы родителей, решаются и проблемы детей. Должны подключаться психологи, педагоги, социальные психологи, чтобы решать глобальные проблемы ребенка, направлять его на верный путь. Но эту пустоту, никто не сможет закрыть и убрать на всегда.

Не мало важное, сильное воздействие, оказывает общение. Так психолог М.И.Лисина выделяет общение, как жизненно важную потребность для развития и формирования личности. В связи с этим она отмечает: «многие европейские психологи драматическим образом подчёркивали первостепенное значение отношений с матерью для правильного психического развития маленького ребёнка. [10]

По нашему мнению, Лисина точно подметила этот факт, так как, если не будет взаимного общения или возникнет разлука с матерью, то происходит то, что дети перестают контактировать и общаться со всеми, отказывались от еды и впоследствии младенцы даже погибают.

Общение и отношение между ребенком и воспитателями дома ребенка, некогда не сравнятся с отношениями в семье. Как бы воспитатель хорошо не относился к детям, он не заменит им мать.

Таким образом семейная депривация может пагубно повлиять на развивающуюся личность, как самого ребенка или подростка, так и взрослого человека. Развитие и становление личности ребенка зависит, во-первых, от самих родителей, во-вторых, от того, как повлияет воспитание и обучение на него, от всего этого и будет зависеть то, каким человеком он станет.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Лурия А.Р. Природа человеческих конфликтов: объективное изучение дезорганизации поведения человека / А.Р.Лурия. М.: Когито Центр, 2002-414 с.
2. В.С.Мухина Лишенные родительского попечительства: Хрестоматия: Учеб. Л67 пособие для студентов пед. ун-тов и ин-тов/Ред.-сост. В. С. Мухина. —М.: Просвещение, 1991—223 с
3. Гуманистический психоанализ / Э. Фромм, А.Адлер / Сост., общ. ред. В.М.Лейбина. СПб.: Питер, 2002. - 543 с.
4. Прихожан А.М., Толстых Н.Н. Психология сиротства: учебное пособие для студентов высших учебных заведений. —СПб.: Питер, 2005. —365 с
5. М. А. Илюк Логопедическая работа с дошкольниками в детском доме Издательство: КАРО-2008. -210с.
6. О.Е.Девятова Пограничные психические расстройства у детей, находящихся в условиях семейной депривации Москва- 2005 175 с.
7. Брошенные дети. Депривация, развитие мозга и борьба за восстановление / Чарльз А. Нельсон, Натан А. Фокс, Чарльз Г. Зина; [перевод с английского Ю. Турчаниновой, Э. Гусинского]. — Москва: Эксмо, 2019. — 448 с.
8. Сорокин В.М., Кокоренко В.Л. Практикум по специальной психологии /Под редакцией Л.М.Шипициной Учебно-метод. пособие — СПб.: Издательство «Речь» 2003. - 122с.
9. И. В. Ярославцева “Психическая депривация в детском и подростковом возрасте” Иркутск Издательство: ИГУ 2014 190 с.
10. Лисина М.И. Общение, личность и психика ребёнка. Издательство НПО 'МОДЭК', 1997. – 384 с

УДК 37.04

РАЗВИТИЕ НАВЫКА ЧТЕНИЯ У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Лавриненко Т.А. студентка IV курса ППФ,
Руководитель: **Ханина Н.Н.**, к.п.н., ст.преподаватель
Жетысуский университет им. И.Жансугурова, г.Талдыкорган

E-mail: lavrinenko_99_99@bk.ru

В статье рассматриваются способы привития интереса к чтению и совершенствования речевых навыков младших школьников на уроках литературного чтения. Авторы акцентируют внимание на проблеме формирования полноценного навыка чтения, в частности, осознанности и скорости чтения, интонационной выразительности звучащей речи. На примере проведения урока литературного чтения показан процесс усовершенствования навыка чтения и речевой деятельности младших школьников.

Ключевые слова: *литературное чтение, речевая деятельность, техника чтения, текст, интерес к чтению.*

Мақалада оқуға деген қызығушылықты арттыру және кіші мектеп оқушыларының әдебиеттік оқу сабақтарында сөйлеу дағдыларын жетілдіру жолдары қарастырылған. Авторлар толыққанды оқу дағдысын қалыптастыру мәселесіне, атап айтқанда, хабардарлық пен оқудың жылдамдығына, дыбыстық сөйлеудің интонациялық мәнерлілігіне назар аударады. Әдебиеттік оқу сабағының мысалын пайдалана отырып, кіші оқушылардың оқу шеберлігі мен сөйлеу белсенділігін арттыру процесі көрсетілген.

Тірек сөздер: *әдеби оқу, сөйлеу әрекеті, оқу техникасы, мәтін, оқуға деген қызығушылық.*

The article discusses ways of instilling interest in reading and improving the speech skills of primary schoolchildren with the help of literary reading. The author focuses on the problem of the qualities of a full-fledged reading skill, in particular, awareness and reading speed. The questions of the intonation side of the sounding speech and the reading technique, which have a positive effect on the development of speech, diction and the presentation of the thoughts of the speaking child, are considered. Using the example of a literary reading lesson, the process of improving the reading skill and speech activity of younger students is shown.

Key words: literary reading, speech activity, reading technique, text, interest in reading.

Речь является одним из первых критериев общего развития ребенка младшего школьного возраста. Речь и чтение взаимосвязанные термины. При помощи речи ребенок организывает свою связь с окружающим миром. В тоже время чтение является основным средством познания, орудием, с помощью которого ребенок осваивает окружающий мир, взаимодействует с ним. На сегодняшний день, в век развития высоких технологий, где учитель уже не является единственным источником информации и знаний, стоит задача вызвать интерес к чтению художественной литературы у подрастающего поколения. Основной задачей знакомства учеников начальной школы с художественной литературой, является воспитание интереса и любви к самому чтению, стремление к общению с книгой, развитие умений слушать и понимать художественный текст.

Отношение ребенка к художественной литературе руководствуется отсутствием или же наличием самого интереса к чтению. Интерес – это основной элемент решения проблемы, который играет значительную роль и проявляется как сила, влекущая к чтению. Когда у младшего школьника хорошо развиты учебно-воспитательные мотивы чтения, когда он легко располагает осознанным чтением, тогда у ребенка возникает заинтересованность в прочтении художественной литературы.

Требования литературного образования, предъявляемые к ученику начальной школы в первоначальном периоде, ориентированы в основном на умения, навыки и знания ученика, но не на его индивидуальное развитие. Эмоциональной сферы весьма стремительно формируются именно у учеников начальной школы. накопление чувств и переживаний происходит именно в младшем школьном возрасте. Безучастность такого фактора как интерес привела к тому, что дети перестали читать, а значит, страдают грамотность, эмоциональное и нравственное воспитание, и многие составляющие гармоничного развития личности ребенка.

Чтение рассматривают как один из видов речевой деятельности, наряду с письмом, говорением и слушанием, многие широко известные психолингвисты. Среди них такие как, А.Н.Соклов, А.А.Леонтьев, И.А. Зимняя, Н. И. Жинкин. Такие ученые, как П. Ф. Каптерев, С.Л. Рубинштейн, Д.Б. Эльконин, В.П. Стреблева, Е.А. Вахтеров, Л.С. Выготский также исследовали чтение как вид речевой деятельности детей младшего школьного возраста.

Проанализируем определение процесса чтения со стороны знаменитых ученых. Так, например, «Чтение, на родном или на неродном языке представляет собой частный случай процесса восприятия, а в дальнейшем и развитие самой *речевой деятельности*» по А. Н. Леонтьеву [2].

И. Клычникова понимает чтение как один из процессов *речевого общения*, графически закодированной в системе языка. И. Клычникова считает, что чтение — это процесс восприятия и живой переработки информации [5]. По определению С. Ф. Шатилова чтение — это *рецептивный* вид деятельности. Оно является одним из важнейших средств языковой коммуникации и представляет собой процесс извлечения информации из письменного текста. То есть на первый план чтение ставит информативный аспект – цель извлечения информации. Согласно С. К. Фоломкиной, «чтение, соответственно, представляет собой речевую деятельность, обеспечивающую решение целого ряда коммуникативных задач, поэтому обучение ему есть обучение б учащихся решению определенных коммуникативных задач познавательного или практического характера» [7]. В основе чтения лежит умение

восприятие и понимание текста. Об этом свидетельствуют исследования Е. И. Пассова. Он утверждал, что чтение как умение, с одной стороны, включает первые и по совместительству основополагающие программы: восприятие графических элементов, лексических значений, грамматических форм, а с другой стороны, Е.И.Пассов считает, что чтение отличается коммуникативной направленностью, то есть обращено на «смысловое восприятие» (термин А. А. Леонтьева) и переработку текстовой информации.

Практика показывает, что навык чтения у младших школьников формируется достаточно долго. Так, Т.Г. Егоров разделяет этот процесс на три этапа: аналитический, синтетический и этап автоматизации.

Первый этап – аналитический. Он характеризуется слого-буквенным анализом и чтением слова по слогам и проходит в период обучения грамоте. На пути изучения художественной литературы это является первой ступенью.

Второй этап – синтетический. Он предполагает одновременное существование всех трех компонентов: осмысление, восприятие, произнесение. Качества осознанности прочитанного и уровни беглости чтения будут зависеть от уровня развитости этих компонентов.

Чтение младших школьников автоматизируется, начиная с третьего класса. С этого момента дети переходят на этап автоматизации.

Именно третий класс мы выбрали для проведения констатирующего и формирующего эксперимента. Для выявления уровня развития читательских умений мы использовали методику Л.Ф. Климовой, где были отражены такие читательские умения как:

- скорость чтения;
- осознанность прочитанного текста;
- умение устанавливать причинно-следственные связи;
- восприятие буквенных знаков, произнесение;
- умение осознавать идею произведения.

Данная методика позволила увидеть, что читательские умения детей сформированы слабо. Дети справляются с заданием при активной помощи взрослого или, не справляется совсем. В этом задании девятая часть детей (36%) справились при активной помощи взрослого. Остальные дети справились с заданием на среднем уровне (64%).

Студенты Жетысуского университета им.И.Жансугурова г.Талдыкорган факультета педагогики и психологии специальность «Педагогика и методика начального обучения» в целях реализации проекта «Развитие речевой деятельности при выполнении творческих работ младших школьников на уроках литературного чтения» включили в работу специальные тексты, которые отличаются от обычных своими нестандартными формами, к которым ребята проявили особый интерес. Мы включили в свою работу приём «Карусель», так называемую смену сложного текста на обычный. Благодаря этому ребенок замечает насколько проще читать и воспринимать текст в классическом виде.

Например, текст может быть перевёрнут от читающего на 90 градусов, а затем возвращаться в привычное положение. Или текст может быть напечатан зеркально, либо в нем могут отсутствовать некоторые буквы, которые необходимо отгадать.

Также нами были использованы «зашумленные тексты» - на такие тексты накладываются различные «решетки» или «паутинки». Их вырезали из бумаги и накладывали на текст при чтении.

Таким образом было подобрано 33 текста, приведем пример:

Перевёрнутые тексты

В лесу на высокой сосне устроила белка гнездо,
все круглое, закрытое, а с одной стороны лазейка
оставлена, чтобы внутрь можно было забраться.
Белка – зверёк ловкий. Весь день с сучка на сучок,
с дерева на дерево прыгает, – где ягод сорвет,
где еловую шишку. А наступит осень – тут белка на
зимнюю запасы примется готовить. То грибы повесит
сушиться, то орехи в дупло запрячет. Холодно,
голодно зимой, вот и пригодятся белке припасы.

Белка

Зеркальные тексты

етохо ан йачулС

алажебу и оге алитавхдоп ,осям хи аладиву ацисиЛ

.илгел и або илебалсо отч ,ьсилиб оглод кат инО

.лапутсу ен вел и ,ьтипутсу летох ен ьдеведеМ .ьястард

оген аз илатс и осям илыбод ьдеведем и вел

Тексты с перепутанными буквами

КШОКА И ЁЖКИ

шриПли дети модой из леса и ирпнесли модой ежа. шоКка руМка цап его алпой Ёж
ыбстро япрстал голову и аыстввил свои отсрые илогки. околУла окшка лапу и ушла в угол.
Мрука тсала аизлть лапу а на ежа не ларесмот.

Тексты с пропусками букв. Тексты без верха

Ворона

Пришла весна. На улицах и в парке слышны громкие птичьи
голоса. Вот важная ворона идет по дороге. У нее большой
клюв и острые когти. Перья у вороны черные и серые.
Вороны живут везде. Их можно встретить в лесу и в городе.
И даже в пустыне живут выносливые птицы.

После нескольких применений данной методики начали виднеться первые результаты. Во-первых, дети проявляют интерес к данной методике и вовлекаются в процесс произношения слов. Нормализуется само выговаривание сложных словосочетаний с проблемными звуками. Развивается логическое и критическое мышление. Кроме того, повысился уровень сознательности чтения, а это один из важнейших качеств навыка чтения и развития речи в целом.

Во-вторых, значительно увеличилась и скорость самого чтения уже после первого применения пособия. У участников эксперимента значительно увеличилось поле чтения. Взгляд юного чтеца начал воспринимать за один прием больше слов чем до применения данной методики на констатирующем этапе эксперимента. Исходя из формирующего эксперимента при использовании текстов, направленных на формирование беглости чтения, можно сделать вывод, что использование нестандартных и новых для детей видов текстов положительно влияет на формирование навыков чтения.

Поэтому исходя из нашей обучающей программы педагогам начальных классов можно рекомендовать тексты, направленные на:

1. Глубокое эмоциональное переживание и занимательность. Остросюжетные произведения с доблестными поступками, которые носят воспитательный характер, держащие в заинтересованности их воображения различные герои и приключения.

2. Способность созерцать красоту, тяга к познанию, заинтересованность к происходящему все это рождается через удивление. Поэтому младших школьников нужен такой материал, который будет вести их к удивлению.

3. Уделяя недостаточное внимание литературными предпочтения младших школьников, есть риск потерять их внимание и заинтересованность к чтению в целом.

Из всего выше сказанного, можно сделать вывод, что интерес к чтению художественной литературы и его развитие является сложным процессом для младшего школьника. Он предполагает изучение большого количества аспектов. Но чем быстрее ребенок начинает в совершенстве владеть речевыми умениями и чем больше у него словарный запас, тем быстрее развиваются различные психические процессы (память, внимание, мышление). Именно на создание атмосферы заинтересованности, положительного эмоционального настроения, развитие творческого потенциала учеников, личностных качеств и самое главное сам интерес к чтению помогает представленный выше метод.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Васильева М.С., Оморокова М.И., Светловская Н.Н. Актуальные проблемы методики обучения чтению в начальных классах. – М.: Педагогика, 1977. – с.215
2. Леонтьев А «Деятельность. Сознание. Личность» / Москва 1974 г.с.187
3. Выготский Л. «Мышление и речь» ООО Издательство «Питер», 2017 с.256
4. Рубинштейн С.Л. «Основы общей психологии» ООО Издательство «Питер» 2004 г. с216
5. Клычникова З. И. К51 Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке: Пособие для учителя. 2-е изд., испр. — М.: Просвещение, 1983. — 207 с.
6. Каленкова О.Н., Шатилова И.Е. Книга для учителя «Русская речь» часть 2 Издательство «Москва» 2004 г. с 187
7. Фоломкина, С.К. Обучение чтению: учеб.-метод. пособие для вузов / С.К. Фоломкина. – М.: Высш. шк., 1987. – 207с
8. Егоров Т. Г. Психология овладения навыком чтения . М.: АПН РСФСР 1953 г. с 167
9. Рудыка, Т.П. Система работы по совершенствованию навыка чтения у детей младшего школьного возраста / Т.П. Рудыка // Начальная школа. - 2007. - № 11. - С. 28-30
10. Степанова Н.И. Выразительное чтение / Н.И. Степанова. - Чебоксары: ЧГПУ, 2009. - 117 с.
11. Шпунтов А.И. Работа над средствами выразительности устной речи на уроках русского языка / А.И. Шпунтов // Начальная школа. - 2009. - № 4. С 115.

УДК 379.

НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Трайт Л.В., студентка IV курса ППФ,
Руководитель: **Ханина Н.Н.**, к.п.н., ст.преподаватель
Жетысуский университет им. И.Жансугурова, г.Талдыкорган

E-mail: trajtl@mail.ru

В условиях развития современного общества проблема нравственного развития детей младшего возраста с особыми образовательными потребностями особенно актуальна. Главная роль отводится учителю, который должен заполнить возникшие ценностные пустоты, без духовности, которые ведут к трансформации понимания добра

и зла у подрастающего поколения. Для этого необходимо, чтобы для детей были созданы педагогические условия в учебно-воспитательном процессе массовой школы.

Ключевые слова: нравственное воспитание, дети ЗПР, начальная школа, государственный общеобразовательный стандарт, педагогические условия.

Қазіргі қоғамның дамуы жағдайында ерекше білім беру қажеттіліктері бар кішкентай балалардың адамгершілік даму проблемасы ерекше өзекті болып табылады. Басты рөл мұғалімге жүктеледі, ол пайда болған бос қуыстарды руханилықсыз толтыруы керек, бұл жас ұрпақтың жақсылық пен жамандық туралы түсініктің өзгеруіне әкеледі. Ол үшін бұқаралық мектептің білім беру процесінде балаларға педагогикалық жағдайлар жасатуы қажет.

Түйінді сөздер: адамгершілік тәрбиесі, дамыта оқыту балалары, бастауыш мектеп, мемлекеттік жалпы білім беру стандарты, педагогикалық жағдайлар.

In the context of the development of modern society, the problem of the moral development of young children with special educational needs is especially relevant. The main role is assigned to the teacher, who must fill the value voids that have arisen, without spirituality, which lead to the transformation of the understanding of good and evil in the younger generation. For this, it is necessary that pedagogical conditions be created for children in the conditions of a mass school.

Key words: moral education, children of developmental education, primary school, state general educational standard, pedagogical conditions.

На сегодняшний день перед государством, а в частности перед школой, особо остро стоит вопрос нравственного воспитания подрастающего поколения. Поэтому в Государственном общеобязательном стандарте образования Республики Казахстан отражается проблема поликультурализма, где основным звеном является духовно-нравственное воспитание нашего молодого поколения. Особое внимание уделяется духовно-нравственному воспитанию учащихся, начиная от дошкольного возраста и заканчивая высшими учебными заведениями. Уже в начальном звене школы возникает необходимость воспитания и развития качеств личности, отвечающих задачам построения демократического, гражданского общества на основе толерантности, диалога культур и уважение многонационального, поликультурного поликонфессионального состава Казахстанского общества [1, С.58].

Под духовно - нравственным воспитание подразумевается процесс, который способствует формированию нравственных чувств (совести, долга, ответственности, гражданственности, патриотизма), нравственного облика (терпения, милосердия), нравственной позиции (способности к различению добра и зла, готовности к преодолению жизненных испытаний), нравственного поведения (готовности служения людям и Отечеству, проявления доброй воли личности).

Вопросы нравственного воспитания личности актуальны на протяжении всего становления человечества. Особенно релевантными они становятся в кризисные для общества периоды, дезорганизующие его экономическую, социальную и морально-этическую детерминанту. Изучением проблемы нравственности, нравственного развития и поведения занимались выдающиеся ученые: Ю. К. Бабанский, О. С. Богданова, Л. И. Божович, Н. И. Болдырев, Л. С. Выготский, Л. А. Высотина, Н. Е. Ковалев, Р. С. Немов, Б. Ф. Райский, Г. В. Слепухина, Н. А. Сорокин, Е. В. Субботский, Н. М. Трофимова, И. Ф. Харламов и др. Под нравственным развитием они понимают процесс интериоризации и экстраполяции личностью моральных норм и правил поведения, взаимодействия, установленных в социуме. Так, нравственное развитие предполагает процесс «количественных» и «качественных изменений» человека в его восприятии и освоении моральных идеалов, ценностей, взглядов, отношений [2, С.12].

Согласно мнению Н. М. Трофимовой именно младший школьный возраст является наиболее благоприятным периодом для усвоения нравственных норм поведения.

Нравственная норма имеет особенность побуждать ребенка к определенным поступкам и действиям, а может и запрещать или предостерегать от них. Нормы определяют содержание взаимоотношений с обществом, коллективом, другими людьми [3, С.9].

На значимость нравственного развития детей младшего школьного возраста указывал и Л. С. Выготский, утверждая, что начало данного возрастного периода связано с возникновением обобщения переживаний, логики чувств. Ребенок впервые начинает понимать, что значит «я радуюсь», «я огорчен», «я сердит», «я добрый», «я злой», у него возникает осмысленная ориентировка в собственных переживаниях и поведении [4, С.13].

Стоит отметить, что на сегодняшний день вектор педагогического процесса в современной школе направлен на создание дополнительных условий, облегчающих процесс обучения и развития детей с задержкой психического развития, то есть дети с особыми образовательными потребностями имеют возможность развиваться и обучаться в условиях массовой общеобразовательной школы. Для детей с ЗПР характерно: незрелость эмоционально-волевой сферы и недоразвитие познавательной деятельности, имеющие свои качественные особенности, компенсирующиеся под воздействием временных, лечебных и педагогических факторов. Следовательно, дети, имеющие особые образовательные потребности, тяжелее усваивают программный материал в отличие от своих сверстников. У детей данной категории представление о нравственных нормах носит размытый характер, дети чаще неадекватно оценивают ситуацию, «что такое хорошо и что такое плохо», поэтому не осознают нравственную норму и не мотивируют свою оценку, именно поэтому данная категория детей наиболее нуждается в духовно-нравственном воспитании.

Для детей с задержкой психического развития формирование нравственной культуры достаточно проблематично. В данном случае, работа с детьми, с учетом их индивидуальных особенностей, должна иметь вектор коррекционной направленности, то есть цели и задачи воспитания определяются особенностями отклонениями в эмоционально-волевом, умственном и физическом развитии.

Представим опыт работы по нравственному воспитанию детей с задержкой психического развития в начальной школе.

Одним из важнейших средств формирования человека является художественная литература, основным источником мудрости в вопросах нравственности была и остается книга. Учителя нашей школы создают особые условия и уделяют огромное внимание чтению художественной литературы. Создан творческий кружок «Волшебный, художественный мир», где дети реализуют свои креативные способности, они участвуют в литературном чтении, инсценировках с использованием метода «Сказкотерапия», занимаются изобразительным искусством. Ведь сказка, не только любимый литературный жанр детей, но и один из педагогических методов литературного развития. В этом своеобразном, фантастическом, игровом жанре легче всего преподнести ребенку высокие нравственные истины. Чаще всего мораль сказки с первого раза не всегда понятна ребенку с особыми образовательными потребностями, но важно учитывать правило: необходимо повторно читать произведение, инсценировать, рисовать картины на сюжет этих произведений и тогда зерна народной мудрости упадут на благодатную почву. Читая любое произведение, всегда следует вместе с детьми обсудить его, выделить правила поведения, принятые в обществе, озвучить их, обыграть в игре драматизации. Чаще дети с особыми образовательными потребностями не могут адекватно оценить ситуацию и каждый раз перед ними встает дилемма: «Как поступить? Это будет хорошо или плохо?» И здесь на помощь приходят правила поведения, нравственные нормы, выработанные людьми в процессе становления общества. Например, сказка А.С.Пушкина «Сказка о царе Салтане», которая имеет мировую известность, мы ее читаем с детьми, обсуждаем каждого персонажа сказки, например, царь Салтан и царица-мать — они представители одного поколения, а князь Гвидон и Царица-лебедь — представители совершенно другого поколения. На протяжении всей сказки мы с детьми наблюдаем, как эмоционально происходит внутреннее

раскрытие героев. Например, в самом начале младшая сестра была описана автором, как слегка наивная и добродушная девушка, но чуть позже мы с детьми констатируем, что она имеет твёрдый характер, очень мудра и предстает пред нами в роли терпеливой и упорной матери. В данном произведении дети осознают, что сказка учит нас тому, что любая ложь, рано или поздно раскроется, а тот, кто решился покрывать ложь, будет непременно наказан. Учит тому, что следует искренне просить прощения, а добро всегда будет верховенствовать над злом, также, как и правда над обманом. Одна из проблем, которая проходит через все произведения Пушкина, - проблема зависти. Это, конечно, достаточно поверхностное определение, но нам надо говорить об этом с детьми, и это слово будет им понятно, а чувство, к сожалению, уже знакомо. Да и если подумать, зависть - это вершина айсберга человеческих пороков, а их основание - эгоизм, любовь к себе. Сказка учит детей с особыми образовательными потребностями никогда «не опускать руки», быть целеустремленным, не лгать, не завидовать, быть добрым и внимательным.

Только тогда, обсуждая литературное произведение, дети научатся правильно оценивать поступки героев. Тем не менее, не каждый способен поступать так же в реальности. Перенос модели поведения в повседневную жизнь ребенка и есть цель и задача учителя. Для реализации данной задачи используется метод сказкотерапия, идет интегрированная деятельность, в которой действия воображаемой ситуации связаны с реальным общением, направленным на активность, самостоятельность, творчество, регулирование ребёнком собственных эмоциональных состояний; которая используя метафорические ресурсы сказки, позволяет детям развить самосознание, стать самими собой и построить особые доверительные, близкие отношения с окружающими. Данный метод способствует закреплению положительного эффекта в развитии личности и речи ребёнка. Следует также учитывать, что детям нравятся повторения. Поэтому целесообразно иногда повторять занятия, особенно с направленностью на словесное комментирование эмоционально – аффективных ситуаций, выражение замещающей потребности. В них используется большей частью творческие игры с элементами поиска, выбора наиболее подходящего варианта решения проблемы (покажи героя, угадай по движению, ритму, музыке, придумай окончание). После некоторой паузы даже малоактивные дети с удовольствием выполняют хорошо знакомые задания.

Если у детей с особыми образовательными потребностями возникает утомление, занятие прекращается и внимание детей плавно переключается на другой вид деятельности, обычно, связанный с изодетельностью. Ведь в начальной школе изобразительное искусство является одним из средств приобщения к художественной, духовно-нравственной культуре. Изобразительная деятельность направлена на развитие у детей художественного мышления, творческого воображения, формирование пространственного представления, развития зрительного, эстетического восприятия, изобразительной способности. Наблюдение и переживание окружающей реальности, а также способность к осознанию своих собственных переживаний, своего внутреннего мира являются важными условиями освоения детьми материала курса. Конечная цель — духовное развитие личности, т. е. формирование у ребенка способности самостоятельного видения мира, размышления о нем, выражения своего отношения на основе освоения опыта художественной культуры. Восприятие произведений искусства и практические творческие задания, подчиненные общей задаче, создают условия для глубокого осознания и переживания каждой предложенной темы. Этому способствуют также соответствующая музыка и поэзия, помогающие детям на уроке воспринимать и создавать заданный образ.

Очень интересна в этом плане коллективная работа по созданию картин из нарезанных ниток. Учитель выбирает плакат, иллюстрацию по теме и предлагает сделать картину. Дети с удовольствием режут разноцветные нитки на маленькие кусочки и выкладывают всю картину, закрепляя нитки белым клеем. Проводится коллективная работа детей, можно организовать и подгрупповые работы. Мы также использовали с детьми

тематическое рисование на сюжетную тему: «Иллюстрирование сказки А.С.Пушкина «Сказка о царе Салтане» с использованием нетрадиционных материалов в создании изображения». Рисунки детей показывают, насколько хорошо они усвоили это литературное произведение и насколько самостоятельно и оригинально смогли передать свое отношение к изученному материалу. Через изобразительное искусство дети не только воспроизводят в своих рисунках отдельные эпизоды, сцены из любимой сказки или образы любимых героев, но и стараются сами активно домысливать возможное развитие сюжета, выразить свое отношение к содержанию этого произведения, к героям сказки.

Исходя из вышеизложенного, учителя общеобразовательных школ должны стремиться создать педагогические условия детям с особыми образовательными потребностями для развития духовных задатков, выработки личных нравственных убеждений, приемам деятельности в коллективе, бережному и заботливому отношению к окружающей среде, создать условия для развития творческого мышления для удовлетворения учащимися своих духовных потребностей, сконцентрировать внимание детей на содержании материала, представляющего духовные ценности, в основе которых Слово и Действие.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Государственный общеобязательный стандарт начального образования Приложение 2 к приказу МОН РК от 31.10.2018г. – С 58-67.
2. Белкин А. С. Нравственное воспитание учащихся вспомогательной школы [Текст, С.12]. – М. : Просвещение, 1987.
3. Бондаревская, Е. В. Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования [Текст С.9] // Педагогика. – 1997. – № 4.
4. Выготский Л. С. Вопросы детской психологии [Текст С.13]. – СПб.: Союз, 1997.

ӘОЖ 378

БІЛІМГЕРЛЕРДІ БАБАЛАР РУХЫНДА ТӘРБИЕЛЕУ

Шакарим Н.Ш, педагогика ғылымдарының кандидаты,
І.Жансүгіров атындағы Жетісу Университетінің аға оқытушысы.

E-mail: nurdaulet.sakarimg@mail.com

Еліміздің Тұңғыш Президенті, Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстанның болашағы- қоғамның идеялық бірлігінде» атты еңбегінде халықтар арасындағы бірлікті нығайту, отансүйгіштікке тәрбиелеу, тіл мәдениетін орнықтыру мәселелеріне тоқталып: «Біздің тағы аса маңызды идеологиялық міндетіміз-Қазақстандық Отансүйгіштікке тәрбиелеу, әрбір азаматтың өзін-өзі айқын билеуін қалыптастыру. Шынайы Отансүйгіштікті, нағыз азаматтықты қалыптастыру жеке бастың өзін саяси тұрғыдан айқын сезінуін, өз Отанын саналы түрде таңдауын көздейді»-делінген.

Тәрбиедегі ең басты бағыт: «Әрбір адам ең алдымен өз халқының перзенті, өз Отанының азаматы болуы керек екенін ұлттың болашағы тек өзіне байланысты болатынын есте ұстау керек.Оның осындай тұжырымға тоқталуына ұлттық әдет-ғұрыптар мен дәстүрлер көптеп көмектеседі, өз халқының мәдени игілігін басқа халықтарға жақын да түсінікті ете алады. Сондықтан әрбір ұрпақ өз кезі мен өткенінің талаптары, объективті факторлары негізінде жас ұрпақты өмірге даярлап, оны жинақтаған бай тәжірбие арқылы тәрбиелей отырып, өзінің ата-бабаларының рухани мұрасын игеру түсуі керек» - делінген тәлім тәрбие тұжырымдамасында.

Еліміздің тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2030» жолдауында «Біздің жас мемлекетіміз өсіп жетіліп, кемелденеді,біздің бабаларымыз мен немерелеріміз

онымен бірге ер жетеді. Олар өз ұрпағына жауапты да жігерлі,білім өресі биік, денсаулығы мықты өкілдері болады. Олар бабаларының игі дәстүрін сақтайды» - деп сенім білдірді.

Қазақ халқы салт-дәстүрге, әдет-ғұрып, мәдениетке бай халық. Соның ішінде мектеп жасына дейінгі жастағы балалар тәлім-тәрбиесінде ауыз әдебиеті үлгілері арқылы оларды ұлттық салт-дәстүрге баулап, ата-анасына, ата-бабаларына, отанына, еліне, туған жеріне деген сүйіспеншілігін бойына сіңіруге ерекше мән берген.

«Отан отбасынан басталады» демекші, білім ордасы студенттердің жанұясы, Отаны, елі,туған жері, туған ана тілі туралы ұғымдарды ұлтымыздың ұлылары, ақылгөй данышпандары қалдырған өсиеттері, даналық сөздері мен шежіре мұралары, педагогикалық-психологиялық ой-пікірлерін бала жадында сақтап өсу үшін, бала алғаш бойындағы адамгершілік , инабаттылық, иманжүзділік, сүйіспеншілік қасиеттерді отбасында қалыптастыруымыз қажет.

Көрнекті ғалым, ұлағатты ұстаз М.Ғабдуллиннің «Қазақ халқының ауыз әдебиеті» деп аталатын оқулығында былай дейді: «Қазақ ауыз әдебиетінің бірнеше түрі бар. Соның ішінде бастылары : халық арасында әр алуан тақырыпқа шығарылған өлеңдер, мақал-мәтелдер, ертегілер, аңыз әңгімелер, батырлар жыры, тұрмыс-салт жырлары, айтыс өлеңдері т.б».

Қазақ халқы өз ұрпағын өнегелі, үлгілі, өнерлі, еңбек сүйгіш, инабатты, сыпайы, адал азамат болып өсуін армандаған, сондықтан бұғанасы қата бастағаннан бастап-ақ, оларды әр түрлі өнерге үйрету арқылы халық даналығына баулап, бабалардан қалған ұлы сөздерді жадына сақтауға үйреткен.

Ғасырлар бойы жалғасқан мол халықтық мұра, тәлім тәрбие негіздері қайта қаралып өз заманының ғылым нысанына айналды. Бұл ретте ұлы педагог М.Жұмабаев «әрбір ұлттың баласына өз ұлтының арасында өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан тәрбиеші баланы сол ұлттың тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті», десе, М.Дулатов: «...балқыған жас баланы ойына, қылығына, сүйегіне ұлт рухын сіңіріп, ана тілін үйретіп шығару керек» деген.

Осы орайда өз заманың білгір де білімдар шежіреші қайреткері-Қожаберген жырау (1663-1762) «Ата тек» деген дастанында ұрпағына қалдырған мынандай тарихи мағлұмат бар еді.

Түріктен өрбіген елді тоғыз дейді,
Тартатын күй аспабы қобыз дейді,
Басшқұрт пен қазақ , ноғай, қарақалпақ,
Төртеуін шежірешілер оғыз дейді.
...Қазақтың түп атасы оғыз түрік.

Бұл жерде білімдар, атамыз ата тегіміздің түп тамырын білумен қатар, ұлттық аспабымыздың бірі – қобызды танытып, оның киелі аспап екенін мән беріп көрсетіп отыр.

Қазіргі кемелденген жарқын күнге жетіп, балаларымыздың бақытты бейбітшілік өмір сүріп жатқандығы ата-бабаларымыздың ұрпағы, елі, халқы үшін жасаған игілікті ісінен көрсетеді. Соның бір айғағы ретінде әдебиетші-этнограф, ғалым Ш.Уалиханов жөніндегі Г.Н.Потанин былай дейді: « Шоқан өз халқын шын пейілмен сүюші еді... халқына жақсылық жасау оның болашағына қызмет жасау Шоқанның арманы еді».

«Шежіреші кісі шежіре айтты,

Ішіндегі шежіресін шешіле айтты», - деп Е.Елубаев жырлағандай ел аузынан жинаған шежіре, жыр-дастандар, бата-тілектердің мән мағынасы зор,балаға тәрбие беруде өшпес өнеге екендігі анық.

С.Торайғыровтың ұрпағымыз ата-анасының,елінің,туған жерінің,тілін,дінін сыйлайтын өлеңдер қатарында, егер өзінің ата-бабасын үлгі тұтып, олардың қалдырған мол мұрасын жадына сақтап , өзінен кейінгі ұрпаққа жеткізе білсе , ол адамдықтың белгісі екендігін көрсетеді.

Оның айғағын мына өлең жолдарынан байқаймыз:
Ұрпағы есіне алса даналарын,
Ашқандай көңіл кілті саналарын.
Имандылық белгісі – бауырмалдық,
Туыстың жақындатар араларын.

Ұлы даналықтың бәрін бойына сіңіріп, өз ұлтының тілін, дінін, салт-дәстүрін, мәдениетін, әдебиетін, мол мұрасын біліп өскен бала өзінің ұлтымен қатар басқа да туысқан халықтар бабаларымен де араласып, басқа ұлттарды да тану арқылы тіл табысып, олардың да тілін, мәдениетін түсіне білуге тырысады.

«Әр халықтың мәдениеті өзіне тән ерекшеліктерімен дараланып, көзге шалынады. Алайда басқа халықтың әсерінсіз таза, дара ұлттық мәдениет тіпті де кездеспейді. Ұлттар мен халықтардың материалдық және рухани байланысы, қарым-қатынасы арқылы олар бірін бірі мәдени байлығы жағынан толықтырады», - дейді С.Н.Артановский.

Әлемдік мәдениетке қазақ халқы педагогикалық – психологиялық зерттеулермен қатар, философиялық ой-пікірлерін де қалдырады. Бізге тамаша ой-пікір қалдырған Орталық Азия ғұламалары баршылық, атап айтар болсақ: Әбу-Насыр Әл-Фараби, Қадыр –Әли Жалаири, Қожа Ахмет Иассауи, Махмуд Қашқари, Ибн Сина Әбу Әли т.б. Солардың ішінен ғылым, білім, тәлім-тәрбиелік мағынада жазылған мұралары бар ғұламалар еңбегіне тоқтала кетейік. Отырардан шыққан ойшыл бабамыз – философиялық ойшыл Әбу-Насыр Әл-Фарабидің есімі дүние жүзі мәдениеті мен ғылымның тарихынан берік орын алды. Әбу-Насыр Әл-Фараби/870, Сырдариядағы Фараб – 950 Дамаск/ Шығыс философы, ғалым энциклопедист, шығыс аристотелизмнің аса ірі өкілі, Аристотельмен Платонды зерттеуші және толықтырушы. Орта ғасырлық ойшылдар ішінде жерлестеріміз – Ж.Баласағұни, Қ.Жалаири шығармалары адамзатты адамгершілік абзал қасиеттерге баулитын этикалық-дидактикалық, саяси философиялық идеяларға толы болды. Қ.Жалаиридің бізге жеткен «Жами ат тауарих» деп аталатын тарихи әдеби шығармасы бар. Оның құндылығы сол- онда сол замандағы көшпелі халықтардың сана-сезім талғамы, дүниеге көзқарасы, болмыс-бітімі, ой –өрісі, тарихи білімі және т.б айшықты көрініс береді. Баласағұни Жүсіп Хасхажип 1020- ортаазиялық ақын, ғалым.

Қазақ ақын-жазушыларының дүниетанымы, философиялық ойлары, шығармалары ауыз әдебиетімен көшпенділердің әдет-ғұрып, салт-санасымен тығыз байланысты болып, бар болмысында философиялық, тарихи сабақтастық принциптерін бала тәрбиесінде қолданған.

«Қазақтардың ақыл ой қабілетінің зор екендігіне барған сайын көзім жете түсуде. Қандай әсем сөйлейді. Айтқысы келгеннің бәрін тез түсіндіріп, қарсыласының сөзіне де шебер тойтарыс бере біледі. Тіпті балаларының ақыл есі де тез жетіледі», - деп орыс шығыстанушысы –түркологы, этнограф және археологы В.В.Радлов айтқанындай, ата – бабаларымыз сөзге шебер, ойға жүйрік, ақылға зерек болғанымен, біздерге болашақ ұрпақтарына қалдырған даналық сөздермен мирас-мұраларынан байқап, жадымызда сақтап өстік.

Қорыта келгенде, қазіргі таңда біздің міндетіміз, жас білімгерлерге бабаларымыз қалдырған өсиетті үлгі етіп, ұлылар ұлағатын ұрпақтан-ұрпаққа жеткізіп, ата-бабамыздан ауыздан-ауызға беріліп, жалғасын тауып келе жатқан мол мұраларымыз, асыл қазыналарымыз, барлық ұлтымыздың салт-дәстүрі мен әдет-ғұрпы арқылы жастардың бойына сіңіріп, халқының рухани байлығы мол, тәрбиелі азаматы болып өсуіне ықпал ету. Мектепке дейінгі балалардың мектепалды даярлығының маңыздылығын, олар өзінің туған ана тілін сүйіп, шұбарламай таза сөйлеп, тіліміздің рухын биік ұстап, бабаларымыздың өсиет етіп қалдырған мұраларын сақтаса нұр үстіне нұр болар еді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Назарбаев Н.Ә. Қазақстанның болашағы –қоғамның идеялық бірлігінде. –А.2000
2. М.Ғабдуллин. «Қазақ халқының ауыз әдебиеті». -Алматы.Рауан.1994ж.10-156бет.
3. Жас Алаш, 17 жетоксан, 1991ж.
4. С.Қалиев. Қазақ халқының салт-дәстүрлері.-Алматы:Рауан,1994ж.9бет.
5. Ұлықпан Асыллов. Даналардан шыққан сөз.-Алматы,1987ж.372бет.
6. А.Қасабеков, Ж.Алтаев.Қазақ философиясы.-Алматы: Ер даулет.1996ж.
7. Е.Д.Тұрсынов. Қазақ ауыз әдебиетін жазушылардың байырғы өкілдері.-Алматы,1976ж.

УДК 376

ФОРМИРОВАНИЕ ИНСТИТУТА ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ИНКЛЮЗИВНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Шакарманова М.П., магистр социальных наук,
Истаева А.Т., магистрант 1 курса
Инновационный Евразийский университет

Мақалада Қазақстан Республикасындағы интеграцияланған және инклюзивті оқыту проблемасының қазіргі жағдайы қарастырылады. Дамуында ауытқулары бар балаларды интеграцияланған оқытудың модельдері мен формалары талданады.

Тірек сөздер: инклюзивті білім беру, интеграцияланған оқыту, ерекше білім беру қажеттіліктері, интеграцияланған оқыту формалары.

В статье рассматривается современное состояние проблемы интегрированного и инклюзивного обучения в Республике Казахстан. Анализируются модели и формы интегрированного обучения детей с отклонениями в развитии.

Ключевые слова: инклюзивное образование, интегрированное обучение, особые образовательные потребности, формы интегрированного обучения.

The article considers the current state of the problem of integrated and inclusive education in the Republic of Kazakhstan. The models and forms of integrated learning of children with developmental disabilities are analyzed.

Key words: inclusive education, integrated learning, special educational needs, forms of integrated learning

В соответствии с мировыми тенденциями в Казахстане имеет место быть распространение идеи инклюзивного образования: во всех областях открываются инклюзивные школьные и дошкольные организации. В Республике Казахстан разработана нормативно-правовая база, регулирующая на необходимые условия включения детей с ограниченными возможностями в образовательный процесс, в данных организациях, осуществляющих обучение детей с нормальными и нарушенным развитием, создаются необходимые условия (материальное оснащение, «безбарьерная среда», реабилитационные и коррекционные мероприятия и др.).

Вопросам инклюзивного образования посвящены различные работы Х.С. Ералиевой, Д.С. Жакуповой, Д.Д. Ешпановой, А.К. Жалмухамедовой, И.А. Оралкановой, З.А. Мовкебаевой и др. [1].

Актуальность проблем инклюзивного образования достаточно серьезно возрастает в связи с увеличением количества детей с особыми потребностями в области образования, и в связи с гуманизацией образования, что обуславливает необходимость обеспечения условий для улучшения качества жизни, и повышения их жизнеспособности как продукта социального взаимодействия, включенности человека в социальные сети [2, 3].

В РК выделяют следующие категории детей, претендующих на получение инклюзивного образования:

- дети, имеющие проблемы со здоровьем (дети-инвалиды, дети с ограниченными возможностями);
- дети, имеющие трудности социальной адаптации в обществе (дети с девиантным поведением, из семей с низким социально-экономическим и социально-психологическим статусом);
- дети из семей мигрантов, оралманов, беженцев.

В Казахстане около 16 тысяч детей с ограниченными возможностями здоровья вовлечены в среду обычно развивающихся сверстников [4]. По данным Республиканской ПМПК в 2017 году 11276 детей обучались в специальных группах и классах общеобразовательных учреждений; 15397 – интегрированы в организации общего образования с коррекционной поддержкой, 21159 детей – не имеют коррекционной поддержки. Всего 23% детей с ОВЗ охвачены инклюзивным образованием.

При этом в 25% школ создана «безбарьерная среда для доступа к образованию школьников с ограниченными возможностями здоровья» [5].

Одной из задач Казахстана до 2020 года является совершенствование инклюзивного образования в школе. В этих рамках до 2020 года доля детей, которые обучаются по инклюзивному образованию, в общем числе детей с ограниченными возможностями должна составлять 50%. Пока что появились первые примеры обучения детей с ограниченным развитием в общеобразовательных школах, но они внушают оптимизм специалистам.

Эксперты рассматривают инклюзивное образование как составляющую инклюзивной политики государства в целом. Основной задачей инклюзивного образования является установление здоровых межличностных отношений в обществе [6].

Инклюзивное образование включает в себя широкий круг людей, для которых оно должно существовать: это люди, которые имеют проблемы с включением в общее образование. Это могут быть дети, национальные меньшинства, живущие в сельских районах, люди, живущие с ВИЧ, и дети с психофизиологическими нарушениями [7].

Инклюзивное образование – это термин, используемый для описания процесса обучения детей с потребностями в общеобразовательных школах.

Основой инклюзивного образования является идеология, исключающая дискриминацию в отношении детей, оно обеспечивает равное отношение к людям, но создает условия для детей с особыми образовательными потребностями. Инклюзивное образование – это процесс развития общего образования, который подразумевает доступ к образованию к различным потребностям детей, который обеспечивает доступ к образованию детей с особыми потребностями.

Восемь принципов инклюзивного образования:

- ценность человека не зависит от способностей и достижений;
- каждый человек способен думать и чувствовать;
- каждый имеет право быть услышанным и общаться;
- все люди нужны друг другу;
- подлинное образование может осуществляться только в контексте реальных отношений;
- все люди нуждаются в поддержке и дружбе своих сверстников;
- для всех обучающихся достижение прогресса может быть более вероятным в том, что они могут сделать, чем в том, что они не могут;
- разнообразие усиливает человеческую жизнь.

Система инклюзивного образования включает образовательные учреждения среднего, профессионального и высшего образования. Его цель - создать безбарьерную среду в образовании и обучении людей с ограниченными возможностями.

Этот комплекс мер включает в себя как техническое оснащение учебных заведений, так и разработку учебных курсов, направленных на развитие их взаимодействия с людьми с ограниченными возможностями. Кроме того, необходимы специальные программы для облегчения адаптации детей с ограниченными возможностями в общеобразовательном учреждении.

Инклюзия в переводе с латинского языка - это "включение". Инклюзивное образование направлено на одинаковое отношение ко всем детям, исключая их дискриминацию.

Кроме того, инклюзивное образование формирует специальные условия для обучения детей, которые имеют особые потребности.

Развитие инклюзивного образования в Казахстане не предполагает отказа от системы специального образования. Речь идет о поиске путей развития новой школы, чтобы дети-инвалиды и инвалиды могли осуществлять свое право на учебу вместе со своими сверстниками в условиях, учитывающих их особые образовательные потребности. Основным принципом обучения является воспитание и воспитание всех детей в детском саду, внешкольном образовательном учреждении, школе.

Инклюзивное образование – это термин, используемый для описания процесса обучения детей с особыми потребностями в общеобразовательных школах. Он основан на идеологии, которая исключает любую дискриминацию в отношении студентов, но в то же время создает особые условия для детей с особыми образовательными потребностями. Эта теория признает, что все дети могут полностью учиться, и их отличительные черты заслуживают уважения. Школы должны принимать всех детей, несмотря на их физические, интеллектуальные, эмоциональные, социальные, языковые или другие характеристики, и находить способы их успешного обучения.

Проблема учителя, владеющего педагогическими технологиями, является важной проблемой инклюзивного образования. Многие проблемы вытекают из этого. Это связано с обучением, передачей опыта и передачей знаний, и это тоже не простая вещь.

Надо понимать, как простой учитель средней общеобразовательной школы, не получивший знаний по специальной психологии и коррекционной педагогике, никогда не видел ребенка с инвалидностью за партой и не понимает, как воспринимают слепого ребенка устроен. Когда вы начинаете понимать противоречия, вы думаете, что рождение и включения в систему общего образования не является краткосрочной задачей, и деньги не являются главным. Главное, что серьезно относятся к тем учителям, и лидерам, которые знают свое дело, которые могут занять свою позицию и заявить, что их детский сад или школа готовы называть себя инклюзивными.

В нашем обществе все еще существуют определенные трудности – это дискриминация, которая, в некоторых случаях все еще поддерживается самими учителями или родителями детей без инвалидности. Это универсальный процесс. Поэтому необходимо работать вместе с обществом, чтобы преодолеть стереотипы.

В соответствии с Концепцией развития инклюзивного образования в Республике Казахстан все дети-инвалиды должны получать образовательную, коррекционную, медицинскую, социальную и психологическую поддержку в соответствии со своими потребностями, установленными в медицинской, психологической и образовательной сферах. Внутреннее психологическое, медико-педагогическое сопровождение в рамках инклюзивного образования осуществляют специалисты школы психолого-медико-педагогического консультирования (преподаватель, педагог-психолог, медицинский работник).

В частности, для обучения детей с нарушениями зрения необходимо подготовить и иметь таких специалистов, как: преподаватели тифа, дефектологи, психологи, врачи и медсестры. В то же время эксперты считают, что для инклюзивного обучения детей в начальных классах с 1 по 4 класс необходимо, чтобы учителя имели базовое полное высшее образование по специальности дефектология, а учителя старших классов должны проходить специальные коррекционные курсы для обучения. особенности инклюзивного образования.

В Казахстане инклюзивное образование делает первые шаги, хотя в различных странах мира почти все школы инклюзивные.

Согласно Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2011–2020 годы, к 2020 году планируется увеличить до 70% долю школ, создавших условия для инклюзивного образования, от общего количества. В 2009 году НПО провели акцию «Инклюзивное образование - ДА!», Чтобы привлечь внимание к проблеме нарушения прав детей на доступ к общему образованию.

В результате были выделены средства из бюджета, для продолжения программы по обучению детей с ограниченными возможностями в школьных заведениях г. Астаны и включению дополнительных экспериментальных школ в поддержку государственной программы «Дети Казахстана» на 2015-2020 гг. и «Закона об образовании» на 2020-2025 г.

С 2015 по настоящее время в Казахстане работает программа Круглых столов по теме «Инклюзивное образование: зарубежная практика и пути ее реализации в Казахстане» для руководителей среднего образования.

По мнению О.И. Акимовой, успешность данного образования обеспечивается готовностью не только школы к осуществлению этого процесса, но и готовностью всех субъектов образовательного пространства [8]. И педагоги и развивающиеся здоровые сверстники нуждаются во внимании со стороны специалистов: педагогов-психологов и дефектологов. Обобщая вышеизложенное, отметим, что в Республике Казахстан важное значение имеет подготовка к инклюзивному образованию будущих педагогов, так как педагог в условиях инклюзивного образования требуется от него владения достаточно разнообразным набором стратегий и методик обучения, а также взаимодействия с обучающимися с ООП.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Аппасова М.И., Чой С.В., Чагай С.М. и др. Частота врожденных пороков развития у детей города Алматы. Сборник научных трудов «Наука о человеке. X конгресс молодых ученых и специалистов». - 2015. -1666 с.
2. Мовкебаева З.А., Денисова И.А., Оралканова И.А, Жакупова Д.С. Инклюзивное образование. Алматы, - 2014.- 200 с.
3. Королева Ю.А. Социально-психологическая компетентность и жизнеспособность лиц с отклонениями в развитии: факторный анализ // Специальное образование. - 2015. - №4. - С. 43-51.
4. Ералиева Х.С. Внедрение инклюзивного образования в Казахстане // Инновационные технологии: материалы IV междунар. науч. конф. (г. Казань, май 2016 г.). — Казань: Бук, 2016. — С. 26-28.
5. Жалмухамедова А.К., Ешпанова Д.Д. Инклюзивное образование в Казахстане: состояние, проблемы, перспективы // [Электронный ресурс] - Режим доступа : icie.ieml.ru
6. Королева Ю.А. Готовность педагога к работе с обучающимися как условие успешности инклюзивного образовательного процесса (// Вестник ТОГИРРО. – 2016. – №1. – С. 296-299.
7. Королева Ю.А. Отношение к инклюзивному образованию педагогов / Ю.А. Королева // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2016. – Т. 20. – С. 77–80.
8. Акимова О.И. О продвижении идей инклюзивного образования в России / О.И. Акимова, А.Д. Насибуллина // Инклюзивное образование: сб. матер. всерос. науч.-практ. конф. / отв. Л.Б. Осипова, Е.В. Плотнокова. Челябинск, 2016. – С. 20-28.

УДК 37.015.3

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫ ДАЯРЛАУДА ӘЛЕУМЕТТІК-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТРЕНИНГТІҢ ӘСЕРІ

Шакирова А.Д., п.ф.м.

І.Жансүгіров атындағы ЖУ, Талдықорған қ.

E-mail: arayly.shakirova85@mail.ru

Бұл мақалада қоғам дамуына байланысты білім беру саласындағы өзгерістерді ескере отырып, болашақ педагогтарымыздың психологиялық-педагогикалық дайындығын жақсарту мақсатында оқыту нысанына әлеуметтік психологиялық тренингтерді еңгізу артықшылықтары мен жолдары көрсетілген. Білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін дамытатын құрылымдық-функционалдық моделі ұсынылған.

Тірек сөздер: әлеуметтік-психологиялық тренинг, құрылымдар, қалыптасқан құзыреттіліктер.

В данной статье представлены преимущества и пути внедрения социально-психологических тренингов в форму обучения с целью улучшения психолого-педагогической подготовки наших будущих педагогов с учетом изменений в сфере образования, связанных с развитием общества. Предложена структурно-функциональная модель развития педагогических способностей обучающихся.

Ключевые слова: социально-психологический тренинг, структуры, сформированные компетенции.

This article presents the advantages and ways to implement social and psychological training in the form of training in order to improve the psychological and pedagogical training of our future teachers, taking into account changes in the field of education related to the development of society. A structural and functional model for the development of educational pedagogical abilities has been proposed.

Keywords: social and psychological training, structures formed competencies.

Қоғам дамуының ең маңызды орын алатын саласы – білім беру жүйесі. Қазіргі таңда отандық педагогикалық білім беру жүйесі өзгерістерді өткеріп жатыр [1;2;3;4;5;6;7;8] оның негізгі мәні – педагогтың кәсіби стандартында көрсетілгендей қазіргі талаптарға сәйкес педагогтарды кәсіби дайындауды іске асыру[9]. Отандық педагогикалық білім берудегі модернизациялаудың ең негізгі нәтижесі – білім беру бағдарламаларының нәтижелерінің жоғарылауы. Ол үшін дайындықтың мазмұны мен формасын педагогтың кәсіби стандартына сәйкес жүзеге асыру керек.

Бұл жердегі дайындықтың мазмұны мен формасы болашақ педагогтардың құзыреттіліктерін дамытуға бағытталған, ал ол білім беру нәтижесінде, яғни білімгер оқу үрдісінен кейін білуі, түсінуі, әрекет ете алуы қажет форматында көрініс табуы қажет[9]. Сәйкесінше, білімгерлердің құзыреттіліктерін анықтау үшін (білім беру нәтижесінде де) және оларды объективті бағалау үшін білім беру үрдісінің формасы мен бағалау инструментарийі қажет.

Қазіргі маман ЖОО-да меңгерген өз білімін кең әрі саналы қолдана алуы керек, үздіксіз жаңартылып отыратын жүйеге жылдам бейімделе алуға мүмкіндік беретін кәсіби ұтқырлы және кәсіби әрекетте өзін жетілдіру мен өзіндік ізденуге қабілетті болуы маңызды.

Білімгерлердің педагогикалық қабілеттерін технологиялар мен әдістемелік тәсілдер жиынтығына негіздеп, келесі мүмкіндіктерді шешуге бағытталады:

- Кәсіби әрекеттің психологиялық, әлеуметтік және педагогикалық мазмұны негізінде білімгерлердің көзқарас жүйесін қалыптастыру;

- Педагогикалық кәсіби қабілетті сәтті іске асыратын біліктілік пен дағды қалыптастыру;

- Болашақ кәсіби әрекетінің құрылымы мен мазмұнын түйсінуге, өзін болашақ педагог ретінде көру;

- Оқу-кәсіби әрекетке жағымды қатынас қалыптастырып, кәсіби өсуге бағдарлану [10].

Қазіргі кезде білім жүйесінде күрделі әрі ауқымды реформалар жүріп жатыр. Бүгінгі заман жоғары технологиясы дамып, әр түрлі мыңдаған ақпараттық мәліметтердің ағыны шексіз күшейген кезде, жалпы жаңа технологияларды білім беру саласына шоғырландыру заңды құбылыс. Олардың нәтижелі іске асырылуы көптеген факторларға тәуелді. Соның ішінде бұл процесті психологиялық- педагогикалық қамтамасыз ету маңызды орын алады.

И.В.Вачковтың ойынша болашақ педагогтарды кәсіби тұрғыда дамытуда психологиялық сүйемелдеудің ең тиімді әдісі әлеуметтік-психологиялық тренинг әдісі, олбарлық кәсіби сана-сезім құрылымдарын дамытуға мүмкіндік береді: когнитивті (өзінің

Мен-бейнесін маман ретінде тану, нақтылау, өзі туралы білімін кеңейту), аффективті (өзіне жағымды қатынас орнату, өзінің мүмкіндіктері мен потенциалын дұрыс бағалау) және мінез-құлықтық (әр түрлі жағдайларда өзара әрекеттестік пен қарым-қатынаста өзіндік Мен-концепциясын бекіту, өзін-өзі реттеу дағдысын дамыту) [11].

Әлеуметтік психологиялық тренинг әдісі 1970ж. Лейпциг және Йельск университеттерінде М.Форвергпен құрастырылды. Сол кезден бастап отандық психологияда да кең етек алды [12].

Қазіргі даму кезеңінде әлеуметтік-психологиялық тренинг психология ғылымында тұлғаның қарым-қатынас компетенттілігін дамытуға бағытталған топтық психологиялық жұмыс әдісі деп көрсетілген[13].

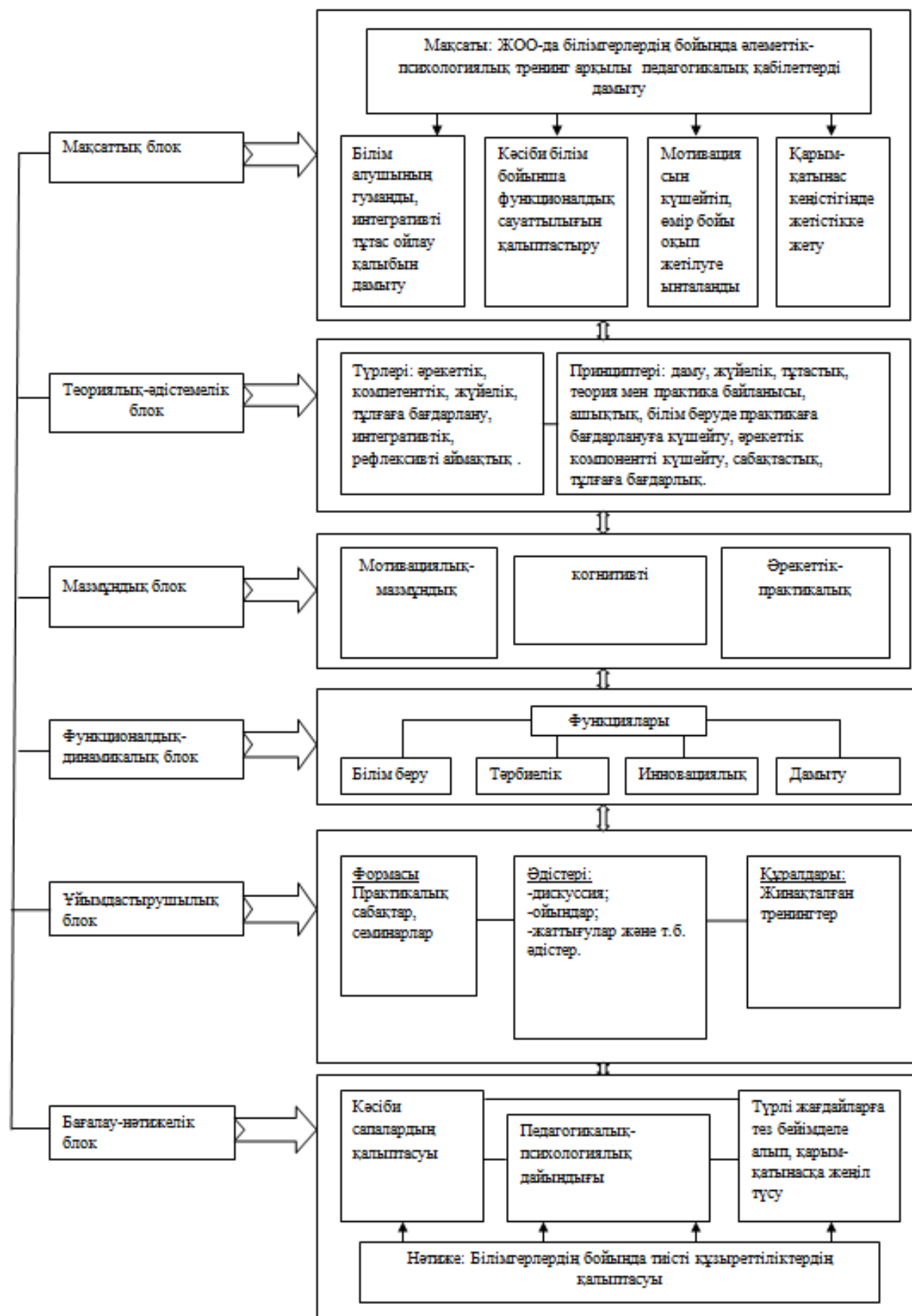
Әлеуметтік психологиялық тренингке қатысушы контингент 3 категорияға бөлінеді: әр деңгейдегі басшылар; қарым-қатынасты қажет ететін мамандықтағы тұлғалар (педагогтар, мед.қызметкерлері, психологтар және т.б.); қарым-қатынаста қиындықтары бар адамдар[14].

Әлеуметтік тренингке қатыса отырып, болашақ педагогтар жаңа ақпараттар, жұмыс әдістері мен құралдарын меңгере отырып, жеке жаңа дағдылар қалыптастырып, түрлі мәселелерде тиімді шешу әдістерін жинақтай алады. Мұндай оқыту нәтижесінде күрделі мәселелерден шығармашылық тұрғыда шешіп, болашақ педагогтар өз ойларын саналы түйсінуге, өз қалыптарын, өз әрекеттерін, өзге адамдардың ішкі жан дүниесін, оның айналасындағы жағдайларды дұрыс қабылдауға үйренеді.

Тренингтік және топтық формада әр қатысушы өзара әрекет үрдісінде тәжірибе жинақтап белсенденеді. «Өзара әрекет» категориясында субъекттердің бір-біріне деген тікелей және жанама әсер етуі және байланыстың тууын көрсетеді. Бұл үрдісті кең және тар мағынада қарастыруға болады.

Зерттеу мәселесін теориялық тұрғыда талдау барысында тиісті құзыреттіліктерді қалыптастыру моделін құрау үшін, түрлі әлеуметтік-психологиялық әдістерді біртұтастықта және бірлікте қолданып, үнемі өзгеріп тұратын білім саласындағы ағымдарға икемдеп иілгіш жүйемен қамтамасыз ету керек[15]. Ұсынылып отырған модель білімгерлердің тиісті құзыреттіліктерін қалыптастырудың ішкі ұйымдасу процессін, мақсат, міндетін өзара байланыста әсер етуін көрсетеді[16].

Сонымен, болашақ педагогтарды даярлауда білімгерлердің бойында педагогикалық қабілеттер дамып, тиісті құзыреттіліктер қалыптасу үшін жоғарыдағы модель негізінде құрылымдық блоктардың өзара әрекеттесіп, біріге отырып іске асқанын жүзеге асырсақ, мақсат бағытталған үрдіс өз нысанына жетеді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Болотов В.А. К вопросам о реформе педагогического образования // Психологическая наука и образование . 2014.Т.19.№3.С.32-40.
2. Гуружапов В.А., Марголис А.А. Проектирование модели практико-ориентированной подготовки педагогических кадров по программам бакалавриата по направлению подготовки «Психолого-педагогическое образование» (Учитель начальных классов) на основе сетевого взаимодействия образовательных организаций, реализующих программы высшего образования и начального общего образования // Психологическая наука и образование .2014.Т.19. № 3.С.143-159.
3. Каспржак А.Г. Приоритет образовательных результатов как инструмент модернизации программ подготовки учителей // Психологическая наука и образование. Т.19.№3. С.87-107.
4. Концепция «Комплексная программа повышения профессионального уровня педагогических работников общеобразовательных организаций» // Психологическая наука и образование. 2014. Т. 19.№ 3.С.5-10.
5. Марголис А.А., Рубцов В.В. О стратегии и направлениях модернизации педагогического образования в России: анализ международного опыта подготовки учителя для новой школы // Психолого-педагогическое обеспечение национальной образовательной инициативы «Наша новая школа». М.:МГППУ, 2011. С. 47-67.
6. Марголис А.А. Проблемы и перспективы развития педагогического образования в РФ//Психологическая наука и образование.2014.Т.19. №3.С. 41-57.
7. Марголис А.А. Требования к модернизации основных профессиональных образовательных программ (ОПОП) подготовки педагогических кадров в соответствии с профессиональным стандартом педагога: предложения к реализации деятельностного подхода в подготовке педагогических кадров//Психологическая наука и образование. .Т.19.№ 3.С.105-126.
8. Проект Концепции поддержки развития педагогического образования [Электронный ресурс]//URL:<http://www.mprgu.edu> (дата обращения 28.10.2015).
9. Приказ Министерства труда и социальной защиты Российской Федерации от 18 октября 2013 г.№544н г.Москва «Об утверждении профессионального стандарта» Педагог (Педагогическая деятельность в сфере дошкольного, начального общего, основного общего, среднего общего образования) (воспитатель,учитель)“» [Электронный ресурс]// Гарант. РУ. URL:<http://base.garant.ru/70535556/> (дата обращения 08.01.16).
10. Барсукова А.Д. Особенности формирования профессионального самосознания студентства. Монография. – М.: Издательство АВС, 2009
11. Вачков И.В. Основы технологии группового тренинга. Психотехники: учебное пособие. – 3-е изд., переработанное и доп. – М.: Издательство «Ось-89», 2005.
12. И.А.Ральникова Социально-психологический тренинг. Учебное-методическое пособие, Барнаул, Изд-во Алтайского государственного университета, 2016г.
13. Петровская Л.А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 216с.
14. Петровская Л.А. Общение – компетентность – тренинг: избранные труды. – М.: Смысл, 2007. – 387с.
15. Активные методы обучения педагогическому общению и его оптимизация/ Под.ред.А.А.Бодалева, Г.А.Ковалева. – М.: Педагогика, 1983. – 136с.
16. Методы системного педагогического исследования: Учебное пособие/ Под.ред.Н.В.Кузьминой. – Л.:ЛГУ, 1980. – 170с.

УДК 37.026:81'243

WAYS OF USING SONGS, MOVIES, RADIO AND TV BROADCASTS FOR IMPROVING LEARNERS' CONFIDENCE IN REAL-LIFE SITUATIONS

Швайковский А.С., к.п.н., доцент,
Курбаналиева Ш.Х., студент

Южно-Казахстанский университет им. М. Ауэзова, г.Шымкент

E-mail: shvaikovskiy_a@mail.ru

Бұл мақала шет тілі сабақтарында аудиоматериалдар мен бейнематериалдарды пайдалану мәселелеріне арналған. Шет тілін үйренудегі негізгі қиындықтардың бірі-тілді қолдану ортасынан тыс игеру, яғни ана тілдерімен қарым-қатынас жасау мүмкіндігінің болмауы. Сондықтан мұғалімнің алдына қойылған маңызды міндеттердің бірі-әр түрлі жұмыс әдістерін қолдана отырып, шет тілі сабағында нақты және қиялды қарым-қатынас жағдайларын құру. Осы мақсатқа жету үшін мұғалім қазіргі уақытта шет тілін үйренуде үлкен маңызға ие фильмдер, әндер, радио және түрлі бейнематериалдарды қолдана алады. Мақалада шет тілі сабақтарында аудиоматериалдар мен бейнематериалдарды оқу процесін қарқындату және оған барынша коммуникативтік бағдар беру құралы ретінде қолданудың орындылығы қарастырылады. Дәл осы түпнұсқалық аудиоматериалдар мен бейнематериалдар білім алушыларға ана тілінің сөйлеу тілін қабылдау дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Мұндай материалдарда ұлттық мәдениеттің ерекшеліктері, студенттердің танымдық қызығушылығын тудыратын нақты шындық, олардың проблемаларды талқылауға дайындығы, сондай-ақ пікірталасқа қатысуы көрсетілген. Мақалада «түпнұсқалық материалдар», «бейне материалдар», «аудио материалдар» анықтамалары талданады, түпнұсқа материалдарды қолданудың артықшылықтары келтірілген. Мақалада сонымен қатар мұғалім қазіргі шет тілі сабақтарында қолдана алатын тапсырмалардың түрлері келтірілген.

Тірек сөздер: аудиоматериалдар, түпнұсқалық материалдар, бейнематериалдар, әдіс, мотивация, әндер, радио, теледидар, фильмдер, тілдік дағдылар.

Данная статья посвящена проблемам использования аудиоматериалов и видеоматериалов на уроках иностранного языка. Одной из основных трудностей изучения иностранного языка является овладение языком вне среды его употребления, т.е. отсутствие возможности общения с носителями языка. Поэтому одной из важнейших задач, поставленных перед учителем, является создание реальных и воображаемых ситуаций общения на уроке иностранного языка с использованием различных приемов работы. Для достижения этой цели преподаватель может использовать фильмы, песни, радио и различные видеоматериалы, которые в современное время имеют огромное значение при изучении иностранного языка. В статье рассматривается целесообразность применения аудиоматериалов и видеоматериалов на уроках иностранного языка как средства интенсификации учебного процесса и придания ему максимальной коммуникативной направленности. Именно аутентичные аудиоматериалы и видеоматериалы позволяют обучающимся совершенствовать навыки восприятия речи носителей языка. В таких материалах отражаются особенности национальной культуры, живая реальная действительность, вызывая познавательный интерес у обучающихся, их готовность обсуждать проблемы, а также вступать в дискуссию. В статье анализируются определения «аутентичные материалы», «видеоматериалы», «аудиоматериалы», перечисляются преимущества использования аутентичных материалов. В статье также представлены виды заданий, которые может использовать учитель на современных уроках иностранного языка.

Ключевые слова: аудиоматериалы, аутентичные материалы, видеоматериалы, метод, мотивация, песни, радио, телевидение, фильмы, языковые навыки.

The article is devoted to the issues of using audio and video materials at foreign language lessons. One of the main difficulties in learning a foreign language is mastering the language outside the target environment, i.e. lack of opportunity to communicate with native speakers. Therefore, one of the most important tasks assigned to the teacher is creation of real-life and imaginary situations of communication at a foreign language lesson using various methods of work. To achieve this goal, the teacher can use films, songs, radio and various video materials, which currently are of great importance in learning a foreign language. The article discusses the importance of using audio and video materials at foreign language lessons as a means of intensifying the educational process and giving it a maximum communicative focus. It is authentic audio and video materials that allow learners to improve their speech perception skills. Such materials reflect the peculiarities of the target language culture, reality, arousing cognitive interest in students, their willingness to discuss various problems, as well as actively participate in discussions. The article analyzes the notion of “authentic materials”, “video materials”, “audio materials”, and lists the benefits of using authentic materials. The article also describes the types of assignments that the teacher can use at modern foreign language lessons.

Keywords: audio materials, authentic materials, video materials, method, motivation, songs, radio, television, films, language skills.

As we know, we can express any thought through language, using different language means. Teaching a foreign language is an essential component of the curriculum in schools and universities. When teaching English, different methods and approaches are used. One of the most common means is the use of authentic video and audio materials. With the spread of the communicative approach, the concept of “authenticity” has entered the methodology of teaching a foreign language to bring the learning process as close as possible to natural communication. Pedagogy has come a long and tortuous way in the study of ways and methods of effective teaching of foreign languages which is based on the achievements of technological progress, logic, semiotics and psychology.

The relevance of the topic of this article is since at the initial stage of teaching a foreign language, listening is the main type of speech activity in real communication. It is with listening that the mastery of oral communication begins, the success of which depends largely on how well a person’s speech hearing is developed, his/her ability to distinguish perceived sounds [1, p.233].

An important role in listening to speech is also played by a person’s memory, his/her ability to retain information in memory, attention and interest of the listener to the topic. Developed listening skills are necessary for listening to radio and television news, listening to all kinds of instructions, lectures, stories of interlocutors, performances of actors, telephone conversations, etc. To master a foreign language communicative competence without being in the country of the target language is a very difficult task. To achieve these goals, authentic materials are of great importance: audio and video materials.

The potential of learning through authentic video and audio materials with the communicative approach to language teaching is obvious. Of all the available tools, authentic audio and video materials provide the most accurate representation of speech. Because the speaker’s speech is closely related to a specific language situation, and its communicative element is complemented by several visual encoded non-linguistic characteristics (posture, facial expressions, gestures). The teacher should always use both standard forms of work and include new techniques and methods of teaching foreign languages in the learning process. It is more important to turn to new technical means of training. All this is necessary to form stable positive motivation of students towards a foreign language and to achieve the most optimal level of learning the educational material.

In modern learning environments, students have to interact with authentic activities and materials that reflect real life. Because authentic materials incorporate the challenges and complexity present in real life, they provide students with a real-life experience. In foreign literature, for original materials, there is a concept “authentic texts”. They are understood as materials that are created for native speakers. Turning to interpretation of the concept of authentic materials, we can see different approaches. Foreign scholars have widely considered this phenomenon. For example, they suggested calling authentic materials those materials that are used in classes in the same way as they could be used in real life [2, p.1523].

Ferit Kilickaya believes that authentic material is the language that correlates with the real language and its use in its own community. She also added that the English language presented in the classroom should be authentic and not artificially reproduced for educational purposes. As a rule, this involves the use of materials that include the language naturally encountered in communication, in the use of native speakers [3, p.115].

Video is one of the most common sources of authentic media education information. Video materials are understood as any TV production (news, interviews, talk shows, advertising blocks, etc.), as well as artistic, documentary, animated films used as didactic material. Their use increases motivation of learning because the language and subjects of the video materials are taken directly from the culture of the target language. This contributes to the expansion of knowledge about the target country, familiarization with the cultural values of the native-speaking people, and the study of speech characteristics.

Professor T. Gordon in his “Pedagogical Dictionary” gives the following definition of the concept of “video materials” – “these are how you can stimulate the learning process through the auditory and visual channels simultaneously” [4, p.18].

This means that video materials consist of visual and audio components. Video materials used by the teacher during the educational process can serve as an incentive for the learning process. Video materials are also a good way to create a more relaxed atmosphere in the classroom. They help students develop skills in four types of speech activity: listening, reading, speaking and writing.

There are several advantages of using authentic video materials for language learning and teaching:

First, they can provide video examples for students on how to communicate in real-life situations, showing them ordinary people and problems that students may encounter in everyday conversation.

Second, authentic video materials can help the student focus on the language skills they really need and ignore the skills they may not need for work or school [5, p.309].

The visual component of video materials can facilitate comprehension and understanding for language learners in an ideal visual context, which makes such materials effective language tools. It is also claimed that the videos offer various methods and resources for teaching a foreign language, helping students to improve their listening and communication skills.

In everyday life, we tend to combine the perception of speech by ear with other actions: observation, speaking, and writing. However, for successful interaction with the communicant, it is necessary, first of all, to understand what is being discussed.

The most complex in the process of listening is the mechanism of logical understanding. However, for the understanding of spontaneous oral speech, there is no possibility of multiple perceptions of the same material. In real communication, people have to listen a lot, and the further reaction and actions of the interlocutor depend on how accurately and fully the information received is perceived. It follows from this that learning to perceive a foreign language aurally is one of the priority goals of teaching a foreign language.

In the classroom, it is almost impossible to form an isolated speech skill or language skill. Using audio materials at the lesson, we cannot ignore the development of phonetic, lexical and grammatical material. Besides, audio texts offer certain information for reflection, which, in turn, serves as a basis for the formation and development of speaking and writing skills. In this situation, listening is a means of teaching (speaking, writing, etc.). It is almost impossible to draw a clear

line here. Speaking, for example, is impossible to learn without listening. They together form one act of oral communication.

Audio materials help us to overcome the so-called auditory barrier. There are many techniques for listening to audio recordings. One of them is to listen to the entire recording and try to understand the general meaning. Then, you can listen to the audio recording in parts and try to retell it in as much detail as possible (you can use words from the recording or find already familiar synonyms). If some part remains misunderstood, then you can use subtitles or a transcript and discuss unfamiliar words or phrases. It is important to listen as much as possible, to retell, to discuss what you have read, to ask questions and answer them.

Methodological work with audio/video material is traditionally organized by the teacher in three stages: “pre”, “while” or demonstration (direct work with video/audio material) and “post”.

The preparatory (“pre”) stage is the stage of psychological preparation of students for the perception of speech. Before listening to and watching audio/video material, the teacher needs to remove the lexical and linguistic difficulties associated with understanding the speech of native speakers. For this purpose, you can offer tasks aimed at activating the vocabulary of students, restoring and generalizing the knowledge already available in their memory on the topic of the audio/video text. These exercises are a kind of introduction to the topic and are conducted in the form of a conversation. By answering the teacher’s questions, students determine what they already know about the problem. In other words, the issues discussed in the authentic video text are addressed, and thus the discussion is directed in the right direction. At this stage, the teacher can offer such types of tasks as determining what will be discussed in the film by the title; before watching the video, determine the correct or false statements, using common sense; view the list of new words and determine the subject of the film.

Undoubtedly, the presentation of the audio/video text should include such a volume and pace that corresponds to the capabilities of the students. As a rule, the sound of the text for more than 3 minutes overloads the short-term memory and complicates the process of perception. The text is usually presented for listening twice. If students do not understand the text after the double presentation, it is advisable to view the text in fragments. At this stage, the “Frozen frame” technique is widely used, which allows you to once again view and listen to a foreign language speech and answer the questions posed by the teacher by pressing the “Pause” button. You can also use another technique, “Anticipation”, at the stage of reviewing the video of the movie. The teacher stops the film showing on a certain fragment and asks the students to predict the further development of events.

The next text (demo) stage includes exercises performed during listening (“while”). Most often, these types of tasks are aimed at extracting the information we are interested in. The teacher checks the students’ ability to navigate the text, to understand which part of the text contains the necessary information. At this stage, you can offer the following types of tasks: correlate the printed information with the voiced speech of a native speaker; listen to a fragment of the text and find the place of its omission in the corresponding graphic text; determine which of the given answer options is correct (four or five options are given); arrange the numbers according to the logical sequence of the narration of the audio/video text; complete the following sentences using various omission options: a) there is a beginning of the sentence, but there is no end; b) the middle of the sentence is skipped; c) if there is completion of the sentence, there is no beginning; find the English, Kazakh/Russian equivalents of words in a parallel column by listening to the text.

And the last post-demonstration stage (“post”) includes exercises aimed at checking the students’ understanding of the content of the watched fragment.

Summing up the above, we can draw the following conclusion: authentic audio/video materials have great potential for solving educational tasks with a properly organized lesson by the teacher. Having a large informative content of the material, they create the atmosphere of real language communication and can ensure successful perception of foreign language spoken by students, as well as increase motivation of students to learn a foreign language.

The use of authentic material at the foreign language lessons is necessary and carries several advantages and features. The biggest advantage of using authentic material is that they teach all the four types of speech activity (reading, speaking, listening, and writing).

REFERENCES:

1. Hew K.F., Brush T. Integrating technology into K-12 teaching and learning: current knowledge gaps and recommendations for future research // Educational technology research & development. - 2007. - № 55(3). - P. 233-252.
2. Mueller J., Wood E., Willoughby T., Ross C. Identifying discriminating variables between teachers who fully integrate computers and teachers with limited integration // Computers and education. - 2008. - № 51(4). - P. 1523-1537.
3. Kilickaya F. Authentic materials and culture content in EFL classrooms // The Internet ELT Journal. - 2004. - V.10(7). - P. 111-137.
4. Gordon T. Teaching Young Children a Second Language. - London: Praeger, 2006. - 232 p.
5. Lustigová L. ESP as a challenge to confront - A case study of technical English in a pre-intermediate level university classroom // Journal on Efficiency and Responsibility in Education and Science. - 2013. - V.6(4). - P. 308-327.

ӘОЖ 37.035

ЖАСТАРДЫҢ ҚОҒАМДЫҚ ҰЙЫМДАРЫ ЖАҒДАЙЫНДА ЖАСӨСПІМДЕРДІҢ КӨШБАСШЫЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРІН ДАМУ

Шужебаева А.И., п.ғ.к., доцент,

Қасымова А.Е., педагогика-психология мамандығының 2 курс магистранты
I. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: qasymova0104@mail.ru

Мақалада көшбасшылық проблемалары ашылған, көшбасшының негізгі жеке қасиеттері көрсетілген. Авторлар көшбасшының белгілі бір топпен немесе ұжыммен жұмыс жасауы керек болатын кейбір ұйымдастырушылық қабілеттеріне назар аударады. Сондай-ақ, мақалада Алматы облысының жастар қоғамдық ұйымдарының жұмыс ерекшеліктері ашылған.

Кілт сөздер: Көшбасшы, ұлттық менталитет, отансүйгіштік, көшбасшылық қасиеттер, жетекші, мықты көмекші.

В статье раскрываются проблемы лидерства, показаны основные личностные качества лидера. Авторы акцентируют внимание на некоторых организаторских способностях, которыми должен обладать лидер для работы с той или иной группой или коллективом. Также в статье раскрывается специфика работы молодежных общественных организаций Алматинской области.

Ключевые слова: Лидер, национальный менталитет, патриотизм, лидерские качества, руководитель.

The article reveals the problems of leadership, shows the main personal qualities of a leader. The authors focus on some of the organizational skills that a leader must have to work with a particular group or team. The article also reveals the specifics of the work of youth public organizations of the Almaty region.

Key words: Leader, national mentality, patriotism, leadership qualities, leader, strong assistant.

«Болар бала - бесіктен» - демекші, қазіргі таңдағы жастардың бойындағы нағыз мықты көшбасшылық қабілетті дамыту қажеттігі өте маңызды мәселе болып тұр. Жаһандану заманы көрсеткендей ХХІ ғасыр білім мен ғылым ғасыры деп айтсам артық болмас деп ойлаймын. Кез-келген ортада көшбасшы келбеті өз саласының үздігі жетекші тұлға болу керектігінен басталады, бұл дегеніміз қандай кәсіп саласы болса да сол саланың мықты маманы болу керек, және де басқада саладан да хабары бар адам болу керек деген ұғымды білдіреді. Көшбасшы қандай топпен де жұмыс жасай білетін қабілетті тұлға, жанындағы адамдардың пікірімен санаса білетін, бар пікірлерден сөздің тобықтай түйінін шығара білетін жетекші болу керек деп есептеймін. Қазіргі жылдам дамып өзгеріп жатқан қоғамда кез-келген жұмысқа үлкен жауапкершілігі бар, бойында сабырлылық қасиетін қалыптастыра білген жан нағыз көшбасшыға айналатына сенімдімін.

Бүгінгідей демократиялық бағыт ұстанып отырған қоғамда, балалар мен жастардың тағдыры өздеріне, отбасының материалдық ахуалына байланысты болып отырған жағдайда көшбасшылықтың маңызын айқындау да маңызды. Өйткені адам қоғамнан алшақ өмір сүрмейді. Қазіргідей рухани-идеологиялық қайшылықтар тұсында көшбасшылықтың сипатын ашып айқындаудың, мектеп оқушыларында отансүйгіштік сана, сезім, отаншылдық іс-әрекет қалыптастырудағы маңызы өте зор.

Ел боламын деген мемлекеттер ең алдымен ұрпақ тәрбиесін бірінші орынға шығарған еді ғой. Ежелгі заманнан белгілі ұлт болашағы, ұрпақ тәрбиесінің рухани дінгегі хақ дініміз исламда жатыр депте көрсете аламыз. Хадистерде де, қасиетті Құран Кәрімде де отансүйгіштік, елжандылық туралы көп айтылады.

Одан кейінгі кезеңдегі талай тарихымызға, оның қатпар-қатпар қойнауына көз салсаңыз да, кең даласымен айдынды шалқар көліне көз алартушылар қай заманда да аз болған жоқ. Қазақ, қазақ болғалы, қабырғалы жұрт атанып қанат жайғалы жері үшін қан майдан соғыстардан көзін ашқан емес. Халқымыздың ауыз әдебиеті мен фольклорының эпикалық тұлғалары Қобыланды, Қамбар, Тарғын, Алпамыс сынды баһадүрлер образының көркем туындыларда көшбасшылық көріністер жатыр. Себебі, «Батыр тұлғасы әрқашан да көшбасшы, жетекші, мықты көмекші, ел қорғаушы, Отанын сүйетін, елі үшін жанын аямай күресетін асқан патриот, жақсылыққа жаны құмар ізгі жан болып сипатталады. Ол жауына қаншалықты қатал мейірімсіз болса туған - туысқанына, отбасына ел - жұртына соншалықты мейірімді, жұмсақ, аңғал да ақкөңіл жан». Демек, батырлар тұлғасы, олардың болмыс-бітімі жас жеткіншек бойында ақыл - парасат пен қайрат - жігер сынды қабілет-қарымды қалыптастыруда ерекше роль атқарған.

Халқымыз талай дүбірлі, дүрмекті кезеңді бастан өткізген. Сол замандарда уақыттың қойған талап - міндеттеріне сай елі құрметтеген көшбасшылар шығып отырған. Ал олардың ауыз әдебиетіндегі сомдалған образы ел арасында жас өскен буынды атамекенді сүйеге, туған жерді сыртқы басқыншылардан қорғауға тәрбиелеуде айрықша маңызды болған.

Демек, біздің ойымызша қазақта батырлық, ерлік, дәстүрді дәріптеген туындылардың өзі жайдан жай дүниеге келмеген. Оның қоғамдық ой сана көшіне, адамдар психологиясына нақты, қыруар ықпалы болған. Сондықтан бүгіндері тілдік қорымызға берік орныққан қазақстандық патриотизмнен бұрын, ең алдымен, қазақ патриотизмінің түп тамырына бойлаған жөн. Мәселеге осы тұрғыдан келгенде қазақ патриотизмін, отаншылдығын қалыптастырудың бірнеше қайнар бұлақ - бастау көзі бар. Қазақ - бауырмал халық. Бірақ сол шектен тыс бауырмалдықтың сабақ аларлықтай тағылым да аз емес, әрине. Ғасырлар бойы бодандықтың бұғауында болған халқымыз сыртқы күштің зардабын аз тартқан жоқ. Соның салдарынан «есіктен кіріп төр менікі»- дейтін пиғыл өріс алып, қазақтар өз жерінде, өз елінде қақпақылға түсіп, кемсітушіліктің небір түрін бастан кешірді. Бұл, әсіресе, кеңестік интернационализм деген саясат тұсында шебер бүркемеленіп, республиканың негізгі этносы қазақтардың рухани өрісінің кеңеюіне барынша қысым жасалды. Мәселеге осы тұрғыдан келгенде тарихшы М. Қойгелдиевтің пікірімен санаспауға болмайды. «Большевиктер жалпы адамзаттық гуманистік идеяны қазақ топырағына соған

дейін қорланып қалған ұлтаралық мәселелерді табанды да байсалды түрде шешу арқылы емес, керісінше декреттер арқылы күштеп және тез арада енгізу жолына түсті, - деп жазады ол. - Мемлекеттік идеология дәрежесінде пәрменді түрде жүргізілген бұл әрекет өз ретінде пассионарлы ұлттық элита тарапынан қарсылыққа жолықты».

Бұл жағдайда, кеңестік одақ кезіндегі тарихи тәжірибелерден қорытынды шығарып, оның прогрессивті тұстарын ескеру, кемшіліктерінен сабақ алып, жетістіктерін өнеге тұту жақтары зерттесек жақсы болар еді. Және де батыс елдерінің ықпалы мен қоғам арасында қатты тарап кеткен әлеуметтік желілер таза қазақи менталитетке де өзіндік ықпалын тигізуде.

Өзім болашақ білім саласының маманы ретінде де қазіргі таңдағы жаңартылған оқу бағдарламаларында жақсы меңгеріп келемін. Нақты тіл маманы ретінде шет тілдерін соның ішінде ағылшын тілін жетік меңгердім. Білім саласындағы өзгерістерді іске асыру үшін жас көшбасшылардың рөлі маңызды болады деп ойламын.

Білім ғылым саласындағы өзгерістер жайында қысқаша айтатын болсам, заман талабына сай кез-келген азамат білімді жай ғана игеру аз, себебі ХХІ ғасырдың тәсілдерінде адамзат баласының игерген білімінің көлеміне емес, ол білімді орынды жерде қолдана білуіне басты назар аударылуда. Осыған байланысты жалпы оқу орындары сын тұрғысынан ойлауға үйретуде, дегенмен, әрбір оқушының жеке даралығына қатысты проблемаларды иелену үшін ынтымақтастық жүргізуде өте мұқият болу керек. Мұндай өзгерістерді іске асыру үшін мен мектептегі басқару рөлімді өзгеріске бағыттап, оны кеңейтуге өз үлесімді қосу керек екендігін түсінемін. Соның нәтижесінде оқыту мен оқу туралы барынша хабардар болып, оқу орындарында жүйелі тиімді жұмыс істейтін болады деп ойлаймын. Көшбасшылыққа жол ашқан оқу орындары ғана тиімді жолды таңдай отырып, тәлімгерлік, коучинг үдерісін үздіксіз және ұдайы жүргізгенде ғана нәтижеге қол жеткізетініне сенімдімін.

Қазіргі күні жоғарғы оқу орнындағы білімгерлердің бойындағы өзгерістерді байқадым. Заман ағымына сай болашақ қызмет атқаратын ортама және оның материалдық базасын дамытуға арналған нақты жоспар мен тұжырымдаманы жасап, енгізу үшін басқалармен, яғни көшбасшы тұлғалармен да бірлесіп жұмыс істеу керектігін ұмытпау керек. Бұл өз кезегінде бәсекелестікті тудырып, үнемі белсенді жүру қабілетімді арттырады. Тиімді және қауіпсіз оқу процесін құру және ресурстарды оңтайлы пайдалану мақсатында өз тобымның белсенді мүшесі ретіндеде жақсы әдістерде меңгердім. Өз тобымның оқу процессімен күнделікті әлеуметтік мәселлерінеатсалысу бойынша бауырластық (жақын сырлас болу) әдістерін тиімді пайдалануына мүмкіндік жасадым. Жоғарғы оқу орны бөлімдерімен (әкімшілік, жатақхана, деканат, студенттік бөлімдер, бухгалтерия т.б..) ата-аналармен және басқа да қоғамдық ұйымдармен тиімді ынтымақтастық орнату арқылы табысты орта құруға әрдайым ұмтыламын. Қазіргі дүниежүзі бойынша таралған пандемиялық жағдайдағы оқу процесінің онлайн түрге ауысып өзгеруінің біздің ортағада өз әсерін тигізуде. Осыған сәйкес ұйымдастырушылық қабілеттерімен белсенділігімде жақсы шыңдалуда.

Болашақта қоғамның көшбасшысы ретінде кез-келген тұлғаның бойындағы көшбасшылық қасиеттерді тәлімгерлік үдерісі арқылы дамытуға болатынын тәжірибе барысында түсіндім. «Адам – адамға көмекші бола білу керек»- деген өзімдік ұстанымыма нақты көзім жетті. Өйткені, көшбасшы адам– тәжірибелер мен ақпарат көзі. Ал адамдар арасындағы ынтымақтастық, бұл- қоғамды жетілдіру мен өзгертудің кепілі бола алады деп нық сеніммен айта аламын.

Мәселеге кеңрек тоқталсам, Қазақстан мемлекетінің егемен ел болып қалыптасып, өркендеп гүлденуі ұлттық біртекстілікті сақтаудан басталады. Оның басты құндылықтары - ана тілі, ұлттық рух, діни наным-сенімдер мен тығыз байланысты. Ұлттық «менталитет»- дегізерлік қасиеттерді сақтап қалудың кепілі - әдет-ғұрыптар, салт-дәстүр мен «Атамекен»- деген киелі атқа ие, туған жер. Бұлар қазақтардың ұлттық «мінезінің»бастауы болып табылады. Қай заманда, қай дәуірді алып қарасақ та біртұтас халықтың, ұлттық ерлігі, не жеке қаһармандардың батырлық істеріне осылар қозғаушы күш болып отырған.

Бүгінгі күнге дейін сақталып, Егемен мемлекетке ие болу дәрежесіне дейін көтеріліп отырған қазақ халқының тарихына көз жіберсек, сонау Күлтегін, Білгеқаған, Тоныкөктен бастап — жерін, елін, тілін, ділін қорғаудағы өшпес ерліктерге толы. Күлтегін жазбасында:

Кедей халықты бай қылдым,
Аз халықты көп қылдым...
Түркі иелігінен айырылған халықты
Ата-баба мекеніне орнатты...
Тізеліні бүктірді,

Бастыны еңкейтті – делінген [1;14]. Жазбадан, патриотизмнің - халықты көбейтіп, байыту үшін еңбек ету, ата-баба мекеніне ие болып отыру жолында жан аямау, діл бірлігін қорғау — екендігін аңғарамыз. Жоңғар іспетті алып империямен алысуға, Ресей патшалығының зеңбірегіне қылышпен қарсы шабуға жетелеген де осы патриотизмнің қуатты күші.

Елжандылық, әсіресе, қазақстандық патриотизм дәл бүгінгі таңда айырықша маңызға ие болып тұр. Тәуелсіз еліміздің ғаламдық өркениеттен өзінің лайықты орнын алуы үшін де бұл ерекше өлшемнің бірі екені даусыз.

Сондықтан болуы керек, соңғы жылдары көшбасшылық, отаншылдық, елжандылық мәселелеріне назар аударыла бастады. Әлбетте, бір мақалада оны бар ауқымда толығымен қарастырып шығу мүмкін де емес, сондықтан біз бүгінгі таңда мәселенің өзекті деген тұсына тоқталуды жөн көрдік.

Зерделеп қарасақ көшбасшылық, қазақстандық патриотизм ұғымдары кеше-бүгін пайда бола қалған жоқ. Сондықтан оның қалыптасуының себеп-салдарын, мен-мәртебесін жете байыптау және зерттеу керек екендігі байқалады.

Рас, патриотизм, ұлтжандылық, елжандылық проблемасын тек қана соңғы он жыл көлеміндегі оқиғалармен, өзгерістермен орайластырып шектеп қалу жеткіліксіз. Бұл мәселе қоғамдық дамудың ілгерідегі кезеңдеріне де тән болған. Оны өрістетуде әртүрлі қоғамдық ұйымдар мен саяси институттар белгілі бір роль атқарған. Бірақ кеңестік идеологиядағы ұраншылық, науқаншылдық салдары көшбасшы ұғымын өшіріп, оны әсіре-белсенділіктің құралына айналдырғаны жасырын емес. Сондықтан өткеннен сабақ ала отырып, бұл проблеманың саяси мәніне оның жаңа қоғамдағы алар орнын мұқият саралап қарастыру қажеттігі туындады. Себебі атақты Әл-Фараби бабамыз айтқандай «Өткенді сараламай – болашақты болжау қиын»-деп кеткен сөзінен-ақ ұғынуға керекті ұғым, ол өткеннің бәрі сабақ екендігінде.

Сонымен қатар тағы бір мысал, оқушыларды көшбасшылыққа тәрбиелеудің түпқазығы оларда саяси-патриоттық көзқарас қалыптастыру, бұның астарында патриоттық сананы қалыптастыру жатыр. Бұл ретте С.Ж.Ешімхапов «Сабақтан тыс жұмыстардың әдістемесін» ұсынған. Мұнда ол, «білім күнін», «бейбітшілік сабағын» және т.б. өткізу әдістемесіне талдау берген. Нақты дәлел 1986 жылы Орал облысы «Қызылжар» орта мектебі, Алматы қаласы №45 орта мектептерінде үнемі болып тұратын «Болмасын соғыс, болмасын»- тақырыбындағы әңгіме, газет оқу жұмыстарының мәнін зерделеген. Бір топ оқушының 1988 жылы Америкаға барып қайтуының маңызын, «Ерлік» сабағының мазмұнын талдап әдістемелік нұсқаумен қоса кейбір сабақтар және тәрбие сағаттарының мазмұнын келтірген [2].

Бұл сол заманда жасөспірімдердің санасында көшбасшылық негіздегі ұғымдарды қалыптастырудың бастамасы болған еді.

Озық дәстүрлердің тәрбиелік мәніне тоқтала келіп, Ә.Жұмақанов «Прогрессивті дәстүрлер, халықтың ұлылығын, оның парасатын көрсете отырып, сол халықтың отанына сүйіспеншілігін, патриотизмін, еңбек сүйгіштігін т.б. қасиеттерін анықтайды» – деп көрсеткен. Ол, «Дәстүр (традиция) - өткен ұрпақтан жаңа ұрпаққа берік қалыптасатын салт-сана, өмір көрністері»- дей келе, оның өміршеңдігі мен әсерлілігі ұрпақтан-ұрпаққа өмір тәрбиесі арқылы ауыса отырып, адамзат психологиясына әсер етеді, жаңа ұрпақта адамгершілік идеялардың берік сапаларын қалыптастырады, - дейді. Ол, революциялық және

еңбек дәстүрінің оқушыларды патриотизмге тәрбиелеудегі маңызын аша келіп, тәрбиелік жұмыстарды ұйымдастырудың формалары және әдіс-тәсілдеріне сипаттама берген. Мұнда, ұлы адамдардың өмірі, қызметі үлгісінде тәрбиелеу мысалдары көрсетілген. Осыған орай тақырып тандап ала білу, баяндама әзірлеу, әдебиеттер тауып қолдану, оқушылардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне қарата жұмыс түрлерін тандап алу, өлкетану саяхат, туристік жорықтар, саяхаттар, кездесулер, кинофильмдер көрсету сияқты патриотизмге тәрбиелеудің мазмұны, формасы, тәсілдеріне катысты пайдалы әдістемелік нұсқаулар берген. Осыған орай тәрбиелік іс-шараларда ескеретін қағидалар - тұжырымды дәлелдер келтіру, батырлардың адамгершілік сапаларын жақсы көрсетіп кеткен.

Ерлік және еңбек дәстүрлерінде патриоттық тәрбие беру туралы Ә.Жұмаханов, соғыс жылдарындағы жеңістің кепілі - тылдағы халықтың қажырлы еңбегі екенін айта келіп, жоғары сынып оқушыларын жауынгерлік дәстүрде тәрбиелеудің бағыттарын танып (білу, зерттеу және практикалық іс-әрекет - деп бөледі. Алғашқы бағытта оқушылар тарихи орындарға экспедиция ұйымдастыру, ерлік істерді көзімен көрген адамдардан естелік жазып алу, практикалық бағытта - әскери-техникалық білімдерді меңгеруін ұйымдастыру жолдары деп белгілейді. Осыған орай «Қызыл жұлдыз», «Жас полиция көмекшісі» іспетті әртүрлі клубтар жұмысын ұйымдастыру әдістерін нақты мысалдармен дәлелдеп, тарих пәнін оқыту барысында және сабақтан тыс жұмыстар ұйымдастыру бойынша әдістемелік нұсқау да берген [3].

Өсіп келе жатқан жас буындарға патриоттық тәрбие берудің психологиялық тетіктерін, педагогикалық шарттарын айқындамай тұрып, оны тиімді ұйымдастыру мүмкін емес. Осыған орай, Ә.Алдамұратов пен С.Әсімбетованың «Азамат болу ел қамын ойлау»- атты мақаласында азамат болуды - әскерге баруға дайындалуды, әскери қызметін өтеу іс-әрекетімен байланыстыра келіп, мектептерде жүргізілген іс-шараларға тоқталады. Мұнда, тарихи-революциялық орындарға экскурсия ұйымдастыру, тарихи орындар мен даңқты жерлерді көрсету, еңбек және соғыс ардагерлерімен кездесу, Әскери жауынгерлердің оқу-жаттығу орындарына барып, кездесу ұйымдастыру, әскери-патриоттық тақырыптарға оқушылар конференцияларын ұйымдастырып, кино-фильмдер мен театр спектакльдерін көріп талдау, мектепте қабырға газеттерін шығару т.б. іс-шара түрлері тізбектеліп берілген [4; 5-7].

Қорыта келгенде, Егемен Қазақстанның ендігі басты міндеті халықтың әлеуметтік экономикалық жағдайын көтеру, мемлекеттің іргетасын нығайту. Бұл ретте Қазақстанды «Отаным» - деп таныған әр азаматтың осыған өз үлесін қосуы мұның басты шарттарының бірі. Отансүйгіштік қай елдің болмасын алтын босағасы. Адам тәнін жан билесе, Отан тәнін халқының оған деген сүйіспеншілігі билейді. Бұған ешкімнің күмәні жоқ. Президентіміз Нұрсұлтан Назарбаев «Болашақ» бағдарламасы бойынша шетелде білім алған түлектермен кездесу барысында «...патриот - ол Қазақстанды шын сүйетін, ұлттық құндылықтарды қастерлейтін, бойында адалдық, ар-намыс, ізгілік қасиеттері бар, халқының дәстүрі мен Отанына деген сүйіспеншілігі мол адам»- деген болатын.

Мәңгілік бақыт болмағандай, мәңгілік балалық шақ та болмайды. Бірақ, ересек азаматтарды патриотизмге қандай рух тәрбиелейді? Әрине, көшбасшылық. Тарихтың қай қойнауын ақтарсақ та, қазақ елінің қай шежіресіне көз жүгіртсек те батырларының ерліктері мен отансүйгіштіктері халқының жарқын болашағына кепіл бола білген.

Жоғарыда айтылған ойлардан нағыз ерлік, отансүйгіштік тек Отанымыздан тыс жерде ғана көрініс табады деп тұжырымдау қате пікір болар еді. Қазақтың қара жеріне кіндік қандары тамған қас батырларымыз Б. Момышұлы: «Ұлттық рух пен ұлттық патриотизм - бұл ұлттың ішіндегі жеке адамның асыл белгісі мен қасиеті», -деп Отанға деген сүйіспеншілік оның әрбір азаматының жүрегінен туындауы керек деп жеткізсе, Ұлы Отан Соғысының шегіне жете беріп, қаһармандықпен қаза тапқан Б. Бұлқышев: «Адал адам Отанын сүйеді. Адал, ақ жүрекке Отан анасындай. Отанның дегенін істеу - қуаныш, мақтаныш. Отанға деген махабатты бізде өлшеуге болмайды», -деп жүректің пәктілігі ғана Отанды анасындай қастерлеуге тәрбиелейтінін айтады.

Осындай сезімдердің барлығы кез-келген адам бойында көшбасшылық қабілеттерін дамытады деп ойламын.

Өсіп келе жатқан жас буындардың, ертеңгі мемлекет иелерінің бойында патриотизмді қалыптастыру өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Және де сол бағытта жұмысымызды үздіксіз жетілдіру керекпіз деп ойлаймын.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. А. Құраубаева «Ежелгі дәуір әдебиеті» Құрастырушы.– Алматы, 1991ж.
2. С.Е.Ешімханов «Жас ұрпақты Советтік патриотизм рухында тәрбиелейік» – Алматы, 1989. 486.
3. Ә. Табылдиев «Ұлттық тәрбие-ұлағатты іс» // Бастауыш мектеп. – 1994. – №1. –12 б.
4. «Менің Отаным - Қазақстан Республикасы» // Қазақстан мұғалімі. – 1995. – 26-шілде №13 (1321). – 2 б.
5. Мудрик А.В Социальная педагогика Учеб для студ. Пед.вузов Под.ред В.А Састенина -3-е Издательский центр Академия 2000-200с
6. Кон И.С Психология старшеклассника. Пособие для учителей М. Просвещение 1980.-.192с

УДК 372.878

О ДИАГНОСТИКЕ УРОВНЕЙ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Нұрпейсов Қ.Б., магистрант 2 курса специальности «Педагогика и психология»

Научный руководитель: **Шужебаева А.И.**, к.п.н., доцент
Жетысуский университет им. И.Жансугурова, г.Талдықорган

E-mail: gzh1661@mail.ru

В статье рассматривается проблема развития творческих способностей младших школьников в учебной деятельности на уроках музыки в современных условиях.

На основе изучения теории и практики проблемы описываются вопросы определения критериев и показателей уровней развития творческих способностей. Особое внимание уделяется диагностике и методике обработки полученных результатов в ходе диагностических процедур. Обосновывается мысль о том, что создание специальных педагогических условий обеспечивает младшим школьникам умение учиться, способность к творчеству и самосовершенствованию.

Ключевые слова: творческие способности, младшие школьники, музыка, критерии и показатели, диагностика.

Мақалада қазіргі жағдайда музыка сабақтарында бастауыш сынып оқушыларының оқу іс-әрекетінде шығармашылық қабілеттерін дамыту мәселесі қарастырылады.

Мәселенің теориясы мен практикасын зерттеу негізінде шығармашылық қабілеттердің даму деңгейлерінің өлшемдері мен көрсеткіштерін анықтау мәселелері сипатталады. Диагностика мен диагностикалық процедуралар кезінде алынған нәтижелерді өңдеуге ерекше назар аударылады. Арнайы педагогикалық жағдай жасау бастауыш мектеп оқушыларының оқу білігін, шығармашылық және өзін-өзі жетілдіру қабілетін қамтамасыз етеді деген идея негізделеді.

Тірек сөздер: шығармашылық қабілеттер, бастауыш мектеп оқушылары, музыка, критерийлер мен көрсеткіштер, диагностика.

The article deals with the problem of developing the creative abilities of younger schoolchildren in educational activities at music lessons in modern conditions.

Based on the study of the theory and practice of the problem, the questions of determining the criteria and indicators of the levels of development of creative abilities are described. Special attention is paid to the diagnosis and the method of processing the results obtained during diagnostic procedures. The author substantiates the idea that the creation of special pedagogical conditions provides younger students with the ability to learn, the ability to create and improve themselves.

Key words: *creative abilities, primary school students, music, criteria and indicators, diagnostics.*

Развитие творческих способностей младших школьников составляет основу, фундамент всего процесса обучения. Главное на практике создать педагогические условия, которые, способствуют, развитию творческих способностей младших школьников в учебной деятельности и найти новые, нестандартные формы, способы и приемы обучения, среди которых выделяют создание проблемных, творческих ситуаций на уроке; игровые методы обучения, коллективные творческие мероприятия во внеклассной работе. При этом особое место отводится заданиям творческого характера. Выполнение творческих заданий младшими школьниками способствует формированию их самостоятельности, развивает настойчивость, стремление к успеху и различные мотивационные качества. В такой учебной деятельности совершенствуется различные способности ребенка, в том числе и творческие. Для определения эффективности создаваемых педагогических условий проводится экспериментальная работа, целью которой является проверка влияния уроков и внеклассных работ по музыке на развитие творческих способностей младших школьников.

Нами определены следующие этапы экспериментальной работы:

1. Констатирующий этап, на котором определяются уровни развития творческих способностей младших школьников.

2. Формирующий этап, в ходе которого составляются и реализуются программы. В соответствии с этими программами создаются педагогические условия, направленные на развитие творческих способностей младших школьников в процессе обучения музыке.

3. Контрольный этап, на котором осуществляется проверка эффективности проведенной работы по развитию творческих способностей детей младшего школьного возраста в учебной деятельности по предмету «Музыка».

В ходе проведения эксперимента используются педагогические методы: наблюдение, беседа, диагностика уровня сформированности творческих и музыкальных способностей учащихся младших классов.

Для диагностики творческих способностей учащихся мы на основе изучения психолого-педагогических исследований определили критерии и показатели уровней развития творческих способностей младших школьников.

Вопросы оценки уровней развития творческих способностей в том числе и младших школьников рассматривались в диссертационных исследованиях Бибикова Н.В. [1], Вишнева Н.Э. [2], Карпова Л.Г. [3], Клевцова В.Л. [4], Шульга Е.П. [5], Кондратьева Н.В. [6] и др. На основе их работ нами выделены следующие критерии для оценки уровней развития творческих способностей учащихся начальной школы:

- Когнитивно-эмоциональный критерий, описывающий способность человека мыслить нестандартно, создавать как можно больше идей, образов; характеризующий степень участия в творческом процессе, степень эмоциональных впечатлений от творческого задания, что отражается в создаваемом им продукте в ходе творческой деятельности, т.е. оригинальность, разработанность продукта.

- Личностно-креативный критерий, указывающий на способность к активизации творческого потенциала человека. А именно насколько он использует воображение, критический взгляд на вещи, насколько он склонен действовать максимально самостоятельно.

– Мотивационно-ценностный критерий, отражающий стремление ученика к участию в творческой деятельности, самовыражению, через создание творения; указывающий на понимание и признание ценности не только своего, но и чужого творчества.

– Деятельностно-процессуальный критерий, раскрывающий степень применения навыков организации и проведения самостоятельной творческой деятельности, выбор наиболее удачных действий, приемов мыслительной деятельности в решении творческой задачи, нацеленность на результат.

– Рефлексивный критерий, характеризующий способность ученика к самоанализу, саморефлексии, поиску своих сильных и слабых сторон. Сюда входит и стремление к саморазвитию, познанию мира и его преобразованию, объективной оценке своих и чужих творческих достижений. Данный критерий определяет развитие внутренней позиции человека.

Каждый из критериев, в свою очередь, определяется рядом показателей, которые раскрывают их содержание.

Для диагностики развития творческих способностей были выделены 3 уровня: высокий, средний, низкий.

Таблица 1

Уровни развития творческих способностей

Уровни	Показатели
Высокий уровень	Ребенок легко выполняет задания на продуцирование идей, ассоциаций. Его творчество оригинально, отражает личность творца. В работе индивидуален, придерживается своего темпа и стиля. В помощи педагога не нуждается. Образы необычны, внимателен к деталям. Его творение имеет полностью завершенный вид. Самооценка адекватная.
Средний уровень	Ребенок создает оригинальные идеи, но не может выбрать наиболее удачный вариант. С удовольствием берется за выполнение творческих работ, но результативность недостаточно высокая. Создаваемые им образы интересны, выделяются детали. Ребенок отдает предпочтение сложным заданиям, но в их решении не всегда настойчив. Чаще справляется с заданием самостоятельно. Его творение имеет завершенный вид, но не все детали проработаны.
Низкий уровень	Ребенок испытывает трудности в генерировании оригинальных идей. Пассивно воспринимает задания, не инициативен. Создаваемые образы не проработаны. Работу выполняет по шаблону, стандартно, нуждается в помощи педагога. Его творение имеет незавершенный вид.

В соответствии с указанными уровнями, критериями и показателями мы выделили 4 уровня развития творческих способностей у младших школьников в процессе обучения музыке. Для изучения уровня творческих способностей у детей младшего школьного возраста были подобраны диагностические задания, выполнение которых оцениваются по следующим показателям:

Высокий уровень - характеризуется творческой активностью, самостоятельностью, инициативностью ребенка, быстрым осмыслением задания, точным и выразительным его выполнением без помощи взрослого. Ребёнок выполняет предложенное задание без ошибок.

Средний уровень - отражает эмоциональную отзывчивость, интерес, желание ребенка включиться в музыкальную деятельность. Однако ребенок затрудняется в выполнении задания, требуется помощь педагога, дополнительное объяснение, показ, повторение. Ребёнок понимает, что ошибается и исправляет свою ошибку.

Низкий уровень - характеризуется малоэмоциональностью; ровным и спокойным отношением, зачастую равнодушием ребенка к музыке, к музыкальной деятельности. Ребенок не способен к самостоятельности, очень редко выполняет задание правильно, в большинстве случаев ошибается и не видит своей ошибки, может исправить её только с помощью педагога.

Критический уровень – указывает на негативное отношение ребенка к музыке, музыкальной деятельности. Это может быть связано с отклонениями в здоровье ребенка или с педагогической запущенностью. Ребенок не справляется с заданием.

С целью диагностирования учащихся проводятся занятия. На первом занятии для выявления уровня сформированности знаний по предмету проводится тестирование.

Тестовые вопросы:

1. Кто является автором кюя «Ата толғау»?
а) Н. Тлендиев б) А. Жубанов в) Абай Кунанбаев
2. Какой из музыкальных инструментов является народным?
а) виолончель б) жетыген в) гитара
3. С какой нотой соотносится скрипичный ключ?
а) До б) Соль в) Фа
4. К какому жанру относится произведение М. Тулебаева «Биржан-Сара»
а) Опера б) Балет в) Симфония
5. Как называется высокий женский голос
а) альт б) тенор в) сопрано
6. Найдите верное определение (ответ впишите в таблицу)
 - 1) Скорость звучания
 - 2) Чередование звуков разных длительностей
 - 3) Громкость звучания
 - 4) Окраска звукаа) ритм, б) динамика, в) тембр, г) темп

1	2	3	4

7. Укажите композитора-сказочника
а) Д. Шостакович б) Ф. Шуберт в) Н. Римский-Корсаков

На последующем занятии дети выполняют диагностические задания, с помощью которых выявляется уровень сформированности творческих способностей у учащихся. В построении творческих заданий используются межпредметные связи.

Дагностику творческих способностей можно осуществлять посредством методики «Вербальная фантазия» (по Р.С. Немову) [7].

Дается задание на развитие музыкально-поэтического творчества: придумать рассказ из 4-5 предложений к произведению Г. Гладкова, Ю. Энтина «Песенка друзей» из мультфильма «Бременские музыканты» и изложить его устно в течение 5 минут. На придумывание сюжета рассказа отводится до 1 минуты, после этого ребенок приступает к рассказу.

В ходе рассказа творчество ребенка оценивается по следующим признакам:

- 1) скорость процессов воображения;
- 2) необычность, оригинальность образов;
- 3) богатство фантазии;
- 4) глубина и проработанность образов;
- 5) впечатлительность, эмоциональность образов.

По каждому из этих признаков за рассказ ставится от 0 до 2 баллов:

- Если данный признак отсутствует, то 0 баллов;
- Если данный признак имеется, но выражен слабо, то 1 балл;
- Если соответствующий признак выражен достаточно сильно, значит 2 балла.

В случае, если в течение 1 минуты ребенок не придумал сюжет рассказа, то педагог подсказывает ему какой-либо сюжет, а за скорость воображения ставит 0 баллов.

В случае, если в течение 1 минуты ребенок сам придумал рассказ ставится 1 балл и, если ребенок смог в течение 1 минуты придумать как минимум два разных сюжета, то ставится 2 балла.

Аналогично оцениваются необычность, оригинальность образов, т.е. ставятся: 0 баллов за пересказ ранее увиденного, услышанного;

- 1 балл за пересказ ранее известного с внесением элементов новизны;
- 2 балла за самостоятельное придумывание рассказа с новым сюжетом.

При оценивании богатства фантазии отмечается общее число различных живых и неживых субъектов, ситуаций и действий, различных характеристик и признаков, описываемых в рассказе учащегося. Так, 0 баллов ставится, если признаков в рассказе мало, минимум - пять; 1 балл, если отмечается от шести до десяти деталей и 2 балла, если число предметов и признаков будет больше десяти.

Показатель «оценивание глубины и проработанности образов» определяется по тому, насколько разнообразно в рассказе представлены детали и характеристики образа в рассказе, играющего главную роль или занимающего центральное место в нем.

Так, если главный герой изображен схематично, не детализированы его аспекты, то ставится 0 баллов; если при описании центрального героя рассказа его детализация была умеренная, то 1 балл и, если образ главного объекта описан достаточно подробно, то ставится 2 балла.

Далее оценивается впечатлительность и эмоциональность по степени интереса и эмоции слушателей, которые вызываются у них при описании образа рассказчиком:

0 баллов ставится за обыкновенные, малоинтересные образы;

1 балл, если образы вызывают незначительный интерес;

2 балла в случае, если слушатели эмоционально реагируют на описание образов в рассказе.

Просуммировав, полученные баллы, подводятся общие итоги. На их основе делаются выводы об уровне развития:

Уровни	Баллы
Высокий	8-10
Средний	5-7
Низкий	2-4
Критический	0-1

Использование такой методики в проведении экспериментальной работы позволит определить динамику в показателях развития творческих способностей учащихся, а также эффективность создаваемых педагогических условий для развития творческих способностей младших школьников.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Бибикова Н.В. Развитие креативности младших школьников в педагогическом процессе: дис. ... канд. пед. наук. – Ульяновск, 2004. – 230 с.
2. Вишнева Н.Э. Актуализация креативности младших школьников в процессе реализации специальной развивающей программы: дис. ... к.п.н. – Иркутск, 2006. – 208 с.
3. Карпова Л.Г. Развитие творческих способностей младших школьников во внеучебной деятельности: дис. ... к. п.н. – Омск, 2011. – 215 с.
4. Клевцова В.Л. Формирование творческих способностей младших школьников в условиях развивающей среды: дис. ... к.п.н. – Саратов, 2000. – 168 с.
5. Шульга Е.П. Структура и развитие креативных способностей младших школьников: дис. ... канд. психол. наук. – М., 2010. – 233 с
6. Кондратьева Н.В. Критерии, показатели и уровни развития творческих способностей младших школьников // Современные наукоемкие технологии. – 2015. – № 12-1. – С. 99-102.
7. Немов Р.С. Психодиагностика. – М., 2001. – 640 с.

МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENT

Баймырзаев Қ.М. АЛҒЫ СӨЗ	3
Абишев Н.А., Аипова Д.Ж. КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІҢ ДАМУЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	4
Абишев Н.А. РЕАЛИЗАЦИЯ КОНЦЕПЦИИ 12 –ЛЕТНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В РК КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ 2-3 УРОВНЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ	7
Абишев Н.А., Асланқызы Н. ПСИХОЛОГО-ПЕДОГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРЕОДОЛЕНИЯ ПРОЯВЛЕНИЯ АГРЕССИВНОСТИ У ДЕВОЧЕК (6-8 КЛАССЫ)	11
Абишев Н.А., Байболова Ж.Б. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ КАК ВАЖНЫЕ ФАКТОРЫ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА	15
Абишев Н.А., Ержанова Д.Ж. БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ДУБЛИНДІК ДЕСКРИПТОРЛАРДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	18
Абишев Н.А., Махметова Д.Т., Мамина С.К. «АКТУАЛЬНОСТЬ РАЗВИТИЯ ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ В СИСТЕМЕ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ»	21
Абишев Н.А., Мейрамбаева А.Е. ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТЕ ЖАСӨСПІРІМДЕРДІ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ РУХАНИ ЖАҢҒЫРТУДЫҢ КӨКЕЙТЕСТІЛІГІ	27
Абишев Н.А., Сагындыкова Э.А. БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ҚЫЗМЕТІНЕ ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ	32
Абишев Н.А., Садық Ә.С. МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗИЯТКЕРЛІК ҚАБІЛЕТІН КӨТЕРУ МАҚСАТЫНДА АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ	35
Abishev N.A., Tulendinova L.M. ECOLOGICAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN	44

Абишев Н.А., Урина А. С. АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҮЙРЕТУ ПРОЦЕСІНДЕГІ ҚАРАМА- ҚАЙШЫЛЫҚТАРДЫ ШЕШУДІҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ	47
Абуханова А.Б., Айдарханов А.Т., Тайжанова А.Д. БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУДА LESSON-STUDY ӘДІСІ	50
Азанбекова Г.Т., Муханова А.Т. КӨМЕКШІ МЕКТЕПТЕ ТҮЗЕТУ РИТМИКАСЫН ПАЙДАЛАНУ	55
Айтказина К.Т., Қазықызы А., Молбасынова Ж.М. БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҒАРТУ АЯСЫНДА ОҚЫТУШЫЛАРДЫҢ КӘСІБИ ӘЛЕУЕТІН АРТТЫРУ	59
Альменбетова Қ.Ж., Жолтаева Г.Н., Плахотник О.В. МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ	62
Анар М.Т., Хаирекешев Ж.Т. БОЛАШАҚТЫҢ ПЕДАГОГЫ-ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ БЕРУДІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ ҮЛГІСІ	66
Андасбаев Е.С., Исабаева А.Е. ФИЗИКАНЫ ОҚУ МЕН ОҚЫТУДАҒЫ ЖАҢА ТӘСІЛДЕР	70
Ансабаева А.Д., Майлыбаева Г.С. ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ КЕЗІНДЕ БАСТАУЫШ СЫҢЫПТА ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ	74
Асыллова Р.О., Бугыбаева Л.Қ., Қантбаева А.Б., Батырбек Х. ТІЛ ДАМУ ЖҰМЫСТАРЫНДА КӨРНЕКІЛІКТЕРДІ ҚОЛДАНУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	77
Асыллова Р.О., Молдахметова С.А., Несипбекова Э.М., Туремуратова Д.Т. ТАНЫМДЫҚ ЖҰМЫСТАР АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫҢЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫН ДАМУ	80
Асыллова Р.О., Рахманбекова Г.К., Жайбосынова Ш.К., Әділхан Ж.М. БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ПӘНДЕРДІ ИНТЕГРАЦИЯЛАП ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ	84
Асыллова Р.О., Омарова Н.С., Мантекова А.Е., Толеуова А.К. БАСТАУЫШ СЫҢЫПТА ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕР АРҚЫЛЫ ТІЛДІК ДАҒДЫЛАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ	88
Асыллова Р.О., Тажинова А.А. ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАРДЫ ОҚУ-ТӘРБИЕ ҮДЕРІСІНДЕ ҚОЛДАНУ	92

Ауғанбек А.А., Борибекова Ф. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУ, ТӘРБИЕ БЕРУ ҮРДІСІНДЕ ОЙЫНДАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ	96
Бакраденова А.Б., Клим С.А., СӨЙЛЕСУ – ТАНЫМДЫҚ МЕН ТІЛДІК ӘРЕКЕТТЕРДІ БЕЛСЕНДІРУ ӘДІСІ РЕТІНДЕ	102
Балтабаева Г.А., Алибаева А.У. МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУДА ОЙЫН ӘДІСІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	107
Begimbekova S.B. PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS	111
Баженова Э.Д., Байденов Ж.М. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІНІҢ ҚАЛЫПТАСУДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ- ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	114
Бөрібекова Ф., Тынысбай М.Т. ЖАҢА ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ШЕБЕРЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	119
Веретенникова А.А., Василенко И.В., Гаджиева Д.М. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТВОРЧЕСКИХ ЗАДАНИЙ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ	123
Галиева А.Н., Малгеждарова М.Е. БІЛІМ АЛУДА ЕРЕКШЕ ҚАЖЕТТІЛІГІ БАР БАЛАНЫ ЖЕКЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ	128
Ержанова Б.Е. ДАРЫНДЫ ОҚУШЫЛАРДЫ ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КӨМЕКТІ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ	132
Ержанова Г.Ж., Шмидт М.А. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНА ДЕЙІНГІ ДАЯРЛАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	137
Есимбекова А.О., Жакипбекова С.С. БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ТІЛДІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ	141
Жакипбекова С.С.- БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМІН ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУГЕ ДАЯРЛАУ	144

Жакипбекова С.С., Абсалимова А.Б., ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ	148
Жакипбекова С.С., Есимбекова А.О., СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ «ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ»	150
Жакипбекова С.С., Зейнелова М.Т. ФОРМИРОВАНИЕ МЕДИАКОМПЕТЕНТНОСТИ И ПРЕДЕЛЬНОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ ПРЕПОДАВАТЕЛЬСКИХ ИНСТИТУТОВ	154
Жакипбекова С. С., Литвиненко А. Н., Сачкова О.А. ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С МЛАДШИМИ ШКОЛЬНИКАМИ	160
Жакипбекова С.С., Найманова Н.А. ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К РАБОТЕ С ДЕТЬМИ С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	164
Жакипбекова С.С., Чаймерден Т. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ДҮНИЕТАНЫМЫН ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	170
Жалел Т., Баженова Э.Д. СОВЕТЫ НЕЙРОПСИХОЛОГА	174
Zheldibayeva R.S., Sapargaliyeva A.Zh. FORMATION OF GLOBAL COMPETENCE OF FUTURE EDUCATIONAL PSYCHOLOGISTS	178
Жубандыкова А.М. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ЗИЯТЫН ДАМУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	181
Запенова В.В МЕТОДИКИ КОРРЕКЦИИ РЕЧЕВОГО ДЫХАНИЯ ПРИ ДИЗАРТРИИ	185
Игисинова М.Е., Байтасова Н.Д. ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРДЫ АРНАЙЫ ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЛАРЫ	188
Исабаева З.М., Акылбаева А.Б., ИНТЕЛЛЕКТІСІ БҰЗЫЛҒАН ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	191
Исабекова А.К. БІЛІМДЕГІ СИНЕРГЕТИКА	195

Искакова Ж.Т. ҚАЗІРГІ МЕДИА-ДИСКУРСТЫҚ КЕҢІСТІКТЕГІ FACEBOOK ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІСІНІҢ ОРНЫ МЕН РӨЛІ	197
Iskakova M.A., Nurzhanova T.T. CORRECTIONAL WORK WITH ADOLESCENTS WHOSE PARENTS ARE DIVORCED	201
Кабылова М.С. ЖАҒАШЫЛ ТӘСІЛДЕРДІ ҚОЛДАНУ НЕГІЗІНДЕ АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА МӘТІНДІ ТАЛДАУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІС – ТӘСІЛДЕРІ	205
Капенова А.А., Курманжанова Г.Е. БАЛАНЫҢ ДАМУЫШЫЛЫҚ БІЛІМ КЕҢІСТІГІН ҰЙЫМДАСТЫРУ	210
Карпова Е.В., Городнова Д.Д. ДИНАМИКА ГОТОВНОСТИ К САМОРАЗВИТИЮ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ	215
Кәрімов А.Д., Жексембаева Ж.Р. БҮГІНГІ ТАҢДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ ҚАШЫҚТАН ОҚЫТУДЫҢ ҚАЛЫПТАСУ ТАРИХЫ МЕН МӘНІ	218
Косикова Ш.Б. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ УЧЕНИКОВ	223
Kudelko A.S. INFORMATIZATION OF EDUCATION AS A PROCESS AND AREA OF PEDAGOGICAL KNOWLEDGE	228
Куделько А.С., Шужебаева А.И. ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ	233
Куличенко К.И. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ РАБОТЫ С ЦЕЛЬЮ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ	237
Кучер В.И., Сыдыкбекова М.А. СЮЖЕТНО-РОЛЕВАЯ ИГРА КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ РЕЧИ ДЕТЕЙ	241
Қазақбаева А.О., Ахаева А.Ш. СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ ДҮНИЕТАНЫМ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЭТНОПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	244
Кылышпаева М.Х. ФОРМИРОВАНИЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ	247

Куанган Ө. АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ҒАСЫРЫНДАҒЫ ТАРИХТЫ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ	252
Кыстаубаева Б.К., Майлыбаева Г.С. ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К ОРГАНИЗАЦИИ ТВОРЧЕСКОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТРУДА	255
Мамекова А.Т., Токсанбаева Н. К. СТУДЕНТТЕРДІҢ ТҮЛҒАЛЫҚ ӨСУІНЕ КӘСІБИ ДАЯРЛАНУ ҮРДСІНДЕГІ МОТИВАЦИЯНЫҢ ӨСЕРІ	261
Метербаева Г., Корғасбекова Д., Белгожаева А. ЕСТУ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БАЛАЛАРДЫ ӨЛЕУМЕТТІК-ТҮРМЫСТЫҚ БЕЙІМДЕУ БОЙЫНША МАМАНДАРДЫҢ ЖҰМЫС ТЕХНОЛОГИЯСЫ	266
Мукаш С.Б., Жексембаева Ж.Р. ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ ҒАЛАМТОРҒА ТӘУЕЛДІЛІГІНІҢ АЛДЫН АЛУДАҒЫ ӨЛЕУМЕТТІК-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҰМЫС ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	269
Мустафа Ф.Б., Болатханова Ж.Н. АРНАЙЫ ПЕДАГОГТЫҢ ГУМАНИСТІК БАҒЫТЫ, АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУДІ ІЗГІЛЕНДІРУДІҢ ЖЕТЕКШІ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ	274
Мырзахмет Л.М. ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН ОҚУШЫЛАРДЫ ӨЛЕУМЕТТЕНДІРУ	278
Наубаева Х.Т., Әлейханова Ж.Б., Жұмақанова А.Е., Имангелдінов А.Е. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛЫРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ЕРТЕГІ ТЕРАПИЯСЫ АРҚЫЛЫ ДАМЫТУ	283
Наубаева Х.Т., Бәйтен Б., Біржан М., Батқалова А. ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ ӨЗАРА ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ӨЛЕУМЕТТІК ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТРЕНИНГТІҢ РОЛІ	286
Невзорова А.В., Иваницкая П.А. ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ В ОБЛАСТИ РАБОТЫ С ДЕТЬМИ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ	292
Nussupova Sh.M., Sapargaliyeva A.Zh. VOCATIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS IN THE PROCESS OF PROJECT-BASED LEARNING	295
Нұржанова Т.Т., Оразова Б.К. КӨПМӘДЕНИЕТТІ ТӘРБИЕ БОЙЫНША БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМІНІҢ ҚЫЗМЕТІ	299

Рамазанов С.Ж., Жакупбекова Г.О, Тохтбаев Ш.Е. СТУДЕНТТЕРДІҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШЛІК ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТАРИХИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ӘДІСНАМАЛЫҚ ТҰҒЫРЛАРЫ	304
Рустамова Н., Нуржанова Т.Т. ПРОФИЛАКТИКА ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ ПЕРЕЖИВАНИЙ У ДЕТЕЙ	309
Salimova Zh.Y., Nurzhanova T.T. TYPES OF DOMESTIC VIOLENCE AGAINST CHILDREN AND WAYS OF ITS PREVENTION	314
Сапарғалиева А., Абыканова Г.С., Шакарова Д.Е. ҚАШЫҚТЫҚТЫ ОҚЫТУ ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІН ДАМУДЫҢ ЖАҢА ПАРАДИГМАСЫ	317
Сарсекулова Д.М., Тугелбаева Ж.Н. ФОЛЬКЛОР – ХАЛЫҚТЫҚ ТӘРБИЕНІҢ ОЗЫҚ ҮЛГІСІ	322
Саутбекова К.Л. ТЕАТРАЛИЗОВАННАЯ ИГРА КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ РЕЧИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	325
Севериненко А.Н. ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В ОБУЧЕНИИ УЧАЩИХСЯ МЛАДШИХ КЛАССОВ	330
Seisembay A.F., Abilgazieva Zh.K. FORMATION OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN’S INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE THROUGH DIGITAL TECHNOLOGIES	336
Сейлханова Ж.Қ., Аубакирова Ж.С. ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАҢҒЫ ҚАЛАЛЫҚ КЕҢІСТІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ КЕЗЕҢДЕРІ (АЛМАТЫ ОБЛЫСЫ МЫСАЛЫНДА)	339
Серікбаева Б.Ж. ЖОҒАРЫ СЫҢЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ БОЛАШАҚ МАМАНДЫҚ ТАҢДАУҒА ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	345
Сыдыкбекова М.А., Болат Г.Б. БАСТАУЫШ ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ САТЫСЫНАН БАЗАЛЫҚ КЕЗЕҢГЕ ӨТУ КЕЗІНДЕ БАЛАНЫҢ СӘТТІ БЕЙІМДЕЛУІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ	347
Сыдыкбекова М.А., Қасымбекова М.А. КӨРКЕМ ЕҢБЕК, БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІ ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР	354
Sydykbekova M.A., Bondar M.V. FORMATION OF PSYCHOLOGICAL STABILITY IN THE CONDITIONS OF MODERN EDUCATION	359

Таубалдиева Ж., Кемалова Д.Ж. ПЕДАГОГ МАМАНДАРДЫҢ БАЛАЛАРМЕН РУХАНИ ҚАРЫМ- ҚАТЫНАСТЫҚ ӘРЕКЕТІ ТУРАЛЫ	362
Таурбекова А.С., Тлеуова А.Ж. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛІН ДАМЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	368
Тулєпова С.И. КРИТЕРИАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ И ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ КАК ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА	372
Tumanbayeva M., Naubayeva Kh.T. THE PECULIARITIES OF USING ICT IN ASSESSMENT AT ENGLISH LANGUAGE LESSONS	376
Тұлымшақова Г.Д. МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА АТА-АНАЛАР МЕН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҰЖЫМ АРАСЫНДАҒЫ ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕРДІҢ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ	380
Тұрсынғалиев А.Б. ЖАСӨСПІМДЕР ДЕВИАЦИЯСЫ ӘЛЕУМЕТТІК ПРОБЛЕМА РЕТІНДЕ	385
Tynyskhanova A., Zhakipbekova S. SOURCES OF FORMATION AUTO-PEDAGOGICAL COMPETENCES OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS	389
Умиркалыкова М. ОҚЫТУДАҒЫ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	392
Ұланұлы Д. МЕТОДИКА КОНСТРУИРОВАНИЕ ЭЛЕКТИВНЫХ ПРЕДМЕТОВ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ	395
Фейзулдаева С.А., Аманжолова М.Д., Тұхайқызы Е., Ыдырысова Ж.С. ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫН МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТҮСІНІКТЕРІН ДАМЫТУ ҚҰРАЛЫ	398
Фейзулдаева С.А., Джампейсова А.Е. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАНЫҢ ЖЕКЕ БАСЫН ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУДЕ СЮЖЕТТІК-РӨЛДІК ОЙЫННЫҢ МАҢЫЗЫ	402
Фейзулдаева С.А., Жарақтан Т.М. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДА ПӘНДЕРДІ ИНТЕГРАЦИЯЛАУ НЕГІЗІ	405

Фейзулдаева С.А., Ниязшина А.Ж. БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМІНІҢ АКТ ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ	408
Халилова Х.Б., Владимирова А.А., Абдрахимов Р.М., Сапарғалиева А.Ж. ВЛИЯНИЕ СЕМЕЙНОЙ ДЕПРИВАЦИИ НА РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА	412
Ханина Н.Н., Лавриненко Т.А. РАЗВИТИЕ НАВЫКА ЧТЕНИЯ У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	416
Ханина Н.Н., Трайт Л.В. НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ	420
Шакарим Н.Ш. БІЛІМГЕРЛЕРДІ БАБАЛАР РУХЫНДА ТӘРБИЕЛЕУ	424
Шакарманова М.П., Истаева А.Т. ФОРМИРОВАНИЕ ИНСТИТУТА ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ИНКЛЮЗИВНОЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	427
Шакирова А.Д. БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫ ДАЯРЛАУДА ӘЛЕУМЕТТІК- ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТРЕНИНГТІҢ ӘСЕРІ	430
Швайковский А.С., Курбаналиева Ш.Х. WAYS OF USING SONGS, MOVIES, RADIO AND TV BROADCASTS FOR IMPROVING LEARNERS' CONFIDENCE IN REAL-LIFE SITUATIONS	435
Шужебаева А.И., Қасымова А.Е. ЖАСТАРДЫҢ ҚОҒАМДЫҚ ҰЙЫМДАРЫ ЖАҒДАЙЫНДА ЖАСӨСПІМДЕРДІҢ КӨШБАСШЫЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРІН ДАМУ ...	439
Шужебаева А.И., Нұрпейсов Қ.Б. О ДИАГНОСТИКЕ УРОВНЕЙ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ	444

**«БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫ ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ
КЕҢІСТІК ЖАҒДАЙЫНДА ДАЯРЛАУ»**

республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

26 наурыз

МАТЕРИАЛЫ

республиканской научно-практической конференции

**«ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ
СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА»**

26 марта

MATERIALS

of the republican scientific-practical conference

**«TRAINING OF FUTURE TEACHERS IN THE CONDITIONS
OF MODERN EDUCATIONAL SPACE»**

26 march

Компьютерлік қалыптаушы – Жепенова Г.М.

Мұқабының дизайні – Айдарбеков Р.А.

(Тапсырыс беруші файлынан басылды)

Басуға қол қойылды 05.05.2020 ж.

Әріп түрі «Times New Roman». Қалыбы 60x84/8. SvetoCopy қағазы

Таралымы 27 дана. Ш.т.б. 57.25. Тапсырыс № 00352

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Имидждік саясат орталығы

040009, Талдықорған, Жансүгіров көшесі, 187а

(Распечатано с файла заказчика)

Подписано в печать 05.05.2020 г.

Гарнитура «Times New Roman». Формат 60x84/8. Бумага SvetoCopy.

Тираж 27 экз. У.п.л. 57.25. Заказ № 00352

Жетысуский университет им. И. Жансугурова, Центр имиджевой политики

040009, Талдықорған, ул. Жансугурова, 187а